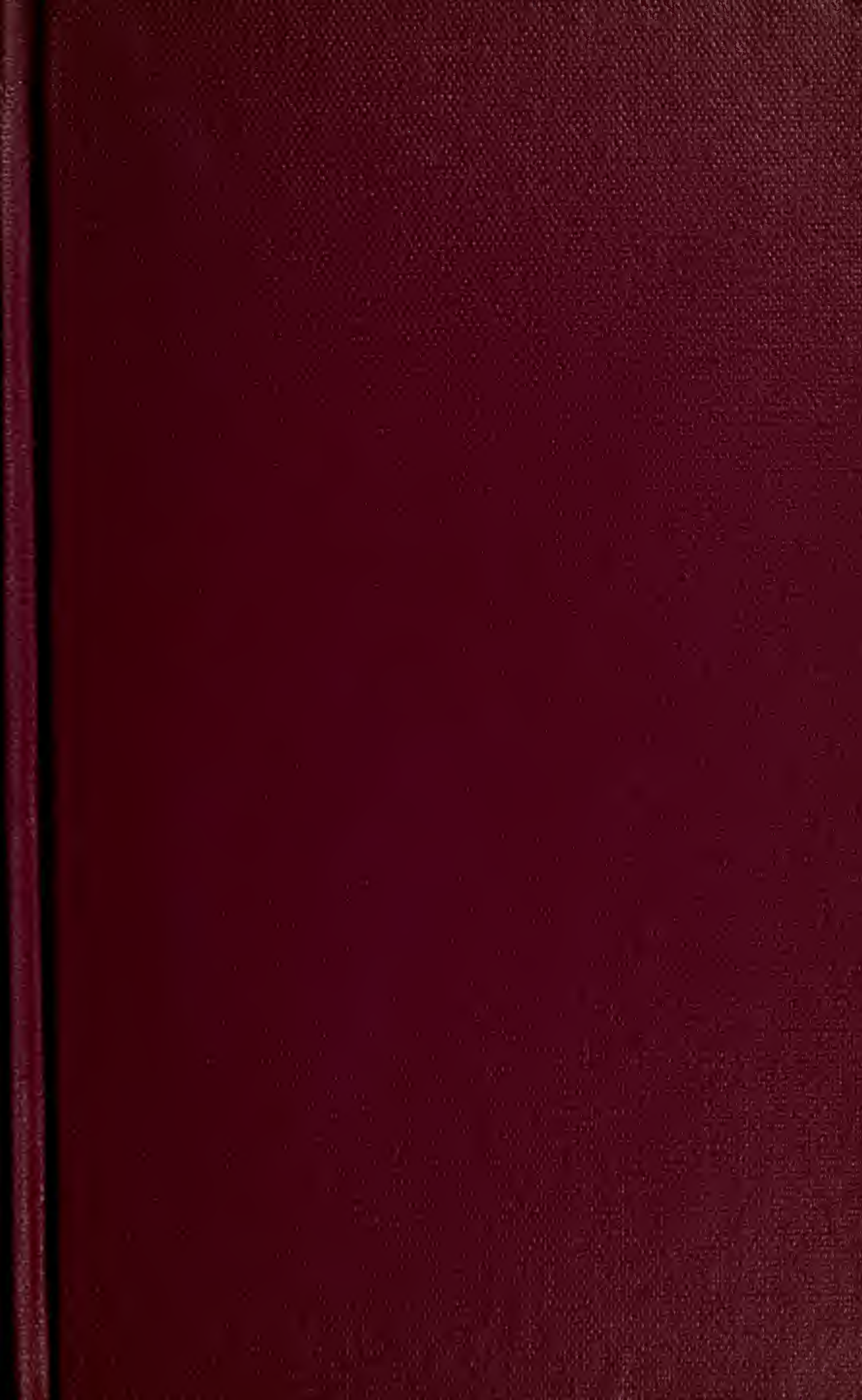

C. CORNELII TACITI OPERA,

RECOGNOVIT, EMENDAVIT,

SUPPLEMENTIS EXPLEVIT,

NOTIS, DISSERTATIONIBUS,

ILLUSTRAVIT,

GABRIEL BROTIER.

EDITIO NOVA ET AUCTIOR.

VOL. I.

Londini:

CURANTE ET IMPRIMENTE

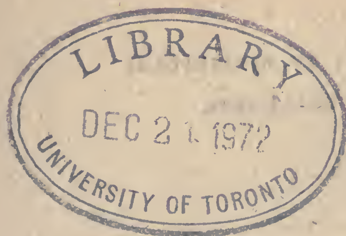
ABRAHAMO JOANNE VALPY, A. M.

COLLEGII PEMB. OXON. NUPERRIME SOCIO.

VENEUNT APUD LUNN, LONDINENSEM; ET BIBLIOPOLAS OXONIENSES, CANTABRIGIENSES, EDINENSES, ET DUBLINIENSES.

13. KALEND. APRILES,

1812.

LIBRARY
DEC 21 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

TABULA RERUM

IN VOL. I.

		Pag.
PRÆFATIO		xi
——— Brotieri		xvii
ANNALIUM lib.	I.	5
———	II.	83
———	III.	157
———	IV.	227
———	V.	299
———	VI.	313

NOTÆ ET EMENDATIONES

Ad lib.	I.	365
———	II.	397
———	III.	433

		Pag.
———	IV.	489
———	V.	512
———	VI.	518

IN VOL. II.

Annalium lib.	XI.	5
———	XII.	47
———	XIII.	112
———	XIV.	173
———	XV.	235
———	XVI.	303

NOTÆ ET EMENDATIONES

Ad lib.	XI.	335
———	XII.	376
———	XIII.	431
———	XIV.	489
———	XV.	536
———	XVI.	587

IN VOL. III.

	Pag.
HISTORIARUM lib. I.	7
——— II.	95
——— III.	181
——— IV.	261
——— V.	345

NOTÆ ET EMENDATIONES

Ad Hist. lib. I.	383
——— II.	464
——— III.	524
——— IV.	571
——— V.	643

IN VOL. IV.

Libellus de Situ, Moribus, et Populis Germaniæ	7
Cn. J. Agricolæ Vita	81
Dialogus de Oratoribus	143

Pag.

Supplementumt Annal. lib. V.

Auctore Gabriele Brotier 213

——— VII. ——— 247

——— VIII. ——— 287

——— IX. ——— 351

——— X. ——— 403

——— XI. ——— 439

——— XVI. ——— 449

Appendix ad lib. V. Hist. ——— 505

Notæ et Emendationes ad lib. de Situ, Moribus, et Populis Germaniæ 545

——— Ad Vitam Cn. J. Agricolæ 587

——— Ad Dialogum de Oratoribus 618

IN VOL. V.

STEMMA CÆSARUM AD NUMMORUM SCRIPT. VET. ac maximè C. C. Taciti Intelligentiam Illustratum 3

Anecdota de Tiberio 29

——— De Caio 33

——— De Claudio 36

Pag.

——— De Nerone 41

——— De Principibus Galbâ, Othone, et Vitellio 49

——— De Vespasiano, Tito, et Domitiano 51

——— De Nervâ, et Trajano 55

Fragmentum Libr. XCI. Historiarum T. Livii Patavini 61

Fragmentum 69

Notæ in Fragmentum 73

Appendix Chronologica 89

Politica 265

Literaria Notitia 353

Testimonia Veterum Scriptorum 395

Inscriptio Tabulæ Trajanæ ex Ære, pro Pueris Puellis Ulpianis Alimentariis Reipublicæ Veleiatum 452

Index Rerum et Verborum in Annal. Hist. Germ. Agric. et Orator. 1

Index in Supplementa et Notas 221

LECTORI BENEVOLO,

S.

Quæ fuerit causa, quod propositum hujusce editionis suscipiendæ, paucis te, Lector Benevole, monendum arbitramur. Jamdudum divenditis omnibus non modò Parisiensium Brotieriani Taciti editionum, sed etiam repetitæ Edinensis, exemplaribus, vir honestissimus et solertissimus Lunnius, Bibliopola Londinensis, nobiscum egit, ut novam editionem accuratiùs ederemus atque imprimeremus.

In primis igitur novo editori, si apud literatos pretium editioni suæ arrogari vellet, curandum erat, ut non modò corrigerentur errata, quibus

scatebat editio Edinensis, neque Parisiensis omnino carebat; sed ut subsidia exquisitissima, quibus instructi nuperi editores Taciti opera illustraverant, in nostrâ editione collecta Lectori sub aspectum adducerentur. Cùm enim hancce editionem et absolutissimam et utilissimam prodire in lucem vellemus, nihil prætermittendum nobis est visum, quod ad auctorem nostrum exornandum pertineret. Inter illos autem, quorum laboribus præcipuè usi sumus, memorandi sunt Ernestius, Crollius, Rupertius, et qui nuper Anglicam et Gallicam versionem ediderunt Cll. Murphius et Duravius. Neque gloriæ non ducendum est, quòd inter Notas sparsæ sunt nonnullæ, quas Porsonus ὁ μακαρίτης, et Kiddius è Ruhnkenio aliisque artis criticæ principibus olim excerpsere et designàvere.

Consilium Editoris Edinensis servandum arbitrati sumus, qui materiem totam et majoris[1] et minoris[2] editionis Parisiensis in unum con-

[1] Paris. Ed. 1771. 4 Vols. Qto.

[2] Paris. Ed. 1776. 7 Vols. duod.

gessit, eâ ratione ut nihil quidem uberrimæ eruditionis et sedulitatis indefessæ Brotierii doctissimi lector unquam desideraret. Multa tamen ad Historiæ vel Geographiæ rationem pertinentia, quæ plerumque expressa tironum ipsorum fastidio ille repetiverat, sæpiùs reticenda judicavimus.

Dum autem atrocia per totam Europam omni rapinarum genere grassantia latiùs bella exardent; dum ad Continentem aditus ingeminato furore penitus intercluditur, vix sperandum est fore ut unum et alterum exemplar extra Britannicas insulas exportentur. In voto nobis igitur fuit ut in usum nostratium nova hæc compararetur editio; quod et nostrâ et aliorum sententiâ magis commodè effecimus, cùm editoris eruditissimi rerum et verborum explicationem ex ipsius linguâ in verba nostratia transferre, et nummos Romanos, quos ille ad Gallicam normam accommodaverat, ad Anglicæ monetæ rationem in usum juventutis studiosæ reddere, constituimus.

Forsan, Lector B. non modò haud supervacaneum, sed etiam tironum quibusdam apprimè

utile videatur, nummorum et Græcorum et Romanorum Tabulam cum Anglicis summis diligentiùs collatam in hoc loco subjicere:

ROMANORUM NUMMI.

Teruncius, Quadrans,	*a farthing.*
As,	*three farthings.*
Sestertius, Nummus,	2*d.*
Quinarius, Victoriatus,	4*d.*
Denarius, 10, posteà 16, asses,	8*d.*
Solidus,	12*s.*
Aureus, 30 denarii,	1*l.*
Libra,	2*l.* 16*s.*
Pondo argenti, 100 denarii,	3*l.* 6*s.* 8*d.*
Sestertium, 1,000 Sestertii,	8*l.* 6*s.* 8*d.*

GRÆCORUM NUMMI.

Chalcos,	*a brass farthing.*
Obolus,	*three half-pence.*
Drachma, 6 oboli,	9*d.*
Philippus,	15*s.*
Mina, 100 drachmæ,	3*l.* 15*s.*
Talentum, 60 minæ,	225*l.*
Talentum magnum, 100 minæ,	375*l.*
Talentum aureum, 10 talenta,	2250*l.*

Nihil jam restat, nisi ut de paucissimis meâ supellectile, quæ probè novi quàm sit curta, cunctanti manú expromtis moneam. Deinde rogatus vel non rogatus fateor me die nocteque indefessâ et pertinaci diligentiâ olei atque operis plurimum consumsisse, ut accuratiùs ædibus nostris hæc emitteretur éditio; et spero equidem fore ut neque me, neque lectorem, neque redemtorem suscepti laboris olim pœniteat.

Ferè solum habui adjutorem in correctione foliorum prelo exeuntium fratrem puerulum, at pro ætate insigniter eruditum. Si quos errores graviores, non dicam incuria, sed virium infirmitas fuderit, ne iracundo prorsus animo feras; benignè autem potiùs, Lector B. faveas conatibus nostris, et eâ, quâ honestos ausus excipere soles, indulgentiâ uti ne dedigneris.

A. J. V.

Datum Londini,
13. *Kalend. Apriles,*
1812.

GABRIEL BROTIER

ERUDITO LECTORI.

Caii Cornelii Taciti opera, ante tot annos edi cœpta, in lucem prodeunt. Tantarum causas morarum explicare haud juvat, cùm satis innotuerint. His ergò omissis, necessaria et suscepti operis propria tractaturus, primùm de vitâ et scriptis Cornelii Taciti, deinde de præcipuis ejus editoribus et interpretibus, tertiò demum de hâc editione, et quæ mihi fuerint subsidia, præfabor.

DE VITA ET SCRIPTIS

CORNELII TACITI.

Caius Cornelius Tacitus pauca de se, nihil de patriâ et origine suâ prodidit, ingenio et virtutibus potiùs, quàm loco ac majoribus inclarescendi certus. Interamnates eum municipem

suum fuisse gloriantur.[1] Patre, equite Romano, et, quæ equestris est nobilitas, Belgicæ Galliæ procuratore, genitus videtur[2] circa annum Urbis Conditæ 810.[3] Jesu Christi 57. Pueritiam egit, dum, sub Nerone cupidinum immodico, non modò Urbs, sed quæque, ut Urbi proxima, ad omne libidinum genus profluebant. At per ætatem, institutionemque, et prima literarum rudimenta, iis vitiis intactus crevit: pari integritate, turbida Galbæ, Othonis, et Vitellii tempora elapsus est. Vespasianus, rerum potitus, pacem moresque intulit; et inter cetera imperii munia, literas artesque amplexus, eas providentiâ et liberalitate refovit. In hâc renascentis Urbis tranquillitate, Tacitus operam dedit eloquentiæ, cujus ut inter temporum tristia ad præsidium, sic inter læta ad decus, vis plurima. Gnarus autem oratorem meliùs exemplis, quàm præceptis, institui, M. Aprum et Julium Secundum, celeberrima tum fori ingenia, domi et in publico adsectatus est.[4]

[1] Hâc de re plura vide apud Franciscum Angeloni, *Historia di Terni, p.* 42 *et seq.* Interamna, nunc *Terni, in the Duchy of Spoleto.*

[2] Plin. Hist. Nat. VII. 16. Perperam Lipsius aliique multi existimavere Tacitum fuisse Belgicæ Galliæ procuratorem, à Plinio memoratum. Repugnat temporum ratio, quæ in Taciti patrem rectè cadit.

[3] De Taciti ætate satis constat ex ipsâ ætate Plinii, Epist. VI. 20. et VII. 20. Adde ipsum Tacitum in Dialog. de Orat. cap. 1 et 17.

[4] Tacit. Dial. de Orat. cap. 2.

Ad has studiorum curas sanè accessere castrensia stipendia. Id enim apud Romanos optimè institutum, ut juvenis, literis imbutus, suam in castris industriam adprobaret: sic civis unus, vix juventutem ingressus, ad omnia reipublicæ munia accingebatur. Tacitus, iis paratus exercitiis, eâque ætate, quâ ad honores patebat aditus, Vespasianum inchoatæ suæ dignitatis auctorem habuit.[1] Juveni, qui in egregiam spem adolescebat, filiam suam despondit Cneius Julius Agricola, consul anno Urbis Conditæ 830. ac post consulatum collocavit.[2] Soceri decus genero novum fuit claritudinis adjumentum; ejusque dignitatem auxit Titus.[3]

Interim nihil de studiis à Tacito remissum: immo in ea tanto acriùs ferebatur, quòd se ad summa genitum persentisceret, et in foro magnum nomen audentiâ et impetu certiùs, quàm lentis operosisque moliminibus, præripi cogitaret. In Urbe pridem invaluerat quædam ingeniorum mollities: forum quoque, prævalidâ Principum auctoritate fractum, à veteris eloquentiæ gravitate ad diserti sermonis elegantias deflexerat. Tacitus, ut præcellentibus ingeniis solitum, novam iniit

[1] Tacit. Hist. I. 1.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 9.
[3] Tacit. Hist. I. 1.

viam : nec aspernatus temporis sui ornatum, sed quod apud antiquos fuerat egregium æmulatus, splendore verborum, sententiarum pondere, et totius orationis dignitate hanc sibi paravit dicendi vim, ut eâ ætate, quâ disertorum virorum laus vigebat, ipse, ut eloquentissimus, celebraretur: tantamque moveret admirationem, ut juvenes laudis cupidos ad sui imitationem traheret.[1]

In hoc celebritatis cursu, cùm honorum incrementa à Domitiano accepisset,[2] quindecimvirali sacerdotio præditus, simul et prætor, adfuit secularibus ludis anno Urbis Conditæ 841. editis.[3] Tacitum autem ab optimis Principibus, Vespasiano Titoque, dignitatis initia accepisse, virtutis sanè fuit. Quòd ad novos amplioresque honores à Domitiano, pessimo Principe, fuerit evectus, egregii illius, quod sæpe ipse commendavit,[4] contumaciam inter et obsequium temperamenti fuisse crediderim. Neque Domitiano, vel inter flagrantia scelera, fuit umquam ita absurdum ingenium, ut virtutem dignitatum penitus expertem voluerit. Ut ut est, post præturam Tacitus ex Urbe

[1] Plin. Epist. VII. 20.
[2] Tacit. Hist. I. 1.
[3] Tacit. Annal. XI. 11.
[4] Tacit. Vit. Agric. cap. 42. Idem quoque Annal. IV. 20. et aliàs sæpe.

secessit, non exul, neque otii cupidine, quod quibusdam placuit; at, ut verior fert conjectura, prætorius legatus, provinciæve rector à Principe impositus. Absens quadriennium egerat,[1] cùm accepit summo doloris sensu socerum suum Agricolam decimo Kalendas Septembris, anno Urbis Conditæ 846. mortem obiisse; et, ut fama erat, Domitiani veneno interceptum.[2]

In Urbem tum reversus, Principem reperit, non jam insidiis, sed publico bonorum odio ferocem. Vidit obsessam curiam, clausum armis senatum, senatores in carcerem à senatoribus ductos, aut innocenti perfusos sanguine. Talia Principis senatûsque opprobria vidisse, iisque senatoriæ dignitatis necessitate interfuisse ita inhorrescit, ut, vel ea commemorando, se flagitii nec ministrum, nec suasorem, umquam fuisse satis prodiderit.[3]

Fœda criminibus, luctu mœsta tempora exhilaravit Princeps Nerva anno Urbis Conditæ 849. Tum redire virtuti decus, vitiis infamia, sceleri exitium. Auspicata principatûs initia insignivit

[1] Tacit. Vit. Agr. cap. 44 et 45.

[2] Tacit. ibid. cap. 43.

[3] Tacit. ibid. cap. 45.

singularis consulatus. Dignitatem enim anno Urbis Conditæ 850. iniere Nerva Augustus III. et Verginius Rufus III. consules; ille imperio ægrè capessito, hic adserto olim et spreto illustris: utroque consule dignus Tacitus, in spem, quam citò erat occupaturus, designatus. In hoc enim privati hominis fastigio Verginius morbo correptus est: dein paulo pòst extinctus, cùm excessisset annum tertium et octogesimum; cunctis fortunæ et virtutum experimentis ab Augusti excessu ad hæc usque Nervæ tempora probatus. Ut ejus vitæ, ita et morti ingens circumdata est gloria. Ductum publicum funus; et Verginius, à consule Cornelio Tacito pro rostris laudatus, supremum hunc felicitatis cumulum accepit, laudatorem eloquentissimum.[1]

At maxima hujus consulatûs laus fuit Trajani adoptio, quâ securitas publica, ob senilem Nervæ ætatem nondum firma, robur adsumsit.[2] Cùm ferverent exultantis Urbis gaudia, Tacitus soceri sui Julii Agricolæ, qui hanc temporum felicitatem augurio votisque erat ominatus,[3] vitam composuit; priorisque servitutis memoriâ præsentium

[1] Plin. Epist. II. 1.
[2] Tacit. Vit. Agric. cap. 3.
[3] Tacit. in eâdem Vit. Agric. cap. 44.

bonorum sensum auxit. Brevis quidem est libellus: at in quo æternum egregiæ virtutis monumentum, et absolutissimum laudationis exemplar.

Trajano II. consule, anno Urbis Conditæ 851. Germanorum mores, leges, ususque, pari brevitate descripsit,[1] tum ut eorum laudibus attolleret Trajanum, defuncto Nervâ, rerum potitum, Germanisque formidatum, quos inter adhuc agebat; tum ut Urbem, luxu et deliciis fractam, ad viriles sensus æmulatione provocaret. Plus ad nos utilitatis pervenit. Germanica enim libertas, cujus vim Tacitus præsenserat, diu cum imperio Romano luctata, ac tandem victrix, regna imperiumque condidit suis legibus attemperata, et ultra veterum dominationum memoriam longè perennanda. Quàm juvat tantarum rerum originem, à præstantissimo scriptore traditam, evolvere; publici privatique, quo utimur, juris fontes aperire; nostræ gloriæ, nostræ felicitatis, fundamentum simul et tutamentum meditari!

His acerrimæ mentis operibus haud impedita fori studia. Cùmque Afri Marium Priscum,

[1] Tacit. de Moribus German. cap. 37.

[2] Tacit. ibid. cap. 37.

Africæ proconsulem, pecuniis ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, acceptis infamem, accusâssent, senatus, criminis atrocitate motus, Tacitum Pliniumque iis adesse jussit: et, ut plus celebritatis foret, Princepsque interesset, dilata cognitio. Acta tandem causa frequentissimo senatu, cùm Trajanus, in Urbem redux, et consul tertiùm, anno Urbis Conditæ 853. præsideret. Triduum in hâc cognitione insumtum. Plinius Martianum, qui Mario immanitatis socius fuerat, corripuit. Frontoni Catio, qui pro Mario insigniter dixit, Tacitus respondit eloquentissimè, et quod eximium orationi ejus inerat, graviter. Damnati fuere Marius et Martianus. In fine sententiæ adjectum, "quòd Tacitus et Plinius "injunctâ advocatione diligenter fortiterque functi "essent, arbitrari senatum ita eos fecisse, ut "dignum mandatis partibus fuerit."[1] Pares laudibus fecit senatus, quos eadem fermè ætas, par dignitas, studiorum et animorum similitudo antè conjunxerat, in magnâ nominis celebritate concordes.

Nullus enim Tacito pravæ æmulationis sensus. Immo certus decora ingenia literarum commu-

[1] Plin. Epist. II. 11.

nione commendari, studiosos, qui ad ipsum ex ejus ingenii admiratione conveniebant,[1] consiliis et præceptis erudiebat. Ipse, studiorum hortator, Plinium monuit, ut Historiam scriberet.[2] Quod cùm ille declinaret, difficultate deterritus, aliisve distentus curis; Tacitus id muneris in se recepit, ne excideret rara temporum felicitas, quâ, sub optimo Principe, bono cuique sentire quæ vellet, et quæ sentiret, dicere liceret.[3] Nemo autem ad scribendam Historiam naturâ et arte umquam paratior accessit. Acre enim Tacito inerat judicium, vivida mens, magna rerum hominumque scientia et experientia, promta et profunda cogitandi ac scribendi vis: quodque iis temporibus rarissimum, animus neque libertati infensus, neque adversùs dominantes contumax.

Primum scribendi argumentum sumsit temporum suorum Historias,[4] quas à Neronis fine ad Domitiani necem facillimâ et uberrimâ venâ prosecutus est, recti verique pervicax, sine ullâ assentandi aut criminandi libidine. Pars quidem operis maxima periit: manent tamen initia, queis

[1] Plin. Epist. IV. 13.
[2] Sidonius Apollinaris, Epist. IV. 22. Plin. Epist. V. 8.
[3] Tacit. Hist. I. 1.
[4] Tacit. Hist. I. 1. Ann. XI. 11.

non modò expressa avara et anceps Galbæ senectus, præceps Othonis ambitio, segnis et fœda Vitellii ingluvies, sed et bellorum civilium artes, fraudesque, et scelera, majore arte incertum, an prudentiâ, ad totius ævi documentum, deteguntur. Utinam nobis non invidisset tempus partem alteram, quæ providam Vespasiani mentem, breves, eòque cariores, Titi virtutes explicabat! Hæc quidem Flaviæ domûs decora excepisset atrox Domitiani nequitia. At, vel inter acerba Principis flagitia, quæ, à gravissimo scriptore memorata, fuissent magnarum cogitationum fœcunda, juvâsset adhuc, quod summatim initio operis ipse Tacitus prodidit,[1] ampla virtutum exempla, supremas clarorum necessitates, ipsamque necessitatem fortiter toleratam cognoscere. Numquam enim illustriora sunt virtutis certamina, quàm cùm duriùs premitur; et, ut inter tempestatum horrida acriores emicant ignes, sic inter temporum fera vividior puriorque exsurgit virtus.

Post hanc Historiarum curam, Tacitus superiorem imperii memoriam narrandam suscepit; eamque à Tiberii principatu ad Neronis exitum in Annalibus conclusit; pressior, acrior, senten-

[1] Tacit. Hist. I. 3.

tiis, quàm verbis abundantior: præceptis politicæ artis ita locuples, ut, si hos tantùm Annalium libros edidisset, Principum privatorumque hominum, qui ad rempublicam accedunt, præceptor doctorque haberetur: in hoc scribendi genere primus simul et summus. Inter hæc sapientiæ consilia, et incredibili mentis capacitate, cautissimas Tiberii artes extricavit, Claudii imbecillitatem pudendam fecit, Neronis libidines infamavit; sanè adversùs Caii furores æquè animosus. At, ut in Historiis, ita et in Annalibus, multa absumsit vorax temporum edacitas.

Ea cùm componeret, Augusti Annales meditatus est:[1] magnificum dignumque Tacito argumentum: qui reipublicæ finem, ortum imperii, versos mores, tantarum rerum causas, Augustum iis quidem movendis imparem, sed semel motas sustinendo habilem, plurimâque arte publicum servitium libertatis specie molientem, expressisset.

Post tot labores, tradendis superioris ævi rebus impensos, ætatem suam erat repetiturus, ut nova et præsentia bona æternitati consecraret, ac, pro virili portione, sequentium Principum æmulatu continuaret. Nerva enim Cæsar res olim disso-

[1] Tacit. Annal. III. 24.

ciabiles miscuerat, principatum ac libertatem. Publicam felicitatem in dies augebat Trajanus;[1] additâque victoriarum gloriâ, ita imperii fines proferebat, ut numquam latiùs sit imperitatum. Uberrimam hanc et securissimam materiam senectuti suæ seposuerat Tacitus.[2] Egregia consilia mors importuna abrupit. Ipse, dum Trajanus Orientem novis victoriis lustrabat, (nusquam enim Hadriani tempora memorat) vivendi finem fecit, præpropero fato oppressus. At in brevi mortalitate longioris vitæ celebritatem impleverat: civis optimus, literis et sapientiâ ætatis suæ princeps; eamdem famam, parem auctoritatem apud posteros tam diu retenturus, quàm diu in scriptis non otiosa verborum prolixitas, sed valida rerum sententiarumque brevitas placebit; quàm diu in re politicâ mores hominum, rerum momenta, libertatis et dominationis temperamenta, varia et saluberrima pro temporum eventuumque varietate agendi consilia, noscere erit pretium.

Hæc quidem cùm recenserem graviora Taciti studia, omisi leviora duo ejus opera: alterum Facetias; alterum Dialogum de Oratoribus. Facetias, Fulgentio Grammatico[3] memoratas,

[1] Tacit. Vit. Agr. cap. 3.

[2] Tacit. Hist. I. 1. supremum illud consilium memorat.

[3] Quem vide infra inter Testimonia Veterum.

fortè collegit, dum literariam supellectilem parabat, vel subsecivis horis, ut tædia otiave falleret. Periere; nec magnum est earum desiderium. Id enim literaturæ genus ita à tempore locoque pendet, ut vix umquam alios homines, alios mores ferat. Dialogus de Oratoribus extat, sed mancus atque imperfectus parte haud exiguâ,[1] et, ob naturam rerum, quæ ibi tractabantur, gravissimâ. Disputationi eâ super re habitæ Tacitus, juvenis admodùm,[2] interfuerat, cùm M. Aprum et Julium Secundum adsectabatur: eam posteà, requirente Justo Fabio, literis mandavit, iisdem numeris, iisdem, quas audîerat, rationibus.[3] Ibi tamen passim suum prodit ingenium, nondum quidem illâ brevitate, quæ in Annalibus eminet, subactum, sed jam validum, et ad altos sensus pronum. Apud picturæ curiosos prima summorum artificum lineamenta diligentissimè adservantur: haud minori pretio apud literarum amatores debet esse hoc clarissimi ingenii specimen. Nihil moror quosdam hunc librum Tacito abjudicâsse, ut illum Quinctiliano aliisve tribuerent. Pugnant conjecturis adversùs manu scriptorum codicum vete-

[1] Tacit. Dialog. de Orat. cap. 35.

[2] Tacit. ibid. cap. 1. Hâc de re fusiùs dictum in not. et emend. Vide et Appendicem Chronologicam.

[3] Tacit. Dial. de Orat. cap. 1.

rumque omnium editionum fidem, adversùs Pomponii Sabini, Grammatici,[1] auctoritatem, demum adversùs certissimam temporum rationem, quæ uni Tacito competit. Contra sunt qui ei vindicent epistolam unam Plinianis insertam.[2] Haud equidem improbabilis est conjectura. At vix ullius momenti res est, ob materiæ levitatem. Ipsa epistola inter Testimonia Veterum mox subjungetur, ut penes quemque sit judicium.

Hactenus Taciti studia et meditamenta recensui; superest ut quorumdam adversùs eum criminationes, non editoris adfectu, sed ductu veritatis, expendam. Nemo enim sine adversariis magnum nomen obtinuit; et quanto celebratior Taciti fama, tanto gravioribus patuit accusationibus. Ac primò quidem criminantur malignum eum fuisse et *μισάνθρωπον*, qui omnia vel suspicionibus adulteraret, vel in deteriorem partem traheret. Hæc certè maligni et improbi sunt hominis, qualem nemo dixerit Tacitum, qui sceleratos passim arguit, virtutem meritis laudibus semper extulit, amicos non habuit nisi optimos, ipsamque malignitatem, falsâ libertatis specie illudentem, sæpe corripuit. At suspiciones, conjecturas inter-

[1] Quem vide infra inter Testimonia Veterum.

[2] Plin. Epist. IX. 10.

serit. Fateor equidem; sed eas legitimas, et quod in veterum librorum, quæ superat, paucitate prorsus mirum est, aliorum scriptorum testimonio, aut ipsarum rerum naturâ comprobatas. Nullas in historiâ usurpare, vel ineptissimi, vel audacissimi mortalium foret. Criminationis causas aperiam. Quidam corruptores et corrupti Tacitum oderunt, quòd eorum arcana nudaverit, eorum vitia perpetuus censor exprobret. Ut sibi aliisque fucum faciant, calumniam hanc ingerunt. At quis, nisi priùs ei fuerit malesana oculorum acies, splendidiorem purioremque solem esse umquam questus est? Quis, nisi turpis, fideliori speculo irascitur? Alii, procaces ingenio, et offensionum avidi, historias argutiis aculeatas, amaras malignitate, divinationibus falsas scripsere, seque Taciti imitatores audacter sunt professi. Eorum audaciam imperitiamve, non verò Tacitum, argue.— Vulgare est sua flagitia aliis objectare, magnisque nominibus sese tutari. Insuper ex optimis artificibus quâvis ætate exorti imitatores pessimi.

Crimen alterum: malæ Latinitatis est Tacitus. Breviter dictum; an verè? Tacitum aliquandò nimis concisum, ingenii et sensuum profunditate subobscurum arguerent, non valdè repugnarem, nec eadem esse Thucydidis vitia, aut, ut loquun-

tur Græci, virtutes, urgerem. Sed Ferretum, aliosque id genus homines, Taciti Latinitatem culpare quis ferat? Eos tamen refutare pudet. Idque prorsus inutile, cùm Muretus,[1] Latinitatis et Latinarum elegantiarum peritissimus judex, partes illas magnâ cum laude præoccupaverit. Hoc unum addidero, inter Romanos scriptores nullum esse verborum concinnitate et splendore Tacito comparandum.

Graviora sunt mendacii crimina: neque dixerim Tacitum nihil esse mentitum. Commune illud est mortalitatis vitium, quod historiæ scriptores in tantâ rerum multitudine, humanique ingenii infirmitate, et ob caliginem veritati offusam, vix effugiant. Proclivior adhuc error, ubi intercedit religionum diversitas. Inde Tacitus falsa de Christianis, absurda de Judæis prodidit, præjudicatis tum suis, tum aliorum opinionibus abstractus. Ita tamen fidei et diligentiæ, quam in ceteris profitetur, retinens, ut, vel cùm hæc peccaret, Christianos incendii crimine, quo Nero eos perculerat, absolverit.[2] Judaicis autem antiquitatibus vera quamplurima intermiscet; eam-

[1] Hâc de re et Taciti laudibus orationem habuit Muretus, quam vide inter ejus orationes editas Lipsiæ anno 1698. vol. II. p. 353.

[2] Tacit. Annal. XV. 44.

que religionem valdè commendat, quæ Deûm imagines mortalibus materiis in species hominum non effingit, sed sine simulacris, sine regum, sine Cæsarum adulatione, *unum numen, summum illud et æternum, neque mutabile, neque interiturum*,[1] veneratur. Talia veritatis testimonia apud nullum Romanæ gentis scriptorem ante Tacitum reperire est.

Odiosum verò, et, ut opinor, falsum est ἀθεότητος crimen, quod quidam Tacito objiciunt. Deos enim passim agnovit, negavit nusquam; ipsamque opem divinam,[2] rerum humanarum dominatricem, memorat. Atrocioribus quidem sceleribus et cladibus offensus, et aliquandò de divinâ providentiâ dubitaverit, dixerit Diis non homines, non imperii securitatem, sed ultionem curæ esse;[3] id ἀσεβείας est, non verò ἀθεότητος. Dolendum certè quòd Deum unum non coluerit, et in hâc exoriente Christianæ veritatis luce, quæ ipsam Neronis domum subierat,[4] recensque Flavii Clementis,[5] consulis, aliorumque exemplis ac virtuti-

[1] Tacit. Hist. v. 5.
[2] Tacit. Hist. IV. 78.
[3] Tacit. Annal. IV. 20. VI. 22. Hist. I. 3.
[4] D. Paulus, Epist. ad Philippenses, IV. 22. Vide et infra Vol. II. p. 443.
[5] De quo plura infra Vol. V. p. 141.

bus inclaruerat, ipse cæcutierit. At inter ἀθέους minimè censendus est.[1]

Porrò viri illius celeberrimi gloria ad seros nepotes propagata est. Illum parentem suum appellabat, et ab eo originem ducere se gloriabatur M. Claudius Tacitus,[2] qui principatum obtinuit anno Urbis Conditæ 1028. Jesu Christi 275. vir egregiè moratus, non ambitione, non crimine, sed singulari senatûs et exercituum consensu imperio admotus: illius capax, et intrà sex imperii sui menses tantâ virtutum claritudine, ut laudatissimorum Principum gloriam æquâsset, ni, urgentibus Romæ fatis, citò fuisset extinctus. Cornelii Taciti imaginem in omnibus bibliothecis collocari, ejusque libros, ne lectorum incuriâ deperirent, per annos singulos decies publicâ impensâ in civicis archivis describi, et in bibliothecis poni jussit:[3] orbi, literis et parenti optimè consulturus, si ipse, aut frater ejus Florianus, diu imperâssent. Recentior adhuc, nec fortè ultimus Tacitorum sanguis, Polemius,[4] Galliarum prætorio præfectus,

[1] Cl. Joannes Kynaston Tacitum defendit publicâ oratione, Oxonii habitâ, et Londini editâ anno 1764. cui titulum fecit: *C. Cornelius Tacitus à falso impietatis crimine vindicatus.*

[2] Vopiscus in Tacito, cap. 10.

[3] Vopiscus ibid. Vide et Testimonia Veterum.

[4] Sidonius Apollinaris, Epist. IV. 14.

nobilitate et doctrinâ, quasi hereditario jure, illustris, memoratur circa annum Urbis Conditæ 1229. Jesu Christi 476. Augustuli et imperii Romani supremum.

Verùm longè major ingenii, quàm sanguinis, laus extitit, nec umquam intermoritura: crevit per ætates diffusa, à viris tum Principibus, tum privatis, sanctitate, sapientiâ, et fortitudine præcellentibus, ad nos transmissa: æternùm vivet apud gentes literarum et hominum studiosas. Nullum superest tanti viri monumentum. Ejus imago, quæ Interamnæ in Apostolico palatio monstratur, nullâ valet antiquitatis commendatione. Ante ducentos annos, rudera ejus tumuli adhuc ostentabantur haud procul Interamnâ, viamque propter, quæ Spoletum ducit. Quâ occasione Hector Simonetta eâ solo æquaverit, Tacitique cineres dissipaverit, mœrens ejus filius, inscriptione in agro paterno positâ anno 1613. testatum voluit.[1]

[1] Hæc fusè memorat Franciscus Angeloni, *Historia di Terni*, p. 51.

PIO. V. P. O. M. E VATICANO ANTIQVAS STATVAS EIICI
ROMAE MANDANTE
TACITI ET FLORIANI OPT. IMP. COENOTAPHIA
IN PROPRIO SOLO CONSTRVCTA A FVLMINE ET
ANTIQVITATE DEFORMATA
CORNELII TACITI HISTORICI DE RELIGIONE CHRISTIANA
MALE OBLOQVENTIS MAVSOLEVM VETVSTATE
COLLAPSVM SEMIDIRVTVM DISSIPATIS CINERIBVS
DIRVI ET SOLO AEQVARI
MERIDIONALEM IMPERIALIS SOLI PARTEM EX RVINIS
MVRO CINGI
HECTOR SIMONETTA FVNDI DOMINVS
INTERAMNAE MANDAT
FVNDAMENTA VIX REMANENT PROH DOLOR TANTARVM
ANTIQVITATVM IN A. P.
PAVLVS HECT. F. AD AETERNAM REI MEMORIAM POSVIT
A. S. M. DC. XIII.

DE PRÆCIPUIS
CORNELII TACITI
EDITORIBUS ET INTERPRETIBUS.

Inter initia renascentium literarum, et egregiæ illius artis, quæ hominum ingenia rem publicam fecit, Venetiis circa annum 1468. prodiit prima Taciti editio,[1] antiquitate, elegantiâ, raritate præstantissima. Multis quidem, et gravissimis erroribus, ut solitum est in primis quibusque editionibus, fœdata; abest et Cn. Julii Agricolæ vita: adhuc quoque latebant sex priores Annalium libri. Nihilominùs utilissima est, quòd complura veteris scripturæ in recentioribus editionibus perperam immutatæ vestigia retineat.

[1] Hæc editio prodiit sine ullâ loci et anni notâ, his quatuor versibus, in fine subjunctis, conspicua:

Cæsareos mores scribit Cornelius: Esto
Iste tibi codex: Historiæ pater est.
Insigni quem laude feret gens postera: pressit
Spira premens, artis gloria prima suæ.

Cùm Joannes et Vendelinus de Spirâ splendidam Plinii editionem Venetiis vulgaverint anno 1469. hæc Taciti editio, *artis gloria prima suæ,* anno 1467. aut 1468. publicata. In eâ sunt sex posteriores Annalium libri, et Historiarum libri quinque; Libellus de situ, moribus et populis Germaniæ; et Dialogus de claris Oratoribus.

Franciscus Puteolanus, Parmensis, literarum peritissimus, alteram editionem,[1] vitâ Julii Agricolæ auctam, Mediolani publicavit. Nitidiorem politioremque Tacitum fecit, tum suis, tum Berardini Lanterii, Mediolanensium ætate suâ eruditissimi, conjecturis ductus. Usus est quoque MS. codice Genuensi. Tacitum autem nemo meliùs novit, veriùs expressit. Ejus judicium, cuivis, ob libri raritatem, non ita obvium, silere nefas. "Omnem," inquit, "historiæ legem" absolvit Tacitus.... "nihil falsi dicere, nihil veri omittere ausus. In scribendo enim ne suspectus quidem umquam fuit aut gratiæ, aut simultati aliquid tribuisse. Rerum rationem, quâ ordo temporum, regionum descriptio exigitur, nemo historicorum diligentiùs observavit. Jam consilia, acta, eventus, ut, Dii boni, expendit! et de consiliis quid probet, quid non. In rebus gestis

[1] Huic quoque editioni nulla est adjuncta loci, anni, typographi nota. Eam tamen Mediolani prodiisse haud dubium est, cùm cetera Puteolani opera in hâc urbe excusa sint, in quâ oratoriam artem magnâ cum laude profitebatur. Puteolanus addidit Vitam Julii Agricolæ; Annalium quoque et Historiarum libros ex MS. codice Genuensi recensuit; unde summum debet esse apud literarum amatores hujus editionis pretium, quam miror librorum rariorum indagatoribus fuisse incognitam. Extat Parisiis in Bibliothecâ sanctæ Genovefæ: eam, pro suâ humanitate, literatis omnibus viris compertâ, mecum communicavit Cl. Mercier, huic Bibliothecæ præfectus. Recusa est Venetiis annis 1497 et 1512.

non solùm quid actum, sed quale. De eventu verò omnes causas explicat, casus sapientiæ, temeritatis; hominum porrò non solùm res gestas, sed quæ fama, quod nomen, quæ natura, quæ vita. Quo artificio omnes meâ sententiâ facilè vicit; ita creber rerum frequentiâ, ut verborum propè numerum sententiarum numero sequatur; ita dein verbis aptus et pressus, ut nescias utrùm res oratione, an verba sententiis illustrentur. In concionibus (audeo enim promere quod sentio) Livio quoque antefe-rendus, magis tamen Sallustii argutam densitatem, quàm hujus amplitudinem imitatus. Hunc primò legens, laudabis eloquentiam; cùm iterum in manus sumseris, mirum acumen deprehendes, et miraberis; ubi contubernalem reddideris, sæpe artificiosâ docebit varietate, immensâque jucunditate delectabit."[1]

Laudum magnitudine, majori operis admiratione, excitato orbe literario, in museis omnibus quæsitum, si quid aliud tanti viri superesset. Ac tandem in Corbeiensi[2] ad Visurgim monasterio ab Angelo Arcomboldo, Leonis X. Pontificis

[1] Ex præfatione editionis Puteolani, Jacobo Antiquario, Ducali Secretario, inscriptâ.

[2] *The Abbey of Corvey, in Westphalia*: locus religionis et literarum studiis celeberrimus. Visurgis autem fluvius, nunc *the Weser.*

Maximi quæstore, inventi sunt quinque priores Annalium libri, quos Lipsius, aliique posteà meliori partitione sex numeravere. Hos cùm Pontifex, literarum decus et columen, magno quingentorum aureorum nummorum pretio redemisset, diligenterque evolvisset, eorum lectionem "luculentam, variam, utilem, dignamque omni liberali ingenio"[1] pronuntiavit; voluitque ut quanto citiùs fieri posset à situ et oblivione in lucem et memoriam hominum vindicarentur. Id curæ demandatum Philippo Beroaldo, juniori, Academiæ Romanæ præposito: is imperatum opus pro Pontificis auctoritate suâque doctrinâ haud indiligenter præstitit; inventosque libros ex manu scripto codice, qui posteà Florentinæ Mediceorum bibliothecæ fuit illatus, ceteros ex Puteolani recensione edidit Romæ Kal. Martii anno 1515.[2] In libri fine, infra gentilitia Leonis X. insignia, adjectum, quod maximo Principe et literarum reparatore dignum: "Nomine Leonis X. Pont. Max. proposita sunt præmia non mediocria his qui ad eum libros veteres, neque hactenus editos attulerint."

[1] Ex literis Leonis Papæ x. quæ extant in calce editionis Beroaldinæ.

[2] Cl. Maittaire, "Annal. Typog." Vol. v. part 2. p. 273. editionem Romanam anni 1514. memorat. Privilegium, à Leone x. datum anno 1514. in Taciti editionem transformavit.

Alexander Minutianus, Apulus, eruditus typographus Mediolanensis, et Historiæ professor, chartas Beroaldinæ editionis ex Urbe importatas recudit, ut eas auditoribus suis prælegeret. In calce operis reperit se imprudenter illapsum esse in Pontificium interdictum, quo cavebatur, ne quis intrà decennium Tacitum recuderet. Culpæ veniam exoravit; suamque editionem, quibusdam in locis emendatam, et Andreæ Alciati notis auctam, absolvit anno 1517.[1]

Beatus, aut veriùs Bildius Rhenanus, Selestadiensis, manu scripti codicis Budensis, olim Matthiæ Corvini, Hungariæ regis, copiam nactus, novam et aliquanto accuratiorem editionem vulgavit Basileæ anno 1533. sæpe posteà et variis in locis recusam.[2]

Justus Lipsius, Belga, Corneliano spiritu afflatus, magnoque eruditionis paratu ad id opus accessit: omnem hujus laboris laudem reportaturus, si non excerpta tantùm MSS. codicum Vati-

[1] Cl. Maittaire, loc. cit. hanc editionem Romæ prodiisse perperam scribit. Fabricius quoque, "Bibliothec. Latin." lib. IV. cap. 21. p. 471. errat tum in anno, tum in formâ. Ea enim est anni 1517. non verò 1516. formæ in 4to sed minimæ.

[2] Quarum omnium præcipua est, quæ prodiit Venetiis anno 1534. typis Aldinis.

canorum, Farnesiani, Covarruviæ, Sambuci, veterumque editionum adhibuisset, sed libros integros contulisset.[1] Ingenio eruditisque commentariis utcumque id supplevit, et editionem ceteris omnibus, quæ antè prodierant præstantiorem, magnâ cum nominis sui gloriâ Antuerpiæ publicavit anno 1574. Quam posteà ad annum usque 1600. sæpe retractavit, emendavit, melioremque fecit. In hoc gloriæ suæ monimento rursus adornando immortuus est anno 1606. ætatis suæ 59. Lipsiorum stirpis ultimus, et magnum decus.[2]

Inter tantos Lipsii labores, Curtius Pichena, Magni Ducis Etruriæ à secretis, in emendando Tacito Florentiæ utilem operam posuit.[3] Usus manu scriptis codicibus bibliothecæ Mediceæ, loca plurima, quæ alios fugerant, restituit et

[1] Majorem laudem adhuc reportaturus, si libros edidisset, quibus contexuerat Caianam historiam et initia Claudii Corneliano exemplo stiloque, ut ipse testatur in notis ad Annal. XI. 1. At in migrationibus suis laborem hunc, fraude an casu, sibi periisse ibidem declarat. Jactura tanto gravior mihi videtur, quòd hæc adolescens scripserat, ac proinde cùm ei molle et elegans adhuc erat ingenium. Posteà, singulari humani ingenii inconstantiâ, in deterius mutatus, durum et horridum scribendi genus adfectavit.

[2] Innumeræ posteà fuerunt Lipsianæ editiones, quarum nitidissimæ sunt quæ typis Elzevirianis prodiere Lugduni Batavorum annis 1621. 1634 et 1640.

[3] Pichena seorsùs notas primùm edidit; deinde editionem ipse adornavit excusam Francofurti anno 1607. et Aureliæ Allobrogum anno 1609.

explicavit. Iis Lipsius non mediocriter profecit in posterioribus suis editionibus, ut nitescerent.

Matthias Berneggerus, Germanus, magis ad utilitatem, quàm ad splendorem, sine ullâ tamen MSS. librorum ope, Taciti editionem accuraverat. Eo defuncto, gener ejus Joannes Freinshemius, vir in republicâ literariâ notissimus, eam non perpetuis, sed selectis notis locupletatam, et à Melchiore Freinshemio communibus cum fratre studiis copioso indice instructam, juris publici fecit Argentorati anno 1638.

Joannes Fredericus Gronovius, Batavus, Berneggerianam editionem, levi suâ operâ, sed nitidiore chartâ, elegantioribus typis, cum suis Variorumque notis et quibusdam variantibus MS. Oxoniensis lectionibus in operis calce subjunctis Lugduni Batavorum absolvebat anno 1672. cùm vivendi finem fecit. Eadem editio pari nitore iterum prodiit Amstelodami anno 1685.

Julianus Pichon, Gallus, ad majora vocatus, vix paria præstitit: nullâ adhibitâ MSS. codicum veterumque librorum collatione, grandem tamen, sed indigestâ mole gravidam, editionem ad usum

Serenissimi Delphini Parisiis apparavit anno 1682. Recusa est Venetiis anno 1707.

Theodori Ryckii, Batavi, breviora, sed meliora utilioraque in Tacitum studia. Prodiere Lugduni Batavorum anno 1687. Nitidiùs, commodiùsque in lucem iterum emissa Dublinii anno 1730. Præstò fuere tum excerpta ex MSS. Regio et Florentino, tum MS. codex, qui olim Rudolphi Agricolæ fuerat. Ei tamen plus æquo tribuit Ryckius, cùm ille codex non tam veterem scripturam, quàm viri eruditi conjecturas contineat.

Christianus Hauffius, Germanus, nihil operæ in emendando Tacito, nimis in explicando collocavit Lipsiæ anno 1714. Eum enim ita minutatim explanat, ut lectorem fatiget magis, quàm dirigat.

Jacobus Gronovius, Joannis Frederici filius, paternam editionem cum MSS. Florentinis recognitam, suisque et Variorum notis cumulatam prelo paraverat, cùm morte interceptus est anno 1716. Filius ejus Abraham Gronovius eam Trajecti ad Rhenum anno 1721. publicavit: patris memoriæ consulturus, si convicia adversùs Ryckium, aliaque multa erudito viro indigna omisisset. Ad operis calcem reperire est varias

quasdam lectiones ex MSS. codicibus Bodleiano et Arundelliano excerptas.

Joannes Augustus Ernestus, Germanus, in eamdem palæstram Lipsiæ processit anno 1752. et maximam post Lipsium laudem consecutus est. In conferendis enim veteribus editionibus et MS. codice Guelferbytano acer et diligens, multa quæ alios latuerant correxit; suasque notas Lipsii et Joannis Frederici Gronovii commentariis addidit.

Posteà prodiere elegantiores editiones Glasguæ anno 1753. Londini anno 1760. Illa ut J. Gronovii, hæc ut Ryckii exemplar exprimeret. Eamdem elegantiam Parisiis anno 1760. exhibuit Cl. Joannes Nicolaus Lallemand, quam suâ curâ notisque insuper illustravit. In hâc editione Parisiensi omissus est Dialogus de Oratoribus, qui in omnibus editionibus antè comparuerat.

Satis sit præcipuos Taciti editores recensuisse. Eos, qui in omnes ejus libros, vel singulos, notas, animadversiones, commentarios conscripserunt, commemorare infinitum foret ac fastidiosum. Multi enim illaudabiles, quales Æmilius Ferretus, Carolus Paschalius, Ludovicus d'Orleans, &c.

Nonnulli tamen nobiles et egregii, ut M. Antonius Muretus, Fulvius Ursinus, Hugo Grotius, Daniel Heinsius, Godefridus Gulielmus Leibnitius, et alii quos pro loci opportunitate et utilitate libenter ultroque laudabimus.

Verùm cùm minùs voluptati, quàm utilitati publicæ, scriptis suis consultum voluerit Tacitus, gens fermè nulla est, quæ eum indigenam ac popularem habere non voluerit. In hâc tantâ interprétum multitudine, principes appellare juvat. Suum habent Germani Micyllum, suum Batavi Hoofdium, gentilibùs probatos. Inter Hispanos de principatu tres certant Emmanuel Sueyro, Balthazar Alamos, et Carolus Coloma, quibus haud tam splendor, quàm brevitas deest. Plures habent Itali, quos inter eminent Georgius Dati, Bernardus Davanzati, et Adrianus Politi. Palmam singulari brevitatis felicitate præripuit Davanzati. Laudem inter Britannos sibi pepererant Ricardus Grenewey et Henricus Savile: eam in se traxit Thomas Gordon, accuratior quidem, sed adhuc paulo laxior. Antiquum quoque Gallis fuit studium, ut Tacitum interpretarentur. Jam pridem rudi vetustate obsoluere Fauchet, de la Planche, aliique hujus veterni. Aliquid artis et ingenii promere cœpit Achilles de

Harley. Plus elegantiæ, haud satis veritatis indidit Nicolaus Perrot d'Ablancourt. Mole exemplorum, tædia aggeravit Abraham Nicolaus Amelot de la Houssaie.[1] Ejus versioni, auctoris morte interruptæ, finem imposuit Franciscus Bruys, vitiis, quàm virtutibus similior. In his tentamentis aliquamdiu substiterant Gallicæ literæ, cùm recens nos rapuit studiorum impetus. Tum suam versionem adornavit Cl. Guerin: aliam meditatur, jamque per partes edere cœpit Cl. de la Bleterie. Interpretandi leges præscripsit, et ad earum formam selecta et splendida Taciti loca expressit Cl. d'Alembert. Eorum exemplis famâque plures excitati novas apparant Taciti interpretationes. Vigeat crescatque egregius ille ardor, quo summus scriptorum imperii Romani non modò apud nos magis ac magis inclarescet, sed si suâ eum vi ac brevitate exprimimus, magnum accedet literaturæ nostræ decus et incitamentum.

In hoc autem interpretationis genere non stetit Taciti admiratio: alterum excogitavit, quò licentiùs expatiaretur. Illustriores scilicet Taciti sen-

[1] Amelot de la Houssaie XIII. priores Annalium libros vertit. Cetera Taciti opera interpretatus est Bruys, sed dissimulato nomine. "Tacite avec des notes politiques et historiques par M. Amelot de la Houssaie et M. L. C. D. G***. A la Haye, chez Scheurleer. 1731—1735 10 vol. in-12."

tentiæ præcipuaque verba, tamquam primaria et propria sapientiæ principia sunt excerpta, amplificata, tum veterum, tum recentium ætatum exemplis comprobata. Hâc in studiorum palæstrâ, speciosiori fortè, quàm utiliori, multi inter Italos desudârunt, quorum nobilissimi sunt Scipio Ammirato, Ascanius Piccolomini, Trajanus Boccalini, Philippus Cavriana, Virgilius Malvezzi, et Raphael dalla Torre. Eamdem apud Germanos laudem æmulati sunt Janus Gruterus, Christophorus Forstnerus, Cornelius Lentulus de Lentz, aliique plurimi; et fortè iis meliores, quia breviores, Abraham Golnitz et Marcus A Rechlingen. Non solùm inter Hispanos, sed etiam inter Italos nomen obtinuit Balthazar Alamos. His maximè operibus apud Gallos innotuit Amelot de la Houssaie. Majorem in Britanniâ celebritatem adsecutus est Thomas Gordon. At, quod jam supra monui, plus mihi videtur in his politicis exercitationibus ostentationis, quàm utilitatis: iisque præceptoribus retardatur magis, quàm incitatur animus. Brevius certiusque iter ingrediendum. Quisquis politicam prudentiam addiscere cogitat, Tacitum legat. Qui mentem eâ imbutam percupit, Tacitum relegat. Hâc viâ ière sapientiæ proceres, quos prior ætas mirata est. Hâc pergant, quos gloria et utilitatis publicæ studium accendit.

BROTERIANA,

DE CORNELII TACITI EDITIONE,

EJUSQUE SUBSIDIIS.

Superest, ut laboris mei consilia subsidiaque, quod utrique editioni commune est, paucis expediam: simul quoque, quæ sint hujusce alterius editionis propria, explicem. Mens fuit Tacitum, ad manuscriptorum codicum veterumque et optimarum editionum fidem recognitum, proponere. Tum, ut obviæ in antiquis scriptoribus difficultates amoverentur, juvit non modò temporum discrimina signare, sed et ea ad calculos, quibus nunc utimur, revocare: terrarum loca, quorum insignis olim fuit memoria, cum iis

quæ nunc extant conferre: Romanam aliamve peregrinam pecuniam cum Gallicâ nostrâ monetâ componere: et quod in hoc commentationum genere utilissimum est, nummorum, inscriptionum, scriptorum tum Romanorum, tum Græcorum, Tacito æqualium, aut recentiorum, auctoritate, Historiæ fidem adstruere, lucemque ei adfundere.

Opus quoque fuit, pro argumentorum dignitate et utilitate, complures dissertationes addere. Expositum est et illustratum Cæsarum stemma, ne nominum multitudine et indiscretâ similitudine obscurarentur Annales. Eam ob rem addita passim plura alia stemmata. De legionibus, earum numero et locis fusiùs tractatum, ut Historiarum libri inoffenso pede percurrerentur. Ejusdem necessitatis fuit expendere ærarium opesque Romanorum, stante republicâ, et sub Principibus; eorum census et lustra, tributa et vectigalia, Principum congiaria, Romæ magnitudinem, Capitolii magnificentiam, aliaque multa, quæ si non explicentur curatiùs, mores ususque horum temporum non satis intelligerentur. Ipsa quoque vitia fuere memoranda, Romanorum luxus, Neronis in aureâ domo prodigentia, et inexplebilis Vitellii gula. Hæc enim portenta in evidentiæ luce erant

collocanda, ut magnis documentis, quò prorumpere possit humana libido, notesceret, simul et puderet. Ne piguit quidem, quod à viris humanarum literarum studiosis expetitum, illustri exemplo Petri Corneille et Joannis Racine, quàm validus sit Tacitus fœcundandis ingeniis, ostendere. De Christianis, falso incendii crimine à Nerone irretitis, dictum; et, cùm de Judæis esset dicendum, plura de Judæis Sinensibus placuit subnectere, tum ob materiæ novitatem, tum ut Romanorum Sinensiumque hâc de re judicia comparare promtum foret. Pariter, ut aboleretur opinio, quæ apud quosdam invaluit, Tacitum in Germaniæ descriptione plus ingenio, quàm veritati indulsisse, Germanorum mores cum veteribus nostris legibus et historiis, cum vigentibus adhuc moribus populorum illorum, quos barbaros ferosque appellamus, quòd ævi prioris humanitatem nondum dedocuere, assiduè contuli. Sic enim, non nostro suffragio, at seculorum hominumque consensu approbatum est Tacitum non modò fuisse maximum antiquitatis pictorem, quæ propria ejus laus, atque omnium sermonibus jam pervulgata, sed et verissimum; quod erat evincendum. Demum cùm vel optimi scriptores multa sileant, quæ tamen nôsse quorumdam interest, Anecdota ex variis auctoribus collegi, ut harum rerum curiosis satisfacerem.

Curas ultra intendi; cùmque summoperè dolerem Tacitum truncum ac mutilum circumferri, ad Supplementa adverti animum, non quòd Tacitum æquari posse confiderem, sed ut plenior faciliorque flueret ejus narratio, si deperdita ex veterum scriptorum et monumentorum fide supplerentur, stylo moreque Corneliano expressa. Inde adlaboravi, ut Sejani ruina, ceteraque, quæ in quinto Annalium libro deerant, restituerentur. Disjunctos anteà libros sextum et undecimum conjunxere res Caii Principis et Claudii initia, quatuor libris composita. Finis quoque libro sextodecimo additus, ut Neronis suprema traderentur. In his quidem subsistere animus primùm fuerat: at posteà satiùs visum quinto quoque Historiarum libro opem ferre, et jam narrari cœptum Hierosolymorum gentisque Judaicæ excidium prosequi. Cetera Vespasiani, Titi, Domitiani, atque Nervæ tempora, ad alterum usque Trajani consulatum (hic enim supremus est annus à Tacito memoratus, ac laboris nostri finis) brevi et compendiosâ Appendice declarata sunt, ne opus in immensum cresceret.

Huc cùm devenissem, et per otium licuisset magis expatiari, nolui ut egregia Trajani tempora diutiùs silerentur; ejusque res æternâ memoriâ dignas

ex veteribus scriptoribus monumentisque composui, quod hactenus ab eruditis viris erat desideratum, et à nemine satis præstitum. Tum quoque me piguit Dialogum de Oratoribus ex magnâ sui parte truncum reliquisse: partem illam supplevi, ut plenior gratiorque atque utilior legi posset Dialogus qui ob elegantiam, concinnitatem, documentorumque opportunitatem, inter præstantissima antiquitatis opera semper adnumerabitur.

Nulla jam Taciti pars hiulca remanebat: animum itaque applicui, ut altera hæc editio novis quoque dissertationibus illustraretur. Veteres ergò Gallorum glorias Tacito celebratas explicavi. De eunuchis, quorum non in Oriente tantùm, sed apud Romanos etiam, validissimum fuit nomen, nova et eruditis viris nondum satis perspecta protuli. Ut quæ de Romæ magnitudine incolarumque numero priùs dixeram, illustri exemplo confirmarem, inquisivi in populi frequentiam apud Sinas, hujusque tantæ frequentiæ causas. Quæ de ærario, de tributis vectigalibusque populi Romani antè docueram, additamentis confirmavi. Pueros puellasque Ulpianos alimentarios, præstantissimum dignumque optimo Principe institutum, pro rei dignitate et utilitate, cum celeberrimâ, quæ extat, Inscriptione, diligenter exposui. De

Christianis quoque cùm sæpe esset mihi agendum, juvit cur ab optimis etiam Principibus vexarentur expendere. Stupenda demum Trajani opera, pontem supra Danubium, columnam, navem omnium maximam, aliaque id genus monumenta, singillatim descripsi. Et, cùm sese occasio dedisset, ut fragmentum Titi Livii, recens repertum, laudarem, operam meam desiderari non sum passus, ut eruditis viris gratificarer, qui fœdam hanc et laceram Livii laciniam integritati suæ restitutam percuperent. Illud ergò Fragmentum supplemento explevi ; et, ne quid deesset utilitati publicæ, adnotationibus illustravi.

Hæc cùm præstitissem, nihil reliquum mihi visum, quàm ut miram in Tacito rerum civilium prudentiam, omnibus celebratam, nec umquam satis prædicatam, sub uno quasi intuitu conspiciendam, et politicæ scientiæ cupidis facilè parabilem proponerem. Quod ut adsequerer, Taciti politica non modò collegi, sed et ex iis politicum quoddam corpus conflavi, quod quæ in publicæ rei vitæque communis usu præcipua sunt complecteretur. Iis imbutus animus alia plurima et exquisitissima, Tacitum relegendo, deteget, quibus, ut suis, nec à me monstratis, gratiùs adhuc

utiliùsque perfruetur. Ea sunt additamenta, quæ alteram hanc editionem, rebus priori majorem fecere. Indices quoque (Freinshemianum illum nempe, et alterum à me ipso consarcinatum) et commodiùs et copiosiùs distributi sunt.

Nunc verò percursis laboris nostri consiliis, quæ nobis fuerint subsidia memorandum. Super editiones, quas in alterâ Præfationis parte modò appellavimus, adjumento fuere manu scripti codices, tum ab aliis, tum à nobis inspecti. Antiquitate principes habet Florentina Bibliotheca. Ibi, ut jam monui, MS. codex, omnium vetustissimus, in Corbeiensi monasterio repertus. Tiberii principatum, seu sex priores Annalium libros, tantùm complectitur. Alter ibidem est MS. codex, in quo sunt sex posteriores Annalium, et Historiarum quinque libri. Exaratus est literis Langobardorum, quorum res in Italiâ Carolus Magnus adflixit anno 772. Eum Pichena longè vetustiorem credidit, quòd in eo subscriptum reperit: "Ego Sallustius legi et emendavi Romæ felix, Olibrio et Probino consulibus, in foro Martis controversias declamans oratori Endelechio. Rursus Constantinopoli recognovi Cæsario et Attico consulibus." At librariis mos sæpe fuit, quæ in codicibus reperirent, transcribere,

non observatâ ratione temporum, quibus eos describebant. Id quamplurimis compertum exemplis. Langobardica autem scriptura evidenter arguit codicem illum Romæ non fuisse scriptum A. U. C. 1148. J. C. 395. quo Olibrius et Probinus consules fuere; neque Constantinopoli recognitum biennio pòst, cùm Cæsarius et Atticus eamdem dignitatem inierant. Ibi quoque vidi duos alios codices, sed recentissimos, quorum alter ab undecimo Annalium libro ad finem libri secundi Historiarum, alter eosdem Annalium, et Historiarum libros quinque complectitur.

Vaticana Bibliotheca, non antiquitate codicum, sed numero præcellit. Quatuor in eâ reperi MSS. codices numeris 1863. 1864. 1958 et 2965. notatos. Sex posteriores Annalium, et Historiarum quinque libros habent singuli. Hos inter antiquior videtur MS. 1864.[1] exaratus seculo XIV. exeunte, aut ineunte XV. Ejusdem fermè antiquitatis est MS. 1863.[2] Multo recentior MS. 2965. neque, ut alii, membranaceus, sed char-

[1] Codicem illum haud absimilem esse codici, quem Lipsius Farnesianum appellat, quemque contulit Jacobus Corbinelli, sæpe sum expertus.

[2] Ex hoc codice, aliove simili, profecta videtur editio princeps. Nec dissimilis est MS. codex Bibliothecæ Regiæ Parisiensis.

taceus. Iis accuratior est MS. 1958.[1] Ejus ætas in libri fine expressa: "Si quispiam hinc descripserit novum, sciat me, quantum reperi, fideliter ab exemplo transcripsisse, quod inter cetera, de quibus scitur, non est neque pessimum, neque mendosissimum. Τέλος Θεῷ χάριν. Die septimâdecimâ Octobris ab ortu Salvatoris nostri Domini Jesu Christi anno 1449. Genuæ, pridie festum divi Lucæ Evangelistæ."

Prætereà Vaticana Bibliotheca minores habet Taciti libros. In MS. 1518.[2] "C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum. MS. 1862.[3] C. Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. MS. 2964.[4] Cornelius Tacitus de origine et situ Germanorum; et pars Dialogi de Oratoribus. MS. 3429.[5] Cornelii Taciti de vitâ et moribus Julii

[1] Descriptus est è MS. codice Genuensi, quem vidit, aut cujus exemplar habuit Franciscus Puteolanus, ut jam observavimus supra.

[2] Membranaceus est: seculo XIV. scriptus videtur.

[3] Seculo XV. ut videtur, exaratus; et membranaceus. In fine Dialogi à scribâ additum: "Ego tantum repperi, et meliusculum feci."

[4] Chartaceus est, et seculi XV. Pars Dialogi, quæ ibi extat, incipit ab iis verbis cap. 26. "Expectabam, ut incusato Asinio, &c."

[5] Chartaceus quoque codex: et descriptus à Pomponio Læto, viro eruditissimo, qui septua-

Agricolæ. MS. 4498.[1] Caii Cornelii Taciti de vitâ et moribus Julii Agricolæ. C. Cornelii Taciti Dialogus de Oratoribus. C. Cornelii Taciti de origine et situ Germanorum." In MS. 5393.[2] sunt tantùm ex Julio Cæsare et Cornelio Tacito excerpta. Consilium suum nomenque auctor ipse prodidit: " Ex commentariis Caii Julii Cæsaris, nec non ex libris Cornelii Taciti, Historici facundissimi, eloquentiæ Latinæ delectum, et ad Historias componendas, et ad quodcumque genus aptissimum Nicolaus Liburnius Venetus studiosè ac diligenter digessit." In his excerptis partem longè maximam obtinet Tacitus.

Suas quoque opes, vel inter tum ferventia bellorum dissidia, contulit Britannia. Eruditique Oxonienses, pro suo in literas et Tacitum studio, codices Harleianum,[3] Bodleianum,[4] tertiumque

genarius Romæ mortuus est exeunte seculo XV. In libri capite notatum: " Vita Agricolæ scripta manu Pomponii Læti; et erat codex Fulvii Ursini."

[1] Membranaceus est: seculo XV. egregiè scriptus.

[2] Chartaceus est, et recens.

[3] Codex ille scriptus est anno 1452. ut constat ex librarii notâ, Hist. III. 34. appositâ: " Hodie autem ab ortu Creatoris sunt anni M. CCCCLII." In libri fine additum: " In exemplari tantum erat. Si quispiam hinc descripserit, sciat me quantum reperi ab exemplari transcripsisse." E MS. codice Genuensi profectus est, ut et MS. Vaticanus 1958. Prætereà collatus est cum MS. Vatic. 1863. aliove simili.

[4] Eum descriptum fuisse Genuæ anno 1463. indicat libra-

Collegii Jesu[1] ultro communicavere, quos Cl. Samuel Musgrave cum Ernestinâ editione comparavit, omnesque eorum varietates singulari diligentiâ adnotavit. Pronum hunc doctissimæ gentis in nostros labores animum acceptum referimus clarissimis viris Carolo Morton, Regiæ Societati à secretis, Musei Britannici præfecto, et Antonio Butler, sacrâ eruditione percelebri, quorum egregiam hâc in re voluntatem nos esse expertos grati ac memores libenter profitemur.

Nostra etiam studia humaniter, ut solebat donec per præpropera fata literis nuper est ereptus, promovit Cl. Capperonnier, cui Regiæ Bibliothecæ Parisiensis custodia erat demandata. At in eâ unus est MS. codex Taciti;[2] isque recens: haud tamen spernendus, quòd ab eodem codice, quo

rii nota, Historiarum fini subjuncta. "In exemplari tantum erat. Si quispiam hinc descripserit novum, sciat me quantum repperi fideliter ab exemplo transcripsisse: quod inter cetera non est neque pessimum, neque mendosissimum. Τέλος Θεῷ χάριν. Genuæ pridie Idus Decembres anno M.CCCCLX. tertio." Similem fermè finem in MS. Vaticano 1958. vidimus supra.

[1] Descriptus est quoque è MS. Genuensi, aut ex ejus exemplari, anno 1458. ut liquet ex librarii notâ Hist. III. 34. "Hodie autem ab ortu Creatoris sunt anni M.CCCCLVIII."

[2] Chartaceus est: et sub finem seculi XV. scriptus: quem "Bibliothecæ Regiæ obtulit Carolus Du Fresne, Dominus Du Cange *anno* M.DCLXXXII." ut in libri capite notatum.

editio princeps, profectus videtur. Denique nonnihil opis attulit MS. codex Jacobi Corbinelli.[1] Sic appellamus codicem, cujus varias lectiones ad oram Beroaldinæ editionis ipse adscripserat.

Super hæc MSS. librorum subsidia, inter hujus editionis adminicula numeraverim breves notas manu scriptas, quas docti viri Marcus Antonius Muretus, Guillelmus Pellicerius, Episcopus Monspeliensis, Daniel Huetius, Episcopus Abrincensis, marginibus exemplorum Taciti, quibus utebantur, inscripserant. Cl. Fredericus Samuel Schmidt, juvenis multiplici literarum laureâ nobilis, ad nos transmisit ex Bibliothecâ publicâ Bernensi observationes ab eruditis viris Jacobo Cujacio et Jacobo Bongarsio exemplaribus suis illitas. Nonnullas etiam reperi in MSS. Adversariis Dionysii Petavii, tanti viri eruditione haud indignas. Accepi ab Illustrissimo Chifflet, senatûs Vesontini

[1] Codex, quem Jacobus Corbinelli, vir literarum et Taciti studiosissimus, contulit, in locis quamplurimis cum Farnesiano codice, quem laudavit Lipsius, consentit; ut jam monuimus supra. Præter hos omnes codices, quos memoravimus, serò nobis innotuit MS. codex membranaceus, qui Parisiis adservatur, in Bibliothecâ Institutionis Oratorii Jesu. Quantum ex libri fine et quibusdam locis, quæ inspexi, intelligere est; haud diversus videtur à codice, quem Corbinelli contulit. Quod magis patuit, cùm illum evolvit Cl. Dotteville, Annaliumque et Historiarum libros, quos continet, ipse evulgavit.

præside, MSS. commentarios Cl. Claudii Chifletii in Tacitum, quos, licèt conjecturis aliquandò indulgeat, sæpiùs laudâssem, si iis et citiùs et diutiùs frui licuisset. Suam quoque in nos voluntatem testatam voluit Illustrissimus Josephus Andreas Zaluski, Kioviensis et Czernichoviensis Episcopus, misitque è Bibliothecâ suâ Varsavianâ Berneggerianam editionem, notis quidem MSS. instructam, sed cùm omnes ex Lipsii commentariis sint excerptæ, nihil novi adjumenti protulere. Nec ideo silenda nobis fuit voluntas egregii viri, nobis amicissimi, qui ante aliquot annos in summâ vitæ et virtutum claritate mortuus est. Memoraverim quoque Gryphianam editionem à Cl. Gobet nuper ad nos allatam, cui quasdam adnotatiunculas addiderat Nicolaus Nancelius, vir medicinæ magis, quàm historiæ peritus: ita oscitanter, ut ab eruditione imparatus, Tacitum legerat, ut in eo nihil opis esse possit.

Iis, per quos in hâc editione profeci, commemoratis, haud siluerim primum laboris nostri hortatorem instinctoremque Cl. Hippolytum Ludovicum Guerin. Nostras quidem laudes, si adhuc viveret, ejus modestia oppressisset. Eas nunc omittere non sinit ejus vita, optimi civis officiis, ingenii facili-

tate, morum constantiâ, prudentiâ consiliorum, literarum cultu, artis suæ typographicæ splendore illustrata; et, quod certissimum est veræ virtutis argumentum, memoria post fata superstes, bonarumque artium studiosis carissima. Felix, qui, cùm laudabilis vitæ spatia implevisset, reliquit, quos eadem laudis æmulatio succendit.

Hæc fuere præfanda, ut Cornelii Taciti vita et scripta, præcipui ejus editores et interpretes, hujus editionis consilia ac subsidia recenserentur. Eâ curâ perfunctus, eruditum lectorem mei rerumve mearum commemoratione haud morabor. Velim tantùm ut pro suâ eruditione atque humanitate studiis meis faveat et indulgeat. Nummos quidem, passim in hoc opere laudatos, æneis tabulis expressos exhibendi consilium quondam fuerat. Ab eo destiti, quòd vulgares nummi jam sæpissimè sint recusi; rariores verò et præstantiores nuper multâ cum elegantiâ et rei nummariæ doctrinâ Cl. Pellerin publicaverit.[1] Cavendum ergò nobis fuit ne vanâ et inutili luxuriâ hæc

[1] "Recueils de Médailles de Rois, de Peuples, de Villes, &c." IX. vol. in 4to. Paris 1762—1770.

editio diffluerent. At quod cuivis lectori utilissimum videbitur, nec fuit omittendum, additæ sunt tabulæ Geographicæ, quibus loca à Tacito, aut in supplementis memorata, oculis subjiciuntur.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

BREVIARIUM

LIBRI PRIMI.

I. Romanarum rerum status ab Urbe conditâ ad Augusti excessum. 5. Tiberius imperium suscipit, tardè, et cupidinem dissimulans. Roma in servitium ruit. 16. Pannonicas legiones tres seditio gravis incessit. Ea, misso Druso, Tiberii filio, ægrè componitur. 31. Idem in Germaniâ inferiore motus, qui consedit, non sine sanguine et cæde. 50. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eâque expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Usipetes vastati, aut cæsi. 53. Julia, Augusti filia, Rhegii vitam finit. 54. Sodales in honorem Augusti, et ludi Augustales instituti. 55. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Cattos ducit: agros, domos, homines, vastat, urit, cædit: Segestem obsidione Arminii liberat. Ob hæc imperator consalutatus. 59. Bellum deinde in Cheruscos gestum. Reliquiæ Vari et militum lectæ: supremaque iis soluta. 63. Romani in reditu, sub Cæcinâ duce, periclitati. Hostes tamen prosperâ eruptione fusi,

fugati. 72. Majestatis lex reducta, et asperè exercita. 76. Tiberis inundat. 77. Theatri licentia erumpit: et per eam causam decreta patrum expressa ad coercendos histriones. 79. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. Eoque nomine querelæ civitatum Italiæ, et legationes.

Hæc biennio ferè gesta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXVII.	14.	Coss.	Sexto Pompeio, Sexto Appuleio.
DCCLXVIII.	15.	Coss.	Druso Cæsare, C. Norbano Flacco.

C. CORNELII

T A C I T I

ANNALES.

LIBER PRIMUS.

1. URBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem et consulatum L. Brutus instituit.[1] Dictaturæ ad tempus[2] sumebantur: neque decemviralis potestas ultra biennium,[3] neque tribunorum militum consulare jus diu valuit.[4] Non Cinnæ,[5] non Sullæ longa dominatio: et Pompeii Crassi-

[1] *Instituit.* Pulsis regibus, libertatem et consulatum instituit L. Brutus anno Urbis conditæ 245. ante Christum 508.

[2] *Dictaturæ ad tempus.* Ad sex menses, ac in summis reipublicæ necessitatibus. *Dictaturas* primus Sulla fecit diuturnas, Cæsar perpetuas. Et hic gradus ad Principatum. LIPS.

[3] *Ultra biennium.* Ab anno U. C. 303. A. C. 450. ad annum 305. A. C. 448. Ita accipio, quasi dicat, haud multo ultra biennium. Nam exactè si putas, reverà ultra biennium Decemviri imperium tenuere. Livium, III. 38. et Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior, *ultra triennium* sufficienti. Nam id includit, triennium eos imperâsse: quod contra est, et non nisi supra biennium aliquot menses. LIPS.

[4] *Diu valuit.* Cœpit anno U. C. 310. A. C. 443. Tertio pòst mense desiit. Deinde sæpe iteratum, sæpe abrogatum ad annum U. C. 386. A. C. 367.

[5] *Non Cinnæ.* L. Cornelius Cinna quatuor Consulatus ab anno U. C. 667. A. C. 86. ad annum 670. A. C. 83. L. Cornelius Sylla quatuor dictaturæ annos continuavit ab anno U. C. 672.

que[1] potentia, citò in Cæsarem; Lepidi, atque Antonii arma, in Augustum cessere; qui cuncta discordiis civilibus fessa,[2] nomine *Principis*[3] sub imperium accepit. Sed veteris populi[4] Romani prospera, vel adversa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique,[5] et Claudii, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ;[6] postquàm occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, et extrema tradere: mox Tiberii principatum, et cetera, sine irâ et studio, quorum causas procul habeo.[7]

2. Postquam, Bruto et Cassio cæsis, nulla jam publica arma;[8] Pompeius apud Siciliam[9] oppressus; exutoque Le-

A. C. 81. ad annum 675. A. C. 78. Uterque majoribus virtutibus ac vitiis, quàm ut ferre posset senescens respublica.

[1] *Crassique.* Cn. Pompeius Magnus, M. Licinius Crassus, C. Julius Cæsar, dominationis avidi, arctiorem, quàm bonos cives deceret, societatem iniere A. U. C. 698. A. C. 55. Crassus in Parthis periit inglorius A. U. C. 701. A. C. 52. Pompeium Pharsalicis in campis vicit Cæsar A. U. C. 706. A. C. 47. Cæsar ipse Romæ trucidatus est A. U. C. 710. A. C. 43.

[2] *Qui cuncta discordiis civilibus fessa.* Et ob id ad domandum faciliora, frænique, ut ita dicam, patientiora. *Muretus.*

[3] *Nomine Principis.* Fuerant Romæ principes senatûs, principes equitum, viri principes. Itaque non ambitiosum *Principis* nomen: sed ad imperii diuturnitatem et securitatem accommodatissimum. In ædilitate, præturâ, ipsoque consulatu *majus aliquid et excelsius.* Infra Annal. III. 53.

[4] *Veteris populi.* Novos mores, novum populum fecerat tum ars, tum inertia Cæsarum. Hinc *veteris populi* appellatione utitur Tacitus, ut veteres ac ferme oblitteratas reipublicæ virtutes commendet.

[5] *Caiique.* Caii, vulgò dicti Caligulæ.

[6] *Ob metum falsæ.* Et metus et odium impedimento sunt historiam contexere volentibus. Metu fit, ut vera dicere non audeant; odio, ut interdum falsa confingant. *Muretus.*

[7] *Procul habeo.* Hi enim Principes, *nec beneficio, nec injuriâ* Tacito *cogniti.* Infra Hist. I. 1.

[8] *Publica arma.* Cæsis Julii Cæsaris interfectoribus, nulla fuerunt reipublicæ arma, quibus libertatem suam vindicaret.

[9] *Apud Siciliam.* Florus, IV. 8. *Tantâ mole belli penitus in Siculo freto juvenis oppressus est.—Per-*

pido,[1] interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, nisi Cæsar, dux reliquus: posito *triumviri* nomine, consulem se ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentum; ubi militem donis,[2] populum annonâ, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paulatim, munia senatûs, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante; cùm ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent; ceteri nobilium, quanto quis servitio promtior, opibus et honoribus extollerentur; ac novis ex rebus aucti, tuta et præsentia, quàm vetera et periculosa mallent. Neque provinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto senatûs populique imperio ob certamina potentium, et avaritiam magistratuum: invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ [3] turbabantur.

3. CETERUM Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum,[4] sororis filium, admodùm adolescentem, pon-

ditis enim rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in manus hostium et catenas, et, quod miserrimum est fortibus viris, ad hostium arbitrium sub percussore moriturus. Sextus Pompeius, Pompeii M. filius, periit anno U. C. 719. A. C. 34. De hoc bello vide Plinium, VII. 52. IX. 16. Dionem, XLIX. p. 397 et 403.

[1] *Exutoque Lepido.* Post Julii cædem, rempublicam occupaverant, triumvirorum nomine, M. Lepidus, M. Antonius, Octavius Cæsar. At exuto XX. legionibus Lepido A. U. C. 718. A. C. 35. interfecto Antonio A. U. C. 724. A. C. 29. unus superstes Cæsar, *triumviri* nomen posuit, et domum regnatricem condidit. Hinc non jam in nummis CÆSAR IIIVIR RPC, id est, *triumvir reipublicæ constituendæ*, appellatur; sed CÆSAR COS — AVGVSTVS TR. POT — IMP. CÆSAR. DIVI F. LIBERTATIS P. R. VINDEX. Vide stemma Cæsarum, num. 43.

[2] *Militem donis.* Militem pecuniâ, populum frumento donavit. De frumentariâ largitione eruditum librum scripsit Vincentius Contarinus. Ob eam Imperator Nerva laudatur in hoc nummo: PLEBEI VRBANÆ FRVMENTO CONSTITVTO.

[3] *Vi, ambitu, postremò pecuniâ.* Cicero etiam *pecuniam* solet *vim* vocare, omninoque, quæ in judiciis adhibentur præter leges et causam, ut in Verr. 2. 31. *si aliquâ vi se eripuerit ex hoc judicio*, i. e. metu, gratiâ, vel largitione: in singulisque locis videndum, quod genus, aut quæ intelligantur.

[4] *Claudium Marcellum.* Octaviâ genitum, maximæ spei adolescentem: de quo plura in stemmate Cæsarum, n. 18.

tificatu et curuli ædilitate; M. Agrippam,[1] ignobilem loco, bonum militiâ, et victoriæ socium, geminatis consulatibus[2] extulit; mox defuncto[3] Marcello, generum sumsit:[4] Tiberium Neronem, et Claudium Drusum, privignos,[5] imperatoriis nominibus[6] auxit, integrâ etiamdum domo suâ. Nam genitos Agrippâ, Caium ac Lucium,[7] in familiam Cæsarum induxerat; necdum positâ puerili prætextâ, *principes juventutis* appellari, destinari consules, specie recusantis flagrantissimè cupiverat. Ut Agrippa vitâ concessit,[8] L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, et vulnere invalidum, mors fato propera,[9] vel novercæ Liviæ dolus abstulit; Drusoque

[1] *M. Agrippam.* Virum maximum. Vide stemma Cæsarum, n. 47. Originem vocis *Agrippæ* explicat Plinius, VII. 8.

[2] *Geminatis consulatibus.* Agrippa quatuor gessit consulatus, primum A. U. C. 717. quartum suffectus tantùm A. U. C. 735. At quod maximum est gratiæ argumentum, neque hâc ætate nisi Principibus concessum, geminatos consulatus obtinuit annis U. C. 726 et 727. quibus cum Augusto fuit consul II et III.

[3] *Defuncto.* Eum intrà juventam ereptum A. U. C. 731. A. C. 22. laudavit ipse Augustus, eique theatrum dicavit. Tacit. Annal. II. 41. III. 64.

[4] *Generum sumsit.* M. Agrippam, cui filiam suam Juliam uxorem dedit.

[5] *Privignos.* Liviæ et Tiberii Neronis filios. Vide stemma Cæsarum, n. 68 et 79.

[6] *Imperatoriis nominibus. Imperator* primùm bellicæ virtutis, deinde adulationis, demum summæ potentiæ nomen. Hæc satis comperta.

[7] *Caium ac Lucium.* Augusti nepotes. Vide stemma Cæsarum, n. 48 et 49. Augustus eos *adoptavit domi per assem et libram emtos à patre Agrippâ: tenerosque adhuc ad curam reipublicæ admovit; et consules designatos circùm provincias exercitusque dimisit.* Sueton. in Aug. LXIV. Necdum prætextam posuerant, seu decimum quartum ætatis suæ annum non expleverant, cùm appellati sunt *principes juventutis*, id est, equestris ordinis principes. Ad hos pertinet argenteus musei nostri nummus satis obvius: in anticâ parte, caput Augusti laureatum CÆSAR AVGVSTVS DIVI F. PATER PATRIÆ: in posticâ, Caius et Lucius, quos inter duo clypei, lituus et simpulum, pontificatûs insignia, C. L. CÆSARES AVGVSTI F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. *Caius, Lucius Cæsares, Augusti filii* per adoptionem, *consules designati, principes juventutis.*

[8] *Vitâ concessit.* Anno U. C. 742. A. C. 11. Novitate suâ multis virtutibus nobilitatâ. Velleius, II. 96.

[9] *Mors fato propera.* Duodeviginti mensium spatio ambos amisit Augustus: Lucium Massiliæ, nunc *Marseilles*, in Galliâ, anno U. C. 755. J. C. 2. Caium Li-

pridem extincto,[1] Nero solus è privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii,[2] consors tribuniciæ potestatis adsumitur, omnesque per exercitus ostentatur: non obscuris, ut anteà, matris artibus, sed palam hortatu.[3] Nam senem Augustum devinxerat adeò, uti nepotem unicum, Agrippam Postumum,[4] in insulam Planasiam[5] projiceret: rudem sanè bonarum artium, et robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At herculè Germanicum Druso ortum,[6] octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem à Tiberio jussit, quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis,[7] sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi adversùs Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ, ob amissum cum Quinctilio Varo[8] exercitum, quàm cupidine proferendi imperii, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ: eadem magistratuum vocabula.[9] Juniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati: quotusquisque reliquus, qui rempublicam vidisset?

myræ, nunc *Maxi*, in Lyciâ, anno U. C. 757. J. C. 4. defunctos. Vide notas et emendationes ad Annal. I. 3.

[1] *Pridem extincto.* Extinctus est anno U. C. 745. A. C. 8. Adolescens *tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit.* Velleius, II. 79. Tunc è privignis Augusti solus superstes fuit Tiberius Nero.

[2] *Collega imperii.* Ita ut *provincias cum Augusto communiter administraret.* Sueton. in Tiber. XXI.

[3] *Palam hortatu.* Palam ac ipsâ hortante, cùm nihil reformidaret, ceteris mortuis, aut exulibus.

[4] *Agrippam Postumum.* Caii ac Lucii fratrem. Vide stemma Cæsarum, n. 50.

[5] *Planasiam.* Planasia, nunc *Pianosa*, ad ortum insulæ Corsicæ. *Planasia* et *Planaria* Plinio, III. 6. dicitur. Relegatus est Agrippa anno U. C. 760. J. C. 7.

[6] *Druso ortum.* Vide stemma Cæsarum, n. 79 et 81. Germanico *omnes corporis animique virtutes, et quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat.* Sueton. in Caio, III.

[7] *Filius juvenis.* Drusus Tiberii et Agrippinæ filius. Vide stemma Cæsarum, n. 70.

[8] *Quinctilio Varo.* Quinctilius Varus in Germaniâ cum tribus legionibus Romanis ab Arminio turpiter victus, mortem sibi conscivit anno U. C. 762. J. C. 9.

[9] *Vocabula.* Vocabula quidem, sed nulla ferè auctoritas.

A. U. C. 767. J. C. 14.

4. Igitur verso civitatis statu, nihil usquam prisci et integri moris: omnes, exutâ æqualitate, jussa principis aspectare: nullâ in præsens formidine,[1] dum Augustus ætate validus, seque et domum et pacem sustentavit. Postquàm provecta jam senectus, ægro et corpore fatigabatur, aderatque finis, et spes novæ: pauci bona libertatis incassùm disserere, plures bellum pavescere, alii cupere;[2] pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. "Trucem Agrippam, et ignominiâ accensum; "non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem. "Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed "vetere atque insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multa- "que indicia sævitiæ, quamquam premantur, erumpere. "Hunc et primâ ab infantiâ eductum[3] in domo regna- "trice: congestos juveni consulatus, triumphos:[4] ne iis "quidem annis, quibus Rhodi specie secessûs exulem "egerit,[5] aliquid quàm iram, et simulationem, et secretas "libidines meditatum. Accedere matrem[6] muliebri im- "potentiâ: serviendum fœminæ, duobusque insuper "adolescentibus,[7] qui rempublicam interim premant, quan- "dòque distrahant."

[1] *Nullâ in præsens formidine.* Non timent homines, nisi propinqua; ne mortem quidem, nisi cùm eam putant imminere. Nihil igitur in præsens metuebant Romani, quamdiu Augustum diu etiam victurum esse sperabant. *Muretus.*

[2] *Alii cupere.* Ii videlicet, quorum res familiaris non optimè constituta erat, ut ex omni bellico motu damni quidem nihil metuere, lucri ex prædâ, utcumque caderet res, sperare aliquid possent. *Muretus.*

[3] *Eductum.* Educatum. Ita Terentius, Andr. Act. v. Scen. iv. 7.

Homines adolescentulos
Imperitos rerum, eductos liberè in fraudem illicis.

[4] *Consulatus, triumphos.* Consulatum unicum gesserat Tiberius, et de Germanis triumphaverat anno U. C. 747. A. C. 6. Anno sequenti tribuniciâ potestate donatus, et Armeniæ præfectus. De Pannoniis ac Dalmatis triumphavit anno U. C. 765. J. C. 12.

[5] *Egerit.* Nimiam Caii et Lucii, Augusti privignorum, potentiam exosus, et Juliæ uxoris impudicitiam pertæsus, in insulam Rhodum secessit anno U. C. 749. ibique exul egit septennium.

[6] *Matrem.* Liviam. Vide stemma Cæsarum, n. 66.

[7] *Adolescentibus.* Druso et Germanico, qui primò concordes rempublicam premerent Principum

5. Hæc atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti: et quidam scelus uxoris[1] suspectabant. Quippe rumor incesserat,[2] paucos ante menses, Augustum, electis consciis, et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. Multas illic utrimque lacrymas, et signa caritatis, spemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum[3] uxori Marciæ aperuisse: illam Liviæ: gnarum id Cæsari: neque multo pòst, extincto Maximo (dubium an quæsitâ morte)[4] auditos in funere ejus Marciæ gemitus semet incusantis, "quòd "causa exitii marito fuisset." Utcumque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum[5] Tiberius, properis matris literis accitur: neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque custodiis domum, et vias sepserat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur, donec provisis, quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum,[6] et rerum potiri Neronem[7] fama eadem tulit.

6. Primum facinus novi principatûs fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque quamvis firmatus animo Centurio ægrè confecit.[8] Nihil de eâ re Tiberius

luxu, deinde discordes eam ambitione distraherent ac perderent.

[1] *Scelus uxoris.* De Liviæ scelere apertiùs Dio, LVI. p. 589. Ficus venenatas Augusto porrexisse dicitur.

[2] *Rumor incesserat.* Haud ita dubitanter à Plinio, VII. 45. inter magna sortis humanæ in D. Augusto volumina annumerantur *abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem: inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditionem: hinc uxoris et Tiberii cogitationes, suprema ejus cura.*

[3] *Maximum.* Fabium Maximum.

[4] *Quæsitâ morte.* Violentâ, et ab Augusto imperatâ.

[5] *Ingressus Illyricum.* Missus erat in Illyricum Tiberius, ut firmaret pace, quæ bello subegerat.

[6] *Excessisse Augustum.* Excessit Augustus Nolæ, in Campaniâ, die 19. Augusti A. U. C. 767. J. C. 14. Eum Tiberii sui amplexibus circumfusum exspirâsse ait Velleius, II. 123. Ex assiduo illo Tiberii assentatore eadem hausisse videntur Suetonius in Tiber. XXI. Dio, LVI. p. 590.

[7] *Neronem.* Tiberium Neronem.

[8] *Ægrè confecit.* Ægrè quidem; cùm nemo sit, qui principem miserum non doleat. De hâc cæde plura Dio, LVII. p. 604.

apud Senatum disseruit. Patris jussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ[1] adposito, " ne cunctare- " tur Agrippam morte adficere, quandòque ipse supremum " diem explevisset." Multa sine dubio sævaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exilium ejus Senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius umquam suorum necem duravit:[2] neque mortem nepoti pro securitate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et invisi juvenis cædem festinavisse. Nuntianti centurioni, ut mos militiæ,[3] " factum esse quod " imperâsset:" " neque imperâsse sese, et rationem facti " reddendam apud senatum," respondit. Quod postquàm Sallustius Crispus,[4] particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos,) comperit; metuens ne reus subderetur,[5] juxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam, " ne arcana domûs, ne consilia amicorum, ministeria " militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatûs re- " solveret, cuncta ad senatum vocando. Eam conditionem " esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni " reddatur."

7. At Romæ ruere in servitium consules, patres, eques:[6] quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant. Sex. Pompeius et Sex. Appuleius, con-

[1] *Custodiæ.* Custodiæ Agrippæ.

[2] *Duravit.* Augustus numquam adeò durus fuit et efferus, ut unius è suis necem imperaret.

[3] *Mos militiæ.* Peractis jussis, moris erat renuntiare, *factum quod imperâsti.*

[4] *Sallustius Crispus.* Sallustii, historici, quo vix melior optari potest, ex sorore nepos, D. Augusti amicus, Vide Plinium, xxxiv. 2. Tac. Annal. iii. 30. Hor. ii. od. 2.

[5] *Ne reus subderetur.* Metuens Sallustius ne ipse reus crederetur; cùmque esset æquè periculosum ficta seu vera promeret, Liviam monuit. Infra cap. 39. *Mos vulgo, quamvis falsis reum subdere.*

[6] *Eques.* Id est equites. Sic sæpe Tacitus; et ipse Virgilius Æneid. ii. 20.

Uterumque armato milite complent.

sules,[1] primi in verba Tiberii Cæsaris juravere:[2] apudque eos Seius Strabo,[3] et C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ:[4] mox senatus, milesque et populus. Nam Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam vetere republicâ, et ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi tribuniciæ potestatis præscriptione posuit,[5] sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, et sensu permodesto: "de "honoribus parentis consulturum: neque abscedere à cor- "pore: idque unum ex publicis muneribus usurpare." Sed defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus, ut imperator dederat:[6] excubiæ, arma, cetera aulæ:[7] miles in forum, miles in curiam comitabatur: literas ad exercitus, tamquam adepto principatu, misit: nusquam cunctabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. Causa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor,

[1] *Appuleius, consules.* Consules erant hoc anno U. C. 767. J. C. 14. Sextus Pompeius et Sextus Appuleius.

[2] *Juravere.* Id moris cœptum sub triumviris, firmatum sub Augusto. Vide Dionem, XLVII. p. 337. LI. p. 457. In verba, seu in acta Principis jurare, est ejus acta jurejurando confirmare. Quotannis Kal. Januarii illud jusjurandum à senatu, populo et militibus concipiebatur.

[3] *Seius Strabo.* Sejani pater. Infra Annal. IV. 1.

[4] *Hic annonæ.* Urbis copias augebat: seu rem frumentariam aliaque cibaria providebat annonæ præfectus.

[5] *Præscriptione posuit.* Edicto, quo patres in curiam vocabat, non suam Principis dignitatem, sed tribuniciam potestatem ab Augusto acceptam, *supra cap.* 3. præscripsit; quasi hâc unâ valeret; ceterùm non in urbe, sed in provinciis tantùm potestatem haberet. Vide Usserium, Annal. p. 580.

[6] *Ut imperator dederat.* Non ut princeps, sed ut rei bellicæ præfectus signum dederat, *Angl. the watch-word.* Signum illud tessera erat, in quâ vulgò alicujus Dei nomen scriptum aut insigne aliquod dictum. Virg. Æn. VII. 637.

Classica jamque sonant: it bello tessera signum.

In castris bello, in urbe ad excubias datum signum. De his tesseris vide Dion. LX. p. 675. Suetonium in Claudio, XLII.

[7] *Cetera aulæ.* Cetera aulæ ac principis à Tiberio usurpabantur. Quæ hæc cetera? puto lictores, fasces laureati, et si quid prætereà tunc receptum principi distinguendo.

habere imperium, quàm expectare mallet. Dabat et famæ, ut vocatus electusque potiùs à republicâ videretur, quàm per uxorium ambitum,[1] et senili adoptione inrepsisse. Posteà cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.[2]

8. NIHIL primo senatûs die agi passus, nisi de supremis Augusti, cujus testamentum inlatum per virgines Vestæ,[3] Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam, nomenque Augustæ[4] adsumebatur: in spem secundam nepotes pronepotesque: tertio gradu primores civitatis scripserat: plerosque invisos sibi, sed jactantiâ gloriâque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quòd populo et plebi $\overline{\text{CCCCXXXV}}$,[5] prætoriarum cohortium militibus singula nummûm millia,[6] legionariis atque cohortibus civium Romanorum trecenos nummos[7] viritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex queis maximè insignes visi: "ut portâ triumphali[8] duceretur funus," Gallus Asinius; "ut legum latarum tituli, victarum ab "eo gentium vocabula anteferrentur," L. Arruntius censuere. Addebat Messala Valerius "renovandum per an-

[1] *Uxorium ambitum.* Per Liviæ ambitum, et senis Augusti adoptionem.

[2] *Detorquens recondebat.* Nutus ipsos eorum, qui videbantur non ægrè laturi, si ipse imperium deponeret. *Recondebat*, scribebat in animo, ut suo tempore promeret, quod et fecit. *Muretus.*

[3] *Virgines Vestæ.* More scilicet Romano, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam deponebant in templis: et sæpissimè in isto Vestæ, quod religione primum.

[4] *Nomenque Augustæ.* In familiam Juliam et nomen Juliæ Augustæ adsumebatur. Vide notas et emendationes ad Annal. I. 8.

[5] $\overline{\text{CCCCXXXV}}$. Id est quadringenties tricies quinquies centena millia nummûm, *Angl.* 362500l.

[6] *Nummûm millia. Angl.* 8l. 6s. 8d.

[7] *Trecenos nummos. Angl.* 2l. 10s. Vide notas et emend. ad Annal. I. 8.

[8] *Portâ triumphali.* In nonâ urbis regione. Per hanc portam triumphorum pompa ducebatur. Erat trans Tiberim, in eâ parte mœnium, quæ producebatur à mole Hadrianâ, usque ad portam, quæ hodie S. Spiritûs dicitur. *Muretus.* De hâc portâ videndus Alex. Donatus in Româ vetere, lib. 1. 22.

"nos[1] sacramentum in nomen Tiberii:" interrogatusque à Tiberio, "num, se mandante, eam sententiam prom-"sisset?" "sponte dixisse," respondit; "neque in iis, "quæ ad rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, "vel cum periculo offensionis." Ea sola[2] species adulandi supererat. Conclamant patres, "corpus ad rogum hu-"meris senatorum ferendum." Remisit[3] Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, "ne, ut "quondam nimiis studiis funus divi Julii turbâssent, ita "Augustum in foro potiùs, quàm in campo Martis,[4] sede "destinatâ, cremari vellent." Die funeris, milites velut præsidio stetere, multùm inridentibus,[5] qui ipsi viderant, quique à parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii, et libertatis improsperè repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: "nunc senem[6] principem, longâ potentiâ, provisis "etiam heredum in rempublicam opibus, auxilio scilicet "militari tuendum, ut sepultura ejus quieta foret."

9. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana[7] mirantibus: "quòd idem dies accepti quondam "imperii princeps, et vitæ supremus;[8] quòd Nolæ in

[1] *Renovandum per annos.* De hoc jurejurando modò dictum est. Dicetur et infra cap. 72.

[2] *Ea sola.* Hæc sola species adulandi Romanis supererat, mentiri offensionem, ut adularentur.

[3] *Remisit.* Permisit. Nec prohibuit, nec imperavit.

[4] *Campo Martis.* In nonâ urbis regione. Forum verò inter Tarpeium et Palatinum montes.

[5] *Multùm inridentibus.* Multùm irridentibus iis, qui ipsi viderant, sed pauci ac senes; quique à parentibus acceperant, iique plurimi, diem illum crudi adhuc, nec benè concocti servitii, et libertatis improsperè repetitæ, quo mortem Dictatoris Cæsaris, alii pessimum, alii pulcherrimum facinus esse jactitabant.

[6] *Nunc senem.* Irridebant senem Principem annorum scilicet LXXVI. longâ potentiâ annorum LVI. quique non modò sibi, sed reipublicæ etiam tot heredes providerat, nunc imbecillum, et auxilio militari circumcinctum ut quieta foret ejus sepultura.

[7] *Plerisque vana.* Vulgus vana ac fortuita miratur.

[8] *Vitæ supremus.* Mortuus est Augustus die 19. Aug. ut dictum supra cap. 5. not. 4. Quonam anno imperium eodem die acceperit, non liquet.

"domo et cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam "finivisset. Numerus etiam consulatuum[1] celebrabatur, "quo Valerium Corvinum et C. Marium simul æquaverat; "continuata per septem et triginta annos[2] tribunicia potes-"tas; nomen imperatoris semel atque vicies[3] partum; "aliaque honorum[4] multiplicata, aut nova." At apud prudentes vita ejus variè extollebatur, arguebaturve. "Hi "pietate erga parentem, et necessitudine[5] reipublicæ, in "quâ nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, "quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes: "multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur; "multa Lepido concessisse; postquàm hic socordiâ senue-"rit, ille per libidines pessùm datus sit, non aliud dis-"cordantis patriæ remedium fuisse, quàm ut ab uno "regeretur. Non regno tamen, neque dictaturâ, sed "Principis nomine constitutam rempublicam: mari Oceano,

[1] *Numerus consulatuum.* Ex fastis consularibus tredecim consulatus gessit Augustus. Septem Marius, sex gesserat Corvinus, qui *centum annos implevit: cujusque inter primum et sextum consulatum 46. anni fuere*, Plin, VII. 48.

[2] *Septem et triginta annos.* Inde falsi, vel erroris arguas hanc inscriptionem pontis Ariminensis à Grutero laudatam, p. 160. 2. IMP. CÆSAR DIVI F. AVGVSTVS PONTIF. MAXIM. COS. XIV. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVIII. P. P. Tribuniciâ potestate princeps ceteris magistratibus præstabat.

[3] *Semel atque vicies.* Eumdem numerum exhibet nummus ex ære mediocri, olim D. Begon. IMP. CÆSAR DIVI F. AVGVST. IMP. XXI. Capite Augusti nudo. In posticâ parte, PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POT. XXXIV. In medio SC, id est *senatûs consulto.* Re, vel per se, vel per suos duces præclarè confectâ, princeps gaudio et impetu victoris exercitûs IMPERATOR conclamabatur.

[4] *Aliaque honorum.* Elegantiùs dictum, quàm *aliosque honores. Multiplicata* quidem propter toties repetitos consulis et imperatoris titulos. *Nova* propter principatum, tribuniciam potestatem, regimen morum; quæ omnia in se cumulavit Augustus.

[5] *Necessitudine.* Necessitate ac discrimine reipublicæ. Inde nummus ille aureus, Thesaur. Morel. Tab. 10. In coronâ querceâ ita inscriptus: I. O. M. SPQR. V. S. PRO S. IMP. CÆ. QUOD PER EV. RP. IN AMPL. ATQ. TRAN. S. E. Id est *Jovi optimo maximo senatus populusque Romanus vota suscepere pro salute imperatoris Cæsaris, quòd per eum respublica in ampliore atque tranquilliore statu est.*

"aut amnibus longinquis[1] septum imperium: regiones, "provincias, classes, cuncta inter se connexa: jus apud "cives, modestiam apud socios: Urbem ipsam magnifico "ornatu: pauca admodùm vi tractata, quò ceteris quies "esset."[2]

10. DICEBATUR contra,[3] "pietatem erga parentem, "et tempora reipublicæ, obtentui sumta:[4] ceterùm cu-"pidine dominandi concitos per largitiones veteranos,[5] "paratum ab adolescente privato[6] exercitum, corruptas "consulis legiones,[7] simulatam Pompeianarum gratiam "partium: mox ubi decreto patrum, fasces et jus prætoris "invaserit, cæsis Hirtio et Pansâ[8] (sive hostis illos, seu "Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hirtium, "et machinator doli Cæsar abstulerant) utriusque copias "occupavisse: extortum[9] invito senatu consulatum, arma-

[1] *Amnibus longinquis.* Euphrate, Danubio et Rhenò.

[2] *Quies esset.* Extat in thesauro regio nummus aureus: DIVVS AVGVSTVS, capite Augusti radiato. Ex alterâ parte Dea stans, dextrâ ramum oleæ tenet, sinistrâ spicas et papaver; latere dextro in ambitu PAX.

[3] *Dicebatur contra.* Et in plurimis verè. Inde occasionem Tacitum acerrimè insectandi captavit Famianus Strada, Lib. 1. Prolus. II. Fortè confutandus, nisi hæc omittendo in veritatem et utilitatem historicam valdè peccâsset Tacitus; ipseque Strada se in historiâ *de Bello Belgico* egregium Taciti imitatorem passim exhiberet. Porrò historico potiùs, quàm rhetori credendum.

[4] *Obtentui sumta.* Obtentui ac prætextui sumta esse, ut imperare posset.

[5] *Per largitiones veteranos.* Quibus per singula capita duo millia sestertiûm largitus est, *Angl.* 16*l.* 13*s.* 4*d.* multa alia pollicitus. Dio, XLV. p. 276.

[6] *Adolescente privato.* Dùm adhuc privatus esset.

[7] *Consulis legiones.* Antonii consulis legiones, Martiam scilicet et quartam, aliosque plurimos milites indignabundos, quòd Antonius quadringentos tantùm sestertios, *Angl.* 3*l.* 6*s.* 8*d.* promitteret, cùm bis mille, *Angl.* 16*l.* 13*s.* 4*d.* daret Cæsar. Dio, loc. cit.

[8] *Hirtio et Pansâ.* Hirtio et Pansâ consulibus anno U. C. 711. A. C. 42. Sive hostis illos interfecerat, seu Pansam extinxerat venenum vulneri adfusum à Glycone medico, seu Hirtii milites, et ipse Cæsar, doli machinator, Hirtium abstulerant. De his rumoribus vide Suetonium in Aug. XI. Glyconem excusat Brutus in Epistolâ ad Ciceronem. Cic. ad Brut. Ep. VI.

[9] *Extortum.* Extortum illo ipso anno U. C. 711. quo Cæsar et Q. Pedius Hirtio et Pansæ

"que quæ in Antonium[1] acceperit, contra rempublicam "versa: proscriptionem civium,[2] divisiones agrorum, ne "ipsis quidem qui fecere laudatas.[3] Sanè Cassii, et Bru- "torum exitūs paternis inimicitiis datos (quamquam fas sit "privata odia publicis utilitatibus remittere) sed Pompeium "imagine pacis,[4] sed Lepidum[5] specie amicitiæ deceptos: "pòst, Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere,[6] et "nuptiis sororis inlectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte "exsolvisse. Pacem sine dubio posthæc, verùm cruen- "tam: Lollianas, Varianasque[7] clades: interfectos Romæ "Varrones, Egnatios,[8] Julos."[9] Nec domesticis abstineba-

suffecti sunt, ita quidem violenter, ut legatus Cæsaris, gladium ostentans, senatoribus dixerit, ὅτι ἂν ὑμεῖς τὴν ὑπατείαν μὴ δῶτε τῷ Καίσαρι, τοῦτο (ξίφος) δώσει. *Si Cæsari consulatum vos non dederitis, hic gladius dabit.* Dio, XLVI. p. 319.

[1] *In Antonium.* Bellum à republicâ contra Antonium decretum. Sed arma illa ac universa potestas in Augustum cessere. Supra cap. 1.

[2] *Proscriptionem civium.* Hâc in re Augustum excusant Dio, XLVII. p. 330. Florus, IV. 6. Culpat Suetonius in Aug. XXVII. et verior videtur. *Restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed incœptam utroque acerbiùs exercuit.*

[3] *Laudatas. Neque veteranorum, neque possessorum gratiam tenuit: alteris, pelli se; alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.* Sueton. in Aug. XIII.

[4] *Pacis.* Pacis circa Misenum initæ, de quâ Velleius, II. 77.

[5] *Lepidum.* Quem specie amicitiæ ex Africâ evocavit Augustus, et posteà XX legionibus exuit. Supra cap. 2. Suet. in Aug. XVI.

[6] *Brundisinoque fœdere.* Fœdus Brundisinum pactum est anno U. C. 714. A. C. 39. et Antonius Octaviam, Augusti sororem, duxit. Dio, XLVIII. p. 374 et 376. Factum est verò fœdus Tarentinum A. U. C. 717. A. C. 36. Dio, XLVIII. p. 390. Plutarch. in Anton. p. 931 et 932.

[7] *Lollianas, Varianas.* Utraque clades in Germaniâ accepta. Legatus M. Lollius, *homo in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi cupidior, et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimus*, amisit legionis quintæ aquilam anno U. C. 738. A. C. 15. Velleius, II. 97. Dio, LIV. p. 535. Longè atrocior clades Variana A. U. C. 762. J. C. 9. Cæsus Varus, trucidatæ legiones tres, totidemque alæ et sex cohortes. Velleius, II. 117.

[8] *Varrones, Egnatios.* Varro Muræna, M. Egnatius in Augustum conjuraverant, teste Suetonio in Aug. XIX.

[9] *Julos.* Julus Antonius, Antonii triumviri et Fulviæ filius, Juliam Augusti filiam violaverat. Inde Plinius, VII. 45. inter Augusti calamitates enumerat *adulterium filiæ et consilia parricidæ palam facta.* Vide notas et emend. ad Annal. I. 10.

tur. " Abducta Neroni uxor;[1] et consulti[2] per ludibrium " pontifices, an concepto, necdum edito partu ritè nuberet: " Q. Tedii[3] et Vedii Pollionis luxus: postremò Livia gravis " in rempublicam[4] mater, gravior domui[5] Cæsarum no- " verca. Nihil deorum honoribus relictum, cùm se tem- " plis[6] et effigie numinum, per flamines et sacerdotes coli " vellet. Ne Tiberium quidem caritate, aut reipublicæ " curâ successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam " sævitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrimâ " sibi gloriam quæsivisse." Etenim Augustus, paucis antè annis,[7] cùm Tiberio tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu vultuque et institutis ejus jecerat, quæ velut ex- cusando exprobraret.

11. Ceterum sepulturâ more perfectâ, templum et cœ- lestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces.[8] Et ille variè disserebat,[9] de magnitudine imperii,

[1] *Uxor.* Livia, quam Augustus Tiberio Neroni, Tiberii imperatoris patri abduxit, jam à sex mensibus gravidam. Vide stem. Cæs. n. 66. Dio, XLVIII. p. 383.

[2] *Et consulti.* Per ludibrium consulti, putidè responderunt: ὅτι εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύημα ἦν, ἀναβληθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν· ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν κωλύει ἤδη αὐτὸν γενέσθαι. *Si de conceptu ambigitur, differendas nuptias. Sin constet, nihil impedire quin fierent.* Dio, XLVIII. p. 383.

[3] *Q. Tedii.* Portentosus Q. Tedii et Vedii Pollionis, Augusti amicorum, luxus. Vide notas et emend. ad Annal. I. 10.

[4] *Gravis in rempublicam.* Gravis suâ ambitione.

[5] *Gravior domui.* Liviæ scelere, ut fama fuit, Caius ac Lucius Cæsares veneno extincti, Agrippa ablegatus et trucidatus.

[6] *Cùm se templis.* In urbe quidem templis abstinuerat Augustus. At in provinciis communi suo et Romæ nomine receperat. Suet. in Aug. LII. Inde in Augusti nummis ara cum inscriptione ROM. ET AVG. id est, Romæ et Augusto.

[7] *Paucis antè annis.* Anno U. C. 765. J. C. 12. Cùm eum collegam imperii, tribuniciæ potestatis consortem adsumsit Augustus. Supra cap. 3. Velleius, II. 121.

[8] *Versæ ad Tiberium preces.* Ut illud molestissimum imperii onus suscipere dignaretur. *Muretus.*

[9] *Variè disserebat.* Non erat ita superbus, ut illas preces aspernaretur; non ita segnis, ut illum cuncta regendi laborem rejiceret: rogari volebat. *Muretus.*

suâ modestiâ. "Solam divi Augusti mentem tantæ molis "capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, expe-"riendo didicisse, quàm arduum, quàm subjectum for-"tunæ, regendi cuncta onus: proinde in civitate tot inlus-"tribus viris subnixâ, non ad unum omnia deferrent; "plures faciliùs munia reipublicæ sociatis laboribus exsecu-"turos." Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu naturâ, sive adsuetudine, suspensa semper et obscura[1] verba: tunc verò, nitenti[2] ut sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti,[3] ad genua ipsius manus tendere; cùm proferri libellum[4] recitarique jussit. Opes publicæ continebantur: quàntum civium, sociorumque in armis; quot classes, regna, provinciæ, tributa, et vectigalia, et necessitates[5] ac largitiones: quæ cuncta suâ manu perscripserat Augustus: addideratque consilium coercendi intrà terminos imperii, incertum metu, an per invidiam.[6]

12. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit fortè Tiberius, "se, ut non toti reipublicæ "parem, ita quæcumque pars sibi mandaretur, ejus tutelam

[1] *Suspensa semper et obscura.* Suet. Tib. 24. *ambiguis responsis et callidâ cunctatione suspendens.* Pichena.

[2] *Nitenti.* Cùm eniteretur. De Tiberii dissimulatione vide Annal. IV. 71.

[3] *Ad effigiem Augusti.* Quæ in ipsâ curiâ. Apparet enim ex illis, quæ de Hortensio infra. *Modò Hortensii inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.* LIPS.

[4] *Proferri libellum.* Libellum hunc Suet. in Aug. cap. ult. appellat *breviarium totius imperii; quantum militum sub signis ubique esset; quantum pecuniæ in ærario et fiscis; et vectigalium residuis.*

[5] *Necessitates.* Id est, impensas in rempublicam populumque Romanum faciendas. Vide lapidem Ancyranum apud Gruterum, p. 230. Tab. 1.

[6] *Metu, an per invidiam.* Metu, quem pro ipsis habebat, *ne, studio plura quærendi, ante parta amitterent.* Atque hanc rationem ab ipso Augusto in libello datam, Dio est auctor, 56. 33. LIPS.

"susceptorum." Tum Asinius Gallus,[1] "Interrogo," inquit, "Cæsar, quam partem reipublicæ mandari tibi "velis?" Perculsus improvisâ interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo respondit: "Nequaquam de"corum pudori suo, legere aliquid aut evitare ex eo, cui "in universum excusari mallet." Rursum Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) "non idcirco interroga"tum" ait, "ut divideret quæ separari nequirent: sed ut "suâ confessione argueretur, unum esse reipublicæ corpus, "atque unius animo regendum." Addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque in togâ per tot annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ,[2] M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret, Pollionisque Asinii, patris, ferociam retineret.[3]

13. Post quæ L. Arruntius,[4] haud multùm discrepans à Galli oratione, perinde offendit. Quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: sed divitem, promtum,[5] artibus egregiis, et pari famâ publicè, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cùm tractaret, quinam adipisci principem locum sufficturi abnuerent, aut impares

Per invidiam, ne quis successorum proferendo fines augeret gloriam, et latiùs imperâsse diceretur. Ern.

[1] *Asinius Gallus.* Filius Pollionis Asinii, divi Augusti amicitiâ, suâque eloquentiâ celeberrimi. Pollionum stemma dabitur infra Annal. III. 75.

[2] *Vipsaniâ.* Vipsania, Agrippina vulgò dicta, fuerat primùm uxor Tiberii, qui eam gravidam invitus dimisit. Suet. in Tib. VII. Vide stem. Cæs. n. 69.

[3] *Retineret.* Ob ficta hæc, vel in majus aucta crimina, Gallus, multa ac gravissima perpessus, tandem enectus est. Dio, LVII. p. 603. Tac. Annal. VI. 23.

[4] *L. Arruntius.* Consul fuerat A. U. C. 759. J. C. 6. sibi mortem conscivit A. U. C. 790. J. C. 37. cùm Caium Caligulam imperio proximum vidit. Vitâ concedere, quàm talem dominum in senectute suâ experiri maluit. Dio, LVIII. p. 638. Tac. Annal. VI. 48. Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. II. 86.

[5] *Promtum.* Promtus etiam nudè et simpliciter ad ingenii præstantiam referri, Manutius ad Cic. Verr. IV. 17. docet. Cicero ad Div. II. 18. *tres fratres summo loco natos, promtos, non in-*

vellent, vel iidem possent cuperentque: "M. Lepidum"[1] dixerat "capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium, "avidum, at minorem: L. Arruntium, non indignum, et, "si casus daretur, ausurum." De prioribus consentitur. Pro Arruntio quidam Cn. Pisonem[2] tradidere: omnesque præter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius[3] et Mamercus Scaurus,[4] suspicacem animum perstrinxere: Haterius cùm dixisset, "Quousque patieris, Cæsar, non adesse caput "reipublicæ?"[5] Scaurus quia dixerat, "spem esse ex eo "non inritas fore senatûs preces, quòd relationi consulum "jure tribuniciæ potestatis non intercessisset." In Haterium statim invectus est; Scaurum, cui implacabiliùs irascebatur, silentio tramisit: fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum flexit paulatim, non ut fateretur suscipi à se imperium, sed ut negare et rogari desineret. Constat Haterium, cùm deprecandi causâ palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope à militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam[6] oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur.

disertos. Aliis locis *Promti* dicuntur parati ad aliquid audendum. Tacit. Ann. IV. 17. Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. II. 75.

[1] *M. Lepidum.* Laudatur infra Annal. IV. 20. VI. 27. De illo Velleius, II. 114. *Omnibus copiis à Cæsare Marcus Lepidus præfectus est, vir nominis ac fortunæ Cæsarum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum judicat.* Consulatum gesserat cum L. Arruntio, de quo modò dictum est.

[2] *Cn. Pisonem.* *Ingenio violentum et obsequii ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone.* Infra Annal. II. 43.

[3] *Q. Haterius.* Fortè idem de quo supra cap. 10. in notis et emend. dictum.

[4] *Mamercus Scaurus.* Homo profligatæ libidinis et vitâ probrosus. Sen. de Benefic. IV. 31, Tac. Annal. VI. 29.

[5] *Caput reipublicæ.* Caput reipublicæ dici se nolle fingebat Tiberius.

[6] *Augustam.* Liviam, dictam quoque Juliam, ut mox capite sequenti.

14. Multa patrum et in Augustam adulatio. Alii *parentem*, alii *matrem patriæ* appellandam; plerique ut nomini Cæsaris adscriberetur, *Juliæ filius*, censebant. Ille "moderandos fœminarum honores" dictitans, "eâdemque "se temperantiâ usurum in his, quæ sibi tribuerentur;" ceterùm anxius invidiâ, et muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem [1] quidem ei decerni passus est: aramque adoptionis,[2] et alia hujuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare imperium [3] petivit, missique legati qui deferrent, simul mœstitiam ejus ob excessum Augusti solarentur. Quominus idem pro Druso [4] postularetur, eà causa, quòd designatus consul Drusus, præsensque erat.[5] Candidatos præturæ duodecim [6] nominavit, numerum ab Augusto traditum: et hortante senatu ut augeret, jurejurando obstrinxit, se non excessurum.[7]

15. Tum primum è campo [8] comitia ad patres translata sunt. Nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademtum jus questus est, nisi inani rumore: et senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit,

[1] *Ne lictorem.* Id magistratuum, non fœminarum erat. Verùm invalescente adulatione, duo lictores decreti sunt Agrippinæ, Claudii uxori. Infra Annal. XIII. 2.

[2] *Aramque adoptionis.* Aras Fortunæ, Victoriæ, Clementiæ ponebant Romani: aram quoque adoptionis Liviæ ac fortè ipsius Tiberii in familiam Juliam efflagitabant. Sed prohibuit princeps invidus.

[3] *Proconsulare imperium.* Dignitatem illam longè antè acceperat Germanicus. Vide Dionem, LVI. p. 586. At callidus princeps illam petit, ut senatui placeat, et modestiam fingat.

[4] *Druso.* Tiberii et Agrippinæ filio. Vide stem. Cæs. n. 70.

[5] *Præsensque erat.* Proconsulare imperium extra urbem erat, non in urbe.

[6] *Candidatos præturæ duodecim.* Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hæc una cura fuit. Ego breviter rem expedivi et ad historiæ fidem; quæ vide, si vis, in Excurs. D. Lips.

[7] *Se non excessurum.* Excessit posteà. Vide not. et emend. ad Annal. I. 14.

[8] *E campo.* Id est, è populo ad senatum. Id putidè laudat Velleius, Tiberii adulator, II. 126. *Revocata in forum fides; summota è foro seditio: ambitio campo, discordia curiâ, sepultæ ac situ obsitæ.* Vide not. et emend. ad Annal. I. 15.

moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, sine repulsâ et ambitu designandos.[1] Inter quæ tribuni plebeii petivere, ut proprio sumtu ederent ludos, qui de nomine Augusti, fastis additi, Augustales vocarentur:[2] sed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veste[3] uterentur: curru vehi haud permissum. Mox celebratio annua ad prætorem translata, cui inter cives et peregrinos jurisdictio evenisset.[4]

16. Hic rerum urbanarum status erat, cùm Pannonicas legiones[5] seditio incessit: nullis novis causis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, et ex civili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstivis tres simul legiones habebantur, præsidente Junio Blæso: qui fine Augusti, et initiis Tiberii auditis, ob justitium aut gaudium,[6] intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discor-

[1] *Ambitu designandos.* Id est, ut nec opus quidem haberent in Senatu ambire, sufficeretque sola Principis commendatio. Lips.

[2] *Augustales vocarentur.* Jam olim instituta *Augustalia* A. U. C. 735. A. C. 18. Dio, LIV. p. 527 et 545. Nunc verò Augustales ludi fastis additi, quos tribuni plebeii proprio sumtu ederent. In veteri calendario Romano, IV. ID. OCTOBR. AVGVSTALES.

[3] *Triumphali veste.* Decretum quoque ut per circum triumphali veste uterentur. Vestis illa purpurâ et auro erat intertexta, ut docet Plinius, IX. 36. *Huic* (purpuræ) *fasces securesque Romanæ viam faciunt. Idemque pro majestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam: Diis advocatur placandis: omnemque vestem illuminat: in triumphali miscetur auro.* Heroum præclara facinora, pugnas, victorias, vestes illæ referebant, ut accipimus ab Homero, Iliad. III. 125. et à Plinio, VIII. 48. *Pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ.*

[4] *Jurisdictio evenisset.* Ex duodecim prætoribus, duobus tantùm obveniebat jurisdictio. Alter cives inter, alter inter peregrinos, vel cives inter et peregrinos jus dicebat. Ad hunc translata annua Augustalium celebratio. Infra in vit. Agr. VI. *Nec enim jurisdictio* (Agricolæ) *obvenerat.*

[5] *Pannonicas legiones.* Tres erant in Pànnoniâ legiones, octava, nona et quinta decima. Infra cap. 23.

[6] *Justitium aut gaudium.* Justitium propter mortem Augusti, gaudium propter Tiberii principatum. In luctu publico, nuntiatis cladibus, gravissimisque reipublicæ periculis, indicebatur justitium, seu cessabant judicia. Quàm ferale fuerit justitium, nuntiatâ Germanici morte, dicetur infra II. 82. Mœstissimam Romæ faciem post indictum justitium luculenter describit Lucanus, II. 16. et seq.

dare, pessimi cujusque sermonibus præbere aures, denique luxum et otium cupere, disciplinam, et laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum,[1] dein gregarius miles, procax linguâ, et miscere cœtus histrionali studio[2] doctus. Is imperitos animos, et quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, et dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò, promtis jam et aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat:

17. "Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, "in modum servorum obedirent? quandò ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem "precibus, vel armis adirent? satis per tot annos ignaviâ "peccatum, quòd tricena aut quadragena stipendia[3] senes, "et plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent: ne "dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum "retentos, alio vocabulo,[4] eosdem labores perferre. Ac "si quis tot casus vitâ superaverit; trahi adhuc diversas in "terras, ubi per nomen[5] agrorum, uligines paludum, vel

[1] *Theatralium operarum.* Dux quidem, non actor. Infames enim apud Romanos theatrales operæ. Nec, qui eas egisset, stipendia mereri poterat: et si jam miles id fecisset, capite puniebatur, ut docet Macer, Digest. XLVIII. Tit. XIX. leg. 14. de Pœnis. Unde Corn. Nepos, præf. vit. imp. *In scenam prodire et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus* (inter Græcos) *fuit turpitudini, quæ omnia apud nos* (Romanos) *infamia, partim humilia, ac ab honestate remota ponuntur.*

[2] *Histrionali studio.* Hoc enim studium est histrionale partes fovere, operas suas theatrales jactitare, ceteras floccifacere.

[3] *Tricena aut quadragena stipendia.* Qui triginta aut quadraginta annos in militiâ expleverant; quod, vigente republicâ, inauditum. Equites enim dena tantùm, pedites vicena stipendia explebant. At, republicâ bellis civilibus exhaustâ, prolatatum militiæ tempus; nec videtur diu viguisse lex, quâ Augustus definîerat A. U. C. 741. A. C. 12. prætoriis cohortibus annos duodecim, ceteris sexdecim. Dio, LVI. p. 539.

[4] *Alio vocabulo.* Tunc *Veterani* dicebantur. Infra cap. 26.

[5] *Ubi per nomen.* Ubi specie ac nomine agrorum donantur uliginosis paludibus et incultis montibus.

"inculta montium accipiant. Enimverò militiam ipsam "gravem, infructuosam: denis in diem assibus[1] animam "et corpus æstimari: hinc vestem, arma,[2] tentoria; hinc "sævitiam centurionum, et vacationes munerum redimi. "At herculè verbera, et vulnera, duram hiemem, exercitas "æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna:[3] "nec aliud levamentum, quàm si certis sub legibus militia "iniretur; ut singulos denarios[4] mererent; sextusde"cimus stipendii annus finem adferret; ne ultra sub vex"illis tenerentur, sed iisdem in castris[5] præmium pecu"niâ solveretur. An prætorias cohortes,[6] quæ binos de"narios[7] acciperent, quæ post sexdecim annos penatibus

[1] *Denis in diem assibus.* Decem illi asses Romani efficiunt quoque *Angl.* 7½d. Itaque duplicata erant Romanorum militum stipendia. Stante enim republicâ, pedites in diem accipiebant tantùm binos obolos, id est, *Angl.* 3d. Centuriones, quatuor obolos, seu *Angl.* 6d. Equites, drachmam, seu *Angl.* 9d. Polyb. VI. p. 484.

[2] *Hinc vestem, arma.* Vides ergò, auctum ab Julio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem, quâ militi è publico vestem dari jussit, sine ullâ stipendii detractione. Ambigas tamen an secuti principes iterum non reduxerint Gracchi hâc parte legem. Lampridius certè, in Alex. cap. 39. *Donavit*, inquit, *et ocreas, et braccaset, calceamenta inter vestimenta militaria.* et cap. 52. *Qui acceptam à provincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.* LIPS.

[3] *Sempiterna.* Sempiterna esse, ac semper perferenda.

[4] *Singulos denarios.* Locum istum infinitis vexatum interpretationibus planum facit Plinius, XXXIII. 3. *Hannibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti: placuitque denarium sedecim assibus permutari.... In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus.* Vult ergò Percennius, ut milites denarium mereant, non verò decem tantùm asses. Fraudabantur enim sex assibus, cùm decem asses, non verò denarium acciperent. Porrò denarius ille valebat *Angl.* 8d.

[5] *Iisdem in castris.* Sibique militiæ præmium non agris, sed pecuniâ, ipsisque in castris solveretur.

[6] *Prætorias cohortes.* Prætoriæ cohortes corpori principis adsidebant, urbemque tutabantur.

[7] *Binos denarios. Angl.* 1s. 4d. Præter diurnos illos binos denarios, prætoriis cohortibus post sena et dena stipendia viritim dabantur viginti millia sestertiûm, seu *Angl.* 166l. 13s. 4d. Ceteris verò militibus, exactis militiæ annis viginti, data tantùm duodecim millia sestertiûm, *Angl.* 100l. Dio, LV. p. 563. Immo summam illam C. Cæsar recidit ad sex millia sestertiûm, seu *Angl.* 50l. Suet. in Caio, XLIV.

"suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se urbanas excubias, sibi tamen[1] apud horridas gentes è contuberniis hostem aspici."

18. ADSTREPEBAT vulgus diversis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et nudum corpus exprobrantes. Postremò eò furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint: depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque unà tres aquilas et signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal,[2] quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus advenit; increpabatque, ac retinebat singulos, clamitans: "Meâ potiùs cæde imbuite manus: leviore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis. Aut incolumis fidem legionum retinebo, aut jugulatus pœnitentiam adcelerabo."

19. AGGEREBATUR nihilominus cespes, jamque pectori usque adcreverat, cùm tandem pervicaciâ victi incœptum omisere. Blæsus multâ dicendi arte, "Non per seditionem et turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda," ait: "neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à divo Augusto tam nova petivisse: et parùm in tempore[3] incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent[4] in pace tentare, quæ ne civilium quidem bel-

[1] *Sibi tamen.* Id est, *à se.* Se tamen apud horridas gentes diversari, et ex ipsis tentoriis hostem aspici. Contubernium decem militibus et decano constabat. Veget. II. 8.

[2] *Exstruunt tribunal.* Tribunal illud, suggestus erat editus, cespite, seu terrâ cum herbis avulsâ convestitus, unde imperator milites adloquebatur, iisque jus dicebat. In nummis sæpe occurrit. Unum Caii Caligulæ appellâsse satis sit. C. CÆSAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. POT. capite laureato. Ex alterâ parte Princeps stat in tribunali, et adloquitur cohortes: ADLOCVT. COH. *adlocutio cohortium.* Ex hoc nummo, quàm ex pluribus verbis, meliùs percipitur quid sit tribunal, et quomodò ex hoc suggestu præcipites darentur rei, ut dicetur infra cap. 44.

[3] *Parùm in tempore.* Intempestivè novi principis curas onerari.

[4] *Tenderent.* Contenderent.

"lorum victores expostulaverint; cur contra morem obsequii, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent."[1] Adclamavere, "ut filius Blæsi, tribunus, legatione eâ fungeretur, peteretque militibus missionem ab sexdecim annis: cetera mandaturos, ubi prima provenissent." Profecto juvene, modicum otium: sed superbire miles, quòd filius legati, orator publicæ causæ, satis ostenderet, necessitate expressa,[2] quæ per modestiam non obtinuissent.

20. INTEREA manipuli,[3] ante cœptam seditionem Nauportum[4] missi ob itinera,[5] et pontes, et alios usus, postquàm turbatum in castris accepere, vexilla convellunt: direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar[6] erat, retinentes centuriones inrisu et contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum, præfectum castrorum,[7] irâ, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, "an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret?" Quippe Rufus diu manipularis,[8] dein cen-

[1] *Mandata darent.* Quæ ad Cæsarem perferrentur.

[2] *Necessitate expressa.* Satis ostenderet ipsos per vim et necessitatem expressisse, quæ per modestiam ac obsequium numquam obtinuissent.

[3] *Manipuli.* Manipulos in homines centum distribuit Romulus. Posteà in ducentos distributi. Plutarch. in Romul. p. 24. Aurel. Victor, Orig. Gent. Roman. vers. finem. Gellius, XVI. 4.

[4] *Nauportum.* Nauportus in Pannoniâ, nunc *Ober-Laybach*, in Carniolâ. Sita erat urbs illa ad ripam Nauporti, *Laybach*, qui in Savum, *Sava*, influit.

[5] *Ob itinera.* Ut itinera ac pontes curarent, ceteraque commeatibus necessaria providerent.

[6] *Municipii instar.* *Municipes sunt cives Romani—legibus suis et suo jure utentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarii participes—nullis aliis necessitatibus, neque ullâ populi Romani lege adstricti.* Gellius, XVI. 13. Nauportus instar municipii erat, non verò ipsum municipium.

[7] *Præfectum castrorum.* Præfectum castrorum sæpe memorat Tacitus. Ad illum *Castrorum positio, valli et fossæ destinatio,* aliaque plurima, quæ fusè prosequitur Vegetius, II. 10. pertinebant. Vide Val. Flac. II. 159.

[8] *Manipularis.* Gregarius miles. Plin. XXXIII. 11. Cic. ad Att. IX. Ep. 10. De origine vocis *manipulus, manipularis,* vide Donatum ad Terent. Eun. IV. Act. VII. 6.

turio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, et eò immitior, quia toleraverat.

21. Horum adventu redintegratur seditio, et vagi circumjecta populabantur. Blæsus paucos, maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere[1] jubet; nam etiam tum legato à centurionibus, et optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant; cœlum ac deos obtestantur: nihil reliqui faciunt, quominus invidiam, misericordiam, metum, et iras permoverent. Adcurritur ab universis, et carcere effracto, solvunt vincula; desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi jam miscent.

22. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces: et Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, et quid pararet intentos: "Vos quidem," inquit, "his innocentibus, "et miserrimis lucem et spiritum reddidistis, sed quis fra-"tri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum "ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis,[2] "nocte proximâ jugulavit per gladiatores suos,[3] quos in "exitium militum habet atque armat. Responde, Blæse, "ubi cadaver abjeceris? ne hostes quidem sepulturæ in-

[1] *Claudi carcere.* Juv. vi. 561. *—si longo castrorum in carcere mansit.* De custodiis Romanorum dicentur plura Annal. iii. 22. in notis et emend.

[2] *De communibus commodis.* Pannonico et Germanico exercitui.

[3] *Gladiatores suos.* Principes ac legati etiam in castris gladiatores habebant ad exhibenda spectacula. De hoc usu Capitolinus in vitâ Maxim. et Balbin. viii. *Ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre et vulnera et ferrum, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut vulnera et sanguinem perhorrescerent.*

"vident: cùm osculis, cùm lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant."

23. Incendebat hæc fletu, et pectus atque os manibus verberans: mox disjectis quorum per humeros sustinebatur, præceps et singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiæque concivit, ut pars militum, gladiatores, qui è servitio Blæsi erant, pars ceteram ejusdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus effunderentur. Ac ni properè, neque corpus ullum reperiri, et servos, adhibitis cruciatibus, abnuere cædem, neque illi fuisse umquam fratrem pernotuisset, haud multùm ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere. Sarcinæ fugientium direptæ, et centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis,[1] vocabulum, *Cedo alteram*, indiderant: quia fractâ vite[2] in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. Ceteros latebræ texere, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promtum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octava et quintadecuma ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum,[3] illa morti deposcit, quintadecumani[4] tuentur: ni miles nonanus[5] preces, et adversùm aspernantes, minas interjecisset.

[1] *Cui militaribus facetiis.* Moris hujus militaris exemplum item in Aureliani vitâ, cap. 6. *Huic signum exercitus apposuerat, Manu ad ferrum.* De vite autem Centurionum, protrita jam res et conculcata. Lips.

[2] *Fractâ vite.* Milites Romani vitibus, extranei fustibus cædebantur. Livius, Epitom. LVII. Inde vites commendat Plinius, XIV. 1. sect. 3. *Quid quòd insertæ castris summam rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis, et opimo præmio, tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.*

[3] *Cognomento Sirpicum.* Ita dictus videtur à sirpis.

[4] *Quintadecumani.* Milites quintædecimæ legionis.

[5] *Nonanus.* Nona legio.

24. Hæc audita, quamquam abstrusum, et tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium [1] cum primoribus civitatis, duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis: ex re consulturum. Et cohortes delecto milite supra solitum firmatæ. Additur magna pars prætoriani equitis, et robora Germanorum,[2] qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorii præfectus Ælius Sejanus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector juveni, et ceteris periculorum [3] præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obviæ fuere legiones: non lætæ, ut adsolet, neque insignibus fulgentes,[4] sed inluvie deformi, et vultu, quamquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

25. Postquam vallum introit; portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. Illi quotiens oculos ad multitudinem [5] retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum, viso Cæsare, trepidare: murmur incertum, atrox clamor, et repentè quies: diversis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, literas

[1] *Drusum filium.* Filium Tiberii, et Agrippinæ. Vide stem. Cæs. n. 70.

[2] *Robora Germanorum.* Germanorum validissimi, qui tum custodes imperatori aderant. Acceptâ enim clade Varianâ, eos dimiserat Augustus. Suet. in Aug. XLIX. Illos rursus adhibuit Tiberius, haud ignarus animos exterorum hâc arte devinciri.

[3] *Et ceteris periculorum.* Quique militibus ostentaret seditionis pericula, obsequii præmia. Sejanus posteà fortunâ et ruinâ celeberrimus. Vide Misc. Obs. IX. 287 et 288. *Sejanus præsentia sua ostentabat et pericula, quæ obierat plurima pro Tiberio, et præmia, quæ illi accepta referebat, ad maximos honores provectus. Quare nihil remedii huic loco adhibendum, cùm sanus sit.*

[4] *Neque insignibus fulgentes.* Sine militiæ insignibus; sine torquibus, phaleris, &c. Comta quoque et incomta signa vide infra Ann. III. 2.

[5] *Ad multitudinem.* Quò major seditiosorum multitudo, eò magis effræna ac truculenta.

patris recitat, in queis perscriptum erat, "præcipuam ipsi "fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella "toleravisset: ubi primùm à luctu requiêsset animus, ac- "turum apud patres de postulatis eorum: misisse interim "filium, ut sine cunctatione concederet, quæ statim tribui "possent: cetera Senatui servanda, quem neque gratiæ,[1] "neque severitatis expertem haberi par esset."

26. Responsum est à concione, "mandata Clementi[2] "centurioni, quæ proferret." Is orditur "de missione à "sexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: ut denarius "diurnum stipendium foret: ne veterani sub vexillo habe- "rentur." Ad ea Drusus, cùm arbitrium senatûs et patris obtenderet, clamore turbatur. "Cur venisset, neque au- "gendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, de- "nique nullâ benefaciendi licentiâ? at herculè verbera, et "necem cunctis permitti: Tiberium olim nomine Augusti "desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Dru- "sum retulisse. Numquamne ad se nisi filios familiarum "venturos? novum id planè, quòd imperator sola militis "commoda ad senatum rejiciat: eumdem ergò senatum "consulendum, quotiens supplicia aut prælia indicantur: an "præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?"

27. Postremo deserunt tribunal, ut quis prætorianorum militum, amicorumve Cæsaris occurreret, manus intentantes,[3] causam discordiæ, et initium armorum: maximè infensi Cn. Lentulo,[4] quòd is ante alios ætate et gloriâ belli, firmare Drusum credebatur, et illa militiæ flagitia primus

[1] *Neque gratiæ.* Quem tum de gratiâ, tum de severitate adhibendâ pronuntiare par esset.

[2] *Mandata Clementi.* Mandata esse Clementi centurioni, quæ nomine omnium proferret.

[3] *Manus intentantes.* Prætorianis et amicis Drusi Cæsaris manus intentantes, ut causam discordiæ et initium armorum haberent.

[4] *Cn. Lentulo.* Dictus est Gætulicus propter triumphum de Gætulis. Illum egregiè laudat Tac. Annal. IV. 44.

aspernari. Nec multo pòst, digredientem cum Cæsare,[1] ac provisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, "quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres?[2] "ut illic quoque commodis legionum adversaretur?" simul ingruunt, saxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, et exitii certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso advenerat, protectus est.

28. NOCTEM minacem, et in scelus erupturam, fors lènivit: nam luna claro repentè cœlo visa languescere.[3] Id miles, rationis ignarus, omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulans, "prosperèque cessura quæ pergerent, si fulgor et claritudo deæ redderetur." Igitur æris sono, tubarum cornuumque concentu strepere:[4] prout splendidior, obscuriorve, lætari, aut mœrere: et postquàm ortæ nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris; ut sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, "sibi æternum laborem portendi, sua facinora aversari deos" lamentantur. Utendum inclinatione eâ Cæsar, et quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, et si qui alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. "Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, et Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius et Vibulenus stipendia militibus, agros

[1] *Cum Cæsare.* Cum Druso Cæsare.

[2] *Ad patres.* Ad senatum.

[3] *Visa languescere.* Apertiùs Dio, LVII. p. 604. τῆς δὲ δὴ σελήνης ἐκλιπούσης, *Lunâ deficiente.* Hæc lunæ eclipsis contigit mane die 27. Septemb. A. U. C. 767. J. C. 14. Initium habuit horâ 3. 18′. 32″. Finem horâ 7. 6′. 32″. De eâ vide Petavium, Doctrin. Temp. v. 1. lib. VIII. p. 822. v. 2. lib. XI. p. 299. Tam insigni temporum indicatione plurimùm illustrantur Tiberiani principatûs initia.

[4] *Concentu strepere.* Ignara hominum mens siderum defectiones diu expavit: seque iis crepitu dissono auxiliari posse existimavit. Errores illos loquacemque ac clamosam fœminam argutè deridet Juv. VI. 441. et seq. Vide et Plinium, II. 12.

"emeritis largientur? Denique pro Neronibus et Drusis,[1] "imperium populi Romani capessent? quin potiùs, ut novissimi in culpam,[2] ita primi ad pœnitentiam sumus? "Tarda sunt[3] quæ in commune expostulantur: privatam "gratiam statim mereare, statim recipias." Commotis per hæc mentibus, et inter se suspectis,[4] tironem[5] à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequii: omittunt portas, signa unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

29. Drusus, orto die, et vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenitâ,[6] incusat priora, probat præsentia. Negat "se terrore et minis vinci: flexos ad "modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum "patri, ut placatus legionum preces exciperet." Orantibus, rursum idem Blæsus et L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi,[7] Justusque Catonius primi ordinis[8] centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cùm alii "opperiendos legatos, atque interim "comitate permulcendum militem" censerent; alii "for-

[1] *Pro Neronibus et Drusis.* Pro Tiberio et Druso Tiberii filio. Vide stem. Cæs. n. 68 & 70.

[2] *Novissimi in culpam.* Duplex fuerat in Pannoniâ seditio. Prior de quâ cap. 16. Posterior et numerosior ac gravior de quâ cap. 20. 21. 22. Prætereà longè violentiùs turbabant Germanicæ legiones, ut dicetur infra cap. 31.

[3] *Tarda sunt.* Tarda, quæ à multis et in commune; cita, quæ à paucis et privatam gratiam meritis expostulantur.

[4] *Inter se suspectis.* Invicem timebant ne, si alii ad obsequium flecterentur, ipsi soli et inermes plecterentur.

[5] *Tironem.* Intelligit qui stipendia nondum complêssent, abjunctos ab iis, qui sub vexillo veterani. LIPS.

[6] *Nobilitate ingenitâ.* Artis dicendi rudis, sed nobilitate ingenitâ eloquens.

[7] *E cohorte Drusi.* Id est, ex comitibus et amicis Drusi. Vide infra Ann. III. 13. VI. 9.

[8] *Primi ordinis.* Legio in triginta manipulos dividebatur. Illorum verò manipulorum tres erant ordines; hastati, principes, triarii, seu pilani. Primi ordinis centurio dicitur, qui primo manipulo seu hastatorum, seu principum, seu triariorum erat præfectus. Prætereà cùm cuique manipulo centuriones duo præficerentur, alter, qui dextrum cornu, alter, qui sinistrum ductaret, dignitate præstabat ille, cui dextrum cornu suberat.

"tioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum:[1] "terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni: "dum superstitio urgeat,[2] adjiciendos ex duce metus, "sublatis seditionis auctoribus." Promtum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos Vibulenum et Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intrà tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta ostentui.

30. TUM, ut quisque præcipuus turbator, conquisiti: et pars extra castra palantes, à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei,[3] tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeòque sævis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa[4] possent, quæ turbine atque undâ raptabantur: durabat et formido cœlestis iræ, "nec frustra adversùs impios he-"bescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum "levamentum, quàm si linquerent castra infausta teme-"rataque, et soluti piaculo,[5] suis quisque hibernis redde-"rentur." Primùm octava, dein quintadecuma legio, rediere. Nonanus "opperiendas Tiberii epistolas" clamitaverat: mox desolatus[6] aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte prævenit: et Drusus, non expectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in urbem rediit.

31. IISDEM fermè diebus, iisdem causis Germanicæ le-

[1] *In vulgo modicum.* Moderatum. *Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.* Cic. pro Plancio, IV.

[2] *Superstitio urgeat.* Vigente ac urgente superstitione, debere ducem metus adjicere, et seditionis auctores tollere.

[3] *Documentum fidei.* Ut fidem suam probarent.

[4] *Vix tutari signa.* Id est, recta habere et servare in principiis, ubi defixa. LIPS. Quippe signa numina legionum erant.

[5] *Soluti piaculo.* Soluti his criminibus, quæ erant digna piaculo.

[6] *Desolatus.* Id est, *solus.* Mox aliorum discessione solus relictus, imminentem necessitatem sponte et obsequio prævenit. Virg. XI. 870.

Disjectique duces, desolatique manipli
Tuta petunt.

giones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: et magnâ spe fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi suâ cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni[1] exercitus erant: cui nomen superiori,[2] sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui[3] tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ[4] speculabantur: inferioris exercitûs miles in rabiem prolapsus est, orto ab unaetvicesimanis[5] quintanisque initio, et tractis primâ quoque ac vicesimâ legionibus: nam iisdem æstivis in finibus Ubiorum[6] habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo,[7] nuper acto in urbe delectu, lasciviæ sueta,[8] laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: "Venisse "tempus, quo veterani maturam missionem, juvenes lar-"giora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, "sævitiamque centurionum ulciscerentur." Non unus

[1] *Apud ripam Rheni.* Augustus orientalem Galliæ Belgicæ partem, Rheno contiguam in duas partes divisit, quas Germaniam superiorem et Germaniam inferiorem appellavit. Germania superior à finibus Belgicæ, id est, à finibus, qui Alsatiam inferiorem à superiore separant, ad Mosellam fermè protendebatur: Germania inferior à Mosellâ ad oceanum Britannicum. Quæ diligentissimè observanda sunt, si quis in Taciti annalibus et historiâ cæcutire noluerit. De hâc Germaniarum partitione vide Dion. LIII. p. 503 et 504. Bucherium in *Belgio Romano*, I. 2. et Cl. V. Schœpflinum, Alsat. illustrat. v. I. p. 139 et seq.

[2] *Superiori.* Superior exercitus, qui erat in Germaniâ superiore; inferior, qui in inferiore.

[3] *Galliarum censui.* Adsignandis tributis, quæ quisque in Galliâ viritim et per capita debebat persolvere. Hic est tertius Galliarum census.

[4] *Seditionis alienæ.* Seditionis, quam moverat exercitus inferioris Germaniæ.

[5] *Ab unaetvicesimanis.* A 21 et 5. legionibus: tractis quoque legionibus 1 et 20. Vide not. et emend. ad Ann. I. 31.

[6] *In finibus Ubiorum.* Near Cologne.

[7] *Vernacula multitudo.* Interpretantur de libertis, quos Augustus ad tutelam Rheni misit, apud Sueton. cap. 25.

[8] *Lasciviæ sueta.* Non militiæ, sed lasciviæ sueta multitudo, cùm ex delectu in urbe nuper acto esset collecta.

hæc, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque: "suâ in "manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri rempub-"licam, in suum cognomentum adscisci imperatores."[1]

32. Nec legatus[2] obviam ibat: quippe plurium vecordia constantiam exemerat. Repentè lymphati, destrictis gladiis, in centuriones invadunt: ea vetustissima militaribus odiis materies, et sæviendi principium: prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos,[3] ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulsos laniatosque, et partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ advolveretur, eò usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris[4] memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens,[5] et animi ferox, inter obstantes et armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, stationes, et si quà alia præsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs conjectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motûs, quòd neque disjecti, vel paucorum instinctu, sed pariter

[1] *Adscisci imperatores.* Belli duces. Etenim ob res in Germaniâ præclarè gestas Nero Claudius Drusus dictus erat Germanicus, idque nominis sortiti sunt filii ejus Germanicus, et Claudius, qui posteà imperavit. Illud quoque usurpavit Tiberius propter egregia Germanici facinora. Dio, LV. p. 549. LVII. p. 607. Auctorem nominis exhibet argenteus Musei nostri nummus. NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS IMP. capite laureato. Ex alterâ parte clypei duo, spicula et tubæ decussatim posita cum vexillo militari intermedio. DE GERMANIS.

[2] *Nec Legatus.* A. Cæcina.

[3] *Sexageni singulos.* Sexageni erant centuriones in unâquaque legione, ut dictum est supra cap. 29.

[4] *C. Cæsaris.* Dicti Caligulæ. Illum A. U. C. 794. J. C. 41. interfecit Chærea, quem Dio, LIX. p. 662. Ἐῤῥωμενέστατον ἀνδρῶν, *fortissimum virorum* appellat. De illo nos dicemus in supplemento Ann. VIII. 68 et seq.

[5] *Tum adolescens.* Admodùm 30. annorum et amplius. Cùm Caligulam occideret, senior dicitur, Suet. Calig. cap. 56.

ardescerent,[1] pariter silerent: tantâ æqualitate et constantiâ, ut regi crederes.

33. INTEREA Germanico per Gallias, ut diximus,[2] census accipienti, "excessisse Augustum" adfertur. Neptem ejus Agrippinam[3] in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipse Druso,[4] fratre Tiberii, genitus, Augustæ nepos:[5] sed anxius occultis in se patrui aviæque odiis, quorum causæ acriores, quia iniquæ:[6] quippe Drusi magna[7] apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rerum[8] potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor, et spes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, et diversa à Tiberii sermone, vultu, adrogantibus et obscuris. Accedebant muliebres offensiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam[9] stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior,[10] nisi quòd castitate, et mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

34. SED GERMANICUS quanto summæ spei propior, tanto impensiùs pro Tiberio niti. Sequanos

[1] *Pariter ardescerent.* Simul ardescerent, simul silerent; tantâque æquabilitate et constantiâ, ut eos uno eodemque spiritu regi agique crederes.

[2] *Ut diximus.* Supra cap. 31.

[3] *Neptem ejus Agrippinam.* Vide stem. Cæs. n. 51.

[4] *Druso.* Nerone Druso. Vide stem. Cæs. n. 79.

[5] *Augustæ nepos.* Nepos Liviæ.

[6] *Quia iniquæ.* A virtutibus ejus ortæ. Invidebant, et erectum ingenium timebant. LIPS. *Acriores* causæ sunt validiores. *Pertinaciores nos facit iniquitas iræ.* Seneca de Irâ, III. 29.

[7] *Drusi magna.* Drusus obierat A. U. C. 745. A. C. 8. De ejus laudibus plurima Dio, LV. p. 548 et 549. Nos quoque in stem. Cæs. n. 79.

[8] *Credebaturque, si rerum.* Immo prodita à Tiberio ejus epistola est, quâ de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ una causa necis pio in patriam juveni, sed infelici. Suet. in Tib. cap. 50. LIPS.

[9] *Liviæ in Agrippinam.* Julia, mater Agrippinæ, filia erat Scriboniæ, non verò Liviæ. Inde novercales Liviæ in Agrippinam stimuli, muliebresque offensiones.

[10] *Paulo commotior.* Paulo quidem commotior, et offensionum impatientior erat Agrippina: at propter eximiam castitatem, et Germanici amorem, animum suum, quamvis indomitum, in bonum vertebat.

proximos,[1] et Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis, velut pœnitentiâ. Postquàm vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere: et quidam prensâ manu ejus, per speciem exosculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, "discedere in manipulos" jubet: "sic meliùs audituros responsum: vexilla "præferri, ut id saltem discerneret cohortes:" tardè obtemperavere. Tunc "à veneratione Augusti"[2] orsus, flexit ad "victorias triumphosque Tiberii,"[3] præcipuis laudibus celebrans "quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ" inde "consensum, "Galliarum fidem" extollit; "nil usquam turbidum aut "discors."

35. SILENTIO hæc, vel murmure modico audita sunt. Ut seditionem attigit, "ubi modestia militaris? ubi veteris "disciplinæ decus? quònam tribunos? quò centuriones "exegissent?" rogitans: nudant universi corpora, "cica"trices ex vulneribus, verberum notas" exprobrant; mox indiscretis vocibus,[4] pretia vacationum,[5] angustias stipendii,

[1] *Sequanos proximos.* In Galliâ Lugdunensi, Germaniis vicinâ, Sequanos, quorum caput Vesontio, nunc *Besançon.* In Belgicâ Leucos, *Toul;* Mediomatricos, *Metz;* Treviros, *Treves;* aliasque Belgarum civitates in Tiberii verba adigit. Hîc, ut passim in optimis scriptoribus, civitates non de urbibus oppidisve, sed de populis intelligendæ.

[2] *A veneratione Augusti.* Ab eximiis virtutibus præcellentique majestate Augusti divinos honores adepti. Hæc enim ne accipias de Augusti cultu.

[3] *Triumphosque Tiberii.* Olim Dalmatas Pannoniosque, nova molientes, represserat Tiberius. Debellato quoque Illyrico, et rebus in Germaniâ prosperè gestis, triumphavit. Bellicam ejus laudem verè exornant Dio, LV. p. 549. Suet. in Tib. XVII et XX. Pro more suo exaggerat Velleius, II. 104 et seq.

[4] *Indiscretis vocibus.* Confusis vocibus.

[5] *Pretia vacationum.* Pretia à centurionibus exigi solita, ut vacationes munerum concederent. Sic supra cap. 17. *Hinc sævitiam centurionum, et vacationes munerum redimi.*

"duritiam operum," ac propriis nominibus incusant, "vallum, fossas, pabuli, materiæ, lignorum adgestus," et siqua alia ex necessitate, aut adversùs otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena, aut supra, stipendia numerantes, "mederetur "fessis,[1] neu mortem in iisdem laboribus, sed finem "tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem," orabant. Fuere etiam, qui legatam à divo Augusto[2] pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus: et, si vellet imperium, promtos ostentavere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit: opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille "mo-"riturum potiùs quàm fidem exueret" clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent. Extrema et conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes, "feriret," hortabantur: et miles, nomine Calusidius strictum obtulit gladium, addito, "acutiorem esse."[3] Sævum id, malique moris, etiam furentibus visum; ac spatium fuit,[4] quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

36. CONSULTATUM ibi de remedio: etenim nuntiabatur "parari legatos,[5] qui superiorem exercitum ad causam "eamdem traherent: destinatum excidio Ubiorum oppi-"dum:[6] imbutasque prædâ[7] manus, in direptionem Gal-

[1] *Mederetur fessis.* Orabant ut mederetur fessis, nec ipsos in iis laboribus immori pateretur; sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem daret.

[2] *Legatam à D. Augusto.* Trecenos nummos, ut dictum est supra cap. 8.

[3] *Acutiorem esse.* Dio, LVII. p. 605. τὸ ἑαυτȣ̃ ξίφος ἀνατείνας, τȣ̃το, ἔφη, λάβε· τȣ̃το γὰρ ὀξύτερόν ἐστιν. *Gladium suum porrigens: hunc, inquit, accipe; acutior est.*

[4] *Ac spatium fuit.* Cùm illud Calusidii dictum, sævum, malique moris esse videretur, datum est à conglobatâ concione spatium, quo Germanicus Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

[5] *Parari legatos.* Parari à seditiosis legatos.

[6] *Ubiorum oppidum.* Posteà Agrippinensis colonia dicta est, nunc *Cologne.* Ann. XII. 27.

[7] *Imbutasque prædâ.* Prædari edoctas. Sic infra Hist. III. 15.

"liarum[1] erupturas." Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, et, si omitteretur ripa, invasurus hostis.[2] At si auxilia et socii adversùm abscedentes legiones armarentur, civile bellum suscipi. Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti respublica. Igitur, volutatis inter se rationibus, placitum, ut epistolæ nomine principis scriberentur: "missionem "dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena "fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, "nisi propulsandi hostis: legata quæ petiverant, exsolvi "duplicarique."[3]

37. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitavit: missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unaetvicesimanique, donec iisdem in æstivis, contractâ ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecuniâ, persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cùm fisci[4] de imperatore rapti, inter signa, interque aquilas, veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam et tertiamdecumam et sextamdecumam legiones, nihil cunctatas, sacramento adigit.[5] Quartadecumani paulum dubita-

Ut civili prædâ miles imbueretur.

[1] *In direptionem Galliarum.* In direptionem Lugdunensis et Belgicæ Galliarum erupturas.

[2] *Invasurus hostis.* Invasurus hostis Transrhenanus, Arminius, aut quivis alius, Romanarum legionum seditione audax.

[3] *Exsolvi duplicarique.* Suet. in Tib. XLVIII. *Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil unquam largitus est* Tiberius, *præterquam singula millia denariorum, Angl.* 33l. 3s. 4d. *prætorianis, quòd Sejano se non accommodâssent.* Trecenos nummos. *Angl.* 2l. 10s. legionariis Augustus legaverat, supra cap. 8. Si duplicentur, sunt *Angl.* 5l.

[4] *Cùm fisci.* Turpe erat agmen illud, quod fiscos, seu saccos argento plenos, raptos de Germanico imperatore, qui ex viatico amicorum suâque pecuniâ ab Augusto legata et à Tiberio duplicata persolverat, signa inter et aquilas vehebat. Prolixiùs dicetur de fiscis in notis et emend. ad Ann. I. 37.

[5] *Sacramento adigit.* Ut Tiberium principem agnoscant et venerentur.

verant: pecunia et missio, quamvis non flagitantibus, oblata est.

38. At in Chaucis[1] cœptavere seditionem, præsidium agitantes vexillarii[2] discordium legionum, et præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Jusserat id Mennius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso jure.[3] Deinde intumescente motu, profugus repertusque, postquàm intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur:[4] "Non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari." Simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum[5] ad ripam[6] vertit, et "si quis agmine decessisset, pro desertore fore" clamitans, reduxit in hiberna turbidos, et nihil ausos.

39. Interea legati ab senatu, regressum jam[7] apud Aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pavidos et conscientiâ vecordes intrat metus,

[1] *At in Chaucis.* Non modò in superiore et inferiore Germaniâ, seu Cisrhenanâ, sed in ipsâ Germaniâ Transrhenanâ apud Chaucos turbatum. Inde patet, ut observat Bucherius in *Belgio Romano,* III. 4. etiam post Varianam cladem nonnulla præsidia trans Rhenum Romanis superfuisse. Porrò Chauci inter Amisiam, *the Ems,* et Albim, *the Elbe* habitabant.

[2] *Præsidium agitantes vexillarii.* De vexillariis vide not. et emend. ad Ann. I. 38. Præsidium illud Romanum videtur fuisse ubi nunc *Emden.* Haud ita probabiliter conjectat Cluverius, German. Antiq. III. 18. esse *Bremen.*

[3] *Quàm concesso jure.* Milites enim punire non præfecti castrorum erat, sed tribuni, centurionis, ac ducis. Digest. XLIX. Tit. XVI. leg. 12 et 13. Nec jus gladii nisi penes legatum. Vide Dionem, LIII. p. 505.

[4] *Ab audaciâ mutuatur.* Cùm fuisset repertus, nec tutæ essent latebræ, præsidium ac robur ab audaciâ mutuatur.

[5] *Raptum vexillum.* Sub quo retinebantur ac militabant vexillarii.

[6] *Ad ripam.* Ad ripam Amisiæ, nunc *the Ems.*

[7] *Regressum jam.* Intereà legati ab senatu, Germanicum à superiore exercitu, seu Germaniâ superiore regressum apud Aram Ubiorum in inferiore Germaniâ adeunt. Ara Ubiorum, nunc *Bonn, near Cologne.*

venisse patrum jussu, qui inrita facerent, quæ per seditionem expresserant: utque mos vulgo, quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum,[1] principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: et nocte concubiâ vexillum in domo Germanici[2] situm flagitare occipiunt: concursuque ad januam facto, moliuntur fores: extractum cubili[3] Cæsarem, tradere vexillum, intento mortis metu, subigunt: mox vagi per vias, obvios habuere legatos, auditâ consternatione, ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias; cædem parant, Planco maximè, quem dignitas fugâ impediverat: neque aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa et aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria Deûm[4] commaculavisset. Luce demum, postquàm dux, et miles, et facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum "fatalem" increpans "rabiem, "neque militum, sed Deûm irâ resurgere," cur venerint legati aperit: "jus legationis, atque ipsius Planci "gravem et immeritum casum, simul quantum dedecoris "adierit legio," facundè miseratur: attonitâque magis, quàm quietâ concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit.

40. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quòd non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, et contra rebelles auxilium. "Satis superque missione et

[1] *Consulatu functum.* Consul fuerat cum Silio Nepote anno superiore, U. C. 766. J. C. 13.

[2] *Vexillum in domo Germanici.* Vexillum imperatorium, de quo plura dicenda sunt infra. Vide not. et emend. ad Ann. I. 39.

[3] *Extractum cubili.* Non vi, sed concursu et clamoribus militum, ut rectè explicat Cl. Ernestus.

[4] *Altaria Deûm.* Signa erant legionum numina. Iis etiam affixæ deorum et principum imagines. Inde altaria.

"pecuniâ, et mollibus consultis peccatum: vel si vilis "ipsi salus, cur filium parvulum,[1] cur gravidam conjugem[2] "inter furentes, et omnis humani juris violatores haberet? "illos saltem avo,[3] et reipublicæ redderet." Diu cunctatus, aspernantem uxorem, cùm "se divo Augusto "ortam, neque degenerem ad pericula" testaretur, postremò uterum ejus, et communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre et miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens; lamentantes circùm amicorum conjuges, quæ simul trahebantur: nec minùs tristes, qui manebant.

41. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in urbe victâ facies gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque advertere.[4] Progrediuntur contuberniis: "quis ille flebilis sonus? quod tam triste? fœmi-"nas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, "nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatûs soliti, pergere ad "Treveros, et externæ fidei." Pudor inde et miseratio, et patris Agrippæ,[5] Augusti avi[6] memoria, socer Drusus;[7] ipsa insigni fœcunditate, præclarâ pudicitiâ: jam infans in

[1] *Filium parvulum.* Caium Calig. Vide stem. Cæs. n. 86.

[2] *Conjugem.* Agrip. Ib. n. 51.

[3] *Avo.* Augusto. Ib. n. 43.

[4] *Aures oraque advertere.* Non florentis Germanici Cæsaris, neque suis in castris imperantis, sed velut in urbe victâ facies, gemitusque ac planctus aures oraque militum adverterunt ac perculerunt. Sic infra Ann. II. 17. *Octo aquilæ . . . imperatorem advertere.* Contuberniis progrediuntur milites: rogitant, quis ille flebilis sonus? Quid tam triste? Stupent fœminas illustres, sine centurione ad tutelam, sine milite, sine ullis imperatoriæ uxoris, aut comitatûs soliti insignibus, solas pergere ad Treveros, et populis externæ fidei committi. Treveri, in Galliâ Belgicâ, nunc *Treves.* *Externæ fidei* populi illi dicuntur, quia Galli, necdum Coloniæ jus adepti. Infra cap. 44. *Neve obses Gallis traderetur.* Posteà Treveri, Colonia fuit dicta. COL. AVG. PAT. TREVIR. *Colonia Augusta paterna Trevirorum.* Harduin. opera selecta, p. 172.

[5] *Patris Agrippæ.* Agrippa pater Agrippinæ. Vide stem. Cæs. n. 47.

[6] *Augusti avi.* Agrippinæ. Ib. n. 43.

[7] *Socer Drusus.* Socer Agrippinæ Nero Claudius Drusus. Ib. n. 79.

castris genitus,[1] in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam*[2] appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm invidia in Treveros:[3] orant, obsistunt, "rediret, maneret:" pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi: isque, ut erat recens dolore et irâ, apud circumfusos ita cœpit.

42. "Non mihi uxor,[4] aut filius, patre[5] et republicâ "cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium "Romanum ceteri exercitus defendent: conjugem, et "liberos meos, quos pro gloriâ vestrâ libens ad exitium "offerrem, nunc procul à furentibus submoveo: ut, quid-"quid istuc sceleris imminet, meo tantùm sanguine pietur; "neve occisus Augusti pronepos,[6] interfecta Tiberii nu-"rus,[7] nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies "inausum, intemeratumve vobis? quod nomen huic cœtui "dabo? *milites*ne appellem? qui filium imperatoris vestri,[8] "vallo et armis circumsedistis. An *cives?* quibus tam "projecta senatûs auctoritas: hostium quoque jus, et sacra "legationis, et fas gentium rupistis. Divus Julius sedi-"tionem exercitûs verbo uno[9] compescuit, *Quirites* vo-

[1] *In castris genitus.* Caius Caligula, quem tamen Antii, nunc *Anzo*, in agro Romano, natum esse contendit Suet. in Caio, VIII.

[2] *Caligulam.* Ita dictum à caligâ, seu calceo militari, cujus figura in columnâ Trajani, aliisque monumentis veteribus passim occurrit.

[3] *Invidia in Treveros.* Quorum fides potior habebatur.

[4] *Non mihi uxor.* Egregiè et imperatoriè. Cic. quoque Offic. I. 17. *Cari sunt parentes, cari liberi, propinqui, familiares: sed omnes omnium caritates patria una complexa est: pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?*

[5] *Patre.* Tiberio, qui Germanicum Augusti jussu adoptaverat. Supra cap. 3.

[6] *Augusti pronepos.* Caius Calig. Vide stem. Cæs. n. 86.

[7] *Tiberii nurus.* Agrippina, Caligulæ mater. Ib. n. 51.

[8] *Filium imperatoris vestri.* Germanicum, filium Tiberii propter adoptionem, de quâ modò dictum.

[9] *Verbo uno.* Suet. in Jul. LXX. *Decumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summoque etiam urbis periculo, missionem et*

"cando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Au-"gustus, vultu et aspectu Actiacas legiones[1] exterruit: "nos, ut nondum eosdem,[2] ita ex illis ortos, si Hispaniæ "Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum et indignum "erat: primane, et vicesima legiones, illa signis à Tiberio[3] "acceptis, tu tot præliorum socia, tot præmiis aucta, egre-"giam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium "patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram? "ipsius tirones, ipsius veteranos,[4] non missione, non pe-"cuniâ satiatos: hìc tantùm interfici centuriones, ejici "tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumi-"na: meque precariam animam inter infensos trahere?"

43. "Cur enim primo concionis die, ferrum illud, "quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O im-"providi amici! meliùs et amantiùs ille, qui gladium offere-"bat:[5] cecidissem certè, nondum tot flagitiorum exercitui "meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mor-"tem impunitam sineret, Vari tamen et trium legionum "ulcisceretur. Neque enim Dii sinant, ut Belgarum, "quamquam offerentium, decus istud et claritudo sit, sub-"venisse Romano nomini, compressisse Germaniæ popu-"los. Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens; tua, "pater Druse, imago,[6] tui memoria, iisdem istis cum mili-

præmia flagitantes, ardente tunc in Africâ bello, neque adire cunctatus est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed unâ voce, quâ QUIRITES *eos pro militibus appellârat, tam facilè circumegit et flexit, ut ei milites esse confestim responderint, et quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti.*

[1] *Actiacas legiones.* Quæ, confectâ victoriâ, Brundisii turbabant, præmia et missionem poscentes. Suet. in Aug. XVII.

[2] *Nondum eosdem.* Tiberius, Germanicusque nondum D. Julio, D. Augusto æquales; ex illis tamen orti.

[3] *Illa signis à Tib.* Apparet, religionem aliquam fuisse in militiâ ordiendâ. Credo autem hanc primam legionem conscriptam post cladem Vari. Lips.

[4] *Ipsius tirones, ipsius veteranos.* Primani erant Tiberii tirones, utpote signis ab illo acceptis. Vicesimani verò erant ipsius veterani.

[5] *Qui gladium offerebat.* Supra cap. 35.

[6] *Pater Druse, imago.* Quam signis affixam intuebatur.

"tibus, quos jam pudor et gloria intrat, eluant hanc "maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos "quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, "si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi con- "jugem ac filium redditis, discedite à contactu,[1] ac di- "vidite turbidos: id stabile ad pœnitentiam, id fidei vin- "culum erit."

44. Supplices ad hæc, et vera exprobrari fatentes, orabant, "puniret noxios, ignosceret lapsis, et duceret in "hostem; revocaretur conjunx, rediret legionum alum- "nus,[2] neve obses Gallis[3] traderetur." Reditum Agrippinæ excusavit ob imminentem partum, et hiemem: "ven- "turum filium: cetera ipsi exsequerentur." Discurrunt mutati, et seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui judicium et pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, destrictis gladiis: reus in suggestu[4] per tribunum ostendebatur: si "nocentem" adclamaverant, præceps datus trucidabatur. Et gaudebat cædibus miles, tamquam semet absolveret: nec Cæsar arcebat, quandò

[1] *Discedite à contactu.* Discedite à societate et contactu seditiosorum, turbidos illos homines à vobis dividite. Vide Misc. Obs. IX. 291. id est, à contagione, ab iis qui sunt noxii. Ann. IV. 49. *Pollui cuncta sanie, odore, contactu.* I. Hist. 2. *Rætia, Noricum, Thracia, ut cuique exercitui vicinæ, ita in favorem aut odium contactu valentiorum agebantur.* II. Hist. 60. *Ceteræ legiones contactu, et adversùs Germanicos milites invidiâ, bellum meditabantur.* Ann. VI. 7. *plures infecti valetudine et quasi contactu.* Seneca de Irâ, II. 21. *puerum procul à contactu deliciarum retinebimus.* III. 8. *quædam in contactos corporis vitia transeunt.* De Tranq. Anim. VII. *vitia contactu nocent.* Et Senec. Pater Contr. IX. *vitia contactu ipso nocent.* Juven. II. 81.

Uvaque contactâ livorem ducit ab uvâ.

ita legendum. Sic et *contaminatus scelere*, supra cap. 35. et Ann. II. cap. 2. *regem hostium artibus infectum.* III. 14. *infectos manibus ejus cibos*, et alibi non semel.

[2] *Legionum alumnus.* C. Caligula.

[3] *Gallis.* Treveris, Galliæ Belgicæ populis.

[4] *In suggestu.* De suggestu, seu tribunali dictum supra cap. 18.

nullo ipsius jussu, penes eosdem sævitia facti et invidia erat. Secuti exemplum veterani, haud multo pòst in Rætiam[1] mittuntur, specie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos:[2] ceterùm ut avellerentur[3] castris, trucibus adhuc non minùs asperitate remedii, quàm sceleris memoriâ. Centurionatum inde egit:[4] citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in præliis fecisset, et cui erant dona militaria,[5] edebat: si tribuni, si legio, industriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordinem:[6] ubi avaritiam, aut crudelitatem consensu objectavissent, solvebatur militiâ.

45. Sic compositis præsentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ et unaetvicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem,[7] (loco *Vetera*[8] nomen est) hibernantium: nam primi seditionem cœptaverant; atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conversi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios[9] demittere Rheno parat: si imperium detrectetur, bello certaturus.

[1] *In Rætiam.* Nunc *the Grisons and the Tirol.* In inscrip. apud Gruter. p. 439. memorantur RÆTI, et alibi RAITIA.

[2] *Suevos.* Suevi, gens præpotens, et ex multis populis conflata, majorem Germaniæ partem obtinebant. Hi verò, de quibus nunc agitur, prope Danubii fontem haud procul ab Hermunduris habitabant. Tacit. de Mor. Germ. XXXVIII. Bucherius in Belgio Romano, I. 16. III. 4. Eccardus de orig. Germ. p. 280.

[3] *Ceterùm ut avellerentur.* Sed reverà ut avellerentur castris, quæ efferabant animos adhuc truces cùm propter remedii asperitatem, tum propter sceleris memoriam.

[4] *Centurionatum inde egit.* Posteà Germanicus recensuit centuriones, eorumque examen instituit. Vide not. et emend. ad Ann. I. 44.

[5] *Dona militaria.* Et cui erant torques, coronæ, armillæ, phaleræ, hastæ puræ argenteæ, et cetera dona militaria, quæ, ut virtutis præmia, acceperat. Vide not. et emend. loco cit.

[6] *Retinebat ordinem.* Ordinem centurionis.

[7] *Sexagesimum apud lapidem.* Sexaginta millia passuum. Ita fermè Itinerarium Antonini, p. 370. *Veteribus Bonnam* usque 63. M. P. numerat.

[8] *Loco Vetera.* Loco nomen est *Vetera*, seu *Vetera castra*, nunc *Santen*, in Cliviâ Cisrhenanâ, *the Duchy of Cleves.*

[9] *Socios.* Belgas aliosque socios.

46. At Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, "quòd, dum patres, et plebem, "invalida et inermia,[1] cunctatione fictâ ludificetur, dissi-"deat interim miles, neque duorum adolescentium[2] non-"dum adultâ auctoritate comprimi queat: ire ipsum, et "opponere majestatem imperatoriam debuisse cessuris, ubi "principem longâ experientiâ, eumdemque severitatis et "munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessâ "ætate, totiens in Germanias[3] commeare potuisse; Tibe-"rium vigentem annis, sedere in senatu verba patrum cavil-"lantem? satis prospectum urbanæ servituti: militaribus "animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint."

47. Immotum adversùs eos sermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum,[4] neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe et diversa angebant: "validior per Germaniam exercitus; propior apud "Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ "imminens: quos igitur anteferret? ac, ne postpositi con-"tumeliâ incenderentur. At per filios[5] pariter adiri, "majestate salvâ, cui major è longinquo reverentia: simul "adolescentibus excusatum,[6] quædam ad patrem rejicere: "resistentesque Germanico, aut Druso, posse à se mitigari "vel infringi: quod aliud subsidium, si imperatorem spre-"vissent?" Ceterùm, ut jam jamque iturus, legit comites,

[1] *Invalida et inermia.* Invalidos et inermes. Virg. Æn. IV. 569.

——*Varium et mutabile semper Fæmina.*

[2] *Duorum adolescentium.* Drusi ac Germanici.

[3] *In Germanias.* Suet. in Aug. XX. *Reliqua bella per legatos administravit: ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam usque ab urbe progrediens.* Immo in Galliâ Lugdunensi diu egit Augustus, Germanicis motibus è viciniâ intentus. Dio, LIV. p. 546.

[4] *Caput rerum.* Romam.

[5] *Per filios.* Drusum filium suum, Germanicum filium adoptivum.

[6] *Excusatum.* Simul excusari adolescentes, si quædam ad patrem rejiciant.

conquisivit impedimenta,[1] adornavit naves: mox hiemem, aut negotia variè causatus, primò prudentes, dein vulgum, diutissimè provincias[2] fefellit.

48. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, et paratâ in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit literas ad Cæcinam, "venire se validâ manu, ac ni supplicium in malos præsumant, usurum promiscuâ cæde." Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, et, quod maximè castrorum sincerum erat, occultè recitat; "utque cunctos infamiæ, seipsos morti eximant" hortatur: "nam in pace causas et merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere." Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquàm majorem legionum partem in officio vident; de sententiâ legati, statuunt tempus, quo fœdissimum quemque et seditioni promtum ferro invadant. Tunc, signo inter se dato, inrumpunt contubernia,[3] trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, noscente quod cædis initium, quis finis.

49. Diversa omnium, quæ umquam accidêre, civilium armorum facies: non prælio, non adversis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentes dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, sanguis palam; causa in occulto: cetera fors regit: et quidam bonorum cæsi, postquàm, intellecto in quos sæviretur, pessimi quoque arma rapuerant. Ne-

[1] *Impedimenta.* Commeatus, aliaque bello necessaria.

[2] *Diutissimè provincias.* Suet. in Tib. XXXVIII. *Prope quotannis profectionem* præparabat *vehiculis comprehensis, commeatibus per municipia et colonias dispositis. Ad extremum vota pro itu et reditu suo suscipi passus, ut vulgò jam per jocum* Callippides *vocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi proverbio Græco notatum est.*

[3] *Contubernia.* Decem militibus cum decano constabant. Vegetius, II. 13. *Centuriæ in contubernia divisæ sunt: ut decem militibus sub uno papilione degentibus, unus præesset decanus, qui caput contubernii nominatur.*

que legatus, aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque ultio et satietas. Mox ingressus castra Germanicus, "non medicinam illud" plurimis cum lacrymis, "sed cladem" appellans, "cremari corpora" jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris:[1] nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, junctoque ponte[2] tramittit duodecim millia è legionibus, sex et viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditione intemerata modestia fuit.

50. Læti, neque procul, Germani[3] agitabant, dum justitio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero sylvam Cæsiam[4] limitemque à Tiberio[5] cœptum scindit: castra in limite locat: frontem ac tergum vallo, latera concædibus[6] munitus. Inde saltus obscuros[7] permeat, consultatque "ex duobus itineribus, breve et solitum[8] sequatur: an impeditius et

[1] *Piaculum furoris.* Ut furorem suum, seque commilitonum sanguine contemeratos expiarent.

[2] *Junctoque ponte.* Supra Rhenum, ad Vetera castra, *Santen.*

[3] *Germani.* Læti Germani Transrhenani sub Arminio aliove duce. De justitio dictum supra cap. 16.

[4] *Sylvam Cæsiam.* Nunc *the forest of Heserwaldt*, in Cliviâ Transrhenanâ, fortè sacram Deo Marti, quem Galli ESVM, vel HESVM et CAMVLVM appellabant. In ipsâ Cliviâ repertus lapis vetus MARTI CAMVLO inscriptus. Gruter. p. LVI. n. 12. Vide not. et emend. ad Ann. I. 50.

[5] *Limitemque à Tiberio.* Limitem aggeremque olim à Tiberio, cùm in Germaniâ bellaret, cœptum properè scindit, ne à Barbaris occupetur. Limes ille erat in Cliviâ Transrhenanâ prope urbem *Schermbeck*, ut rectè monuit Cluverius German. Antiq. III. 9. p. 542. In illis limitibus aggeribusque sæpe pugnatum dicetur infra Hist. II. 24. 42. III. 21.

[6] *Concædibus.* Arboribus præcisis munitus.

[7] *Saltus obscuros.* Obscuros sylvæ Cæsiæ saltus.

[8] *Breve et solitum.* *Breve et solitum* iter, quod ab occasu solis ad ortum, propter dexteram Luppiæ, nunc *Lippe*, ripam, ad castellum Alisonem, nunc *Elsen*, struere cœperat Tiberius, deinde perfecerat Domitius Corbulo. Impeditius verò et intentatum, quod paulo magis ad aquilonem versùs oppidum *Munster* deflectebat. Bucherius Belg. Rom. III. 4.

"intentatum, eòque hostibus incautum." Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores "festam eam Germanis noctem, ac solemnibus "epulis ludicram." Cæcina cum expeditis cohortibus præire, et obstantia sylvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus inlustris: ventumque ad vicos Marsorum,[1] et circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis; adeò cuncta incuriâ disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem,[2] nisi languida et soluta inter temulentos.

51. Cæsar avidas legiones,[3] quo latior populatio foret, quatuor in cuneos[4] dispertit: quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat: non sexus, non ætas miserationem attulit; profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ*[5] vocabant,

[1] *Vicos Marsorum.* Vici illi erant in ditione Monasteriensi; medii inter oppida *Coesfeldt* et *Munster.*

[2] *Ac ne pax quidem.* Apud gentem illam omnia adeò disjecta erant incuriâ, ut sine ullo belli timore ageret. Ibi ne pax quidem firma ac pervigil, sed languida et soluta inter temulentos. Pacem eo sensu sæpe usurpat Tacitus.

[3] *Avidas legiones.* Quidam aviditatem interpretantur de prædâ; rectiùs meo animo, qui *avidas certaminis* exponunt; præsertim cùm nec prædæ multum ex tali hoste sperandum esset. Est igitur *ea cupido eundi in hostem,* de quâ supra I. 49. *Freinshemius.*

[4] *Quatuor in cuneos. Angl. in four battalions.* Ac fortè cuneati incedebant illi milites. Quâ de militari ordinatione Vegetius, III. 19. *Cuneus dicitur multitudo militum, quæ junctâ acie primò angustior, deinde latior procedit, et adversariorum ordines rumpit: quia à pluribus in unum locum tela mittuntur. Quam rem milites nominant caput porcinum.*

[5] *Tanfanæ.* Templum Marsis celeberrimum. *Tanfana,* Cluverio Germ. Ant. I. 26. p. 182. idem est ac TH' ANFANG, seu *principium.* Wachtero TANFAN, *ignis Dominus.* Cl. Freret TANFANA, *sortium Domina.* Mémoires de l'Acad. des Inscrip. vol. XXIV. p. 424. In his vocum originationibus quævis divinare licet. Nobis tamen perplurimùm placet Cl. Eccardi, *de Orig. Germ.* p. 279. sententia. *Tanfanam* interpretatur *Deum sylvæ* Cæsiæ à verbo FANE, *Dominus,* quod aliquoties in Evangeliis Gothicis occurrit. Danis et Suecis diabolus etiamnum *Fane* appellatur. TAN verò et Anglo-

solo æquantur. Sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes;[1] saltusque, per quos exercitui regressus, insedere: quod gnarum duci:[2] incessitque itineri[3] et prælio: pars equitum, et auxiliariæ cohortes ducebant; mox prima legio, et mediis impedimentis, sinistrum latus unaetvicesimani, dextrum quintani clausere: vicesima legio terga firmavit, pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur,[4] immoti; dein latera, et frontem modicè adsultantes, totâ vi novissimos incurrere: turbabanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, cùm Cæsar, advectus ad vicesimanos, voce magnâ, "hoc illud tempus obliterandæ "seditionis" clamitabat: "pergerent, properarent culpam "in decus vertere." Exarsere animis, unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, cæduntque: simul primi agminis copiæ evasere sylvas, castraque communivere. Quietum inde iter: fidensque recentibus,[5] ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

52. Nuntiata ea Tiberium lætitiâ curâque adfecere: gaudebat oppressam seditionem; sed, quòd largiendis pecuniis, et missione festinatâ favorem militum quæsivisset, bellicâ quoque Germanici gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quàm ut

Saxonicè DENE, in antiquis linguæ Germanicæ monumentis, *vallem arboribus inviam, sylvam densam* sæpissimè exprimit. *Tanfanæ* templum oppido *Coesfeldt* vicinum fuisse videtur.

[1] *Bructeros, Tubantes, Usipetes.* Vicis Marsorum proximos. Bructeri ad septentrionem, Tubantes ad ortum, Usipetes, sæpiùs Usipii, ad meridiem:

[2] *Gnarum duci.* Germanico.

[3] *Incessitque itineri.* Incessit, exercitu composito viæ pariter et pugnæ, ut loquitur ipse Tacit. Ann. XIII. 40.

[4] *Per saltus porrigeretur.* Quadrato agmine, incedebant Romani. Hostes immoti, donec agmen per angustos saltus porrigeretur, magisque pateret aggredientibus.

[5] *Fidensque recentibus.* Recentis victoriæ gaudio et fiduciâ fretus, obliviscebatur dira seditionis.

penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, et finem Illyrici motûs laudavit; sed intentior, et fidâ oratione: cunctaque, quæ Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

53. Eodem anno, Julia[1] supremum diem obiit, ob impudicitiam olim à patre Augusto Pandatariâ[2] insulâ, mox oppido Rheginorum,[3] qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio et Lucio Cæsaribus, spreveratque ut imparem:[4] nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, et post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obscuram fore necem longinquitate exilii ratus. Par causa sævitiæ in Sempronium Graccum,[5] qui familiâ nobili, solers ingenio, et pravè facundus, eamdem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat: nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumaciâ et odiis in maritum accendebat; literæque, quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, à Gracco compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam,[6] Africi maris insulam, quatuordecim annis exilium toleravit. Tunc milites ad cædem missi, invenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem: quorum adventu "breve tempus" petivit, "ut suprema mandata uxori Alliariæ per literas

[1] *Julia.* Vide stem. Cæs. n. 46.

[2] *Pandatariâ.* In Puteolano sinu. Nunc *the Island of St. Mary.*

[3] *Oppido Rheginorum.* Oppidum Rheginorum, nunc *Reggio*, in Calabriâ ulteriore. Frequens in nummis memoria ΡΗΓΗΝΩΝ.

[4] *Ut imparem.* Taurum non ad illud jugum. Lips. Rectiùs alii ad genus referunt. Ern. Ut Liv. vi. 34. extr. de Fabiâ minore, Ambusti filiâ, nuptâ viro plebeio, *Quòd juncta impari esset.*

[5] *Sempronium Graccum.* Pervicacem adulterum, de quo infra Ann. iv. 13. In nummis appellatur TI. SEMPRONIVS GRACCVS IIIAAAFF, Triumvir auro, argento, ære flando, feriundo. TI. SEMPRONI. TI. F. GRACCVS LEG. PRO. COS. Vide Vaillant, Nummi famil. v. ii. p. 377 et seq.

[6] *Cercinam.* Nunc *Kerkeni*, prope Syrtim minorem, hodie *the gulf of Cabes.* Eam insulam accuratè describit Plinius, v. 7.

"daret:" cervicemque percussoribus obtulit, constantiâ mortis haud indignus Sempronio nomine; vitâ degeneraverat. Quidam non Româ eos milites, sed ab L. Asprenate,[1] proconsule Africæ, missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem verti, frustra speraverat.

54. IDEM annus novas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium[2] sacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris, sodales Tatios[3] instituerat: sorte ducti è primoribus civitatis unus et viginti.[4] Tiberius, Drususque, et Claudius,[5] et Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales, tunc primùm cœpta[6] turbavit discordia, ex certamine histrionum.[7] Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli:[8] neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur misceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

[1] *Ab L. Asprenate.* Credo cognomen esse gentis Noniæ. De Asprenatum claritudine et familiâ consulari Plinius, XXX. 7. Suet. in Aug. cap. 43. LIPS.

[2] *Sodalium Augustalium.* Posteà, grassante adulatione, instituti sodales Flavii, Hadrianales, &c. Eorum omnium mentio in inscrip. passim occurrit. Vide not. et emend. ad Ann. I. 54.

[3] *Sodales Tatios.* Vide not. et emend. ad Ann. I. 54.

[4] *Unus et viginti.* Unus quidem et viginti in urbe; at in provinciis sex tantùm erant Augustales. Unde passim in inscrip. IIIIII. AVG. vel VI. VIR. AVGVST. Id est, sex viri Augustales. Insignem Augustalium Provincialium inscriptionem exhibet Gruterus, p. 237. n. 1. Vide not. et emend. ad Ann. I. 54.

[5] *Drususque, et Claudius.* Drusus Tiberii filius, Claudius Germanici frater. Veterem lapidem Germanico et Druso OB. HON. AVGVST. *Ob honorem Augustalitatis* inscriptum memorat Gruterus, p. 236. n. 10.

[6] *Tunc primùm cœpta.* Sic quoque infra cap. 77. Vid. not. et emend. ad Ann. I. 54.

[7] *Certamine histrionum.* Histrionum, seu pantomimorum ludicro, quod primùm, imperante Augusto, Romæ visum est. Vide Dion, LIV. p. 533.

[8] *Bathylli.* Bathyllus et Pylades pantomimorum celeberrimi. Juv. VI. 63.

Chironomon Ledam molli saltante Bathyllo.

A. U. C. 768. J. C. 15.

55. Druso Cæsare, C. Norbano Consulibus, [1] decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod quamquam in æstatem summâ ope parabat, initio veris, et repentino in Cattos [2] excursu, præcepit: [3] nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, [4] insignem utrumque perfidiâ in nos, aut fide. [5] Arminius turbator Germaniæ: [6] Segestes, "parari rebellionem" sæpe aliàs, et supremo convivio, [7] post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, "ut se, et Arminium, et ceteros proceres vinciret: nihil "ausuram plebem, principibus amotis; atque ipsi tempus "fore, quo crimina, et innoxios discerneret:" sed Varus fato, et vi Arminii cecidit. Segestes, quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus, [8] alii pactam, rapuerat; gener [9] invisus, inimici soceri; [10] quæque apud concordes vincula caritatis, [11] incitamenta irarum apud infensos erant.

56. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, et tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium, [12] Cæcinæ tradit: [13] totidem legiones, du-

[1] *C. Norbano Consulibus.* Drusus Cæsar et C. Norbanus consules fuere, A. U. C. 768. J. C. 15.

[2] *In Cattos.* Nunc *Hesse.*

[3] *Præcepit.* Antevertit.

[4] *Arminium ac Segestem.* Arminius ac Segestes, Cheruscorum, nunc *the states of Brunswick and Luneburgh,* duces. Vide not. et emend. ad Ann. I. 55. ubi Arminii et Segestis stemmata.

[5] *Perfidiâ in nos, aut fide.* Arminium perfidiâ, Segestem fide insignem.

[6] *Turbator Germaniæ.* Quia Varianæ cladis auctor.

[7] *Sæpe aliàs, et supremo convivio.* Velleius, II. 118. *Opprimi posse Romanos, et dicit et persuadet Arminius; decretis facta jungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum ejus gentis fidelem, clarique nominis Segestem indicatur: sed prævalebant jam fata consiliis, omnemque animi ejus aciem præstrinxerant.* De clade Varianâ sæpe dictum supra.

[8] *Filiam ejus.* Thusneldam, Segestis filiam, Arminii uxorem.

[9] *Gener.* Arminius.

[10] *Soceri.* Sigimerus et Segestes.

[11] *Vincula caritatis.* Connubium apud concordes vinculum caritatis, apud infensos incitamentum erat irarum.

[12] *Cis Rhenum colentium.* Ut erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treveri, Nervii, sed et pars aliqua Batavorum. Lips. Immo hi tum Galli. Ego intelligo Ubios, Sicambros, aliosque è Germaniâ populos, ab Augusto traductos Rhenum, ut ibi colerent. Ern.

[13] *Cæcinæ tradit.* A. Cæcinæ,

plicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidii[1] in monte Tauno,[2] expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum[3] et fluminum relicto. Nam, (rarum illi cœlo,) siccitate, et amnibus modicis inoffensum iter properaverat; imbresque, et fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeò improvisus advenit, ut quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum, aut trucidatum sit. Juventus flumen Adranam[4] nando tramiserat, Romanosque pontem cœptantes arcebant: dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui, omissis pagis vicisque, in sylvas disperguntur. Cæsar incenso Mattio[5] (id genti caput) aperta populatus,[6] vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quotiens astu magis, quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare Cattos, sed exterruit Cæcina[7] huc illuc ferens arma: et Marsos congredi ausos, prospero prælio cohibuit.[8]

57. Neque multo pòst legati à Segeste venerunt, auxi-

inferioris Germaniæ legato, inferiorem exercitum, supra cap. 31. tradit. Ipse superiorem exercitum ducit.

[1] *Paterni præsidii.* Drusianum illud præsidium, à Druso Germanici patre exstructum, in eo loco erat, ubi nunc *Wisbaden*.

[2] *Monte Tauno.* Mons Taunus è regione Moguntiæ, *Mentz*, situs, nunc *Heyrich*, seu *Hoehe*, appellatur.

[3] *Ad munitiones viarum.* Viarum illarum, aggeribus tabulisque et trabibus munitarum, vestigia passim in Hessiâ et Westphaliâ extare docet Cl. Eccardus de Orig. Germ. p. 282. Addit earum reliquias *Pohlgraven* dictas invenisse et descripsisse Winckelmannum in historiâ Hessicâ, II. 4. seque ex schedis Gamansianis didicisse aliam hujusmodi viam ad Visurgim, *the Weser*, processisse.

[4] *Flumen Adranam.* Adrana, nunc *the Eder*. Comitatum *Waldek* interfluit.

[5] *Incenso Mattio.* Mattium, nunc *Marpurg*.

[6] *Aperta populatus.* Loca illa aperta, quæ sunt inter *Marpurg* et *Putzbach*, populatus, ad Rhenum vertit. Cluver. German. Antiq. III. 7. p. 533. Eccardus supra laudatus, p. 283.

[7] *Exterruit Cæcina.* Qui Luppiam, *Lippe*, secutus, ad castrum Alisonem, *Elsen*, tetendisse videtur. Eccardus, ib.

[8] *Cohibuit.* Hæc, vere; quæ sequuntur, æstate gesta sunt.

lium orantes adversùs vim popularium,[1] à queis circumsedebatur; validiore apud eos Arminio, quandò bellum[2] suadebat. Nam barbaris, quanto quis audaciâ promtus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum: sed juvenis conscientiâ cunctabatur: quippe anno, quo Germaniæ[3] descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum[4] creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignèque exceptus cum præsidio Gallicam in ripam[5] missus est. Germanico pretium fuit,[6] convertere agmen: pugnatumque in obsidentes, et ereptus Segestes magnâ cum propinquorum et clientium manu. Inerant fœminæ nobiles, inter quas uxor Arminii,[7] eademque filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, compressis intrà[8] sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur et spolia Varianæ cladis, plerisque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segestes ipse ingens visu, et memoriâ bonæ societatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere.

58. "Non hic mihi primus erga populum Romanum "fidei et constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate "donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus "delegi: neque odio patriæ, (quippe proditores etiam iis,

[1] *Vim popularium.* Cheruscorum.

[2] *Quandò bellum.* Quia bellum suadebat.

[3] *Anno, quo Germaniæ.* Anno superiore, quo descivere Germaniæ, inferior scilicet et superior.

[4] *Aram Ubiorum.* Nunc *Bonn*, in Germaniâ inferiore. Ara illa videtur fuisse Augusto et Romæ sacra, sicut percelebris ara Lugdunensis.

[5] *Gallicam in ripam.* Cis Rhenum; et fortè Aram Ubiorum missus. Infra cap. 59.

[6] *Pretium fuit.* Operæ pretium fuit Germanico, qui ad Rhenum verterat, convertere agmen: pugnatumque in Cheruscos, obsidentes Segestem, qui ereptus est cum magnâ propinquorum et clientium manu.

[7] *Uxor Arminii.* Thusnelda, uxor Arminii, Segestis filia, mariti magis, quàm patris animo similis.

[8] *Compressis intrà.* Qui habitus etiam nunc Germanicis matronis (videre videor) per modestiam et decorum assumtus.

" quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere;[1] et pacem, quàm bellum probabam. Ergò raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci: dilatus segnitiâ ducis,[2] quia parum præsidii in legibus erat, ut me, et Arminium, et conscios vinciret, flagitavi. Testis illa nox,[3] mihi utinam potiùs novissima! Quæ secuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt: ceterùm et injeci catenas Arminio, et à factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primùm tui copia, vetera novis, et quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidiâ exsolvam; simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juventâ et errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare, utrùm prævaleat,[4] quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est." Cæsar, clementi responso, liberis propinquisque ejus incolumitatem, ipsi sedem Vetera,[5] in provinciâ, pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque *imperatoris*[6] auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexûs stirpem[7] edidit: educatus Ravennæ[8]

[1] *Idem conducere.* Quia Romanis Germanisque idem conducere judicavi; et pacem magis, quàm bellum probabam.

[2] *Segnitiâ ducis.* Quinctilii Vari. Velleius, II. 118. Germani *in summam socordiam perduxere Quinctilium. Usque eò, ut se prætorem urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet.*

[3] *Testis illa nox.* Quæ Varianam cladem præcessit. Supra cap. 55.

[4] *Utrùm prævaleat.* Uter plus juris in eam habeat, et utri parere magis debeat, patri an marito mox patri. LIPS. Immo, ut puto cum Freinshemio: utrùm veniam dare malit, quia Segestis, fidelis socii, filia, an punire, quia hostis, Arminii, uxor. ERN.

[5] *Sedem Vetera.* Vetera castra, nunc *Santen*, in provinciâ inferioris Germaniæ, ipsi sedem pollicetur. Vide not. et emend. ad Ann. I. 58.

[6] *Nomenque imperatoris.* Re confectâ, ducem suum milites *imperatorem* salutabant. At Germanicus, perspectâ Tiberii invidiâ, nomen illud non à militibus, sed à Tiberio accepit.

[7] *Virilis sexûs stirpem.* Nomine Thumelicum.

[8] *Ravennæ. Ravenna, in Romagna.*

puer, quo mox ludibrio[1] conflictatus sit, in tempore memorabo.[2]

59. FAMA dediti benignèque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem[3] agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens: neque probris temperabat. "Egre-"gium patrem![4] magnum imperatorem![5] fortem exerci-"tum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. "Sibi tres legiones,[6] totidem legatos procubuisse. Non "enim se proditione, neque adversùs fœminas gravidas, sed "palam adversùs armatos bellum tractare: cerni adhuc, "Germanorum in lucis signa Romana, quæ Diis patriis "suspenderit: coleret Segestes victam ripam;[7] redderet "filio[8] sacerdotium: hominem Germanos[9] numquam satis "excusaturos, quòd inter Albim et Rhenum virgas, et se-"cures, et togam viderint. Aliis gentibus, ignorantiâ im-

[1] *Puer, quo mox ludibrio.* Apud alios nihil reperi. Tacitus hæc narraverit, in rebus Caii aut Claudii, libris qui perierunt. LIPS. Puero nomen Thumelico, matri Thusneldæ; si modò scripturæ apud Strabonem, L. cap. confidere licet.

[2] *Memorabo.* Hæc annalium, aut historiæ pars iniquitate temporum periit. Thumelicum tamen, tres annos natum, in Germanici triumpho, Annal. II. 41. vectum fuisse docet Strabo, VII. p. 292. De ceteris ludibriis nihil audivi.

[3] *Vecordem.* Trucem ac ferocem.

[4] *Egregium patrem.* Segestem, Thusneldæ Arminii uxoris patrem.

[5] *Imperatorem.* Germanicum.

[6] *Tres legiones.* In clade Variana.

[7] *Victam ripam.* Victam Galliæ Belgicæ ripam, in quâ Vetera, nunc *Santen.*

[8] *Filio.* Segimundo. Supra cap. 57.

[9] *Hominem Germanos.* Germanos numquam satis excusaturos hominem illum, *Segestem,* quo proditore, viderunt Albim inter et Rhenum virgas, secures et togam Romanam. Aliis gentibus ignorantiâ populi imperiique Romani inexperta esse supplicia, inaudita tributa: quæ quandò et ipsi exuerint, irritique discesserint tum ille Augustus inter numina dicatus, tum ille Tiberius delectus Princeps, ne ergò Germanicum, imperitum adolescentulum, ne exercitum nuper seditiosum pavescerent.

"perii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: "quæ quandò exuerint, inritusque discesserit ille inter nu-"mina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperi-"tum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavesce-"rent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm do-"minos, et colonias novas; Arminium potiùs gloriæ ac "libertatis, quàm Segestem flagitiosæ servitutis ducem se-"querentur."

60. Conciti per hæc non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractusque in partes Inguiomerus Arminii patruus veteri apud Romanos auctoritate: unde major Cæsari metus:[1] et ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros[2] ad flumen Amisiam mittit: equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum[3] ducit: ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit:[4] simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem[5] convenere. Chauci,[6] cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentes, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit, interque cædem et prædam reperit undevicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam et Luppiam[7] amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgiensi saltu,[8] in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur.

[1] *Cæsari metus.* Germanico Cæsari.

[2] *Per Bructeros.* Nunc *Overissel and part of Westphalia.* Rhenum inter ac Amisiam, *the Ems.* Eorum sedes posteà invasere Angrivarii. Vide Spenerum, Notit. Germ. Antiq. IV. 3. p. 247 et seq.

[3] *Frisiorum.* Supra Bructeros Frisii, *Friesland.* Iter Pedonis et Cæcinæ accuratè descripsit Alting. Notit. Germ. Infer. Tab. 2.

[4] *Per lacus vexit.* Germanicus quatuor legiones, navibus impositas, vexit per lacus, quos omnes absorpsit pars illa oceani, quam dicimus *the Zuyder-zee.*

[5] *Prædictum amnem.* Amisiam.

[6] *Chauci.* Chauci minores, inter Amisiam et Visurgim, *the Weser,* positi, cùm auxilia Romanis pollicerentur in commilitium adsciti.

[7] *Amisiam et Luppiam.* Amisia, *the Ems;* Luppia, *the Lippe.*

[8] *Teutoburgiensi saltu.* Teutoburgiensis saltus, Varianâ clade

61. IGITUR cupido Cæsarem invadit solvendi suprema militibus, ducique;[1] permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum et sortem hominum. Præmisso Cæcinâ, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis imponeret, incedunt mœstos locos, visuque ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, et dimensis principiis,[2] trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossâ, accisæ jam reliquiæ consedisse[3] intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora;[4] lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: et cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, "hìc cecidisse legatos; illic raptas aquilas; "primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextrâ, et "suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Ar- "minius; quot patibula captivis, quæ scrobes;[5] utque sig- "nis et aquilis per superbiam inluserit."

nobilis in Paderbornensi diœcesi prope Luppiæ fontem exsurgebat, ac per Lippiensem, Ravensbergensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, et Oldenburgensem ditionem exporrigebatur. Pugnavit Varus prope oppidum *Horn* inter *Lemgow* et *Paderborn;* cladis monumenta adhuc extant sylva *Teuteberg*, et campus *Winfeldt*, id est, *Victoriæ*. Cluver. German. Antiq. III. 19. p. 580. Spener. Notit. Germ. Antiq. II. 3. p. 87. Lipsius, et Bucherius, in Belgio Roman. III. 1.

[1] *Ducique.* Varo.

[2] *Dimensis principiis.* Principia, locus erat, in quo aquilæ et signa legionum servabantur. Hìc quoque imperatoris tabernaculum: hìc forum, in quo jus dicebatur, et res quæque gravissimæ consultabantur; hìc promulgabantur leges, Principis literæ legebantur, dabatur signum pugnæ. Statius, x. 120.

Ventum ad concilii penetrale, domumque verendam
Signorum.

Porrò cognitis ac dimensis illis principiis, trium legionum manus, id est, castra ac spatia ostentabant. Infra de mor. Germ. XXXVII. *Metiaris molem manusque gentis.*

[3] *Consedisse.* Altero pugnæ die castra secunda tentâsse intelligebantur.

[4] *Antefixa ora.* Ad terrorem et victoriæ memoriam capita Romanorum truncis arborum antefixa.

[5] *Quæ scrobes.* Scrobes fossæ erant, in quibus damnati capite plectebantur; mortui terrâ obruebantur. Infra Ann. XV. 67.

62. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, auctâ in hostem irâ, mœsti simul et infensi condebant. Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, et præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum; seu cuncta Germanici in deterius trahenti; sive exercitum imagine cæsorum insepultorumque tardatum ad prælia, et formidolosiorem hostium credebat: "neque imperatorem auguratu [1] "et vetustissimis cærimoniis præditum, adtrectare feralia [2] "debuisse."

63. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium secutus, ubi primùm copia fuit, evehi equites, campumque, quem hostis insederat, eripi jubet. Arminius colligi suos, et propinquare sylvis monitos, vertit repentè: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc novâ acie turbatus eques, missæque subsidiariæ cohortes, et fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi: et manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum jussa. Cæcina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus [3] regrederetur, Pontes longos [4] quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas in-

[1] *Auguratu.* Augur erat Germanicus, et vetustissimis flaminum cærimoniis præditus. Infra Ann. II. 83.

[2] *Adtrectare feralia.* Non augures solùm, sed Pontifices, et, opinor, omnes sacerdotes, arcebantur à funestis. Apparet ex facto Augusti et Tiberii, qui, velo interposito, mortuos laudârunt.

[3] *Notis itineribus.* Per Bructeros. Supra cap. 60.

[4] *Pontes longos.* Pontes illos, seu aggeres, à fluvio Salâ vastas inter paludes per *Lankvoorde, Lichtvoorde, Amssen et Koevoorde*, à L. Domitio, Neronis Principis avo, ductos fuisse docet Alting, Notit. Germ. infer. Tab. 2. et p. 53.

ter paludes, et quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant: circùm sylvæ paulatim adclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, et cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cùm antevenisset. Cæcinæ, dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; ut opus,[1] et alii prælium inciperent.

64. Barbari perfringere stationes, seque inferre munitoribus nisi,[2] lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur operantium bellantiumque clamor: et cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis, neque librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes prælia, procera membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul: nox demum inclinantes tum legiones adversæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ quiete, quantum aquarum circumsurgentibus jugis oritur, vertere in subjecta: mersâque humo, et obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarumque rerum sciens, eòque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quàm ut hostem[3] sylvis coerceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent: nam medio montium et paludum porrigebatur planicies, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri;[4]

[1] *Ut opus.* Ut alii pontes reponerent, alii prælium inciperent. *Alii* quoque omisere, Cæsar de bello Gall. I. 8. Liv. III. 37.

[2] *Inferre munitoribus nisi.* Se inferre munitoribus enisi.

[3] *Quàm ut hostem.* Non aliud reperit, quàm ut hostem sylvis coerceret, donec Romani, superiore prælio saucii, et quidquid erat gravioris agminis, ut impedimenta, commeatus, aliaque id genus, anteirent.

[4] *Quinta dextro lateri.* Hunc legionum ordinem prope *Amssen* imaginari haud difficile. Ad occidentem legio prima, *the van guard;* ad orientem legio vicesima, *the rear guard;* inter utramque mediæ, versùs septentrionem legio

unaetvicesima in lævum; primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversùm secuturos.

65. Nox per diversa inquies: cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subjecta vallium ac resultantes saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces,[1] atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm pervigiles. Ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, et paludibus emersum, cernere et audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, et manum intendentis repulisse. Cœptâ luce, missæ in latera legiones metu, an contumaciâ, locum deseruere: capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit: sed ut hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circùm milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore sibi quisque properus, et lentæ adversùm imperia aures, irrumpere Germanos jubet, clamitans, "En Varus, "et eodem iterum fato victæ legiones!" Simul hæc: et cum delectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit: illi sanguine suo, et lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disjicere obvios, proterere jacentes: plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversùm ferri[2] ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset: juvit hostium aviditas, omissâ cæde, prædam sectantium; enisæque legiones, vesperascente die, in aperta et solida: neque is miseriarum finis: struendum vallum, petendus agger: amissa[3] magnâ ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cespes: non tentoria manipulis, non fomenta sauciis: infectos cœno

quinta, versùs meridiem legio unaetvicesima, *the main body*.

[1] *Interruptæ voces.* Vide Xenoph. Anab. III. 1. 3. Hom. Il. K. 11.

[2] *Adversùm ferri.* Quæ neque ferri adversùm ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant.

[3] *Amissa.* Amissa erant magnâ ex parte instrumenta, per quæ egeritur humus, aut exciditur cespes.

aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras, et tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

66. Forte equus abruptis vinculis vagus, et clamore territus, quosdam occurrentium obturbavit: tanta inde consternatio inrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana[1] maximè petebatur, aversa hosti, et fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret; projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni et centuriones falsum pavorem docuerunt.

67. Tunc contractos in principia,[2] jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. "Unam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: "manendumque intrà vallum, donec expugnandi hostes[3] "spe propiùs succederent: mox undique erumpendum: "illâ eruptione ad Rhenum perveniri: quòd si fugerent, "plures sylvas, profundas magis paludes, sævitiam hostium "superesse: at victoribus decus, gloriam: quæ domi cara,[4] "quæ in castris honesta," memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus à suis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi,[5] mox pedes, in hostem invaderent.

[1] *Decumana.* In Romanorum castris quatuor erant portæ, quarum præcipuæ Prætoria et Decumana. Prætoria vulgò orienti, semper hosti obversa. Decumana, Prætoriæ et hosti aversa, ac proinde fugientibus tutior. Per illam delinquentes milites ad pœnam educebantur. Veget. I. 23.

[2] *In principia.* De principiis dictum supra cap. 61.

[3] *Expugnandi hostes.* Donec hostes, expugnandi spe, propiùs succederent.

[4] *Quæ domi cara.* Si fugerent, plures sylvas, profundas magis paludes, sævitiam, seu vim impetumque hostium; at victoribus, decus ac gloriam superesse. Parentes, amicos, ceteraque, quæ domi cara sunt; munera et dona militaria, quæ in castris honesta, memorat.

[5] *Ut hi.* Ut hi primùm, deinde pedites, in hostem invaderent.

68. Haud minus inquies Germanus, spe, cupidine, et diversis ducum sententiis agebat: Arminio, "sinerent "egredi, egressosque rursum per humida et impedita cir-"cumvenirent," suadente: atrociora Inguiomero, et læta "barbaris, ut vallum armis ambirent: promtam expugna-"tionem, plures captivos, incorruptam prædam fore." Igitur ortâ die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super[1] milite et quasi ob metum defixo. Postquàm hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubæ concinuere: exin clamore et impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, "non "hìc sylvas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos." Hosti, facile excidium, et paucos et semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur: cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum est, donec ira et dies permansit. Nocte demum reversæ legiones, quamvis plus vulnerum,[2] eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere.[3]

69. Pervaserat interim "circumventi exercitûs" fama, et "infesto Germanorum agmine Gallias peti:" ac ni Agrippina impositum Rheno[4] pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent: sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque ut quis inops, aut saucius, vestem et fomenta[5] dilargita est.

[1] *Raro super.* Raro super vallum milite.

[2] *Plus vulnerum.* Accepta enim erant nova vulnera. Legiones Vetera castra, nunc *Santen*, reversæ sunt.

[3] *Cuncta in victoriâ habuere.* Sensus: quamvis tot adversa premerent, tamen gaudio partæ victoriæ libenter tolerâsse, eamque instar vis, sanitatis, copiarum habuisse.

[4] *Impositum Rheno.* Apud Vetera castra. Nec audiendus Lipsius, qui existimat pontem illum apud Treveros fuisse, et eumdem esse, de quo agit Strabo, IV. p. 194.

[5] *Et fomenta.* Nempe vulneribus. Solent enim hoc Imperatores conciliandis militibus; fecitque Trajanus. Vide Suidam in λαμπάδιον, et me in Plinii Panegyr. cap. 13. Lips.

Tradit C. Plinius,[1] Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes et grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altiùs penetravit. "Non enim simplices[2] eas curas: nec adversùs externos "militem quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi fœmina "manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet, tam-"quam parùm ambitiosè filium ducis[3] gregali habitu cir-"cumferat, *Cæsarem*que *Caligulam* appellari velit. Potio-"rem jam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm "duces: compressam à muliere seditionem,[4] cui nomen "Principis obsistere non quiverit." Accendebat hæc, onerabatque Sejanus, peritiâ morum Tiberii, odia in longum jaciens,[5] quæ reconderet, auctaque promeret.

70. At Germanicus legionum,[6] quas navibus vexerat, secundam et quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio[7] ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari[8] innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietum habuit. Mox impulsu aquilonis,[9] simul sidere æquinoctii,[10] quo maximè tumescit Oceanus, rapi agique agmen: et opplebantur terræ: eadem

[1] *C. Plinius.* Eruditissimus historiæ naturalis scriptor, *bella omnia, quæ unquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehenderat.* Suet. de viris illustribus.

[2] *Non enim simplices.* Non enim simplices esse ac sinceras curas illas, sed fucatas; nec quæri militem adversùs externos hostes, sed adversùs patriam et Principem.

[3] *Filium ducis.* C. Caligulam. De gregali ejus habitu dictum supra cap. 41.

[4] *Seditionem.* Seditionem inferioris exercitûs, nunc victoris. Supra cap. 40.

[5] *Odia in longum jaciens.* Id est, odii materiam præparans, et semina invidiæ spargens in animum Tiberii, quæ longo tempore pòst se exsererct. Sequentia, *quæ reconderet* &c. de Tiberio intelligenda sunt, et explicant *in longum.*

[6] *Legionum.* Superioris exercitûs.

[7] *P. Vitellio.* Vitellii imperatoris patruo. Sueton. in Vitell. II. Vide stemma Vitelliorum inter not. et emend. Hist. I. 9.

[8] *Vadoso mari.* Mare illud vadosum inter insulas *Borkum* et *Schelling.*

[9] *Impulsu aquilonis.* Propriè Cori, *North-west.* Alting. Notit. Germ. inf. p. 4.

[10] *Æquinoctii.* Autumnalis.

freto, littori, campis facies: neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis. Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: jumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occursant: permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus extantes, aliquandò subtracto solo disjecti aut obruti: non vox, et mutui hortatus juvabant, adversante undâ: nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentiâ involvebantur. Tandem Vitellius in editiora [1] enisus, eodem agmen subduxit: pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minùs miserabiles, quàm quos hostis circumsidet: quippe illis etiam honestæ mortis usus, his inglorium exitium: lux reddidit terram; penetratumque ad amnem Unsingin,[2] quò Cæsar classe contenderat: impositæ deinde legiones, vagante famâ [3] submersas; nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumque reducem vidêre.

71. JAM STERTINIUS ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum et filium ejus [4] in civitatem Ubiorum [5] perduxerat: data utrique venia, facilè Segimero, cunctantiùs filio; quia Quinctilii Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitûs damna certavere Galliæ, Hispaniæ, Italia; quod cuique promtum, arma, equos, aurum offerentes: quorum laudato studio Germanicus, armis modò et equis ad bellum sumtis, propriâ pecuniâ militem juvit. Utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio et curâ, sibique et prælio firmabat.

[1] *In editiora.* Edita hæc loca adhuc videntur in ripâ dextrâ amnis Unsingis.

[2] *Ad amnem Unsingin.* Unsingis, nunc *Hunse*, vel *Hunsing*, cui adjacet urbs *Groningen*. Vide not. et emend. ad Ann. I. 70.

[3] *Vagante famâ.* In inferiore Germaniâ.

[4] *Filium ejus.* Sesitachum. Vide ejus stem. supra cap. 55.

[5] *Civitatem Ubiorum.* Et, ut videtur, Aram Ubiorum, *Bonn.*

72. Decreta eo anno triumphalia insignia[1] A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen *patris patriæ* Tiberius à populo sæpiùs ingestum, repudiavit: neque in acta sua jurari, quamquam censente senatu, permisit: "cuncta mortalium incerta, quantoque "plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico" dictans. Non tamen ideo faciebat fidem civilis animi: nam legem majestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant; si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique malè gestâ republicâ majestatem populi Romani minuisset: facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis ejus[2] tractavit, commotus Cassii Severi libidine, quâ viros fœminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat: mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, "an judicia majestatis redderentur?" "exercen-"das leges esse" respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus[3] vulgata in sævitiam superbiamque ejus, et discordem cum matre animum.

73. Haud pigebit referre, in Falanio et Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina; ut, quibus initiis, quantâ Tiberii arte, gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit,[4] postremò arserit, cunctaque corripuerit, noscatur. Falanio objiciebat accusator, "quòd inter "cultores Augusti, qui per omnes domos in modum col-"legiorum habebantur, Cassium quemdam mimum cor-

[1] *Triumphalia insignia.* De his ornamentis dicetur inf. Vit. Agr. xl.

[2] *Specie legis ejus.* Jam olim xii Tabulis prohibiti libelli famosi. At eorum cognitionem specie legis majestatis Augustus primus tractavit. Dio, lvi. p. 587. Hor. ii. Ep. i. 152.

Quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi:

De Cass. Severo plura, Ann. iv. 21.

[3] *Carmina, incertis auctoribus.* Intelligit ea ipsa carmina, quæ extant Sueton. cap. 59. Lips.

[4] *Dein repressum sit.* Irrepsit sub Tiberio, repressum à Tito, Suet. in Tit. viii. Exarsit et cuncta corripuit sub Domitiano, Suet. in Domit. x et xi.

"pore infamem adscivisset: quòdque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipâsset." Rubrio crimini dabatur, "violatum perjurio[1] nomen Augusti." Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus; "Non ideo decretum patri suo cœlum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios ejusdem artis interesse ludis, quos mater sua[2] in memoriam Augusti sacrâsset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies ejus, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum et domuum accedant. Jusjurandum perinde æstimandum, quàm si Jovem fefellisset: Deorum injurias Diis curæ."[3]

74. Nec multo pòst Granium Marcellum, Prætorem Bithyniæ, quæstor ipsius Cæpio Crispinus majestatis postulavit, subscribente[4] Romano Hispone: qui formam vitæ iniit, quam posteà celebrem miseriæ temporum, et audaciæ hominum fecerunt: nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sævitiæ principis adrepit,[5] mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis, ac postremùm sibi invenere. Sed Marcellum insimulabat, "sinistros de Tiberio sermones habuisse:" inevitabile crimen, cùm ex moribus Principis fœdissima quæque deligeret accusator,

[1] *Violatum perjurio.* Vulgatum, ut sanctissimum jusjurandum esset per nomen et numen Augusti. Horatius id accidisse testatur, eo etiam vivo, Ep II. 1. 15. Sapiens ille Claudius, *jusjurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quam per Augustum.*

[2] *Quos mater sua.* Peculiares illos ludos à Liviâ institutos, et posteà ab imperatoribus celebratos memorat Dio, LVI p. 600.

[3] *Diis curæ.* Suas quidem injurias ulciscitur Deus. Ne tamen omnes impunitas sinant Principes: sed gravissimas quasque, religioni et imperio perniciosas, ulciscantur, ut populis, ut sibi consulant.

[4] *Subscribente.* De his accusationum subscriptoribus vide Sigonium de Judiciis, II. 10.

[5] *Sævitiæ principis adrepit.* Id est, sævitiæ materiam subministrando gratiam ejus colligit; quæ mox dicitur *potentia*, ut sæpe 3. 50. *mulierculárum animis adrepit.* Ern,

objectaretque reo: nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, "statuam Marcelli altiùs, quàm Cæsarum sitam: et aliâ in statuâ, amputato capite[1] Augusti, effigiem Tiberii inditam:" ad quod exarsit adeò, ut ruptâ taciturnitate proclamaret, "se quoque in eâ causâ laturum sententiam palam et juratum,"[2] quo ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, "Quo," inquit, "loco censebis, Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam:" permotus his, quantoque incautiùs efferbuerat, pœnitentiâ patiens,[3] tulit absolvi reum criminibus majestatis: de pecuniis repetundis, ad reciperatores[4] itum est.

75. Nec patrum cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, adversùs ambitum et potentium preces constituta: sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur.[5] Inter quæ Pius Aurelius, senator, questus "mole publicæ viæ,[6] ductuque aquarum, labefactas ædes

[1] *Amputato capite.* Statuarnm capita aliquandò permutabant Romani, teste Plinio, xxxv. 2. Sed hæc, aliaque plurima crimini vertebantur, Principe Tiberio. Suet. in Tib. lviii.

[2] *Et juratum.* In gravibus judiciis jurare soliti erant judices. Inde Plin. xxxiii. 34. *Vir optimus semel à condito ævo judicatus est Scipio Nasica à jurato senatu.*

[3] *Pœnitentiâ patiens.* Et patiens pœnitentiâ, quòd incautiùs efferbuerat. Vide not. et emend. ad cap. 74.

[4] *Ad reciperatores.* Recuperatores, judices erant, qui de rebus privatis recipiendis reddendisque cognoscebant, ita ut quisque suum recuperaret. Sigonius de Judiciis, i. 22.

[5] *Libertas corrumpebatur.* Veritati quidem Tiberius consulebat præsentiâ, sed libertatem corrumpebat majestate et reverentiâ. Putidè Velleius, ii. 129. *Cum quantâ gravitate, ut senator et judex, non ut Princeps et causas pressiùs audit!*

[6] *Mole publicæ viæ.* Ab ingentibus illis silicibus, quibus tum viæ omnes publicæ sternerentur, istam molem fuisse putat Muretus. Alii per reparationem atque aggerationem viæ domum istam labefactam putant. Freinshemio aliter visum, ob locum Plinii, xxxvi. 2. ubi de columnis marmoreis in atrio Scauri collocatis. *Satisdari sibi damni infecti egit redemtor cloacarum, cùm in palatium extraherentur.*

"suas," auxilium patrum invocabat: resistentibus ærarii prætoribus, subvenit Cæsar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertiûm[1] largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse: tentantes eadem alios, probare causam senatui jussit; cupidine severitatis, in his etiam, quæ ritè faceret, acerbus: unde ceteri silentium et paupertatem confessioni et beneficio præposuere.

76. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est ædificiorum et hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, "ut "libri Sibyllini[2] adirentur:" renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens: sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni, et L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, levari in præsens proconsulari imperio,[3] tradique Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris[4] ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod vulgus formidolosum,[5] et pater arguisse dicebatur: cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant; alii tædio cœtûs, quidam tristitiâ ingenii,[6] et metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non cre-

[1] *Decies sestertiûm.* Decies centena millia sestertiûm, *Angl.* 8333l. 6s. 8d.

[2] *Libri Sibyllini.* In novis aut afflictis rebus Sibyllini libri consulebantur, et vulgò calamitates portendebant, quod oraculis familiare. Vide Plinium, XVII. 25. et Onuphr. Panvinium, *De libris Sibyllinis.*

[3] *Proconsulari imperio.* Ita ut non jam à populo administrarentur, sed Cæsaris essent. Vide not. et emend.

[4] *Germanici fratris.* Adoptione. In Sardianorum nummis apud Harduinum Select. Opera, p. 149. ΔΡΟΥΣΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΔΕΛΦΟΙ. Drusus Cæsar, Germanicus Cæsar, fratres.

[5] *Quod vulgus formidolosum.* Quod populo formidinem injiciebat. Vide not. et emend. ad Ann. I. 76.

[6] *Tristitiâ ingenii.* Plinius, XXVIII. 2. Sect. 5. *Cur sternumentis salutamus? Quòd etiam*

diderim ad ostentandam sævitiam,[1] movendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est.

77. At theatri licentia proximo priore anno[2] cœpta, graviùs tum erupit, occisis non modò è plebe, sed militibus et centurione,[3] vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent. Actum de eâ seditione apud patres, dicebanturque sententiæ, "ut prætoribus jus virgarum in histriones esset:" intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat: valuit tamen intercessio, quia divus Augustus "immunes verberum histriones" quondam responderat,[4] neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris,[5] et adversùs lasciviam fautorum, multa decernuntur; ex queis maximè insignia: "Ne domos "Pantomimorum[6] senator introiret: ne egredientes in "publicum, equites Romani cingerent: aut alibi, quàm "in theatro, spectarentur: et spectantium immodestiam "exilio multandi potestas prætoribus fieret."

78. Templum[7] ut in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum; datumque in

Tiberium Cæsarem, tristissimum, ut constat, hominum, in vehiculo exegisse tradunt.

[1] *Ostentandam sævitiam.* Drusi, filii sui.

[2] *Proximo priore anno.* Ut dictum supra cap. 54. Vide Misc. Obs. IX. 295. Ante biennium puto, anno, qui proximo prior fuit.

[3] *Militibus et centurione.* Qui ludis adsidebant, ut turbas et rixas comprimerent.

[4] *Responderat.* Quàm facilis fuerit histrionibus, quomodò cum illis egerit Augustus fusè explicat Suet. in Aug. XLV.

[5] *De modo lucaris. Lucar* dicebatur pecunia, quæ in spectacula erogabatur. Vide not. et emend. ad Ann. I. 77.

[6] *Ne domos Pantomimorum.* Magnum studium, ut video, Romanorum in has nugas hominum, immo furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur; adhærebant egressibus, non vulgus modò, sed Eques Senatusque. Plinius, XXI. 1.

[7] *Templum.* Templum illud

omnes provincias exemplum. Centesimam[1] rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius "militare ærarium eo subsidio niti: simul imparem oneri[2] rempublicam, nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur:" ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant,[3] abolita in posterum.

79. Actum deinde in senatu ab Arruntio et Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum et coloniarum legationes, orantibus Florentinis, "ne Clanis[4] solito alveo demotus in amnem Arnum[5] transferretur, idque ipsis perniciem adferret." Congruentia his Interamnates[6] disseruere: "pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar"[7] (id enim parabatur) "in

exhibent nummi plurimi Tarraconensium. In anticâ parte, DEO AVGVSTO, Augustus sedet, capite radiato, sinistrâ hastæ innixus, dexterâ victoriam tenens. In posticâ parte, templum, AETERNITATIS AVGVSTAE CVTT. Id est, *Colonia Victrix Togata Tarraco.* Plura vide apud Cl. V. Florez, *Medallas de Espana.* Tabla XLIV. p. 583 et seq. Exemplum illud provincias omnes pervasit. Inde tot templa Augusto erecta. Tarraco, olim citerioris Hispaniæ caput, nunc *Tarragon*, in Catalonià.

[1] *Centesimam.* Nec tantùm centesima venalium, sed vicesima etiam hereditatum et legatorum, quæ à maximè propinquis et pauperibus non relinquerentur, ærario militari ab Augusto contributa. Dio, LV. p. 565.

[2] *Imparem oneri.* Ob præmia tanto plura, quanto brevius militiæ tempus, veteranis danda. Nec immeritò hæc queritur Tiberius. Cùm enim, exactis militiæ annis, darentur singulis militibus XII $\overline{HS}$, ut dictum est supra cap. 17. si annus sextus decimus, non verò vicesimus, esset stipendiorum finis, tunc intrà annos octoginta pro solâ legionariorum missione solito majorem $\overline{XVIII\ M}$ HS, *Angl.* 1500l. impensam faciebat respublica: tanto oneri certè impar.

[3] *Expresserant.* Ut dictum supra cap. 36.

[4] *Clanis.* Clanis, nunc *Chiana*, in Tiberim defluit.

[5] *Arnum.* Arnus, nunc *Arno. Florentini præfluenti Arno appositi.* Plin. III. 5.

[6] *Interamnates.* Plin. III. 14. *Interamnates cognomine Nartes.* Quorum caput Interamna, nunc *Terni*, in Umbriâ. Civem suum fuisse Tacitum gloriantur, ut dictum est in Præfatione.

[7] *Amnis Nar.* Amnis Umbriæ. Nunc dicitur *Nera.*

"rivos diductus, superstagnavisset." Nec Reatini[1] silebant, Velinum lacum,[2] quà in Narem effunditur, obstrui recusantes; "quippe in adjacentia erupturum: optimè "rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora flu-"minibus, suos cursus, utque originem ita fines dederit: "spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, et lucos,[3] "et aras patriis amnibus[4] dicaverint: quin ipsum Tiberim "nolle, prorsus accolis fluviis orbatum, minore gloriâ "fluere." Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

80. PROROGATUR Poppæo Sabino provincia Mœsia, additis Achaiâ et Macedoniâ.[5] Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus[6] habere. Causæ variæ traduntur: alii "tædio novæ curæ, semel placita "pro æternis servavisse:" quidam "invidiâ, ne plures "fruerentur:" sunt qui existiment, "ut callidum ejus "ingenium, ita anxium judicium:"[7] neque enim eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat: quâ hæsitatione postremò eò provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

[1] *Reatini.* Reatinorum urbs princeps Reate, nunc *Rieti,* in Umbriâ.

[2] *Velinum lacum.* Lacus ille nunc appellatur *Lago di piè di Luco,* in Umbriâ.

[3] *Sacra, et lucos.* Nam fluvii priscis inter Deos: et res notior, quàm ut exemplis firmetur. LIPS.

[4] *Patriis amnibus.* Loquitur de fluviis, ut de Diis, unde etiam mox *accolas Tiberis* vocat. *Amnes patrii* sunt, à majoribus culti, quorum cultus à majoribus traditus est. ERN.

[5] *Achaiâ et Macedoniâ.* Quas Cæsari attributas vidimus supra cap. 76. Posteà populo redditæ, ut dicetur in notis et emend. ad Annal. I. 80. et in suppl. Annal. X. 7.

[6] *Aut jurisdictionibus.* Ceterisque potestatibus, quæ jus dicebant in provinciis. Erant in urbe magistratus, in provinciis potestates. Suet. in Claud. XXIII.

[7] *Anxium judicium.* Quod verius puto.

81. De comitiis consularibus,[1] quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim; adeò diversa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò, subtractis[2] candidatorum nominibus, originem cujusque, et vitam, et stipendia descripsit, ut qui forent intelligeretur: aliquandò, eâ quoque significatione subtractâ,[3] candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerumque, "eos tantùm apud se professos" disseruit, "quorum nomina consulibus edidisset; posse et alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent:" speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

[1] *Comitiis consularibus.* De comitiis, quæ sub Tiberii principatu primùm hoc anno, ac deinceps fuere, ut crearentur consules, vix quidquam affirmare ausim.

[2] *Modò, subtractis.* Reticendo candidatorum nomina.

[3] *Significatione subtractâ.* Hâc quoque significatione aliquandò suppressâ et omissâ, candidatos hortabatur, ne ambitu comitia turbarent, se id curaturum pollicitus. Plerumque dixit eos tantùm, quorum nomina consulibus indicâsset, apud ipsum professos se esse candidatos; posse et alios profiteri, si vel gratiæ, ob majorum amicorumque memoriam, vel meritis, ob beneficia in patriam collata, confiderent. Speciosa quidem verba, sed inania. Comitiis enim ita dominabitur, ut per simulationem tantùm ea habere videretur. De his plura Dio, LVIII. p. 634.

BREVIARIUM

LIBRI SECUNDI.

1. Motus aliqui in Oriente. 3. Vonones, Parthorum rex, solio ab Artabano pulsus, et ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur: quo mox demovetur ob metum et Artabani minas. 5. Tiberius specie moti Orientis, Germanicum à Germanicis legionibus abstrahit. Paret ille, sed lentè. Germaniam enim ingreditur. Cheruscos et Arminium magno prælio vincit. Mox adversa maris expertus, quæ prosperâ in Marsos expeditione pensavit. 27. Libo Drusus rerum novarum accusatus. Spretæ M. Hortali preces. 39. Clemens, ementito Postumi Agrippæ nomine, turbat. Sallustii Crispi artibus capitur, et Romam perducitur. 41. Germanicus de Cattis, Cheruscis, aliisque nationibus usque ad Albim triumphat. 42. Archelaus, Cappadocum rex, dolo in urbem accitus, et indignè habitus, moritur.

Regnum ejus in provinciam redactum. 43. Germanico Oriens permissus; Pisoni Syria, cum occultis, ut creditur, in Germanicum mandatis. 44. Drusus in Illyricum mittitur contra Germanos, qui inter se discordes otium et securitatem Romanis fecere. 45. Cherusci, duce Arminio, potentem et veterem regem Maroboduum, magno nec incruento prælio vincunt. 47. In Asiâ duodecim urbes terræ motu collapsæ. Tiberii liberalitas. 50. Adolescit lex majestatis. 52. Tacfarinas in Africâ bellum movet. A Furio Camillo statim repressus. 53. Germanicus, iterum consul, in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Deinde Ægyptum proficiscitur. 62. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maroboduus, vi Catualdæ regno pulsus, in Italiam venit, et Ravennæ per duodeviginti annos egit. Idem Catualdæ mox casus, qui Forum Julium missus est. 64. Rhescuporis, Thracum rex, operâ Pomponii Flacci datur in vincula: Romam perducitur. 68. Vononis cædes. 69. Germanicus, Ægypto remeans, cuncta, quæ jusserat, à Pisone abolita, vel in contrarium versa reperit. Hinc inimicitiarum semina. Paulo pòst morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. 74. Piso, veneficii suspectus, Syriam repetere impeditur. 83. Honores multi mortuo Germanico Romæ decreti. 85. Sanctiones con-

tra muliebrem impudicitiam. 86. Virginis Vestalis delectus. 87. Arminius in Germaniâ popularium dolo cæsus.

Hæc gesta annis quatuor.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXIX.	16.	Coss.	T. Statilio Sisennâ Tauro, L. Scribonio Libóne.
DCCLXX.	17.	Coss.	C. Cæcilio Rufo, L. Pomponio Flacco Græcino.
DCCLXXI.	18.	Coss.	Tiberio Cæsare Augusto III, Germanico Cæsare II.
DCCLXXII.	19.	Coss.	M. Junio Silano, L. Norbano Flacco.

C. CORNELII
T A C I T I
ANNALES.

LIBER SECUNDUS.

A. U. C. 769. J. C. 16.

1. Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Consulibus,[1] mota Orientis regna, provinciæque Romanæ;[2] initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum,[3] ut externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phraate.[4] Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos,[5] cuncta venerantium officia ad Augustum verterat;[6] par-

[1] *Libone Coss.* T. Statilius Sisenna Taurus et L. Scribonius Libo consulatum gessere A. U. C. 769. J. C. 16. Prænomen Statilii Sisennæ docuit vetus lapis inter Fabretti inscrip. p. 701.

[2] *Provinciæque Romanæ.* Regnis Orientis conterminæ.

[3] *Arsacidarum.* Arsacidæ dicti reges Parthi ab Arsace imperii Parthici conditore.

[4] *A Phraate.* Phraate IV. Vide not. et emend. ad Ann. II. 1. Ibi canon regum Parthorum proponitur.

[5] *Ducesque Romanos.* Antonium, Oppium Statianum aliosque duces Romanos vicit ac depulit Phraates. Plutarch. in Anton. p. 938. Dio, XLIX. p. 407 et seq.

[6] *Ad Augustum verterat.* Ita quidem verterat, ut signa, quæ oppresso Crasso, pulso Antonio, ceperant Parthi, Augusto remitteret, eique quatuor suos filios obsides committeret. Verebatur

temque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat: haud perinde nostrî metu, quàm fidei popularium diffisus.

2. Post finem Phraatis et sequentium regum,[1] ob internas cædes, venere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononen[2] vetustissimum liberorum ejus accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar,[3] auxitque opibus: et accepere barbari lætantes, ut fermè ad nova imperia. Mox subit pudor, "degeneravisse Parthos: petitum alio "ex orbe regem[4] hostium artibus infectum: jam inter pro-"vincias Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. "Ubi illam gloriam trucidantium Crassum,[5] exturbantium "Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos ser-"vitutem perpessum, Parthis imperitet?" Accendebat dedignantes et ipse,[6] diversus à majorum institutis, raro venatu, segni equorum curâ, quotiens per urbes incederet lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas: inridebantur et Græci comites, ac vilissima utensilium anulo

enim ne populi, scelera exosi, sibi insidias struerent. Hæc fusè prosequuntur Strabo, vi. p. 288. xvi. p. 748. Velleius, ii. 91 et 94. Suet. in Aug. xliii. Negligenter verò nec satis accuratè Dio, li. p. 456. liii. p. 519. In veteri inscrip. quæ extat Romæ in hortis Medicæis, Gruter. p. 288. n. 2. memorantur duo Phraatis filii,

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS.

[1] *Sequentium regum.* Phraatacis et Orodis II. Vide canonem regum Parthorum loco supra cit.

[2] *Vononen.* Accitus est Vonones circa annum U. C. 766. J. C. 13. Vononis initia cum annis U. C. 757 et 759. connectit V. Cl. Vaillant Arsacid. imp. p. 191 et 10. Errat in utroque, ut ex ipso Tacito patet.

[3] *Cæsar.* Augustus, non verò Tiberius, ut perperam existimavit R. P. Gillet, qui hâc in re Josephum adulteravit, Antiq. Judaic. xviii. 2.

[4] *Petitum alio ex orbe regem.* Sic Parthi sæpiùs regem ab Imperatoribus Rom. poposcerunt; universus enim terrarum orbis in Romanos et in Parthos divisus videbatur. *Muretus.*

[5] *Trucidantium Crassum.* Crassum trucidavit Orodes I. Antonium exturbavit Phraates IV. Florus, iii. 11. iv. 10. Vide canonem regum Parthorum.

[6] *Et ipse.* Vonones.

clausa:[1] sed promti aditus,[2] obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia;[3] et quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis et honestis.

3. IGITUR Artabanus[4] Arsacidarum è sanguine, apud Dahas[5] adultus, excitur; primoque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum et Romanas opes infida, ob scelus Antonii, qui Artavasden, regem[6] Armeniorum, specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Ejus filius Artaxias,[7] memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. Occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare[8] Armeniis Tigranes,[9] deductusque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis more externo[10] in matrimonium regnumque. Dein jussu Au-

[1] *Anulo clausa.* Vilissima utensilium, nec nisi ad luxum comparata, Romano more inter pretiosissimam supellectilem asservata, et anulo clausa.

[2] *Promti aditus.* Cùm alioqui Parthorum reges, neque facilè spectandi sui copiam facere, neque quenquam ad colloquium, sine magno molimine, admittere solerent; aditusque ad ipsos ardui ac difficiles essent. *Muretus.*

[3] *Nova vitia.* Illæ ipsæ virtutes, Parthis ignotæ, nova videbantur vitia.

[4] *Artabanus.* Artabanus II. Vide canonem regum Parthorum.

[5] *Apud Dahas.* Dahæ, populi Scythiæ, Oxo flumini vicini, et maris Caspii accolæ, nunc *the Dahistan.* De his Virgil. Æn. VIII. 728.

Indomitique Dahæ.

[6] *Artavasden, regem.* Romanos priùs deceperat Artavasdes. Strabo, XI. p. 524. Vide not. et emend. ad Ann. II. 3. Ibi canon regum Armeniorum dabitur.

[7] *Artaxias.* Artaxias II. Vide canonem regum Armeniorum.

[8] *Datus à Cæsare.* Expressit Tacitus antiquam formulam, quæ in veteribus quoque numismatibus extat. REX. ARMENIS. DATVS. REX. PARTHIS. DATVS. et cetera id genus. *Ursinus.*

[9] *Tigranes.* Errat Dio, qui Tigranen in solio restitutum dicit, lib. LIV. p. 526. Nondum rex fuerat Tigranes. Graviùs adhuc peccat Velleius, II. 94. cùm regnum Artavasdi traditum scribit. De hoc Tigrane III. vide canonem regum Armeniorum.

[10] *Sociatis more externo.* More Ægyptiorum aliorumque externorum, quorum reges sorores suas uxores ducebant.

gusti impositus Artavasdes,[1] et non sine clade nostrâ dejectus.

4. TUM C. CÆSAR[2] componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen, origine Medum, ob insignem corporis formam, et præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumto, stirpem ejus haud toleravere: tentatoque fœminæ imperio, cui nomen Erato, eâque brevi pulsâ, incerti solutique et magis sine domino, quàm in libertate,[3] profugum Vononen in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, et parum subsidii in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum adversùs Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus[4] excitum custodiâ circumdat, manente luxu et regio nomine: quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.[5]

5. CETERUM Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut eâ specie Germanicum suetis legionibus[6] abstraheret; novisque provinciis impositum, dolo simul[7] et casibus objectaret. At ille, quanto acriora in eum studia militum, et aversa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior,[8] tractare præliorum vias, et quæ sibi tertium jam

[1] *Impositus Artavasdes.* Quis fuerit ille Artavasdes, quandò impositus aut dejectus, quæ fuerit clades Romana, fortè innotesceret, si Dionis historia manca non foret ac mutila. Pauca habet Zonaras, vol. I. p. 589. Dio, LV. p. 555. Nihil verò Moses Chorenensis, in inauditis totus.

[2] *C. Cæsar.* Caius Cæsar, Augusti nepos, de quo supra Ann. I. 3. et in stem. Cæs. n. 48.

[3] *Magis sine domino, quàm in libertate.* Nam libertas legibus et magistratibus suis constat, et imperii certa forma: ideoque sine domino esse possunt, nec tamen liberi propriè dicendi. LIPS.

[4] *Creticus Silanus.* De illo infra cap. 43.

[5] *In loco reddemus.* Inf. cap. 68.

[6] *Suetis legionibus.* Germanicis legionibus.

[7] *Dolo simul.* Dolo, quem ipse meditabatur, et in longinquis locis veneno tollere, obscuriore sic famâ. LIPS.

[8] *Victoriæ intentior.* At Germanicus, quanto acriora in se studia militum, et magis aversa patrui, *Tiberii*, voluntas, tanto celerandæ victoriæ intentior, cœpit

annum belligeranti sæva vel prospera evenissent: "fundi "Germanos acie et justis locis;[1] juvari sylvis, paludibus, brevi "æstate, et præmaturâ hieme: suum militem haud perinde "vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum[2] "adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impe-"dimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensanti-"bus iniquum. At si mare intretur, promtam ipsis pos-"sessionem,[3] et hostibus ignotam: simul bellum maturiùs "incipi, legionesque et commeatus pariter vehi: integrum "equitem, equosque, per ora et alveos fluminum mediâ in "Germaniâ fore."

6. Igitur huc intendit: missis ad census[4] Galliarum, P. Vitellio et C. Antio; Silius, et Anteius, et Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naves sufficere visæ, properatæque: aliæ breves, angustâ puppi[5] prorâque, et lato utero, quo faciliùs fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut sine noxâ siderent: plures, adpositis utrimque gubernaculis, converso ut repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate[6] militum

tractare præliorum vias, et secum reputare, quæ sibi tertium jam annum belligeranti sæva vel prospera evenissent.

[1] *Justis locis.* Vulgò dicimus *æquis locis.* *Justis* fortè error est librariorum.

[2] *Damno armorum.* Damno armorum, quæ in sylvis et paludibus amittebant.

[3] *Promtam ipsis possessionem.* Nam triremes et classem in Rheno, et ad Oceanum, ordinariam Romani habebant. At eo ævo Germani navigiorum rudes: mox quàm didicerunt! Saxones, Normanni, et piratarum illa agmina dicant: qui Europam per secula aliquot magnis classibus cladibusque infestârunt. Lips.

[4] *Ad census.* Supra Ann. I. 31.

[5] *Breves, angustâ puppi.* Breves opponit *longis* navibus, id est, triremibus, et describit lato alveo, angustâ prorâ et puppi, uno verbo naves hodie maris nostri. Lips.

[6] *Augebantur alacritate.* Naves illas, quamquam speciosas et terribiles, alacritas militum efficiebat speciosiores et terribiliores.

in speciem ac terrorem. Insula Batavorum,[1] in quam convenirent prædicta, ob faciles adpulsus,[2] accipiendisque copiis, et transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi,[3] velut in duos amnes dividitur, servatque nomen et violentiam cursûs, quà Germaniam prævehitur,[4] donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior et placidior adfluens, verso cognomento *Vahalem*[5] accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat *Mosâ* flumine,[6] ejusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.

7. Sed Cæsar, dum adiguntur[7] naves, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Cattos[8] facere jubet: ipse, audito castellum Luppiæ flumini[9] adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm ut modicam prædam, et Arpi principis Cattorum conjugem, filiamque raperet: neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam adventûs ejus dilapsi. Tumulum tamen[10] nuper Varianis legionibus structum, et veterem aram[11] Druso sitam disjecerant:

[1] *Insula Batavorum.* Plin. iv. 15. *In Rheno ipso prope centum M. passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula et Cannenefatum.* Nunc *Betuwe.*

[2] *Ob faciles adpulsus.* Huc enim naves omnes tum in Rheno, tum in Mosâ factæ, facilè adpellere poterant, copias accipere, et bellum transmittere.

[3] *Apud principium agri Batavi.* Ubi nunc *Schencken-Schantz,* vulgò *the fort of Schenk.*

[4] *Germaniam prævehitur.* Et Belgicam à Frisiâ dividit.

[5] *Vahalem.* Nunc *the Wahal.*

[6] *Mosâ flumine.* Nunc *the Meuse.* Ipsum Vahalis nomen Rhenus mutat prope oppidum *Briel.* Ibi enim Mosâ receptus immenso ore in Oceanum effunditur.

[7] *Dum adiguntur.* Dum naves in Batavorum insulam adiguntur.

[8] *In Cattos. Hesse.*

[9] *Castellum Luppiæ flumini.* Castellum Alisonem, nunc *Elsen,* prope urbem *Lipsprink,* flumini Luppiæ, *the Lippe,* adpositum obsideri à Germanis Transrhenanis.

[10] *Tumulum tamen.* De hoc tumulo supra Ann. i. 62.

[11] *Veterem aram.* Ara illa vetus Druso, Germanici patri, sita ad Alisonem et Luppiam. Altera fuit ad Rhenum et Moguntiacum. Dio, lv. p. 549. Eutrop. vii. Vide etiam Cluverium Germ. Antiq. ii. 13. p. 378.

restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit.[1] Tumulum iterare haud visum: et cuncta inter castellum Alisonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

8. Jamque classis advenerat,[2] cùm præmisso commeatu, et distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianæ*[3] nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, "ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo "ac memoriâ consiliorum atque operum juvaret:" lacus inde[4] et Oceanum usque ad Amisiam flumen secundâ navigatione pervehitur: classis Amisiæ relicta,[5] lævo amne; erratumque in eo,[6] quòd non subvexit: transposuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente undâ, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte eâ, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant, turbati, et quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angrivariorum[7]

[1] *Cum legionibus decucurrit.* Apud Veteres pompæ funebris pars fuit decursio. Vide not. et emend. ad Ann. II. 7.

[2] *Classis advenerat.* Advenerat in Batavorum insulam.

[3] *Fossam, cui Drusianæ.* A Druso, Germanici patre ita nuncupatam: illam fecit Drusus, perfecit Paulinus Pompeius, ut dicetur infra Ann. XIII. 53. Extat adhuc in Gueldriâ, à Rheno et vico *Iscloort*, ad fluvium Salam, *the Yssel*, et oppidum *Doesburg*, octo millium passuum intervallo deducta.

[4] *Lacus inde.* Lacum Flevum et alios minores, quos omnes nunc occupat *the Zuyder-Zee.*

[5] *Amisiæ relicta.* Amisia, non fluvius, sed statio, nunc *Wester-Emden*, ad lævam Amisiæ, *the Ems*, ripam sita.

[6] *Erratumque in eo.* In eo erratum, quòd classis militem in superiora et sicciora non subvexit, sed in demissis humidisque reliquit; iturumque in dextras Chaucorum minorum terras transposuit in lævos Frisiorum agros: ut optimè explicat Bucherius Belg. Rom. III. 6.

[7] *Angrivariorum.* Pars major Angrivariorum inter Amisiam et Visurgim, ubi nunc comitatus *Lingen*, et episcopatus *Osnaburg and Minden.* Pars minor trans Visurgim, nunc *part of Schawenburg.* Manet veteris habitationis memoria in ducatu *Engern.* Posteà sedes mutavere Angrivarii, ut dicetur in libro de mor. Germ. cap. 33.

defectio à tergo nuntiatur: missus illico Stertinius cum equite et armaturâ levi, igne et cædibus perfidiam ultus est.

9. FLUMEN Visurgis[1] Romanos Cheruscosque[2] interfluebat: ejus in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque "an Cæsar[3] venisset?" postquàm "adesse" responsum est, "ut liceret cum fratre conloqui" oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, et amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio: tum permissum; progressusque salutatur ab Arminio: qui amotis stipatoribus, "ut sagittarii nostrâ pro "ripâ dispositi abscederent," postulat; et postquàm digressi, "unde ea deformitas oris?" interrogat fratrem: illo locum, et prælium referente, "quodnam præmium re-"cepisset?" exquirit. Flavius "aucta stipendia, torquem, "et coronam, aliaque militaria dona"[4] memorat, inridente Arminio vilia servitii pretia.

10. EXIN diversi ordiuntur:[5] hic "magnitudinem Ro-"manam, opes Cæsaris,[6] et victis graves pœnas; in dedi-"tionem venienti paratam clementiam; neque conjugem[7] "et filium ejus hostiliter haberi." Ille "fas patriæ, liber-"tatem avitam, penetrales Germaniæ Deos,[8] matrem pre-

[1] *Flumen Visurgis. The Weser.*

[2] *Cheruscosque.* Cherusci Visurgim inter et Albim, *the Elbe,* habitabant, ubi nunc *the states of Lunenburg and Brunswick.*

[3] *An Cæsar.* Germanicus.

[4] *Militaria dona.* De his militaribus donis dictum supra Ann. I. 44. in not. et emend.

[5] *Diversi ordiuntur.* Uterque causas suas et consilia proferre cœpit, diversa inter se et contraria.

[6] *Opes Cæsaris.* Germanici.

[7] *Neque conjugem.* Neque Thusneldam, Arminii conjugem, neque filium ejus Thumelicum hostiliter haberi. Supra Ann. I. 57. Vide etiam stem. Arminii inter not. et emend. ad Ann. I. 55.

[8] *Penetrales Germaniæ Deos.* Ipsosque Germaniæ Penates Deos, ita dictos, teste Tullio de Nat. Deor. II. 28. *Ab eo, quod penitus insident; ex quo etiam penetrales à poetis vocantur.* Cùm in antiquis libris scribatur *penetralis Germaniæ Deos,* quidam intelligunt *interioris Germaniæ Deos:* nec attendunt *penetralis* scribi, ut in nummis OB CIVIS SERVATOS. Locum hunc Taciti citat Rob. Stephanus, sed vitiosum, et pravâ interpretatione vitiosiorem. Sit satis monuisse ut emendetur.

"cum sociam; ne propinquorum et adfinium, denique "gentis suæ desertor et proditor, quàm imperator esse "mallet." Paulatim inde ad jurgia prolapsi, quominus pugnam consererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur; ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, "armaque "et equum" poscentem Flavium attinuisset. Cernebatur contra minitabundus Arminius, præliumque denuntians: nam pleraque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

11. Postero die, Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit: præfuere Stertinius, et è numero primipilarium[1] Æmilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent. Quà celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit:[2] eum Cherusci, fugam simulantes, in planitiem saltibus circumjectam traxere: dein coorti, et undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem,[3] pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentatâ hostium sævitiâ,[4] hortatus suos, ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis et suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioque subvenientes, periculo exemere.

12. Cæsar transgressus Visurgim,[5] indicio perfugæ

[1] *Primipilarium.* *Primipilaris* dicebatur primus legionis centurio. E numero primipilarium, id est, è numero primorum centurionum. *Primipilares* dicti sunt quoque *primipili.* Sic apud Cl. Gori. Inscript. Antiq. vol. I. p. 248. PRIMIPILO. ITER. LEG. XVI. Vide not. et emend. ad Ann. II. 11.

[2] *Erupit.* Natando erupit.

[3] *Collectos in orbem.* Frontem hostibus, undique eos cingentibus, quaquaversum obvertentes, ut ab omnibus ita partibus pugnent; ut *orbem volvere, in orbem se tutari,* et *in orbem pugnare.* Liv. II. 50. 6.

[4] *Hostium sævitiâ.* Hostium vi ac impetu. Sic fermè supra Ann. I. 67.

[5] *Transgressus Visurgim.* Inter

cognoscit, "delectum ab Arminio locum pugnæ; con-"venisse et alias nationes in sylvam Herculi sacram,[1] ausu-"rosque nocturnam castrorum oppugnationem." Habita indici fides, et cernebantur ignes; suggressique propiùs speculatores "audiri fremitum equorum, immensique et "inconditi agminis murmur" attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret,[2] secum agitabat: "Tribunos et centuriones læta sæpiùs, quàm comperta "nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adula-"tionem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci "incipiant, reliquos adstrepere:[3] penitus noscendas mentes, "cùm secreti et incustoditi, inter militares cibos, spem aut "metum proferrent."

13. NOCTE cœptâ, egressus augurali,[4] per occulta et vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferinâ pelle,[5] adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque famâ sui: cùm hic "nobilitatem ducis," "decorem" alius, plurimi "patientiam, comitatem, per seria, per jocos "eumdem animum," laudibus ferrent: "reddendamque "gratiam in acie" faterentur: simul "perfidos et ruptores "pacis, ultioni et gloriæ mactandos." Inter quæ[6] unus

urbem *Hamelen* et oppidum *Oldendorf* Visurgim transgressus videtur.

[1] *Herculi sacram.* Sylva illa erat prope campum Idistavisum, de quo infra cap. 16.

[2] *Incorruptum foret.* Secum agitabat quonam modo incorruptam, nec adulteratam, veritatem cognosceret.

[3] *Reliquos adstrepere.* Strepitu approbare. Sic infra Hist. IV. 49. *Obvios et subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari.*

[4] *Egressus augurali.* Augurale, seu *Auguratorium* erat *parte dextrâ* prætorii, *parte lævâ tribunal*, teste Hygino de Castrametatione. In *Augurali* sumebantur auspicia. Non prætorio, sed *Augurali* egressus est Germanicus, ut certiùs lateret.

[5] *Ferinâ pelle.* Germanorum more, quorum multi erant inter auxiliares.

[6] *Inter quæ.* Dum ita obambulabat Germanicus, unus hostium, Cheruscus aliquis, Latinæ linguæ sciens, acto ad Romanorum vallum equo, vociferavit dari con-

hostium Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, " conjuges, et agros, et stipendii in dies, donec " bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset," Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: " veniret dies, daretur pugna: sumturum mi- " litem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere " omen,[1] et matrimonia ac pecunias hostium prædæ de- " stinare." Tertiâ fermè vigiliâ[2] adsultatum est castris, sine conjectu teli, postquàm crebras pro munimentis cohortes, et nihil remissum sensere.

14. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, viditque se operatum,[3] et sanguine sacro respersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ[4] accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis,[5] vocat concionem, et quæ sapientiâ prævisa, aptaque imminenti pugnæ, disserit. " Non campos modò[6] militi Romano ad prælium bonos,

juges, et agros, et stipendii in singulos dies, donec bellaretur, sestertios centenos, *Angl.* 16s. 8d. si quis transfugisset.

[1] *Accipere omen.* Jam jam omen accipiunt, matrimonia seu uxores, ac pecunias hostium prædæ destinant.

[2] *Tertiâ fermè vigiliâ.* In duodecim horas, seu quatuor vigilias, noctes suas dividebant Romani. Itaque circa mediam noctem, ut vulgò loquimur, Cherusci adsultavere castris Romanorum, sine ullo tamen conjectu teli, quòd sensere cohortes crebras stare pro munimentis, et nihil esse remissum ac somnolentum.

[3] *Se operatum.* Vidit se rem divinam fecisse, et Diis libâsse. Tibull. II. Eleg. v. 95.

> *Tunc pubes operata Deo discumbat in herbâ.*

Augur erat Germanicus; ideo se in sacris prætextâ indutum vidit. Vestis enim erat pontificum, magistratuum et puerorum.

[4] *Aviæ Augustæ.* Liviæ.

[5] *Addicentibus auspiciis.* Ingens animi ob gratum omen faustaque auspicia.

[6] *Non campos modò.* Non campos modò militi Romano ad prælium bonos esse, sed si ratio adsit, sylvas et saltus æquè valere. Nec enim immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum, et enata humo virgulta pugnantibus tam commoda esse, quàm Romanorum pila, et gladios, et hærentia corpori tegmina, scilicet cassides et brevia scuta. Pila verò ita describit Vegetius, II. 15. *Bina missilia* habebant milites Romani, *unum majus, ferro triangulo, unciarum novem, hastili pedum quinque et semis, quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur,*

"sed si ratio adsit, sylvas et saltus: nec enim immensa "barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arbo- "rum, et enata humo virgulta, perinde haberi[1] quàm pila, "et gladios, et hærentia corpori tegmina: densarent ictus, "ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non "galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed "viminum textus, vel tenues et fucatas colore tabulas: "primam utcumque aciem hastatam; ceteris, præusta aut "brevia tela: jam corpus, ut visu torvum, et ad brevem "impetum validum, sic nullâ vulnerum patientiâ: sine "pudore flagitii, sine curâ ducum, abire, fugere; pavidos "adversis;[2] inter secunda, non divini, non humani juris "memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hâc "acie parari: propiorem jam Albim, quàm Rhenum: "neque bellum ultra, modò se patris patruique[3] vestigia "prementem, iisdem in terris victorem sisterent." Orationem ducis secutus militum ardor; signumque pugnæ datum.

15. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: "Hos esse Romanos Vari- "ani exercitûs fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, "seditionem induerint:[4] quorum pars onusta vulneribus "tergum, pars fluctibus et procellis fractos artus, infensis "rursum hostibus, adversis Diis, objiciant, nullâ boni spe. "Classem quippe et avia Oceani quæsita, ne quis venienti-

ad cujus jactum exercebantur præcipuè milites; quod arte et virtute directum et scutatos pedites, et loricatos equites sæpe transverberabat: aliud minus, ferro triangulo, unciarum quinque, hastili trium pedum et semis, quod tunc verriculum, nunc verutum dicitur. Hæc pila in nummis et veteribus monumentis nonnumquam videntur.

[1] *Perinde haberi.* Habilis est, qui facilè regi potest. Sic *haberi* pro geri, tractari. Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. lib. II. cap. 113.

[2] *Pavidos adversis.* Adversis rebus.

[3] *Patris patruique.* Patris sui Drusi, et patrui Tiberii Principis.

[4] *Seditionem induerint.* Seditionem Pannonicam et Germanicam memorat, de quâ multa libro superiore.

"bus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint "manus; inane victis ventorum remorumque subsidium. "Meminissent modò avaritiæ, crudelitatis, superbiæ:[1] "aliud sibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori "ante servitium?"

16. Sic accensos et prælium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen,[2] deducunt: is medius inter Visurgim et colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur: ponè tergum insurgebat sylva,[3] editis in altum ramis, et purâ humo[4] inter arborum truncos. Campum et prima[5] sylvarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci juga insedere, ut præliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli, Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, et cum duabus prætoriis cohortibus, ac delecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, et levis armatura cum equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque[6] miles, ut ordo agminis in aciem adsisteret.

17. Visis Cheruscorum catervis, quæ per ferociam pro-

[1] *Crudelitatis, superbiæ.* Meminissent modò avaritiæ, crudelitatis, superbiæ Romanæ. Aliudne sibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori ante servitium?

[2] *Cui Idistaviso nomen.* Quantum ex Cornelianæ descriptionis et locorum ratione possum adsequi, pugnatum inter oppidum *Oldendorf* et pagum *Stemern*, haud procul ab arce *Schawenburg*. Memoriam campi *Idistavisi* adhuc extare in nomine arcis *Eisdorp* opinatur Cluverius Germ. Antiq. III. 14. p. 554. Eccardus, p. 291. in nomine montis *Deister*.

[3] *Insurgebat sylva.* Herculi Germanico, seu Tuisconi sacra, ut explicat Eccardus, ib.

[4] *Purâ humo.* Sine virgultis aliisque viarum impedimentis.

[5] *Campum et prima.* Germani bipartiti campum et prima sylvarum tenuere. Cherusci inter hos medii juga *Luerberg* et *Nesselberg* insedere.

[6] *Intentus paratusque.* Ut, viso hoste aut signo à duce dato, omne agmen presso pede adsisteret, staret acie structâ, stabili ac firmâ, vel incessum sisteret formatâ acie aut militibus in gradu stantibus ad hostem excipiendum aut invadendum: qualem incessum describit Sallust. Jug. 49.

ruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis[1] circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Intereà pulcherrimum augurium, octo aquilæ[2] petere sylvas, et intrare visæ, imperatorem advertêre:[3] exclamat, "Irent, sequerentur Romanas aves,[4] propria legionum numina." Simul pedestris acies[5] infertur; et præmissus eques, postremos ac latera impulit. Mirumque dictu, duo hostium agmina diversâ fugâ, qui sylvam tenuerant, in aperta, qui campis adstiterant, in sylvam ruebant: medii inter hos Cherusci, collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque,[6] et Gallicæ cohortes signa objecissent: nisu tamen corporis, et impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur: quidam "agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque" tradiderunt. Virtus, seu fraus eadem, Inguiomero[7] effugium dedit: ceteri passim trucidati. Et plerosque tranare Visurgim conantes, injecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, et incidentes ripæ, operuere. Quidam turpi fugâ in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

18. Quinta ab horâ[8] diei ad noctem cæsi hostes,

[1] *Cum ceteris turmis.* Equitum.

[2] *Octo aquilæ.* Ne credas veras esse aquilas, sed secundi tantùm generis, *pygargos* à caudâ albicante dictas, *Angl. the White-tailed Eagle.* Vide Plinium, x. 3.

[3] *Imperatorem advertêre.* Oculos animumque Germanici affecere. Supra Ann. I. 41. *Militum aures oraque advertêre.*

[4] *Romanas aves.* Aquilas Romanas, quas legiones tamquam propria numina venerabantur. Vide not. et emend. ad Ann. II. 17.

[5] *Pedestris acies.* Romanorum.

[6] *Rætorum Vindelicorumque.* Vindelici, *Bavaria,* Ræti, *the Grisons, the Tirol.*

[7] *Inguiomero.* Arminii patruo. Vide stem. Arminii, inter not. et emend. ad Ann. I. 55.

[8] *Quintâ ab horâ.* Romanorum more, qui diem in duodecim horas dividebant. Porrò cùm

decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prælii, Tiberium *Imperatorem*[1] salutavit, struxitque aggerem, et in modum tropæorum arma, subscriptis victarum gentium[2] nominibus, imposuit.

19. HAUD PERINDE Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species[3] dolore et irâ adfecit: qui modò abire sedibus, trans Albim[4] concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant: postremò deligunt locum,[5] flumine et sylvis[6] clausum, arctâ intus planitie, et humidâ:[7] sylvas quoque profunda palus[8] ambibat, nisi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur: hìc pedes adstitit;[9] equitem propinquis lucis texere, ut ingressis sylvam legionibus à tergo foret.

20. NIHIL ex iis Cæsari incognitum: consilia, locos, promta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem

prælium commissum videatur mense Julio, cap. 23. *æstate jam adultâ*, quinta hora Romana cum nonâ ante meridiem juxta nostram computandi rationem ferè concurrit.

[1] *Tiberium Imperatorem.* Princeps absens inter aquilas et signa militaria *Imperator* salutabatur.

[2] *Subscriptis victarum gentium.* Hujuscemodi inscriptionem, è tropæo Alpium, Augusto dicatam, recitat Plinius, III. 20. quem consulas, si lubet. Agger ille ac tropæum structum videtur ex adverso oppidi *Rintelen.*

[3] *Quàm ea species.* Quàm hæc tropæa, superbaque inscriptio.

[4] *Trans Albim.* *The Elbe.*

[5] *Deligunt locum.* Infra urbem *Minden*, semper in dextrâ Visurgis ripâ.

[6] *Flumine et sylvis.* Visurgi, *the Weser*, et sylvis, quæ adhuc appellantur *the forest of Schaumburg*, vel *Schawenburg*, clausum.

[7] *Arctâ intus planitie, et humidâ.* In planitie illâ nunc vici *Frille*, *Hulse* et *Wiedensal.*

[8] *Profunda palus.* Infra sylvam adhuc palus maxima, *Steinhuder Meer*, appellata. Ipsamque sylvam intersecat fluvius *Gohle.*

[9] *Hìc pedes adstitit.* Pedites Germani in hoc ipso lato aggere, qui Angrivarios à Cheruscis dirimebat, adstitere.

ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumque: peditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in sylvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, sibi; cetera legatis permisit. Quibus plana evenerant, facilè inrupere: queis impugnandus agger, ut si murum[1] succederent, gravibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisque paulum legionibus, funditores libratoresque[2] excutere tela, et proturbare hostem jubet: missæ è tormentis hastæ, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in sylvas: conlato illic gradu certatum: hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes[3] claudebant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ.

21. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ et armorum superabantur; cùm ingens multitudo, arctis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret,[4] neque adsultibus et velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad prælium: contra miles,[5] cui scutum pectori adpressum, et insidens capulo manus,[6] latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret: impromto

[1] *Ut si murum.* Gravibus supernè ictibus conflictabantur, quasi voluissent murum conscendere. Vulgò dicitur *muro succedere;* sed tritos loquendi modos non semper sectatur Tacitus.

[2] *Libratoresque.* Sunt, qui tormentis hastas aut lapides excutiunt: quia librant scilicet, et jactus arte expendunt. Sic Hist. III. 23. *vincla ac libramenta tormentorum* adpellat. Hoc verius, quàm referri ad *libralia.*

[3] *Flumen aut montes.* Flumen Visurgis, *the Weser,* et montes, *the mountains of Bukenburg.*

[4] *Non colligeret.* Prælongas hastas neque protendere, neque colligere, id est, protensas reducere, poterant Barbari.

[5] *Contra miles.* Contra miles Romanus.

[6] *Insidens capulo manus.* Graphicè dictum de gladiis minoribus. In oblongis, quibus ritu Gallorum Germani utebantur, non eadem manûs habitudo: neque firmiter aut tenet gladios, aut regit. Lips.

jam Arminio,[1] ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin et Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat: et Germanicus, quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque "insisterent cædibus; nil opus captivis, "solam internecionem gentis finem bello fore." Jamque sero diei subducit ex acie legionem, faciendis castris:[2] ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt: equites ambiguè certavere.

22. Laudatis pro concione victoribus, Cæsar congeriem armorum[3] struxit, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE: de se nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum[4] in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent: atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

23. Sed æstate jam adultâ,[5] legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ: plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro[6] nubium globo effusa grando: simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere,

[1] *Impromto jam Arminio.* Ob continua pericula, et vulnus recens acceptum, ad arma, ad imperia impromtus erat Arminius.

[2] *Faciendis castris.* Legionem unam faciendis castris prope arcem *Bukenburg* subduxit.

[3] *Congeriem armorum.* Eam struxit ex adverso urbis *Minden*; superbo quidem cum titulo, vero tamen, Arminio Cheruscisque devictis. Quos enim nondum victos populos memorat Cl. Eccardus, p. 292. trans, non cis Albim habitabant, si Chaucos majores, Cheruscorum socios, exceperis.

[4] *Mox bellum.* Victore exercitu Visurgim transgresso ad urbem *Minden*, Germanicus bellum in Angrivarios Stertinio mandavit.

[5] *Æstate jam adultâ.* Exeunte mense Augusto.

[6] *Mox atro.* Ipso æquinoctio, aut saltem propinquante, atro nubium globo effusa est grando.

regimen impedire: milesque pavidus, et casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestivè juvat, officia prudentium corrumpebat: omne dehinc cœlum, et mare omne in austrum[1] cessit, qui tumidis Germaniæ[2] terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, et rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, vel per occulta vada infestas. Quibus paulum ægrèque vitatis, postquàm mutabat æstus, eòdemque quò ventus[3] ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant: equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei manantes[4] per latera, et fluctu superurgente.

24. Quanto violentior cetero mari Oceanus, et truculentiâ cœli præstat Germania, tantùm illa clades novitate et magnitudine excessit, hostilibus circùm littoribus,[5] aut ita vasto et profundo,[6] ut credatur novissimum ac sine terris mare: pars navium haustæ sunt; plures, apud insulas longiùs sitas ejectæ: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumtus, nisi quos corpora equorum eòdem elisa toleraverant. Sola Germanici triremis Chaucorum ter-

[1] *In austrum. To the south-west*, vulgò Africum. Idque ex ipsâ tempestatis descriptione patet.

[2] *Tumidis Germaniæ.* Perperam emendat Faernus *humidis.* Tumidas Germaniæ terras meritò dixit Tacitus. Sunt enim præaltæ ac tumidæ; si quidem Germaniam nulli intrant fluvii: ex illâ verò exeunt plurimi ac maximi.

[3] *Quò ventus ferebat.* Hæc varii variè torquent. Plana tamen sententia. Insulas per saxa abrupta, aut occulta vada infestas paulum ægrèque vitabant, favente refluxu. Sed æstus mutabat, navesque eòdem, quò ventus Africus ferebat.

[4] *Alvei manantes.* Optimè dictum, licèt istud plurimi emendent. Scilicet, equis, jumentis, sarcinis, armis etiam præcipitatis, levabantur alvei navium, qui antè gravidi, et fluctu superurgente, per latera ita manabant undis erumpentibus, ut exhauriri non possent. Vide not. et emend. ad Ann. II. 23.

[5] *Hostilibus circùm littoribus.* Cimbrorum, *of Jutland,* Suitonum, *of Sweden,* fortè etiam ipsorum Pictorum, *of Scotland,* insularum Orcadum, *of the Orkney and Shetland Isles.*

[6] *Aut ita vasto et profundo. The North Sea.*

ram[1] adpulit; quem per omnes illos dies noctesque, apud scopulos et prominentes oras, cùm "se tanti exitii reum" clamitaret, vix cohibuere amici, quominus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, et secundante vento, claudæ naves raro remigio, aut intentis vestibus,[2] et quædam à validioribus tractæ, revertêre: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas: collecti eâ curâ plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti redemtos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, et remissi à regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, "miracula" narrabant, "vim turbinum, et inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum et belluarum[3] formas:" visa, sive ex metu credita.

25. Sed fama classis amissæ, ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coercendum erexit. C. Silio cùm triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos[4] imperat: ipse majoribus copiis Marsos[5] inrumpit: quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus, "propinquo luco[6] defossam Varianæ legionis aquilam[7] modico "præsidio servari" indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alii, qui terga circumgressi, recluderent humum: et utrisque adfuit fortuna. Eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum; nec umquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe "invictos et nullis casibus superabiles Romanos" prædicabant, "qui, perditâ classe, amissis armis, pòst con"strata equorum virorumque corporibus littora, eâdem

[1] *Chaucorum terram.* Ad ostium Visurgis, *of the Weser*, appulit.

[2] *Intentis vestibus.* Velorum vice.

[3] *Ambiguas hominum et belluarum.* De hominibus marinis vide Plinium, ix. 5.

[4] *In Cattos.* *Hesse.*

[5] *Marsos.* *Munster* et *Paderborn.*

[6] *Propinquo luco.* Saltu Teutoburgiensi, *the forest of Teuteburg*, ut dictum supra Ann. i. 60.

[7] *Varianæ legionis aquilam.* Vide not. et emend. ad Ann. ii. 25.

"virtute, pari ferociâ, et veluti aucti numero inrupissent."

26. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi,[1] quòd adversa maris, expeditione prosperâ pensavisset: addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat, exsolvendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, et si proxima æstas adjiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, "rediret ad decretum triumphum: satis jam "eventuum, satis casuum: prospera illi et magna prælia: "eorum quoque meminisset, quæ venti et fluctus, nullâ "ducis culpâ, gravia tamen et sæva damna intulissent: se "novies à divo Augusto in Germaniam missum, plura "consilio quàm vi perfecisse. Sic Sugambros[2] in deditio-"nem acceptos, sic Suevos, regemque Maroboduum[3] pace "obstrictum: posse et Cheruscos, ceterasque rebellium "gentes, quandò Romanæ ultioni consultum esset, internis "discordiis relinqui." Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam ejus adgreditur, alterum consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret: simul adnectebat, "si foret adhuc bellandum, relinqueret ma-"teriem Drusi fratris[4] gloriæ, qui nullo tum alio hoste, "nonnisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium,[5] "et deportare lauream posset." Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

[1] *Lætus animi.* Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. lib. II. cap. 93.

[2] *Sugambros.* Sugambri vel Sicambri, à fluvio Sigâ, *Sieg*, nomen ducebant. Transrhenanam eorum sedem, Luppiam, *Lippe*, inter et Cattos, *Hesse*, occupavere Usipii et Tencteri. Eos quoque Σουγάμβρους appellat Strabo, VII. p. 290.

[3] *Suevos, regemque Maroboduum.* Suevi inter Albim, *the Elbe*, et Vistulam, *the Vistula*, positi. Maroboduus, rex Boiohemi, *Bohemia.* Infra cap. 44.

[4] *Drusi fratris.* Drusus, Tiberii filius. Germanicus à Tiberio adoptatus.

[5] *Nomen Imperatorium.* Re præclarè gestâ dux salutabatur *Imperator:* et Romam redux, ac triumphalis, *lauream in Capitolini Jovis gremio reponebat.* Senec. Consol. ad Helviam, x.

27. SUB IDEM tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatiùs disseram; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos rempublicam exedere. Firmius Catus senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, juvenem improvidum et facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum "proavum Pompeium,[1] amitam Scriboniam,[2] quæ quondam Augusti conjunx fuerat, consobrinos Cæsares,[3] plenam imaginibus domum" ostentat; hortaturque ad luxum et æs alienum,[4] socius libidinum et necessitatum,[5] quo pluribus indiciis inligaret.

28. UT SATIS testium, et qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat, demonstrato crimine et reo per Flaccum Vescularium[6] equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar indicium haud aspernatus, congressus abnuit:[7] "posse enim, eodem Flacco "internuntio, sermones commeare." Atque interim Libonem ornat præturâ, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cùm prohibere posset, scire malebat:

[1] *Proavum Pompeium.* Ergò Libo Drusus Pompeiâ, Pompeii M. nepte, genitus. Ejus stemma Lipsius, Ryckius, aliique variè consarcinant, merisque ludunt conjecturis.

[2] *Amitam Scriboniam.* Amitam magnam, ut temporum ratio postulare videtur. Sic infra cap. 43. *Avunculum Augustum*, id est, magnum avunculum. De Scriboniâ, Augusti conjuge, vide stem. Cæs. n. 45. *Gravis fœmina* appellatur à Senecâ, Ep. LXX. et plurimùm laudatur.

[3] *Consobrinos Cæsares.* Caium et Lucium, veriùs sobrinos. Sed levi abusione, ut loquuntur J C. consobrini dici possunt. Vide stem. Cæs. n. 48 et 49.

[4] *Luxum et æs alienum.* Luxu et ære alieno Julius Cæsar dictaturam, ipsamque summam potestatem olim obtinuerat. Iisdem artibus grassandum, et ad dignam natalibus fortunam enitendum Firmius Catus docebat.

[5] *Et necessitatum.* Amicitiarum et necessitudinum, ut pluribus indiciis eum illigaret.

[6] *Vescularium.* De hoc scelerato delatore dicetur infra Ann. VI. 10.

[7] *Congressus abnuit.* Tiberius congressum Firmii Cati senatoris abnuit, ut Flacco Vesculario internuntio, sermones tutiùs commearent.

donec Junius quidam, tentatus[1] ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit: celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim conripit reum,[2] adit consules, senatûs cognitionem poscit: et vocantur patres, addito, "consul-"tandum super re magnâ et atroci."

29. Libo interim veste mutatâ,[3] cum primoribus fœminis, circumire domos, orare adfines, vocem adversùm pericula poscere: abnuentibus cunctis, cùm diversa prætenderent,[4] eâdem formidine, die senatûs[5] metu et ægritudine fessus,[6] sive ut tradidere quidam, simulato morbo, lecticâ delatus[7] ad fores curiæ, innisusque fratri,[8] et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur: mox libellos et auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

30. Accesserant, præter Trionem et Catum accusatores, Fonteius Agrippa, et C. Vibius, certabantque cui jus

[1] *Junius quidam, tentatus.* Tentatus à Libone, quem Firmius Catus ad Magorum sacra impulerat.

[2] *Conripit reum.* Reum Libonem, non verò Junium, ut existimavit eruditus Huetius, Trio conripit, monetque dicendam causam, et crimen, à Junio delatum, diluendum.

[3] *Veste mutatâ.* Rei, candidâ veste et splendido cultu positis, barbâ ac capillo promissis, atrati et squallidi domos patronorum et adfinium circumibant. Inde Gellius, III. 4. ait *Scipionem Æmilianum, cùm esset reus, neque barbam desiisse radi, neque non candidâ veste uti, neque fuisse solito cultu reorum.*

[4] *Diversa prætenderent.* Acti eâdem formidine, diversa prætexebant, ne res Libonis curarent.

[5] *Die senatûs.* Id est, die ad actionem constituto. In quibusdam judiciis dies ille erat decimus, in aliis trigesimus. In gravissimis causis extra ordinem dies accipiebatur. Vide Sigonium de Judiciis, II. 10.

[6] *Ægritudine fessus.* Hæc aliter Dio, LVII. p. 612. in totâ istâ narratione haud satis accuratus.

[7] *Lecticâ delatus.* Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quamquam jam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc à curiæ aditu. Suet. de Tib. 30. *Numquam curiam nisi solus intravit: lecticâ quondam introlatus æger comites à se removit.*

[8] *Innisusque fratri.* Frater ille non videtur fuisse L. Scribonius Libo, hoc anno consul. Id enim non siluisset Tacitus.

perorandi in reum daretur: donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent, et Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum [1] professus, protulit libellos vecordes adeò, ut consultaverit Libo, [2] "an habiturus foret "opes, queis viam Appiam Brundisium usque pecuniâ ope"riret." Inerant et alia hujuscemodi, stolida, vana; si molliùs acciperes, miseranda. Uni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatusconsulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus et novi juris repertor [3] Tiberius, mancipari [4] singulos actori publico jubet: scilicet, ut in Libonem ex servis, salvo senatusconsulto, quæreretur. Ob quæ posterum diem reus petivit; domumque digressus, extremas preces P. Quirinio propinquo suo ad Principem mandavit: responsum est, "ut senatum rogaret."

31. CINGEBATUR interim milite domus: strepebant etiam [5] in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prensare servorum dextras,

[1] *Singillatim se crimina objecturum.* (Quod primus fecit Cicero in causâ Verrinâ, in quâ primam actionem fecit eam, quæ testimoniis literisque proferendis continebatur, (nam his maximè conficitur causa, neque oratoris potiùs ingenium cernitur) deinde adjecit actionem continuam, sc. perpetuam orationem: nam anteà actio utraque conjungi, et illa hanc excipere solebat. Conf. Suet. Ner. 15. pr. ibique Ern.

[2] *Ut consultaverit Libo.* Vibius protulit libellos adeò vecordes, ut argueretur Libo, quasi consultâsset Magos, an habiturus foret opes, quibus viam Appiam Brundisium usque pecuniâ operiret. Insana ac ridicula accusatio. Via enim Appia Brundisium usque longa est CCCLX. M. passuum, quæ vix 8,172,057,600,000. sestertiis, *Angl.* 68,100,480,000*l.* sterneretur. Brundisium, nunc *Brindisi,* in regno Neapolitano et agro Leccensi.

[3] *Novi juris repertor.* Jus illud reperit Augustus, amplificavit Tiberius. Vide not. et emend. ad Ann. II. 30.

[4] *Mancipari.* Mancipari actori publico, ut Libonis servi esse desinerent, et de eo interrogarentur.

[5] *Strepebant etiam.* Ut vi, aut sponte pereundum significare.

inserere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensâ lumen, feralibus jam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. [1] Ad gemitum conlabentis, adcurrêre liberti, et cæde visâ miles abstitit. [2] Accusatio tamen apud patres adseveratione eâdem peracta, juravitque Tiberius, "petiturum se vitam, quamvis nocenti, "nisi voluntariam mortem properavisset."

32. Bona inter accusatores dividuntur: et præturæ extra ordinem datæ [3] his, qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, [4] "ne imago Libonis [5] exequias postero-"rum comitaretur," censuit: Cn. Lentulus, "ne quis Scri-"bonius cognomentum Drusi [6] adsumeret:" "supplicatio-"num dies," [7] Pomponii Flacci sententiâ, constituti: "ut "dona Jovi, Marti, Concordiæ, utque Iduum Septembrium[8] "dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur," L. P. [9] et Gallus Asinius, et Papius Mutilus, et L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in republicâ malum. Facta et de mathematicis magisque [10] Italiâ pellendis senatusconsulta: quorum

[1] *In viscera direxit.* De morte Libonis, *adolescentis tam stolidi, quàm nobilis, majora sperantis, quàm aut illo seculo quisquam sperare poterat, aut ipse ullo*, vide Senec. Ep. LXX.

[2] *Abstitit.* Strepere desiit, et abiit.

[3] *Extra ordinem datæ.* Præturæ, quasi Libonis criminibus violatæ, extra sortem et comitia arbitrio Principis permissæ; ita postulante senatu, ut Tiberio gratificaretur. Eas verò senatorii ordinis hominibus dedit Tiberius, ut se gratum memoremque præberet: iisque muneribus senatum ad probra et scelera erudiret.

[4] *Cotta Messalinus. Claris majoribus, sed animo diversus*, infra Ann. IV. 20. Nec ita eleganter, nec ita verè Ovid. IV. de Ponto, Eleg. XVI. 41.

[5] *Ne imago Libonis.* De hoc usu vide inf. Ann. III. 76.

[6] *Cognomentum Drusi.* Assentatoriè. Filius enim Tiberii Drusus appellabatur.

[7] *Supplicationum dies.* Pro celebrandis victoriis, lætisque rebus; pro adversis, malisque averruncandis supplicationes constituebantur.

[8] *Iduum Septembrium.* Dies 13. Septembris.

[9] *L. P.* Vulgò L. Publius. Vide not. et emend. ad Ann. II. 32.

[10] *Mathematicis magisque.* Mathematicos magosque, ni se vanam artem desituros promitterent, Italiâ expulit. Ægyptios Judaicosque ritus compescuit. Suet. in Tib. XXXVI. Dio, LVII. p. 612. Quod

è numero, L. Pituanius saxo dejectus est.[1] In P. Martium consules extra portam Esquilinam,[2] cùm classicum canere jussissent, more prisco advertêre.[3]

33. PROXIMO senatûs die, multa in luxum civitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octavio Frontone præturâ functo: decretumque "ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: "ne vestis serica[4] viros fœdaret." Excessit Fronto, ac postulavit "modum argento, supellectili, familiæ."[5] Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid è republicâ crederent, loco sententiæ promere. Contra Gallus Asinius disseruit, "Auctu imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non "novum, sed è vetustissimis moribus. Aliam apud Fabri-"cios, aliam apud Scipiones pecuniam, et cuncta ad rem-"publicam referri: quâ tenui,[6] angustas civium domos; "postquàm eò magnificentiæ venerit, gliscere singulos. "Neque in familiâ et argento, quæque ad usum parentur, "nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortunâ possidentis: "distinctos senatûs et equitum census,[7] non quia diversi na-"turâ, sed ut locis, ordinibus, dignationibus, antistent et "aliis, quæ ad requiem animi aut salubritatem corporum pa-

verò laudandum magis, *Tiberii Cæsaris principatus sustulit Druidas eorum, Gallorum, et hoc genus vatum medicorumque....Nec satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi verò etiam saluberrimum.* Plin. XXX. 1.

[1] *Saxo dejectus est.* Saxo Tarpeio dejectus est.

[2] *Portam Esquilinam.* Extra hanc portam plectebantur rei. Inde Hor. Epod. v. 100.

Post insepulta membra different lupi
Et Esquilinæ alites.

Nunc porta sancti Laurentii.

[3] *Advertere.* More prisco puniri, id est; *nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi.* Suet. in Ner. XLIX.

[4] *Vestis serica.* De Romanorum luxu fusiùs dicetur inf. Ann. III. 52.

[5] *Familiæ.* Famulorum numero.

[6] *Quâ tenui.* Cùm respublica tenuis fuit et modica, angustas fuisse civium domos; postquàm eò magnificentiæ venerit, singulorum quoque opes crevisse.

[7] *Senatûs et equitum census.* Sestertia 400. *Angl.* 3333l. 6s. 8d. equitum census. Plin. XXXIII. 2. Senatorum, stante republicâ, sestertia 800. *Angl.* 6666l. 13s. 4d. sub Principibus duodecies sestertiûm. *Angl.* 10,000l. Suet. in Aug. XLI.

"rentur: nisi fortè clarissimo cuique plures curas, majora "pericula subeunda; delinimentis curarum et periculorum "carendum esse." Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum et similitudo audientium dedit. Adjecerat et Tiberius, "non id tempus censuræ: "nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auc-"torem."

34. Inter quæ L. Piso "ambitum fori, corrupta judicia, "sævitiam oratorum accusationes minitantium" increpans, "abire se, et cedere urbe, victurum in aliquo abdito et lon-"ginquo rure" testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, et quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minùs liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in jus Urgulaniâ, quam supra leges amicitia Augustæ [1] extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæsaris, spreto Pisone, vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta "se violari et imminui" quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus,[2] ut "se iturum ad prætoris tri-"bunal, adfuturum Urgulaniæ" diceret, processit palatio, procul sequi jussis militibus: spectabatur, occursante populo, compositus ore, et sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Pisonem frustra coercentibus, deferri Augusta pecuniam, quæ petebatur, juberet. Isque finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, et Cæsar majore famâ fuit. Ceterùm Urgulaniæ potentia adeò nimia civitati erat, ut testis in causâ quâdam, quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est prætor, qui domi interrogaret; cùm virgines Vestales in foro et judicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

[1] *Augustæ.* Liviæ.

[2] *Civile ratus.* Indulgere matri adeò civile ratus est, ut diceret se iturum ad prætoris tribunal.

35. Res eo anno prolatas[1] haud referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis,[2] et Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, "quamquam abfuturum se dix-"erat Cæsar, ob id magis agendas" censebat, "et absente "Principe, senatum et equites posse sua munia sustinere "decorum reipublicæ fore." Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, "nihil satis inlustre, aut ex dignitate "populi Romani, nisi coram et sub oculis Cæsaris: eòque "conventum Italiæ et adfluentes provincias, præsentiæ ejus "servanda" dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis utrimque contentionibus acta; sed res dilatæ.

36. Et certamen Gallo adversùs Cæsarem exortum est: nam censuit "in quinquennium magistratuum comitia "habenda: utque legionum legati, qui ante præturam eâ "militiâ fungebantur, jam tum prætores destinarentur: "Princeps duodecim candidatos, in annos singulos nomina-"ret." Haud dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, et arcana imperii tentari:[3] Tiberius tamen, quasi augeretur potestas ejus, disseruit: "Grave moderationi suæ "tot eligere, tot differre: vix per singulos annos offensiones "vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quan-"tum odii fore ab his, qui ultra quinquennium projiciantur! "unde prospici posse, quæ cuique tam longo temporis spa-"tio mens, domus, fortuna?[4] superbire homines etiam an-"nuâ designatione: quid si honorem per quinquennium[5]

[1] *Eo anno prolatas.* Prolatæ ac dilatæ eo anno res, ne absente Principe tractarentur. Quod retulit Tacitus, non ob rei gravitatem, sed ut Pisonis et Galli super eo negotio diversæ sententiæ noscerentur.

[2] *Cn. Pisonis.* De illo inf. c. 43.

[3] *Arcana imperii tentari.* Sic enim tentabatur quid vellet, quid cogitaret Princeps; quos amaret, quos odio haberet.

[4] *Domus, fortuna.* Quinque annorum spatio poterat candidati mens mutari, domus fœdari, fortuna everti.

[5] *Honorem per quinquennium.* Munus quidem fuisset semper annuum; sed honorem per quinquennium agitâssent. Ut quis enim designatus, statim honor, reverentia, et mox superbia.

"agitent? quinquiplicari[1] prorsus magistratus, subverti "leges, quæ sua spatia exercendæ candidatorum industriæ, "quærendisque aut potiundis honoribus statuerint."

37. FAVORABILI in speciem oratione vim imperii tenuit, censusque quorumdam senatorum juvit: quo magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii,[2] inlectus à divo Augusto liberalitate decies sestertii[3] ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, cùm in palatio senatus haberetur, modò Hortensii inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit: "Patres conscripti, hos "quorum numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli, "sed quia Princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent: nam ego, qui non pecuniam, "non studia populi, neque eloquentiam, gentile domûs "nostræ bonum, varietate temporum accipere vel parare "potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi "pudori, nec cuiquam oneri forent: jussus ab imperatore, "uxorem duxi. En stirps et progenies tot consulum, tot "dictatorum:[4] nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero: adsequentur, florente te, Cæsar, quos "dederis honores; interim Q. Hortensii pronepotes, divi "Augusti alumnos, ab inopiâ defende."

[1] *Quinquiplicari.* Magistratus, non jam unius anni, sed quinque annorum esse; non exercendis muneribus, sed potiundis honoribus.

[2] *Oratoris Hortensii.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 37.

[3] *Decies sestertii.* *Angl.* 8331. 6s. 8d.

[4] *Tot consulum, tot dictatorum.* Vel paternum maternumque genus laudat, vel quinam sint isti consules (fortè tamen suffectos enumerat) ignoratur. Dictator verò fuit A. U. C. 468. A. C. 285. Q. Hortensius. Plebem, quæ propter æs alienum et graves ac longas seditiones in Janiculum secesserat, in urbem deduxit, *legem*que *tulit, ut eo jure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur.* Gellius, XV. 27. *In ipso magistratu decessit.* Livius in Epitom. XI. Vide et Plinium, XVI. 10.

38. INCLINATIO senatûs incitamentum Tiberio fuit, quo promtiùs adversaretur, his fermè verbis usus: "Si quantum "pauperum est, venire huc, et liberis suis petere pecunias "cœperint; singuli numquam exsatiabuntur, respublica "deficiet. Nec sanè ideo à majoribus concessum est egredi "aliquandò relationem,[1] et quod in commune conducat "loco sententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares "nostras hìc augeamus, cum invidiâ senatûs et principum, "sive indulserint[2] largitionem, sive abnuerint. Non enim "preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem et "improvisa, cùm aliis de rebus convenerint patres, consur-"gere,[3] et numero atque ætate liberûm suorum urgere mo-"destiam senatûs, eamdem vim in me transmittere, ac velut "perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, "per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, divus "Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec eâ lege ut "semper daretur: languescet alioqui industria, intendetur "socordia, si nullus ex se metus, aut spes; et securi omnes "aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves." Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepere: sensitque Tiberius; et cùm paulum reticuisset: "Hortalo se respondisse" ait, "ceterùm si patribus vide-"retur, daturum liberis ejus ducena sestertia[4] singulis, qui "sexûs virilis essent." Egere alii grates; siluit Hortalus,[5] pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens: neque miseratus est posthàc Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.

[1] *Egredi aliquandò relationem.* Egredi relationem, id est, à causarum relatione diverti, et loco sententiæ id proferre, quod in communem utilitatem conducat.

[2] *Sive indulserint.* Invidia quidem, quòd vel intempestivè indulgeant, vel durè abnuant.

[3] *Consurgere.* Consurgebant, qui sententiam dicebant.

[4] *Ducena sestertia.* *Angl.* 1666l. 13s. 4d.

[5] *Siluit Hortalus.* Meritò quidem siluit, cùm oblata largitio infra censum et nobilitatem Hortensiorum esset.

39. Eodem anno, mancipii unius audacia, ni maturè subventum foret, discordiis armisque civilibus rempublicam perculisset. Postumi Agrippæ[1] servus, nomine *Clemens*, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam,[2] et fraude aut vi raptum Agrippam ferre[3] ad exercitus Germanicos, non servili animo concepit. Ausa ejus impedivit tarditas onerariæ navis: atque interim patratâ cæde,[4] ad majora et magis præcipitia conversus, furatur cineres; vectusque Cosam, Etruriæ promontorium,[5] ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret: nam ætate et formâ haud dissimili in dominum erat. Tum per idoneos et secreti ejus socios, crebrescit "vivere Agrippam," occultis primùm sermonibus, ut vetita solent; mox vago rumore apud imperitissimi cujusque promtas aures, aut rursum apud turbidos, eòque nova cupientes. Atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam aspici, neque diutiùs iisdem locis: sed quia veritas visu et morâ, falsa festinatione et incertis valescunt, relinquebat famam,[6] aut præveniebat.

40. Vulgabatur interim per Italiam, "servatum mu-"nere Deûm Agrippam;" credebatur Romæ: jamque

[1] *Postumi Agrippæ.* De illo supra Ann. I. 6.

[2] *Insulam Planasiam.* Nunc *Pianosa*. Supra Ann. I. 5. Hinc videas eruditum Bouche *Histoire de Provence*, vol. I. p. 461. amore patriæ potiùs, quàm veritatis studio ductum, hanc insulam esse *the island of St. Marguerite, near S. Honoré de Lerins*, pronuntiare.

[3] *Agrippam ferre.* Ducere *ad exercitus Germanicos*, quibus eum propter patris memoriam gratissimum fore intelligebat; *Muret.* Immo gratissimum, quia frater erat Agrippinæ, uxoris Germanici, quem ducem venerabantur. Vide IV. 67. extr. Suet. Aug. 19. et Tib. 3.

[4] *Patratâ cæde.* Patratâ cæde Postumi Agrippæ, ut narratum est supra Ann. I. 6.

[5] *Cosam, Etruriæ promontorium.* Cosa, nunc *Monte Argentaro*, prope urbem *Orbitello* in Statu Præsidii, vulgò *lo Stado degli Presidii*. Si Dioni, LVII. p. 613. fides habeatur, Clemens in Galliam venit, Καὶ εἰς τὴν Γαλατίαν ἐλθὼν, ibi multos, plurimos in Italiâ sibi adjunxit, ac tandem Romam contendit, avitum regnum repetiturus. Longè verisimiliora narrat Tacitus.

[6] *Relinquebat famam.* Cùm fama percrebrescere cœperat, illam aliis in locis præveniebat. Hâc arte famam semper habebat pedissequam.

Ostiam invectum[1] multitudo ingens, jam in urbe clandestini cœtus celebrabant: cùm Tiberium anceps cura distrahere[2] vi ne militum servum suum[3] coerceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret: modò nihil spernendum,[4] modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metûs reputabat. Postremò dat negotium Sallustio Crispo:[5] ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulatâ conscientiâ[6] adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut jussum erat: dein speculati noctem incustoditam,[7] acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatium traxere. Percunctanti Tiberio, "Quomodò "Agrippa factus esset?" respondisse fertur, "Quomodò "tu Cæsar?"[8] Ut ederet socios, subigi non potuit: nec Tiberius pœnam ejus palam ausus; in secretâ palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri: et quamquam multi è domo principis, equitesque ac senatores, sustentâsse opibus,[9] juvisse consiliis dicerentur, haud quæsitum.[10]

[1] *Ostiam invectum.* Servato nomine, adhuc *Ostia* dicitur, in agro Romano.

[2] *Cùm Tiberium anceps cura distrahere.* In diversas partes trahebat mentem ejus, illum reddebat dubium et incertum, in quam partem et quid decerneret ageretve; ut *distrahi consiliis*, VI. 44. *Cùm* nectitur infinitivo, ubi verbo significatur aliquid non jam perfectum, sed continuatum neque finitum; Croll. Vide II. 31. pr. IV. 1. pr.

[3] *Servum suum.* Nam Tiberius et heres Agrippæ erat, et Princeps; unde et Phraates *servum suum* Tiridatem adpellat ap. Justin. XLII. 5.

[4] *Modò nihil spernendum.* Quoniam ex tenui et exiguo principio magnæ interdum turbæ ac seditiones exoriri solent; *modò non omnia metuenda:* quædam enim, quæ contemta evanescerent, interdum eo ipso crescunt, quod non negliguntur; *ambiguus pudoris ac metûs* (vide ad. 1. 7. 8.) *reputabat:* pudebat, servi causâ commoveri: metus erat, ne convalesceret malum nascens, nisi illud opprimeret, et obstaret principiis, quod medici docent; *Muretus.*

[5] *Sallustio Crispo.* De quo supra Ann. I. 6.

[6] *Simulatâ conscientiâ.* Simulantes se scire et credere ipsum esse verum Agrippam.

[7] *Speculati noctem incustoditam.* Captantes opportunitatem noctis, in quâ sine custodibus esset et præsidiis. Vide ad. 1. 28. 1. et 6. 51. 6.

[8] *Quomodò tu Cæsar.* Salsè dictum. Uterque enim fraude grassatus. Clemens, ementito Agrippæ nomine: Tiberius Liviæ artibus Cæsar evaserat.

[9] *Sustentâsse opibus.* Falsum illum Agrippam.

[10] *Haud quæsitum.* Rectè qui-

A. U. C. 770. J. C. 17.

41. Fine anni, arcus propter ædem Saturni,[1] ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; et ædes Fortis Fortunæ[2] Tiberim juxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Romano legaverat; sacrarium genti Juliæ, effigiesque divo Augusto apud Bovillas,[3] dicantur. C. Cæcilio,[4] L. Pomponio consulibus, Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis[5] Cattisque et Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium,[6] fluminum, præliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis[7] onustus:

dem. Egregia enim puniendi ratio dignaque Principe, imperiosa dissimulatio.

[1] *Ædem Saturni.* In VIII. urbis regione, *imo*que *clivo Capitolino*, ut ait Festus. In hâc vetustissimâ Saturni æde fuit ærarium publicum, Cic. ad Att. VII. Ep. 20. tabulæ ærarii debitorum, Suet. in Aug. XXXII. signa militaria, Livius, IV. 22.

[2] *Fortis Fortunæ.* In XIV. urbis regione. Fors Fortuna à rusticis maximè colebatur. Columel. x. 316.

[3] *Apud Bovillas.* Bovillæ, nunc *Fratocchi*, viâ Appiâ sitæ ad decimum ab urbe lapidem. Ibi non tantùm sacrarium genti Juliæ, et effigies D. Augusto dicata, sed etiam ludicrum circense editum, de quo infra Ann. xv. 23.

[4] *C. Cæcilio.* C. Cæcilius Rufus, L. Pomponius Flaccus, consules fuere A. U. C. 770. J. C. 17. Vide not. et emend. ad Ann. II. 41.

[5] *Triumphavit de Cheruscis.* Nummi plurimi hujus triumphi testes. Germanicus stat in quadrigis, sinistrâ, scipionem eburneum cum Aquilâ tenet. GERMANICVS CÆSAR. Ex alterâ parte vir paludatus et armatus stans tenet Aquilam legionariam. SIGNIS RECEPT. DEVICTIS GERM. S C. *Signis receptis, devictis Germanis. Senatûs consulto.*

[6] *Captivi, simulacra montium.* Insigniorum captivorum, et devictorum populorum nomina, librariorum erroribus fœdè deturpata, recenset Strabo, VII. p. 291. Vecta sunt simulacra montium, fluminum, non verò urbium, quæ nullæ adhuc in Germaniâ extabant.

[7] *Quinque liberis.* Novem liberos ex Agrippinâ suscepit Germanicus, vide stem. Cæs. sed cùm tres jam essent mortui, necdum nata Julia, quinque tantùm fuere; Nero, Drusus, Caius posteà Princeps, Agrippina et Drusilla, quibus onustus currus triumphalis intuentium visus augebat.

sed suberat occulta formido reputantibus, "haud prospe-"rum in Druso patre ejus favorem vulgi: avunculum "ejusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intrà juven-"tam ereptum: breves et infaustos[1] populi Romani amores."

42. CETERUM Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios[2] viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit: nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus[3] quinquagesimum annum[4] Cappadociâ potiebatur, invisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem[5] nullo officio coluisset: nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare,[6] missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, versâ[7] Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris literis,[8] quæ, non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat: exceptusque immiti à principe, et mox accusatus in senatu;[9] non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, et quia regibus æqua, nedum infima, insolita sunt, finem vitæ, sponte, an fato implevit. Regnum in provinciam redactum est,[10] "fructibusque ejus levari posse cen-

[1] *Breves et infaustos.* Nec mirum. Libertati studebat populus, servituti Princeps.

[2] *Trecenos plebi sestertios.* *Angl.* 2l. 10s.

[3] *Rex Archelaus.* Archelaum, Cappadociæ regem fecerat Antonius, A. U. C. 718. A. C. 35. Dio, XLIX. p. 411. Strabo, XII. p. 540 et 534. XVII. p. 796. Vide not. et emend. ad Ann. II. 42.

[4] *Quinquagesimum annum.* Justa putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno urbis 718. Consule Dionem, XLIX. 32. LIPS.

[5] *Rhodi agentem.* Ut dictum supra Ann. I. 4.

[6] *C. Cæsare.* Caio, Augusti nepote. Vide stem. Cæs. n. 48.

[7] *Versâ.* Non finitâ, sed eversâ, Agrippâ Postumo in exilium acto.

[8] *Matris literis.* Liviæ, Tiberii matris.

[9] *Accusatus in senatu.* Accusatus, quòd res novas in senatu esset molitus, teste Philostrato in vitâ Apollonii, I. 12. Alia multa, quorum penes lectores sit judicium, subjungit Dio, LVII. p. 614.

[10] *In provinciam redactum est.* *Cappadoces in provinciæ formam*

"tesimæ vectigal[1]" professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Commagenorum,[2] Philopatore Cilicum[3] regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: et provinciæ Syria atque Judæa, fessæ oneribus, deminutionem tributi orabant.

43. IGITUR hæc, et de Armeniâ, quæ supra memoravi,[4] apud patres disseruit: "nec posse motum Orientem nisi "Germanici sapientiâ componi. Nam suam ætatem ver"gere, Drusi nondum satis adolevisse." Tunc decreto patrum, permissæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur,[5] majusque imperium quoquo adisset, quàm his, qui sorte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syriâ Creticum Silanum,[6] per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat:[7] præfeceratque Cn. Pisonem[8] ingenio

redacti Q. Veranium legatum accepere. Infra cap. 56.

[1] *Centesimæ vectigal.* De centesimâ jam dictum supra Ann. I. 78. Cùm imperium accessione Cappadociæ ditius esset factum, Tiberius ducentesimam pro centesimâ statuit. Sic olim reipublicæ ærario *intulit Æmilius Paulus, Perseo victo, è Macedonicâ prædâ* HS. MM. CCC. *Angl.* 5,000,000l. *à quo tempore populus Romanus tributum pendere desiit.* Plin. XXXIII. 3.

[2] *Antiocho Commagenorum.* Antiocho III. Commagenorum rege. In nummis ΚΟΜΜΑΓΗΝΩΝ. Pars Syriæ Antiochenæ, Commagene, nunc *Azar.* De Commagenorum regibus eruditè scripsit V. Cl. Masson apud Haym, *Tesoro Britannico*, vol. I. p. 113 et seq.

[3] *Philopatore Cilicum.* Ad illum pertinet nummus à V. Cl. Haym, *Tesoro Britannico*, vol. I. p. 146. laudatus. Ex anticâ parte caput Ciliciæ turritum. E posticâ Pallas stans dextrâ Victoriam, sinistrâ clypeum tenet ΒΑCΙΛΕΩΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟC, *regis Philopatoris.* In altero nummo Δ Λ, id est, anno 34.

[4] *Supra memoravi.* Supra cap. 3.

[5] *Provinciæ, quæ mari dividuntur.* Asia, Ægyptus, Africa. Majusque imperium, quàm his, qui aut proconsules *sorte*, aut proprætores *missu Principis* obtinebant.

[6] *Creticum Silanum.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 43.

[7] *Pacta erat.* Pacta quidem. Sed posteà Nero Juliam Drusi Cæsaris filiam, uxorem duxit. Infra Ann. III. 29. Vide et stem. Cæs. n. 82.

[8] *Cn. Pisonem.* Senec, de Irâ, I. 16. *Cn. Piso fuit memoriâ nostrâ*

violentum, et obsequii ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone, qui civili bello[1] resurgentes in Africâ partes acerrimo ministerio adversùs Cæsarem juvit: mox Brutum et Cassium[2] secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.[3] Sed præter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinæ nobilitate et opibus accendebatur: vix Tiberio concedere, liberos ejus ut multùm infra despectare: nec dubium habebat, se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coercendas: credidere quidam data et à Tiberio occulta mandata, et Plancinam haud dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam insectandi: divisa namque et discors aula erat, tacitis in Drusum[4] aut Germanicum studiis. Tiberius, ut proprium, et sui sanguinis, Drusum fovebat: Germanico, alienatio patrui,[5] amorem apud ceteros auxerat; et quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium,[6] avunculum Augustum[7] ferens: contra Druso proavus, eques Romanus, Pomponius Atticus[8] dedecere Claudiorum imagines[9] videbatur: et conjunx Germanici Agrippina, fœcunditate ac

vir à multis vitiis integer, sed pravus, et cui placebat pro constantiâ rigor. Iratus, tres homines, ob unius innocentiam, interfici jussit. Senec. ib.

[1] *Civili bello.* Pompeium inter et Julium Cæsarem. Quid in Africâ adversùs Cæsarem Piso præstiterit, passim narrat Hirtius de Bell. Afric.

[2] *Brutum et Cassium.* Julii Cæsaris interfectores.

[3] *Consulatum accipere.* Donec Augustus ipse eum exoraret, ut secum consulatum gereret, quod contigit anno U. C. 731. A. C. 22.

[4] *Drusum.* Tiberii filium.

[5] *Alienatio patrui.* Tiberius Germanici patruus.

[6] *Avum M. Antonium.* M. Antonius triumvir avus erat Germanici Antoniâ minore, Antonii filiâ, geniti. Vide stem. Cæs. n. 42 et 81.

[7] *Avunculum Augustum.* Magnum avunculum, ut patet ex stem. Cæs. n. 43. 16. 42 et 81. Sic supra cap. 27. *Amitam* pro *magnam amitam.*

[8] *Pomponius Atticus.* Pomponius erat Drusi Cæsaris proavus. Ejus enim filia nupserat M. Agrippæ. His genita Vipsania Agrippina Drusi mater. Vide stem. Cæs. n. 69 et 70.

[9] *Claudiorum imagines.* Domum Tiberii Principis, quæ à Patriciâ familiâ Claudiâ originem ducebat.

famâ Liviam uxorem Drusi[1] præcellebat: sed fratres[2] egregiè concordes, et proximorum certaminibus inconcussi.

44. Nec multo pòst Drusus in Illyricum missus est, ut suesceret militiæ, studiaque exercitûs pararet; simul juvenem urbano luxu lascivientem meliùs in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, utroque filio[3] legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur,[4] auxilium adversùs Cheruscos orantes: nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, tum et æmulatione gloriæ, arma in se verterant: vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum[5] regis nomen invisum apud populares: Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

45. Igitur non modò Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsere bellum: sed è regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Langobardi,[6] defecere ad eum: quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset; non aliam ob causam, quàm quia fratris filio[7] juveni, patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque spe, nec ut olim apud Germanos vagis incursibus, aut disjectas

[1] *Liviam uxorem Drusi.* Livillam quoque dictam, Germanici sororem. Vide stem. Cæs. n. 71.

[2] *Sed fratres.* Germanicus et Drusus fratres, quia Germanicus à Tiberio adoptatus. Ann. I. 3.

[3] *Utroque filio.* Druso et Germanico.

[4] *Prætendebantur.* Ut mens Tiberii lateret, prætexebantur Suevi auxilium adversùs Cheruscos orantes.

[5] *Maroboduum.* *Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magis, quàm ratione barbarus* Marcomannos aliasque Suevorum gentes, pulsis Boiis, in Hercyniam sylvam Boiohemumque transtulit, ut imperium ac vim regiam certiùs occuparet. Regis nomen illum brevi invisum fecit apud populares libertatis studiosissimos. Marobodui regnum, nunc *Bohemia.* Vide Velleium, II. 108 et 109. Strabonem, VII. p. 290.

[6] *Semnones ac Langobardi.* Semnones, *Lusatia*; Langobardi, *Brandeburg.* Perperam in quibusdam editionibus *Longobardi.*

[7] *Fratris filio.* Sigimerus, Inguiomeri frater, pater Arminii. Vide stemma Arminii, Ann. I. 55.

per catervas: quippe longâ adversùm nos militiâ, insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, ut quosque advectus erat: "Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc et tela Romanis derepta, in manibus "multorum" ostentabat: contra "fugacem Maroboduum" appellans, "præliorum expertem, Hercyniæ latebris[1] defensum, ac mox per dona et legationes petivisse fœdus, "proditorem patriæ, satellitem Cæsaris,[2] haud minùs infensis animis exturbandum, quàm Varum Quinctilium "interfecerint: meminissent modò tot præliorum, quorum "eventu, et ad postremum ejectis Romanis, satis probatum, "penes utros summa belli fuerit."[3]

46. Neque Maroboduus jactantiâ sui, aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenens, "Illo in "corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, "quæ prosperè ceciderint," testabatur: "vecordem Arminium,[4] et rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones[5] et ducem fraudis "ignarum perfidiâ deceperit, magnâ cum clade Germaniæ,

[1] *Hercyniæ latebris.* Hercynia sylva *dierum sexaginta iter occupans, ut major aliis, ita et notior.* Mela, III. 3. Vide et Cæsarem de Bell. Gall. VI. 24 et 25. Nomen duxit à voce Germanicâ *Hartz*, aut *Hart*, id est, densa ac fruticosa sylva, teste Spenero Notit. Germ. Antiq. II. 3.

[2] *Satellitem Cæsaris.* Maroboduus, adhuc juvenis, Romam adierat, ibique Augusti beneficiis ornatus. Strabo, VII. p. 290. Regias artes edoctus, et in patriam reversus, regnum condidit; se Hercyniæ sylvæ latebris defendit, per dona et legationes petivit fœdus Romanorum; prodidit patriam, non sociatis armis cum Cheruscis cæterisque Germanis, qui eam adversùs Romanos defendêre.

[3] *Penes utros summa belli fuerit.* Id, quod bellum conficit, in quo totum bellum et felix ejus eventus continetur ac versatur, quo omnia in bello redeunt, id est, summa virtus, vel victoria et maxima belli commoda. Cf. Hist. I. 87. 33. IV. 68. et ad Liv. III. 5. 6. ubi etiam monui, *summam belli, rei, reipublicæ* vel *remp.* nonnumquam poni pro universo bello.

[4] *Vecordem Arminium.* Vecordem, id est, turbidum et temerarium.

[5] *Tres vacuas legiones.* Minimè vacuas, teste Velleio, II. 119. *Exercitus omnium fortissimus, dis-*

"et ignominiâ suâ, cùm conjunx,[1] cùm filius ejus, servitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum[2] duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse: mox conditionibus æquis discessum: neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum adversùs Romanos[3] bellum, an pacem incruentam malint." His vocibus instinctos exercitus propriæ quoque causæ stimulabant: cùm à Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore,[4] aut recenti libertate; et contra, augendæ dominationi certaretur. Non aliàs majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi[5] fuit: et transfugis[6]

ciplinâ, manu, experientiâque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, Quinctilii Vari, *perfidiâ hostis, iniquitate fortunæ circumventus — inclusus sylvis, paludibus, insidiis, ad internecionem trucidatus est.* Fatendum tamen legiones non fuisse integras. Nonnullos enim legionarios ipsis Barbaris, tuendorum præsidiorum aut fugandorum latronum specie permissos docet Dio, LVI. p. 583.

[1] *Cùm conjunx.* Supra Ann. I. 57 et 58.

[2] *Duodecim legionibus petitum.* Maroboduum, firmato regno, Romanis metuendum petivit Tiberius A. U. C. 759; mandavitque Sentio Saturnino ut per Cattos, excisis continentibus Hercyniæ sylvæ, legiones Boiohemum, *Bohemia*, duceret: se à Carnunto nunc *Haynburg*, ad confluentes Danubii et Mari, *Moravia*, posito, exercitum ex Illyrico in Marcomannos ducturum. Intrà paucos dies Saturninus cum Tiberio juncturus erat, cùm Pannoniam Dalmatiamque rebellâsse nuntiatum. Bello nondum cœpto, pax cum Maroboduo æquis conditionibus pacta ut vis belli in rebelles verteretur. Velleius, II. 109 et 110. Dio, LV. p. 568 et seq.

[3] *Integrum adversùs Romanos.* Nullâ clade, nullo dedecore affecti, immo æquis conditionibus feroces, integrum adversùs Romanos bellum, pacemve incruentam eligere poterant. Integrum est adhuc bellum, cùm æquis viribus, ancipite victoriâ utrimque pugnatur.

[4] *Pro antiquo decore.* Cherusci, Romanorum victores, pro antiquo decore: Langobardi, qui nuper à Maroboduo defecerant, pro recenti libertate pugnabant. Contra Maroboduus, tot gentium domitor, pro augendâ adhuc dominatione certabat.

[5] *Signum perculsi.* Perculsi ac victi.

[6] *Transfugis.* Paulatim nudatus Cheruscis, qui cum Inguiomero ad eum transfugerant, in Marcomannos populares suos concessit. Hi Marcomanni, Mari fluvii, *Moravia*, accolæ, omnino diversi à Marcommannis, quos Rheno pro-

paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, "non jure eum adversùs Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantes in eundem hostem Romanos nullâ ope juvisset." Missus tamen Drusus, ut retulimus,[1] pacis firmator.

47. EODEM anno duodecim celebres Asiæ urbes conlapsæ nocturno motu terræ:[2] quo improvisior graviorque pestis fuit: neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. "Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes" memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertiûm[3] pollicitus Cæsar, et quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Apollonidienses, quique Mosteni, atque Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum levari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoveretque. Delectus est M. Aletus è prætoriis, ne consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, et ex eo impedimentum oriretur.

48. MAGNIFICAM in publicum largitionem auxit Cæsar haud minùs gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ[4]

ximos memorat Cæsar de Bello Gallico, I. 51. quique nomen ducebant à Marcianâ sylvâ, *Schwartz-wald*. Vide Eccardum de orig. Germ. p. 204 et 241.

[1] *Ut retulimus.* Supra cap. 44.

[2] *Nocturno motu terræ.* Idem testatur Plinius, II. 84. *Maximus terræ memoriâ mortalium extitit motus, Tiberii Cæsaris principatu* XII *urbibus Asiæ unâ nocte prostratis.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 47. Ibi de singulis urbibus eversis dicetur fusiùs.

[3] *Centies sestertiûm.* Centies centena millia sestertiûm, *Angl.* 83,333l. 6s. 8d.

[4] *Æmiliæ Musæ.* Quam libertam fuisse meritò conjicit Lipsius. Intestatâ mortuâ, incerto patrono, bona ejus juxta leges Romanas in

locupletis intestatæ petita in fiscum, Æmilio Lepido, cujus è domo videbatur; et Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Servilio, quem prioribus, neque suspectis tabulis, scriptum compererat: "nobilitatem utriusque pecuniâ juvandam" præfatus. Neque hereditatem cujusquam adiit, nisi cùm amicitiâ meruisset; ignotos et aliis infensos, eòque Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm ut honestam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos et ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu, aut sponte cedere passus est.

49. Iisdem temporibus Deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto, dedicavit: Libero Liberæque et Cereri, juxta Circum maximum, quam A. Postumius[1] dictator voverat; eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio et Marco Publiciis ædilibus[2] constitutam: et Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius[3] struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque

fiscum à procuratoribus petita. Indulgentior Cæsar ea tradidit Æmilio Lepido, è cujus dómo esse videbatur. Utrum cum Musâ, celeberrimo Augusti medico, cognatione conjuncta fuerit, frustra divinaretur. De hoc medico plura Suet. in Aug. LIX et LXXXI. Plin. XIX. 8. Fortè nomen acceperat ab aliquo Æmiliorum, qui uxorem è domo Pomponii Musæ, cujus habentur nummi, duxerat.

[1] *A. Postumius.* A. Postumius dictator A. U. C. 258. A. C. 495. Latinos ad lacum Regillum, *Colonia*, in agro Tusculano, vicit; ædemque vovit, quam triennio pòst consul Cassius *Cereri*, *Libero*, id est, Baccho, et *Liberæ* seu Proserpinæ, quæ Cora quoque dicebatur, consecravit. Τόν τε νεὼν τῆς Δήμητρος, καὶ Διονύσου, καὶ Κόρης—καθιέρωσεν. Dionys. Halic. Antiq. Rom. VI. p. 414. Ædes illa in urbis regione undecimâ ad metas Circi maximi posita. Vide Livium, II. 19 et 20.

[2] *Publiciis ædilibus.* Ab ædilibus L. Publicio et M. Publicio, quos laudat Ovidius Fast. V. 297 et seq. In veteri inscrip. apud Ficoroni, *Roma Antica*, I. 3. C. POBLICIO. L. F. ÆD. PL.

[3] *C. Duillius.* C. Duillius, victor apud Liparas, nunc *Lipari* prope Siciliam, mersâ et fugatâ Pœnorum classe, primus maritimum triumphum egit A. U. C. 494. A. C. 259. Templum Jani apud forum olitorium, nunc *Piazza Montanara*, in undecimâ urbis regione struxit. Florus, II. 2. Plinius, XXXIV. 5.

navalem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.[1]

50. Adolescebat intereà lex majestatis.[2] Et Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem,[3] quia probrosis sermonibus divum Augustum ac Tiberium, et matrem ejus inlusisset, Cæsarique connexa,[4] adulterio teneretur, majestatis delator arcessebat. "De adulterio satis caveri lege Juliâ"[5] visum. "Majestatis crimen distingui" Cæsar postulavit; "damnarique, si qua de Augusto inreligiosè dixisset: in se "jacta, nolle ad cognitionem vocari." Interrogatus à consule "quid de his censeret, quæ de matre ejus locuta secus "argueretur," reticuit: dein proximo senatûs die, illius quoque nomine oravit, "ne cui verba in eam quoquo "modo habita crimini forent." Liberavitque Apuleiam lege majestatis; adulterii graviorem pœnam[6] deprecatus, "ut, exemplo majorum,[7] propinquis suis ultra ducen- "tesimum lapidem removeretur" suasit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum est.

51. De prætore in locum Vipsanii Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus

[1] *Eodem bello.* In eodem bello Punico. Hæc Spei ædes, in foro olitorio quoque posita.

[2] *Lex majestatis.* De hâc lege supra Ann. I. 72.

[3] *Sororis Augusti neptem.* Octaviæ neptem, Marcellæ filiam. Vide stem. Cæs. n. 22. Apuleium, Augusti cognatum, συγγενῆ, appellat Dio, LIV. p. 543.

[4] *Cæsarique connexa.* Duplex igitur majestatis crimen. Prius, propter convitia in Augustam domum. Alterum, propter adulterium patratum à fœminâ, quæ cum Cæsare erat affinitate conjuncta.

[5] *Lege Juliâ.* Lex illa ab Augusto lata, *ne quis posthàc stuprum, adulterium facito sciens dolo malo.* Adulterium gladio; stuprum, si stupratores essent honesti, publicatione partis dimidiæ bonorum, si humiles, corporis coercitione cum relegatione puniebatur, ut accipimus ex Justiniano, Institut. IV. Tit. 18. *de publicis judiciis.* Julia lex dicebatur, quòd Augustus à Julio Cæsare fuerat adoptatus. Vide Ant. Augustinum de legibus, p. 70 et seq.

[6] *Graviorem pœnam.* Morte plectebatur adulterium, ut modò dictum est.

[7] *Exemplo majorum.* Lege Romuli uxor in adulterio deprehensa repudiabatur, Plutarch. in Romul. p. 32. et, ut videtur ex his Taciti verbis, ultra ducentesimum lapidem, id est, ultra CC M. passuum à propinquis suis removebatur.

atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici[1] fovebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum[2] in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, cùm inter filios ejus et leges senatus disceptaret; victa est[3] sine dubio lex: sed neque statim, et paucis suffragiis: quomodò, etiam cùm valerent, leges vincebantur.[4]

52. EODEM anno cœptum in Africâ bellum, duce hostium Tacfarinate: is natione Numida,[5] in castris Romanis auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, et latrociniis suetos, ad prædam et raptus congregare; dein more militiæ per vexilla et turmas componere; postremò non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux[6] haberi. Valida ea gens, et solitudinibus Africæ[7] propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque accolas[8] in bellum traxit: dux et his Mazippa: divisusque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, et Romanum in modum armatos castris attineret, disciplinâ et imperiis suesceret: Mazippa levi cum copiâ,[9] incendia et cædes, et terrorem circumferret: compulerantque Cinithios,[10] haud spernen-

[1] *Propinquum Germanici.* Agrippina, Germanici mater, erat M. Vipsanii Agrippæ filia.

[2] *Ut numerus liberorum.* Lege Papiâ, candidati, qui plures liberos genuerant, præpollebant. De hâc lege vide Ant. August. p. 108.

[3] *Victa est.* Et Haterius Agrippa subrogatus, licèt liberorum numerus non præpolleret.

[4] *Leges vincebantur.* Optimum imperium, in quo numquam vincerentur leges; bonum, in quo raro vincuntur. Cùm inter filios ejus et leges senatus ita disceptaret, lætabatur Tiberius. Certus enim quid jam valeret, quid in posterum audere posset ominabatur.

[5] *Natione Numida.* Numidia, nunc *the eastern part of the province of Algiers.*

[6] *Musulanorum dux.* Nunc *Biledulgerid.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 52.

[7] *Solitudinibus Africæ.* Hic Africam de totâ Africâ ne accipias, sed de hâc Africæ parte, quæ provincia Romana erat, et Africa dicebatur, nunc *the province of Tunis.*

[8] *Maurosque accolas.* Numidis et Musulanis vicinos. *The province of Fez, and the western part of the province of Algiers.*

[9] *Levi cum copiâ.* Modico militum numero, vel levi armaturâ; nisi potiùs viliores designantur milites et *lectis viris* opponuntur. *Copiâ* pro *copiis.*

[10] *Cinithios.* *Part of the province of Tripoli.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 52.

dam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconsul Africæ, legionem et quod sub signis sociorum, in unum conductos ad hostem duxit: modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil æquè cavebatur, quàm ne bellum metu eluderent:[1] spe victoriæ inducti sunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ[2] in cornibus locantur; nec Tacfarinas pugnam detrectavit: fusi Numidæ, multosque post annos[3] Furio nomini partum decus militiæ: nam post illum reciperatorem urbis,[4] filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eò pronior Tiberius[5] res gestas apud Senatum celebravit: et decrevere patres triumphalia[6] insignia: quod Camillo ob modestiam vitæ impune fuit.[7]

[1] *Ne bellum metu eluderent.* Traherent, refugientes et detrectantes prælium, vel potiùs: *ne bellum,* i. e. pugnam sc. prælium (ut passim, et Gr. πόλεμος: de quo vide ad Sil. I. 621.) *metu* virium Rom. *eluderent,* detrectarent: quo sensu propr. *eludere ictum* dicuntur pugiles et gladiatores, declinatione corporis eum effugientes. Vide de eodem Tacfarinate, 3. 74. 2 et 4. 25.

[2] *Duæque alæ.* Equitum. Gellius, XVI. 4. *Alæ dictæ exercitûs equitum ordines; quod circùm legiones dextrâ sinistrâque, tanquam alæ in avium corporibus locabantur.* Romani vix X aut XII millia hominum habuere, Barbari fortè centum millia.

[3] *Multosque post annos.* Multos quidem annos. Nam ab annis quadringentis nihil decoris Furiorum nomen à militiâ acceperat.

[4] *Reciperatorem urbis.* M. Furius Camillus, expugnatis Veiis anno U. C. 358. Gallos fudit, urbemque recuperavit anno U. C. 364. A. C. 389. Minio illitus triumphavit. Plin. XXXIII. 7. Filium haud degenerem habuit. At post illos imperatoria laus penes alias familias semper fuerat.

[5] *Eò pronior Tiberius.* Nam is, claros viros detrectare et suspectare solitus, hunc ideo proniùs extulit, quia hominem nullâ eò usque militari famâ, ob unicum hoc prælium, satis intelligebat, eò gloriæ atque auctoritatis non posse adscendere, ut exinde sibi periculum haberet metuendum. *Freinsh.*

[6] *Triumphalia.* Supra Ann. I. 72.

[7] *Impune fuit.* Ab invido Principe laudatus est Furius, quia bellorum expers habebatur. Laus enim victoriæ in numen Principis potiùs, quàm in victoris decus cedere videbatur. Decreta quoque à Patribus triumphalia insignia Camillus impunè obtinuit, quòd propter vitæ modestiam nihil offensionis cepit Tiberius.

A. U. C. 771. J. C. 18.

53. SEQUENS annus Tiberium tertiò,[1] Germanicum iterum consules habuit: sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim,[2] quò venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso in Dalmatiâ agente, Adriatici ac mox Ionii[3] maris adversam navigationem perpessus. Igitur paucos dies insumsit reficiendæ classi: simul sinus Actiacâ[4] victoriâ inclitos, et sacratas ab Augusto[5] manubias, castraque Antonii cum recordatione majorum suorum adiit: namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus,[6] avus Antonius erant, magnaque illic imago tristium lætorumque.[7] Hinc ventum Athenas, fœderique sociæ et vetustæ urbis datum, ut uno lictore uteretur.[8] Excepere Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta[9] dictaque præferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.

54. PETITA inde Eubœâ,[10] tramisit Lesbum,[11] ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit:[12] tum extrema Asiæ,

[1] *Tiberium tertiò.* Tiberius Augustus III. Germanicus Cæsar II. consules fuere A. U. C. 771. J. C. 18.

[2] *Nicopolim.* Nicopolis, nunc *Preveza Vecchia.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 53.

[3] *Adriatici ac mox Ionii.* Adriaticum mare, *the gulph of Venice.* Ionium, *the Archipelago.*

[4] *Sinus Actiacâ.* Sinus ille Epirum inter et Achaiam, nunc *the gulph of Azzio.*

[5] *Sacratas ab Augusto.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 53.

[6] *Avunculus Augustus.* Magnus avunculus, ut dictum est supra cap. 43.

[7] *Tristium lætorumque.* Tristium ob Antonii cladem, lætorum propter Augusti victoriam. Quàm eleganter! Quàm Corneliane! *Magnaque illic imago tristium lætorumque.*

[8] *Uno lictore uteretur.* In Principibus maximum amicitiæ et securitatis argumentum, cùm nullis, aut paucis, utuntur satellitibus.

[9] *Vetera suorum facta.* Supra cap. 41. vidimus Romæ in Germanici triumpho *vecta spolia, simulacra montium, fluminum, præliorum.* Ita quoque Græci vetera suorum ducum facta philosophorum oratorumque dicta prætulere, ut plus dignationis haberet eorum adulatio. Et certè in hâc pompâ multum fuit magnificentiæ, dignumque Germanico spectaculum. Alii tamen aliter explicant. Vide not. et emend. ad Ann. II. 53.

[10] *Eubœâ.* Nunc *Negropont.*

[11] *Lesbum.* Nunc *Metelin.*

[12] *Juliam edidit.* Juliam, dictam quoque *Livillam.* Vide stem. Cæs. n. 97.

Perinthumque[1] ac Byzantium[2] Thracias urbes, mox Propontidis[3] angustias, et os Ponticum[4] intrat, cupidine veteres locos, et famâ celebratos noscendi: pariterque provincias internis certaminibus, aut magistratuum injuriis fessas refovebat: atque illum in regressu sacra Samothracum[5] visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur Ilio,[6] quæque ibi varietate fortunæ, et nostrî origine veneranda, relegit Asiam, appellitque Colophona,[7] ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic, ut apud Delphos, sed certis è familiis et fermè Mileto accitus[8] sacerdos, numerum modò consultantium et nomina audit: tum in specum degressus, haustâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque literarum et carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus, quas quis mente concepit: et ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, "maturum exitium" cecinisse.

55. At Cn. Piso, quo properantiùs destinata inciperet, civitatem Atheniensium turbido incessu[9] exterritam oratione

[1] *Perinthumque.* Posteà dictam Heracleam, nunc *Araclea.*

[2] *Byzantium.* Nunc *Constantinople.*

[3] *Propontidis. The Bosphorus, or the sea of Marmora.*

[4] *Os Ponticum. The straights of Constantinople.*

[5] *Sacra Samothracum.* In Ægeo mari insula Samothrace, nunc *Samandrachi.* De sacris Samothracum vide not. et emend. ad Ann. II. 54.

[6] *Igitur Ilio.* Cùm Germanicus propter obvios aquilones Samothracem insulam adire non posset, Ilium appulit, ibique visit loca omnia, quæ varietate fortunæ, et Romanorum origine veneranda erant. His perlustratis, relegit Asiam. Geographia cum Taciti narratione egregiè consentit. Ilium, *unde omnis rerum claritas,* Plin. v. 30. omnino periit. A veteri Ilio, XXX stadiis disjunctum novum Ilium.

[7] *Colophona.* In Ioniâ urbs Colophon, nunc *Belvedere.* De fatidico specu Plinius, II. 3. *Colophone in Apollinis Clarii specu lacuna est, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vitâ.* Vide et Van-Dale de orac. Dissert. II. p. 311. et J. Baltum, *Réponse à l'Histoire des oracles, part.* II. *p.* 210. Oraculum illud brevi post Germanici adventum siluisse videtur ex Strabone, XIV. p. 642.

[8] *Mileto accitus.* Miletus, urbs Cariæ, nunc *Milaxo,* dicta quoque *Palatschia* propter egregia palatiorum rudera.

[9] *Turbido incessu.* Ingressu, adventu ad terrendum composito.

sævâ increpat, obliquè Germanicum perstringens, "quòd "contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladi-"bus extinctos, sed colluviem illam nationum comitate "nimiâ coluisset: hos enim esse Mithridatis adversùs Sul-"lam, Antonii adversùs divum Augustum socios:" etiam vetera objectabat, "quæ in Macedones improsperè, vio-"lenter in suos fecissent:" offensus urbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quemdam Areo judicio[1] falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas,[2] et compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, ut cùm orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, et vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, prævenitque: et postquàm Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cùm veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eò usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi, *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intrà decora fœminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium[3] interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promtis, quòd, "haud invito im-"peratore, ea fieri" occultus rumor incedebat.

[1] *Areo judicio.* Judicio Areopagi, cujus fides ac integritas tot ac tantis laudibus nobilitata. Forum illud Areum, aut Areopagus à colle Martis, Græcè Ἄρεως, cui erat impositum prope Thesei templum, appellabatur. *Judicium capitis in Areopago primum actum est.* Plin. VII. 56.

[2] *Cycladas.* Nomen suum retinent, *the Cyclades.*

[3] *Decursibus cohortium.* Campestri decursione exercebantur milites. Hinc Vegetius, III. 4. *Campicursionem, ut ipsi appellant, inspectionemque armorum assiduè faciant.*

56. Nota hæc Germanico; sed præverti ad Armenios[1] instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, et situ terrarum, quo nostris provinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis[2] interjecti, et sæpiùs discordes sunt, adversùs Romanos odio, et in Parthum invidiâ. Regem illâ tempestate non habebant, amoto Vonone:[3] sed favor nationis inclinabat in Zenonem,[4] Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ instituta et cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, et quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxatâ,[5] adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit: ceteri venerantes regem, *Artaxiam*[6] consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis.[7] At Cappadoces, in formam provinciæ[8] redacti, Q. Veranium legatum accepere: et quædam ex regiis tributis deminuta,[9] quo mitius Romanum

[1] *Præverti ad Armenios.* Sed instantior cura fuit properare ad Armenios, eosque adire priùs, quàm Syriam ipsam, licèt Pisonis et Plancinæ artibus corruptam.

[2] *Maximisque imperiis.* Maximis Romanorum et Parthorum imperiis interjecti.

[3] *Vonone.* De Vonone jam dictum supra cap. 2.

[4] *In Zenonem.* Polemonis et Pythodoridis, fœminæ laudatissimæ, (Strabo, XII. 556.) filium. Vide canonem regum Armeniorum supra cap. 2. inter not. et emend.

[5] *Artaxatâ.* Artaxata, caput Armeniæ. Ejus rudera adhuc videntur prope *Koïrvirah*, ad austrum urbis *Erivan*.

[6] *Artaxiam.* Peregrino Zenonis nomine mutato, Artaxiam III. appellavere. Ab Artaxiâ, primo Armeniorum rege, plures dicti sunt Artaxiæ, vel Artaxes. Strabo, XI. p. 528.

[7] *Ex nomine urbis.* Quæ ipsa ab Artaxiâ rege nomen ducebat. Vide not. et emend. ad Ann. II. 56.

[8] *In formam provinciæ.* Archelao rege, viduæ Pythodoridis conjuge, mortuo, Cappadocia in formam provinciæ redacta est, ut dictum supra cap. 42. Eam equiti tunc traditam esse ait Dio, LVII. p. 614. Idem innuit Suet. in Vespasian. VIII. Verùm cùm his scriptoribus longè accuratior sit Tacitus, meritò existimat Lipsius Cappadociam à legato, seu proprætore primò administratam esse, deinde equiti, seu procuratori commissam, ac tandem à Vespasiano consulari viro traditam.

[9] *Deminuta.* Magna ergò tributa exigebant Cappadocum reges. Nam deminuta sunt, ut Romanum imperium mitius videretur; et tamen tanta fuerunt, ut centesimæ vectigal levaverit Tiberius et ducentesimam in posterum statuerit. Vide supra cap. 42.

imperium speraretur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primùm ad jus prætoris translatis.[1]

57. Cunctaque socialia[2] prosperè composita non ideo lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui jussus partem legionum ipse, aut per filium, in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrrhi[3] demum apud hiberna decumæ legionis convenere, firmato vultu, Piso adversùs metum, Germanicus ne minari crederetur; et erat, ut retuli,[4] clementior: sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque et Plancinam, et filios variis modis criminari. Postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira et dissimulatio gignit: responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserantque opertis odiis:[5] pòstque rarus in tribunali Cæsaris Piso; et si quandò adsideret, atrox, ac dissentire manifestus: vox quoque ejus audita est in convivio, cùm apud regem Nabatæorum[6] coronæ aureæ[7] magno pon-

[1] *Ad jus prætoris translatis.* Defuncto Antiocho, Commagenorum rege, et populis Romanum imperium cupientibus, Commagene facta est Cæsaris provincia, ut dictum supra cap. 42. sed posteà id mutatum. Caius enim Cappadociæ regnum Antiocho, Antiochi filio, restituit, deinde ademit; iterum reddidit Claudius. Penitus tandem sustulit Vespasianus. Strabo, XVI. p. 749. Dio, LIX. p. 645. LX. p. 670. Suet. in Vesp. VIII.

[2] *Cunctaque socialia.* Hæc cum superioribus conjungenda. Scilicet, res Cappadocum, Commagenorum, cunctaque socialia, id est, sociorum, prosperè composita, non ideo lætum Germanicum habebant.

[3] *Cyrrhi.* Cyrrhus urbs Cyrrhestices provinciæ, quæ Commagenæ erat contermina, nunc appellatur *Quars.*

[4] *Ut retuli.* Supra cap. 55.

[5] *Opertis odiis.* Emendat Lipsius *apertis:* approbat Amelot de la Houssaie. Nihil tamen mutaverim. Si enim aperta fuissent odia tribunali Cæsaris numquam adstitisset Piso, eum acerba loquentem non tolerâsset Germanicus. Verè Davanzati *con odii concentrati.* Vide Misc. Obs. IX. 387.

[6] *Nabatæorum.* Arabiam Nabatæam, *Arabia Petræa,* habitabant.

[7] *Coronæ aureæ.* Ad luxum Orientis spectant, ubi tamen regibus tantùm in conviviis dari solebant, vel quibus regalis honos habebatur. Cf. Capitol. in Ælio Vero, 5. Justin. XVIII. 2. et Polyb. XV. 31.

dere Cæsari et Agrippinæ, leves Pisoni et ceteris offerrentur: "Principis Romani, non Parthi regis[1] filio eas epulas dari:" abjecitque simul coronam, et multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

58. INTER quæ ab rege Parthorum Artabano[2] legati venere: miserat "amicitiam ac fœdus" memoraturos, et "cupere renovari dextras,[3] daturumque honori Germanici, "ut ripam Euphratis accederet:[4] petere interim, ne Vo-"nones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propin-"quis nuntiis ad discordias traheret." Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque, magnificè; de adventu Regis[5] et cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim,[6] Ciliciæ maritimam urbem, amotus est: datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia et dona, quibus Plancinam devinxerat.

A. U. C. 772. J. C. 19.

59. M. SILANO, L. Norbano consulibus,[7] Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis: sed cura

[1] *Non Parthi regis.* Frustra sudant interpretes; plana est sententia. In speciem modestus, reverà arrogans, ait Piso epulas illas dari Principis Romani filio, non ad luxum, sed ad imperium nato. Luxum illum decere filium regis Parthi, dedecere verò Cæsarem et Cæsaris socios.

[2] *Artabano.* Artabano II. de quo supra cap. 3. vide et canonem regum Parthorum cap. 1. inter not. et emend.

[3] *Renovari dextras.* In amicitiæ ac fœderis signum. Inde in nummis, CONCORDIA duabus manibus junctis exprimitur: nonnullaque militaria signa in manum desinunt.

[4] *Accederet.* Ipse Artabanus.

[5] *De adventu Regis.* Artabani ad ripam Euphratis.

[6] *Pompeiopolim.* Pompeiopolis, nunc *Palesoli.* Ante dicta Soloe, unde vox solœcismus. De hâc Plinius, v. 27. Cilicia, nunc *Caramania and part of Aladula.*

[7] *L. Norbano coss.* M. Junius Silanus, L. Norbanus Flaccus Balbus consules fuere A. U. C. 772. J. C. 19. In tesserâ eburneâ apud Cl. V. de Caylus, *Recueil d'Antiquités,* vol. III. Tab. LXXIX. num. 1. M. SIL. L. NO. B. COS. Id est, *M. Silano, L. Norbano Balbo consulibus.*

provinciæ prætendebatur; levavitque, apertis horreis, pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pedibus intectis, et pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione;[1] quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit,[2] quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset: nam Augustus, inter alia dominationis arcana,[3] vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis inlustribus,[4] seposuit Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terræ ac maris,[5] quamvis levi præsidio adversùm ingentes exercitus insedisset.

60. SED GERMANICUS, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido à Canopo.[6] Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem navis Canopum; quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diversum ad mare[7] terramque Libyam dejectus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi,[8] quem indigenæ ortum apud se et antiquissimum perhibent; eosque, qui

[1] *P. Scipionis æmulatione.* De hâc Scipionis Africani humanitate queritur Fabius Maximus apud Livium, XXIX. 19. sed immeritò. Populos exteros numquam certiùs devincit victor et Princeps, quàm cùm eorum mores ac cultus imìtatur.

[2] *Acerrimè increpuit.* Et in ipso senatu, teste Suet. in Tib. LII.

[3] *Dominationis arcana.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 59.

[4] *Equitibus Romanis inlustribus.* Equites illustres sæpe memorat Tacitus. Ii sunt, qui censum et spem senatorii ordinis habebant. De censu senatorio dictum supra cap. 33.

[5] *Claustra terræ ac maris.* Ostia Nili, et Isthmum, quæ sunt terræ ac maris claustra, lævi præsidio adversùs ingentes exercitus defendere quisque poterat.

[6] *Canopo.* Canopus, urbs inferioris Ægypti, ad ostium Canopicum, Serapidis templo nobilis. Nunc dicitur *Aboukir.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 60.

[7] *Diversum ad mare.* Id est, quod esset in contrariâ plagâ ei, quâ esset, quod petebat. Sic *diversæ fenestræ* apud Ovidium in Amor. qui sæpe hoc verbo ita utitur. Sic III. 2. *diversa oppida.* ERN.

[8] *Os dicatum Herculi.* Urbi Canopo proximum os Nili Canopicum, nunc *Mezenia.* Dicatum erat Herculi cum templo et urbe vicinâ Heraclio. Strabo, XVII. p. 801. Heraclium periit.

posteà pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos:[1] mox visit[2] veterum Thebarum magna vestigia:[3] et manebant structis molibus[4] literæ Ægyptiæ,[5] priorem opulentiam complexæ: jussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat "habitâsse quondam septingenta millia[6] ætate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamsen[7] Libyâ, Æthiopiâ,[8] Medisque et Persis, et Bactriano, ac Scythiâ potitum: quasque terras Suri Armeniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse:" legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque, et dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quæque natio penderet, haud minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum,[9] aut potentiâ Romanâ jubentur.

[1] *In cognomentum ejus adscitos.* Vera Ægyptiorum sententia. Nec ex Ægyptiaco tantùm Hercule, sed ex fortissimis singularum gentium viris conflatus portentosus ille Hercules, Græcorum fabulis toties decantatus.

[2] *Mox visit.* Anteà (quod siluit Tacitus) adiit Memphim, nunc *Geeza.* Ibique Apis, cibos à Germanico oblatos aversatus, mala paulo pòst eventura portendisse ferebatur. Ammian. Marcellin. XXII. 14.

[3] *Thebarum magna vestigia.* In superiore Ægypto veteres Thebæ, nunc *Habou.* Nusquam terrarum plura adhuc extant antiquitatis et Ægyptiacæ magnificentiæ monumenta, quæ descripta cum erudito orbe nuper communicavit Denon, *Travels in Upper and Lower Egypt.*

[4] *Structis molibus.* Obeliscis, de quibus plura apud Ammianum Marcellinum, XVII. 4.

[5] *Literæ Ægyptiæ.* Literæ illæ Hieroglyphicæ, quæ per figuras animalium aliaque signa sensus mentis effingebant. Infra Annal. XI. 14. Per tot ergò secula viguit primævæ illius scripturæ cognitio!

[6] *Septingenta millia.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 60.

[7] *Regem Rhamsen.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 60.

[8] *Æthiopiâ.* Non illâ Æthiopiâ, quæ, in plurimis sacræ scripturæ et veterum auctorum locis, pro Arabiâ desertâ accipitur, sed verâ Æthiopiâ, de quâ Plinius, VI. 29. *Ægyptiorum bellis attrita est Æthiopia.* Itaque Rhamses imperitavit Æthiopiæ, Libyæ, Ægypto, Arabiæ, Syriæ, parti australi Asiæ minoris, Cappadociæ, Armeniæ, Mediæ, Persidi, Bactrianæ, et Scythiæ intrà Imaum.

[9] *Vi Parthorum.* Cùm hæc scriberet Tacitus, duo tantùm erant magna imperia; Parthorum, et Romanorum. Illud vi ac luxu, hoc sapientiâ et potentiâ memorandum.

61. CETERUM Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem solum reddens:[1] disjectasque inter[2] et vix pervias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine et opibus[3] regum: lacusque,[4] effossâ humo, superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ,[5] et profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen[6] ac Syenen,[7] claustra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare[8] patescit.

62. DUM ea æstas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quæsivit, inliciens Germanos ad discordias, utque, fracto jam Maroboduo,[9] usque in exitium insisteretur. Erat inter Gothones[10] nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, et tunc, du-

[1] *Vocalem sonum reddens.* Veriùs, ut existimo, Plinius, XXXVI. 7. Basaltes *narratur in Thebis delubro Serapis, ut putant, Memnonis statuæ dicatus: quem quotidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt.* Id confirmat Strabo, XVII. p. 816. Thebis adhuc extat Memnonium, saxeaque Memnonis effigies. Vide not. et emend. ad Ann. II. 61.

[2] *Disjectasque inter.* Inter mobiles vixque pervias arenas. Vide not. et emend. ad Ann. II. 61.

[3] *Certamine et opibus.* Meliùs *insaniâ*, Plin. XXXVI. 15. Ad amplissimæ Pyramidis substructionem *in raphanos, et allium ac cæpas, mille sexcenta talenta, Angl.* 360,000l. *erogata* esse prodiderunt, teste eodem Plinio, XXXVI. 12. De Pyramidibus passim Herodotus, Lib. II. et Recentiores omnes.

[4] *Lacusque.* Lacum Mareotim, *the lake Sabaka*, et lacum Mœridis, *the lake Bathen.*

[5] *Alibi angustiæ.* Et prope Thebas antrum angustis canaliculis excavatum, profundâ altitudine et tot anfractibus intricatum, ut nullis inquirentium spatiis sit penetrabile. Vide not. et emend. ad Ann. II. 61.

[6] *Elephantinen.* Insula hæc in Ægypti et Æthiopiæ finibus, nunc *the island of Fleur.* Strabo, XVII. p. 819.

[7] *Syenen.* Urbs Syene, nunc *Assouan*, sub ipso Cancri Tropico. Inde *solstitii die medio nulla umbra.* Plin. VI. 29.

[8] *Quod nunc rubrum ad mare.* Olim urbe Syene finiebatur imperium Romanum. At Trajani tempore, quo scribebat Tacitus, ad fauces maris rubri, nunc *the streights of Babelmandel*, patebat. Veteribus enim scriptoribus Mare rubrum non est sinus Arabicus, *the Red Sea*, sed quod vulgò dicimus mare Indicum, *the Indian Sea*.

[9] *Fracto jam Maroboduo.* Ut dictum supra cap. 46.

[10] *Inter Gothones.* Gothones, *part of Ducal Prussia*, cis Vistulam.

biis rebus ejus, ultionem ausus. Is validâ manu fines Marcomannorum[1] ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam,[2] castellumque juxta situm: veteres illic Suevorum prædæ,[3] et nostris è provinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremùm oblivio patriæ, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

63. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium, quàm misericordia Cæsaris fuit: transgressus Danubium, quà Noricam provinciam[4] præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoriâ prioris fortunæ. "Nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad "se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse." Responsum à Cæsare, "tutam ei honoratamque sedem in Italiâ "fore, si maneret: sin rebus ejus aliud conduceret, abitu"rum fide, quâ venisset." Ceterùm apud senatum disseruit, "non Philippum[5] Atheniensibus, non Pyrrhum, aut "Antiochum, populo Romano perinde metuendos[6] fuisse." Extat oratio, "quâ magnitudinem viri, violentiam subjecta"rum ei gentium, et quàm propinquus Italiæ hostis, suaque "in destruendo eo consilia" extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, si quandò insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur: sed non excessit Italiâ

[1] *Marcomannorum.* *Bohemia.*

[2] *Regiam.* Ptolemæo II. 11. Μαρόβουδον, nunc *Prague.* Strabo, VII. p. 290. *Boviasmum, Marobodui regia,* Βουίασμον, τὸ τοῦ Μαροβούδου βασίλειον.

[3] *Suevorum prædæ.* Supra cap. 45. Ipsi Marcomanni erant origine Suevicâ, Suevusque Maroboduus, ut probat Balbinus, Miscellanea Historiæ Bohem. II. 4.

[4] *Noricam provinciam.* Noricum Ripense, nunc *part of Austria on this side of the Danube.* Danubium transgressus est inter *Passau and Vienna.*

[5] *Non Philippum.* Philippum Alexandri M. patrem: Pyrrhum, Epiri et Macedoniæ regem: Antiochum III. Magnum, Syriæ regem, à L. Scipione victum A. U. 564. et *pro impensis in bellum factis, quindecim* millibus *talentûm Euboicorum, Angl.* 3,375,000l. multatum, ut docet Liv. XXXVII. 45.

[6] *Perinde metuendos.* Non æquè metuendos fuisse, ac Maroboduum. Magnitudinem Marobodui exaggerat Tiberius, ut prudentiam suam ostentet, bellicas imperatorum virtutes deterat.

per duodeviginti annos; consenuitque, multùm immunitâ claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium: pulsus haud multo pòst Hermundurorum opibus,[1] et Vibilio duce; receptusque, forum Julium,[2] Narbonensis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati,[3] ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum[4] et Cusum[5] locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

64. SIMUL nuntiato "regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum,[6]" decrevere patres, "ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent. Structi et Arcus[7] circùm latera templi Martis Ultoris,[8] cum effigie Cæsarum:[9] lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmaverat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporin quoque, Thraciæ regem, astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces[10] tenuerat: quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi[11] fratri ejus, partem filio Cotyi[12]

[1] *Hermundurorum opibus.* Hermunduri ad Bohemiæ occidentem positi; *part of Bavaria and Franconia,* Romanis fida gens. Infra de mor. Germ. XLI.

[2] *Forum Julium.* Nunc *Fréjus.*

[3] *Utrumque comitati.* Maroboduum et Catualdam.

[4] *Marum.* Nunc *Moravia.* In Danubium influit haud procul ab urbe *Presburg* in Hungariâ.

[5] *Cusum.* Nunc *Vag.* Danubio infunditur prope urbem *Comorn* in Hungariâ.

[6] *A Germanico datum.* Supra cap. 46.

[7] *Structi et arcus.* Extat prope portam S. Sebastiani arcus dictus Drusi; sed is Drusi senioris est Germanici, de quo Suet. Claud. I. Spectatur et in nummo. Junioris Drusi arcus ævum non tulit.

[8] *Templi Martis ultoris.* In primâ urbis regione.

[9] *Cum effigie Cæsarum.* Germanici et Drusi.

[10] *Rhœmetalces.* Rhœmetalces I. quem Dio, LV. p. 569. perperam appellat Ῥυμητάλκην. In æreo Cimelii Regii nummo, caput Augusti nudum ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, *Cæsaris Augusti.* Ex adversâ parte caput Rhœmetalcis diadematum ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ, *regis Rhœmetalcis.* Nummos alios exhibet V. Cl. Cary, *Histoire des rois de Thrace,* tab. II. et p. 67. Regnum auspicatus est circa annum U. C. 738. A. C. 15. Vivebat adhuc anno U. C. 759. J. C. 6.

[11] *Rhescuporidi.* Ad Rhescuporin I. et Cotyn V. Thraciæ reges, pertinet nummus æreus, in quo diadematum Cotyis caput, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ, *rex Cotys.* Ex alterâ parte, Victoria dextrâ coronam, sinistrâ palmam tenet, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ, *regis Rhescuporidis.* Vide V. Cl. Cary, p. 72 et seq.

[12] *Filio Cotyi.* Cotyi, filio Rhœmetalcis, literarum studiis celeber-

permisit. In eâ divisione arva, et urbes,[1] et vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit; ipsorumque regum ingenia, illi mite, et amœnum, huic atrox, avidum, et societatis impatiens erat. Sed primò subdolâ concordiâ egere: mox Rhescupòris egredi fines, vertere in se Cotyi data, et resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat: enimverò auditâ mutatione Principis,[2] immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello.

65. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur: deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, "ne armis disceptarent:" statimque à Cotye dimissa sunt, quæ paraverat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ postulat, "eumdem in locum coiretur, posse de controversiis colloquio transigi:" nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude, cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, fœderi, convivium adjicit; tractâque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, et postquàm dolum intellexerat, "sacra regni, ejusdem familiæ Deos, et hospitales mensas" obtestantem, catenis onerat. Thraciâque omni potitus, scripsit ad Tiberium, "structas sibi insidias, præventum insidiatorem:" simul bellum adversùs Bastarnas Scythasque[3]

rimo. Vide not. et emend. ad Ann. II. 64.

[1] *Arva, et urbes.* Thracia australis et orientalis, Græcis vicina, data est Cotyi. Rhescuporidi cessit Thracia occidentalis ac borealis, montuosa, inculta, ferox; Scythis, Getis, Dacis, adnexa.

[2] *Mutatione Principis.* Cùm audîsset Rhescuporis, mortuo Augusto, Tiberium factum esse Principem, cœpit immittere latronum globos, exscindere castella, et causas belli serere.

[3] *Bastarnas Scythasque.* Ad Danubii ostia habitabant Bastarnæ et Scythæ. Dextrâ Scythæ, sinistrâ ripâ Bastarnæ, Græcis Βαστάρναι, Strabo, VII. p. 305. Plinius, IV. 12. Sect. 25. *Basternas* appellat. Sic quoque Beroaldus. At infra de mor. Germ. XLVI. *Bastarnæ* adhuc memorantur.

prætendens, novis peditum et equitum copiis sese firmabat.

66. Molliter rescriptum, "si fraus abesset, posse eum "innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, "nisi cognitâ causâ, jus et injuriam discreturos: proinde, "tradito Cotye, veniret, transferretque invidiam criminis." Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœsiæ,[1] cum militibus, queis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum et iram cunctatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: "occidi Cotyn" jubet, mortemque sponte sumtam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutavit; sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum,[2] veterem stipendiis, et arctâ cum rege amicitiâ, eòque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit.

67. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamvis ambiguum et scelera sua reputantem, perpulit, ut præsidia Romana[3] intraret: circumdata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, et centuriones, monendo, suadendo, et quanto longiùs abscedebatur apertiore custodiâ, postremò gnarum necessitas in urbem traxere. Accusatus in senatu ab uxore Cotyis[4] damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen[5] filium, quem

[1] *Proprætor Mœsiæ.* Mœsia, Thraciæ vicina, nunc *part of Servia and Bulgaria.*

[2] *Pomponium Flaccum.* Quem laudat Ovidius, IV. de Ponto, Ep. IX. 20.

Prœfuit his, Græcine, locis modò Flaccus; et illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

Bellum Pannonicum memorat, de quo Dio, LV. p. 569.

[3] *Præsidia Romana.* Quæ erant in Mœsiâ, et Thraciæ contermina.

[4] *Uxore Cotyis.* Pythodoridis, reginæ Ponti, matris optimæ filiâ optimâ. Nomen ejus ignoratur. Vide Strabonem, XII. p. 556.

[5] *In Rhœmetalcen.* In Rhœmetalcen II. Rhescuporidis I. filium, qui posteà universam Thraciam à Caio Principe accepit. Nummum ejus æreum V. Cl. Cary primus publicum fecit. Ex anticâ parte caput Caii laureatum ΓΑ...... ΜΑΝΙΚΩ ΣΕΒΑΣΤΩ, *Caio Germanico Augusto.* E posticâ.... ΥΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΑΣ, *rex Rhœme-*

paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis[1] dividitur: iisque nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Marcum Lepidum[2] Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

68. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi,[3] corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque,[4] et consanguineum sibi regem Scytharum conatus est: specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum[5] contendit, cujus pontes accolæ ruperant, auditâ regis fugâ: neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone[6] præfecto equitum vincitur: mox Remmius, evocatus,[7] priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transigit: unde major fides, conscientiâ sceleris, et metu indicii, mortem Vononi inlatam.[8]

talces, viri duo, alter sedens, stans alter, sinistrâ hastam tenet. Fortè ipse Rhœmetalces, qui Thraciam totam ab imperatore accipit, ut conjectatur V. Cl. Cary, p. 79.

[1] *Inque liberos Cotyis.* Ita tamen ut non regnarent singuli Cotyis liberi, sed unus tantùm imperaret. Certè Strabo, XII. p. 556. ait unum, et natu maximum, cùm hæc scriberet, regnare. Δυναστεύει δ' ὁ πρεσβύτατος αὐτῶν. Anno U. C. 792. J. C. 39. cùm Caius Thraciam totam Rhœmetalci II. tradidit, Cotys Armeniam minorem, et quasdam Arabiæ partes accepit, ut docet Dio, LIX. p. 649. Vide et Supplementum Annal. II. 67.

[2] *Marcum Lepidum.* Marcum Æmilium Lepidum, Ptolemæi Philopatoris Ægypti regis liberorum tutorem. Vide not. et emend. ad Ann. II. 67.

[3] *Memoravi.* Supra cap. 58.

[4] *Albanos Heniochosque.* Albani, mari Caspio vicini; Heniochi, ponto Euxino: Scythæ verò ii sunt, qui intrà Imaum habitant.

[5] *Amnem Pyramum.* Pyramus, Cataoniæ et Ciliciæ Campestris fluvius, de quo plurima memorat Strabo, XII. p. 536. Nunc dicitur *Gihon*.

[6] *Vibio Frontone.* Unius alæ præfecto. Vide not. et emend. ad Ann. II. 68.

[7] *Remmius, evocatus.* Apud Romanos militiâ defuncti, et ad eam revocati, appellabantur evocati, Græcè ἀνάκλητοι; vide Dionem, XLV. p. 276. LV. p. 565. In veteribus quibusdam Taciti editionibus *evocatus* pro nomine proprio accipitur. At meliùs Beroaldus, recentiores, et optimi interpretes pro nomine militari usurpant. Evocatos sæpe memorant veteres lapides.

[8] *Mortem Vononi inlatam.* Sue-

69. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes jusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliæ, nec minùs acerba, quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. Dein Piso abire Syriâ statuit; mox adversâ Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium [1] plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam [2] degreditur, opperiens ægritudinem,[3] quæ rursum Germanico acciderat: sævam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: et reperiebantur solo [4] ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis [5] insculptum, semiusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, queis creditur [6] animas numinibus infernis sacrari: simul missi à Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

tonius, in Tiber. XLIX. ait *Vononem, regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam se receperat, spoliatum perfidiâ* Tiberii *et occisum.* Verùm hâc in re se Tiberio iniquum probat. Accuratior et verior Tacitus.

[1] *Antiochiensium.* Antiochia, Syriæ caput, nunc *Antakia.*

[2] *Seleuciam.* Urbem Ciliciæ. Plin. v. 27. *Seleucia supra amnem Calycadnum, Tracheotis cognomine.* Nunc *Selefké.* Errat graviter Amelot de la Houssaie, cùm ait Seleuciam illam esse urbem principem Mesopotamiæ Tigri fluvio appositam.

[3] *Opperiens ægritudinem.* Eventum ægritudinis.

[4] *Reperiebantur solo.* In eâ ipsâ domo, quam inhabitabat Germanicus, reperiebantur hæc incantationum monumenta, Vide Dionem, LVII. p. 615.

[5] *Plumbeis tabulis.* Ad magicam defixionem hoc spectat, quà nomen devovendi, in pugillaribus aut membranis aut laminis plumbeis exaratum, stylo atroci confodiebatur. Ita apud Ovid. Amor. III. 7. 29. *Saga Pœnicia defixit nomina cera,* et Heroid. VI. 91. *Medea devovet absentes simulacraque cerea figit,* et in Grut. thes. inscr. p. 19. 6. INFANDO LATROCINIO DEFIXA MONVMENTIS ORDINIS DECVRIONVM NOMINA memorantur. Laminarum plumbearum in scelesto hoc negotio mentionem facit Hieron. citatus Heinsio in Advers. et ad Ovid. l. c.

[6] *Queis creditur.* Tiberianum seculum, ut ætates omnes politicæ, fuit rerum magicarum studiosissimum. Iisque pronior Germanicus Samothracum sacra, Canopum, Memphim, Serapidis ac Apidis cultu et oraculis urbes celebratissimas, adire voluit.

70. Ea Germanico haud minùs irâ, quàm per metum accepta; "si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub "oculis inimicorum foret; quid deinde miserrimæ conjugi, "quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: "festinare et urgere,[1] ut provinciam, ut legiones solus ha-"beat: sed non usque eò defectum Germanicum, neque "præmia cædes apud interfectorem mansura:" componit epistolas, "queis amicitiam ei renuntiabat."[2] Addunt plerique jussum "provinciâ decedere:" nec Piso moratus ultra,[3] naves solvit; moderabaturque cursui, quo propiùs regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset.

71. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur: "Si fato concederem, justus mihi dolor etiam "adversùs Deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, "intrà juventam præmaturo exitu raperent: nunc scelere "Pisonis et Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus "vestris relinquo: referatis patri ac fratri,[4] quibus acerbi-"tatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus miserri-"mam vitam pessimâ morte finîerim. Si quos spes meæ, "quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viven-"tem movebat, inlacrymabunt, quondam florentem, et tot "bellorum superstitem, muliebri fraude[5] cecidisse. Erit "vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non "hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunc-"tum ignavo questu:[6] sed quæ voluerit meminisse, quæ

[1] *Festinare et urgere.* Pisonem festinare et urgere, ut provinciam, &c.

[2] *Renuntiabat.* Componit epistolas, quibus amicitiam cum Pisone dirimebat, èique domo, et, ut plerique addunt, provinciâ, interdicebat.

[3] *Moratus ultra.* Seleuciæ.

[4] *Patri ac fratri.* Tiberio et Druso.

[5] *Muliebri fraude.* Fraude Liviæ Augustæ, cujus artes increpat. Mox cap. seq. Agrippinam monuit: *neu regressa in urbem æmulatione potentiæ, validiores inritaret*, et cap. 77. Domitius ad Pisonem, *est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris favor, sed in occulto.* cap. 82. *Secretos Augustæ cum Plancinâ sermones.* Vide etiam Annal. III. 10.

[6] *Prosequi defunctum ignavo*

"mandaverit exsequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: "vindicabitis vos, si me potiùs quàm fortunam meam fove-"batis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, "eamdemque conjugem meam: numerate sex liberos. Mi-"sericordia cum accusantibus[1] erit: fingentibusque sce-"lesta mandata, aut non credent homines, aut non ignos-"cent." Juravere amici, dextram morientis contingentes,[2] "spiritum antè quàm ultionem amissuros."

72. Tum ad uxorem versus, "per memoriam sui, per "communes liberos" oravit, "exueret ferociam, sævienti "fortunæ submitteret animum; neu regressa in urbem "æmulatione potentiæ validiores inritaret." Hæc palam, et alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo pòst extinguitur, ingenti luctu provinciæ et circumjacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regesque; tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes; visuque et auditu juxta venerabilis, cùm magnitudinem et gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam et adrogantiam effugerat.[3]

73. Funus sine imaginibus[4] et pompâ, per laudes, et memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam lo-

questu. Inani, sine vi et operâ, qualis deceat ignavos, imbelles et timidos, eorumque esse soleat.

[1] *Accusantibus*. Hæc recensentes, accusantes scelera, misericordiam commovebitis.

[2] *Dextram morientis contingentes*. In pignus fidei, quam *morienti* datam fallere summum nefas. Morientes etiam amicis dextram suam porrigere, observant interp. Vide Xenoph. de Cyro, VIII. 7.

[3] *Invidiam et adrogantiam effugerat*. Brevissima, sed egregia laus. Ita quoque Dio, LVII. p. 615. Ἀλλὰ συνελόντι εἰπεῖν, ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε, οὔτε ἐξήμαρτέ τι εἰς τὴν ὑπάρξασαν αὐτῷ τύχην, οὔτ' αὐτὸς ὑπ' ἐκείνης διεφθάρη. *Sed ut summatim dicam, quod paucis ex omni memoriâ contigit, neque contra fortunam, quâ utebatur, peccavit quicquam, neque ipse ab eâ corruptus est.* Plura Suetonius in Caio, III. IV et V.

[4] *Sine imaginibus*. Quia externas inter gentes mortuus. Imagines Romæ asservabantur. De his imaginibus egregia habet Polybius, VI. p. 495. Vide et Plinium, XXXV. 2.

corum,[1] in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. "Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, "haud multùm triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minùs præliatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias servitio premere. Quòd si solus arbiter rerum, si jure et nomine regio fuisset, tanto promtiùs adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præstitisset." Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochiensium, qui locus sepulturæ destinabatur.[2] Prætuleritne veneficii signa, parùm constitit:[3] nam ut quis misericordiâ in Germanicum, et præsumtâ suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.[4]

74. Consultatum inde inter legatos, quique alii senatorum aderant, "quisnam Syriæ præficeretur:" et ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, et Cn. Sentium diu quæsitum: dein Marsus seniori, et acriùs tendenti[5] Sentio concessit. Isque infamem veneficiis eâ in provinciâ, et Plancinæ percaram, nomine Martinam, in urbem misit, postulantibus Vitellio[6] ac Veranio, ceterisque qui crimina et

[1] *Propinquitatem etiam locorum.* In Syriâ mortuus est Germanicus, Alexander in Babyloniâ.

[2] *Sepulturæ destinabatur.* Destinabatur busto, quo cremaretur: vide infra cap. 83.

[3] *Parùm constitit.* Haud ita modestè Suetonius in Caio, 1.

[4] *Diversi interpretabantur.* Germanici partibus addicti, eum veneno interiisse dicebant. In Pisonem proniores, Germanicum cardiaco morbo mortuum contendebant. Id accipimus à Plinio, xi. 37. Sect. 71. *Negatur cremari posse Cor in iis, qui cardiaco morbo obierint: negatur et veneno interemtis. Certè extat oratio Vitellii, quâ reum Pisonem ejus sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamque testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso.* De Vitellio dicetur, cap. seq.

[5] *Acriùs tendenti.* Syriæ præfecturam acriùs ambienti.

[6] *Vitellio.* P. Vitellio, de quo supra Annal. i. 70. Vide stemma Vitelliorum Hist. i. 9.

accusationem tamquam adversùs receptos jam reos instruebant.

75. At AGRIPPINA, quamquam defessa luctu, et corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, et liberis; miserantibus cunctis, "quòd fœmina nobilitate "princeps, pulcherrimo modò matrimonio, inter venerantes "gratantesque aspici solita, tunc ferales reliquias sinu ferret, "incerta ultionis, anxia sui, et infelici fœcunditate fortunæ "totiens obnoxia." Pisonem interim apud Coum insulam[1] nuntius adsequitur, "excessisse Germanicum." Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, et magis insolescente Plancinâ, quæ luctum amissæ sororis tum primùm læto cultu mutavit.

76. ADFLUEBANT centuriones, monebantque "promta "illi legionum studia: repeteret provinciam non jure ab"latam, et vacuam." Igitur "quid agendum" consultanti, M. Piso filius "properandum in urbem" censebat: "nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones im"becillas, aut inania famæ pertimescenda: discordiam erga "Germanicum odio fortasse dignam, non pœnâ: et adem"tione provinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrede"retur, obsistente Sentio, civile bellum incipi: nec dura"turos in partibus centuriones militesque, apud quos re"cens imperatoris sui memoria, et penitus infixus in Cæ"sares amor prævaleret."

77. CONTRA Domitius Celer ex intimâ ejus amicitiâ disseruit, "Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, "Syriæ præpositum: huic fasces et jus prætoris, huic le"giones datas: si quid hostile ingruat, quàm justiùs arma "oppositurum, qui legati auctoritatem,[2] et propria mandata

[1] *Coum insulam.* Cos, insula Ægæi maris, nunc *Stan Co.*

[2] *Qui legati auctoritatem.* Quàm justiùs arma oppositurum illum,

"acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo "senescant: plerumque innocentes, recenti invidiæ impares. "At si teneat exercitum, augeat vires, multa, quæ provideri "non possint, fortuitò in melius casura. An festinamus "cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum et "indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, "primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est "Cæsaris favor, sed in occulto: et periisse Germanicum "nulli jactantiùs mœrent, quàm qui maximè lætantur."

78. Haud magnâ mole[1] Piso, promtus ferocibus, in sententiam trahitur: missisque ad Tiberium epistolis, incusat "Germanicum luxûs et superbiæ; seque pulsum, ut "locus rebus novis patefieret, curam exercitûs, eâdem fide "quâ tenuerit, repetivisse." Simul Domitium impositum triremi "vitare littorum oram, præterque insulas lato mari "pergere in Syriam" jubet: concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, trajectisque in continentem navibus vexillum tironum[2] in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum "ut se auxiliis juvarent" scribit; haud ignavo ad ministeria belli juvene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset.

79. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ Agrippinam vehebant, utrimque infensi,

qui legati auctoritatem, et propria mandata acceperit.

[1] *Haud magnâ mole.* Difficultate, i. e. facilè. Cf. ad Liv. I. 38. 4.—*rebus novis*, seditioni, rebellioni.

[2] *Vexillum tironum.* Tirones qui nondum in numeros relati. Quod egregiè illustrat Ulpianus, Digest. XLIX. tit. 1. *De testamento militis.* art. 42. *Ex eo tempore quisque jure militari incipit posse testari, ex quo in numeros relatus est: antè non: proinde qui nondum in numeris sunt, licèt etiam lecti tirones sint, et publicis expensis iter faciant, nondum tamen milites sunt: debent enim in numeros referri.* Tirones illi, experimentis comprobati, in numeros referebantur, seu punctis signorum inscribebantur, ut loquitur Vegetius, I. 8. Itaque dum altum petit Domitius, Piso oram Cariæ legit, et, navibus continenti admotis, vexillum tironum intercipit.

arma primò expediere: dein mutuâ formidine, non ultra jurgium processum est: Marsusque Vibius nuntiavit Pisoni, "Romam ad dicendam causam veniret." Ille eludens respondit, "adfuturum, ubi prætor, qui de veneficiis quæreret, "reo atque accusatoribus diem prædixisset." Interim Domitius Laodiceam,[1] urbem Syriæ, adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè novis consiliis idoneam rebatur, à Pacuvio legato prævenitur. Id Sentius Pisoni per literas aperit, monetque "ne castra corruptoribus, "ne provinciam bello tentet:" quosque Germanici memores, aut inimicis ejus adversos cognoverat, contrahit, "magnitudinem Imperatoris"[2] idemtidem ingerens, et "rempublicam armis peti:" ducitque validam manum, et prælio paratam.

80. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus: sed castellum Ciliciæ munitum admodùm, cui nomen Celendris,[3] occupat. Nam admixtis desertoribus, et tirone nuper intercepto, suisque et Plancinæ servitiis, auxilia Cilicum, quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. "Cæsarisque se legatum" testabatur "provinciâ, quam is dedisset, arceri, non à legionibus "(earum quippe accitu venire) sed à Sentio, privatum "odium falsis criminibus tegente: consisterent in acie, non "pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis[4] *parentem* "quondam appellatum, si jure ageretur, potiorem, si armis, "non invalidum vidissent." Tum pro munimentis castelli

[1] *Laodiceam.* Nunc *Ladik*, urbem Syriæ.

[2] *Magnitudinem Imperatoris.* Majestatem Tiberii Principis, ut rectè explicant Gronovius, Davanzati et Gordon. Malè autem Freinshemius et Amelot de la Houssaie, *magnitudinem Germanici.*

[3] *Celendris.* Oppidum illud maritimum, nunc *Kelnar* esse videtur, ad occasum urbis Seleuciæ.

[4] *Ubi Pisonem ab ipsis.* Consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi vidissent Pisonem, ab ipsis parentem quondam, supra cap. 55. appellatum; potiorem certè, si jure ageretur; nec etiam invalidum, si armis decertaretur.

manipulos explicat, colle arduo et derupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus ac subsidiis instructi: hinc militum, inde locorum asperitas: sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata. Ut venere in manus, non ultra dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur:[1] vertunt terga Cilices, seque castello claudunt.

81. INTERIM Piso classem, haud procul opperientem, adpugnare frustra tentavit: regressusque, et pro muris[2] modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat; adeòque commoverat, ut signifer legionis sextæ[3] signum ad eum transtulerit. Tum Sentius "occanere cornua tubasque, et peti aggerem, "erigi scalas" jussit, "ac promtissimum quemque succe-"dere: alios tormentis hastas, saxa, et faces ingerere." Tandem, victâ pertinaciâ, Piso oravit, "utì, traditis armis, "maneret in castello, dum Cæsar, cui Syriam permitteret, "consulitur." Non receptæ conditiones: nec aliud, quàm naves et tutum in Urbem iter, concessum est.

82. AT ROMÆ, postquàm Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira. Et erumpebant questus: "Ideo nimi-"rum in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permissam "provinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancinâ "sermones: vera prorsus de Druso[4] seniores locutos:

[1] *In æquum eniterentur.* In collem eniterentur, æquoque loco pugnarent.

[2] *Pro muris.* Id est, è summis mœnibus, ut rectè explicat Gronovius, vertuntque optimi quique interpretes. Haud ita probabiliter Freinshemius *progressus extra muros.*

[3] *Signifer legionis sextæ.* Unus è signiferis, non verò ipse legionis sextæ Aquilifer. Optimè vertit Davanzati, *e tal commosso, che un' Alfiere della legion sesta gli portò l'insegna.* Haud ita accuratè V. Cl. Gordon, *and thus much he had already effected, that the Eagle-bearer of the sixth legion revolted to him with his Eagle.*

[4] *De Druso.* De Druso, Germanici patre, cujus *magna apud populum Romanum memoria; cre-*

"displicere regnantibus civilia filiorum ingenia: neque ob "aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo "jure complecti, redditâ libertate, agitaverint." Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum magistratuum, ante senatusconsultum, sumto justitio,[1] desererentur fora, clauderentur domus; passim silentia et gemitus, nihil compositum in ostentationem: et quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altiùs animis mœrebant. Fortè negotiatores, vivente adhuc Germanico, Syriâ egressi, lætiora de valetudine ejus attulere: statim credita, statim vulgata sunt: ut quisque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt: cursant per urbem, moliuntur templorum fores:[2] juvit credulitatem nox, et promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus, quasi rursum ereptum, acriùs doluit.

83. Honores, ut quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretique, "ut nomen ejus Saliari "carmine[3] caneretur: sedes curules sacerdotum [4] Augusta-

debaturque, si rerum potitus foret, libertatem redditurus. Unde in Germanicum favor, et spes eadem. Supra Annal. I. 33.

[1] *Sumto justitio.* De Justitio dictum est Annal. I. 16. Plurima habet Sueton. in Caio, v et vi.

[2] *Moliuntur templorum fores.* Suetonius in Caio, vi. *Passim cum luminibus et victimis in capitolium concursum est, ac penè revulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque undique concinentium.*

Salva Roma, salva Patriâ, salvus est Germanicus.

[3] *Saliari carmine.* Salios et saliare carmen instituit Numa. *Salios duodecim Marti Gradivo legit, tunicæque pictæ insigne dedit, et super tunicam æneum pectori tegumen; cælestiaque arma, quæ ancilia appellantur, ferre; ac per urbem ire canentes carmina cum tripudiis sollemnique saltatu jussit.* Livius, I. 20. In his carminibus decantari gloriosissimum fuit. Id Augusto datum *ut in hymnos juxta cum Diis immortalibus adscriberetur,* ἔς τε τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐσγράφεσθαι. Dio, LI. p. 457.

[4] *Sacerdotum Augustalium.* Inter Augustales sacerdotes annumeratum vidimus Germanicum, Ann. I. 54. Erant etiam ludi Augustales, de quibus ibidem, et cap. 15. Itaque decretum ut in sacerdotum Augustalium conventibus et in Augustalibus ludis sedes curules pro

"lium locis, superque eas querceæ coronæ[1] statuerentur: "ludos Circenses eburna effigies præiret: neve quis flamen "aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliæ, crearetur." Arcus additi Romæ, et apud ripam Rheni, et in monte Syriæ Amano,[2] cum inscriptione rerum gestarum, ac "mortem ob rempublicam obiisse:" sepulcrum Antiochiæ[3] ubi crematus: tribunal[4] Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve in queis colerentur, haud facilè quis numerum inierit. Cùm censeretur clypeus,[5] auro et magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ; adseveravit Tiberius, "solitum paremque ceteris dicatu-"rum: neque enim eloquentiam fortunâ discerni; et satis "inlustre,[6] si veteres inter scriptores haberetur." Equester ordo *cuneum Germanici*[7] appellavit, qui *Juniorum* diceba-

Germanico, licet defuncto, ponerentur. Id honoris Marcello olim tribuerat Augustus, teste Dione, LIII. p. 517. *Jussit ut ludis Romanis effigies Marcelli aurea cum aureâ coronâ et sellâ curuli in theatrum inferretur, mediaque inter præfectos iis ludis magistratus collocaretur.*

[1] *Querceæ coronæ.* Sæpe occurrunt in nummis cum inscriptione OB CIVIS SERVATOS, *ob cives servatos.* Propter egregium libertatis studium Germanico decretæ.

[2] *Monte Syriæ Amano.* Ciliciam à Syriâ dividit mons Amanus, nunc *Baïlan.*

[3] *Antiochiæ.* Nunc *Antakia.* Plin. v. 21. *Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata,* ob Daphnes vicum ab Antiochiâ XL. stadiis orientem versùs dissitum. Hìc lucus LXXX. stadiorum ambitu, in quo Apollinis ac Dianæ fanum. Strabo, XVI. p. 749 et 750. Habentur nummi plurimi ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟϹ ΔΑΦΝΗΝ.

[4] *Tribunal.* Id est altum tumulum. Apud Gruter. p. 751. n. 11.

P. AELIVS. VENERIANVS.
HOC. VAS. DISOMVM. SIBI. ET
FELICITATI. SVAE. POSVIT. ET
TRIBVNAL. EX. PERMISSV PONTIF.
PERFECIT.

Ita quoque *tumulos altos, aut tribunalia* μεταφορικῶς dixit Plin. XVI. 1.

[5] *Cùm censeretur clypeus.* Cùm decerneretur imaginem Germanici inter eloquentiæ auctores esse collocandam. Cur autem imagines illæ appellarentur clypei dicetur infra. Vide not. et emend. ad Ann. II. 83.

[6] *Satis inlustre.* Ipsi principes ingenii laude inclarescunt; novumque exsurgit decus, si optimos inter scriptores haberi mereantur.

[7] *Cuneum Germanici.* Equites, in plures cuneos divisi, cuneum Germanici appellavere, qui de gente Juniâ Juniorum dicebatur. Vide not. et emend. ad Ann. II. 83. Ab iis quoque institutum ut turmæ Idibus Julii imaginem Germanici in solemni decursione sequerentur.

tur; instituitque uti turmæ Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur: pleraque manent: quædam statim omissa sunt, aut vetustas obliteravit.

84. Ceterum recenti adhuc mœstitiâ, soror Germanici Livia, nupta Druso,[1] duos virilis sexûs simul enixa est: quod rarum[2] lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, "nulli antè Romanorum ejusdem fastigii viro "geminam stirpem editam:" nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus,[3] domum Germanici magis urgeret.

85. Eodem anno gravibus senatûs decretis libido fœminarum coercita; cautumque "ne quæstum corpore face-"ret, cui avus, aut pater, aut maritus eques Romanus "fuisset:" nam Vistilia prætoriâ familiâ genita, licentiam stupri apud ædiles vulgaverat;[4] more inter veteres recepto,

De his decursionibus vide quæ dicta sunt supra cap. 7.

[1] *Nupta Druso.* Tiberii filio. Vide stem. Cæs. n. 70, 71, 72 et 73.

[2] *Quod rarum.* Quæ res, rara lætaque etiam parentibus modicis, tanto gaudio adfecit Tiberium, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, nulli antè Romanorum ejusdem fastigii ac dignitatis viro, id est, nondum in regnatrice domo, geminam stirpem editam. Tiberianæ lætitiæ et Drusianæ fortunæ monumentum singulare extare voluit senatus in Musei nostri nummo, ære magno: DRVSVS CÆSAR. TI. AVG. F. DIVI AVG. N. PONT. TR. POT. II. *Drusus Cæsar Tiberii Augusti filius, Divi Augusti nepos, pontifex, tribuniciæ potestatis anno secundo.* In areâ S C, *senatûs consulto.* Ex adversâ parte duæ cornucopiæ, ex quibus gemellorum duo capita exsurgunt, caduceo intermedio.

[3] *Auctus liberis Drusus.* Ipse et liberi ejus, *domum Germanici magis urgeret,* premeret, ei gravis esset, imminutâ spe subcessionis in regno, et aucto metu periculi huic inde imminentis.

[4] *Apud ædiles vulgaverat.* Apud ædiles professa fuerat se stupro quæstum facere velle. Tam pudenda in nobilibus fœminis licentia, imperante Tiberio, cœperat, teste Suetonio in Tiber. xxxv. *Fœminæ famosæ, ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri cœperant.* Itaque quod subjungit Tacitus, *more inter ve-*

qui satis pœnarum adversùm impudicas in ipsâ professione flagitii credebant. Exactum et à Titidio Labeone, Vistiliæ marito, "cur in uxore delicti manifestâ ultionem legis "omisisset?" atque illo prætendente "sexaginta dies[1] "ad consultandum datos necdum præteriisse," satis visum de Vistiliâ statuere. Eaque in insulam Seriphon[2] abdita est. Actum et de sacris Ægyptiis Judaicisque[3] pellendis: factumque patrum consultum, "ut quatuor millia libertini "generis eâ superstitione infecta, queis idonea ætas, in in"sulam Sardiniam veherentur," coercendis illic latrociniis, et, si ob gravitatem cœli interiissent, vile damnum: "ceteri "cederent Italiâ, nisi certam ante diem profanos ritus "exuissent."

86. Post quæ retulit Cæsar, "capiendam virginem[4] "in locum Occiæ," quæ septem et quinquaginta per annos summâ sanctimoniâ Vestalibus sacris præsederat: egitque grates Fonteio Agrippæ, et Domitio Pollioni, "quòd, "offerendo filias, de officio in rempublicam certarent." Prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater ejus in eodem conjugio manebat: nam Agrippa discidio

teres recepto, intelligendum de ignobilibus fœminis, non verò de nobilibus. Hæc fœminarum libido repudio et exilio coercita est, ut docet Suetonius, loc. cit. Porrò stuprum in virginem viduamve, adulterium in nuptam committitur. Hic stuprum pro adulterio accipitur, quâ significatione quoque usurpatur in lege Juliâ.

[1] *Sexaginta dies.* Lege Juliâ *de adulteriis*, sexaginta dies à commissi criminis die marito ad accusandum competunt; si extraneus fuerit, menses sex. Vide Anton. Augustinum de legibus, p. 73.

[2] *In insulam Seriphon.* Ægæi maris insulam, nunc *Serpho*.

[3] *De sacris Ægyptiis Judaicisque.* Suetonius in Tiber. XXXVI. *Externas cærimonias, Ægyptios Judaicosque ritus compescuit, coactis qui superstitione eâ tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Judæorum juventutem per speciem sacramenti, in provincias gravioris cæli distribuit: reliquos gentis ejusdem, vel similia sectantes, Urbe submovit, sub pœnâ perpetuæ servitutis, nisi obtemperâssent.* Causas verò ipsas, sacrilega Judæorum latrocinia, sacrilegas Isiacorum impuritates, aliaque scelera recenset Josephus Antiq. Jud. XVIII. 3. n. 4 et 5.

[4] *Capiendam virginem.* Ut Occiæ succederet.

domum imminuerat: et Cæsar quamvis posthabitam,[1] decies sestertii[2] dote solatus est.

87. "SÆVITIAM annonæ" incusante plebe, statuit frumento pretium quod emtor penderet, "binosque nummos[3] se "additurum negotiatoribus in singulos modios."[4] Neque tamen ob ea *parentis patriæ*, delatum et anteà, vocabulum adsumsit, acerbèque increpuit eos, qui *divinas occupationes*,[5] ipsumque *dominum* dixerant: unde angusta et lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

88. REPERIO apud scriptores senatoresque eorumdem temporum, Adgandestrii, principis Cattorum, lectas in senatu literas, quibus "mortem Arminii" promittebat "si "patrandæ neci venenum mitteretur:" responsumque esse, "non fraude, neque occultis, sed palam et armatum po"pulum Romanum hostes suos ulcisci:" quâ gloriâ æquabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque.[6] Ceterùm Armi-

[1] *Posthabitam.* Filiam Fonteii Agrippæ.

[2] *Decies sestertii. Angl.* 8333l. 6s. 8d.

[3] *Binosque nummos. Angl.* 4d.

[4] *In singulos modios.* Modius Romanus, pro variâ tritici levitate aut ponderositate, XX vel XXII. Romanas libras tritici continebat, Plin. XVIII. 7. Porrò cùm Tiberius in singulos modios binos nummos negotiatoribus adderet, fermè quintam partem pretii solvisse videtur. Modium recentiorem, qui XXV. libras tritici continet, describit Cl. Gori, *Inscript. Antiq.* vol. I. p. 263. vol. III. p. I et seq.

[5] *Qui divinas occupationes.* Eadem habet Suetonius in Tiber. XXVII. *Dominus appellatus à quodam, denuntiavit ne se amplius contumeliæ causâ nominaret. Alium dicentem, sacras ejus occupationes— pro sacris, laboriosas dicere coegit.*

[6] *Vetuerànt, prodiderantque.* Memorandum illud fidei et virtutis Romanæ exemplum contigit. anno U. C. 476. A. C. 277. *Timochares Ambraciensis,* (Ambrakia in Epirus) *Fabricio consuli pollicitus est, se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus ejus præerat, necaturum. Ea res cùm ad senatum esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit, ut adversùs hujus generis insidias cautiùs se gereret: memor Urbem à filio Martis conditam; et armis bella, non venenis, gerere debere.* Valer. Maxim. VI. 5. n. 1. Literas Fabricii ad Pyrrhum recitat Plutarchus in Pyrrho, p. 396. Paulo diversas Gellius, III. 8.

nius, abscedentibus Romanis, et pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubiè Germaniæ, et qui non primordia populi Romani,[1] sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit: præliis ambiguus,[2] bello non victus: septem et triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc[3] barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur: Romanis haud perinde celebris,[4] dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

[1] *Primordia populi Romani.* Populum Rom. primis ejus temporibus.—Ceterùm eodem anno periere Germanicus et Arminius, ut olim Hannibal, Scipio Africanus et Philopœmen.

[2] *Præliis ambiguus.* Variâ in iis fortunâ usus.

[3] *Caniturque adhuc.* Vide not. et emend. ad Ann. II. 88.

[4] *Romanis haud perinde celebris.* Velleio tamen, II. 118. egregiè laudatus: *Juvenis, genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promtus ingenio, nomine Arminius—ardorem animi vultu oculisque præferens.*

BREVIARIUM

LIBRI TERTII.

1. Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam pervenit. Eæ tumulo Augusti illatæ, et funus ductum. 7. Drusus in Illyricum rursus proficiscitur. 8. Cn. Piso, cùm Romam rediisset, veneni et majestatis postulatur. Dictâ causâ, cùm omnia infensa et infesta experiretur, manus sibi adfert. 20. Tacfarinas bellum in Africâ renovat, quod opprimitur à L. Apronio proconsule. 22. Lepida Æmilia adulterii et veneni defertur, et damnatur. 25. Papia Poppæa lex ad id tempus asperiùs exercita, mollitur à Tiberio, et nexus ejus exsolvuntur. Legum initia et vices. 30. L. Volusii et Sallustii Crispi, insignium virorum, obitus. 31. Tiberius in Campaniam concedit. 32. Iterum Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Junius Blæsus deligitur. 37. Equites aliquot Romani majestatis damnantur. 38. Thracum discordia. 40. Galliarum civitates rebellant, ducibus Julio Sacroviro et Julio Floro. At infeliciter. A legionibus

Germanicis copiæ earum cæsæ; et ipsæ ad vetus jugum retractæ. 49. C. Lutorius, eques, majestatis damnatus, et in carcere exanimatus. 52. Cura luxûs coercendi cœpta et omissa. 56. Drusus tribuniciam potestatem accipit. 58. Flamen Dialis vetitus provinciam sortiri. 60. Asyla Græcorum lustrata et repurgata. 66. C. Silanus repetundarum et majestatis damnatus. 73. Tacfarinatem Junius Blæsus proturbat et fratrem ejus capit. 76. Juniæ illustris fœminæ mors et funus.

Hæc triennio gesta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXIII.	20.	Coss.	M. Valerio Messalâ, C. Aurelio Cottâ.
DCCLXXIV.	21.	Coss.	Tiberio Augusto IV, Druso Cæsare II.
DCCLXXV.	22.	Coss.	D. Haterio Agrippâ, C. Sulpicio Galbâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER TERTIUS.

A. U. C. 772. J. C. 19.

1. NIHIL intermissâ navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram insulam[1] advehitur, littora Calabriæ contra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, et nescia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quisque amicorum, et plerique militares, ut quisque sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium;[2] quod naviganti celerrimum fidelissimumque adpulsu erat. Atque ubi primùm ex alto visa classis, complentur non modò portus et proxima maris, sed mœnia ac tecta, quàque longissimè prospectari poterat, mœrentium turbâ, et rogitan-

[1] *Corcyram insulam.* Nunc *Corfu*, Epiro vicinam.

[2] *Oppidum Brundisium.* Nunc *Brindisi*, Portus ille è Græciâ navigantibus celerrimus, ad quem recto itinere contenditur, fidelissimusque adpulsu ac tutissimus. Plin. III. 11. *Brundisium* L. M. *passuum ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore transitu, sic utique longiore.*

tium inter se, "silentione, an voce aliquâ egredientem "exciperent?" neque satis constabat quid pro tempore foret: cùm classis paulatim successit, non alacri, ut adsolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquàm duobus cum liberis[1] feralem urnam tenens egressa navi, defixit oculos;[2] idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum fœminarumve planctus: nisi quòd comitatum Agrippinæ longo mœrore fessum, obvii et recentes in dolore anteibant.

A. U. C. 773. J. C. 20.

2. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito "ut "magistratus Calabriæ, Apulique et Campani,[3] suprema "erga memoriam filii sui munera fungerentur." Igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incomta signa,[4] versi fasces: atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites,[5] pro

[1] *Duobus cum liberis.* Caio, ut videtur, et Juliâ. Ceteri erant Romæ.

[2] *Defixit oculos.* Oculis in feralem urnam terramque defixis, constitit, ut rectè explicant Freinshemius in paraphrasi, et optimi interpretes Davanzati, Amelot de la Houssaie, Gordon, aliique plurimi. Non verò ubi omnium oculos in se unum defixos convertit, ut quibusdam placet. Vide D'Orvillii An. in Charit. p. 248.

[3] *Calabriæ, Apulique et Campani.* Nunc *Calabria, Puglia, Capitanate, the exterior Principality of Terra di Lavoro, and part of the interior Principality.* Magistratus illi erant municipales duumviri, decuriones, seviri Augustales, &c.

[4] *Incomta signa.* Signa rebus lætis comta et uncta, tristibus incomta. Plin. XIII. 3. *Mirum est hanc* unguentorum *gratiam penetrâsse et in castra. Aquilæ certè ac signa, pulverulenta illa, et custodibus horrida, inunguntur festis diebus. Utinamque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hâc mercede corruptæ terrarum orbem devicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus vitiis, ut per hoc jus sumantur sub casside unguenta.* Itaque sine coronis, sine unguentis incomta militum signa: versi lictorum Germanici fasces.

[5] *Trabeati equites.* Trabeati, non quidem luctûs, sed solemnitatis causâ, ut rectè explicat Illustr. Huetius. Trabea, vestis fuit militaris, quæ virgas instar trabium intextas haberet. Nonnunquam in monumentis obvia.

opibus loci, vestem, odores, aliaque funerum solemnia cremabant:[1] etiam quorum diversa oppida,[2] tamen obvii, et victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrymis et conclamationibus dolorem testabantur. Drusus[3] Tarracinam[4] progressus est, cum Claudio fratre,[5] liberisque Germanici, qui in Urbe fuerant. Consules M. Valerius[6] et C. Aurelius (jam enim magistratum occœperant) et senatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, et, ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari.[7]

3. Tiberius atque Augusta[8] publico abstinuere; inferius majestate suâ rati, si palam lamentarentur, an ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam[9] non apud auctores rerum,[10] non diurnâ actorum scripturâ, reperio ullo insigni officio functam; cùm super Agrippinam, et Drusum, et Claudium,

[1] *Cremabant.* Moris fuit apud veteres in funeribus ac sacrificiis dolorem ardentibus rogis testari. Quod nunc Germanico, olim Druso patri præstitum, teste Senecâ, consol. ad Marciam, III. *Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro republicâ obierat, ingens civium provinciarumque et totius Italiæ desiderium, per quam effusis in officium lugubre municipiis coloniisque usque in Urbem ductum erat funus triumpho simillimum—Longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta* Livia, *tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi totiens illum amitteret, irritata.*

[2] *Quorum diversa oppida.* Non coloniæ tantùm, sed diversa etiam oppida, et ob locorum situm ab Agrippinæ itinere nonnihil dissita.

[3] *Drusus.* Tiberii filius.

[4] *Tarracinam.* Nunc *Terracina*, in agro Romano.

[5] *Cum Claudio fratre.* Fratre Germanici, posteà Principe. Et quatuor Germanici liberis, qui in Urbe fuerant, Nerone, Druso, Agrippinâ et Drusillâ.

[6] *Consules M. Valerius.* Consules fuere A. U. C. 773. J. C. 20. M. Valerius Messala et C. Aurelius Cotta. Ipsis Kalendis Januarii magistratum occœperant.

[7] *Malè dissimulari.* Ab illo senatûs ac populi luctu aberat adulatio, cùm scirent omnes Germanici mortem lætam esse Tiberio, ejusque lætitiam malè dissimulari.

[8] *Augusta.* Livia, Tiberii mater.

[9] *Matrem Antoniam.* Matrem Germanici. Vide stem. Cæs. n. 42.

[10] *Apud auctores rerum.* Apud Scriptores. Vide infra cap. 30.

ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non toleravit: faciliùs crediderim, Tiberio et Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mœror, et matris exemplo, avia quoque et patruus[1] attineri viderentur.

4. DIES, quo reliquiæ tumulo Augusti[2] inferebantur, modò per silentium vastus,[3] modò ploratibus inquies: plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces:[4] illic miles cum armis, sine insignibus[5] magistratus, populus per tribus, "concidisse rempublicam, nihil spei reliquum" clamitabant; promtiùs apertiùsque,[6] quàm ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quàm studia hominum accensa in Agrippinam; cùm "decus patriæ, solum Augusti sanguinem,[7] unicum "antiquitatis specimen" appellarent, versique ad cœlum ac Deos, "integram illi subolem, ac superstitem iniquorum" precarentur.

5. FUERE qui publici funeris pompam requirerent, com-

[1] *Avia quoque et patruus.* Livia et Tiberius.

[2] *Tumulo Augusti.* Tumulus Augusti in campo Martio inter Flaminiam viam ripamque Tiberis. Extant adhuc rudera, quæ exhibet d'Overbeke: *Restes de l'ancienne Rome,* vol. 1. p. 87.

[3] *Per silentium vastus.* Dies ille, modò propter silentium, vastitatem ac solitudinem referebat; modò propter ploratus, erat inquies ac tumultuosus.

[4] *Conlucentes per campum Martis faces.* Nam qui funus prosequebantur puerorum, cereos manibus gestabant, qui adultorum, candelas, funalia, faces, quia noctu olim cadavera solita efferri, ut Donatus censet: qui mos etiam in parentatione annuâ obtinuit, vide Suet. Aug. 98. et adeò tritus fuit, ut Isidorus, 12. 2. *Funus dictum à funibus adcensis* velit, *quos ante feretrum papyris circumdatis tulerint;* Lips. Cf. Kirchman. de fun. Rom. 2 et 3.

[5] *Sine insignibus.* Sine togâ prætextâ, sine anulis, sine lato clavo, aliisque dignitatis insignibus ut rectè explicat Lipsius.

[6] *Promtiùs apertiùsque.* Promtiùs apertiùsque clamitabant, quàm ut eos Tiberii ac Liviæ imperitantium meminisse crederes.

[7] *Solum Augusti sanguinem.* Plurimus adhuc extabat Augusti sanguis. At una Agrippina Augusto digna.

pararentque "quæ in Drusum,[1] patrem Germanici, honora "et magnifica Augustus fecisset: ipsum quippe asperrimo "hiemis, Ticinum[2] usque progressum, neque absceden-"tem à corpore simul urbem intravisse: circumfusas lecto "Claudiorum Juliorumque[3] imagines, defletum in foro, "laudatum pro rostris, cuncta à majoribus reperta, aut quæ "posteri invenerint, cumulata. At Germanico ne solitos qui-"dem, et cuicumque nobili debitos honores, contigisse: sanè "corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo "modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par "fuisse, quanto prima fors negavisset: non fratrem nisi "unius diei viâ,[4] non patruum[5] saltem portâ tenus ob-"vium: ubi illa veterum instituta? præpositam toro[6] effi-"giem, meditata ad memoriam virtutis carmina, et lauda-"tiones et lacrymas, vel doloris imitamenta?"

6. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: "Multos inlustrium Romanorum ob "rempublicam obiisse; neminem tam flagranti desiderio "celebratum: idque et sibi, et cunctis egregium, si modus "adjiceretur: non enim eadem decora principibus viris, et "imperatori populo,[7] quæ modicis domibus, aut civitati-

[1] *Quæ in Drusum.* Vide quæ dicta sunt supra cap. 2. et in stem. Cæs. n. 79. De his quoque funeribus Dio, LV. p. 749. Suetonius in Claud. I.

[2] *Ticinum.* Nunc *Pavia.*

[3] *Claudiorum Juliorumque.* Ferebantur Claudiorum imagines propter familiam. Claudiæ enim gentis erat Drusus: Juliorum verò, honoris causâ. Nondum enim in familiam Juliam transierant Claudii. Sed Liviam, matrem Drusi, uxorem duxerat Augustus. Vide not. et emend. ad Ann. III. 5.

[4] *Nisi unius diei viâ.* Terracinam progressus erat Drusus, ut dictum supra cap. 2. Nonnulli emendant *fratres,* quod minimè probaverim. Hìc enim de Druso agitur, non verò de Claudio, qui certè longiùs progressus fuisset, si per Tiberium ac Drusum licuisset. Sic infra cap. 8 et 12. Drusus, non verò Claudius memoratur.

[5] *Patruum.* Tiberium.

[6] *Præpositam toro.* Ubi illa veterum instituta? Ubi præpositam toro effigiem? Cerea enim defuncti effigies lecto præponebatur, vide Dionem, LVI. p. 592. Ubi meditata ad memoriam virtutis carmina? Ubi laudationes et lacrymas; vel saltem doloris imitamenta?

[7] *Imperatori populo.* Romani

"bus: convenisse recenti dolori luctum, et ex mœrore[1] "solatia: sed referendum jam animum ad firmitudinem, "ut quondam divus Julius, amissâ unicâ filiâ,[2] ut divus Au-"gustus, ereptis nepotibus,[3] abstruserint tristitiam. Nil "opus vetustioribus exemplis: quotiens populus Romanus "clades exercituum, interitum ducum, funditùs amissas "nobiles familias constanter tulerit? Principes mortales, "rempublicam æternam esse. Proin repeterent solemnia:[4] "et" quia ludorum Megalesiûm[5] spectaculum suberat, "etiam voluptates resumerent."

7. TUM exuto justitio,[6] reditum ad munia: et Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone ultionis:[7] et crebro questu, "quòd vagus "interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, adroganti et "subdolâ morâ, scelerum probationes subverteret." Nam vulgatum erat "missam," ut dixi,[8] "à Cn. Sentio famo-"sam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisii extinc-

se imperatorem populum esse gloriabantur, fatebanturque exteri. Legati enim Pyrrhi quid de Româ sentirent, à rege suo interrogati, *Urbem templum sibi visam, senatum regum consessum esse* respondebunt, Florus, I. 18. Et Tullius pro domo suâ, XC. *Ille, ille populus est dominus regum, victor atque imperator omnium gentium.*

[1] *Et ex mœrore.* Cùm adhuc recens esset dolor, convenisse luctum; nunc verò post mœrorem convenire solatia, et ex ipso mœrore enasci debere.

[2] *Unicâ filiâ.* Juliâ. Vide stem. Cæs. n. 6. De ejus morte Seneca consol. ad Marciam, XIV. *C. Cæsar cùm Britanniam peragraret, nec Oceano felicitatem suam continere posset, audivit decessisse filiam, publica secum fata ducentem.—Tamen intrà tertium diem imperatoria obiit munia, et tam citò dolorem vicit, quàm omnia solebat.*

[3] *Ereptis nepotibus.* Caio et Lucio, de quibus dictum supra Annal. I. 3.

[4] *Repeterent solemnia.* Ut ad munia et negotiorum consuetudinem redirent. Suet. in Tib. LII.

[5] *Ludorum Megalesiûm.* Celebrabantur mense Aprili per dies septem. Vide not. et emend. ad Ann. III. 6. Mortuus erat Germanicus exeunte Mense Novembri, ut colligitur ex Suetonio in Caio, VI. Illi in urbe parentatum exeunte Martio.

[6] *Exuto justitio.* De justitio supra Annal. I. 16.

[7] *Ultionis.* Petendæ è Pisone ultionis causâ.

[8] *Ut dixi.* Supra Ann. II. 74.

" tam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla " in corpore signa sumti exitii reperta."

8. At Piso, præmisso in urbem filio, datisque mandatis, per quæ Principem molliret, ad Drusum pergit; quem haud fratris interitu[1] trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum judicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, suetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget.[2] Drusus Pisoni, " si vera " forent quæ jacerentur, præcipuum in dolore[3] suum " locum" respondit: " sed malle falsa et inania, nec cuiquam " mortem Germanici exitiosam esse." Hæc palam, et vitato omni secreto: neque dubitabantur præscripta ei à Tiberio, cùm, incallidus alioqui et facilis juventâ, senilibus tum artibus uteretur.

9. Piso, Dalmatico mari[4] tramisso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum,[5] ac mox Flaminiam viam,[6] adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in Urbem, dein præsidio Africæ,[7] ducebatur: eaque res agitata rumoribus,

[1] *Haud fratris interitu.* Quem haud tam trucem fratris interitu, quàm sibi æquiorem, remoto æmulo sperabat. Drusum non trucem, sed potiùs æquum sibi adpromittebat. Sic infra cap. 17. *miseratio, quàm invidia augebatur.* Sallust. in Jugurth. C. *non diffidentiâ futuri, quæ imperavisset, quàm uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus esset.* Id est, *non tam diffidentiâ futuri.*

[2] *Liberalitate auget.* Quanti esset sueta illa liberalitas incompertum.

[3] *Præcipuum in dolore.* Drusus Pisoni respondit, si vera forent, quæ de veneno jacerentur, fore ut præcipuus in dolore sibi locus esset, graviùsque ceteris omnibus indoleret ac succenseret: sed malle hæc esse falsa et inania, nec mortem Germanici cuiquam esse exitiosam. Quæ, cùm palam, et vitato omni secreto, protulisset Drusus, minimè dubitatum est quin præscripta à Tiberio esset locutus; præsertim cùm incallidus alioqui, et facilis juventâ, senilibus tamen artibus uteretur.

[4] *Dalmatico mari.* Nunc *the gulf of Venice.*

[5] *Picenum.* Nunc *the marches of Ancona.*

[6] *Flaminiam viam.* Via Flaminia à Flaminio circa annum U. C. 533. A. C. 220. ab Urbe Ariminium, nunc *Rimini*, deducta. Piso Anconâ ad locum, qui nunc dicitur *Case Brugiate*, contendit, ibique viam Flaminiam ingressus est.

[7] *Præsidio Africæ.* Adversùs Tacfarinatem, de quo dicetur cap. 20.

"ut in agmine atque itinere crebrò se militibus ostentavisset."[1] Ab Narniâ,[2] vitandæ suspicionis, an quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare,[3] ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulo Cæsarum[4] adpulerat; dieque, et ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, fœminarum comitatu Plancina, et vultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta invidiæ domus foro imminens,[5] festa ornatu,[6] conviviumque et epulæ, et celebritate loci nihil occultum.[7]

10. POSTERA die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulavit: contra Vitellius, ac Veranius,[8] ceterique Germanicum comitati tendebant, "nullas esse partes Trioni;[9] "neque se accusatores, sed rerum indices et testes, mandata "Germanici perlaturos." Ille, dimissâ ejus causæ delatione, "ut priorem vitam[10] accusaret" obtinuit; petitumque est[11] à principe, "cognitionem exciperet." Quod ne reus quidem abnuebat, studia populi et patrum metuens: contra, "Tiberium spernendis rumoribus validum, et con-

[1] *Ostentavisset.* Ut eos corrumperet. Jam olim sermone vulgi *parens legionum* appellatus, Ann. II. 55. Quam ob rem, vitandæne suspicionis causâ, an quia pavidorum hominum incerta sunt consilia, ab Narniâ in Urbem Nare ac mox Tiberi devectus est.

[2] *Narniâ.* Nunc *Narni,* in Umbriâ.

[3] *Nare.* Nunc *Nera.* Prope oppidum *Orte* in Tiberim influit.

[4] *Tumulo Cæsarum.* Quem supra cap. 4. appellavit *tumulum Augusti.* Quique, ut jam dixi, erat in campo Martio inter Flaminiam viam et ripam Tiberis. Huc adpulisse crimen fecit odium publicum.

[5] *Foro imminens.* Forum Romanum in VIII. Urbis regione Capitolinum inter et Palatinum montes.

[6] *Festa ornatu.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 9.

[7] *Nihil occultum.* In tantâ loci celebritate nihil fuit occultum.

[8] *Vitellius, ac Veranius.* De illis jam supra Ann. II. 74.

[9] *Nullas esse partes Trioni.* Nullas esse in hâc causâ Trionis partes, neque esse audiendum.

[10] *Ut priorem vitam.* Fulcinius Trio obtinuit ut priorem Pisonis vitam, actam scilicet ante Syriæ præfecturam, accusaret. Vide infra cap. 13.

[11] *Petitumque est.* Petitum est à Tiberio, ut ipse causæ cognitionem exciperet: quod ne Piso quidem abnuebat, studia populi et patrum in Germanicum metuens.

" scientiæ matris[1] innexum esse: veraque, aut in deterius " credita, judice ab uno faciliùs discerni: odium et invi- " diam apud multos valere." Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quâque ipse famâ[2] distraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accusantium,[3] et hinc preces audit, integramque causam ad senatum remittit.

11. ATQUE interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent, " ob receptum Maroboduum,[4] et res " priore æstate gestas, ut ovans iniret," prolato honore Urbem intravit. Post quæ, reo " T. Arruntium, T. Vini- " cium, Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex. " Pompeium patronos" petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus, et L. Piso, et Livineius Regulus adfuere: arrectâ omni civitate, " quanta fides amicis Germanici, " quæ fiducia reo: satin' cohiberet, an promeret sensus " suos Tiberius:" iis haud aliàs intentior[5] populus, plus sibi in principem occultæ vocis, aut suspicacis silentii permisit.

12. DIE senatûs, Cæsar orationem habuit meditato temperamento:[6] " Patris sui[7] legatum atque amicum Pisonem

[1] *Conscientiæ matris.* De illâ Liviæ conscientiâ jam dictum Ann. II. 77 et 82.

[2] *Quâque ipse famâ.* Lætam enim Tiberio fuisse Germanici mortem omnes noverant, ut memoratum supra cap. 2. Propterea *multifarium increpitum et per noctes creberrimè acclamatum est, Redde Germanicum. Quam suspicionem confirmavit ipse posteà: conjuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.* Suet. in Tib. LII.

[3] *Minas accusantium.* Inde minas Pisonem accusantium, hinc Pisonis preces audit.

[4] *Ob receptum Maroboduum.* Receptum Maroboduum, et Ravennæ habitum vidimus supra Ann. II. 63.

[5] *Haud aliàs intentior.* Populus numquam aliàs se intentiorem præstitit, neque in Principem plus occultæ vocis, aut suspicacis silentii sibi permisit.

[6] *Meditato temperamento.* Egregiè dictum. Tiberius enim ita Pisonem accusat, ut Germanicum æquè urgeat.

[7] *Patris sui.* Augusti, qui Tiberium adoptaverat, Pisonemque in Hispaniam legatum miserat, infra cap. 13.

"fuisse, adjutoremque Germanico datum à se, auctore "senatu, rebus apud Orientem administrandis: illic con-"tumaciâ et certaminibus asperâsset juvenem, exituque "ejus lætatus esset; an scelere extinxisset, integris animis "dijudicandum. Nam si legatus[1] officii terminos, obse-"quium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, et "luctu meo lætatus est; odero, seponamque à domo meâ, "et privatas inimicitias, non Principis ulciscar. Sin facinus "in cujuscumque mortalium nece vindicandum detegitur; "vos verò et liberos Germanici, et nos parentes[2] justis "solatiis adficite: simulque illud reputate, turbidè et sedi-"tiosè tractaverit exercitus Piso: quæsita sint per ambi-"tionem studia militum; armis repetita provincia; an "falsa hæc in majus vulgaverint accusatores: quorum ego "nimiis studiis jure succenseo. Nam quò pertinuit, nu-"dare corpus, et contrectandum vulgi oculis permittere, "differrique etiam[3] per externos, tamquam veneno inter-"ceptus esset, si incerta adhuc ista, et scrutanda sunt? "Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed "neque reum prohibeo, quominùs cuncta proferat, quibus "innocentia ejus sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Ger-"manici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo "causa connexa est, objecta crimina pro adprobatis acci-"piatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos "dedit, quantum quisque eloquentiâ et curâ valet, juvate "periclitantem. Ad eumdem laborem, eamdem constan-

[1] *Nam si legatus.* Si legatus filium meum non extinxit, sed tantummodò obsequium erga eum exuit, ejusdemque morte et luctu meo lætatus fuit, legatum quidem odero, seponam à domo meâ; non tamen violatum Principem, læsam majestatem, sed privatas tantùm inimicitias ulciscar. Nec enim hæc publica, sed privata solùm injuria. At si filium meum interemit, si facinus illud in cujuscumque mortalium nece vindicandum detegitur, eum majestatis reum judicate; vosque, et liberos Germanici, et nos parentes justis solatiis adficite. Hæc enim justa judicum et offensorum solatia, sceleratorum pœna.

[2] *Nos parentes.* Tiberium et Liviam, parentes propter adoptionem.

[3] *Differrique etiam.* Differri et disseminari etiam per externas gentes tamquam veneno interceptus esset Germanicus.

"tiam accusatores hortor. Id solùm Germanico super "leges præstiterimùs, quòd in curiâ potiùs quàm in foro,[1] "apud senatum quàm apud judices, de morte ejus an-"quiritur: cetera pari modestiâ tractentur: nemo Drusi "lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec siqua in "nos adversa[2] finguntur."

13. Exin "biduum criminibus objiciendis" statuitur, "utque sex dierum spatio interjecto, reus per triduum de-"fendererur." Tum Fulcinus vetera et inania orditur, "ambitiosè, avarèque habitam Hispaniam." Quod neque convictum[3] noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur majoribus flagitiis. Post quem Servæus, et Veranius, et Vitellius, consimili studio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, objecere; "odio Germanici, et "rerum novarum studio, Pisonem vulgus militum, per "licentiam et sociorum injurias, eò usque corrupisse,[4] ut "*parens legionum* à deterrimis appellaretur: contra, in "optimum quemque, maximè in comites et amicos Ger-"manici, sævisse: postremò ipsum devotionibus et veneno "peremisse: sacra hinc et immolationes nefandas[5] ipsius "atque Plancinæ: petitam armis rempublicam; utque reus "agi posset, acie victum."[6]

14. Defensio in ceteris trepidavit: nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique ob-

[1] *Quàm in foro.* Populi studia metuebant Piso et Tiberius: ideo in curiâ et apud senatum, non verò in foro et apud judices de morte Germanici anquiritur.

[2] *Siqua in nos adversa.* Siqui in nos adversi rumores finguntur. Infra Hist. II. 26. *adverso rumore.*

[3] *Neque convictum.* Quod quidem probatum licet et convictum, neque noxæ erat reo, si recentia purgaret: neque etiam defensum et purgatum, erat absolutioni, si majoribus flagitiis teneretur.

[4] *Eò usque corrupisse.* De hâc legionum corruptelâ et licentiâ dictum supra Annal. II. 55 et 69.

[5] *Et immolationes nefandas.* Post Germanici mortem. Supra Ann. II. 75.

[6] *Acie victum.* Petitam armis rempublicam, et victum acie Pisonem vidimus, Ann. II. 80 et 81.

noxiam, ne contumelias quidem adversùm imperatorem inficiari poterat: solum veneni crimen visus est diluisse; quod ne accusatores quidem satis firmabant, "in convivio "Germanici, cùm super eum Piso discumberet,[1] infectos "manibus ejus cibos" arguentes: quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia, et tot adstantium visu, ipso Germanico coram, id ausum: offerebatque familiam[2] reus, et ministros in tormenta flagitabat. Sed judices per diversa implacabiles erant: Cæsar ob bellum provinciæ inlatum;[3] Senatus, numquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse: "scripsissent" expostulantes:[4] quod haud minùs Tiberius, quàm Piso abnuêre. Simul Populi ante curiam voces audiebantur, "non temperaturos manibus, si patruum "sententias evasisset:" effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias[5] ac devellebant, ni jussu Principis protectæ repositæque forent. Igitur inditus lecticæ, et à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur.

15. EADEM Plancinæ[6] invidia, major gratia: eòque am-

[1] *Super eum Piso discumberet.* In dextro Stibadii cornu discumbebat Germanicus, in sinistro cornu Piso. Itaque licèt secundum locum occuparet Piso, super Germanicum discumbebat. Quod paucis intellectum, ut fatetur Davanzati. De hoc ritu discumbendi vide eruditum Sirmondum, not. in Sidon. Apollinar. Epist. I. 11.

[2] *Offerebatque familiam.* Servos suos ad tormenta offerebat Piso: servos quoque Germanici, qui super mensam ministraverant, in tormenta flagitabat.

[3] *Provinciæ inlatum.* A Pisone bellum Ciliciæ illatum. Ann. II. 80.

[4] *Scripsissent expostulantes.* Senatores Germanici et Pisonis chartas omniaque Syriacæ legationis diaria expostulant. Quod haud minùs Tiberius, quàm Piso, ausus est abnuere. Nec mirum. Fertur enim fuisse *literas Tiberii et mandata in Germanicum,* ut dicetur cap. 16. et apud Suetonium in Tiberio, LII. Vide not. et emend. ad Ann. III. 14.

[5] *In Gemonias.* Gemoniæ scalæ, gradus erant in quibus reorum corpora populo spectanda proponebantur. Deinde unco gutturi infixo, in Tiberim trahebantur. Gemoniæ illæ Aventinum inter et Testaceum montem positæ.

[6] *Eadem Plancinæ.* Eadem Plancinæ invidia, idem odium, sed major apud Principem et Augustam gratia. Quanto verò major gratia, tanto minùs Tiberio in eam licebat.

biguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. Atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, "sociam se cujuscumque fortunæ, et si ita ferret, comitem exitii" promittebat. Ut secretis Augustæ precibus veniam obtinuit; paulatim segregari à marito, dividere defensionem cœpit: quod reus postquàm sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatumque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, adversa et sæva cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine irâ, obstinatum, clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defensionem in posterùm meditaretur, pauca conscribit, obsignatque, et liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur: dein multam post noctem, egressâ cubiculo uxore, "operiri fores" jussit: et cœptâ luce, perfosso jugulo, jacente humi gladio, repertus est.

16. AUDIRE me memini ex senioribus, visum sæpiùs inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos ejus dictitavisse, "literas Tiberii, et mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni elusus à Sejano per vana promissa foret: nec illum sponte extinctum, verùm immisso percussore:" quorum neutrum adseveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt. Cæsar, flexo in mœstitiam ore, "suam invidiam tali morte[1] quæsitam" apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirit "qualem Piso diem

[1] *Suam invidiam tali morte.* Cæsar, flexo in mœstitiam ore, queritur Pisonem Principis invidiam apud senatum tali morte quæsivisse, quasi ipse mortis exactorem misisset; crebris interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemque exegisset. Atque liberto, qui ejus codicillos attulerat, pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, ne plura inconsultò expromeret, statim codicillos recitat Tiberius. Hæc nonnulli perperam interpretantur; vide not. et emend. ad Ann. III. 16.

"supremum, noctemque exegisset." Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos: "Conspiratione inimicorum et invidiâ falsi criminis oppressus, "quatenus veritati, et innocentiæ meæ nusquam locus est, "Deos immortales testor, vixisse me, Cæsar, cum fide "adversùm te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosque "oro liberis meis consulatis: ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adjunctus, cùm omne hoc "tempus in Urbe egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est:[1] atque utinam ego potiùs filio juveni, quàm "ille patri seni cessisset! eò impensiùs precor, ne meæ "pravitatis pœnas innoxiùs luat. Per quinque et quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatûs[2] "quondam divo Augusto parenti tuo probatus, et tibi "amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filii rogo." De Plancinâ[3] nihil addidit.

17. Post quæ Tiberius adolescentem[4] crimine civilis belli purgavit: "patris quippe jussa, nec potuisse filium "detrectare:"[5] simul "nobilitatem domûs,[6] etiam ipsius,[7] quoquo modo meriti, gravem casum" miseratus.

[1] *Dehortatus est.* Supra Ann. II. 76.

[2] *Collegium consulatûs.* Piso consul fuerat cum Augusto. A.U.C. 731. A.C. 22. cum Tiberio. A.U.C. 747. A. C. 6. Per hoc consulatûs collegium Augusto probatus, Tiberio amicus.

[3] *De Plancinâ.* Quia segregari à marito, et defensionem dividere cœperat. Supra cap. 15.

[4] *Adolescentem.* M. Pisonem.

[5] *Nec potuisse filium detrectare.* Mirum sanè hæc loqui Tiberium. Talia patris jussa potest ac debet detrectare filius. *Neque enim sententia illa vera, et proba videri potest, omnia esse, quæ pater jusserit, parendum. Quid enim? si proditionem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperavit turpia, aut impia. Media igitur sententia optima atque tutissima visa est; quædam esse parendum, quædam non obtemperandum*, Gellius, II. 7. Optimè quoque Quinctilianus, *non omnia præstanda etiam parentibus. Alioquin nihil est perniciosius acceptis beneficiis, si in omnem nos obligant servitutem.* Plura vide apud Grotium, de jure belli ac pacis, II. 26.

[6] *Nobilitatem domûs.* Domo Calpurniâ erat Piso.

[7] *Ipsius.* Pisonis, patris, qui sibi mortem consciverat.

Pro Plancinâ cum pudore et flagitio[1] disseruit, "matris "preces" obtendens: in quam optimi cujusque secreti questus magis ardescebant. "Id ergò fas aviæ, interfec-"tricem nepotis aspicere, adloqui, eripere senatui? quod "pro omnibus civibus leges obtineant,[2] uni Germanico non "contigisse! Vitellii et Veranii voce defletum Cæsarem; "ab Imperatore et Augustâ defensam Plancinam! proinde "venena et artes tam feliciter expertas verteret in Agrip-"pinam,[3] in liberos ejus, egregiamque aviam ac patruum "sanguine miserrimæ domûs exsatiaret." Biduum super hæc, imagine cognitionis, absumtum; urgente Tiberio liberos Pisonis, "matrem uti tuerentur." Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio quàm invidia[4] augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare,[5] magistratus eo etiam munere fungebantur) "nomen Piso-"nis radendum fastis" censuit: "partem bonorum pub-"licandam; pars ut Cn. Pisoni filio concederetur, isque "prænomen mutaret.[6] M. Piso exutâ dignitate, et accepto "quinquagies sestertio,[7] in decem annos relegaretur, con-"cessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ."

[1] *Cum pudore et flagitio.* Cum pudore, quòd ream defenderet. Cum flagitio, quòd matris preces obtenderet, eamque ipsam ream faceret. Atque inde in Liviam optimi cujusque civis questus magis ardescere.

[2] *Leges obtineant.* Quod pro omnibus civibus obtinent leges, ut interfectores morte puniantur, id uni Germanico non contigisse. Immo interfectricem non modò vivere, sed ab Imperatore, ab Augustâ defendi.

[3] *In Agrippinam.* In uxorem Germanici, in ejus liberos. Et Liviam, egregiam illam aviam, Tiberium, egregium patruum, sanguine miserrimæ domûs exsatiaret.

[4] *Miseratio quàm invidia.* Quod reis omnibus indefensis commune est, indefensa Plancina miserationem magis, quàm invidiam augebat.

[5] *Referente Cæsare.* Principe causas referente, ipsi consules munere dicendi sententiam fungebantur. Absente verò Principe, sententiam rogabant, non dicebant, ut omnibus compertum.

[6] *Prænomen mutaret.* Idem enim filii, ac patris, prænomen. Posteà *L. Piso* dictus est, ut videtur ex Dione, l.ix. p. 656.

[7] *Quinquagies sestertio.* *Angl.* 41,666*l.* 13*s.* 4*d.*

18. MULTA ex eâ sententiâ mitigata sunt à Principe: "ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quandò M. Antonii,[1] "qui bellum patriæ fecisset, Juli Antonii,[2] qui domum "Augusti violâsset, manerent:" et M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, ut sæpe memoravi,[3] adversùm pecuniam, et tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior.[4] Atque idem, cùm Valerius Messalinus "signum aureum[5] in æde Martis Ultoris;" Cæcina Severus "aram Ultioni statuendam" censuissent, prohibuit: "ob externas ea victorias sacrari" dictitans, "domestica mala tristitiâ operienda." Addiderat Messalinus, "Tiberio, et Augustæ, et Antoniæ, et Agrippinæ Drusoque, ob vindictam Germanici, grates agendas," omiseratque Claudii mentionem:[6] et Messalinum quidem L. Asprenas senatu coram percunctatus est, "an prudens præterîsset?" ac tum demum nomen Claudii adscriptum est. Mihi, quanto plura recentium, seu veterum revolvo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obversantur: quippe famâ, spe, veneratione, potiùs omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

19. PAUCIS pòst diebus Cæsar auctor senatui fuit, "Vitellio, atque Veranio, et Servæo sacerdotia tribuendi:" Fulcinio "suffragium ad honores" pollicitus, monuit, "ne "facundiam violentiâ præcipitaret."[7] Is finis fuit ulciscendâ[8]

[1] *M. Antonii.* Triumviri.

[2] *Juli Antonii.* Julus Antonius, triumviri filius, ob adulterium Juliæ morte punitus. Infra Ann. IV. 44.

[3] *Ut sæpe memoravi.* Annal. I. 75. II. 48.

[4] *Placabilior.* Pudendum enim foret in patrem et filium sævire, Plancinæ verò longè nocentiori indulgere.

[5] *Signum aureum.* Aureum Martis Ultoris signum, cujus ædes erat in VIII. urbis regione.

[6] *Claudii mentionem.* Claudius, Germanici frater, tunc summè despectus, vide Suetonium in Claud. II et X. Ibi mira rerum mortalium ludibria.

[7] *Violentiâ præcipitaret.* Eâ sanè violentiâ abreptus, vetera et inania Pisoni objecit, ut dictum supra cap. 13.

[8] *Ulciscendâ.* In ulciscendâ Germanici morte.

Germanici morte, non modò apud illos homines, qui tum agebant,[1] etiam secutis temporibus vario rumore jactatâ: adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent; alii vera in contrarium vertunt: et gliscit utrumque posteritate. At Drusus urbe egressus[2] repetendis auspiciis, mox ovans introiit, paucosque post dies Vipsania mater ejus[3] excessit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu: nam ceteros[4] manifestum ferro; vel creditum est, veneno aut fame extinctos.

20. EODEM anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoravi,[5] bellum in Africâ renovat, vagis primùm populationibus, et ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graves prædas: postremò haud procul Pagydâ flumine,[6] cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius, impiger manu, exercitus militiâ, et illam obsidionem flagitii ratus.[7] Is cohortatus milites, "ut "copiam pugnæ in aperto facerent," aciem pro castris instruit: primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter

[1] *Qui tum agebant.* Vitam agebant. Virg. Æn. v. 51.

—*Getulis agerem si Syrtibus exul.*

[2] *Urbe egressus.* Drusus, Urbem ingressus propter Germanici funera, supra cap. 11. auspicia et imperium deposuerat. Urbe egressus, repetit auspicia et imperium, ut ovans ob receptum Maroboduum introeat. Unus Augustus proconsularem dignitatem ita obtinuit, ut illam etiam intrà Urbem servaret. Ceteri omnes, antequàm pomœrium Urbis intrarent, magistratum et magistratûs insignia deponebant. Dio, XXXIX. p. 120. LIII. p. 519.

[3] *Vipsania mater ejus.* Vipsania Agrippina, olim Tiberii uxor. Vide stem. Cæs. n. 69.

[4] *Nam ceteros.* Ferro cecidit Agrippa, Ann. I. 6. Lucium et Caium artibus Liviæ extinctos creditum est, Ann. I. 3. Agrippina fame enecta, Ann. VI. 25. Julia in exilio periit, Ann. IV. 71.

[5] *Pulsum à Camillo memoravi.* Annal. II. 52.

[6] *Pagydâ flumine.* Flumen illud in Numidiâ. Idem mihi videtur esse, quod nunc dicitur *Abead.* Inter fontes fluminum *Abead* et *Mejerda* erat Castellum Romanum. Alius *rivus Pagida* in Phœnice, de quo Plinius, v. 19.

[7] *Flagitii ratus.* Obsidionem illam probrosam esse ratus. Probrosum enim Romanos ab inconditis prædonibus, et militiæ rudibus, obsideri. *Flagitium* pro *dedecore* usurpant Livius aliique optimi scriptores.

tela occursat fugientibus, increpat signiferos, "quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret:" simul excepta vulnera, et quamquam transfosso oculo, adversum os[1] in hostem intendit, neque prælium omisit, donec desertus suis caderet.

21. Quæ postquàm L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloriâ hostis anxius, raro eâ tempestate, et è vetere memoriâ facinore, decumum quemque[2] ignominiosæ cohortis sorte ductos, fusti necat. Tantùmque severitate profectum, ut vexillum veteranorum,[3] non ampliùs quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen,[4] adgressas fuderint: quo prælio Rufus Helvius, gregarius miles, servati civis decus retulit, donatusque est ab Apronio torquibus et hastâ: Cæsar addidit civicam coronam,[5] "quòd non eam quoque Apronius jure proconsulis tribuisset," questus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas, perculsis Numidis, et obsidia aspernantibus, spargit bellum;[6] ubi instaretur, cedens ac rursum in terga remeans: et dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumque Romanum impunè ludificabatur. Postquàm deflexit[7] ad maritimos

[1] *Adversum os.* Et, quamquam transfosso oculo, acriùs adversum os oculumque in hostem intendit.

[2] *Decumum quemque.* Illâ decimandi ratione primus usus est Appius Claudius consul anno U. C. 259. A. C. 494. Vide Livium, II. 59. Polybium, VI. p. 482.

[3] *Vexillum veteranorum.* De vexillariis dictum satis Annal. I. 38. in not. et emend.

[4] *Cui Thala nomen.* Præsidium Thala in Numidiâ situm, et Pagydæ amni vicinum. Imperitante Jugurthâ, oppidum fuit magnum et opulentum, thesauro regis grave. Opinor fuisse in jugis montis *Auras.* Florus, I. 3. Sallust. in Jugurth. LXXV.

[5] *Civicam coronam.* Civica corona, *militum virtutis insigne clarissimum,* Plin. XVI. 4. quercea erat. Sæpe occurrit in nummis cum inscriptione OB CIVIS SERVATOS. De his militum præmiis plurima et egregia habet Polybius, VI. p. 483. Vide quæ dicta de donis militaribus Annal. I. 44. in not. et emend.

[6] *Spargit bellum.* Numidas ad præsidium Thalam fusos, ideoque perculsos, et obsidia aspernantes, in apertos campos deducit Tacfarinas, bellumque spargit.

[7] *Postquàm deflexit.* Postquàm Tacfarinas ad maritimos locos de-

locos, inligatus prædâ, stativis castris adhærebat: missu patris Apronius Cæsianus cum equite et cohortibus auxiliariis, queis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversùm Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

22. At Romæ Lepida, cui super Æmiliorum decus[1] L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur, "simulavisse partum ex P. Quirinio[2] divite atque orbo:" adjiciebantur "adulteria, venena; quæsitumque per Chaldæos in domum Cæsaris," defendente ream Manio Lepido,[3] fratre. Quirinius, post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat.[4] Haud facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miscuit iræ et clementiæ signa; deprecatus primò senatum, "ne majestatis crimina[5] tractarentur:" mox M. Servilium è consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. Idemque servos Lepidæ, cùm militari custodiâ[6] haberentur, transtulit ad

flexit; prædâ gravis, nec jam velitationibus habilis, stativis castris adhærebat, ne vires deficerent, prædaque periret. Tum missus est Apronius, qui adversùs Numidas pugnam fecit; eosque deserta repetere coegit. Stativa castra appellabantur mansiones illæ, in quibus stabant milites, cùm commearet exercitus.

[1] *Super Æmiliorum decus.* E gente Æmiliâ erant Lepidi. Suetonius, Tiberio iniquior, Lepidam, *generosissimam fœminam* appellat, quam Tiberius, ad rapinas conversus, damnaverit. Suet. in Tib. XLIX. Lepida matrem habuerat Corneliam, Fausto Syllâ dictatoris filio et Pompeiâ Pompeii M. filiâ natam.

[2] *Ex P. Quirinio.* De Quirinio, homine sordidæ et præpotentis senectæ, ut appellatur infra cap. 48. Vide not. et emend. ad Ann. II. 22.

[3] *Manio Lepido.* Ut patet ex prænomine, diversus est iste Lepidus à M. Lepido, de quo supra Ann. I. 13.

[4] *Miserationem addiderat.* Longiores gravioresque iræ invidiam minuunt; addunt miserationem.

[5] *Majestatis crimina.* Crimen majestatis fuit, quod per Chaldæos in domum Cæsaris quæsierat; ipsumque Tiberium veneno petierat, ut dicetur cap. seq.

[6] *Militari custodiâ,* Servos Lepidæ, qui custodiâ militari habebantur, ad consules transtulit, ut invidiam à se amoveret. Imperatoris enim erat custodia illa militaris. De custodiis Romanorum vide not. et emend. ad Ann. III. 22.

consules: neque per tormenta interrogari passus est de his, quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum, consulem designatum, dicendæ primo loco sententiæ: quod alii civile rebantur,[1] "ne ceteris adsentiendi necessitas "fieret:" quidam ad sævitiam trahebant;[2] "neque enim "cessurum nisi damnandi officio."

23. LEPIDA ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum[3] cum claris fœminis ingressa, lamentatione flebili "majores suos" ciens, "ipsumque Pompeium," cujus ea monimenta et adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permovit, ut effusi in lacrymas, "sæva "et detestanda Quirinio" clamitarent, "cujus senectæ "atque orbitati et obscurissimæ domui, destinata quondam "uxor L. Cæsari,[4] ac divo Augusto nurus, dederetur:" dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellii Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alii mitiùs censuissent: mox Scauro, qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, "compertum sibi etiam ex P. Quirinii servis, veneno eum "à Lepidâ petitum."

24. INLUSTRIUM domuum adversa (etenim haud multùm

[1] *Civile rebantur.* Civile ac humanum, sententiam primo loco non dici ab illo, cui ceteri omnes adsentiuntur. Cur consul designatus sententiam primo loco diceret, conjectatus Appianus, Bell. civil. II. p. 430. ait: *eum multa ex consultis posteà exsecuturum, sapientiùs et cautiùs consulere.* Αὐτὸς, οἶμαι, πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦ δὲ εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου.

[2] *Ad sævitiam trahebant.* Et existimabant Drusum non cessurum officio dicendæ primo loco sententiæ, nisi ut Lepidam certiùs damnaret. Certiùs enim damnat, qui postremo loco sententiam dicit: immo penes illum tota judicii summa, cùm in æquas partes dividuntur judicum sententiæ. Ita censuit Drusus, qui Rubellio Blando, duriora proponenti, adsensit.

[3] *Theatrum.* Ipsum Pompeii theatrum anno U. C. 699. dicatum, quod quadraginta hominum millia largè capiebat. Plin. XXXVI. 15. Tacit. Ann. XIV. 20. Dio, XXXIX. p. 107.

[4] *Lucio Cæsari.* De quo supra Annal. I. 3.

distanti tempore Calpurnii Pisonem, Æmilii Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus: casum ejus paucis repetam. Ut valida divo Augusto in rempublicam fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ[1] ac neptis,[2] quas Urbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ[3] punivit: nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam,[4] gravi nomine "læsarum religionum"[5] ac "violatæ majestatis" appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur.[6] Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi,[7] plures ad curas vitam produxero. D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret sævitum, quàm ut amicitiâ Cæsaris prohiberetur, exilium sibi demonstrari intellexit: nec, nisi Tiberio imperitante, deprecari senatum ac Principem ausus est, M. Silani[8] fratris potentiâ, qui per insignem nobilitatem et eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram respondit, "se "quoque lætari, quòd frater ejus è peregrinatione longin"quâ revertisset: idque jure licitum, quia non senatuscon"sulto, non lege pulsus foret: sibi tamen adversùs eum "integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani dis"soluta, quæ Augustus voluisset." Fuit posthàc in urbe, neque honores adeptus est.

[1] *Ob impudicitiam filiæ.* Ob adulteria Juliæ, Augusti filiæ, et consilia parricidæ palam factâ. Plin. VII. 45. Tacit. Ann. I. 53. IV. 44. Velleius, II. 10. Vide stem. Cæs. n. 46.

[2] *Neptis.* Juliæ, Augusti neptis. Stem. Cæs. n. 52.

[3] *Morte aut fugâ.* Morte punitus est Julus Antonius, in filiâ adulter; fugâ D. Silanus, adulter in nepti. Vide infra Ann. IV. 44.

[4] *Vulgatam.* Usu ac consuetudine vulgatam.

[5] *Læsarum religionum.* Læsas religiones, quibus matrimonium consecrabatur; violatamque majestatem in filiâ et nepti querebatur Augustus.

[6] *Egrediebatur.* Fortè quòd læsarum religionum et violatæ majestatis crimina diceret; non verò quòd morte puniret. Vide Antonium Augustinum de legibus, p. 71 et seq.

[7] *In quæ tendi.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 7.

[8] *M. Silani.* De quo dicetur infra Ann. XIII. 1.

25. RELATUM deinde de moderandâ Papiâ Poppæâ,[1] quam senior Augustus post Julias rogationes[2] incitandis cœlibum pœnis, et augendo ærario[3] sanxerat: nec ideo conjugia et educationes liberûm frequentabantur, prævalidâ orbitate.[4] Ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehàc flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis juris, et quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altiùs disseram.

26. VETUSTISSIMI mortalium, nullâ adhuc malâ libidine,[5] sine probro, scelere, eòque sine pœnâ aut coercitionibus, agebant: neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; et ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquàm exui æqualitas, et pro modestiâ ac pudore, ambitio et vis incedebat; provenere dominationes: multosque apud populos æternùm mansere. Quidam statim, aut postquàm regum

[1] *Papiâ Poppæâ.* Lex illa ita dicta est à M. Papio Mutilo, et Q. Poppæo Secundino suffectis consulibus anno U. C. 772. J. C. 19. Dio, LVI. p. 578. observat utrique consuli neque uxorem, neque liberos fuisse. Inde major legis, quæ maritos præmio, cœlibes pœnâ afficiebat, necessitas deprehenditur. De illâ infra cap. 28.

[2] *Julias rogationes.* Id est, post leges Julias. Eâdem significatione *rogationem* accepit Florus, III. 17. *Sed pretium rogationis statim socii flagitavere.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 25.

[3] *Augendo ærario.* Augebatur ærarium, cùm ei bona cœlibum addicerentur.

[4] *Prævalidâ orbitate.* Scilicet, ut animadvertit Anton. Augustinus de legibus, p. 74. immaturitate sponsarum et matrimoniorum crebrâ mutatione vis legum eludebatur. Inde Martialis, VI. Epig. 7.

Julia lex populis ex quo, Faustine, renata est,
Atque intrare domos jussa pudicitia.
Aut minùs, aut certè non plus trigesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.
Quæ nubit toties, non nubit; adultera lege est.
Offendor mœchâ simpliciore minùs.

Unde verò tantum illud orbitatis studium? Ex orborum luxu, et superbiâ, variisque captatorum artibus.

[5] *Nullâ adhuc malâ libidine.* Ætatem illàm sine ullâ malâ libidine, sine probro, sine scelere, poetis excogitatam, à philosophis et maximè à Senecâ Epist. XC. laudatam, numquam extitisse docet religio, testanturque certissima historiæ monumenta.

pertæsum,[1] leges maluerunt. Hæ primò, rudibus hominum animis, simplices erant. Maximèque fama[2] celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quæsitiores jam et plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat:[3] dein Numa religionibus et divino jure populum devinxit: repertaque quædam à Tullo et Anco: sed præcipuus Servius Tullius sanctor legum fuit, queis etiam reges obtemperarent.

27. Pulso Tarquinio, adversùm patrum factiones multa populus paravit tuendæ libertatis, et firmandæ concordiæ: creatique decemviri, et accitis quæ usquam egregia,[4] compositæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam secutæ leges, etsi aliquandò in maleficos ex delicto, sæpiùs tamen dissensione ordinum, et apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latæ sunt. Hinc Gracchi,[5] et Saturnini,[6] turbatores plebis: nec minor

[1] *Regum pertæsum.* Regum, qui pro arbitrio suo imperitabant. Justinus, I. 1. *Populus nullis legibus tenebatur: arbitria Principum pro legibus erant.*

[2] *Maximèque fama.* De Cretensium, Spartanorum et Atheniensium legibus egregiè scripsere Aristoteles et Plutarchus.

[3] *Nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat.* Sine lege et jure certo, quod civibus pro arbitrio reddebat, omniaque manu à regibus gubernabantur. Ita Pompon. de orig. Jur. Lib. 2. Leges tamen ab eo latas memorat Dionys. 2 et 9.

[4] *Accitis quæ usquam egregia.* A. U. C. 300. A. C. 453. missi in Græciam, legum sapientiâ celebratissimam, Sp. Postumius, Ser. Sulpitius et A. Manlius, qui leges illas explorarent. Ita *accitis, quæ usquam egregia*, creati sunt A.U.C. 303. decemviri, qui populo Romano conscriberent leges, quas summoperè commendat Tullius, I. de oratore, XLIV. *Fremant omnes licèt, dicam quod sentio. Bibliothecas me herculè omnium Philosophorum unus mihi videtur* XII *Tabularum libellus, si quis legum fontes et capita viderit, et auctoritatis pondere, et utilitatis ubertate superare.* Leges illæ optimæ fuerunt *finis* ac terminus *juris æqui*, ob mox secutarum legum vitia. V. Cl. de Montesquieu, *Esprit des loix*, VI. 15. leges illas redarguit; inhumanas et reipublicæ parum consentaneas appellat. Utri credendum, Romano, an Gallo?

[5] *Gracchi.* Quas certaminum ac seditionum faces accenderint duo Gracchi, Tiberius A. U. C. 621. et Caius, frater, A. U. C. 633. dum populo nimis faverent, nobilitati adversarentur, explicat Florus, III. 14 et 15.

[6] *Saturnini.* Gracchanarum

largitor, nomine senatûs, Drusus;[1] corrupti spe,[2] aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omissum,[3] quin multa et diversa sciscerentur; donec L. Sulla dictator,[4] abolitis, vel conversis prioribus, cùm plura addidisset, otium ejus rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus,[5] neque multo pòst tribunis redditâ licentiâ,[6] quoquo vellent, populum agitandi. Jamque non modò in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: et corruptissimâ republicâ plurimæ leges.[7]

28. Tum Cn. Pompeius tertiùm consul,[8] corrigendis moribus delectus, et gravior remediis, quàm delicta erant, sua-

legum assertor Apuleius Saturninus interfectus est A. U. C. 653. A. C. 100. Florus, III. 16.

[1] *Drusus.* Easdem leges asserere ipsius senatûs nomine ac auctoritate conatus est. M. Livius Drusus, ita splendidus largitor, ut vox ejus extet, *nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum dividere vellet, aut cœlum.* Rebus temere motis imparem, ægrumque mors abstulit A. U. C. 663. A. C. 90. Florus, III. 17.

[2] *Corrupti spe.* Drusus socios spe civitatis donandæ corruperat, aut potiùs per intercessionem eos illuserat. Nihil enim præstitum, quod promissum: obstitit intercessio. Inde natum est A. U. C. 663. bellum Italicum, quod Florus, III. 18. bellum sociale appellat.

[3] *Mox civili omissum.* Bellum Italicum ad A. U. C. 666. duraverat, cùm exceptum est bello civili Marium inter et Syllam, seculi sui ornamenta et pestes, Florus, III. 21. Nec iis etiam bellis omissum est, quin multæ et diversæ ob civium dissensionem sancirentur leges, et veteribus adsciscerentur.

[4] *Sulla dictator.* Sylla dictaturam gessit ab A. U. C. 672. ad annum 675. Florus, III. 21 et 23.

[5] *Turbidis Lepidi rogationibus.* Non diuturnum otium attulit Sylla. Abdicatâ enim dictaturâ, mortuus est A. U. C. 676. Et statim turbidas de ejus actis rescindendis leges promulgavit M. Lepidus. Florus, III. 23.

[6] *Tribunis redditâ licentiâ.* Sylla tribunis plebis injuriæ faciendæ potestatem ademerat, auxilii ferendi reliquerat. Cn. Pompeius consul A. U. C. 684. tribunis potestatem, aut potiùs licentiam restituit. Quâ de re Cicero, III. de legibus IX. *Pompeium nostrum ceteris rebus omnibus semper amplissimis summisque effero laudibus. De tribuniciâ potestate taceo: nec enim reprehendere libet, nec laudare possum.*

[7] *Plurimæ leges.* Numquam plures leges, quàm cùm corruptiora imperia.

[8] *Tertiùm consul.* Pompeius tertium consulatum gessit A. U. C. 702. A. C. 51. Imperiosior remedia adhibuit delictis graviora; sicque omnia perdidit. Vide Dionem, XL. p. 145 et seq.

rumque legum auctor idem ac subversor,[1] quæ armis tuebatur, armis amisit.[2] Exin continua per viginti annos[3] discordia: non mos, non jus: deterrima quæque impunè; ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus, potentiæ securus, quæ triumviratu jusserat, abolevit: deditque jura, queis pace et Principe uteremur:[4] acriora ex eo vincla,[5] inditi custodes, et lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti, ut, si à privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: sed altiùs penetrabant;[6] Urbemque, et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant: multorumque excisi status, et terror omnibus intentabatur; ni Tiberius statuendo remedio, quinque consularium, quinque è prætoriis, totidem è cetero senatu sorte duxisset: apud quos exsoluti plerique legis nexus, modicum in præsens levamentum fuere.

29. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici jam ingressum juventam, commendavit patribus; utque

[1] *Auctor idem ac subversor.* Legum suarum reverà auctor et subversor. Confirmavit enim senatûs consultum ut, qui in Urbe magistratus gessissent, externas provincias ante anni quinti exitum ne sortirentur. Ipsum verò non puduit Hispaniæ imperium in aliud quinquennium paulo pòst accipere. Dio, xl. p. 147.

[2] *Armis amisit.* Quæ armis tuebatur terræ ac maris dominus, ea tandem armis amisit, Pharsalicis in campis devictus A. U. C. 706.

[3] *Viginti annos.* Anni illi viginti non à tertio Pompeii consulatu, sed ab ejus morte numerari debent. Augustus enim sextum consulatum gessit A. U. C. 726. A. C. 27.

[4] *Pace et Principe uteremur.* Quibus, firmatâ jam pace, et republicâ sub uno Principe constitutâ, uteremur, ut rectè explicat Illustr. Huetius.

[5] *Acriora ex eo vincla.* Post hunc sextum Pompeii consulatum, ac maximè A. U. C. 762. quo lata est lex Papia Poppæa, acriora fuerunt vincula, inditi custodes, iisque constituta præmia, ut cœlibibus, iisque omnibus, qui à privilegiis parentum cessarent, diligenter invigilarent. Si quis vero cœlebs aut sine liberis viveret, populus, velut omnium parens, bona vacantia, id est, hereditates, tenebat. Vide not. et emend. ad Ann. iii. 28.

[6] *Altiùs penetrabant.* Custodes illi ac delatores non solos cœlibes et orbos accusabant, sed ipsos parentes falsis accusationibus impetebant. Quæ quidem pestis Urbem, Italiam, et quod usquam civium erat Romanorum, corripuit. Inde multorum excisi sunt status, eversæ fortunæ.

"munere capessendi vigintiviratûs[1] solveretur, et quinquennio maturiùs, quàm per leges, quæsturam peteret,"[2] non sine inrisu[3] audientium postulavit. Prætendebat "sibi atque fratri[4] decreta eadem, petente Augusto:" sed neque tum fuisse dubitaverim,[5] qui ejusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia fastigii Cæsaribus erant: magisque in oculis vetus mos, et privignis cum vitrico levior necessitudo, quàm avo adversùm nepotem. Additur pontificatus,[6] et quo primùm die forum ingressus est, congiarium plebi,[7] admodùm lætæ, quòd Germanici stirpem jam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis et Juliæ[8] Drusi filiæ. Utque hæc secundo rumore, ita ad-

[1] *Vigintiviratûs.* Stante republicâ, viginti sex viri quotannis creati sunt, qui rempublicam curarent. Posteà viginti tantùm creati, quorum munia ita describit Dio, LIV. p. 540. Tres rebus capitalibus, tres signandæ pecuniæ præfecti, quatuor viarum urbanarum curatores, decem ad centumviralia judicia delecti. Hoc munere ipsis Principum liberis aditus ad capessendos honores patebat. XX. VIROS EX SENATVS CONSVLTO R. P. CVRANDAE memorat inscriptio apud Gruterum, p. 381. n. 3.

[2] *Quæsturam peteret.* Quæstura juxta leges post annum vigesimum quartum petebatur. Quinquennio maturiùs eam obtinuit Tiberius, *quæstor undevicesimum annum agens.* Velleius, II. 94. Dio, LIII. p. 516.

[3] *Non sine inrisu.* Patres irridebant, quòd Tiberius postularet, quæ ipse posset concedere.

[4] *Atque fratri.* Claudio Druso, Tiberii fratri. Supra Ann. I. 3. Vide et stem. Cæs. n. 79.

[5] *Fuisse dubitaverim.* Sed neque dubitaverim ipsâ Augusti ætate fuisse, qui ejus preces taciti occultique illuderent. Ac tamen, imperitante Augusto, initium fastigii Cæsaribus erat: tunc etiam magis in oculis magisque obvia veteris moris pristinæque libertatis vestigia. Tiberio quoque et Druso, Augusti privignis, cum vitrico suo levior erat necessitudo, quàm Tiberio, Neronis avo, cum nepote suo, Germanici filio. Si igitur Augusti preces illuderent patres, quanto magis Tiberii preces debebant illudere.

[6] *Additur pontificatus.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 29.

[7] *Congiarium plebi.* Militibus donativum, populo congiarium proponebatur. Dictum est congiarium à congio, mensurâ Romanâ, tribus sextariis constante, *Angl. about two quarts*, paulo ampliore. Olim oleo, vino datum est congiarium; posteà argento et auro: sed pristinum nomen remansit. Antiquitus salis modios sex mille in congiario à rege Anco Marcio datos populo docet Plinius, XXXI. 7.

[8] *Neronis et Juliæ.* Neroni pactam Silani filiam vidimus supra Ann. II. 43. At uxorem duxit Juliam, Drusi Cæsaris filiam. Vide stem. Cæs. n. 82 et 74.

versis animis acceptum, quòd filio Claudii[1] socer Sejanus destinaretur: polluisse nobilitatem familiæ videbatur,[2] suspectumque jam nimiæ spei Sejanum ultro extulisse.

30. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa: ipse consulatum intulit,[3] censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, queis domus illa immensùm viguit, primus adcumulator. Crispum,[4] equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit: atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ, multos triumphalium consulariumque potentiâ anteiit: diversus à veterum instituto, per cultum et munditias; copiâque et affluentiâ, luxu propior:[5] suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus; mox præcipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, et interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate provectâ speciem magis in amicitiâ principis, quàm vim tenuit. Idque et Mæcenati acciderat; fato potentiæ rarò sempiternæ: an satias capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm jam nihil reliquum est quod cupiant.

[1] *Filio Claudii.* Claudius frater erat Germanici. Filius ejus appellabatur Drusus; impubes adhuc, pyro per lusum in sublime jactato, et hiatu oris excepto Pompeiis fuit strangulatus. Suet. in Claud. xxvii. Vide stem. Cæs. n. 102.

[2] *Videbatur.* Tiberius Claudiorum nobilitatem municipali sponso polluisse videbatur.

[3] *Consulatum intulit.* Suffectus tantùm consul. Vide not. et emend. ad Ann. iii. 30.

[4] *Crispum.* De illo Crispo Sallustio interficiendi Postumi Agrippæ conscio jam dictum Annal. i. 6. Ejus hortos et Sallustianùm æs, non levia luxûs argumenta, celebrat Plinius, vii. 16. xxxiv. 2.

[5] *Luxu propior. Luxu* pro *luxui.* Sic sæpe veteres, et ipse Tacitus infra cap. 33. *præsedisse decursu,* et cap. 34. *Exponi suo luxu.*

A. U. C. 774. J. C. 21.

31. SEQUITUR Tiberii quartus,[1] Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis: nam biennio antè,[2] Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus,[3] neque naturâ tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam[4] concessit, longam et continuam absentiam paulatim meditans; sive ut, amoto patre, Drusus munia consulatûs solus impleret. Ac fortè parva res magnum ad certamen progressa, præbuit juveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sullâ nobili juvene questus est apud senatum, "quòd sibi inter spectacula gladiatorum "loco non decessisset." Pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus, et L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur: certabant orationibus, et memorabantur "exempla majorum, qui ju-"ventutis inreverentiam gravibus decretis notavissent:" donec Drusus apta temperandis animis disseruit; et satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus[5] Sullæ, et oratorum eâ ætate uberrimus erat. Idem Corbulo, "plurima per Italiam itinera, fraude mancipum[6]

[1] *Tiberii quartus.* Tiberius Augustus IV. Drusus Cæsar II. consules fuere A. U. C. 774. J. C. 21.

[2] *Biennio antè.* A. U. C. 771. quo Tiberius et Germanicus coss.

[3] *Neque patruo lætus.* Propter invidiam, quâ in Germanicum flagrabat patruus Tiberius.

[4] *In Campaniam.* Nunc *Terra di Lavoro,* in regno Neapolitano.

[5] *Patruus simul ac vitricus.* Mamercus Scaurus fratrem uterinum habuit L. Syllæ patrem; quo mortuo, Sexitiæ, L. Syllæ matri nupsit. Ita Mamercus Scaurus fuit patruus simul et vitricus. De homine illo nobilitate et orandis causis insigni, vitâ probroso dicetur infra Ann. VI. 29.

[6] *Fraude mancipum.* Curatores viarum vectigalia earumdem munitionesque certis hominibus locabant, quæ qui redimerent, *mancipes* sunt dicti. Mancipum fraude et magistratuum incuriâ, itinera sæpe interrupta et impervia. De ejusmodi mancipe inscriptionem protulit eruditus Panvinius, Descript. urbis Romæ apud Grævium Thesaur. Antiq. Rom. vol. III. col. 262.

"et incuriâ magistratuum interrupta et impervia" clamitando, exsecutionem ejus negotii libens suscepit: quod haud perinde publicè usui habitum, quàm exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus et hastâ[1] sæviebat.

32. Neque multo pòst missis ad senatum literis Tiberius, "motam rursum[2] Africam incursu Tacfarinatis" docuit; "judicioque patrum deligendum proconsulem, gnarum militiæ, corpore validum, et bello suffecturum:" quod initium Sex. Pompeius agitandi adversùs M. Lepidum odii nactus, "ut secordem, inopem, et majoribus suis dedecorum, eòque etiam Asiæ sorte depellendum,"[3] incusavit; adverso senatu, qui "Lepidum mitem magis quàm ignavum, paternas ei angustias, et nobilitatem sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam" ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africâ decretum "ut Cæsar legeret, cui mandanda foret."

33. Inter quæ Severus Cæcina censuit, "ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur:" multùm antè repetito, "concordem sibi conjugem, et sex partus enixam: seque, quæ in publicum statueret, domi servavisse, cohibitâ intrà Italiam, quamquam ipse plures

D. M. S.
CN. CORNELIO
CN. F. SAB.
MVSAEO
MANCIPI VIAE APPIAE
HERENNIA PRISCILLA
CONIVGI
BENE MERENTI
FECIT.

[1] *Et hastâ.* Sub hastâ in foro positâ venalia proponebantur bona, quæ ad fiscum pertinebant. Si hasta non esset, venditio erat nulla. Damnationibus et hastâ in fraudulentos mancipes sæviebat Corbulo: multis nunc exitiosus; plurimis adhuc, Caio imperitante, exitiosior. Tanta hæc damna resarcivit Claudius, ut dicemus in supplemento Annal. VIII. 2. IX. 44. Vide et Dionem, LIX. p. 651. LX. p. 676.

[2] *Motam rursum.* De belli initiis dictum supra Ann. II. 52.

[3] *Asiæ sorte depellendum.* Sorte eligebantur viri consulares, qui in Asiam et Africam mitterentur. Ab illâ sorte M. Lepidum depellere studebant. In summis verò

"per provincias quadraginta stipendia[1] explevisset. Haud "enim frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gen-"tes externas traherentur: inesse mulierum comitatui,[2] "quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, et Roma-"num agmen ad similitudinem barbari incessûs convertant. "Non imbecillum tantùm, et imparem laboribus sexum; "sed, si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avi-"dum: incedere inter milites, habere ad manum centuri-"ones: præsedisse nuper fœminam[3] exercitio cohortium, "decursu legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetunda-"rum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: his "statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: "ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli,[4] "duo esse prætoria;[5] pervicacibus magis et impotentibus "mulierum jussis, quæ Oppiis[6] quondam, aliisque legibus "constrictæ, nunc, vinclis exsolutis, domos, fora, jam et "exercitus regerent."

discriminibus, aliisve gravioribus de causis nonnumquam extra sortem mittebantur proconsules. Sic de Africâ decretum, ut adversùs Tacfarinatem Tiberius ipse legeret, cui provinciam mandaret.

[1] *Quadraginta stipendia.* De Cæcinâ ejusque stipendiis, vide supra Annal. I. 64.

[2] *Inesse mulierum comitatui* momenta, *quæ pacem luxu morentur.* Id est, tales mulieres, quæ viros in provincias comitentur, impedimentum esse res ex præscripto legum et commodo sociorum administrandi; Freinsh. Cf. ad hæc et seq. Juvenal. I. 1.

[3] *Præsedisse nuper fœminam.* Plancinam, Pisonis uxorem. Supra Annal. II. 55. *Decursu* pro *decursui.*

[4] *Duorum egressus coli.* Viri ac fœminæ egressus coli, utriusque latus cingi salutantium et adulantium turbâ.

[5] *Duo esse prætoria.* In prætorio jus dicebant imperatores, proconsules, aliique magistratus, qui consulari potestate utebantur. Pervicaciâ et impotentiâ mulierum brevi fiebant duo prætoria, alterum juris, favoris alterum; at potiùs ex utroque unum erat iniquissimum.

[6] *Quæ Oppiis.* C. Oppius, tribunus plebis, legem tulerat A.U.C. 541. A. C. 212. quâ vetitum *ne qua mulier plus semunciâ auri haberet: neu vestimento versicolori uteretur: neu juncto vehiculo in urbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causâ veheretur,* Livius, XXXIV. 1. Abrogata est A. U. C. 559. M. Porcio Catone, L. Val. Flacco consulibus, frustra reluctante Catone. Livius, XXXIV. 8. Aliis quoque legibus sumtuariis, de ambitu, de muneribus, constrictæ tenebantur fœminæ, de quibus plurima apud Ant. Augustinum.

34. Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant,[1] " neque relatum de negotio; neque Cæcinam dignum tantæ rei censorem." Mox Valerius Messalinus, cui parens Messala,[2] ineratque imago paternæ facundiæ, respondit: " Multa duritiæ veterum in melius et lætius mutata. " Neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostiles esse; et pauca fœminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem penates, adeò socios non onerent: cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius, quàm uxorium levamentum? At quasdam in ambitionem, aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum, nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergò omnes cœlibes integros? Placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus reipublicæ postulantibus: remissum aliquid posteà, et mitigatum, quia expedierit.[3] Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si fœmina modum excedat: porrò ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum naturâ invalidum deseri, et exponi suo luxu,[4] cupidinibus alienis: vix præsenti custodiâ manere illæsa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum discidii obliterentur? Sic obviam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum Urbis meminissent." Addidit pauca Drusus[5] de matrimonio suo: " nam Principibus adeunda sæpiùs longinqua imperii. Quotiens divum Augustum in Occidentem atque Orientem

[1] *Plures obturbabant.* Plures obturbabant, dictitantes neque relatum esse de negotio.

[2] *Cui parens Messala.* Infra Dial. de Orat. XVIII. *Cicerone mitior Corvinus Messala, et dulcior, et in verbis magis elaboratus.*

[3] *Expedierit.* Optimè Livius, XLV. 32. Usus, *unus est legum corrector.*

[4] *Suo luxu.* Suo luxui. Sup. c. 30.

[5] *Drusus.* Tiberii filius.

" meavisse, comite Liviâ? se quoque in Illyricum profec-" tum; et, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud" semper æquo animo, si ab uxore carissimâ,[1] et tot com-" munium liberorum parente, divelleretur." Sic Cæcinæ sententia elusa.

35. Et proximi senatûs die, Tiberius per literas castigatis obliquè patribus, " quòd cuncta curarum ad Principem " rejicerent," M. Lepidum et Junium Blæsum nominavit: ex queis proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm " valetudi-" nem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam" obtenderet: intelligereturque etiam, quod silebat, avunculum esse Sejani Blæsum, atque eò prævalidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neque eâdem adseveratione, et consensu adulantium haud jutus est.

36. Exin promtum,[2] quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè probra, et invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris:[3] libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cæstius senator disseruit: " Principes quidem in-" star Deorum esse: sed neque à Diis nisi justas supplicum " preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliave " Urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. " Abolitas leges, et funditùs versas, ubi in foro, in limine " curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis sub judice damna-" visset, probra sibi et minæ intendantur: neque ipse audeat

[1] *Uxore carissimâ.* Liviâ, Germanici sorore.

[2] *Exin promtum.* Exin promtum ac manifestum fuit, quod, &c.

[3] *Arreptâ imagine Cæsaris.* Ad imagines Principum, sicut ad asyla, confugiebatur. Illis supplicabant miseri. At novo usu, et profligatâ adulatione, ipsi accusatores imagines illas invocabant, testes appellabant, probraque et invidiam in bonos impunè excitabant. Eò audaciæ ventum est, ut si liberti ac servi manus aut voces minitabundi intentarent, eos patroni ac domini ultro metuerent.

"jus experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam." Haud dissimilia alii, et quidam atrociora circumstrepebant; precabanturque Drusum, "daret ultionis exemplum:" donec accitam convictamque[1] attineri publicâ custodiâ jussit.

37. Et Considius Æquus, et Cœlius Cursor equites Romani, quòd fictis majestatis criminibus Magium Cæcilianum, prætorem, petivissent, auctore Principe, ac decreto senatûs puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: "ab eo, in Urbe[2] inter cœtus et sermones hominum obversante, secreta patris mitigari:" neque luxus in juvene adeò displicebat: "huc potiùs intenderet, diem editionibus,[3] noctem conviviis traheret, quàm solus et nullis voluptatibus avocatus, mœstam vigilantiam, et malas curas[4] exerceret."

38. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum,[5] proconsulem Cretæ, postulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum[6] erat. Cæsar Antistium Veterem, è primoribus Macedoniæ,[7] absolutum adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majestatis causam retraxit, ut turbidum, et Rhescuporidis consiliis permixtum, quâ tempestate Cotye, fratris F.[8] interfecto, bellum adversùs nos volverat. Igitur "aquâ et igni interdictum reo, ad-

[1] *Accitam convictamque.* Anniam Rufillam.

[2] *Ab eo, in Urbe.* A Druso, qui in Urbe inter cœtus et sermones hominum obversabatur, secretam patris sævitiam mitigari.

[3] *Editionibus.* Spectaculis. Vide not. et emend. ad Ann. III. 38.

[4] *Malas curas.* Quales exercebat Tiberius.

[5] *Cæsium Cordum.* Damnatum posteà. Vide infra cap. 70.

[6] *Accusationum complementum.* Plin. in Panegyr. XLII. *Locupletabant et fiscum et ærarium non tam Voconiæ et Juliæ leges, quàm majestatis singulare et unicum crimen eorum, qui crimine vacarent.*

[7] *E primoribus Macedoniæ.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 38.

[8] *Cotye, fratris F.* Fratris filio. Cotyi pater fuit Rhœmetalces, Rhescuporidis frater. Vide not. et emend. ad Ann. III. 38.

"positumque ut teneretur insulâ, neque Macedoniæ, neque "Thraciæ opportunâ." Nam Thracia, diviso imperio in Rhœmetalcen[1] et liberos Cotyis, queis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentiâ nostrî[2] discors agebat; neque minùs Rhœmetalcen, quàm Trebellienum incusans, popularium injurias inultas sinere. Cœletæ,[3] Odrysæque,[4] et Dii,[5] validæ nationes, arma cepere, ducibus diversis et paribus inter se per ignobilitatem: quæ causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent: pars turbant præsentia: alii montem Hæmum[6] transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maximè compositi regem,[7] urbemque Philippopolim[8] à Macedone Philippo sitam, circumsidunt.

39. Quæ ubi cognita P. Velleio,[9] (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites,[10] ac leves cohortium[11] mittit in eos, qui prædabundi, aut adsumendis auxiliis, vagabantur: ipse robur peditum, ad exsolvendum obsidium, ducit. Simulque cuncta prosperè acta, cæsis populatoribus, et dissensione ortâ apud obsidentes, regisque opportunâ eruptione, et adventu legionis: neque aciem aut prælium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

[1] *In Rhœmetalcen.* Rhescuporidis filium, *quem paternis consiliis adversatum constabat.* Ann. II. 67.

[2] *Insolentiâ nostrî.* Romanis parere non sueta.

[3] *Cœletæ.* Nunc *the northern part of Romania.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 38.

[4] *Odrysæque.* Plin. IV. 11. *Odrysarum gens fundit Hebrum.* Nunc *the western part of Romania.*

[5] *Et Dii.* Nunc *the southern part of Romania.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 38.

[6] *Montem Hæmum.* Nunc *mount Argentaro.* Bulgariam à Romaniâ dividit.

[7] *Regem.* Rhœmetalcen.

[8] *Urbemque Philippopolim.* A Philippo, Alexandri patre, conditam, hodie *Philippopoli* in Romaniâ, ad fluvium Hebrum, hodie *Marisa.* Plin. IV. 11. *Oppidum sub Rhodope, Poneropolis anteà, mox à conditore Philippopolis, nunc à situ Trimontium dicta.*

[9] *P. Velleio.* Plurimi existimant P. Velleium eumdem esse ac M. immo C. Velleium Paterculum, historiæ scriptorem ingeniosum et aculeatum, sed adulatione fœdum. Prænominis diversitas hominum diversitatem potiùs arguere videtur.

[10] *Alarios equites.* Non Romanos, sed auxiliares equites.

[11] *Leves cohortium.* Vide Misc. Obs. IX. 391.

40. Eodem anno Galliarum civitates, ob magnitudinem æris alieni,[1] rebellionem cœptavere: cujus extimulator acerrimus inter Treveros[2] Julius Florus, apud Æduos[3] Julius Sacrovir: nobilitas ambobus, et majorum bona facta, eòque Romana[4] civitas olim data, cùm id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis conlòquiis, ferocissimo quoque adsumto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula et cœtus seditiosa disserebant, "de continuatione tri- "butorum, gravitate fœnoris, sævitiâ ac superbiâ præsi- "dentium: et discordare militem, audito Germanici exitio: "egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, "quàm inops Italia, quàm imbellis urbana plebes, nihil va- "lidum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent."

41. Haud fermè ulla civitas intacta seminibus ejus motûs fuit: sed erupere primi Andecavi,[5] ac Turonii:[6] quorum Andecavos Acilius Aviola[7] legatus, excitâ cohorte,[8] quæ Lugduni præsidium agitabat, coercuit: Turo-

[1] *Æris alieni.* Ut tributa solverent, Romæ mutuabantur pecunias. Inde æs alienum ejusque magnitudo. Vide de his usuris dicenda Annal. vi. 16.

[2] *Inter Treveros.* Nunc *the country of Treves on the left bank of the Rhine.*

[3] *Æduos.* Nunc *part of Burgundy and Nivernois.* Plinio, iv. 18. *Hedui*; et in nummis Carolinæ stirpis HEDVA XPI CIVITAS, *Christi civitas.*

[4] *Eòque Romana.* Proptereà-que Romana civitas olim iis data, cùm adhuc id honoris rarum esset, nec nisi virtutis pretium. Posteà adulationi, opibus, ipsisque sceleribus datum.

[5] *Andecavi.* Plinio, iv. 18. *Andegavi*, nunc *Anjou.* Fortè Librariorum errore scriptum *Andecavi.* Sic enim in Caroli Calvi nummis, sequiore ævo cusis, ANDECAVIS CIVITAS.

[6] *Turonii.* Vulgò Turones, Plin. iv. 18. Nunc *Touraine.* In ipsis Caroli Magni et Ludovici Pii nummis, TVRONES.

[7] *Acilius Aviola.* De illo Plin. vii. 52. *Aviola consularis in rogo revixit: et quoniam subveniri non potuerat, prævalente flammâ, vivus crematus est.* Plùra Valerius Maximus, i. 8. n. 12.

[8] *Excitâ cohorte.* Fortè cohorte duodevicesimâ, quæ solita hiberna Lugduni habebat. Infra Hist. i. 64.

nii, legionario milite, quem Visellius Varro, inferioris Germaniæ legatus, miserat, oppressi, eodem Aviolâ duce, et quibusdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quò dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent:[1] spectatus et Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, "ostentandæ," ut ferebat, "virtutis:" sed captivi, "ne incesseretur telis, agnoscendum se præbuisse," arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

42. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treveris, militiâ disciplinâque nostrâ habebatur, ut, cæsis negotiatoribus Romanis,[2] bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio mansere. Aliud vulgus[3] obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen *Arduenna*,[4] cùm legiones utroque ab exercitu, quas Visellius et C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt: præmissusque cum delectâ manu Julius Indus, è civitate eâdem, discors Floro, et ob id navandæ operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò, visis militibus, qui effugia insederant, suâ manu cecidit: isque Treverici tumultûs finis.

43. Apud Æduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, et comprimendi[5] procul præsidium. Augusto-

[1] *In tempore efferrent.* Certiùsque proderent, opportunum tempus nacti.

[2] *Negotiatoribus Romanis. Angl. Bankers.*

[3] *Aliud vulgus.* In Germanicâ inferiore vulgus quoque obæratorum et clientium arma cepit.

[4] *Quibus nomen Arduenna.* Nunc *the forest of Ardenne in the Low Countries.* Visellius inferioris Germaniæ legatus, superioris C. Silius, legiones utriusque exercitûs diversis itineribus objecerunt, ut vulgus obæratorùm et clientium à saltibus arcerent.

[5] *Et comprimendi.* Tanto major moles apud Æduos exorta, quanto opulentior civitas, et remotius præsidium, quo bellum comprimeretur. De Æduis vide infra Annal. XI. 25.

dunum[1] caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, et nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungeret: simul arma occultè fabricata juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quintâ sui parte[2] legionariis armis, ceteri cum venabulis[3] et cultris, quæque alia venantibus tela sunt: adduntur è servitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico, continuum ferri tegimen (*Crupellarios*[4] vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinarum civitatum ut nondum apertâ consensione, ita viritim promtis studiis, et certamine ducum Romanorum,[5] quos inter ambigebatur; utroque bellum sibi poscente. Mox Varro invalidus senectâ, vigenti Silio concessit.

44. At Romæ "non Treveros modò et Æduos, sed "quatuor et sexaginta Galliarum civitates descivisse; ad- "sumtos in societatem Germanos, dubias Hispanias:" cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Optimus quisque reipublicæ curâ mœrebat: multi odio præsentium, et cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur; increpabantque Tiberium, "quòd in tanto rerum motu, libellis "accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum[6]

[1] *Augustodunum.* Nunc *Autun*, olim Athenæ Gallicæ. De opulentiâ Mela, III. 2. *urbes opulentissimæ, in Treveris Augusta, in Æduis Augustodunum.*

[2] *Quintâ sui parte.* Octo millia cum armis legionariis, id est, clypeis, gladiis et pilis.

[3] *Venabulis.* Venabulum, telum erat latissimum, et aciei longissimæ.

[4] *Crupellarios.* Ita appellatos existimo à voce Celticâ *Cropet*, quæ significat torpere, *Angl. to be stupified:* indeque multæ voces Gallicæ, *croupir*, *crouppe.* Illi enim gladiatores, continuo ferri tegmine testudinati, stabant mole suâ torpidi, inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Ridiculè Boxhornius vocem deducit ab Hebraico כרבל, *Cirbel*, id est, vestitus. Sic David stolâ byssinâ indutus מכרבל, *Mecerbal*, dicitur 1. Chron. xv. 27. Quid hæc ad gladiatores? Quid ad Celtas?

[5] *Ducum Romanorum.* Visellii Varronis et C. Silii. Promta viritim studia, licèt vicinarum urbium nondum aperta esset consensio, ipsum certamen ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum sibi poscente, has Sacroviri copias augebant.

[6] *An Julium Sacrovirum.* Exis-

"majestatis crimine reum in senatù fore? extitisse tandem "viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent: miseram "pacem vel bello benè mutari." Tanto impensiùs in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi,[1] an compererat modica esse, et vulgatis leviora?

45. INTERIM Silius, cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos,[2] qui finium extremi, et Æduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite: "ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: "viderent modò adversos, et aspicerentur: id satis ad "victoriam." Duodecimum apud lapidem,[3] Sacrovir, copiæque patentibus locis apparuere: in fronte statuerat ferratos,[4] in cornibus cohortes,[5] à tergo semermos.[6] Ipse inter primores equo insigni adire, memorare, "veteres "Gallorum glorias,[7] quæque Romanis adversa intulissent:

timatne Tiberius Julium Sacrovirum Romam venturum, ut in senatu majestatis crimine reus judicetur? Tandem viros, Florum scilicet et Sacrovirum, extitisse, qui cruentas Tiberii epistolas, sanguinolentaque senatûs decreta, armis cohiberent. Miseram pacem, civibusque Romanis luctuosam, bello, periculoso licèt, benè mutari.

[1] *Altitudine animi.* Animi profunditate, quam laudatus ab Ernesto, Tullius, Ep. ad Attic. IV. 6. v. 10. βαθύτητα appellat.

[2] *Sequanorum pagos.* Sequani, nunc *Franche-Comté.*

[3] *Duodecimum apud lapidem.* Pugnatum inter *Autun* et *Beaune.*

[4] *Ferratos.* Crupellarios, supra cap. 43.

[5] *Cohortes.* Armatas Sacroviri cohortes, seu octo millia hominum legionariis armis.

[6] *Semermos.* Supra cap. 39. *Semermes.* Dictum quoque *inermis* et *inermus.*

[7] *Veteres Gallorum glorias,* Galli Thraces et Macedones vicerunt, Romam ceperunt, cum Julio Cæsare triginta præliis decertaverunt: antequàm luxus eorum animos fregisset, Romanis adeò formidabiles, ut in lege quâ immunitas militiæ senibus ac sacerdotibus concedebatur, exciperentur bella Gallica. Tunc enim nec senibus nec sacerdotibus vacatio permissa, οὕτω δή τι Ῥωμαίοις ἐπίφοβα, (Κελτῶν ἔθνη) ὡς νόμῳ τῶν περὶ ἀστρατείας ἱερέων καὶ γερόντων ἐγγραφῆναι, πλὴν εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι, τότε δὲ καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι. Appian. Bell. civil. II. p. 523.

"quàm decora victoribus libertas; quanto intolerantior[1] "servitus iterum victis."

46. Non diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legionum acies: inconditique ac militiæ nescii oppidani, neque oculis neque auribus satis competebant.[2] Contra Silius, etsi præsumta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen: "Pudendum ipsis, quòd Germaniarum vic-"tores adversùm Gallos, tamquam in hostem, duceren-"tur: una nuper cohors rebellem Turonium,[3] una ala "Treverum, paucæ hujus ipsius exercitûs turmæ profliga-"vere Sequanos: quanto pecuniâ dites, et voluptatibus "opulentos, tanto magis imbelles Æduos, evincite, et fu-"gientibus consulite." Ingens ad ea clamor; et circumfudit eques; frontemque pedites invasere: nec cunctatum apud latera: paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis adversùm pila et gladios: sed miles, correptis securibus et dolabris, ut si murum perrumperet, cædere tegmina et corpora: quidam trudibus[4] aut furcis, inertem molem prosternere; jacentesque nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrovir primò Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam[5] cum fidissimis pergit. Illic suâ manu, reliqui mutuis ictibus occidere: incensa super villa, omnes cremavit.

47. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit: neque demsit, aut addidit vero; sed

[1] *Quanto intolerantior.* Quanto intolerabilior. Ita quoque Lævius quidam poeta apud Gellium, xix. 7. dixit *curis intolerantibus* pro *intolerandis.*

[2] *Satis competebant.* In hâc re, ut in plurimis, imitatus est Sallustium, Frag. Hist. lib. 1. *Sic verò quasi formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut linguâ competere.*

[3] *Rebellem Turonium.* Potiùs *Andegavum,* ut patet ex cap. 41.

[4] *Trudibus.* Trudes, *Angl. a lever.* Trudibus ligneis ferreisve ad protrudenda ac sublevanda onera utimur.

[5] *In villam propinquam.* Hæc villa nunc dicitur *Sarvau,* teste Londoneo, Antiq. Æduorum p.

" fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse."[1] Simul causas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adjunxit, " magnitudinem imperii" extollens. " Neque decorum Principibus, si una alterave civitas " turbet, omissâ Urbe,[2] unde in omnia regimen: nunc quia " non metu ducatur, iturum, ut præsentia spectaret, com- " poneretque." Decrevere patres vota pro reditu ejus, supplicationesque, et alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit " ut ovans è Campaniâ Urbem in- " troiret." Igitur secutæ Cæsaris literæ, quibus " se non " tam vacuum gloriâ" prædicabat, " ut post ferocissimas " gentes perdomitas, tot receptos in juventâ, aut spretos " triumphos, jam senior peregrinationis suburbanæ inane " præmium peteret."

48. SUB idem tempus, " ut mors Sulpicii Quirinii " publicis exequiis[3] frequentaretur," petivit à senatu. Nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit,[4] ortus apud municipium Lanuvium:[5] sed impiger militiæ, et acribus ministeriis, consulatum[6] sub divo Augusto; mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis[7] insignia triumphi adeptus, datusque rector

115 et 118. Ibi effossos ingentes lapides laceros et semiustos adseverat.

[1] *Consiliis superfuisse.* Fide ac virtute legatos, se consiliis rem confecisse.

[2] *Omissâ urbe.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 47.

[3] *Publicis exequiis.* In publicis exequiis luctus publicus, sumtus fit è publico. Vide Kirchman. de funer. Rom. I. 4.

[4] *Quirinius pertinuit.* De Quirinio jam supra cap. 22.

[5] *Municipium Lanuvium.* Lanuvium Româ XVI M passuum distabat, nunc dicitur *Civita Lavinia.* Nec confundendum cum Lavinio, nunc *Pratica.* Vide Itinerarium Antonini et notas eruditi Wesselingii, p. 302.

[6] *Consulatum.* Consulatum gessit anno U. C. 742. A. C. 11. In fastis *Quirinus* appellatur.

[7] *Homonadensium castellis.* Homonadenses, montes, qui sunt inter Ciliciam, Pisidiam et Pamphyliam, in eo tractu, quem dicimus *Karamania*, habitabant. Eorum oppidum Homona, non valdè dissitum ab urbe *Ermenach.* Plin. v. 27. *Contermina illi Ciliciæ gens Homonadum, quorum intus*

C. Cæsari[1] Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem[2] coluerat: quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, et incusato "M. Lollio."[3] quem "auctorem "C. Cæsari pravitatis et discordiarum" arguebat: sed ceteris haud læta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi,[4] Lepidæ pericula, sordidamque et præpotentem senectam.

49. Fine anni C. Lutorium Priscum,[5] equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleverat, pecuniâ donatum à Cæsare, corripuit delator, objectans, "ægro Druso[6] composuisse, quod, si extinctus "foret, majore præmio vulgaretur." Id C. Lutorius in domo P. Petronii, socru ejus Vitelliâ coram, multisque inlustribus fœminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator extitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia "nihil se audivisse" adseveravit; sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit. Sententiâque Haterii Agrippæ[7] consulis designati, indictum reo ultimum supplicium.

50. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus est. "Si, patres conscripti, unum id spectamus, quàm nefariâ "voce[8] C. Lutorius Priscus mentem suam, et aures homi-"num polluerit; neque carcer, neque laqueus, ne serviles

oppidum Homona. Cetera castella XLIV. *inter asperas convalles latent.* Inexpugnabiles habebantur. Eos fame expugnavit Quirinius. Quatuor millia virorum vivos cepit, quos in vicinis urbibus collocavit, nec ullos vegetæ ætatis homines reliquit in eâ regione. Strabo, XII. p. 569.

[1] *C. Cæsari.* Supra Ann. I. 3.

[2] *Rhodi agentem.* Supra Annal. I. 4.

[3] *M. Lollio.* Idem quoque testatur Suet. in Tib. XII. *Privignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratiâ trajecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus Marci Lollii comitis et rectoris ejus.*

[4] *Ut memoravi.* Supra cap. 22.

[5] *C. Lutorium Priscum.* Eadem narrat Dio, LVII. p. 616. Vide not. et. emend. ad Ann. III. 49.

[6] *Ægro Druso.* Tiberii filio.

[7] *Haterii Agrippæ.* Consulis anno sequenti.

[8] *Nefariâ voce.* Nefaria vox, quòd, ægro Druso, lugubre carmen de ejus morte recitaverat.

"quidem cruciatus[1] in eum suffecerint: sin flagitia[2] et "facinora sine modo sunt; suppliciis ac remediis, Principis "moderatio, majorumque et vestra exempla temperant: et "vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: est locus "sententiæ, per quam neque huic delictum impune sit, et "nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe "audivi Principem nostrum conquerentem,[3] si quis, sumtâ "morte, misericordiam ejus prævenisset. Vita C. Lutorii "in integro est, qui neque servatus in periculum reipublicæ, "neque interfectus in exemplum ibit: studia illi, ut plena "vecordiæ, ita inania et fluxa sunt: nec quidquam grave ac "serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum pro-"ditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. "Cedat tamen urbe, et, bonis amissis, aquâ et igni arceatur; "quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur."

51. Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus[4] adsensit: ceteri sententiam Agrippæ secuti; ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusavit, cùm extolleret "pietatem, quamvis modicas Principis injurias acriter ulcis-"centium;" deprecaretur "tam præcipites verborum "pœnas:" laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum senatusconsultum, "ne decreta patrum ante "diem decimum,[5] ad ærarium deferrentur; idque vitæ

[1] *Serviles quidem cruciatus.* Tormenta, patibula, cruces, aliique id genus servorum cruciatus.

[2] *Sin flagitia.* At si flagitia et facinora sine modo sunt, suppliciis tamen ac remediis, Principis moderatio, majorumque et vestra exempla temperant. Vana etiam ac superba à scelestis, verba à maleficiis differunt. Est igitur locus sententiæ, per quam neque Lutorio delictum impune sit, et nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat.

[3] *Principem nostrum conquerentem.* Supra Annal. II. 31.

[4] *Rubellius Blandus è consularibus.* Consul fuisse creditur, sed suffectus tantùm, circa annum U. C. 770. In veteri lapide apud Muratori Thesaur. Inscr. vol. I. p. 301. C. RVBELLIVS C. F. BLANDVS SAC. DIVI AVG. TR. PL. PR. COS. In alio lapide, BLANDO ET POLLIONE COSS.

[5] *Ante diem decimum.* Vox *decimum* abest ab editione principe.

"spatium damnatis prorogaretur:" sed non senatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

A. U. C. 775. J. C. 22.

52. C. Sulpicius,[1] D. Haterius consules sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspectâ severitate adversùm luxum, qui immensùm proruperat[2] ad cuncta, queis pecunia prodigitur. Sed alia sumtuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris et ganeæ[3] paratus, adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ duriùs adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles disseruerant, "sperni sumtuariam legem,[4] vetitaque utensilium "pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis sisti "posse:" et consulti patres, integrum id negotium ad Principem distulerant. Sed Tiberius, sæpe apud se pensitato, an coerceri tam profusæ cupidines possent: num coercitio plus damni in rempublicam ferret; quàm indecorum ad-

Eam optimè restituit Lipsius ex Suet. in Tib. LXXV. et Dione, LVII. p. 617. LVIII. p. 638. Nam, teste Dione, Tiberius, Lutorium sine suâ sententiâ damnatum fuisse questus, senatûs consultum fieri jussit, ne quis, à senatu damnatus, ante diem decimum necaretur; neve decretum, in hanc rem latum, ante id tempus in ærarium deferretur, ut Princeps, licèt absens, de senatorum sententiâ cognoscere et judicium ferre posset. Posteà novis legibus in diem XXX. dilatam fuisse reorum pœnam docet Sidonius Apollinaris, 1. Ep. 7. Vide notas eruditi Sirmondi. De ærario, quod erat in æde Saturni, dictum est supra Annal. II. 41.

[1] *C. Sulpicius.* C. Sulpicius Galba et D. Haterius Agrippa consules fuere. A. U. C. 775. J. C. 22. In fastis Haterius præponitur.

[2] *Immensùm proruperat.* Quo luxus prorupisset, fusè dicimus in not. et emend. ad Ann. III. 52.

[3] *Ventris et ganeæ.* Alia sumtuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur. At ventris et ganeæ paratus ita assiduis sermonibus erant vulgati, ut omnibus innotescerent, curamque facerent helluonibus, ne Princeps antiquæ parcimoniæ in illos duriùs animadverteret.

[4] *Sumtuariam legem.* De vetere parcimoniâ, antiquisque sumtuariis legibus multa habet Gellius, II. 24. docet quoque hâc de re latam fuisse legem Juliam, Cæsare Augusto imperante: *quâ profestis quidem diebus ducenti, Angl. 1l. 11s. finiuntur; Kalendis, Idibus, Nonis, et aliis quibusdam festivis trecenti, Angl. 2l. 6s.*

trectare quod non obtineret: vel retentum,[1] ignominiam et infamiam virorum inlustrium posceret: postremò literas ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

53. "CETERIS forsitan in rebus, patres conscripti, " magis expediat me coram interrogari, et dicere quid è re- " publicâ censeam: in hâc relatione, subtrahi oculos meos " melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum singu- " lorum, qui pudendi luxûs arguerentur, ipse etiam vide- " rem eos, ac velut deprehenderem. Quòd si mecum antè " viri strenui, ædiles, consilium habuissent: nescio an sua- " surus fuerim omittere potiùs prævalida et adulta vitia, " quàm hoc adsequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares " essemus: sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros " quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem " neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia " non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: " majus aliquid et excelsius à Principe postulatur; et cùm " rectè factorum[2] sibi quisque gratiam trahant, unius in- " vidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primùm pro- " hibere, et priscum ad morem recidere aggrediar? villa- " rumne infinita spatia, familiarum numerum et nationes? " argenti et auri pondus? æris, tabularumque miracula? " promiscuas viris et fœminis vestes?[3] atque illa fœminarum

nuptiis autem et repotiis ns *mille, Angl.* 8*l.* 2*s.* *Esse etiam dicit Capito Ateius edictum, divi ne Augusti, an Tiberii Cæsaris, non satis commemini: quo edicto per dierum varias solemnitates à trecentis* ns *ad usque duo millia, Angl.* 16*l.* 4*s.* *sumtus cœnarum propagatus est; ut his saltem finibus luxuriæ effervescentis æstus coerceretur.*

[1] *Vel retentum.* Quàm indecorum ea adtrectare, quæ non obtinerentur; vel quæ retenta, et angustiores intrà fines conscripta, ignominiam et infamiam virorum illustrium poscerent.

[2] *Cùm rectè factorum.* Si quid rectè factum, sibi quisque gratiam trahunt; si quid verò peccatum, Princeps unus invidiâ laborat, omnium delicta uni imputantur. Vel ut à Tiberianâ brevitate minùs discedam; rectè factorum sibi quisque gratiam trahunt, at pro unius Principis invidiâ ab omnibus peccatur.

[3] *Promiscuas viris et fœminis vestes.* Fœmineam vestium insa-

"propria, queis, lapidum causâ,[1] pecuniæ nostræ ad externas, aut hostiles gentes transferuntur?"

54. "Nec ignoro in conviviis et circulis incusari ista, et modum posci: sed si quis legem sanciat, pœnas indicat: iidem illi, civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem, clamitabunt. Atqui, ne corporis quidem morbos veteres, et diu auctos, nisi per dura et aspera coerceas: corruptus simul et corruptor, æger et flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. Tot à majoribus repertæ leges, tot quas divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius est) contemtu abolitæ, securiorem luxum fecere: nam si velis[2] quod nondum vetitum est; timeas, ne vetere: at si prohibita impunè transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est. Cur ergò olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia unius urbis cives eramus: ne inritamenta quidem eadem, intrà Italiam dominantibus:[3] externis victoriis, aliena; civilibus, etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo ædiles admonent! Quàm, si cetera respicias, in levi habendum! At herculè nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani[4] per incerta maris et tempestatum quotidie

niam imitati, perlucentes togas induebant, quæ denudabant corpus. Egregiè Plinius, xi. 23. *Nec puduit has vestes usurpare etiam viros, levitatem propter æstivam. In tantum à loricâ gerendâ discessere mores, ut oneri sit etiam vestis. Assyriâ tamen bombyce adhuc feminis cedimus.* De his quoque bombycinis nebulis Seneca, Ep. xc. *Quid si contigisset illi videre has nostri temporis telas, quibus vestis nihil celatura conficitur, in quâ non dico nullum corpori auxilium, sed nullum pudori est?*

[1] *Lapidum causâ.* Margaritarum. Vide quæ de Romanorum luxu diximus in not. et emend. ad Ann. iii. 52.

[2] *Nam si velis.* Nam si velis, quæ nullis adhuc legibus sunt vetita, timeas ne veteris, id est, ne res illæ vetentur. At si prohibita impunè transcenderis, nullus ultra metus, nullus est pudor.

[3] *Intrà Italiam dominantibus.* Ne eadem quidem luxûs et deliciarum irritamenta, dum intrà Italiam tantùm sumus dominati.

[4] *Vita populi Romani.* Ex pro-

"volvitur; ac nisi provinciarum[1] copiæ et dominis, et servitiis, et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora, nostræque villæ tuebuntur. Hanc, patres conscripti, curam sustinet Princeps: hæc omissa, fundit̀us rempublicam trahet. Reliquis intrà animum medendum est: nos, pudor; pauperes, necessitas: divites, satias in melius mutet. Aut, si quis ex magistratibus, tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc et laudo, et exonerari laborum meorum partem fateor: sin accusare[2] vitia volunt, dein cùm gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite, patres conscripti, me quoque non esse offensionum avidum: quas cùm graves, et plerumque iniquas pro republicâ suscipiam, inanes et inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor."

55. AUDITIS Cæsaris literis,[3] remissa ædilibus talis cura; luxusque mensæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma queis Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum[4] profusis sum-

vinciis, ac maximè ex Ægypto, frumenta Romam advehebantur. Inde ut dictum supra Annal. II. 59. senatores equitesque Romani vetiti Ægyptum ingredi, ne fame urgerent Italiam, si eam provinciam claustraque terræ ac maris insedissent.

[1] *Nisi provinciarum.* Si provinciarum copiæ nobis ipsis dominis, nostris servitiis, nostris agris et agrorum cultoribus non subvenerint, an nos tuebuntur umbrosa nostra nemora, nostræ villæ ad voluptates, ad luxum compositæ? Hanc, patres conscripti, curam sustinet Princeps. Hâc omissâ, rempublicam pessumdat et evertit funditùs. Reliquis vitiis intrà animum medendum est. Itaque me Principem, vos patres, pudor; pauperes, necessitas; divites, ipsa divitiarum satietas in melius mutet.

[2] *Sin accusare.* Sin volunt vitia accusare, ut cùm gloriam accusationis fuerint adepti, simultates faciant, mihique uni invidiam relinquant; credite, patres conscripti, me quoque non esse avidum offensionum. Eas quidem graves, et plerumque iniquas pro republicâ suscipio; inanes verò et irritas, neque mihi, neque vobis usui futuras, jure deprecor.

[3] *Cæsaris literis.* His Tiberii Cæsaris literis nihil prudentius, nihil acutius. In illis tota se prodit Tiberii mens, arsque Taciti. Earum sensum haud ita assecutus est V. Cl. de Montesquieu, ut diximus in not. et emend. ad Ann. III. 52.

[4] *Per annos centum.* Bellum Actiacum gestum est A. U. C. 723. Galba occisus est A. U. C. 822.

tibus exerciti, paulatim exolevere. Causas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, socios, regna colere,[1] et coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen et clientelas inlustrior habebatur: postquàm cædibus sævitum, et magnitudo famæ exitio erat;[2] ceteri ad sapientiora convertêre: simul novi homines è municipiis et coloniis, atque etiam provinciis, in senatum crebrò adsumti, domesticam parcimoniam intulerunt: et quamquam fortunâ, vel industriâ, plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque: obsequium indè in Principem, et æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus et metus. Nisi fortè rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodùm temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis et artium, imitanda posteris, tulit. Verùm hæc nobis[3] majores: certamina ex honesto maneant.

56. Tiberius, famâ moderationis partâ, quòd ingruentes accusatores represserat, mittit literas ad senatum, queis "potestatem tribuniciam" Druso petebat.[4] Id summi

[1] *Plebem, socios, regna colere.* Nam etiam tum erat licitum plebem, socios, reges colere, et ab iis coli. Nobiles Romani colebant plebem, ut, eâ suffragante, ad magistratus promoverentur; socios verò ac reges colebant, ut eorum negotiorum cura sibi demandaretur. Plebs quoque nobiles Romanos colebat propter munera. Eos etiam colebant socii ac reges, ut res suas diligentiùs curarent. Hisce clientelis Romani plurimi regibus ipsis ditiores illustrioresque extitere.

[2] *Exitio erat.* Id maximè contigit, imperantibus Claudio ac Nerone. Quo quis ditior ac illustrior, eò fuit exitio propior. At postquàm cædibus diu sævitum est, tandem ceteri, tot cædibus edocti, ad sapientiora se convertêre.

[3] *Verùm hæc nobis.* Verùm hæc nobis majores tulere, id est, verùm hæc luxûs et parcimoniæ exempla majores nobis reliquere. Certamina ex honesto maneant, id est, pergamus cum illis de honesto ac virtute certare. Vide not. et emend. ad Ann. III. 55.

[4] *Druso petebat.* Tribuniciæ potestatis Drusi monumentum extat in nummo, quem laudavi supra Annal. II. 84. Cusus est A. U. C. 776.

fastigii vocabulum Augustus reperit,[1] ne *regis* aut *dictatoris* nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret.[2] M. deinde Agrippam [3] socium ejus potestatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret: sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis,[4] et suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summæ rei admovet; cùm, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio literarum veneratus deos, "ut consilia sua reipublicæ prosperarent," modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta retulit: "esse illi "conjugem et tres liberos, eamque ætatem,[5] quâ ipse quon-"dam à divo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus "sit. Neque nunc properè, sed per octo annos capto ex-"perimento, compressis seditionibus, compositis bellis, tri-"umphalem et bis consulem,[6] noti laboris participem sumi."

57. PRÆCEPERANT animis[7] orationem patres: quo quæ-

[1] *Augustus reperit.* Supra Annal. I. 2.

[2] *Cetera imperia præmineret.* Itaque summi fastigii vocabulum fuit *tribunicia potestas;* illudque reperit Augustus, ut odiosum *regis* aut *dictatoris* nomen fugeret, auctoritatem adsumeret. Hâc appellatione cetera imperia præminebat. Tribuniciæ potestatis socius summæ rei admovebatur, nec successor in incerto habebatur. Augustum tamen anno tantùm U. C. 735. A. C. 18. et consulatu perpetuo summam potestatem adeptum esse contendit, totamque Principum auctoritatem in hâc consulari potestate fuisse positam pronuntiat V. Cl. de la Bléterie: *Mém. de l'Acad. Roy. des Inscrip.* vol. XXIV. p. 289 et seq.

[3] *M. deinde Agrippam.* Jam laudatum supra Annal. I. 3. Nummum argenteum ejus potestatis tribuniciæ testem edidit Morellius, Thesaur. Num. vol. I. p. 490. M. AGRIPPA TRIB. POT. COS. III. Utinam nummum illum à Goltzio, cujus suspecta fides, non accepisset.

[4] *Neronis.* Tiberii Neronis, nunc Principis. Supra Annal. I. 3.

[5] *Eamque ætatem.* Natus est Tiberius A. U. C. 712. die decimâ sextâ Novembris, Sueton. in Tiber. V. Tribuniciam potestatem accepit anno 748. die 27. Junii, Dio, LV. p. 544. cùm annum ætatis suæ 36. ageret. Ergò natus est filius ejus Drusus A. U. C. 739.

[6] *Triumphalem et bis consulem.* De triumpho, aut potiùs ovatione Drusi Cæsaris dictum supra cap. 19. consul fuerat annis U. C. 768 et 774.

[7] *Præceperant animis.* Patres jam præceperant animis, quod pe-

sitior adulatio fuit: nec tamen repertum, nisi " ut effigies " Principum, aras Deûm, templa et arcus," aliaque solita censerent. Nisi quòd M. Silanus ex contumeliâ consulatûs, honorem Principibus petivit: dixitque pro sententiâ, " ut publicis privatisque monimentis, ad memoriam tem- " porum, non consulum nomina præscriberentur, sed eo- " rum, qui tribuniciam potestatem gererent." At Q. Haterius, cùm " ejus diei senatusconsulta aureis literis[1] figen- " da in curiâ" censuisset, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantùm infamiâ usurus.[2]

58. INTER quæ, provinciâ Africâ Junio Blæso[3] prorogatâ, Servius Maluginensis flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet[4] postulavit; " frustra vulgatum" dictitans: " non li- " cere Dialibus egredi Italiâ: neque aliud jus suum, quàm " Martialium, Quirinaliumque flaminum:[5] porrò si hi " duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo " populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe " pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine, aut " munere publico, impediretur. Sex et septuaginta annis[6]

tebat Tiberius. Ideo quæsitior fuit adulatio. Nec tamen repertum est, nisi ut censerent effigies Principum faciendas, aras Deûm, arcus, templa, extruenda, aliaque solita peragenda. Marcus tamen Silanus honorem, qui in consulum contumeliam recidebat, Principibus petivit. Negligenter dictum *nisi ut—nisi quod.*—Nec omnia in optimis scriptoribus laudanda.

[1] *Aureis literis.* Sententiæ insolentiam, aureasque literas contra patrium morem arguit Tiberius, cap. 59.

[2] *Infamiâ usurus.* Nec aliud præter infamiam ex fœdissimâ suâ adulatione emolumentum percepturus.

[3] *Junio Blæso.* Avunculo Sejani, supra cap. 35. Et sanè propter consanguinitatem ei prorogata provincia.

[4] *Asiam sorte haberet.* Ac proinde succederet M. Lepido, de quo supra cap. 32. Vide not. et emend. ad Ann. III. 58.

[5] *Quirinaliumque flaminum.* Dialium Flaminum olim idem jus fuerat ac Martialium et Quirinalium, ut videre est apud Livium, XXXVII. 51. Val. Max. I. 1. At ob privatas pontificum simultates id Dialibus vetitum. Flamines Diales, Jovis; Martiales, Martis; Quirinales, Romuli, dicti etiam Quirini, sacra curabant.

[6] *Sex et septuaginta annis.* A.U.C. 667. se ipse interemit Merula in execrationem Cinnæ et Marianarum partium, Velleius, II. 22.

"post Cornelii Merulæ cædem, neminem suffectum;[1] ne-"que tamen cessavisse religiones. Quòd si per tot annos "possit non creari, nullo sacrorum damno; quanto faciliùs "abfuturum, ad unius anni proconsulare imperium? Pri-"vatis olim simultatibus effectum, ut à pontificibus maximis "ire in provincias prohiberentur: nunc Deûm munere, "summum pontificum[2] etiam summum hominum esse, "non æmulationi, non odio, aut privatis adfectionibus ob-"noxium."

59. Adversus quæ cùm augur Lentulus,[3] aliique variè dissererent, eò decursum est, "ut pontificis maximi "sententiam opperirentur." Tiberius, dilatâ notione de jure flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias[4] temperavit; nominatim arguens "insolentiam "sententiæ, aureasque literas contra patrium morem." Recitatæ et Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur: "Huc decidisse[5] cuncta,

Nec nisi A. U. C. 743. flaminem Dialem suffecit Augustus, Dio, LIV. p. 546. Ergò sex et septuaginta annis nemo suffectus, ut jam ante nos observavit Vossius, not. in Velleium. In omnibus Taciti editionibus legitur *duobus et septuaginta annis*, errore librariorum, qui, detritâ unâ quinarii numeri parte, LXXII pro LXXVI. scripsere.

[1] *Neminem suffectum.* Julius Cæsar flamen Dialis destinatus fuerat A. U. C. 671. sed statim sacerdotio à dictatore Syllâ multatus. Suet. in Jul. I.

[2] *Summum pontificum.* Nunc Deorum munere datum esse Romanis Tiberium, summum pontificum simul ac summum hominum, non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus obnoxium.

[3] *Augur Lentulus.* De quo dictum in dissertatione de Romanorum luxu, cap. 52.

[4] *Cærimonias.* De quibus supra cap. 57. Arguit insolentiam sententiæ M. Silani, et aureas literas à Q. Haterio propositas.

[5] *Huc decidisse.* Recitatæ sunt Drusi epistolæ, quæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. Queruntur patres, huc ergò decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem, tanto tribuniciæ potestatis honore accepto, adiret Urbis Deos, ingrederetur senatum, munia dignitatis suæ gentile apud solum, id est, Romæ auspicaretur! (*In externo solo* auspicia concipi non posse testatur Livius, XXII. 1. Aut saltem raró, et gravissimas ob causas ibi concipiebantur. Sic Germanicus consulatum iniit Nicopoli, ut dictum est supra Annal. II. 53.) Bellum scilicet imminere, aut terrarum longinquitate distineri juvenem, qui littora et lacus Campaniæ cùm

"ut ne juvenis quidem, tanto honore accepto, adiret "Urbis Deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gen- "tile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso "terrarum distineri, littora et lacus Campaniæ cùm maximè "peragrantem: sic imbui rectorem generis humani: id "primum è paternis consiliis discere: sanè gravaretur "aspectum civium senex Imperator, fessamque ætatem, et "actos labores prætenderet: Druso quod, nisi ex adrogan- "tiâ, impedimentum?"

60. SED Tiberius, vim principatûs sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim Græcas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi. Complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obærati adversùm creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias Deûm, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quædam, quod falsò usurpaverant, sponte omisere: multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipsorumque numinum religiones introspexit; libero, ut quondam,[1] quid firmaret mutaretve.

61. PRIMI omnium Ephesii[2] adiere, memorantes:

maximè peragrat. Sic imbui futurum generis humani rectorem. Id primum et paternis Tiberii consiliis discere. Sanè gravaretur adspectum civium senex imperator, fessamque ætatem et actos labores prætenderet. Quod verò impedimentum Druso, nisi ex adrogantiâ?

[1] *Libero, ut quondam.* Eique, ut quondam, liberum fuit, quid firmaret, mutaretve. De Asylis optima habet Grotius Jur. Bell. ac pac. II. 21. De eorum origine, variis generibus, et urbibus, quæ ΙΕΡΑΙ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΙ dicebantur, vide Spanheimium, de præst. et usu numism. vol. I. p. 659 et seq.

[2] *Ephesii.* In Ioniâ Ephesus, Dianæ Ephesinæ templo ac cultu

"Non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem "Delo[1] genitos: esse apud se Cenchrium amnem,[2] lucum "Ortygiam,[3] ubi Latonam, partu gravidam, et oleæ, quæ "tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorum-"que monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apolli-"nem, post interfectos Cyclopas,[4] Jovis iram vitavisse. "Mox Liberum patrem bello victorem, supplicibus Ama-"zonum,[5] quæ aram insederant, ignovisse. Auctam hinc, "concessu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam "templo: neque Persarum ditione, deminutum jus. Pòst "Macedonas, dein nos servavisse."[6]

62. PROXIMO Magnetes[7] L. Scipionis, et L. Sul-

celeberrima. Extant ejus rudera in loco, qui dicitur *Agio-tzoluc*, vel *Aiasoluk*. Vide Pococke, *Description of the east*, vol. II. part 2. p. 45 et seq.

[1] *Delo*. Delos insula, *Cycladum media ac templo Apollinis et mercatu celebrata*, Plin. IV. 12. Sect. 22. Nunc *Sailles*, appellatur.

[2] *Cenchrium amnem*. Cenchrius amnis Ortygiam sylvam omnigenis arboribus ac maximè cupresso consitam intermeabat, Strabo, XIV. p. 639.

[3] *Lucum Ortygiam*. Tota Delos dicta olim Ortygia, teste Plinio loc. cit. Sed Ephesii lucum Ortygiam, in quo pepererat Latona, se habere gloriabantur. Haud ita sentiebat Pindarus, quem laudat Strabo, X. p. 485. Lucus Ortygia medius erat mare inter et urbem Ephesum. Strabo, XIV. p. 639.

[4] *Cyclopas*. Cyclopes, Homerica et Platonica somnia. Vide Strabonem, XIII. p. 592.

[5] *Amazonum*. Amazonas Ephesum condidisse, aliaque portentosa patrâsse ferebant. Nugæ, quas meritò irridet Strabo, XI. p. 504 et 505. Περὶ δὲ τῶν Ἀμαζόνων τὰ αὐτὰ λέγεται, καὶ νῦν, καὶ πάλαι, τερατώδη τ' ὄντα, καὶ πίστεως πόῤῥω. *De Amazonibus eadem et nunc, et antiquitùs traduntur, prodigiosa quidem, et à fide procul remota.* De supplicibus Amazonibus pauca habet Pausanias, VII. 2. in Achaic.

[6] *Nos servavisse*. De origine Asyli multa mentiti sunt Ephesii. De ipso jure accuratiùs scripsit Strabo, XIV. p. 641. *Nunc, ut quondam, Asylum est templum. At fines Asyli immutari sæpe contigit. Alexander ad unum stadium extendit. Mithridates sagittâ ab angulo tecti emissâ, quod stadio paulo longius, dimensus est. Antonius id duplicavit, partemque urbis Asylo adjecit. Quod cùm damnosum videretur, et maleficis tutam urbem faceret,* Antonianam amplificationem *abrogavit Augustus.*

[7] *Magnetes*. Hi non sunt Magnetes à Sipylo, populi Lydiæ, de quibus supra Annal. II. 47. sed Magnetes ad Mæandrum in Cariâ, vide Strabonem, XIV. p. 647. Interpretationi tamen Latinæ, quæ minimè accurata est, diffide. Mag-

læ[1] constitutis nitebantur: quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, "uti Dianæ Leucophryenæ[2] perfugium inviolabile foret." Aphrodisienses[3] posthàc, et Stratonicenses[4] dictatoris Cæsaris, ob vetusta in partes merita, et recens divi Augusti decretum attulere. Laudati, "quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, "pertulissent."[5] Sed Aphrodisiensium civitas, Veneris; Stratonicensium, Jovis et Triviæ[6] religionem tuebantur. Altiùs Hierocæsarienses[7] exposuere, "Persicam apud se "Dianam; delubrum, rege Cyro,[8] dicatum:" et memorabantur "Perpernæ,[9] Isaurici,"[10] multaque alia imperato-

netum urbs princeps Magnesia, nunc *Guzelhizar*. Templi ruinas describit Pococke, *Description of the east*, vol. II. part. 2. p. 54 et seq. Vide not. et emend. ad Ann. III. 62.

[1] *L. Scipionis, et L. Sullæ.* L. Scipio Antiochum vicit A. U. C. 564. Mithridates Asiâ pulsus à L. Syllâ A. U. C. 670.

[2] *Dianæ Leucophryenæ.* Apud Magnetes templum erat Dianæ Leucophryenæ celeberrimum, ipso Ephesino templo, tum concinnitate, tum architecturâ præstantius. Strabo, XIV. p. 647. In nummis Hadriani Dianæ effigies ΛΕΥΚΟΦΡΥΣ ΜΑΓΝΗΤΩΝ. In nummis verò Otaciliæ Severæ, Dianæ templum, ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΛΕΥΚΟΦΡΥΗΝΗ. Vide Harduinum, Select. Opera, p. 97. et Marmora Oxoniensia, p. 14 et 43.

[3] *Aphrodisienses.* In Cariâ *Aphrodisienses liberi*, Plin. V. 29. Urbs princeps Aphrodisia, nunc *Geyra*. Vide not. et emend. ad Ann. III. 62. et Pococke loc. cit. p. 69.

[4] *Stratonicenses.* In Cariâ *Stratonicea libera*, Plin. V. 29. Nunc appellatur *Eski-hissar*. Vide not. et emend. ad Ann. III. 62.

[5] *Pertulissent.* Ita fortiter pertulit Stratonicea, ut à Labieno diu obsessa A. U. C. 714. numquam capi potuerit. Dio, XLVIII. p. 379.

[6] *Jovis et Triviæ.* Prope urbem Stratoniceam templum erat Jovis Chrysaoris, Χρυσαορέως Διὸς, Caribus omnibus commune. Eò ad sacrificia et deliberationes de republicâ conveniebant, et *conventus* ille *Chrysaoreus*, σύστημα Χρυσαορίον, dicebatur. Strabo, XIV. p. 660. Apud eosdem populos, in Laginorum pago, celeberrimum erat fanum Hecatæ Deæ, quam in triviis natam et educatam Tacitus *Triviam* appellat. Strabo, ibid.

[7] *Hierocæsarienses.* Populi Lydiæ, quorum urbem principem, Hierocæsaream, nocturno terræ motu collapsam vidimus supra Ann. II. 47. Vide not. et emend. ad Ann. III. 62.

[8] *Rege Cyro.* Cyrus Persici imperii conditor fuit A. U. C. 195. A. C. 558. Vide Petavium Doctrin. Temp. X. 14.

[9] *Perpernæ.* Marcus Perperna Aristonicum, qui Asiam invaserat, vicit A. U. C. 624. Justin. XXXVI. 4.

[10] *Isaurici.* Publius Servilius

rum nomina, qui non modò templo, sed duobus millibus passuum eamdem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris,[1] quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias,[2] pòst filius ejus Amathus Veneri Amathusiæ, et Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent.

63. AUDITÆ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, et quia studiis certabatur, consulibus permisere, "ut perspecto jure, et si qua iniquitas involveretur, rem integram rursum ad senatum referrent." Consules super eas civitates, quas memoravi, "apud Pergamum[3] Æsculapii compertum asylum" retulerunt: "ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti: nam Smyrnæos oraculum Apollinis,[4] cujus imperio Stratonicidi Veneri[5] templum dicaverint: Tenios[6] ejusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædemque jussi sint: propiora Sardianos:[7] Alexandri victoris id donum: neque

anno U. C. 679. piratas domuit, validissimas urbes Ciliciæ, ipsamque arcem Isauron evertit: *Unde conscius sibi magni laboris, Isaurici cognomen adamavit.* Florus, III. 6.

[1] *Tribus delubris.* Tria hæc Cypri insulæ delubra in tribus oppidis cognominibus posita. Templum Paphiæ Veneris Paphi, nunc *Bafo;* Amathusiæ, Amathunte, cujus rudera extant prope urbem *Limisso;* Jovis Salaminii, Salamine, nunc *Salamis.*

[2] *Aerias.* Rex de quo Hist, II. 3.

[3] *Apud Pergamum.* Pergamus, urbs Mysiæ majoris, olim sub Attalicis regibus clarissima, nunc *Bergamo.* Nummi ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ Æsculapium hujus asyli tutorem exhibent.

[4] *Oraculum Apollinis.* Cultum Clarii Apollinis apud Smyrnæos testatur nummus ΚΛΑΡΩΣ ΣΜΥΡ. ΕΠΙ ΕΡΜΟΓΕΝΟΥΣ, id est, *Clarii* Apollinis *Smyrnæorum sub Hermogene* prætore. Vide Harduinum, Select: Opera, p. 158.

[5] *Stratonicidi Veneri.* Ita dictæ in honorem Stratonices, aviæ Seleuci II. cognomento Callinici, qui sancivit templum Veneris Stratonicidis asylum fore, urbemque Smyrnam sacram et asylum. Seleucus Callinicus regnum Syriæ auspicatus est A. U. C. 507. A. C. 246. V. not. et emend. ad Ann. III. 63.

[6] *Tenios.* Tenos insula, una Cycladum, nunc *Tino.* Obvii ΤΗΝΙΩΝ nummi cum tridente Neptuni, quem ut *medicum*, ἰατρὸν, ob expulsos serpentes, colebant. Philocorus apud Clementem Alex. in Protrept. ad Gentes p. 18. Vide et Strabonem, XII. p. 487.

[7] *Propiora Sardianos.* Sardianos et Milesios haud ita vetusta arcessere. Sed Sardianos asylum

"minùs Milesios Dario rege niti: sed cultus[1] numinum "utrisque, Dianam àut Apollinem venerandi. Petere et "Cretenses[2] simulacro divi Augusti." Factaque senatusconsulta, queis multo cum honore,[3] modus tamen præscribebatur; jussique "ipsis in templis figere æra,[4] sacrandam "ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem dela"berentur."[5]

64. Sub idem tempus Juliæ Augustæ[6] valetudo atrox, necessitudinem Principi fecit festinati in urbem reditûs: sincerâ adhuc inter matrem filiúmque concordiâ; sive occultis odiis. Neque enim multo antè, cùm haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Augusto Julia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat; idque ille credebatur, ut inferius majestate Principis, gravi et dissimulatâ offensione abdidisse. Sed tum "supplicia Diis,[7] ludique magni" ab senatu decernuntur, "quos pontifices, et augures, et quin"decimviri, septemviris simul et sodalibus Augustalibus

suum Alexandro victori acceptum referre, Milesios Dario rege niti, et utrisque numina esse Dianam aut Apollinem. Apud Sardianos templum *Dianæ Coloenes*, ἱερὸν τῆς Κολοήνης Ἀρτέμιδος, Strabo, XIII. p. 626. Milesii Apollinem Didymæum colebant. Inde nummi ΜΙΛΗΣΙΩΝ ΔΙΔΥΜΕΥΣ; ejus templi rudera, et insignes tres inscriptiones de donariis à rege Prusiâ aliisque, etiam cum inscriptione ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΔΙΔΥΜΕΩΣ exhibet eruditus Chishull. Antiq. Asiat. p. 90 et seq. De Sardianis dictum supra Annal. II. 47 et 54.

[1] *Sed cultus.* Id est, *et cultus. Sed* sententiam continuat, novam non incipit, quod optimis scriptoribus non insolens. Sic δὲ apud Græcos. Vide Cortium in Sallust. Catil. XLIII.

[2] *Cretenses.* Creta insula, nunc *Candia.*

[3] *Multo cum honore.* Tum Deorum, tum populorum.

[4] *Figere æra.* Tabulas æreas, quibus inscripta essent senatusconsulta de Asylis.

[5] *In ambitionem delaberentur.* Specie religionis nova semper ac majora ambiunt populi. In hâc de Asylis sententiâ, sicut in aliis plurimis, Tiberium calumniatus est Suet. in Tib. XXXVII. *Abolevit et jus moremque asylorum, quæ usquam erant.* Asylorum licentiam, non verò jus et morem abolevit Tiberius.

[6] *Juliæ Augustæ.* Liviæ, Tiberii matris, in familiam Juliam et Augustæ nomen adsumtæ. Annal. I. 8.

[7] *Supplicia Diis.* A senatu decernuntur supplicationes Diis, ludique magni, id est, circenses, quos pontifices, et augures, et quindecimviri, simul ac septemviri et

"ederent." Censuerat L. Apronius, "ut feciales[1] quoque "iis ludis præsiderent:" contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum jure, et repetitis exemplis: "neque enim umquam fecialibus hoc majestatis fuisse. Ideo Augustales "adjectos,[2] quia proprium ejus domûs sacerdotium esset, "pro quâ vota persolverentur."

65. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamiâ metus sit. Ceterùm tempora illa adeò infecta, et adulatione sordida fuere, ut non modò primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum, qui præturâ functi, multique etiam pedarii senatores[3] certatim exsurgerent, fœdaque et nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiens curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, *ô homines ad servitutem paratos!* scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tædebat.

66. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum

sodales Augustales ederent. Septemviri dicti sunt quoque epulones, quòd epulis et sacrificiis epularibus præessent. *Simul,* Græcorum exemplo, cum dativo conjungit Tacitus. Sic adhuc infra Annal. IV. 55. Vide G. Cuper. Obs. IV, 142 et 143.

[1] *Feciales.* Non ludorum, sed *fœderum, pacis, belli, induciarum, oratores feciales judicesque sunto,* Cicero de legibus, II. 9.

[2] *Augustales adjectos.* Apud Romanos ludorum cura erat commissa quatuor collegiis pontificum, augurum, quindecimvirorum et septemvirorum. Ludis verò pro Juliâ editis adjecti sunt Augustales, quòd hoc sacerdotium esset proprium Juliæ domûs, pro quâ vota persolverentur.

[3] *Pedarii senatores.* Gellius, III. 18. *Senatores, qui magistratum curulem nondum cœperant, pedibus itavisse in curiam. Propterea senatores, nondum majoribus honoribus functos, pedarios nominatos.* Nec pedibus tantùm in curiam itabant, sed in curiâ magis annuebant, quàm sententiam dicebant, juxta versum Laberii:

> *Caput sine linguâ, pedaria sententia est.*

à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è consularibus, Junius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis simul corripiunt, objectantque "violatum Augusti numen, spretam Tiberii "majestatem." Mamercus antiqua exempla jaciens, "L. "Cottam[1] à Scipione Africano, Ser. Galbam[2] à Catone "censorio, P. Rutilium[3] à M. Scauro accusatos." Videlicet Scipio[4] et Cato talia ulciscebantur; aut ille Scaurus, quem proavum suum, opprobrium majorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. Junio Othoni[5] literarium ludum exercere vetus ars fuit: mox Sejani potentiâ senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum, et, si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio extimulabat, dum æquales, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat: quod multos etiam bonos pessum dedit, qui, spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant.

67. AUXERE numerum accusatorum Gellius Poplicola et M. Paconius:[6] ille quæstor Silani, hic legatus. Nec du-

[1] *L. Cottam.* P. Scipio Africanus L. Cottam ad prætorem accusavit circa A. U. C. 622. Cottam, quamquam gravissimorum criminum reum, absolverunt judices, *ne accusatoris amplitudini damnatio ejus donata existimaretur*, Val. Max. VIII. 1. n. 11.

[2] *Ser. Galbam.* Galba, quòd Lusitanos plurimos interemisset, à Libone et M. Catone accusatus, à judicibus, non æquitate, sed misericordiâ motis, absolutus circa A. U. C. 604. Val. Max. loc. cit. n. 2. Cicero de claris orat. XXIII.

[3] *P. Rutilium.* A. U. C. 645. *cùm unà consulatum petivissent P. Rutilius et M. Scaurus; Rutilius, qui repulsam tulerat, accusavit ambitûs designatum competitorem; sed Scaurus etiam absolutus Rutilium in judicium vocavit*, Cicero de claris orat. XXX.

[4] *Videlicet Scipio.* Tacitus hæc loquitur indignabundus. Quasi verò talia, tamque nefariis artibus, ulti fuissent Scipio, et Cato, aut ille Scaurus, quem proavum suum Mamercus iste, majorum opprobrium, infami delatoris operâ dehonestabat. De probroso isto Mamerco dictum supra cap. 31. dicetur infra Annal. VI. 29. Vide adhuc longè fœdiora apud Senecam de Beneficiis, IV. 31.

[5] *Junio Othoni.* De Junio Othone et Nigro Brutidio mentio apud Senecam II. Controvers. 9. in fine.

[6] *M. Paconius.* Fortè idem, qui posteà majestatis damnatus. Suet. in Tib. LXI.

bium habebatur, sævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum: sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm, super tot senatores adversos, facundissimis totius Asiæ, eòque ad accusandum delectis, responderet solus, et orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur; ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat:[1] et ne quis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur, vinclum et necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem[2] codicillis, quibus invidiam et preces miscuerat.

68. Tiberius, quæ in Silanum parabat, quo excusatiùs sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Voleso Messalâ,[3] ejusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat: ille multum de "clementiâ Principis" præfatus, "aquâ et igni Silano interdicendum" censuit, "ipsumque "in insulam Gyarum[4] relegandum." Eadem ceteri, nisi quòd Cn. Lentulus "separanda Silani materna bona (quippe

[1] *Mancipio acceperat.* De hoc Tiberiano usu dictum supra Annal. II. 30.

[2] *Ausis ad Cæsarem.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 67.

[3] *Voleso Messalâ.* Effero barbaroque homine, de quo Seneca, de Irâ, II. 5. *Volesus nuper sub divo Augusto, proconsul Asiæ, cùm trecentos unâ die securi percussisset, incedens inter cadavera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumque fecisset, Græcè proclamavit: O rem regiam! Quid hic rex fecisset? Non fuit hæc ira, sed majus malum et insanabile.*

[4] *Gyarum.* Ægæi maris insulam, reorum exilio notissimam, nunc *Joura.* Juv. I. 73.

Aude aliquid brevibus Gyaris, et carcere dignum,
*Si vis esse aliquid,**——

* [*aliquid*, Vide Burman. ad Ov. Heroid. XII. 31. Misc. Obs v. 265, vulgò *aliquis.*]

"alià parente[1] geniti) reddendaque filio" dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, "ne "quis vitâ probrosus, et opertus infamiâ, provinciam sorti-"retur; idque Princeps dijudicaret; nam à legibus delicta "puniri: quanto fore mitiùs in ipsos, meliùs in socios, pro-"videri ne peccaretur?"

69. Adversum quæ disseruit Cæsar: "Non quidem "sibi ignara, quæ de Silano vulgabantur, sed non ex ru-"more statuendum; multos in provinciis contra, quàm spes "aut metus de illis fuerit, egisse: excitari quosdam ad meli-"ora, magnitudine rerum; hebescere alios: neque posse "Principem suâ scientiâ cuncta complecti, neque expedire, "ut ambitione alienâ trahatur. Ideo leges in facta constitui, "quia futura in incerto sint: sic à majoribus institutum, ut "si anteissent delicta, pœnæ sequerentur. Ne verterent sa-"pienter reperta, et semper placita: satis onerum Princi-"pibus, satis etiam potentiæ: minui jura, quotiens gliscat[2] "potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit." Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit "insulam Gyarum immitem "et sine cultu hominum esse: darent Juniæ familiæ,[3] et "viro quondam ordinis ejusdem, ut Cytheram[4] potiùs con-"cederet: id sororem quoque Silani Torquatam,[5] priscæ

[1] *Aliâ parente.* Silani mater non è gente Juniâ, sed ex aliâ familiâ, et fortè Manliâ; ejus enim soror *Torquata* appellatur cap. seq. Porrò cùm Principum adulatores quascumque nocendi causas prætexant, Cn. Lentulus censet separanda Silani materna bona, quippe aliâ parente nati, et filio Æmiliæ Lepidæ, Augusti proneptis marito, reddenda. Adnuit Tiberius. Vide not. et emend. ad Ann. III. 68.

[2] *Quotiens gliscat.* Quantum crescit nimia potestas, tantum minuuntur jura.

[3] *Juniæ familiæ.* Claritudini Juniæ familiæ, et viro ordinis senatorii.

[4] *Cytheram.* Græciæ insulam, nunc *Cerigo*, juxta Maleam promontorium, positam. Vide not. et emend. ad Ann. III. 69.

[5] *Torquatam.* Ejus statua, ve-

"sanctimoniæ virginem expetere." In hanc sententiam facta discessio.

70. Post auditi Cyrenenses,[1] et, accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, equitem Romanum, majestatis postulatum, "quod "effigiem Principis promiscuum ad usum argenti vertisset," recipi Cæsar inter reos vetuit; palam aspernante Ateio Capitone,[2] quasi per libertatem, "Non enim debere eripi pa-"tribus vim statuendi, neque tantum maleficium impunè "habendum; sanè lentus in suo dolore esset; reipublicæ "injurias ne largiretur." Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quàm ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamiâ fuit, quòd humani divinique juris sciens, egregium publicum,[3] et bonas domi artes dehonestavisset.

71. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani voverant Equestri Fortunæ: nam etsi delubra ejus

lato capite, manibus ignem sacrum præferens, extat apud Sponium, Miscellanea erudit. Antiq. p. 150. cum hâc insigni inscriptione:

IVNONI
IVNIAE C. SILANI F
TORQVATAE
SACERDOTI VESTALI
ANNIS LXIIII
COELESTI PATRONAE
ACTIVS. L.

[1] *Cyrenenses.* Cyrenaicam, nunc *the desert of Barca*, habitabant. Auditi sunt autem Cyrenenses, licèt Cordus Cretæ proconsul fuisset, ut dictum est supra cap. 38. quòd Creta et Cyrenaica uni et eidem proconsuli parerent, teste Strabone, xvii. p. 840. Ὀγδόην δὲ (στρατηγίαν) Κρήτην μετὰ τῆς Κυρηναίας.

[2] *Ateio Capitone.* De quo plura infra cap. 75.

[3] *Egregium publicum.* Ita quoque assiduus Taciti imitator Sulpitius Severus, Hist. Sacr. ii. p. 163. *Hoc ferè modo homines, luce indignissimi, pessimo exemplo necati, aut exiliis multati: quod initio jure judiciorum et egregio publico defensum.* Et Gellius, vii. 3. *id, quod optimum esse publicum existimabat.* Egregium publicum, idem est quod vulgò dicimus *the public good.* Contra Varro de Re Rust. i. 13. *Nunc villam urbanam quàm maximam ac politissimam habeant, dant operam: ac cum Metelli ac Luculli villis, pessimo publico ædificatis, certant.*

Deæ multa in Urbe, nullum tamen tali cognomento[1] erat: repertum est ædem esse apud Antium,[2] quæ sic nuncuparetur, "cunctasque cærimonias Italicis in oppidis, templaque, "et numinum effigies, juris atque imperii Romani esse:" ita donum apud Antium statuitur. Et quandò de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversùs Servium Maluginensem, flaminem Dialem, promsit Cæsar; recitavitque decretum pontificum: "Quotiens valetudo adversa "flaminem Dialem incessisset, ut, pontificis maximi arbi"trio, plusquàm binoctium abesset: dum ne diebus publici "sacrificii, neu sæpiùs quàm bis eumdem in annum." Quæ, Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam et provinciarum administrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, pontificis maximi, exemplum, qui Aulum Postumium, flaminem, attinuisset.[3] Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

72. Iisdem diebus Lepidus ab senatu petivit, "ut ba"silicam Pauli,[4] Æmilia monimenta, propriâ pecuniâ

[1] *Nullum tamen tali cognomento.* Ergò tunc dirutum templum Fortunæ Equestris, à Fulvio Flacco olim inauspicatò factum, de quo Livius, XL. 40. Val. Max. I. 1. n. 20. Nec emendandum, ut nonnullis placuit *Sequestri Fortunæ*. Vide eruditum Philippum à Turre, *Monumenta veteris Antii*. cap. 1. p. 16.

[2] *Apud Antium.* Urbem Latii. Manent rudera apud locum, qui nunc dicitur *Anzio*. Qui plura volet de Antio et Fortunâ Equestri Antiatum, adeat Vulpium, Soc. Jesu. *Vetus Latium*, vol. III. p. 98 et seq. Templi ruinas exhibet tabula XIV.

[3] *Flaminem, attinuisset.* Ad sacra retinuisset. Hæc fusiùs explicat Livius, XXXVII. 51. *Patrum memoriâ certamen inter L. Metellum et Postumium Albinum fuerat. Consulem illum cum C. Luctatio collegâ, in Siciliam ad classem proficiscentem, ad sacra retinuerat Metellus pontifex max. Et in senatu et ad populum magnis contentionibus certatum est, et imperia inhibita ultro citroque, et pignora capta, et mulctæ dictæ, et tribuni appellati, et provocatum ad populum est. Religio ad postremum vicit, ut dicto audiens esset flamen pontifici; et mulctæ ex jussu populi remissæ.*

[4] *Basilicam Pauli.* Basilicam illam, seu porticum, in VIII. Urbis regione extruxerat Æmilius Paulus, qui consul fuit A. U. C. 704. Eam laudat Plinius, XXXVI. 15. *Nonne inter magnifica basilicam Pauli columnis è Phrygibus*

"firmaret ornaretque." Erat etiam tum in more publica munificentia: nec Augustus arguerat Taurum,[1] Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad urbis, et posterûm gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito haustum, Cæsar extructurum pollicitus est, "eò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeii." Simul laudibus Sejanum extulit, "tamquam labore vigilantiâque ejus, tanta vis unum intrà damnum stetisset;" et censuere patres "effigiem Sejano,[2] quæ apud theatrum "Pompeii locaretur." Neque multo pòst Cæsar, cùm Junium Blæsum, proconsulem Africæ, triumphi insignibus attolleret, "dare id se" dixit "honori Sejani," cujus ille avunculus erat.

73. AC TAMEN res Blæsi dignæ decore tali fuere: nam Tacfarinas,[3] quamquam sæpiùs depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, ut legatos ad

mirabilem? Cic. ad Att. IV. Ep. 16. *Quid quæris? Nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius.* Illam exhibet nummus familiæ Æmiliæ apud *Vaillant*, Famil. Rom. vol. III. n. 39. Ex unâ parte caput Libertatis laureatum et velatum. Ex alterâ ipsa Basilica AEMILIA REF. SC. M. LEPIDVS. *Æmilia refecta senatusconsulto. M. Lepidus.* Vide not. et emend. ad Ann. III. 62.

[1] *Arguerat Taurum.* De illis operibus Velleius, II. 89. ac maximè Suet. in Aug. XXIX. *Multaque à multis extructa sunt: sicut à Marcio Philippo, ædes Herculis Musarum; à Lucio Cornificio, ædes Dianæ; ab Asinio Pollione, atrium Libertatis; à Munatio Planco, ædes Saturni; à Cornelio Balbo, theatrum; à Statilio Tauro, amphitheatrum; à Marco verò Agrippâ, complura et egregia.* Cl. Ernestus, Lipsium et Gronovium secutus, emendavit, *arcuerat.* Sed frustra. Sic enim infra Annal. IV. 12. *Ut superbam fæcunditate, subnixam popularibus studiis, inhiare dominationi apud Cæsarem arguerent.*

[2] *Effigiem Sejano.* Animosè et verè Seneca, Consol. ad Marciam, XXII. *Decernebatur illi statua in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat. Exclamavit Cordus: Tunc verè theatrum perire. Quis ergò non rumperetur, supra cineres Cn. Pompeii constitui Sejanum, et in monumentis maximi imperatoris consecrari perfidum militem?*

[3] *Tacfarinas.* De illo supra cap. 20. et Annal. II. 52.

Tiberium mitteret, "sedemque" ultro, "sibi atque exercitui "suo" postularet, aut "bellum inexplicabile" minitaretur. Non aliàs magis suâ populique Romani contumeliâ indoluisse Cæsarem ferunt, quàm "quòd desertor et "prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem,[1] "post tot consularium exercituum clades inultam Italiam "urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis[2] ingentibus "bellis labaret respublica, datum, ut pacto in fidem acci-"peretur: nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, "latro Tacfarinas, pace et concessione agrorum redime-"retur." Dat negotium Blæso, "ceteros quidem ad spem "proliceret arma sine noxâ ponendi; ipsius autem ducis "quoquo modo potiretur."

74. Et recepti eâ veniâ plerique: mox adversùm artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitûs impar, furandi melior, plures per globos incursaret, eluderetque, et insidias simul tentaret; tres incessus, totidem agmina parantur: ex queis Cornelius Scipio legatus præfuit, quà prædatio in Leptitanos,[3] et

[1] *Ne Spartaco quidem.* A.U.C. 681. A. C. 72. Spartacus, Œnomaus et Crixus servile bellum in Italiâ concitârunt; Claudium Pulchrum legatum, ac Publium Varinium prætorem bello vicerunt; tandem à Licinio Crasso superati fortiter occubuerunt. Florus, III. 20.

[2] *Mithridatis.* Pontici regis, odio in Romanos celeberrimi, qui cum Sertorio fœdus iniit A. U. C. 680. Florus, III. 5. Appian. in Mithridatic. p. 216 et seq.

[3] *In Leptitanos.* Cl. Ernestus difficultatem Geographicam movet. *Quomodò,* inquit, *è finibus Leptitanorum suffugium erat in Garamantas, cum Leptis sit ad mare, Garamantes in interiori Africâ?* At si quis ad populorum situm attenderit, certè perspiciet facillimam fuisse Tacfarinati prædationem in Leptitanos, et inde in Garamantas suffugium. Itaque in extremâ Byzacenâ, haud procul à Tritone fluvio, ita positus Cornelius Scipio, ut Leptitanos protegeret, simul immineret Garamantibus. Contra verò in Numidiâ prope Ampsagam fluvium excubias agebat Blæsus filius, ne Cirtensium pagi impunè traherentur. Scipionem inter et Blæsum filium medius Blæsus pater arcta et infensa hostibus cuncta faciebat. Quoquò enim inclinaret Tacfarinas, occurrebat pars aliqua militis Romani. Si Africam peteret, in ore erat Blæsus pater, in latere dextro Blæsus filius, in sinistro Cornelius Scipio. Si fortè versùs Blæsum filium aut Scipio-

suffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtensium pagi impunè traherentur propriam manum Blæsus filius duxit: medio, cum delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arcta et infensa hostibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, et sæpe à tergo erat: multique eo modo cæsi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, ut mos fuerat, actâ æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciæ[1] componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos et solitudinum gnaros, mutantem mapalia[2] Tacfarinatem proturbat: donec, fratre ejus capto, regressus est, properantiùs tamen quàm ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæso tribuit, ut *imperator* à legionibus salutaretur; prisco erga duces honore, qui, benè gestâ republicâ, gaudio et impetu victoris exercitûs conclamabantur, erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum æqualitatem: concessit quibusdam et Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blæso postremùm.[3]

75. Obiere eo anno viri inlustres, Asinius Saloninus,[4]

nem progrederetur, tum alteruter erat in tergo. Hæc debetur Tacito laus maxima, quòd inter Historicos nullus sit rerum Geographicarum illo peritior. Leptitani, *between the gulfs of Cabes and Syrtis.* Garamantes, *the western part of Biledulgerid.* Cirtenses, *the western part of Algiers.* Africa et Byzacena, *the kingdom of Tunis.*

[1] *Veteris provinciæ.* Provinciæ, quæ Africa dicebatur.

[2] *Mutantem mapalia.* Sallust. in Jugurth. XVIII. *Ædificia Numidarum agrestium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incurvis lateribus tuta, quasi navium carinæ sunt.* Vide et Livium, XXX. 3.

[3] *Blæso postremùm.* Id observatione dignum. Sic enim veteris populi mores obsolevere, eviluere virtutes.

[4] *Asinius Saloninus.* Dictus est Saloninus à Saloniis, Dalmatiæ populis, ab avo suo devictis. Ejus avi, Pollio Asinius et M. Vipsanius Agrippa. Drusi Cæsaris frater, quippe filius Vipsaniæ Agrippinæ, Drusi matris, quam Tiberius jam gravidam dimiserat. Tiberio progener destinatus, quòd ei destinata una ex Germanici filiabus. Vide not. et emend. ad Ann. III. 75.

M. Agrippâ et Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Cæsarique progener destinatus: et Capito Ateius, de quo memoravi,[1] principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus; sed avo centurione Sullano, patre prætorio. Consulatum[2] ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium,[3] iisdem artibus præcellentem, dignatione ejus magistratûs anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora[4] simul tulit: sed Labeo incorruptâ libertate,[5] et ob id famâ celebratior: Capitonis obsequium[6] dominantibus magis

Ibi stemma Pollionum, ad Annalium Taciti intelligentiam utilissimum, proponeretur.

[1] *De quo memoravi.* Supra cap. 70. et Annal. I. 76 et 79. *Atteium Capitonem*, virum eruditum, sed antiquiorem, memorat etiam Plinius, XIV. 13.

[2] *Consulatum.* A. U. C. 759. J. C. 6. consulatum gessere M. Æmilius Lepidus et L. Arruntius. Iis suffecti C. Ateius Capito et C. Vibius Postumius. In tesserâ gladiatoriâ apud Muratori, Thes. Inscrip. vol. I. p. 299. C. VIB. C. ATEI. COS.

[3] *Labeonem Antistium.* De literato illo homine, sed minutularum rerum amatore ridiculo, Plinius, XXXV. 4. *Parvis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longâ senectâ Antistius Labeo Prætorius, etiam proconsulatu provinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu et contumeliâ erat.* Ideo fortè, et ob nimiam in originibus Latinarum vocum expiscandis diligentiam, irrisus ab Horatio, I. Sat. III. 82.

Labeone insanior inter
Sanos dicatur.

[4] *Duo pacis decora.* Labeo Antistius et Ateius Capito duo fuere pacis decora ob civilia legum studia, quibus ita præstitere, ut jurisprudentiam, nullis ducibus hactenus mancipatam, in duas scholas diviserint, teste Pomponio, de origine Juris, Digest. I. Tit. II. 47. *Ex his Ateius consul fuit: Labeo noluit, cùm offerretur ei ab Augusto consulatus, quo suffectus fieret, honorem suscipere: sed plurimùm studiis operam dedit: et totum annum ita diviserat, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, sex mensibus secederet, et conscribendis libris operam daret. Itaque reliquit quadringenta volumina, ex quibus plurima inter manus versantur. Hi duo primùm veluti diversas sectas fecerunt: nam Ateius Capito in his, quæ ei tradita fuerant, perseverabat: Labeo ingenii qualitate et fiduciâ doctrinæ, qui et ceteris operis sapientiæ operam dederat, plurima innovare instituit.* De utroque jurisconsulto, qui plura volet, adeat eruditum Gravinam, orig. jur. civil. p. 105 et seq.

[5] *Incorruptâ libertate.* Incorruptæ ejus libertatis, cùm Augustum ipsum alloqueretur, exempla suppeditant Dio, LIV. p. 531. Suet. in Aug. LIV. Gellius, XIII. 12.

[6] *Capitonis obsequium.* Ut Capitonis obsequium, dominantibus probatum, agnoscatur, haud silendum, quod memorat Suetonius de Illustr. Grammat. XXII. *Marcus Pomponius Marcellus, sermonis Latini exactor molestissimus—cùm ex*

probabatur. Illi, quòd præturam intrà stetit, commendatio ex injuriâ; huic, quòd consulatum adeptus est, odium ex invidiâ oriebatur.

76. Et Junia,[1] sexagesimo quarto post Philippensem aciem[2] anno, supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominavisset, Cæsarem omisit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit quominùs laudatione pro rostris, ceterisque solemnibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum[3] imagines antelatæ sunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant[4] Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

oratione Tiberium reprehendisset: affirmante Ateio Capitone, et esse illud Latinum, et, si non esset, futurum: certè jam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim, Cæsar, civitatem dare potes hominibus, verbis non potes.

[1] *Junia.* D. Junius Silanus uxorem duxit Serviliam, M. Catonis Uticensis sororem. Iis genita Julia, cujus avunculus Cato. Soror erat M. Bruti, non ex patre, sed ex matre Serviliâ, nuptâ olim M. Junio Bruto, Bruti patri. Junia nupsit C. Cassio, et fortè etiam M. Lepido triumviro, Sic enim Velleius, II. 88. *Marcus Lepidus, juvenis formâ, quàm mente melior; Lepidi ejus, qui triumvir fuerat reipublicæ constituendæ, filius; Juniâ, Bruti sorore, natus.* Lepidi matrimonium silere potuit Tacitus, ut Catonem, Cassium, et Brutum magis commendaret.

[2] *Philippensem aciem.* Pugnatum ad Philippos in Thraciâ A. U. C. 712. A. C. 41. Manent adhuc Philipporum rudera, prope locum, qui nunc dicitur *Philippopoli.*

[3] *Clarissimarum familiarum.* Affinitate cum Juniâ familiâ conjunctarum.

[4] *Præfulgebant.* Inter tot nobilitatis decora Brutus et Cassius præfulgebant, eo ipso, quòd, oppressâ libertate, eorum imagines non visebantur. *Negatus honor gloriam intendit,* Annal. IV. 26.

BREVIARIUM

LIBRI QUARTI.

1. ÆLII Sejani origo et mores. 2. Militari et senatorio ambitu ad dominationem adspirat. 3. Qualem exercituum et reipublicæ statum nactus. 8. Primas dominandi spes, veneno Druso Cæsari dato, auspicatur, consciâ uxore ejus Liviâ. Senatum morte Drusi mœstum erigit Tiberius; patribusque commendat, ut imperii heredes, Germanici filios. 12. Iis, matrique Agrippinæ perniciem molitur Sejanus, scelerum ferox. 12. Aliquot provinciarum legationes, et accusationes. Histriones Italiâ pulsi. 15. Templum ab Asiæ civitatibus Tiberio, Liviæ, et senatui decretum. 16. Neronem et Drusum, Germanici filios, Diis commendatos à pontificibus queritur Tiberius. 18. Quâ causâ promtissimos Germanici amicos subvertit Sejanus. Alii accusati ac damnati. 23. In Africâ bello finem imponit Dolabella, cæso Tacfarinate. 27. Mota per Italiam servilis

belli semina statim oppressa. 28. Vibius Serenus à filio accusatus. P. Suilius, Cremutius Cordus, aliique damnati. 36. Cyzicenis libertas ademta. 37. Tiberius spernit templi honorem ab Hispanis oblatum. 39. Sejanus, nimiâ fortunâ socors, Liviam sibi uxorem petit. 41. Matrimonii spe dejectus, Principem ad vitam procul Româ degendam impellit. 43. Legationes Græcorum de asylorum jure. 44. Mors Cn. Lentuli et L. Domitii. 45. L. Piso in Hispaniâ interficitur. 46. Contusis Thracum gentibus, triumphi insignia accipit Poppæus Sabinus. 52. Claudia Pulchra adulterii accusata et damnata. 53. Agrippina maritum sibi postulat, nec obtinet. 55. Undecim Asiæ urbes certant, in quâ earum templum Tiberii statueretur. Smyrnæi prælati. 57. Tiberius in Campaniam secedit. Ibi repentino lapidum lapsu periclitantem, opposito corpore, periculo eximit Sejanus, ex eo major, et adversùs Germanici stirpem audacior. 60. Neronem adgreditur. 62. Apud Fidenas amphitheatri casu quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita. 64. Romæ deustus mons Cælius. 67. In insulam Capreas se abdit Tiberius. Sejanus apertis adversùm Agrippinam et Neronem insidiis grassatur. 68. Titius Sabinus ob amicitiam Germanici ipsis Calendis Januarii punitur. 71. Mors Juliæ, Augusti neptis. 72. Frisii rebellant, et ægrè repressi. 75. Agrippina, Germanici filia, Cn. Domitio nupta.

Hæc sexennio ferè gesta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXVI.	23.	Coss.	C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere.
DCCLXXVII.	24.	Coss.	Sergio Cornelio Cethego, L. Visellio Varrone.
DCCLXXVIII.	25.	Coss.	M. Asinio Agrippâ, Cosso Cornelio Lentulo.
DCCLXXIX.	26.	Coss.	Cn. Cornelio Lentulo Gætulico, C. Calvisio Sabino.
DCCLXXX.	27.	Coss.	M. Licinio Crasso, L. Calpurnio Pisone.
DCCLXXXI.	28.	Coss.	Ap. Junio Silano, P. Silio Nervâ.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER QUARTUS.

A. U. C. 776. J. C. 23.

1. C. Asinio, C. Antistio consulibus,[1] nonus Tiberio annus erat compositæ reipublicæ, florentis domûs: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; sævire ipse, aut sævientibus vires præbere. Initium et causa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis præfectum, cujus de potentiâ supra memoravi:[2] nunc originem, mores, et, quo facinore[3] dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis,[4] patre Sejo Strabone,[5] equite Romano, et primâ juventâ C. Cæsarem,[6] divi Augusti nepotem, sectatus, non sine

[1] *C. Antistio coss.* C. Asinius Pollio et C. Antistius Vetus consules fuere A. U. C. 776. J. C. 23. His consulibus, in unitatem venit equester ordo, ut diximus Ann. III. 55. in not. et emend.

[2] *Supra memoravi.* Annal. I. 24. II. 72.

[3] *Quo facinore.* Nece Drusi Cæsaris, infra cap. 8.

[4] *Genitus Vulsiniis.* Volsinios appellat Plinius, II. 52. *Volsinii, oppidum Tuscorum opulentissimum, totum concrematum est fulmine.* Nunc *Bolsina* in Etruriâ.

[5] *Sejo Strabone.* Vide not. et emend. ad Ann. IV. 1. Ibi Sejani stemma dabitur.

[6] *C. Cæsarem.* De quo supra Annal. I. 3.

rumore Apicio diviti[1] et prodigo stuprum veno dedisse: mox Tiberium variis artibus devinxit adeò, ut obscurum adversùm alios, sibi uni incautum intectumque efficeret; non tam solertiâ,[2] (quippe iisdem artibus victus est) quàm Deûm irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: sui obtegens, in alios criminator: juxta adulatio[3] et superbia: palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido: ejusque causâ,[4] modò largitio et luxus, sæpiùs

[1] *Apicio diviti.* Et prodigo homini, de quo Seneca consol. ad Helviam, x. *Apicius nostrâ memoriâ vixit: qui in eâ urbe, ex quâ aliquandò Philosophi, velut corruptores juventutis, abire jussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinâ suâ seculum infecit: cujus exitum nôsse, operæ pretium est. Cùm sestertiûm millies, Angl.* 833,333l. 6s. 8d. *in culinam congessisset, cùm tot congiaria Principum, et ingens capitolii vectigal singulis comessationibus exsorpsisset; ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit. Superfuturum sibi sestertiûm centies, Angl.* 83,333l. 6s. 8d. *computavit: et velut in ultimâ fame victurus, si in sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit. Quanta luxuria erat, cui sestertiûm centies egestas fuit!*

[2] *Non tam solertiâ.* Non tam solertiâ dominationem obtinuit Sejanus, (quippe iisdem artibus, quas abhibuerat, victus est) quàm Deorum irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit ceciditque. Ipsam Sejani mortem in rei Romanæ exitium cessisse docet infra Tacitus Annal. VI. 51. Tiberius *obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: postremò in scelera simul ac dedecora prorupit.*

[3] *Juxta adulatio.* Quanta adulatio, tanta superbia.

[4] *Ejusque causâ.* Dominationem adipiscendi causâ, modò largitionem et luxum adhibebat, sæpiùs industriam ac vigilantiam, quæ haud minùs noxiæ sunt, quàm largitio et luxus, quoties parando regno finguntur. Hæc vera, et egregiè dicta de Sejano: qui adulatoria et falsa desiderat, audiat Velleium, II. 127. *Tiberius Cæsar Sejanum Ælium, principe equestris ordinis patre natum, materno verò genere clarissimas, veteresque et insignes honoribus complexum familias, habentem consulares fratres, consobrinos, avunculum, ipsum verò laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singularem principalium onerum adjutorem in omnia habuit, atque habet; virum severitatis lætissimæ, hilaritatis priscæ, actu otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eòque assequentem omnia, semper infra aliorum æstimationes se metientem; vultu vitâque tranquillum, animo exsomnem. In hujus virtutum æstimatione jam pridem judicia civitatis cum judiciis principis certant.* Velleius hæc scribebat, cùm viveret ac fermè imperaret Sejanus, quod haud satis attendit Cl. Rapin, *Instructions pour l'Histoire*, XX. Velleii studiosior, Tacito iniquior.

industria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

2. Vim præfecturæ,[1] modicam anteà, intendit, dispersas per Urbem[2] cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque et robore, et visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur.[3] Prætendebat "lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, "majore auxilio pariter subveniri: et severiùs acturos, si "vallum statuatur procul Urbis inlecebris."[4] Ut perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse deligere: neque senatorio ambitu[5] abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut *socium laborum*, non modò in sermonibus, sed apud patres et populum celebraret, colique per theatra et fora effigies ejus,[6] interque principia legionum[7] sineret.

3. Ceterum plena Cæsarum domus, juvenis filius,[8] nepotes adulti,[9] moram cupitis adferebant: et, quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat.

[1] *Vim præfecturæ.* Vim præfecturæ cohortium prætoriarum, anteà modicam, intendit, majoremque fecit.

[2] *Dispersas per Urbem.* Et fortè *circa finitima oppida*, ut solitum, imperitante Augusto. Suet. in Aug. XLIX.

[3] *Metus crederetur.* Dispersas olim per Urbem prætorias cohortes una in castra conduxit, ut, cùm simul imperia acciperent, numero, robore, et visu inter se majorem fiduciam ipsæ conciperent, vel concipere viderentur; ceteri verò magis timerent, aut saltem timere existimarentur. Hæc quidem vera novandæ rei causa. Verùm alia et minùs odiosa prætendebat Sejanus, scilicet lascivire militem dispersum ac diductum.

[4] *Procul Urbis inlecebris.* Hâc de re vide not. et emend. ad Ann. IV. 2.

[5] *Senatorio ambitu.* Senatorum quoque gratiam aucupabatur.

[6] *Effigies ejus.* Ut dictum supra Annal. III. 72.

[7] *Principia legionum.* De principiis jam dictum Annal. I. 61. Ibi imagines imperatorum, tamquam divina et præsentia signa, à Romanis cultas dicetur infra cap. 5. not. 6.

[8] *Juvenis filius.* Drusus, Tiberii filius.

[9] *Nepotes adulti.* Filii Germanici, Tiberii nepotes.

Placuit tamen occultior via, et à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, et animo commotior, orto fortè jurgio intenderat Sejano manus, et contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, ad uxorem ejus Liviam[1] convertere; quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit: et postquàm primi flagitii potitus est, (neque fœmina, amissâ pudicitiâ, alia abnuerit) ad conjugii spem, consortium regni, et necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Augustus,[2] socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac majores et posteros municipali adultero[3] fœdabat; ut pro honestis et præsentibus, flagitiosa et incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus, amicus ac medicus[4] Liviæ, specie artis[5] frequens secretis: pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur.[6] Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.

4. INTERIM anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit;[7] quæque fratri ejus Neroni decreverat senatus, repetita:[8] addidit orationem Cæsar, multâ

[1] *Uxorem ejus Liviam.* Liviam, sororem Germanici, Drusi uxorem pessimam. Vide stem. Cæs. n. 71.

[2] *Avunculus Augustus.* Liviæ, Antoniâ genitæ, magnus avunculus erat Augustus. Vide stem. Cæs. n. 43. 42. 71.

[3] *Municipali adultero.* Sejanum, municipalem adulterum appellat, quòd è municipio Vulsiniensi esset oriundus; ac proinde obscurus et ignobilis.

[4] *Eudemus, amicus ac medicus.* Inter varias, et fortè acriores artis medicæ criminationes, id recenset Plin. XXIX. 1. Sect. 8. *Quid enim* arte medicâ *venenorum fertilius, aut unde plures testamentorum insidiæ? Jam verò et adulteria etiam in Principum domibus, ut Eudemi in Liviâ Drusi Cæsaris.*

[5] *Specie artis.* Reverà specie artis, quæ scelera obtegeret.

[6] *Ne pellici suspectaretur.* Ne pellex Livia eam suspectam haberet.

[7] *Togam virilem sumsit.* Natus annos quatuordecim.

[8] *Repetita.* Ipsi quoque datum, ut munere capessendi vigintiviratûs solveretur; et quinquennio maturiùs, quàm per leges, quæsturam peteret. Supra Annal. III. 29.

cum laude filii sui, "quòd patriâ benevolentiâ in fratris "liberos[1] foret." Nam Drusus (quamquam arduum sit, eòdem loci potentiam et concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non adversus habebatur. Exin vetus et sæpe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur: "multitudinem veteranorum" prætexebat Imperator, et "delectibus supplendos exercitus: nam voluntarium "militem deesse; ac si suppeditet, non eâdem virtute ac "modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte "militiam sumant:" percensuitque cursim numerum legionum, et quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socii reges, quanto sit angustiùs imperitatum.[2]

5. ITALIAM utroque mari[3] duæ classes, Misenum apud et Ravennam,[4] proximumque Galliæ[5] littus rostratæ naves præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in oppidum Forojuliense[6] miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta,[7] commune in Germanos

[1] *In fratris liberos.* In Germanici liberos. Germanicus à Tiberio fuerat adoptatus, ideo Drusi frater.

[2] *Quanto sit angustiùs imperitatum.* Quanto angustiùs ætate Tiberii imperitatum, quàm Trajani, optimi Principis, Germanici, Dacici, Parthici, Armeniæ et Mesopotamiæ domitoris, tempore, quo scribebat Tacitus. Principe Tiberio, Elephantine ac Syene claustra erant Romani imperii: Trajano imperante, rubrum ad mare patebat. Vide supra Annal. II. 61.

[3] *Utroque mari.* Tyrrheno et Adriatico, quod Romani appellabant quoque mare inferum et superum. Vagas anteà reipublicæ classes certis locis distribuit Augustus: *alteram Miseni, alteram Ravennæ, ad tutelam superi et inferi maris collocavit.* Suet. in Aug. XLIX. Mare superum aut Adriaticum, nunc *the gulf of Venice.* Mare inferum aut Tyrrhenum, nunc *the Tuscan Sea.*

[4] *Misenum apud et Ravennam.* Misenum in mari Tyrrheno. Extant tantùm rudera ad Misenum promontorium, nunc *Cape Miseno.* Ravennam in sinu Adriatico, nunc *Ravenna.* Misenatium classis, occidentalem imperii Romani partem præsidebat; Ravennatium verò, occidentalem.

[5] *Galliæ.* Galliæ Narbonensis.

[6] *In oppidum Forojuliense.* Nunc *Frejus.* Plinio, III. 4. *Forum Julii Octavanorum colonia, quæ Pacensis appellatur, et classica.*

[7] *Rhenum juxta.* In superiore et inferiore Germaniâ.

Gallosque subsidium, octo legiones erant.[1] Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur.[2] Mauros Juba rex[3] acceperat, donum populi Romani. Cetera Africæ per duas legiones,[4] parique numero Ægyptus: dehinc initio[5] ab Syriâ usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita; accolis Ibero,[6] Albanoque,[7] et aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur adversùm externa imperia. Et Thraciam[8] Rhœmetalces, ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum

[1] *Octo legiones erant.* Vegetius, II. 6. *Decem cohortibus legio plena fundatur, quæ habet pedites sex millia centum, equites septingentos viginti sex.*—Ex his decem cohortibus *prima cohors reliquas et numero militum et dignitate præcedit. Nam genere atque institutione literarum viros selectissimos quærit. Hæc enim suscipit aquilam, quod præcipuum signum in Romano est semper exercitu, et totius legionis insigne. Hæc imagines imperatorum, hoc est, divina et præsentia signa veneratur. Habet pedites mille centum quinque: equites loricatos centum triginta duos: et appellatur cohors milliaria. Hæc caput est legionis.*

[2] *Tribus habebantur.* Tribus legionibus habebantur.

[3] *Juba rex.* Juba junior, senioris Jubæ filius, Maurorum regnum ab Augusto acceperat A. U. C. 724. A. C. 29. Dio, LI. p. 454. LIII. p. 514. Strabo, VI. p. 288. Plinius, V. 1. *Juba, Ptolemæi pater—studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno.* De hoc literato, et Romanorum studioso, principe diligentissimè scripsit Cl. Sevin, *Mémoires de l'Académie Royale des Inscriptions,* Vol. IV. p. 457 et seq. In nummis REX IVBA, caput Jubæ diadematum. Ex alterâ parte ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *Cleopatra regina,* Jubæ uxor, Cleopatræ et M. Antonii III. viri filia. Vide Harduinum, Select. opera, p. 102 et seq.

[4] *Per duas legiones.* Una tantùm legio Africam attinebat, teste ipso Tacito, Hist. II. 97. IV. 48. Sed propter diversos Tacfarinatis motus nona legio è Pannoniâ præsidio Africæ ducta fuerat, necdum in Pannoniam reportata Tacit. Annal. III. 9. IV. 23. Inde Tacitus duas legiones tribuit Africæ. Contra verò Pannoniæ, quæ tres legiones habebat, duas tantùm assignat, quòd tertia ex Africâ nondum redierat.

[5] *Dehinc initio.* Dehinc initio ab Syriâ ducto usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, hæc omnia quatuor legionibus coercita sunt. Earum adhuc præsidio tuti accolæ Iberus et Albanus, aliique reges, qui magnitudine nostrâ proteguntur adversùm externa imperia Armenorum et Parthorum.

[6] *Ibero.* Iberia, nunc *Georgia.*

[7] *Albanoque.* Albania, nunc *the Shirvan.*

[8] *Thraciam.* Nunc *Romania.* Thraciam obtinebant Rhœmetalces, filius Rhescuporidis, et liberi Cotyis, ut dictum est Annal. II. 67.

duæ in Pannoniâ,[1] duæ in Mœsiâ[2] attinebant: totidem apud Dalmatiam[3] locatis, quæ positu regionis à tergo[4] illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanæ, novem prætoriæ[5] cohortes, Etruriâ[6] fermè Umbriâque delectæ, aut vetere Latio,[7] et coloniis antiquitus Romanis.[8] At apud idonea provinciarum[9] sociæ triremes, alæque, et auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium:[10] sed persequi incertum fuerit, cùm ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, et aliquandò minuerentur.

[1] *Duæ in Pannoniâ.* Tres vulgò erant. Nunc duæ, quia tertia adhuc in Africâ, citò reditura, ut notatum supra. Pannonia, nunc *Lower Hungary and part of Austria.*

[2] *In Mœsiâ.* Nunc *Servia and Bulgaria.*

[3] *Dalmatiam. Dalmatia.*

[4] *A tergo.* A tergo illis legionibus, quæ erant in Pannoniâ et Mœsiâ.

[5] *Tres urbanæ, novem prætoriæ.* Ergò tunc. imminutus urbanarum et prætoriarum cohortium numerus. Nam Dio, LV. p. 565. ait sub Augusto fuisse decem millia prætorianorum in X. cohortes divisos, et sex millia urbanorum, seu Urbis præsidiariorum, in IV. cohortes distributos. Septem vigilum cohortes meritò omisit Tacitus. Militibus enim minimè annumerandi homines illi, restinguendis incendiis, agendisque nocturnis vigiliis constituti. Insigne eorum monumentum protulit Cl. Gori, Inscr. Antiq. Vol. I. p. 125.

[6] *Etruriâ.* Nunc *Tuscany.*

[7] *Vetere Latio.* Vetus Latium Tiberim inter et Antium continebatur.

[8] *Antiquitus Romanis.* Dum viguit res Romana, non modò urbanæ et prætoriæ cohortes, sed legiones omnes civibus Romanis constabant. Quâ lege nihil fuit ad gloriam splendidius, ad præsidium tutius. Sed jure civitatis pluribus dato, ac tandem ab Antonino Caracallâ cum omnibus, qui sub Romano imperio erant, communicato, periit disciplina militaris, et res Romana pessùm data.

[9] *Apud idonea provinciarum.* At apud provincias, quæ seditionum et hostium periculis objectabantur, erant sociorum triremes, alæ et auxilia cohortium. Scilicet tota res militaris Romanorum constabat legionibus, quæ Romanæ erant, et auxiliis, quæ *à sociis, vel fœderatis gentibus mittebantur.* Veget. II. 1. In auxiliis erat fermè tantùm virium, quantùm in legionibus, si spectetur numerus, non verò si virtus. Hæc enim in legionibus præpollet. Unde ut ait Vegetius, II. 2. *Legionibus auxilia, tamquam levis armatura, in acie jungebantur, ut in his præliandi magis adminiculum esset, quàm principale subsidium.*

[10] *In iis virium.* De militaribus imperii Romani viribus ætate Tiberii, vide not. et emend. ad Annal. IV. 5.

6. Congruens crediderim recensere ceteras quoque reipublicæ partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint; quandò Tiberio mutati in deterius principatûs initium ille annus attulit. Jam primùm publica negotia, et privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere; et in adulationem lapsos, cohibebat ipse: mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando; ut satis constaret, non alios potiores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si majestatis quæstio [1] eximeretur, bono in usu. At frumenta, et pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum [2] agitabantur. Res suas [3] Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelque adsumti tenebantur; prorsus sine modo, cùm plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe: quin infœcunditati terrarum,[4] aut asperis maris [5] obviam iit, quantum impendio, diligentiâque poterat. Et ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera, sine avaritiâ aut crudelitate magistratuum, tolerarent, providebat: corporum verbera, ademtiones bonorum aberant.

7. Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta servitia,[6] intrà paucos libertos domus: ac si quandò cum privatis

[1] *Si majestatis quæstio.* Si eximeretur quæstio de criminibus majestatis, quæ cuivis, ac levissimis de causis, imputabantur.

[2] *Societatibus equitum Romanorum.* Qui hæc à fisco redimebant. Vide Suppl. Ann. x. 32.

[3] *Res suas.* Res verò suas Tiberius spectatissimo cuique, nonnunquam etiam quibusdam ignotis, sed famâ celebratis, mandabat.

[4] *Infœcunditati terrarum.* Ob porticus, deambulationes, balnea, vivaria, villas, maxima terrarum infœcunditas.

[5] *Asperis maris.* Ex Africâ et Ægypto frumenta in Italiam asportabantur: inde maris aspera.

[6] *Modesta servitia.* Modesta servitia, nec gratiâ, nec fastu tumida. Ne enim de servorum paucitate accipias. Id peccavit Davanzati, *non turbe di schiavi.* Benè Cl. Gordon, *the behaviour of his slaves modest.*

disceptaret, forum et jus.[1] Quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus, ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur:[2] nam dum superfuit, mansere; quia Sejanus, incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat; et ultor metuebatur,[3] non occultus odii, et crebrò querens, "incolumi filio, adjutorem "imperii alium vocari: et quantum superesse ut collega di- "catur? Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingres- "sus, adesse studia et ministros: exstructa jam, sponte "præfecti, castra;[4] datos in manum milites: cerni effigi- "em ejus in monimentis Cn. Pompeii:[5] communes illi cum "familiâ Drusorum fore nepotes:[6] precandam post hæc "modestiam,[7] ut contentus esset." Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: et secreta quoque ejus, corruptâ uxore, prodebantur.

[1] *Forum et jus.* Forum et jus Principem inter ac privatos dijudicabant.

[2] *Morte Drusi verterentur.* Desinant ergò Tacitum calumniari: cumque virtutum et vitiorum æstimatorem æquissimum fuisse; nec malorum, sed optimorum principum præceptorem esse fateantur.

[3] *Et ultor metuebatur.* Et ultor metuebatur Drusus, non occultus odii, et crebrò querens: incolumi filio, adjutorem imperii alium à Tiberio vocari; et quantum superesse, ut Sejanus collega dicatur? Primas quidem dominandi spes arduas esse ac difficiles. At, ubi illas sis ingressus, statim adesse studia et ministros. Exstructa jam sponte Sejani castra prætoria; datos in illius manum milites; cerni effigiem ejus in Cn. Pompeii monumentis; brevi communes illi cum Drusorum familiâ futuros nepotes: ac tandem precandam fore modestiam, ut contentus vivat. Fortè scripserat Tacitus, *et Drusus ultor metuebatur.* Aliter vix obscuritatem excuses.

[4] *Castra.* Ut dictum supra cap. 2.

[5] *In monimentis Cn. Pompeii.* Supra Annal. III. 72. et Ruhnken. ad Vell. Paterc. Lib. II. p. 43.

[6] *Fore nepotes.* Jam enim Druso, filio Claudii, Germanici fratris, socer Sejanus fuerat destinatus. Annal. III. 29. Verùm licèt Drusus ille paucis diebus post sponsalia mortuus esset, teste Suetonio in Claud. XXVII. facile tamen fuit Sejano novas nuptias obtinere, sibique nepotes ex Drusorum familiâ adpromittere. Nihil est ergò cur tot difficultates comminiscatur Lipsius. De Druso vide stem. Cæs. n. 102.

[7] *Precandam post hæc modestiam.* Hæc ne intelligas de Deâ Modestiâ, quæ apud Romanos nulla memoratur, sed de ipsâ virtute, verè precandâ Sejano, viro minimè modesto. In editione principe aliisque optimis *modestiam,* non verò *Modestiam,* ut placuit Lipsio, quem tamen ægrè arguerim, cùm de Tacito sit tam benè meritus.

8. IGITUR Sejanus maturandum ratus, deligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur: id Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos[1] cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est: consulesque, sede vulgari,[2] per speciem mœstitiæ sedentes, honoris locique admonuit; et effusum in lacrymas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. "Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore "subierit oculos senatûs: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem aspici à plerisque lugentium: neque illos "imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia è "complexu reipublicæ petivisse." Miseratusque "Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum,[3] et vergentem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica præsentium malorum levamenta, inducerentur," petivit. Egressi consules firmatos adloquio adolescentulos, deductosque ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, "Patres conscripti, hos," inquit, "orbatos parente, tradidi patruo ipsorum,[4] precatusque sum, quamquam esset illi propria "soboles, ne secus quàm suum sanguinem foveret ac tolleret, sibique et posteris conformaret. Erepto Druso, preces "ad vos converto, Diisque et patriâ coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos suscipite,

[1] *Octo post annos.* A. U. C. 784. quo scelus per Apicatam, Sejani uxorem, et tormentis Eudemi ac Lygdi patefactum est. ut dicetur infra cap. 11. Vide et Dionem, LVIII. p. 628. Nos quoque diximus in suppl. Annal. v. 44.

[2] *Sede vulgari.* In imis senatorum subselliis, non verò in consulum sede, quæ sublimior.

[3] *Rudem adhuc nepotum.* Miseratus Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum ætatem, et suam vergentem. *Rudem*, id est, nondum adultam, et artis regnandi rudem. A ceteris omnibus dissentiens, Illustr. Huetius ita explicat: *Augustam rudem adhuc nepotum*, id est, *quæ nondum nepotum funeribus assuevisset. Solum enim Germanicum tunc amiserat.* Quod an cuiquam sit approbaturus nescio.

[4] *Patruo ipsorum.* Druso, patruo adoptionis jure, non re.

" regite: vestram meamque vicem explete. Hi vobis,[1] " Nero et Druse, parentum loco; ita nati estis, ut bona " malaque vestra ad rempublicam pertineant."

9. Magno ea fletu, et mox precationibus faustis audita; ac, si modum orationi posuisset, misericordiâ sui gloriâque animos audientium impleverat: ad vana et totiens inrisa revolutus, " de reddendâ republicâ: utque consules, " seu quis alius, regimen susciperent," vero quoque et honesto fidem demsit. Memoriæ Drusi eadem, quæ in Germanicum,[2] decernuntur; plerisque additis, ut fermè amat posterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inlustre fuit, cùm origo Juliæ gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, et conditor Urbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, Attus Clausus,[3] ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

10. In tradenda morte Drusi, quæ plurimis maximèque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorumdem temporum rumorem, validum adeò, ut nondum exolescat. " Corruptâ ad scelus Liviâ, Sejanum Lygdi " quoque spadonis animum stupro vinxisse: quòd is Lygdus[4] " ætate atque formâ carus domino, interque primores mi- " nistros erat: deinde, inter conscios ubi locus veneficii " tempusque composita sint, eò audaciæ provectum, ut ver- " teret; et occulto indicio Drusum veneni in patrem ar- " guens, moneret Tiberium, vitandam potionem, quæ prima " ei, apud filium epulanti, offerretur. Eâ fraude tum se-

[1] *Hi vobis.* Conversus ad filios Germanici, et senatores monstrando, hæc loquitur Tiberius.

[2] *Eadem, quæ in Germanicum.* Hæc vide Annal. II. 83.

[3] *Attus Clausus.* A. U. C. 250. A. C. 503. Attus Clausus è Sabinis, magnâ clientum comitatus manu, Romam transfugit, ibique appellatus *Appius Claudius*, auctor fuit gentis Claudiæ. Livius, II. 16. Vide et infra Annal. XI. 24.

[4] *Is Lygdus. Lygdus* redundat: vixque latinæ aures patiantur. Librariorum, aut scioli, additamentum est, ut jam monuit Cl. Ernestus.

"nem,[1] postquàm convivium inierat, exceptum poculum "Druso tradidisse; atque illo ignaro, et juveniliter hauriente, "auctam suspicionem, tamquam metu et pudore, sibimet "inrogaret mortem, quam patri struxerat."

11. Hæc vulgò jactata, super id, quòd[2] nullo auctore certo firmantur, promtè refutaveris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque suâ manu, et nullo ad pœnitendum regressu? Quin potiùs ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret; insitâ denique, etiam in extraneos, cunctatione et morâ, adversùm unicum, et nullius antè flagitii compertum, uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæsaris, et ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa et immania credebantur: atrociore semper famâ[3] erga dominantium exitus. Ordo alioquì sceleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est: neque quisquam scriptor tam infensus extitit, ut Tiberio objectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avidè accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

12. Ceterum laudante filium[4] pro rostris Tiberio, se-

[1] *Tum senem.* Existimat Cl. Ernestus emendandum, *eâ fraude captum senem.* Quod tamen probare vix ausim. Nescio quid duri sonat *captum senem—exceptum poculum*. Mallem *victum senem.*

[2] *Super id, quòd.* Hæc vulgo jactata, nec ullo auctore certo firmata, promtè refutaveris.

[3] *Atrociore semper famâ.* Verè et eleganter dictum. Atrocior semper est fama erga dominantium exitus. Nec, ut vulgus hominum, moriuntur Principes. Semper vel suo, vel aliorum, scelere extincti dicuntur.

[4] *Laudante filium.* Hæc illustrat Seneca, Consol. ad Marciam, xv. *Tiberius Cæsar, et quem genuerat, et quem adoptaverat, amisit: ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectu, posito*

natus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici revirescere occulti lætabantur. Quod principium favoris, et mater Agrippina, spem malè tegens, perniciem adceleravere. Nam Sejanus, ubi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio: neque spargi venenum in tres poterat, egregiâ custodum fide, et pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam[1] ejus insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, ut "superbam, fœcunditate subnixam, "popularibus studiis inhiare dominationi," apud Cæsarem arguerent. Atque hæc callidis[2] criminatoribus: inter quos delegerat Julium Postumum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos aviæ, et consiliis suis peridoneum: quia Prisca, in animo Augustæ valida, anum, suâpte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

13. At Tiberius, nihil intermissâ rerum curâ, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat. Factaque, auctore eo, senatusconsulta, "ut civitati Ciby-

corpore, interjecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos à funere arceret, et, flente populo Romano, non flexit vultum: experiendum se dedit Sejano ad latus stanti, quàm patienter posset suos perdere. Tacitum Senecâ morum hominumque prudentiorem esse nemo non videt.

[1] *Igitur contumaciam.* Igitur contumaciam Agrippinæ insectari, vetus Juliæ Augustæ odium, recentem Liviæ, olim Drusi uxoris, nunc pellicis Sejani conscientiam exagitare, ut apud Cæsarem arguerent Agrippinam, superbam, fœcunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi.

[2] *Atque hæc callidis.* Atque hæc dictitare callidis criminatoribus, inter quos delegerat Julium Postumum per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos aviæ Augustæ, et consiliis suis peridoneum: quia Prisca, in animo Augustæ valida, anum *Augustam*, suâpte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem Agrippinæ efficiebat. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 12.

"raticæ[1] apud Asiam, Ægiensi[2] apud Achaiam motu terræ "labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium." Et Vibius Serenus, proconsul ulterioris Hispaniæ,[3] de vi publicâ[4] damnatus, ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum[5] deportatur. Carsidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Graccus. Hunc comitem exilii admodùm infantem, pater Sempronius[6] in insulam Cercinam[7] tulerat. Illic adultus inter extorres, et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia, et L. Apronius, qui Africam obtinuerant,[8] insontem protexissent, claritudine infausti generis, et paternis adversis foret abstractus.

14. Is QUOQUE annus legationes Græcarum civitatum

[1] *Civitati Cibyraticæ.* In antiquo marmore civitatum Asiaticarum, à Tiberio restitutarum, de quo mentio facta Annal. II. 47. CIBYRA. Oppidum erat Phrygiæ ad Mæandrum, Laodiceæ proximum. Nunc periit.

[2] *Ægiensi.* Perperam in vulgatis libris *Ægirensi* vel *Æginensi.* Emendandum *Ægiensi* rectè monuit Cl. Bulifon, apud Grævium Antiq. Græc. Vol. VII. p. 488. Ita quoque Seneca Nat. Quæst. VI. 25. *Cùm laboravit Ægium, tam propinquas illi Patras de motu solùm audivisse.* Urbs illa, quæ Græca fuit, non memoratur inter urbes Asiaticas, quæ Colossum, memoris animi testem, Tiberio dicavere. De illâ verò Plinius, IV. 5. inter Achaiæ provinciæ urbes—*Ægion.* Videtur haud procul fuisse ab urbe, quæ nunc dicitur *Vostitza.*

[3] *Ulterioris Hispaniæ.* Id est, Bæticæ et Lusitaniæ, *Portugal, Andalusia, and the Kingdom of Grenada.*

[4] *De vi publicâ.* Lege Juliâ de vi publicâ tenetur, qui, cùm potestatem imperiumve habet, civem Romanum adversùs provocationem necaverit, verberaverit, jusseritve quid fieri, aut quid in collum injecerit, ut torqueatur. Item quod ad legatos, oratores, comitesve attinebit, si quis quem eorum pulsâsse, sive injuriam eis fecisse arguetur. Vide Ant. August. de legibus, p. 86 et 87.

[5] *In insulam Amorgum.* Ægæi maris insulam, nunc *Amorgo.*

[6] *Sempronius.* De Sempronio Gracco ejusque exilii causis dictum est Annal. I. 53.

[7] *In insulam Cercinam.* Nunc *Kerkeni*, ad lævum minoris Syrtis, hodie *the Gulf of Cabes.*

[8] *Qui Africam obtinuerant.* Id est, qui fuerant Africæ proconsules. De L. Apronio, supra III. 21. De Ælio Lamiâ, infra Annal. VI. 27.

habuit, Samiis[1] "Junonis," Cois[2] "Æsculapii delubro, "vetustum asyli jus ut firmaretur," petentibus. Samii decreto Amphictyonum[3] nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium judicium, quâ tempestate Græci, conditis per Asiam urbibus, orâ maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas; et accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æsculapii induxerant, cùm, jussu regis Mithridatis, apud cunctas Asiæ insulas et urbes trucidarentur.[4] Variis dehinc et sæpiùs inritis prætorum questibus, postremò Cæsar "de immodestiâ histrionum" retulit. "Multa ab iis in publicum seditiosè, fœda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum,[5] levissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum et virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit." Pulsi tum histriones Italiâ.

15. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis[6] Drusi liberis extinguendo: neque mi-

[1] *Samiis.* Samos, Ægæi maris insula, nunc *Samo.* Urbis principis rudera adhuc videntur haud procul ab urbe *Megali Kora.* Juno in nummis CAMIΩN frequens.

[2] *Cois.* Cos, nunc *Stan-co,* Ægæi maris insula, patria Hippocratis, sacra Æsculapio, quem exhibent KΩIΩN nummi.

[3] *Amphictyonum.* Amphictyones, publicum Græciæ concilium ab Acrisio institutum; vere Delphis, autumno ad Thermopylas conveniebant, ut tum de re Græcorum publicâ, tum de sacris simul consultarent. Eruditissimè de Amphictyonibus scripsit Ant. Van-Dale, Dissertationes de Antiq. et marmor. Diss. VI.

[4] *Trucidarentur.* Dum mutuis Marii Syllæque odiis Roma laborabat, cives Romanos Asia tota Mithridatis jussu ad condictum diem trucidavit A. U. C. 666. A. C. 87. Trucidatos 150000 uno die tradit Plutarchus in Syllâ, p. 467.

[5] *Oscum quondam ludicrum.* Ab Oscis, Campaniæ populis, ab Etruriâ oriundis, reperta ludicra illa levis ac futilis oblectationis, quæ tamen eò flagitiorum atque etiam virium pervenerant, ut tandem auctoritate patrum coercenda fuerint. De eorum origine vide Livium, VII. 2. Strabo quoque, V. p. 233. fabulas illas Oscas, Osco sermone et cum patrio certamine habitas memorat. Atellanæ etiam appellabantur. Oscorum gens perierat: sed sermo, carmina, et mimi apud Romanos remanserant, teste Strabone, loc. cit.

[6] *Alterum ex geminis.* Quadrimus erat. De illo supra Annal. II. 84. Vide et stem. Cæs. n. 73.

nùs morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, unusque è senatoribus Rhodii secessûs comes. Ita, quamquam novo homini, censorium funus,[1] effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeò ut procurator Asiæ Lucilius Capito, accusante provinciâ, causam dixerit, magnâ cum adseveratione Principis, "non se jus nisi in servitia, et pecunias familiares "dedisse: quòd si vim prætoris usurpâsset, manibusque "militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent "socios." Ita reus, cognito negotio, damnatur.[2] Ob quam ultionem, et quia priore anno in C. Silanum[3] vindicatum erat, decrevere Asiæ urbes "templum Tiberio[4] matrique "ejus, ac senatui." Et permissum statuere: egitque Nero[5] grates eâ causâ patribus atque avo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

16. Sub idem tempus "de flamine Diali, in locum Ser"vii Maluginensis[6] defuncti legendo, simul rogandâ novâ "lege," disseruit Cæsar. "Nam patricios confarreatis pa"rentibus[7] genitos, tres simul nominari, ex queis unus

[1] *Censorium funus.* Id est, quale, censore mortuo, celebrabatur. Purpuream vestem fuisse censorii funeris insigne docet Polybius, VI. p. 495. Quemadmodùm censoria dignitas omnium maxima, ita quoque funerum magnificentissimum fuit censorium. Illo viri illustres, ipsique imperatores celebrabantur. Vide Kirchmannum de funeribus, I. 4. Meursium de funere, XVI.

[2] *Damnatur.* Et in exilium mittitur, ut docet Dio, LVII. p. 618.

[3] *In C. Silanum.* De illo supra Annal. III. 66 et seq.

[4] *Templum Tiberio.* De hoc templo plura dicentur infra cap. 55 et 56.

[5] *Nero.* Liberorum Germanici natu maximus.

[6] *Servii Maluginensis.* De illo supra Annal. III. 58 et 71.

[7] *Confarreatis parentibus.* Parentibus confarreatione conjunctis genitos. *In sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat,* Plin. XVIII. 3. Usu quidem, vel coemtione initum matrimonium: at illud unum apud Romanos sanc-

" legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam co-" piam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos " retentâ: pluresque ejus rei causas" adferebat; " potis-" simam, penes incuriam virorum fœminarumque. Accedere " ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consulto vitarentur; et " quandò exiret è jure patrio, qui id flaminium apisceretur, " quæque in manum flaminis conveniret. Ita medendum " senatûs decreto, aut lege: sicut Augustus quædam ex " horridâ illâ antiquitate, ad præsentem usum flexisset." Igitur tractatis religionibus, placitum " instituto flaminum " nihil demutari:" sed lata lex, quâ " flaminica Dialis sa-" crorum causâ in potestate viri, cetera promiscuo fœmina-" rum jure ageret:" et filius Maluginensis patri suffectus.[1] Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cæremonias, decretum " Cor-" neliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur,[2] LLS. " $\overline{XX}$;[3] et quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes " inter Vestalium consideret."

A. U. C. 777. J. C. 24.

17. Cornelio Cethego, Visellio Varrone consulibus[4] pontifices, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate Principis vota susciperent,[5] Neronem quoque et

tissimum habebatur, quod confarreatione sacratum. De ritibus confarreationis vide not. et emend. ad Annal. IV. 16. Ibi tota hæc Tiberii oratio explanabitur.

[1] *Patri suffectus.* De Dialibus, seu Jovis flamine et flaminicâ, nihil illustrius hoc Taciti loco habet antiquitas.

[2] *In locum Scantiæ capiebatur.* Ut esset flaminica.

[3] *LLS.* $\overline{XX}$. Vicies centena millia sestertiûm, *Angl.* 16666l. 13s. 4d.

[4] *Varrone coss.* Ser. Cornelius Cethegus et L. Visellius Varro consules fuere A. U. C. 777. J. C. 24.

[5] *Vota susciperent.* Decennalia vota susciperent. Quo de more Dio, LIII. p. 507. "Ὥστε τῇ τῶν δεκετηρίδων διαδοχῇ διὰ βίου αὐτὸν μοναρχῆσαι. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ οἱ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες, καίτοι μηκέτ' ἐς τακτὸν χρόνον, ἀλλ' εἰς πάντα καθάπαξ τὸν βίον ἀποδεικνύμενοι, ὅμως διὰ τῶν δέκα ἀεὶ ἐτῶν ἑώρτασαν, ὡς καὶ τὴν ἡγεμονίαν αὖθις τότε ἀνανεούμενοι·

Drusum iisdem Diis commendavere; non tam caritate juvenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps[1] si nulla, et ubi nimia est. Nam Tiberius haud umquam domui Germanici mitis, tum verò "æquari adolescentes senectæ suæ," impatienter indoluit: accitosque pontifices percunctatus est, "num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent." Et illi quidem, quamquam abnuerent, modicè perstricti,[2] (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores civitatis erant:) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, "ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret." Instabat quippe Sejanus, incusabatque "diductam civitatem,[3] ut civili bello: esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore plures: neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus alterve maximè promti subverterentur."

18. Qua causa C. Silium, et Titium Sabinum,[4] adgreditur: amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio[5] et, quòd ingentis exercitûs septem per annos moderator, partisque apud Germaniam triumphalibus, Sacroviriani belli victor, quanto majore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. Credebant plerique auctam offensio-

καὶ τῦτο καὶ νῦν γίγνεται. *Cùm Augustus continuatis decenniis per totam vitam imperii summam obtinuisset, eam ob causam posteriores quoque imperatores, et si non ampliùs ad certum tempus, sed per omne vitæ spatium iis imperium deferatur, tamen singulis decenniis festum, quasi ob ejus renovationem agunt, quod hodie etiam fit.* Immo, ut patet ex nummis, numquam major, quàm sequiore ætate, fuit DECENNALIUM celebritas. Ita semper quâdam libertatis imagine ludificatum.

[1] *Perinde anceps.* Moribus corruptis, perinde periculosum non adulari, et nimis adulari.

[2] *Modicè perstricti.* Sacerdotes quidèm, quamquam abnuerent, modicâ reprehensione perstrinxit. Eorum enim pars magna è propinquis Agrippinæ, aut primores civitatis erant, quos æquè oderat Tiberius.

[3] *Diductam civitatem.* Diductam ac divisam esse civitatem.

[4] *Titium Sabinum.* Vide infra cap. 68 et seq.

[5] *Silio.* De C. Silio sæpe supra Annal. I. 31. II. 6. III. 43, 45.

nem ipsius intemperantiâ, immodicè jactantis, "suum militem in obsequio duravisse, cùm alii ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset." Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque[1] tanto merito rebatur. Nam beneficia eò usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse; ubi multùm antevenere, pro gratiâ odium redditur.

19. ERAT uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ invisa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusque Varro consul, qui "paternas inimicitias" obtendens, odiis Sejani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo, "brevem moram, dum accusator consulatu abiret," adversatus est Cæsar: "solitum quippe magistratibus, diem privatis dicere: nec infringendum consulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne quod respublica detrimentum caperet." Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis[2] obtegere. Igitur multâ adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul,[3] aut illud respublica esset, coguntur patres; silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante,[4] cujus irâ premeretur. "Conscientiâ belli Sacrovir diu[5] dissimulatus, victoria per avaritiam fœdata, et uxor Sosia" arguebantur:

[1] *Imparemque.* Per hæc immodicè jactata fortunam suam destrui, eamque tanto merito imparem esse rebatur Cæsar. Nam beneficia, eò usque læta sunt, dum videntur posse exsolvi: ubi multùm antevenere, nec exsolvi posse judicantur, pro gratiâ odium redditur. Verè Seneca Ep. XIX. *Quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave, inimicum.*

[2] *Priscis verbis.* Priscis verbis et antiquis usibus nova jura, aut potiùs scelera, obtegebat Tiberius.

[3] *Aut Varro consul.* Quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consulis auctoritatem; non verò speciem, ac inane nomen, haberet: aut denique illud pristinam reipublicæ libertatem ac formam argueret.

[4] *Non occultante.* Non occultante se Tiberii irâ premi.

[5] *Sacrovir diu.* Sacrovir diu dissimulatus, licèt Silio bellici apparatûs conscientia esset; victoria per avaritiam fœdata; et uxoris Sosiæ vitia arguebantur. Aliter sed minùs probabiliter, explicat Illustr. Huetiùs. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 19.

nec dubiè[1] repetundarum criminibus hærebant: sed cuncta quæstione majestatis exercita; et Silius imminentem damnationem voluntario fine[2] prævertit.

20. SÆVITUM tamen in bona, ut non stipendiariis,[3] pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas[4] Augusti avulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur: ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli sententiâ, qui "partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur," censuerat. Contra M. Lepidus "quartam accusatoribus, secundùm necessitudinem legis, cetera liberis" concessit. Hunc ego Lepidum,[5] temporibus illis, gravem et sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sævis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat,[6] cùm æquabili auctoritate et gratiâ apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato et sorte nascendi,[7] ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in

[1] *Nec dubiè.* Satis certa repetundarum crimina; sed cuncta, ut in majestatis reum, exercita.

[2] *Voluntario fine.* Voluntariâ morte.

[3] *Stipendiariis.* Gallis, qui tributum pendebant. Oppida stipendiaria passim memorat Plinius in Geographicis.

[4] *Sed liberalitas.* Sed quæ ex liberalitate Augusti acceperat Silius avulsa sunt, ut Tiberio redderentur: singillatim verò computata, quæ fisco petebantur. Hæc quidem prima fuit Tiberio erga pecuniam alienam diligentia. Hactenus enim *satis firmus adversùm pecuniam*, ut dictum est supra Annal. III. 18. Aliter explicat Cl. Ryckius. vide not. et emend. ad Annal. IV. 20.

[5] *Hunc ego Lepidum.* Laudatum supra Annal. I. 13. III. 50. Laudandum infra Annal. VI. 27.

[6] *Temperamenti egebat.* Sævas aliorum adulationes in melius flectebat; sed semper ita temperamento ac dexteritate usus, ut æquabili auctoritate et gratiâ apud Tiberium viguerit.

[7] *Fato et sorte nascendi.* Hæc ne intelligas de fato ineluctabili, quod absurdum foret. Si enim fatum res regeret, cur historiam scribebat Tacitus ut virtutes per honestum insignes, scelera notabili dedecore infamia faceret, Annal. III. 65? Id tantùm innuit ipsam Principum inclinationem et offensionem sæpissimè à quodam casu et sorte nascendi, raro à nostris consiliis esse repetendam. Quid tamen hâc in re valeant consilia egregiè docet. Scilicet inter abruptam contumaciam et deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum.

illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, et deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messalinus Cotta, haud minùs claris majoribus, sed animo diversus, censuit "cavendum senatusconsulto, ut quamquam insontes magistratus, et culpæ alienæ nescii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur."

21. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro.[1] Is namque, ut retuli, "cessurum se Urbe ob factiones accusatorum," in senatu clamitaverat: et spretâ potentiâ Augustæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit, adversùm majestatem habiti: adjecitque "in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam." Quod, ut atrocius vero, tramissum:[2] ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo[3] exule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati senatûs[4] Cretam[5] amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aquâ, saxo Seriphio[6] consenuit.[7]

[1] *Feroci viro.* Virum intelligas fortem ac recti pervicacem, non verò atrocem et efferum. Vide Annal. II. 34.

[2] *Tramissum.* Quod prætermissum est, quasi atrocius, quàm ut verum videretur.

[3] *Cassio Severo.* Sordido homine, de quo Annal. I. 72. Quàm miserè vixerit et occubuerit testatur Euseb. Chron. ad annum quartum Olympiadis 202. Tiberii, 19. *Cassius Severus, orator egregius, qui Quintianum illud proverbium luserat, XXV. exilii sui anno summâ inopiâ moritur, vix panno verenda contectus.*

[4] *Jurati senatûs.* Jurati sententiam suam è republicâ esse. Vide infra cap. 31.

[5] *Cretam.* Nunc *Candia.* In hanc insulam amotus fuerat A. U. C. 760.

[6] *Saxo Seriphio.* Seriphus, nunc *Serpho,* parva Ægæi maris insula, de quâ Juvenal, VI. 563.

Et parvâ tandem caruisse Seripho.

[7] *Consenuit.* Mortuus est A. U. C. 785. Tiberii 19. teste Eusebio, loc. cit.

22. Per idem tempus Plautius Silvanus, prætor, incertis causis Aproniam conjugem in præceps jecit; tractusque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente respondit, tamquam "ipse somno gravis, atque eò ignarus, et uxor "sponte mortem sumsisset." Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum: in quo reluctantis et impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum, quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Urgulaniâ.[1] Reus, frustra tentato ferro, venas præbuit exsolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accusata "injecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito," insons judicatur.

23. Is demum annus populum Romanum longo adversùm Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: jamque tres laureatæ[2] in Urbe statuæ; et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo, Jubæ filio[3] juventâ incurioso, libertos regios, et servilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum receptor, ac socius populandi, rex Garamantum;[4] non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsâque è provinciâ,[5] ut quis fortunæ inops, mo-

[1] *Cum Urgulaniâ.* De hâc amicitiâ dictum supra Annal. II. 34.

[2] *Tres laureatæ.* Statuæ scilicet Furii Camilli, Annal. II. 52. L. Apronii, III. 21. et Junii Blæsi, III. 72.

[3] *Ptolemæo, Jubæ filio.* Cùm Ptolemæus, Mauritaniæ rex, propter juventutem regni incuriosus viveret, omniaque libertis suis permitteret, Mauri bellum maluerant, quàm regios libertos et servilia imperia perferre. Ptolemæum, Jubæ junioris, de quo supra cap. 5. et Cleopatræ filium, Cleopatræ, Ægypti reginæ, nepotem, C. Caligula interemit A.U.C. 793. Vide Plinium, v. 1. Suet. in Caio, XXVI. Dionem, LIX, p. 659. Nos quoque in supplemento Annal. VIII. 34.

[4] *Rex Garamantum.* Garamantes. *The Western part of Biledulgerid.*

[5] *E provinciâ.* Ex ipsâ pro-

ribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar, post res à Blæso gestas, quasi nullis jam in Africâ hostibus, reportari nonam legionem[1] jusserat: nec proconsul ejus anni P. Dolabella retinere ausus erat, jussa Principis magis quàm incerta belli, metuens.

24. IGITUR Tacfarinas, disperso rumore, "rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eòque paulatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent;" auget vires, positisque castris, Thubuscum oppidum[2] circumsidet. At Dolabella, contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, et quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit: simul principes Musulanorum,[3] defectionem cœptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consectandum hostem vagum; excito cum popularibus rege Ptolemæo,[4] quatuor agmina parat, quæ legatis aut tribunis data: et prædatorias manus, delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

25. Nec multo pòst adfertur, "Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea,[5] positis mapalibus consedisse; fisos loco, quia vastis circùm

vinciâ, Africâ propriè dictâ, et Romanis subditâ, nunc *the kingdom of Tunis.*

[1] *Reportari nonam legionem.* Reportari in Pannoniam. Vide quæ observata sunt supra cap. 5.

[2] *Thubuscum oppidum.* Graviter errant, qui Thubuscum urbem Mauritaniæ fuisse existimant. Tunc enim Ptolemæus, non verò Romani, in Mauritaniâ imperitabat; et teste Plinio, v. 1. *Romana arma primùm, Claudio Principe, in Mauritaniâ bellavere.* Verùm cùm in provinciâ Africâ duplex esset hujus nominis oppidum, alterum minus nunc *Tuburb*, alterum majus nunc *Tubernock*, de utro agatur dubitari potest. De minore ad ripam fluminis *Mejerda* posito, accipiendum mihi videtur.

[3] *Musulanorum.* Musulani, *the Eastern part of Biledulgerid.* De his supra Annal. II. 52. Perperam in libris editis *Musulamorum.*

[4] *Rege Ptolemæo.* Rege Maurorum.

[5] *Cui nomen Auzea.* Castellum

"saltibus claudebatur." Tum expeditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, et concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prælio provisa: hostibus contra omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, et adversùm eludentes optatæ totiens pugnæ, se quisque ultione et sanguine explebant. Differtur per manipulos, "Tacfarinatem omnes, notum tot "præliis, consectentur: non, nisi duce interfecto, requiem "belli fore." At ille, dejectis[1] circùm stipatoribus, vinctoque jam filio, et effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inultâ morte effugit. Isque finis armis impositus.

26. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæsi avunculi ejus laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior, et huic[2] negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignes captivos, cædem ducis, bellique confecti famam deportârat. Sequebantur et Garamantum legati, raró in Urbe visi, quos, Tacfarinate cæso, perculsa gens, nec culpæ nescia,[3]

illud fuit in Numidiâ. Nunc periit. Apud Ptolemæum, IV. 2. memoratur quidem urbs Auzia, Αὔζια, sic enim scriptum in Ms. nostro codice et in Palatino. At cùm omnia, quæ ad Mauritaniam Cæsariensem ac Sitifensem ipsamque Numidiam spectant, confuderit, et in longitudinum mensurâ gravissimè toto hoc capite aberravit, verus loci situs assignari non potest. Emendemus saltem Bertium, qui latinam Ptolemæi versionem omninò infidam edidit. In eâ notatur Auzia 22°. 10′. et 24°. 40′. corrigendum, ut patet ex Græcis tum editis, tum Mss. 22°. 10′. 29°. 40′. κϐ. ϛ. κθ. γ.

[1] *At ille, dejectis.* At Tacfarinas, dejectis circùm stipatoribus suis, vinctoque jam filio, et effusis undique Romanis, ut suffugia intercluderent, ruendo in tela occubuit, sicque captivitatem haud inultâ morte effugit.

[2] *Et huic.* Et Dolabellæ.

[3] *Nec culpæ nescia.* Perperam in libris editis *et culpæ nescia*, cùm ipsa esset prædarum receptrix et socia, ut dictum supra cap. 23. et

ad satisfaciendum populo Romano miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi[1] per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam,[2] antiqua patrum[3] munera, daret, "regem-"que et socium atque amicum" appellaret.

27. Eadem æstate, mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultûs T. Curtisius, quondam prætoriæ cohortis miles, primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium[4] et circumjecta oppida; mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia: cùm, velut munere Deûm, tres biremes adpulere ad usus commeantium illo mari.[5] Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus, quæstor, cui provincia vetere ex more Calles[6] evenerat. Is, dispositâ Classiariorum[7] copiâ, cœptantem eùm maximè conjurationem dis-

Annal. III. 74. Meritò emendant Illustr. Huetius et Ryckius *nec culpæ nescia.* Haud ita feliciter Gronovius *et culpæ non nescia,* Lipsius, *et culpæ conscia.* Optimè vertit Cl. Gordon, *and conscious of guilt.*

[1] *Ptolemæi.* Maurorum regis.

[2] *Togam pictam.* Plin. VIII. 48. Accipio *pictas vestes jam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges invenerunt, ideoque Phrygioniæ appellatæ sunt. Aurum intexere in eâdem Asiâ invenit Attalus rex: unde nomen Attalicis. Colores diversos picturæ intexere Babylon maximè celebravit, et nomen imposuit.*

[3] *Antiqua patrum.* Antiqua quidem. Nam Porsenæ regi data A. U. C. 249. A. C. 504. teste Dionysio Halicarnass. Antiq. Rom. V. 35. *Senatus censuit mittenda Porsenæ sellam eburneam, et sceptrum, et coronam auream, et triumphalem vestem, quâ reges ornabantur;* Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ — ἐψηφίσατο Πορσίνᾳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον, καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα, ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. Vestes triumphales fuisse auro intextas docet Polybius, VI. p. 495.

[4] *Brundisium.* Nunc *Brindisi.*

[5] *Illo mari.* Mari supero, nunc *the gulf of Venice.*

[6] *Calles evenerat.* Cui evenerat cura publicorum saltuum et callium, in quibus pecora pascebantur. Provincia illa Julio Cæsari et M. Bibulo consulibus olim decreta, ne Cæsar graviora agitaret, et rempublicam turbaret. Suet. in Jul. XIX. *Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut provinciæ futuris consulibus minimi negotii, id est, sylvæ callesque decernerentur.* Calles illos *Angl.* dicimus, *Commons.* Vide not. et emend. ad Annal. IV. 27.

[7] *Classiariorum.* Classiarii dicebantur, qui in classe stipendia merebant. Sordidum militiæ genus ex servis, vel infimâ Romanorum

jecit. Missusque à Cæsare properè Staius, tribunus, cum validâ manu, ducem ipsum, et proximos audaciæ in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum,[1] quæ gliscebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ.

28. Iisdem consulibus, miseriarum ac sævitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, (nomen utrique Vibius Serenus)[2] in senatum inducti sunt: ab exilio retractus, inluvieque ac squalore obsitus, et tum catenâ vinctus, perorante filio, pater. Paratus[3] adolescens multis munditiis, alacri vultu, "structas Principi insidias, missos in "Galliam concitores belli," index idem et testis dicebat; adnectebatque, "Cæcilium Cornutum, prætorium, minis"travisse pecuniam:" qui tædio curarum, et quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus, nihil infracto animo, obversus in filium quatere vincula, "vocare ultores Deos, ut sibi quidem redderent "exilium, ubi procul tali more ageret; filium autem quan"dòque supplicia sequerentur." Adseverabatque "inno"centem Cornutum, et falsa exterritum:[4] idque facile "intellectu, si proderentur alii: non enim se cædem Prin"cipis, et res novas, uno socio, cogitâsse."

29. Tum accusator "Cn. Lentulum, et Sejum Tubero-

conditione conscriptum. De illis plurima et curiosa habet Cl. Gori, Inscrip. Antiq. vol. II. p. 181 et seq. vol. III. p. 95 et seq. Vide et Suet. in Vespasiano, VIII.

[1] *Ob multitudinem familiarum.* Ob multitudinem servitiorum, quæ crescebat immensùm opulentiorum dominorum luxu. Contra verò minor erat indies plebs ingenua, et Urbe cedere cogebatur, acriore annonâ fatigata. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 27.

[2] *Vibius Serenus.* De Vibio Sereno patre, jam dictum supra cap. 13.

[3] *Filio, pater. Paratus.* In libris editis *perorante filio. Præparatur adolescens.* Mutilum hunc locum ita feliciter restituit Cl. Ericus Memmius, Fori Gallici et literarum decus, ut de ejus emendatione, *perorante filio, pater. Paratus adolescens multis munditiis,* ne minima quidem haberi possit dubitatio. Inutiliter et minùs probabiliter Jac. Gronovius, *pater, orante filio. Præparatus adolescens.*

[4] *Falsa exterritum.* Græcorum

"nem," nominat: magno pudore Cæsaris,[1] cùm primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultûs hostilis, et turbandæ reipublicæ arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex servis quæsitum: et quæstio adversa accusatori fuit: qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, "robur et saxum, aut parricidarum pœnas"[2] minitantium, cessit Urbe: ac retractus Ravennâ, exsequi accusationem[3] adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, adversùs exulem Serenum.[4] Nam post damnatum Libonem,[5] missis ad Cæsarem literis exprobaverat, "suum tantum studium[6] "sine fructu fuisse;" addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures superbas et offensioni proniores. Ea Cæsar octo post annos[7] retulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, pervicaciâ servorum, contra evenissent.[8]

30. Dictis dein sententiis, "ut Serenus more majorum[9] "puniretur," quò molliret invidiam, intercessit.[10] Gallus

more, pro *falsis exterritum*. Muretus emendabat, *falsò*. Tentabat Acidalius, *per falsa*.

[1] *Magno pudore Cæsaris*. Quem enim tam absonæ, tam nefariæ accusationis non puduisset?

[2] *Robur, et saxum, aut parricidarum pœnas*. Robur dicebant Romani cæcum carcerem, *Angl. the dungeon*; quòd olim malefici in carcere robusteis arcis includebantur. Vide Festum verbo *Robus*, ni potiùs emendandum *Robur*. Saxum illud, Tarpeium est, unde præcipites agebantur rei; de illo supra Annal. II. 32. Parricidarum pœnas Tullius, juveniliter exultans, descripsit in oratione pro Roscio Amerino, XXVI. Insuebantur in culleum vivi, atque ita in flumen dejiciebantur.

[3] *Exsequi accusationem*. Cœptam accusationem persequi.

[4] *Exulem Serenum*. Serenum patrem.

[5] *Post damnatum Libonem*. De famosâ Libonis damnatione dictum est Annal. II. 27 et seq.

[6] *Suum tantum studium*. Libonem accusando.

[7] *Octo post annos*. Damnatus erat Libo A. U. C. 769.

[8] *Contra evenissent*. Non eum habuissent exitum, quem voluisset Tiberius. Pervicaces enim servi structas fuisse Principi insidias negabant.

[9] *More majorum*. Ut virgis ad necem cæderetur. Vide quæ de *more prisco* annotata sunt Annal. II. 32.

[10] *Intercessit*. Intercessit Tiberius jure tribuniciæ suæ potestatis.

Asinius, "Gyaro aut Donusâ[1] claudendum" censere: id quoque aspernatus est, "egenam aquæ utramque insulam" referens, "dandosque vitæ usus, cui vita concederetur." Ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, "actum de præmiis accusatorum[2] abolendis, si quis majestatis postulatus ante perfectum judicium se ipse vitâ privavisset:" ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palam pro accusatoribus Cæsar, "Inritas leges, rempublicam in præcipiti" conquestus esset: "subverterent potiùs jura, quàm custodes eorum amoverent." Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, et pœnis quidem numquam satis coercitum, per præmia eliciebantur.

31. His tam adsiduis, tamque mœstis, modica lætitia interjicitur, quòd C. Cominium, equitem Romanum, probrosi in se carminis convictum, Cæsar precibus fratris, qui senator erat, concessit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, et quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle; neque enim socordiâ peccabat; nec occultum est, quandò ex veritate, quandò adumbratâ lætitiâ, facta imperatorum celebrentur: quin ipse compositus aliàs, et velut eluctantium[3] verborum, solutiùs promtiùsque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Suilium,[4] quæstorem

[1] *Gyaro aut Donusâ.* Donusâ, Ægei maris insulâ, nunc *Stenosa.* De Gyaro dictùm Annal. III. 68. De Amorgo, Annal. IV. 13.

[2] *De præmiis accusatorum.* Si accusatus damnaretur, tunc quarta pars bonorum accusatoribus cedebat. Sed si mortem in se festinâsset, tunc bona ejus non fisci, sed heredum, erant. Solvendi itaque ex fisco accusatores; quod hâc ætate, accusationum fœcundâ, gravissimum. Ideo actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis, majestatis postulatus, se ipse vitâ privavisset. De delatoribus dictum in not. et emend. cap. 20. Eos Tiberius, suspiciosus Princeps, fovet ac protegit, ut dividat et regnet.

[3] *Eluctantium.* Difficulter et ambiguè exeuntium; ut sensus suos occuleret.

[4] *At P. Suilium.* P. Suilius Italiâ tantùm ob quædam flagitia arcebatur. At convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, eum in insulam amovendum censuit Tiberius. De Suilio, præpotenti et venali homine multa dicentur infra Annal. XI et XIII.

quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, "amovendum in insulam" censuit; tantâ contentione animi, ut et jurando obstringeret "è republicâ id esse." Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, et Claudii Principis amicitiâ diu prosperè, numquam benè usum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset. Catus, ut retuli,[1] Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exilium deprecatus est: quominùs senatu pelleretur, non obstitit.

32. PLERAQUE eorum quæ retuli, quæque referam, parva forsitan, et levia memoratu videri, non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque reges; aut, si quandò ad interna præverterent, discordias consulum adversùm tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arcto, et inglorius labor. Immota quippe, aut modicè lacessita pax, mœstæ urbis res, et Princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex queis magnarum sæpe rerum motus oriuntur.

33. NAM cunctas nationes et urbes populus, aut primores, aut singuli regunt: delecta ex his[2] et consociata reipublicæ forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest. Igitur ut olim, plebe

[1] *Ut retuli.* Supra Annal. II. 27.

[2] *Delecta ex his.* Forma reipublicæ ex his tribus, potestate scilicet populi, primorum, ac regis, delecta et consociata laudari faciliùs, quàm evenire potest; vel si evenerit, haud diuturna esse potest. Evenit tandem, ac in Angliâ constitutam videmus. Utrùm ad felicitatem ac diuturnitatem Anglici imperii, judicent Angli.

validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, et quibus modis temperanter haberetur; senatûsque et optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum et sapientes credebantur: sic converso statu, neque aliâ re Romanâ,[1] quàm si unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernunt; plures, aliorum eventis docentur. Ceterùm ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt: nam situs gentium, varietates præliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos sæva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, et easdem exitu causas conjungimus; obviâ rerum similitudine, et satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator; neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies lætiùs extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, pœnam vel infamiam subiere, posteri manent: utque familiæ ipsæ jam extinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi objectari putent: etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo[2] diversa arguens. Sed ad incœpta redeo.

A. U. C. 778. J. C. 25.

34. Cornelio Cosso, Asinio Agrippâ Consulibus,[3] Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primùm audito

[1] *Neque aliâ re Romanâ.* Converso statu, et re Romanâ sub uno Principe constitutâ. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 33.

[2] *Ut nimis ex propinquo.* In nostris etiam scriptis gloria ac virtus offensos habet lectores, quia nimis ex propinquo diversa arguit. Priscarum virtutum laudes libenter legimus: nihil habent odii, nihil invidiæ. Eas ipsi laudamus, ut nobis communes fieri videantur. At propinquas ac vicinas virtutes vix ullus laudat. Si enim vitiis diversus, tunc spernit. Si verò virtutis æmulus, tunc invidet: quantumque ceteris tribuitur, tantum sibi detrahi existimat. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 33.

[3] *Agrippâ Coss.* M. Asinius Agrippa et Cossus Cornelius Lentulus consules fuere A.U.C. 778. J. C. 25. In Fastis, Agrippa Lentulo præponitur.

crimine, quòd, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium *Romanorum ultimum*[1] dixisset. Accusabant Satrius Secundus, et Pinarius Natta, Sejani clientes:[2] id perniciabile reo, et Cæsar truci vultu defensionem accipiens: quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est: "Verba mea, patres conscripti, arguuntur: "adeò factorum innocens sum. Sed neque hæc in Principem, aut Principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor; quorum "res gestas cùm plurimi composuerint, nemo sine honore "memoravit. Titus Livius, eloquentiæ ac fidei præclarus "in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut *Pompeianum* eum Augustus appellaret: neque id amicitiæ "eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam *latrones et parricidas*,[3] quæ "nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorumdem memoriam tradunt. Messala Corvinus *imperatorem suum* "*Cassium* prædicabat: et uterque opibusque[4] atque hono-

[1] *Romanorum ultimum.* Sic quoque et veriùs, Romani appellarunt Philopœmenen *ultimum Græcorum, quasi nullum posteà illustrem virum, ipsâve dignum genuerit Græcia.* Ἔσχατον αὐτὸν Ἑλλήνων προσεῖπεν, ὡς οὐδένα μέγαν μετὰ τοῦτον ἔτι τῆς Ἑλλάδος ἄνδρα γειναμένης, οὐδὲ αὐτῆς ἄξιον. Plutarch. in Philopœmèn. p. 356.

[2] *Sejani clientes.* Vide Senecam in consolatione ad Marciam, Cremutii Cordi filiam, XXII. Dicta in Sejanum liberiùs prolata, potiùs quàm Bruti ac Cassii laudes, mortem Cremutio arcessivere. Ejus scripta, audiente Augusto, olim recitata fuisse et probata docet Suetonius in Tiber. LXI.

[3] *Parricidas.* Extabat quidem apud Romanos lex Valeria, quâ sacratum cum bonis caput ejus, *qui regni occupandi consilia inisset*, Livius, II. 8. Interfectori impunitas data, si indicia sceleris demonstrâsset, κτείναντα δὲ φόνου καθαρὸν ἐποίησεν, εἰ παράσχοιτο τοῦ ἀδικήματος τοὺς ἐλέγχους, Plutarch. in Publicolâ, p. 103. Cæsaris tamen, dictaturam perpetuam obtinentis, interfectores parricidas esse nemo sanioris mentis diffitebitur. Quanto majore cum scelere sancta, sacra, semperque verenda regum majestas violaretur docet ratio, clamat religio.

[4] *Et uterque opibusque.* Hæc quidem dura multis videbuntur, *et uterque opibusque atque honoribus perviguere.* Nihil tamen mutaverim. Duriora habet Tullius. Id genus etiam plurima reperias in Platone, quo quis umquam elegantior ac suavior! Peregrinarum linguarum ne austeriores simus judices.

"ribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem "cœlo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quàm rescriptâ "oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, "Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed "multâ cum acerbitate habent: carmina Bibaculi et Catulli, "referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus "Julius, ipse divus Augustus, et tulere ista, et reliquere; "haud facilè dixerim, moderatione magis, an sapientiâ: "namque spreta exolescunt: si irascare, agnita videntur."

35. "Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, "etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta "ultus est. Sed maximè solutum, et sine obtrectatore "fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. "Num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenses cam-"pos obtinentibus, belli civilis causâ populum per conci-"ones incendo? An illi quidem[1] sexagesimum ante an-"num[2] peremti, quo modo imaginibus suis noscuntur, "quas ne victor quidem abolevit, sic partem memoriæ "apud scriptores retinent? Suum cuique decus posteritas "rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non mo-"dò Cassii et Bruti, sed etiam mei meminerint." Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finivit:[3] libros per ædiles cremandos censuere patres, sed manserunt occultati, et editi.[4] Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui

[1] *An illi quidem. An* pro *Annon*, ut sæpe à Tullio, Horatio, aliisque usurpatur. Malè tentat Pichena, *at illi quidem*.

[2] *Sexagesimum ante annum.* Pessimè in libris editis *septuagesimum ante annum.* Sibi enim mortem intulere Cassius et Brutus A. U. C. 712. Ergò ab eorum morte ad hunc annum 778. numerandi tantùm anni 66. Nec dicendum hæc rotundè accipi. Id non patitur præpositio *ante*.

[3] *Abstinentiâ finivit.* Quarto die se inediâ languidum absolvit. Mortem ejus fusè et luculenter describit Seneca in consolatione ad Marciam, XXII.

[4] *Occultati, et editi.* Librorum damnatorum more, apud curiosos, sed clam, manserunt. Eos posteà, probante Caio Caligulâ, juris publici fecit filia ejus Marcia, quam laudat Seneca, Consol. ad Marc. I. *Ingenium patris tui, de quo sumtum erat supplicium, in usum hominum reduxisti, et à verâ illum vindicâsti morte, ac restituisti in*

præsenti potentiâ, credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis,[1] gliscit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem sævitiâ usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

36. CETERUM postulandis reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum[2] diebus, Præfectum Urbis Drusum, auspicandi gratiâ tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod à Cæsare palam increpitum, causa exilii Salviano fuit. Objecta publicè Cyzicenis[3] "incuria cærimoniarum divi Augusti," additis "violentiæ criminibus adversùm cives Romanos:" et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant[4] circumsessi, nec minùs suâ constantiâ, quàm præsidio Luculli, pulso

publica monumenta libros, quos vir ille fortissimus sanguine suo scripserat. Optimè meruisti de Romanis studiis: magna illorum pars arserat. Optimè de posteris: ad quos veniet incorrupta rerum fides, auctori suo magno imputata. Optimè de ipso: cujus viget vigebitque memoria quamdiu fuerit in pretio Romana cognosci; quamdiu quisquam erit, qui reverti velit ad acta majorum; quamdiu quisquam, qui velit scire, quid sit vir Romanus; quid subactis jam cervicibus omnium, et ad Sejanianum jugum adactis, indomitus sit homo, ingenio, animo, manu liber. Extant Cremutii fragmenta apud Senecam Suasoria, VII.

[1] *Punitis ingeniis.* Punitis ingeniis ob veritatem, apud omnes; ob libertatem, apud plurimos; ob scelera, apud paucos, et pessimos tantùm, gliscit auctoritas. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 35.

[2] *Feriarum Latinarum.* Feriæ Latinæ à Tarquinio Superbo institutæ, et Jovi Latiali sacræ, in monte Albano celebrabantur, Livius, XLV. 11. Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. IV. 49. Cùm huc consules ac magistratus proficiscerentur, in tempus deligebatur è primâ nobilitate aliquis, qui consulare munus usurparet, jus redderet, ac subitis mederetur, vide infra VI. 2. Drusus, Germanici filius, tunc Urbis præfectus, primo magistratûs die aliquid muneris sui, more Romano, auspicii causâ delibabat. Sed à levibus, lætisque, non verò à gravibus et sævis ordiendum: quod meritò increpuit Cæsar.

[3] *Cyzicenis.* Cyzicus, urbs Mysiæ minoris celeberrima. Omnino intercidit. De illâ urbe plurima habet Strabo, XII. p. 575 et 576.

[4] *Bello Mithridatis meruerant.* Quàm benè meriti sint de Romanis Cyziceni in bello Mithridatico fusè prosequuntur Plutarchus in Lucullo, p. 497. Strabo, loc. cit. Deinde cùm Romanos aliquot flagris cæsos necâssent, libertatem amiserant A. U. C. 739. Dio, LIV. p. 525 et 537. Iterum amisere, Principe Tiberio.

rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum:[1] neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat: nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles,[2] pœnis adficiebantur.

37. PER idem tempus Hispania ulterior,[3] missis ad senatum legatis, oravit, "ut exemplo Asiæ[4] delubrum Tiberio "matrique ejus exstrueret:" quâ occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur "in ambitionem flexisse," hujuscemodi orationem cœpit. "Scio, patres conscripti, constantiam meam à plerisque desideratam, quòd Asiæ civitatibus nuper idem istud petentibus, non sim adversatus: ergò et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cùm divus Augustus, sibi atque Urbi Romæ templum apud Pergamum[5] sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promtiùs secutus sum, quia cultui meo veneratio senatûs[6] adjungebatur. Ceterùm ut semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum: et vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur."

38. "EGO ME, patres conscripti, mortalem esse, et hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem

[1] *Vibium Serenum.* Vibium Serenum filium, de quo supra cap. 28.

[2] *Leves, ignobiles.* Leves et ignobiles accusatores pœnis adficiebantur.

[3] *Hispania ulterior.* Id est, Lusitania et Bætica, *Portugal, Andalusia, and Grenada.*

[4] *Exemplo Asiæ.* Supra cap. 15.

[5] *Apud Pergamum.* Pergamus, urbs Mysiæ majoris, olim Attalorum regum sedes, et Asiæ longè clarissima, teste Plinio, v. 30. Nunc *Bergamo.*

[6] *Veneratio senatûs. Decrevere Asiæ urbes templum Tiberio, matrique ejus ac senatui,* supra cap. 15.

"impleam, et vos testor, et meminisse posteros volo: qui "satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis "dignum, rerum vestrarum providum, constantem in peri-"culis, offensionum pro utilitate publicâ non pavidum cre-"dant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherri-"mæ effigies, et mansuræ: nam quæ saxo struuntur, si "judicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris "spernuntur.[1] Proinde socios, cives, et Deos ipsos pre-"cor: hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam et in-"telligentem humani divinique juris mentem duint;[2] illos, "ut quandoque concessero, cum laude et bonis recordationi-"bus, facta atque famam nominis mei prosequantur." Perstititque posthàc, secretis etiam sermonibus, aspernari talem sui cultum: quod alii "modestiam," multi, "quia "diffideret,"[3] quidam, "ut degeneris animi," interpretabantur. "Optumos quippe mortalium, altissima cupere. "Sic Herculem et Liberum[4] apud Græcos, Quirinum[5] "apud nos, Deûm numero additos. Meliùs Augustum,[6] "qui speraverit. Cetera Principibus statim adesse: unum "insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam: nam "contemtu famæ, contemni virtutes."

39. At Sejanus nimiâ fortunâ socors, et muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liviâ,[7] componit ad Cæsarem codicillos: moris quippe tum

[1] *Pro sepulcris spernuntur.* Æquè ac sepulcra spernuntur. Hæc enim contemtorum Principium delubra, veriùs sepulcra erant, quàm templa.

[2] *Duint.* Dent. Sic Ter. et Plaut. passim.

[3] *Quia diffideret.* Se cultum illum mereri posse.

[4] *Liberum.* Bacchum.

[5] *Quirinum.* Romulum.

[6] *Meliùs Augustum.* Longè meliùs sensisse Augustum, qui divinos honores speraverit, seque divis annumerandum confiderit. Cetera quidem omnia Principibus statim, ac pro ipsorum voluntate, adesse. Iis ergò in id unum esse incumbendum, idque unum insatiabiliter parandum, ut prosperam sui memoriam faciant. Contemtu famæ contemni virtutes.

[7] *Flagitante Liviâ.* Germanici sorore, olim Drusi uxore, supra cap. 3.

erat,[1] quamquam præsentem, scripto adire: ejus talis forma fuit. "Benevolentiâ patris Augusti, et mox pluribus Tiberii judiciis, ita insuevisse, ut spes votaque sua non priùs ad Deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum umquam precatum: excubias ac labores, ut unum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Cæsaris[2] dignus crederetur: hinc initium spei. Et quoniam audiverit Augustum, in conlocandâ filiâ,[3] nonnihil etiam de equitibus Romanis consultavisse:[4] ita si maritus Liviæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis gloriâ usurum. Non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum adversùm iniquas Agrippinæ offensiones; idque liberorum causâ.[5] Nam sibi multum superque vitæ fore, quod tali cum Principe explevisset."

40. Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, cùm tempus tamquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit. "Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda: ideo se non illuc decurrere, quod promtum rescriptu:[6] posse ipsam Liviam statuere,

[1] *Moris quippe tum erat.* Id moris reperit Julius Cæsar, ut in tantâ rerum multitudine facilior ad eum foret aditus, Plutarch. in Jul. Cæs. p. 716. Augustus cum singulis ipsâque Liviâ usurpavit, ne quid in tantâ rerum gravitate peccaret, si plus minùsve loqueretur ex tempore, Sueton. in Aug. 84. Tiberius retinuit, ut in politicâ suâ arte obscurior esset, imperiosiùs regnaret, certiùsque falleret.

[2] *Conjunctione Cæsaris.* Druso, Claudii filio, olim desponsâ Sejani filiâ, ut dictum est supra III. 29. IV. 7.

[3] *In conlocandâ filiâ.* Juliâ, Augusti et Scriboniæ filiâ.

[4] *Consultavisse.* Agrippâ defuncto, *multis, ac diu, ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium privignum suum elegit*, Sueton. in Aug. LXIII.

[5] *Idque liberorum causâ.* Idque petere non sibi, sed liberis suis; ut ipsis consulat adversùs iniquas Agrippinæ offensiones. Sibi multum superque vitæ fore id, quod cum Tiberio Principe explevisset.

[6] *Promtum rescriptu.* Ideo se non illuc decurrere, ut promta et obvia respondeat. Liviam ipsam

"nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem toleran-
"dum haberet: esse illi matrem et aviam, propiora consi-
"lia: simpliciùs acturum: de inimicitiis primùm Agrip-
"pinæ: quas longè acriùs arsuras, si matrimonium Liviæ,
"velut in partes, domum Cæsarum distraxisset: sic quo-
"que erumpere æmulationem fœminarum, eâque discordiâ
"nepotes suos convelli: quid si intendatur certamen, tali
"conjugio? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem
"ordine putas, et Liviam, quæ C. Cæsari, mox Druso
"nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite Romano

statuere posse utrum nubere post amissum Drusum, an in iisdem penatibus tolerare debeat. Illi esse matrem Antoniam, aviamque Liviam, propiora consilia, quibusque libentiùs pareat. At se simpliciùs consultiùsque cum Sejano acturum. Ac primò quidem de inimicitiis Agrippinæ; eas longè acriùs arsuras, si matrimonium Liviæ cum Sejano, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. Sic quoque erumpere æmulationem fœminarum Agrippinam inter et Liviam, eâque discordiâ nepotes suos, tum Agrippinæ, tum Liviæ filios, convelli. Quid si adhuc tali conjugio intendatur certamen, et ut nuptiis, sic quoque totâ vitæ conditione major esse volueris. Falleris enim, Sejane, si putas in eodem equitis, et præfecti cohortium prætoriarum ordine te mansurum; et Liviam quæ Caio Cæsari, *stemma Cæsarum, n.* 48. mox Druso, *stemma Cæsarum, n.* 70. nupta fuerit, eâ mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne id passuros, qui fratrem ejus Germanicum, qui patrem Tiberium Neronem, majoresque nostros in summis imperiis viderunt? Vis tu quidem istum intrà locum sistere, nec altiùs ascendere? Esto. At illi magistratus, et primores, qui, foribus tuis assidui, undique perrumpunt, teque, etiam invitum, tamquam Urbis Principem interpellant, atque de rebus omnibus consulunt, illi ipsi non occulti ferunt te jampridem excessisse equestre fastigium, longèque anteisse patris mei Augusti amicitias, quantæ fuerint in Vipsanium Agrippam et in Mæcenatem. Me quoque per tui invidiam incusant. Quanto vehementiùs quererentur, meque incusarent, si Liviam uxorem haberes? At, inquis, Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. An ergò mirum si Augustus, cùm in omnes curas distraheretur, ac provideret attolli immensùm, quem conjugio tali super alios extulisset, C. Proculeium et quosdam alios viros insigni tranquillitate vitæ, nullis reipublicæ negotiis permixtos, ac proinde neque nimiæ spei suspectos, neque invidiæ obnoxios, quasi futuros generos, in sermonibus aliquandò habuit? Sed si illâ ipsâ Augusti deliberatione movemur; quanto validius est, quòd M. Agrippæ, triumphali viro, mox mihi, privigno suo, filiam suam collocavit? Cetera explicatione haud indigent. Hæc verò omnia quàm Tiberio, quàm Tacito digna!

"senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem "ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis "vidêre? Vis tu quidem istum intrà locum sistere: sed "illi magistratus et primores qui, te invito, perrumpunt, "omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem "equestre fastigium, longèque anteisse patris mei amicitias, "non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque in-"cusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano "tradere meditatus est. Mirum herculè, si, cùm in omnes "curas distraheretur, immensumque attolli provideret, "quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Procu-"leium, et quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquil-"litate vitæ, nullis reipublicæ negotiis permixtos. Sed si "dubitatione Augusti movemur; quanto validius est quòd "M. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro "amicitiâ, non occultavi: ceterùm neque tuis, neque Li-"viæ destinatis, adversabor. Ipse quid intrà animum "volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te "mihi parem, omittam ad præsens referre: id tantùm "aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes "istæ, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, "vel in senatu, vel in concione non reticebo."

41. RURSUM Sejanus, non jam de matrimonio, sed altiùs metuens, "tacita suspicionum,[1] vulgi rumorem, ingru-"entem invidiam" deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium

[1] *Tacita suspicionum.* Tacita suspicionum in intricatis Tiberii verbis de affectato principatu, *magistratus et primores perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt:* vulgi rumorem, Sejanum *excessisse jam pridem equestre fastigium:* ingruentem invidiam, per quam *ipsum Tiberium incusant:* hæc deprecatur, compositis ad Cæsarem novis codicillis. Attamen ne, assiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam; aut receptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit atque vertit, ut Tiberium, ad vitam procul Româ amœnis locis degendam, impelleret.

ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret. Multa quippe providebat: suâ in manu aditus: literarumque magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem, vergente jam senectâ, secretoque loci mollitum, munia imperii faciliùs tramissurum: et minui sibi invidiam, ademtâ salutantum turbâ; sublatisque inanibus, verâ potentiâ augere.[1] Igitur paulatim negotia urbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus "quietem et solitudinem: queis abesse "tædia et offensiones, ac præcipua rerum[2] maximè agitari."

42. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano,[3] celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ et graves coram ingerebantur: nam, postulato Votieno, "ob contumelias in Cæsarem dictas," testis Æmilius, è militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, et quamquam inter obstrepentes magnâ adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, queis per occultum lacerabatur: adeòque perculsus est, ut "se vel statim, "vel in cognitione[4] purgaturum" clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. Et Votienus quidem majestatis pœnis adfectus est.[5] Cæsar objectam sibi adversùs reos inclementiam eò perviciaciùs amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario

[1] *Verâ potentiâ augere.* Seque verâ potentiâ gliscere, crescere. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 41.

[2] *Præcipua rerum.* Ibique res præcipuas meliùs, quàm in Urbis tumultu tractari ac peragi.

[3] *Votieno Montano.* De illo Seneca, IV. Controvers. 28. *Montanus Votienus, homo rarissimi, etiamsi non emendatissimi ingenii.* Illum à Vinitio accusatum memorat Lib. III. Controvers. 20.

[4] *Vel statim, vel in cognitione.* Vel statim se purgaturum, vel si mallent, in peculiari cognitione et auditis testibus. Frustra quidam emendant, *in concione.*

[5] *Pœnis adfectus est.* Eusebius in Chronic. ad annum tertium Olympiadis, 201. Tiberii, 14. *Votienus Montanus, Narbonensis orator, in Balearibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.*

Ligure,[1] quamquam Lentulus Gætulicus, consul designatus, lege Juliâ[2] damnâsset, exilio punivit: Apidiumque Merulam, "quòd in acta divi Augusti[3] non juraverat," albo senatorio[4] erasit.

43. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum et Messeniorum[5] legationes; de jure templi Dianæ Limnatidis,[6] "quod suis "à majoribus, suâque in terrâ dicatum," Lacedæmonii firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus: "sed "Macedonis Philippi, cum quo bellâssent, armis ademtum, "ac pòst C. Cæsaris[7] et M. Antonii sententiâ redditum." Contra Messenii, "veterem inter Herculis posteros divisio-"nem Peloponnesi" protulere, "suoque regi Dentheliatem agrum,[8] in quo id delubrum, cessisse: monimen-"taque ejus rei sculpta saxis, et ære prisco manere. Quòd

[1] *Vario Ligure.* Varius Ligur dictus videtur ob Ligures à majoribus suis devictos, ut Lentulus, Gætulicus, ob triumphatos Gætulos.

[2] *Lege Juliâ.* Adulterium gladio punitum diximus Annal. II. 50. ex Instit. IV. Tit. 18. Idem probat Ovidius, V. Trist. XI. 15. et I. De Ponto, VII. 41. Sæpe tamen relegatione multatum. Tiberius inclementiam amplexus, Aquiliam exilio punivit. Relegati enim civitatem non amittebant: amittebant exules.

[3] *In acta divi Augusti.* De hoc usu dictum est supra Annal. I. 7.

[4] *Albo senatorio.* In quo conscripta senatorum nomina publicè quotannis edebantur, ut instituerat Augustus, A. U. C. 745. vide Dionem, LV. p. 550.

[5] *Lacedæmoniorum et Messeniorum.* Peloponnesi populorum. Lacedæmoniorum urbs princeps Sparta: manent tantùm rudera, nunc *Paleochori.* Messeniorum, Messene, nunc *Maura-Matra.*

[6] *Dianæ Limnatidis.* Templum illud erat in Laconicæ et Messeniæ finibus: ita dictum à lacubus. Ἀπὸ δὲ τῶν λιμνῶν λιμναῖον εἴρηται τῆς Ἀρτέμιδος ἱερόν. Strabo, VIII. p. 362. Vide not. et emend. ad Annal. IV. 43.

[7] *C. Cæsaris.* C. Julii Cæsaris dictatoris et M. Antonii triumviri.

[8] *Dentheliatem agrum.* Nomen, *Denthèliatem*, variè solicitant interpretes; sed frustra. Apud Stephanum *de Urbibus* memoratur urbs Messenios inter et Lacedæmonios multis contentionibus obnoxia, nomine Δελθάνιοι. Sed ex ipso literarum ordine, cùm post Δελφίνιον, *Delphinium*, recenseatur, manifestum est hìc errorem esse, et emendandum in Stephano Δενθάλιοι, qui fortè etiam dicti sunt Δενθήλιοι. Itaque ex Tacito Stephanus, non ex Stephano Tacitus est corrigendus, ut rectè monuit eruditus Holstenius in not. ac castig. ad Stephanum.

"si vatum, annalium[1] ad testimonia vocentur, plures sibi "ac locupletiores esse; neque Philippum potentiâ,[2] sed ex "vero statuisse: idem regis Antigoni,[3] idem imperatoris "Mummii[4] judicium: sic Milesios,[5] permisso publicè ar-"bitrio, postremò Atidium Geminum, prætorem Achaiæ, "decrevisse." Ita secundùm Messenios datum.[6] Et Segestani,[7] "ædem Veneris, montem apud Erycem,[8] vetus-"tate dilapsam, restaurari" postulavere: nota memorantes de origine ejus,[9] et læta Tiberio: suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii[10] exemplum: namque eum legibus

[1] *Vatum, annalium.* Vide not. et emend. ad Annal. IV. 43.

[2] *Philippum potentiâ.* Neque Philippum, Alexandri patrem, id auctoritate ac potentiâ, sed ex compertâ veritate statuisse.

[3] *Regis Antigoni.* Antigonus, Macedonum rex, dictus *Doson*, seu *Daturus*, mortuus est anno quarto Olympiadis, 139. U. C. 533. cùm regnâsset annos duodecim. Istius Antigoni, qui de Peloponneso triumphavit, non verò Antigoni Gonatæ judicium fuisse videtur.

[4] *Imperatoris Mummii.* L. Mummius, cognomine Achaicus, Corinthum evertit A. U. C. 608. Devictâ Achaiâ, Urbem, Italiam ac etiam provinciam signis tabulisque replevit. *Ex tantis* verò *manubiis adeò nihil in suum convertit, ut filiam ejus inopem senatus ex publico dotaverit*, Frontin. Strat. IV. 3. Plin. XXXIV. 7.

[5] *Sic Milesios.* Sic Milesios, cùm Lacedæmonii et Messenii arbitrium iis publicè permisissent, decrevisse: sic quoque postremò statuisse Atidium Geminum, prætorem Achaiæ. Græcia à Romanis subacta, in provinciæ formam redacta est, et appellata Achaia.

[6] *Messenios datum.* Ita quoque Romæ secundùm Messenios pronuntiatum, iisque templum Dianæ Limnatidis datum.

[7] *Segestani.* Populi Siciliæ, quorum caput Segesta, nunc *a Town near Mazzara.*

[8] *Montem apud Erycem.* Eryx, mons Siciliæ ad occidentem Segestæ, nunc *Monte san Giuliano.*

[9] *De origine ejus.* Mela loc. cit. *Montium Eryx maximè memoratur ob delubrum Veneris ab Æneâ conditum.* Id sanè memoraverunt, quod lætissimum fuit Tiberio, qui se ob familiam Juliam, Æneæ et Deæ Veneris consanguineum esse gloriabatur. Iis adversari videtur Suetonius in Claud. XXV. *Templum quoque in Siciliâ Veneris Erycinæ vetustate collapsum, ut ex ærario populi Romani reficeretur, auctor fuit.* Fortè nulla inter scriptores pugna; sed cœpit Tiberius, perfecit Claudius.

[10] *P. Rutilii.* Velleius, II. 13. *Publium Rutilium, virum non seculi sui, sed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnaverant.* Ejus quoque innocentiam ac virtutem, acceptâ injuriâ, splendidiorem commendat Seneca, Ep. LXXIX.

pulsum, civem sibi Smyrnæi addiderant: quo jure Vulcatius Moschus, exul, in Massilienses[1] receptus, bona sua reipublicæ eorum, ut patriæ reliquerat.

44. OBIERE eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, et L. Domitius. Lentulo[2] super consulatum et triumphalia de Gætulis,[3] gloriæ fuerat benè tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter paratæ et modestè habitæ. Domitium[4] decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Cæsaris misceretur. Avus, Pharsalicâ acie, pro optimatibus[5] ceciderat: ipse electus, cui minor Antonia,[6] Octaviâ genita, in matrimonium daretur. Pòst, exercitu flumen Albim transcendit;[7] longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum: easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit et L. Antonius,[8] multâ claritudine generis, sed improsperâ: nam patre ejus, Julo Antonio,[9] ob adulterium Juliæ morte punito, hunc admodùm adolescentulum, sororis nepotem seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exilii te-

[1] *In Massilienses.* Inter Massilienses cives receptus. Massilia, *Marseilles, in Provence,* literarum studiis tunc clarissima, olim à Græcis Phocæensibus condita, Plin. III. 4.

[2] *Lentulo.* Cn. Lentulus, olim Druso comes additus in Germaniâ, Annal. I. 27. Consul A. U. C. 740. pater Lentuli Gætulici, de quo supra cap. 42. et mox cap. 46. De ejus victoriâ et triumphalibus ornamentis, Velleius, II. 116. Minimè confundendus cum Cn. Lentulo augure et sordido homine, de quo in dissert. de luxu Romanorum diximus.

[3] *De Gætulis.* Gætuli, natio frequens ac multiplex quæ infra Mauritaniam longè latèque exspatiabatur. Nunc *the most western part of Biledulgerid.*

[4] *Domitium.* L. Domitium Ahenobarbum, Neronis imperatoris avum. Vide stem. Cæs. n. 33. et Suet. in Ner. I et seq.

[5] *Pro optimatibus.* Id est, in partibus Pompeianis, quæ optimatum erant.

[6] *Minor Antonia.* Suetonio in Nerone, v. *major* dicitur, et fuisse videtur. Vide stem. Cæs. n. 32.

[7] *Flumen Albim transcendit.* Haud satis accuratè gestis et scriptis auctor celeberrimus, *Mémoires de la Maison de Brandebourg*, p. 5. *On remarque cependant qu'ils* (les Romains) *n'ont jamais passé l'Elbe.*

[8] *L. Antonius.* Nepos Octaviæ, sororis Augusti. Vide stem. Cæs. n. 30.

[9] *Julo Antonio.* De illo dictum supra Annal. III. 18. Vide et stem. Cæs. n. 29.

geretur. Habitus tamen supremis honor: ossaque tumulo Octaviorum inlata, per decretum senatûs.

45. Iisdem consulibus, facinus atrox, in citeriore Hispaniâ,[1] admissum à quodam agreste, nationis Termestinæ:[2] is prætorem provinciæ, L. Pisonem, pace incuriosum, ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquàm saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per dirupta et avia sequentes frustratus est: neque diu fefellit: nam prehenso ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: et repertus, cùm tormentis edere conscios adigeretur, voce magnâ, sermone patrio, "frustra se interrogari" clamitavit: "adsisterent "socii ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut "veritatem eliceret." Idemque cùm postero ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas,[3] acriùs, quàm ut tolerarent barbari, cogebat.

A. U. C. 779. J. C. 26.

46. Lentulo Gætulico, C. Calvisio consulibus,[4] decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis,[5] inculti, atque eò ferociùs agitabant. Causa motûs, super hominum ingenium, quòd pati delec-

[1] *In citeriore Hispaniâ.* Eâdem ac Tarraconensi, quæ si Lusitaniam et Bæticam exceperis, reliquam Hispaniam ad Pyrenæos montes complectitur.

[2] *Nationis Termestinæ.* Nationis illius urbs princeps Termes, nunc *Lerma, in Old Castile.*

[3] *E publico interceptas.* Pecunias è publicis vectigalibus à Termestinis interceptas L. Piso cogebat acriùs, quàm ut tolerarent barbari.

[4] *C. Calvisio coss.* Cn. Cornelius Lentulus Gætulicus, C. Calvisius Sabinus consules fuere A. U. C. 779. J. C. 26.

[5] *Montium editis.* Montem Hæmum habitabant ac vallabant. Plin. iv. 1.

tus,[1] et validissimum quemque militiæ nostræ dare aspernabantur; ne regibus quidem parêre nisi ex libidine soliti; aut, si mitterent auxilia, suos ductores præficere, nec nisi adversùm accolàs[2] belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, ut disjecti, aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed antequàm arma inciperent, misere legatos, "amicitiam, obsequiumque" memoraturos; "et "mansura hæc, si nullo novo onere tentarentur. Sin ut "victis servitium indiceretur; esse sibi ferrum et juventu-"tem, et promtum libertati, aut ad mortem animum." Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes, et conjuges ostentabant, "bellumque impeditum, arduum, "cruentum," minitabantur.

47. AT SABINUS (donec exercitus[3] in unum conduceret, datis mitibus responsis) postquàm Pomponius Labeo è Mœsiâ cum legione, rex Rhœmetalces[4] cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venere, additâ præsenti copiâ,[5] ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum: quidam audentiùs apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus acie suggressus, haud ægrè pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, validâ manu montem occupat, angustum, et æquali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata, aut incondita,[6] tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum more gentis cum carminibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra et inulta vulnera

[1] *Delectus. Angl. the levies.*

[2] *Adversùm accolas.* Adversùm vicinos populos.

[3] *Donec exercitus.* Vide not. et emend. ad Ann. IV. 47.

[4] *Rex Rhœmetalces.* Rex Thraciæ, de quo sæpe supra Annal. II. 67. III. 38.

[5] *Additâ præsenti copiâ.* Licèt nulla esset legio in Thraciâ, præsentem tamen aliquot cohortium copiam habebat Sabinus, dux Romanus, quas legioni è Mœsiâ adductæ, et Thracum auxiliis addidit.

[6] *Aut incondita.* Imbelles, cap. 49.

fecere; propiùs incedentes, eruptione subitâ turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis,[1] quam Romanus promtam ad pericula, nec minùs cantuum et armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat.

48. TRANSLATA dehinc castra hostem propter,[2] relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi: iisque permissum "vastare, urere, trahere prædas, "dum populatio lucem intrà sisteretur, noctemque in cas- "tris tutam et vigilem capesserent:" id primò servatum: mox versi in luxum, et raptis opulenti, omittere stationes, lasciviâ epularum, aut somno et vino procumbere. Igitur hostes, incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores invaderentur; alii castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prælii non acciperet: tenebræ insuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia, repentino incursu territa, cùm pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infensiùs cæsi, quanto "perfugæ et proditores, ferre arma ad suum patri- "æque servitium," incusabantur.

49. POSTERA die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari, successu noctis alacres, prælium auderent: et postquàm castello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè jam muniebat: dein fossam loricamque[3] contexens, quatuor millia

[1] *Sugambræ cohortis.* Sicambri, vel Sugambri, Germaniæ populi, se jampridem Romanis dediderant, et in Gallias fuerant trajecti, Annal. II. 26. XII. 39.

[2] *Hostem propter.* Translata dehinc castra, et hosti propiùs admota.

[3] *Loricamque.* Munimentum illud ita dictum à similitudine loricæ, quâ pectus tegitur. Loricarum varia species pro munimentorum diversitate. Hìc significat, *a line of circumvallation.* Veget. IV. 28. *Obsidentes ultra jactum teli fossam faciunt, eamque non solùm vallo, et sudibus, sed etiam turriculis instruunt, ut erumpentibus ex civitate possint obsistere, quod opus loriculam vocant.*

passuum ambitu amplexus est. Tum paulatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, arctaque circumdare: et struebatur agger, unde saxa, hastæ, ignes propinquum jam in hostem jacerentur. Sed nihil æquè, quàm sitis, fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxta clausa, egestate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, et mutuos inter se ictus parantibus: et erant, qui "non inultum exitium, sed eruptionem" suaderent: neque ignobiles,[1] quamvis diversi sententiis.

50. Verum è ducibus, Dinis, provectus senectâ, et longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, "ponenda "arma, unum adflictis id remedium," disserebat. Primusque se cum conjuge et liberis victori permisit: secuti ætate aut sexu imbecilli, et quibus major vitæ, quàm gloriæ, cupido. At juventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur: utrique destinatum cum libertate occidere: sed Tarsa "properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus" clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro: nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis suâ cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis: et ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modò per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, "ne ad ambigua sonitûs, aut simulationem "quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque "munia servarent immoti, telisque non in falsum jactis."

51. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in val-

[1] *Neque ignobiles.* Neque ii erant ignobiles, quamvis diversa sentirent. Vulgus sententiis diversissimum: nobiles viri, perspicaciores et constantiores.

lum manualia saxa,[1] præustas sudes, decisa robora jacere: nunc virgultis, et cratibus, et corporibus exanimis, complere fossas: quidam, pontes et scalas antè fabricati, inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere, et adversùs resistentes cominùs niti. Miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila,[2] congestas lapidum moles provolvere. His partæ victoriæ spes, et, si cedant, insignitius flagitium; illis extrema jam salus, et adsistentes plerisque matres et conjuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improvisa; suorum atque hostium ignoratio; et montis anfractu repercussæ, velut à tergo, voces, adeò cuncta miscuerant, ut quædam munimenta Romani, quasi perrupta, omiserint. Neque tamen pervasere hostes, nisi admodùm pauci: ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente jam luce, trusere in summa castelli: ubi tandem coacta deditio, et proxima sponte vicorum[3] recepta: reliquis, quo minùs vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi et sæva hiems subvênit.

52. AT ROMÆ, commotâ Principis domo,[4] ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra[5] sobrina ejus postulatur, accusante Domitio Afro.[6] Is recens

[1] *Manualia saxa. Minima saxa—manibus jacienda.* Veget. IV. 8.

[2] *Muralia pila.* Pila graviora, quæ ex muris in oppugnatores jaciebantur. Cæsar de Bello Gall. VII. 82.

[3] *Sponte vicorum.* In Cod. Flor. *sponte incorum.* Emendandum *vicorum* rectè conjecit Jac. Gronovius. Perperam in veteribus editionibus *sponte inimicorum.* Meliùs Minutianus, et recentiores *incolarum.* [Quod nobis placet præ Bipontanorum conjecturâ istorum. B. C. II. VI. 63. P.] Proxima recepta sunt sponte vicorum, qui hinc et inde in Hæmo monte habitabantur. Remotiora verò non subacta sunt propter præmaturam et sævam montis Hæmi, nunc *monte Argentaro*, hiemem.

[4] *Commotâ Principis domo.* Tiberii domum commotam Drusi morte vidimus supra cap. 8.

[5] *Claudia Pulchra.* Quomodò Claudia Pulchra Agrippinæ sobrina sit non liquet. Nec mirum in hâc veterum scriptorum paucitate. Filium ejus Varum Quinctilium à Domitio accusatum videbimus infra cap. 66.

[6] *Domitio Afro.* Cn. Domitius Afer, patriâ Nemausensis, eloquentiæ præceptor optimus, illâ usus

præturâ, modicus dignationis; et quoquo facinore properus clarescere, "crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in Principem et devotiones" objectabat. Agrippina semper atrox,[1] tum et periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri[2] reperit: quo initio invidiæ, "Non ejusdem" ait "mactare divo Augusto victimas, et posteros ejus insectari: non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem[3] veram cœlesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. Frustra Pulchram præscribi,[4] cui sola exitii causa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ[5] ob eadem adflictæ." Audita hæc[6] raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit; *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra et Furnius damnantur. Afer, primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, et secutâ adseveratione Cæsaris, quâ, "suo jure[7] disertum" eum appellavit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit: nisi quòd ætas extrema multum

pessimè. Qui plura de hoc oratore desiderat, adeat Cl. Menard, *Histoire civile et eccles. de la ville de Nismes*, Vol. I. p. 39 et seq.

[1] *Agrippina semper atrox.* Cedere et flecti nescia. Sic Horatius, II. Od. I. 23.

Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

[2] *Sacrificantem patri.*] Tiberium Augusto sacrificantem reperit: illumque iis allocuta est verbis, quæ fuerunt invidiæ initium. Non ejusdem esse mactare divo Augusto victimas, et posteros ejus insectari.

[3] *Sed imaginem.* Sed se veram Augusti imaginem, cœlesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes. Nonnulli pro *sed* tentant *se.* At nihil mutandum duco. *Se* nonnumquam omittit Tacitus. Vide infra cap. 59.

[4] *Frustra Pulchram præscribi.* Frustra Pulchram obtendi, ipsam, ipsam Agrippinam peti.

[5] *Oblita Sosiæ.* Sosiæ Gallæ, Silii uxoris, de quâ supra cap. 19 et 20.

[6] *Audita hæc.* Hæc à Tiberio audita raram occulti istius pectoris vocem elicuere; correptamque Agrippinam Græco versu admonuit,

Πεινεῖν, ὅτε μὴ τυραννοῖ.
Lædi, quia non regnaret.

Vide Suetonium in Tiber. LIII. Aristotelem Politic. III. 3.

[7] *Suo jure.* Jure ac meritò.

etiam eloquentiæ demsit, dum fessâ mente retinet silentii impatientiam.[1]

53. At Agrippina, pervicax iræ, et morbo corporis implicata, cùm viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox invidiam et preces orditur: "subveniret solitudini, daret maritum: habilem adhuc juventam "sibi; neque aliud probis, quàm ex matrimonio solatium: "esse in civitate, qui Germanici conjugem,[2] ac liberos ejus "recipere dignarentur." Sed Cæsar, non ignarus quantùm ex republicâ peteretur;[3] ne tamen offensionis aut metûs manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ:[4] quæ Neronis, Principis, mater, vitam suam et casus suorum posteris memoravit.

54. Ceterum Sejanus mœrentem et improvidam altiùs perculit: immissis, qui per speciem amicitiæ monerent, "paratum ei venenum, vitandas soceri[5] epulas." Atque illa, simulationum nescia, cùm propter discumberet,[6] non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec advertit Tiberius, fortè, an quia audiverat? idque quo acriùs

[1] *Silentii impatientiam.* Omnes literarum et artium alumnos spectat dictum Horatii, I. Ep. I. 8.

Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.

Quantùm ex suâ auctoritate ob hanc silentii impatientiam perdiderit senex Domitius testatur Quinctilianus, XII. II. Irridentes dicebant *malle eum deficere, quàm desinere.*

[2] *Qui Germanici conjugem.* In Ms. Flor. et libris omnibus editis *esse in civitate—Germanici conjugem.* Supplevi voculam, *qui.* Illam postulat ipsa rerum series. Sicque vertunt optimi quique interpretes. Vertranius et Muretus addunt *Agrippinam;* quod redundat: restitui *dignarentur,* Ms. Flor. codicem secutus. Beroaldus et veteres *dignaretur.* Vide not. et emend. ad Annal. IV. 53.

[3] *Quantum ex republicâ peteretur.* Summa enim fuisset Agrippinæ ejusque mariti potentia.

[4] *Agrippinæ, filiæ.* Filiæ Germanici et Agrippinæ. Vide stem. Cæs. n. 93. Ejus commentarios laudat quoque Plinius, VII. 8.

[5] *Soceri.* Tiberii.

[6] *Propter discumberet.* Propter Tiberium.

experiretur, poma ut erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. Aucta ex eo suspicio Agrippinæ, et intacta ore,[1] servis tramisit: nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem,[2] "non mirum," ait, "si quid severius in eam statuisset, à quâ veneficii insimularetur." Inde rumor, "parari exitium: neque id Imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quæri."

55. Sed Cæsar, quò famam averteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiæ, ambigentes "quânam in civitate templum statueretur,"[3] plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversæ: neque multùm inter se distantia memorabant, "de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi[4] et Aristonici[5] aliorumque regum." Verùm Hypæpeni,[6] Trallianique,[7] Laodicenis et Magnetibus simul,[8] tramissi, ut parùm validi. Ne Ilienses quidem,[9] cùm "parentem Urbis Romæ Trojam" referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant.

[1] *Intacta ore.* Eadem narrat Suet. in Tiber. LIII. Sed minùs accuratè.

[2] *Ad matrem.* Ad matrem suam Liviam.

[3] *Templum statueretur.* De illo templo, Tiberio, Liviæ ac senatui ab urbibus Asiæ decreto, dictum supra cap. 15 et 27.

[4] *Bella Persi.* Bellum cum Perseo, rege Macedonum, cœpit A. U. C. 583. Desiit cum Macedonum imperio anno 586. Vulgò quidem dicitur *Persei.* Sic Plinius, XVII. 25. *Bello Persei:* et Lib. II. 12. *Pridie quàm Perseus rex superatus à Paulo est.* Sallustio tamen Frag. Hist. I. p. 934. memoratur *bellum Persi Macedonicum.* Nec illa genetivi forma apud veteres Grammaticos insolens.

[5] *Et Aristonici.* Aristonicus, spurius Eumenis filius, Asiam invasit A. U. C. 623. Eo devicto, *Asia, Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit,* Justin. XXXVI. 4. Vide et Florum, II. 20.

[6] *Hypæpeni.* Hypæpa, urbs parva Lydiæ ad Hermum fluvium posita; nunc periit. In nummis ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ.

[7] *Trallianique.* Trallis, urbs Cariæ, aliis Lydiæ, nunc *Sultan-Hisar.* In nummis ΤΡΑΛΛΙΑΝΩΝ.

[8] *Laodicenis et Magnetibus simul.* Laodicea, urbs Phrygiæ majoris, nunc *Ladik.* Magnesia ad Sipylum, urbs Lydiæ, nunc *Guzel-Hisar.* Dativo utitur Tacitus Græcorum more, qui ἅμα, *simul,* cum hoc casu conjungunt.

[9] *Ilienses quidem.* In Troade Ilienses veteris Trojæ ruinas habitabant. Vide Strabonem, XIII. p. 393 et seq. Novum illud Ilium adhuc dicitur *Troy.* In nummis ΙΛΙΕΩΝ.

Paulum addubitatum, quòd Halicarnassii[1] "mille et ducentos per annos nullo motu terræ nutavisse sedes suas, vivoque in saxo[2] fundamenta templi" adseveraverant. Pergamenos[3] (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesii, Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavere, ut consanguinei: nam "Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos,[4] ob multitudinem divisisse gentem: Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum, novas ut conderet sedes. Et ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen:"[5] simul "literas imperatorum, et icta nobiscum fœdera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem cœli, ac dites circùm terras" memorabant.

56. At Smyrnæi,[6] repetitâ vetustate, "seu Tantalus Jove ortus illos, sive Theseus divinâ et ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset," transcendêre ad ea, queis maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ navali copiâ, non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ to-

[1] *Halicarnassii.* Halicarnassus, urbs Doridis, ad sinum Ceramicum, *the gulf of Stanco.* Nunc castellum est, quod appellatur *Bodrun.*

[2] *Vivoque in saxo.* Seque fundamenta templi vivo in saxo locaturos adseveraverant. Stante Trojâ, vel statim eâ eversâ, extitit Halicarnassus, ut patet ex annorum numero.

[3] *Pergamenos.* De Pergamenis, Sardianis, Milesiis et Ephesiis dictum supra Annal. II. 47. III. 61, 63 et 67.

[4] *Atye rege genitos.* Ergò Tyrrhenorum, seu Etruscorum, Lydorum et Peloponnesiorum una et eadem origo. Communis eorum parens Atys Herculis et Omphales filius. Herodot. I. 94. Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. I. 27 et 28. Justin. XX. 1. Strabo, V. p. 219. Lydorum opulentiam satis probant immensæ Crœsi divitiæ.

[5] *A Pelope nomen.* A Pelope tota regio dicta Peloponnesus, nunc *Morea.* Hanc quoque Ἀνδὸς Πέλοπος originem celebrat Pindarus, Olymp. Od. I.

[6] *Smyrnæi.* De Smyrnæis dictum supra Annal. III. 63. In Ms. Flor. *Zmyrnæi, Zmyrnam.*

lerabantur: "seque primos templum urbis Romæ statuisse, "M. Porcio consule;[1] magnis quidem jam Romani populi "rebus; nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc "Punicâ urbe, et validis per Asiam regibus." Simul "L. "Sullam testem" adferebant, "gravissimo in discrimine ex-"ercitûs ob asperitatem hiemis, et penuriam vestis, cùm id "Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes, qui "adstabant, detraxisse corpori tegmina, nostrisque legioni-"bus misisse." Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulere:[2] censuitque Vibius Marsus, "ut M. Lepido, "cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur,[3] "qui templi curam susciperet:" et quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso, è prætoriis, sorte missus est.

57. INTER quæ, diu meditato, prolatoque sæpiùs consilio, tandem Cæsar iit Campaniam,[4] specie dedicandi templa apud Capuam[5] Jovi, apud Nolam[6] Augusto, sed certus procul Urbe degere. Causam abscessûs, quamquam secu-

[1] *M. Porcio consule.* A. U. C. 559. quo M. Porcius Cato et L. Valerius Flaccus consulatum gessere. Urbs verò Punica, Carthago, à Scipione eversa est A. U. C. 608.

[2] *Smyrnæos prætulere.* Templum illud Tiberio, Liviæ, ac senatui sacrum exhibet æreus Musei nostri nummus: ΣΕΒΑΣΤΗ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ. *Augusta* Livia, *senatus* Romanus, nummus *Smyrnæorum*, sub magistratu *Hieronymi.* Capita Liviæ et senatûs Romani. In posticâ parte ΣΕΒΑΣΤΩ ΤΙΒΕΡΙΩ ΕΠΙ ΠΕΤΡΩΝΙΟΥ. *Augusto Tiberio sub Petronio* proconsule, Templum. In medio stat Tiberius togatus cum sceptro.

[3] *Super numerum legaretur.* Censuit Vibius, ut præter certum legatorum numerum, qui proconsulibus adsignabatur, alius super numerum M. Lepido adderetur, qui templi curam susciperet.

[4] *Iit Campaniam.* Libri omnes editi *Cæsar in Campaniam.* Verbum *iit* librariorum errore omissum, vel quod verius videtur ex *iit* natum *in.* Illas enim præpositiones sæpe negligit Tacitus.

[5] *Templa apud Capuam.* Ita editio Princeps et recentiores. In ceteris *templum.* Capuam non in dextrâ, sed in sinistrâ Vulturni fluminis, *Voltorno*, olim fuisse, ubi nunc *S. Maria Maggiore*, docet Camillus Pellegrino, *Dell' Antico sito di Capua*, p. 23.

[6] *Nolam.* Hâc in urbe extinctus Augustus, supra Annal I. 5.

tus plurimos auctorum ad Sejani artes retuli,[1] quia tamen, cæde ejus patratâ, sex posteà annos[2] pari secreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, sævitiam ac libidinem, cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi prægracilis et incurva[3] proceritas nudus capillo vertex, ulcerosa facies,[4] ac plerumque medicaminibus interstincta:[5] et Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus Germanicum sororis nepotem, et cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum,[6] sibi Tiberium adscivit, Idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

58. PROFECTIO arcto comitatu fuit: unus senator consulatu functus, Cocceius Nerva,[7] cui legum peritia; eques Romanus, præter Sejanum, ex inlustribus Curtius Atticus:[8] ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci,[9] quorum

[1] *Ad Sejani artes retuli.* Supra cap. 41.

[2] *Sex posteà annos.* Secessit Tiberius A. U. C. 779. Cædes Sejani contigit A. 784. Tiberius adhuc sex annos pari secreto conjunxit, et mortuus est anno 790.

[3] *Prægracilis et incurva.* Alium corporis habitum describit Suet. in Tiber. LXVIII. Fuit pro ætatis diversitate diversus.

[4] *Ulcerosa facies.* Ex his Taciti verbis Hadrianus Valois contendit luem Veneream morbum esse antiquissimum, eâque inveteratâ infectum fuisse Tiberium. Valesiana, p. 14 et seq. Dissensit olim Menagius; et meritò quidem. Vide not. et emend. ad Ann. IV. 57.

[5] *Medicaminibus interstincta.* Vide not. et emend. ad Ann. IV. 57.

[6] *Tiberio Germanicum.* De his adoptionibus supra Ann. I. 3.

[7] *Cocceius Nerva.* Cum C. Vibio Ruffino consul suffectus Agrippæ et Galbæ A. U. C. 775. ut accipimus ex inscriptione apud Gruterum, p. 187. n. 13. Cocceium laudat Tacitus, Ann. VI. 26. Nervæ imperatoris pater fuisse creditur. De illustrium equitum nomine dictum supra Annal. II. 59.

[8] *Curtius Atticus.* Quem oppressit Sejanus, Annal. VI. 10. ab Ovidio commendatus, II. de Ponto, Eleg. 4 et 7.

[9] *Fermè Græci.* Hos *convictores Græculos*, et Tiberii in eos inclementiam memorat Suet. in Tib.

sermonibus levaretur. Ferebant periti cœlestium, "iis "motibus siderum excessisse Româ Tiberium, ut reditus "illi negaretur:" unde exitii causa multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus, vulgantibusque: neque enim tam incredibilem casum[1] providebant, ut undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breve confinium artis, et falsi; veraque quàm obscuris tegerentur: nam in Urbem non regressurum, haud fortè dictum: ceterorum nescii egere, cùm propinquo rure, aut littore, et sæpe mœnia Urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

59. Ac forte illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Sejani magis fideret. Vescebantur in villâ, cui vocabulum *Speluncæ*,[2] mare Amuclanum[3] inter Fundanosque montes,[4] nativo in specu: ejus os, lapsis repentè saxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes, et fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque,[5] et manibus super Cæsarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus, qui subsidio venerant. Major ex eo; et quamquam exitiosa

LVI. Aderat quoque Chaldæus astrologorum, seu mathematicorum, grex, teste Juvenali, Satyr. x. 94.

[1] *Incredibilem casum.* Ita Ms. Flor. editiones veteres et recentiores. Malè in ceteris *causam.* Neque enim providebant fore ut Tiberius undecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit quàm breve sit divinationis ac falsitatis confinium, quàmque obscuris vera tegerentur. Nam haud fortè, nec falsò dixerant Tiberium in Urbem non regressurum. At ceterorum nescios se præstitere, cùm propinquo rure, aut littore, sæpe etiam mœnia Urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

[2] *Vocabulum Speluncæ.* Hæc villa in Campaniâ juxta Terracinam posita, et mari vicina, nunc *Sperlonga.* A Suetonio in Tib. xxxix. appellatur *prætorium.*

[3] *Mare Amuclanum.* Ita dictum à vicinâ urbe Amyclis, nunc *the Gulf of Gaeta.* Fortè scripserat Tacitus *Amyclanum.*

[4] *Fundanosque montes.* Nunc *the Mountains of Fundi.*

[5] *Sejanus genu, vultuque.* Tiberius, vescentium more, in lecto discumbebat. Inde facilè intelligas, quomodò Sejanus genu, vultu, et manibus super Cæsarem suspensus, incidentibus saxis sese opposuerit.

suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque judicis[1] partes adversùs Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximèque insectarentur Neronem, proximum successioni, et quamquam modestâ juventâ, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum; dum à libertis et clientibus apiscendæ potentiæ properis, exstimulatur, "ut erectum et fidentem "animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere "exercitus: neque ausurum contra Sejanum, qui nunc "patientiam senis,[2] et segnitiam juvenis juxta insultet."

60. Hæc atque talia audienti, nihil quidem pravæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, et inconsultæ; quas adpositi custodes exceptas auctasque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversæ insuper[3] solicitudinum formæ oriebantur. Nam alius occursum ejus vitare: quidam, salutatione redditâ, statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contra inridentibusque, qui Sejano fautores aderant. Enimverò Tiberius torvus, aut falsùm renidens vultu; seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce: ne nox quidem secura, cùm uxor[4] vigilias,

[1] *Adsimulabatque judicis.* Subditis, qui accusatorum nomina sustinerent, maximèque Neronem, Germanici filium, insectarentur, ut accusationes probabiliores faceret, alias firmabat, infirmabat alias; sicque Tiberium inter et Germanici stirpem judicis partes adsimulabat. Quidam emendant *indicis partes.* Sed minùs acutè.

[2] *Patientiam senis.* Patientiam senis Tiberii, et segnitiam juvenis Neronis.

[3] *Diversæ insuper.* Nihil hìc mutilum, ut quibusdam placuit; sed sana omnia et integra. Enimverò Neroni jam erant plurimæ formidinis causæ propter voces suas contumaces et inconsultas, quæ exceptæ auctæque ad Tiberium deferebantur, quasque defendere minimè dabatur. Insuper diversæ solicitudinum formæ oriebantur, cùm videret Nero alium, qui ipsius occursum vitaret; quosdam, qui, salutatione redditâ, statim averterentur, pluresque qui sermonem statim abrumperent, insistentibus contra, ipsumque inridentibus, qui Sejano fautores aderant. Insistebant et inridebant, ut Neronem magis ad contumaciam provocarent, novasve solicitudines crearent.

[4] *Cùm uxor.* Julia, Drusi Cæsaris filia. Vide stem. Cæs. n. 74.

somnos, suspiria matri Liviæ, atque illa Sejano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objectâ principis loci, si priorem ætate et jam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ, et solita fratribus odia, accendebatur invidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus præferocem, et insidiis magis opportunum.

61. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa,[1] claris majoribus quàm vetustis, vitâque non degener; et Q. Haterius[2] familiâ senatoriâ, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat: utque aliorum meditatio et labor in posterum valescit: sic Haterii canorum illud et profluens, cum ipso simul extinctum est.

A. U. C. 780. J. C. 27.

62. M. Licinio, L. Calpurnio consulibus,[3] ingentium bellorum cladem æquavit malum improvisum: ejus initium simul et finis extitit. Nam cœpto apud Fidenas[4] amphi-

[1] *Asinius Agrippa.* Quem consulem vidimus supra cap. 34. Auctor claritudinis Pollio, eloquentiâ, et Augusti amicitiâ, quàm majoribus insignior. Vide stemma Pollionum Annal. III. 75. inter not. et emend.

[2] *Q. Haterius.* Mortuus est nonagenarius, teste Eusebio in Chronic. Eum celeberrimum suis temporibus oratorem appellat Seneca, Ep. XL. Sed ejus præcipitem dicendo cursum ab homine sano abesse vult. *Numquam dubitavit, numquam intermisit: semel incipiebat, semel desinebat.* De illo D. Hieronymus, Ep. LXI. ad Pammachium, cap. 4. *Quintus Haterius, ingenium in numerato habebat, ut sine monitore tacere non posset. De quo egregiè Cæsar Augustus: Quintus,* inquit, *noster sufflaminandus est:* ductâ à curribus comparatione.

[3] *Calpurnio Coss.* M. Licinius Crassus et L. Calpurnius Piso consules fuere A. U. C. 780. J. C. 27.

[4] *Apud Fidenas.* Pagum Sabinorum Româ VI M. pass. distantem, nunc *Castello Giubileo.* Perperam in libris editis *apud Fidenam.*

theatro, Atilius quidam[1] libertini generis, quò spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsivisset. Adfluxere[2] avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus,[3] omnis ætas, ob propinquitatem loci effusiùs: unde gravior pestis fuit, confertâ mole, dein convulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamque vim mortalium, spectaculo intentos, aut qui circùm adstabant, præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugêre.[4] Miserandi magis, quos, abruptâ parte corporis, nondum vita deseruerat; qui per diem visu, per noctem ululatibus et gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam quorum diversâ de causâ amici aut necessarii aberant, pavere tamen; neque dum comperto,[5] quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

Scriptores omnes *Fidenas* appellant; ipseque Tacitus Hist. III. 79. Straboni quoque, v. p. 230. Φιδῆναι.

[1] *Atilius quidam.* Librariorum incuriâ hæc luxata videntur. Quæ restitueris, si, ut Cl. Ernesto placet, legeris: *Nam Atilius quidam, libertini generis, cœpto apud Fidenas amphitheatro, quò spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit;* ut qui non divitiarum suarum abundantiâ et ostentatione, neque ambitione ut municipalium suorum gratiam ac magistratus obtineret, sed ut sordidâ mercede quæstum faceret, id negotium quæsivisset.

[2] *Adfluxere.* Toto Latio ac maximè Româ adfluxere, quod non satis attendit veteris Geographiæ peritissimus Brietius, Parallel. de Antiq. Ital. p. 612. Romani eò avidiores spectaculorum, quòd, imperitante Tiberio, procul voluptatibus habiti. Notum de populo Romano dictum Juvenalis Satyr. x. 80.

Duas tantùm res anxius optat,
Panem et Circenses.

[3] *Virile ac muliebre secus.* Id est, virilis ac muliebris sexus. Vide not. et emend. ad Ann. IV. 62.

[4] *Cruciatum effugêre.* Quantum tali sorte licet, cruciatum effugerunt.

[5] *Neque dum comperto.* Cùmque compertum nondum esset, quos vis illa perculisset, latior erat ex incerto metus.

63. Ut cœpere dimoveri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: et sæpe certamen, si confusior facies, et par forma, aut ætas, errorem agnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia,[1] eo casu debilitata, vel obtrita sunt. Cautumque in posterum senatusconsulto, "ne quis gladiatorium munus ederit, cui "minor quadringentorum millium res:[2] neve amphi- "theatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ." Atilius in exilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, et medici passim præbiti: fuitque Urbs per illos dies, quamquam mœstâ facie, veterum institutis similis, qui magna post prælia saucios largitione, et curâ sustentabant.

64. Nondum ea clades exoleverat, cùm ignis violentia Urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Cælio:[3] "fera- "lemque annum" ferebant, "et ominibus adversis sus- "ceptum Principi consilium absentiæ," qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obviam îsset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates, apud senatum ab inlustribus, famâque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, et ultro accitos, munificentiâ juverat. Adduntur sententiæ, ut mons Cælius in posterum *Augustus* appellaretur:[4] quandò cunctis circùm flagrantibus, sola Tiberii effigies sita in domo Junii senatoris inviolata mansisset. "Evenisse "id olim Claudiæ Quinctæ, ejusque statuam vim ignium

[1] *Quinquaginta hominum millia.* Suet. in Tib. XL. *Apud Fidenas supra viginti hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruinâ periisse.* De obtritis Suetonius, de debilitatis et obtritis Tacitus.

[2] *Quadringentorum millium res.* Quadringentorum millium sestertiorum, *Angl.* 3333l. 6s. 8d. Exigua pecuniæ summa, ac proinde de annuo reditu intelligenda.

[3] *Monte Cælio.* Cælius, unus è septem montibus, et secunda urbis regio.

[4] *Augustus appellaretur.* Idem testatur Suet. in Tib. XLVIII. Sed pro more suo Tiberio injurius id in reprehensionem vertit.

"bis elapsam,[1] majores apud ædem Matris Deûm consecravisse: sanctos acceptosque numinibus Claudios: et augendam cærimoniam loco, in quo tantum in principem honorem Dii ostenderint."

65. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum*[2] cognomento fuisse, quòd talis sylvæ frequens, fœcundusque erat: mox *Cœlium* appellitatum à Cæle Vibennâ,[3] qui dux gentis Etruscæ, cùm auxilium ad bella ductavisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit: nam scriptores in eo dissentiunt: cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua[4] habitavisse, unde *Tuscum vicum* è vocabulo advenarum dictum.

66. Sed ut studia procerum, et largitio principis, adversùm casum solatium tulerant; ita accusatorum major in dies et infestior vis sine levamento grassabatur: corripueratque Varum Quinctilium,[5] divitem, et Cæsari propinquum,

[1] *Bis elapsam.* Eadem narrat Valer. Max. I. 8. n. 11. Idque contigisse ait, A. U. C. 643, Nasicâ et Bestiâ coss. et 756, Servilio et Lamiâ coss. De Paganorum miraculis dicetur infra Hist. IV. 81. in peculiari dissertatione.

[2] *Querquetulanum.* Ita dictum à querneâ sylvâ.

[3] *A Cæle Vibennâ.* Haud absurdum fuerit hæc tradere; certè minimè fuit necessarium: nec ob rem levissimam ab egregiâ in Annalibus brevitate deflectendum. Clariùs etiam Varro de Ling. Lat. IV. p. 14. *Cælius mons à Cælio Vibennâ Tusco, duce nobili, qui cum suâ manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. Hi, post Cælii obitum, quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus vicus Tuscus; et ideo ibi Vortumnum stare, quòd is Deus Etruriæ. Principes de Cælianeis, qui à suspicione liberi erant, traductos volunt in eum locum, qui dicitur Cæliolus.* Varroni consentit Dionys. Halicarnass. Antiq. Rom. II. 36. De hoc Tusco duce plura habet Tabula Lugdunensis, quam edemus infra Annal. XI. 24. Vide et Cl. Gori, Museum Etruscum, Vol. II. p. 68.

[4] *Foro propinqua.* Forum inter et montem Cælium. Aliam Tusci vici originem affert Livius, II. 14. Utrumque scriptorem conciliare haud foret difficile. At hæc antiquiora sunt, et leviora.

[5] *Varum Quinctilium.* Quinctilii Vari à Germanis superati filium, Germanici generum ut docet Seneca, I. Controvers. 3. Vol. III. p. 82. Vide et stem.

Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, et parto nuper præmio malè usus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis extitisse, miraculo erat, quia claris majoribus, et Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, et "opperiendum Imperatorem" censuit: quod unum, urgentium malorum suffugium in tempus erat.

67. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis,[1] quamquam edicto monuisset, "ne quis quietem ejus inrumperet," concursusque oppidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, et colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam[2] abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii disjunctam. Solitudinem ejus placuisse maximè crediderim; quoniam importuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia; neque adpulerit quisquam,[3] nisi gnaro custode: cœli temperies[4] hieme mitis, objectu montis, quo sæva ventorum arcentur: æstas in Favonium obversa, et aperto circùm pelago peramœna; prospectabatque pulcherrimum sinum,[5]

Cæs. n. 98. Claudiam Pulchram, Agrippinæ sobrinam, à Domitio accusatam vidimus supra cap. 52.

[1] *Per Campaniam templis.* De quibus supra cap. 57.

[2] *Capreas se in insulam.* Plin. III. 6. *A Surrento*, nunc *Sorrento*, *octo millibus passuum distantes, Tiberii Principis arce nobiles Capreæ*, nunc *Capri*, *circuitu quadraginta millia passuum.* Surrentinum promontorium, nunc *Capo della Minerva.*

[3] *Neque adpulerit quisquam.* Quàm inclemens fuerit Tiberius iis, qui injussi appellerent, docet Suetonius in Tiber. LX. *In paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem jussit* Tiberius: *territus, quòd is à tergo insulæ per aspera et devia crepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non et locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locustâ quoque lacerari os imperavit.*

[4] *Cœli temperies.* Hieme objectu montis arcebantur boreales venti. Æstate calor temperabatur Favonii, seu occidentalium ventorum, flatibus.

[5] *Pulcherrimum sinum.* Sinus ille, quo nullus fortè pulchrior, vulgò dicitur, *the Bay of Naples.*

antequàm Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret.[1] Græcos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas,[2] fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, et molibus insederat;[3] quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultos in luxus,[4] et malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum et credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in Urbe suetus, acriùs turbabat, non jam occultis adversùm Agrippinam et Neronem insidiis. Queis additus miles,[5] nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat: ultroque struebantur, qui monerent "perfugere[6] ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo "fori[7] effigiem divi Augusti amplecti, populumque ac "senatum auxilio vocare." Eaque spreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

A. U. C. 781. J. C. 28.

68. Junio Silano et Silio Nervâ consulibus,[8] fœdum anni

[1] *Faciem loci verteret.* Hæc clades contigit A. U. C. 832. J. C. 79. Eam Plinius junior describit in epistolis, quas ad Tacitum scripsit de Plinii avunculi sui exitu. Plin. vi. Ep. 16 et 20. Vide testimonia veterum.

[2] *Telebois habitatas.* Teleboæ olim Acarnaniam, Echinadas aliasque Ionii maris insulas habitavere. Inde profecti Capreas tenuere: quas cùm occupâssent Neapolitani, eas, redditis Pithecusis, nunc *Ischia*, obtinuit Augustus, et ædificiis ornavit, Strabo, v. p. 248. Suetonius in Aug. xcii. Ænariam ab Augusto datam ait. Sed Pithecusæ dictæ sunt quoque Ænaria. Scribendum *Telebois*, non *Thelebois*; Græcè enim Τηλεβόαι.

[3] *Et molibus insederat.* Sed tum Tiberius Capreas insederat, conditis in hâc insulâ villis duodecim, quarum ob substructiones ac moles illustria erant nomina. Duodecim hæ villæ à duodecim magnis Diis nomen accepisse videntur. Etenim à Suetonio in Tiber. lxv. memoratur *villa, quæ vocatur Jovis.*

[4] *Occultos in luxus.* Vide not. et emend. ad Annal. iv. 67.

[5] *Queis additus miles.* Agrippinæ et Neroni ad custodiam additus miles. Apertæ enim tunc insidiæ.

[6] *Qui monerent perfugere.* Ut si parerent, vel etiam probare viderentur, eos rerum novarum cupidos, majestatisque reos facerent.

[7] *Celeberrimo fori.* Celeberrimo ac frequentissimo foro.

[8] *Nervâ coss.* Ap. Junius Silanus et P. Silius Nerva consules fuere A. U. C. 781. J. C. 28.

principium incessit, tracto in carcerem inlustri equite Romano, Titio Sabino,[1] ob amicitiam Germanici: neque enim omiserat conjugem, liberosque ejus percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus; eòque apud bonos laudatus, et gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opsius, præturâ functi, adgrediuntur, cupidine consulatûs; ad quem non nisi per Sejanum aditus: neque Sejani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primùm sermones: mox laudare constantiam, "quòd non, ut ceteri, florentis domûs amicus, adflictam "deseruisset:" simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquàm Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentiùs jam onerat Sejanum, sævitiam, superbiam, spes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita[2] miscuissent, speciem arctæ amicitiæ facere. Ac jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos, quasi ad fidissimum, deferre.

69. Consultant quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur: nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies; et si pone fores adsisterent, metus visûs,[3] sonitûs, aut fortè ortæ suspicionis erat. Tectum inter et laquearia, tres senatores, haud minùs turpi latebrâ, quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. Intereà Latiaris repertum in pub-

[1] *Titio Sabino.* Quem Sejano Tiberioque invisum jam vidimus supra cap. 18. De hoc deplorando Sabini exitu legendus quoque Dio, LVIII. p. 621. Illustris equitis nomen explicatum supra Annal. II. 59.

[2] *Tamquam vetita.* Species est et argumentum arctæ amicitiæ, vetita colloqui, Muretus emendat *fecere.* Eleganter, sed non necessariò.

[3] *Metus visûs.* Metus erat ne ex visu, ex sonitu, aut aliâ quâvis causâ suspicio insidiarum in Sabino oriretur.

lico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum et in cubiculum trahit: præteritaque et instantia, quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, et diutiùs;[1] quanto mœsta, ubi semel prorupere, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem literis, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non aliàs magis anxia et pavens civitas, egens adversùm proximos;[2] congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur.

70. SED Cæsar solemnia incipientis anni, Kalendis Januariis, epistolâ precatus; vertit in Sabinum, "corruptos "quosdam libertorum, et petitum se" arguens, ultionemque haud obscurè poscebat: nec mora, quin decerneretur: et trahebatur damnatus, quantùm, obductâ veste,[3] et adstrictis faucibus, niti poterat, clamitans: "Sic inchoari annum, has "Sejano victimas cadere:" quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: et quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum paventes, quòd timuissent. "Quem enim diem va-"cuum pœnâ, ubi inter sacra et vota, quo tempore verbis "etiam profanis abstineri mos esset, vincla et laqueus indu-"cantur? Non imprudentem[4] Tiberium tantam invidiam

[1] *Eadem ille, et diutiùs.* Sabinus eadem iterat, quibus Sejanum ipsumque Tiberium jam oneraverat, tantoque diutiùs, quanto difficiliùs reticentur mœsta, ubi semel prorupere.

[2] *Egens adversùm proximos.* Eleganter dictum. Non aliàs magis anxia, magis pavens civitas, magis egens cautionis adversùm ipsos proximos. Itaque colloquia, congressus, notæ ignotæque aures pariter vitari. Mallet Lipsius, *tegens adversùm proximos.* Alii tentant, *satagens,* vel *etiam.* [Bipontini tuentur *egens* contra interpretum correctiones. Nobis quoque retinendum videtur. Tacitus Græcam dictionem secutus est; quâ ἀπορεῖν πρός τινα, est anxium esse quomodò te erga aliquem geras. B. C. II. VI. 63. P.]

[3] *Obductâ veste.* Veste ori obductâ.

[4] *Non imprudentem.* Scitum ac prudentem Tiberium tantam invidiam adiisse: id quæsitum meditatumque, ut palam innotesceret novos magistratus posse non modò delubra et altaria ad Deûm ho-

"adiisse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire creda-"tur, quominùs novi magistratus, quomodò delubra et "altaria, sic carcerem recludant." Secutæ insuper literæ, grates agentis, "quòd hominem infensum reipublicæ pu-"nivissent:" adjecto, "trepidam sibi vitam, suspectas ini-"micorum insidias," nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem et Agrippinam intendi.

71. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, avebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modò postquàm C. Cæsar [1] rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis [2] nolebat, ita plerumque satiatus, et oblatis in eamdem operam recentibus, veteres et prægraves adflixit: verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera [3] erat, "petendum à Principe, ut metus suos se-"natui fateretur, amoverique sineret." Nullam æquè Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quàm dissimulationem

nores, sed carcerem etiam ad hominum pœnas recludere. Dum ceteris oculatiores videri volunt Ryckius et Amelot de la Houssaie, tenebras offundunt, et Taciti verba pervertunt. Contendunt enim Sabinum non ductum fuisse in carcerem, sed ad supplicium, in eoque positam esse Tiberii prudentiam, cùm illo ipso die novi magistratus carceres recluderent, et in iis detentos liberarent. At Sabinum tractum fuisse in carcerem docet ipse Tacitus, cap. 68. Ibique interfectum tum narrationis series, tum incipientis anni solemnium ratio, suadet. Vide et Plinium in not. et emend. ad Annal. IV. 70. laudatum.

[1] *C. Cæsar.* Dictus *Caligula.*

[2] *Perverti ab aliis.* Scelerum suorum ministros ab aliis perverti, et de fortunis suis deturbari nolebat. Aliter, sed minùs probabiliter Illustr. Huetius, *nolebat quemquam iis uti adversùm se, quibus adversùm alios usus fuerat.*

[3] *Agrippina matertera.* Asinius Gallus uxorem duxerat Vipsaniam Agrippinam, Tiberio primùm nuptam, M. Agrippæ et Pomponiæ filiam, sororem, ex patre, Agrippinæ, Germanici uxoris, quæ ex M. Agrippâ et Juliâ, Augusti filiâ, erat genita. Inde Agrippina filiorum Asinii Galli matertera. Vide stem. Cæs. n. 69 et 51. et stemma Pollionum, Annal. III. 75. inter not. et emend.

diligebat: eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: sed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verùm ut cunctationes Principis aperirentur:[1] gnarus lentum in meditando; ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Augustus, convictam adulterii,[2] damnaverat, projeceratque in insulam Trimetum,[3] haud procul Apulis littoribus. Illic viginti annis exilium toleravit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes privignos[4] cùm per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

72. Eodem anno Frisii,[5] transrhenanus populus, pacem exuêre, nostrâ magis avaritiâ, quàm obsequii impatientes. Tributum iis Drusus[6] jusserat modicum, pro angustiâ rerum, " ut in usus militares, coria boum[7] penderent:" non intentâ cujusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura; donec Olennius, è primipilaribus,[8] regendis Frisiis impositus, " terga urorum"[9] delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos diffici-

[1] *Aperirentur.* Numquam tectior Tiberius, quàm cùm divinationis timidus. Itaque ægerrimè accepit recludi ea, quæ premeret. Sed illum mitigavit Sejanus, non quòd Gallum amaret, verùm ut cunctationes Tiberii aperirentur. Quidam emendant *opperirentur,* alii, et quidem feliciùs, *opperiretur.* Nihil tamen mutaverim, quòd non absurdum, immo elegans sit *aperirentur.* Vide not. et emend. ad Annal. IV. 71.

[2] *Convictam adulterii.* Cum D. Silano, ut dictum est supra Annal. III. 24.

[3] *In insulam Trimetum.* Unam è Diomedeis insulis, nunc *the isle of Tremitti, in the Adriatic.* Scribendum *Trimetum,* non verò *Trimerum,* ut rectèobservat Illustr. Pellicerius, veteris Geographiæ scientiâ celeberrimus.

[4] *Florentes privignos.* Augusti nepotes, Caium, Lucium, Postumum Agrippam, ipsumque Germanicum.

[5] *Frisii.* Frisii, maris accolæ, Rhenum inter et Amisiam habitabant.

[6] *Drusus.* Germanici pater. Vide stem. Cæs. n. 79.

[7] *Coria boum.* Quibus abundat regio, teste Bucherio Belg. Rom. IV. 3.

[8] *E primipilaribus.* E centurionibus primarum cohortium, seu primus legionis centurio. Vide quæ dicta sunt supra Annal. II. 11.

[9] *Terga urorum.* Uri, quos Germani *Urochsen* appellant, teste Aldovrando, Quadruped. Bisulc. lib. I. cap. 2. p. 346. boves sunt agrestes, de quibus Plinius, VIII. 15. *Contermina* Scythiæ *Germania*

liùs tolerabatur, queis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primò boves ipsos,[1] mox agros, postremò corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira et questus; et postquàm non subveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant milites, et patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ prævênit, receptus castello, cui nomen *Flevum:*[2] et haud spernenda illic civium sociorumque manus littora Oceani præsidebat.

73. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori,[3] cognitum, vexilla legionum[4] è superiore provinciâ,[5] peditumque et equitum auxiliarium delectos accivit: ac simul utrumque exercitum Rheno devectum, Frisiis intulit; soluto jam castelli obsidio, et ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus et pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem,[6] et quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium jubet: qui

insignia gignit *boum ferorum genera, jubatos bisontes, excellentique et vi et velocitate uros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit.* Plura et accuratiora Cæsar de Bello Gall. vi. 28. Uri *sunt magnitudine paulo infra elephantos; specie et colore et figurâ tauri. Magna vis est eorum, et magna velocitas; neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcunt.*

[1] *Ac primò boves ipsos.* Cùm tam magna boum coria pendere non possent, primò boves ipsos, mox agros, postremò corpora conjugum, aut liberorum, servitio tradebant. Ex hâc egestate erupit ira et questus. Tandem, cùm questus ipse non subveniret, quæsitum est ex bello remedium. Rapti sunt, qui cogendo tributo aderant, milites, et patibulo adfixi. Vide not. et emend. ad Ann. iv. 72.

[2] *Cui nomen Flevum.* Castellum illud Flevo fluvio erat adpositum. Verùm cùm ejus ostia mare occupaverit, periit castellum, sicut tres illæ provinciæ, aquis obrutæ, ubi nunc *Zuyder-zee.* Videtur fuisse inter insulas *Vlieland and Schelling;* ac fortè in ipsâ *Vlieland.*

[3] *Proprætori.* L. Apronius, præturâ functus, inferiorem Germaniam, de quâ supra Annal. i. 31. administrabat.

[4] *Vexilla legionum.* De vexillariis fusè dictum Annal. i. 38. inter not. et emend.

[5] *E superiore provinciâ.* E Germaniâ superiore.

[6] *Canninefatem.* Alam Canninefatum, populorum, qui occidentalem insulæ Batavorum partem habitabant. Vide not. et emend. ad Annal. iv. 73.

jam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leves cohortes; ac rursum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques immissus: satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, et pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, legato quintæ legionis,[1] quod reliquum auxiliorum tradit: atque ille, dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, et acri pugnâ[2] hoste pulso, recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum præfectorumque, et insignes centuriones[3] cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennæ*[4] vocant, pugnâ in posterum[5] extractâ, confectos: et aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis, quondam stipendiarii,[6] villâ, postquàm proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

74. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatûs in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, "aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque "circùm[7] Cæsaris ac Sejani" censuere: crebrisque preci-

[1] *Quintæ legionis.* Quæ ad Vetera, nunc *Santen*, tendere solebat.

[2] *Acri pugnâ.* Acris illa pugna inter *Sneeck and Leewaerden* commissa est. De eâ plurima et accuratissima habet Alting, Germ. Inf. Antiq. p. 14 et 15.

[3] *Insignes centuriones.* Ordine et donis militaribus insignes. Vide supra Annal. I. 44.

[4] *Baduhennæ.* Nunc *Seven Wolden*, sylva Frisiæ maxima.

[5] *In posterum.* Pugnâ in posterum diem extractâ; acerrimè enim utrimque dimicatum.

[6] *Cruptoricis, quondam stipendiarii.* Qui quondam stipendia in exercitu Romano meruerat. Ejus villa in Frisiâ haud procul ab urbe *Sneeck* fuisse videtur.

[7] *Effigiesque circùm.* Aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque Cæsaris ac Sejani circùm aras illas

bus efflagitabant: "visendi sui copiam facerent." Non illi tamen in Urbem, aut propinqua Urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, et in proximo Campaniæ aspici: eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum,[1] cujus durior congressus, atque eò per ambitum, et societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo servitium spectanti: quippe Romæ, sueti discursus; et magnitudine Urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo, aut littore jacentes, nullo discrimine, noctem ac diem, juxta gratiam, aut fastus janitorum perpetiebantur: donec idque vetitum, et revenere in Urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

75. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam,[2] Germanico ortam, cùm coram Cn. Domitio tradidisset, in Urbe

ponendas censuere. Quasi verò Tiberius ac Sejanus se hostibus clementes, Romanis amicos hâc damnorum dissimulatione probâssent. Hâc quoque arâ mutua Tiberii ac Sejani amicitia consecrabatur.

[1] *Anxii erga Sejanum.* Eò venire patres, equites, magna pars plebis, omnes de Sejani, quàm Tiberii Principis, congressu magis anxii. Difficilior enim erat aditus ac durior; ideoque vel per ambitum, pecunias elargiendo, servos captando, dignitate et nobilitate cedendo, vel per scelus, cruentorum nefariorumque consiliorum societate parabatur. Spectantibus fœdum illud in propatulo servitium, satis constabat auctam esse Sejano arrogantiam. Erant enim Romæ sueti discursus, et propter Urbis magnitudinem incertum, quod quisque ad negotium pergeret. Ibi verò jacentes campo, aut littore, nullo conditionis ac dignitatis discrimine, noctem ac diem, juxta gratiam, aut fastus janitorum perpetiebantur. Donec id quoque vetitum est. Et revenere in Urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat Sejanus. Quidam verò malè alacres; illis enim infaustæ amicitiæ gravis exitus imminebat. Amicitiæ, sceleribus nixæ, propera est pœna.

[2] *Neptem Agrippinam.* Neptem, non re, sed adoptionis jure. Vide stem. Cæs. n. 93. Agrippinam Tiberius ipse ac præsens Cn. Domitio uxorem tradidit; sed in Urbe celebrari nuptias jussit. In editionibus veteribus aliisque optimæ notæ *celebrari nuptias.* Perperam in quibusdam recentioribus *celebrare.*

celebrari nuptias jussit. In Domitio,[1] super vetustatem generis propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum[2] præferebat.

[1] *In Domitio.* De hoc pessimo homine, pessimi Neronis patre, vide stem. Cæs. n. 34.

[2] *Augustum avunculum.* Avunculum magnum, ut patet ex stemmate, et ex ipso nomine *Aviæ Octaviæ.* *Magnum* sæpe omittit Tacitus.

BREVIARIUM

LIBRI QUINTI.

1. *Julia Augusta moritur.* 2. *Ex eo gravior Tiberii dominatio; audacior Sejani ambitio. Agrippina et Nero accusantur.* (Ingenti literarum damno periere ferè omnia triennii acta, quæ supplemento, post VI. Annalium librum edendo, explevimus.) 7. *Everso tandem Sejano, in amicos ejus et liberos advertitur.* 10. *Pseudo-Drusus apud Cycladas visus.* 11. *Consulum discordia.*

Hæc triennio gesta.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXII.	29.	Coss.	L. Rubellio Gemino, C. Fufio Gemino.
DCCLXXXIII.	30.	Coss.	M. Vinicio, L. Cassio Longino.
DCCLXXXIV.	31.	Coss.	Tiberio Augusto V, L. Ælio Sejano.

C. CORNELII
TACITI
ANNALES.

LIBER QUINTUS.

A. U. C. 782. J. C. 29.

1. RUBELLIO et Fufio consulibus,[1] quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Augusta[2] mortem obiit, ætate extremâ,[3] nobilitatis per Claudiam familiam,[4] et adoptione Liviorum Juliorumque clarissimæ. Primum ei matrimonium et liberi fuere cum Tiberio Nerone,[5] qui bello Perusino[6]

[1] *Fufio coss.* L. Rubellius Geminus et C. Fufius Geminus consulatum gessere A. U. C. 782. J. C. 29. Vide not. et emend. ad Ann. v. 1.

[2] *Julia Augusta.* Livia, Augusti uxor, appellata est Julia et Augusta, cùm in familiam Juliam nomenque Augustæ ab Augusto fuit adsumta, ut dictum est supra Annal. I. 8.

[3] *Ætate extremâ.* Nata annos duos et octoginta juxta Plinium, XIV. 6. At verisimiliùs juxta Dionem annos sex et octoginta, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα, Dio, LVIII. p. 621. Vide stem. Cæs. n. 66.

[4] *Claudiam familiam.* Livia erat gente Claudiâ, pater ejus in familiam Liviam adoptatus, ipsa in Juliam adsumta. Ideo adoptione Liviorum Juliorumque clarissima dicitur. De illâ Velleius, II. 75. *Livia nobilissimi et fortissimi viri Drusi Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanorum eminentissima.* Vide etiam Dionem, 48. p. 383.

[5] *Cum Tiberio Nerone.* Quem laudat Vell. Paterc. II. 75. *Tiberius Claudius Nero, prætorius et pontifex, Tiberii Cæsaris pater, magni vir animi, doctissimique ingenii.*

[6] *Bello Perusino.* A. U. C. 714. L. Antonium Perusiæ, nunc *Pe-*

profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pactâ, in Urbem rediit. Exin Cæsar, cupidine formæ, aufert marito,[1] incertum an invitam, adeò properus, ut ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthàc subolem edidit:[2] sed sanguini Augusti[3] per conjunctionem Agrippinæ et Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domûs[4] priscum ad morem, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotens, uxor facilis, et cum artibus mariti, simulatione filii, benè composita. Funus ejus modicum,[5] testamentum diu inritum fuit: laudata est pro rostris à C. Cæsare[6] pronepote, qui mox rerum potitus est.

rugia, obsessum in deditionem accepit Octavius. Tiberius Nero, Antonii partes secutus, profugit in Siciliam: dein, pace inter Sex. Pompeium et triumviros pactâ, in Urbem rediit. Fugam Liviæ cum conjuge suo eleganter describit Velleius, loc. cit. *Tum fugiens mox futuri sui Cæsaris arma, cujus bimum hunc Tiberium Cæsarem, vindicem Romani imperii, futurumque ejusdem Cæsaris filium, gestans sinu, per avia itinerum, vitatis militum gladiis, uno comitante, quo faciliùs occultaretur fuga, pervênit ad mare, et cum viro Nerone pervecta in Siciliam est.*

[1] *Aufert marito.* A. U. C. 716. Vide Dionem, loc. cit.

[2] *Subolem edidit.* Sueton. in Aug. LXIII. *Ex Liviâ nihil liberorum tulit* Augustus, *cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat* antequàm uxorem duceret, *immaturus est editus.*

[3] *Sanguini Augusti.* Agrippina uxor Germanici, neptis erat Augusti; Germanicus, nepos Liviæ. Per conjunctionem Agrippinæ et Germanici adnexa est Livia sanguini Augusti, et communes pronepotes habuit.

[4] *Sanctitate domûs.* Hæc breviter, sed elegantissimè et accuratissimè dicta. Quibusdam interpretibus obscura videntur, suo, non scriptoris vitio. Etenim Livia fuit sanctitate morum priscum ad morem, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotens, uxor facilis, atque eò benè composita cum artibus mariti et cum dissimulatione filii. Facilitas uxoris ad varias multiplicesque artes, quibus maritus Augustus imperium obtinuit ac retinuit, voluptariasque suas libidines obtexit, solerter se flectebat. Impotentia matris, quæ dominationis societatem affectabat, egregiè concordabat cum dissimulatione filii, qui minùs imperiosam matrem aut amovisset, aut perdidisset: ita impotentem, et dominationem filii donum suum semper exprobrantem, semperque reposcentem, invitus licèt, tolerabat. De artibus Augusti vide not. et emend. ad Ann. v. 1.

[5] *Funus ejus modicum.* Vide not. et emend. ad Ann. v. 1.

[6] *C. Cæsare.* Dicto Caligulâ.

2. AT TIBERIUS, quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, "magnitudinem negotiorum" per literas excusavit: honoresque memoriæ ejus ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit; paucis admodùm receptis, et addito, "ne cœlestis religio[1] decerneretur; sic ipsam maluisse." Quin et parte ejusdem epistolæ increpuit "amicitias muliebres," Fufium consulem obliquè perstringens: is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis fœminarum animis; dicax idem, et Tiberium acerbis facetiis inridere solitus: quarum apud præpotentes in longum memoria est.

3. CETERUM ex eo prærupta jàm et urgens dominatio: nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exsoluti proruperunt: missæque in Agrippinam ac Neronem literæ, quas pridem adlatas, et cohibitas ab Augustâ, credidit vulgus: haud enim multùm post mortem ejus recitatæ sunt. Verba inerant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum novarum studium; "amores juvenum, et impudicitiam" nepoti objectabat: in nurum[2] ne id quidem confingere ausus, "adrogantiam oris et contumacem animum" incusavit, magno senatûs pavore ac silentio: donec pauci, queis nulla ex honesto spes,[3] et publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, "ut referretur" postulavere, promtissimo Cottâ Messalino[4] cum atroci sententiâ: sed aliis à primoribus, maximèque à magistratibus, trepidabatur: quippe Tiberius, etsi infensè invectus, cetera ambigua reliquerat.

4. FUIT in senatu Junius Rusticus, componendis patrum

[1] *Cœlestis religio.* Vide not. et emend. ad Ann. v. 2.

[2] *In nurum.* In Agrippinam.

[3] *Nulla ex honesto spes.* Ac proinde ex publicis malis occasionem gratiæ captabant.

[4] *Cottâ Messalino.* Infra Annal. vi. 5. ut *sævissimæ cujusque sententiæ auctor* arguitur.

actis[1] delectus à Cæsare, eòque meditationes ejus introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu pravâ solertiâ, dum, imminentium oblitus, incerta pavet, inserere se dubitantibus, ac monere consules "ne relationem inciperent:" disserebatque, "brevibus momentis summa verti posse; quandòque "Germanici[2] stirpem, ubi spatium pœnitentiæ senis, resur-"gere." Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus, "falsas literas, et Principe invito exitium domui ejus inten-"di," clamitat: ita nihil triste illo die patratum. Ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Sejanum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior, et materies criminandi, "spretum dolorem Principis ab senatu; "descivisse populum; audiri jam et legi novas conciones, "nova patrum consulta: quid reliquum, nisi ut caperent "ferrum? et quorum imagines pro vexillis secuti forent, "duces imperatoresque deligerent?"

5. Igitur Cæsar, repetitis adversùm nepotem et nurum probris, increpitâque per edictum plebe, questus apud patres, "quòd fraude unius senatoris imperatoria majestas elusa "publicè foret, integra tamen sibi cuncta" postulavit: nec ultra deliberatum,[3] quominùs, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed "paratos ad ultionem vi prin-"cipis impediri" testarentur[4]—

[1] *Componendis patrum actis.* Vide not. et emend. ad Ann. v. 4. Ibi de Romanorum actis dicetur.

[2] *Quandòque Germanici.* Vide not. et emend. ad Ann. v. 4.

[3] *Nec ultra deliberatum.* Nec ultra deliberatum quominùs decernerent, non quidem extrema; id enim vetitum: sed testarentur se paratos esse ad ultionem, at vi Principis impediri.

[4] *Impediri testarentur.* Hìc cum summo literarum ac historiæ detrimento perierunt cetera acta anni 782. acta omnia 783. et pleraque anni 784. Ne tot tantarumque rerum memoria aboleretur, pro viribus hanc partem supplevimus. Vide libri v. supplementum.

A. U. C. 784. J. C. 31.

6. Quatuor et quadraginta orationes super eâ re habitæ, ex queis ob metum paucæ, plures adsuetudine—" mihi " pudorem, aut Sejano invidiam allaturum censui—versa " est fortuna, et ille quidem, qui collegam et generum[1] " adsciverat, sibi ignoscit: ceteri, quem per dedecora fo-" vêre, cum scelere insectantur—miserius sit ob amicitiam " accusari, an amicum accusare, haud discreverim—non " crudelitatem, non clementiam cujusquam experiar, sed " liber et mihi ipsi probatus anteibo periculum. Vos ob-" testor, ne memoriam nostri per mœrorem quàm læti[2] re-" tineatis, adjiciendo me quoque iis, qui fine egregio pub-" lica mala effugerunt."

7. Tunc singulos, ut cuique adsistere, adloqui animus erat, retinens, aut dimittens, partem diei absumsit; multoque adhuc cœtu, et cunctis intrepidum vultum ejus spectantibus, cùm superesse tempus novissimis[3] crederent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. Neque Cæsar ullis criminibus, aut probris, defunctum insectatus est, cùm in Blæsum[4] multa fœdaque incusavisset.

[1] *Et generum.* Sejanum, olim cum Liviâ matrimonii spe dejectum, ne ad grandiora adspiraret; quam tamen posteà illi despondit Tiberius, ut consul, collega, gener, imperio proximus, fermè imperator certiùs corrueret. Nec emendandum, ut quibusdam placet, *progenerum*, quasi ei desponsata Germanici filia. Vide infra Annal. vi. 8.

[2] *Quàm læti.* Magis, quàm læti. Id est, vos obtestor ne memoriam nostri per mœrorem retineatis. At potiùs læti, me quoque adjicite iis, qui fine egregio publica mala effugerunt. Quis sit ille fortissimus Sejani amicus ignoratur. Vide not. et emend. ad Ann. v. 6.

[3] *Tempus novissimis.* Cùm crederent superesse tempus novissimis, nec mortem ita imminere.

[4] *In Blæsum.* In Junium Blæsum, Sejani avunculum, de quo sæpe libris superioribus.

8. Relatum inde de P. Vitellio, et Pomponio Secundo: illum indices arguebant, "claustra ærarii, cui præfectus "erat, et militarem pecuniam rebus novis obtulisse:" huic à Considio, præturâ functo, objectabatur "Ælii Galli amicitia, qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset:" neque aliud periclitantibus auxilii, quàm in fratrum constantiâ fuit, qui vades extitere:[1] mox, crebris prolationibus, spem ac metum juxta gravatus Vitellius,[2] petito per speciem studiorum[3] scalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multâ morum elegantiâ, et ingenio inlustri, dum adversam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit.

9. Placitum posthàc, "ut in reliquos Sejani liberos "adverteretur;" vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius[4] imminentium intelligens, puella adeò nescia, ut crebrò interrogaret, "quod ob delictum, et quò traheretur? "neque facturam ultra," et, "posse se puerili verbere "moneri." Tradunt temporis ejus auctores, "quia triumvirali supplicio[5] affici virginem inauditum habebatur, à "carnifice, laqueum juxta, compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abjecta."

[1] *Vades extitere.* Illustres rei non in carcere, sed *domibus magistratuum*, Annal. VI. 3. custodiebantur; vel vadibus, seu fidejussoribus, tradebantur. De custodiis Romanorum diximus supra Ann. III. 22.

[2] *Gravatus Vitellius.* Hæc illustrat Suetonius in Vitell. II. *Publius* Vitellius *Germanici comes Cn. Pisonem inimicum et interfectorem ejus accusavit, condemnavitque: ac post præturæ honorem inter Sejani conscios arreptus, et in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incidit; nec tam mortis pœnitentiâ, quàm suorum obtestatione, obligari curarique se passus in eâdem custodiâ morbo periit.* De eo sæpe supra, ac maximè Annal. III. 10 et 13. Stem. Vitelliorum dabitur infra, Hist. I. 9.

[3] *Per speciem studiorum.* Historias scripsisse videtur. Ejus commentarii citantur à Tertulliano, de animâ, XLVI.

[4] *Filius.* Natu minor. Major statim post patris supplicium quasi paternæ conspirationis socius necatus videtur.

[5] *Triumvirali supplicio.* Pomponio teste, Digest. I. Tit. II. 30.

10. Per idem tempus Asia atque Achaia[1] exterritæ sunt, acri magis, quàm diuturno rumore, "Drusum,[2] Germanici "filium, apud Cycladas insulas, mox in continenti visum:" et erat juvenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, et promtis Græcorum animis ad nova et mira: quippe "elapsum custodiam,[3] pergere ad "paternos exercitus,[4] Ægyptum aut Syriam invasurum" fingebant simul, credebantque. Jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus et inanium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino.[5] Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum[6] præfestinans, mox Eubœam,[7] Ægæi maris insulam, et Pi-

Triumviri capitales, qui carceris custodiam haberent, ut cùm animadverti oporteret, eorum interventu fieret. At cùm inauditum haberetur virginem strangulari, filiam Sejani priùs vitiavit carnifex. Hæc nova et infanda jura queritur Suetonius in Tiber. LXI. *Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitiatæ priùs à carnifice, dein strangulatæ.* Sic olim contra leges puerum in ephebos fuisse relatum, ut necari posset, memorat Dio, XLVII. p. 330. De compressâ Sejani filiâ eumdem vide LVIII. p. 628.

[1] *Achaia.* Græcia, ut diximus in not. Annal. IV. 43.

[2] *Drusum.* Pseudo-Drusum: Cl. Peyssonel, *Observations Historiques et Géographiques sur les Barbares, qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin.* De vero Druso vide stem. Cæs. n. 83.

[3] *Elapsum custodiam.* Quâ clausus fuerat Drusus, Germanici filius, anno superiore. Vide Dionem, LVIII. p. 623. et infra Annal VI. 23. Nos quoque diximus in suppl. Annal. V. 13 et 14.

[4] *Ad paternos exercitus.* Supra Annal. II. 53 et 59.

[5] *Poppæo Sabino.* De illo Mœsiæ, Achaiæ et Macedoniæ præside dictum supra Annal. I. 80.

[6] *Toronæum Thermæumque sinum.* Toronæus sinus ita dictus ab urbe Torone, nunc *Toron*, à Plinio, IV. 10. appellatus quoque *Mecybernæus*, nunc *the gulf of Cassandra.* Sinus verò Thermæus, aut Thermaicus, juxta Plinium, loc. cit. ab urbe Therme, quæ in Thessalonicam, nunc *Salonichi*, transiit, cognominatus, nunc *the gulf of Salonichi.*

[7] *Eubœam.* Nunc *Negropont*, olim avulsam Bœotiæ, *tam modico interfluente Euripo, ut ponte jungatur;* at tam immodicè septies die ac nocte reciprocanti, *ut ventos etiam ac plena ventis navigia frustretur.* Vide Plinium, IV. 12. sect. 21. et II. 97. Melam. II. 7.

ræeum[1] Atticæ oræ, dein Corinthiense littus,[2] angustiasque Isthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingressus, ibi demum cognoscit, solertiùs interrogatum,[3] "quisnam foret," dixisse, "M. Silano[4] genitum," et multis sectatorum dilapsis, ascendisse navem, tamquam Italiam peteret: scripsitque hæc Tiberio: neque nos originem finemve[5] ejus rei ultra comperimus.

11. EXITU anni, diu aucta discordia consulum[6] erupit: nam Trio,[7] facilis capessendis inimicitiis, et foro exercitus, "ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani ministros" obliquè perstrinxerat: ille, nisi lacesseretur, modestiæ reti-

[1] *Piræeum.* Celeberrimum Athenarum portum, nunc *Porto di Leone;* Appellatione sumtâ à grandi leonis marmorei effigie, quæ in ipso portûs aditu adhuc visitur.

[2] *Corinthiense littus.* Littus illud nunc dicitur *the gulf of Engia.* Nec Peloponnesum legit Sabinus, sed Cenchreas, nunc *Kenkri* appulsus, angustias isthmi evasit, et mari alio, nunc *the gulf of Corinth*, ingressus est Nicopolim, coloniam Romanam, nunc *Preveza vecchia.* De hâc coloniâ Romanâ dictum supra Annal. II. 53.

[3] *Solertiùs interrogatum.* Non à judicibus, sed à sectatoribus.

[4] *M. Silano.* Consule A. U. C. 772. Ann. II. 59. Posteà socero Caii Cæsaris, Ann. VI. 20.

[5] *Neque nos originem finemve.* Hæc Tacito incomperta. Dio et Zonaras quasi sibi comperta recensent, et plurima mentiuntur. Vide not. et emend. ad Ann. V. 10.

[6] *Discordia consulum.* Trionis et Reguli, consulum suffectorum.

[7] *Trio.* L. Fulcinius Trio, de quo supra Annal. II. 28. *Celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ.* Verùm ad illustranda hæc tempora, et quæ in Tacito desiderantur supplenda, nihil utilius est, quàm fragmentum fastorum municipalium è vico S. Pauli prope Nolam, quod à doctissimo Sirmondo se accepisse testatur Gruterus, p. 1087. Inde enim intelligimus Sejani memoriam penitus fuisse obliteratam, et è fastis erasam, unumque Tiberium Cæsarem dictum fuisse anni hujus consulem: idem patet ex fastis Vindobonensibus, in quibus notatum:

Tiberio Cæsare V. Solo.

Die nonâ Maii suffecti erant consules Faustus Cornelius Sulla et Sexteidius Catullinus. Iis adhuc suffecti, Kalendis Julii, L. Fulcinius Trio, accusator acerrimus, Kalendis Octobris, P. Memmius Regulus, haud ita violentus, non tamen segnis. Periit Sejanus quinto decimo Kalendas Novembris, seu 18. Octobris, ut dicetur infra Annal. VI. 25. Nunc verò fragmentum fastorum municipalium exhibemus, Gruteriano accuratius; qualeque extat in Bibliothecâ nostrâ manu ipsius Sirmondi descriptum:

nens, non modò retudit collegam, sed "ut noxium conjurationis" ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, "ponerent odia in perniciem itura," mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

SVF. A. PLAVTIVS. L. NONIVS.

T. SALVIVS. PARIANVS. A. TERENTIVS IIVIR.

SEX. APONIVS, PROCVLVS. Q. NOLLENIVS AED

L. CASSIVS LONGINVS. M. VINICIVS COS.

SVF. C. CASSIVS LONGINVS.

L. NAEVIVS SVRDINVS.

M. SENTIVS RVFVS. Q. VIBIDIVS SEDATVS IIVIR.

P. SVBIDIVS POLLIO. SEX. PARIANVS. SERENVS. AED.

TI. CAESAR. AVG. V COS.

SVF. VII. ID. MAI. FAVSTVS CORNELIVS SVLLA

SEXTEIDIVS CATVLL. COS.

SVF. K. IVL. L. FVLCINIVS TRIO. COS.

L. OPPIVS PROCVLVS. M. STAIVS FLACCVS IIVIR. ITER.

M. ATINIVS FLORENS. A. CLVVIVS CELER AED.

SVF. K. OCTOB. P. MEMMIVS REGVLVS. COS.

CN. DOMITIVS AHENOBARBVS COS.

SVF. K. IVL. A. VITELLIVS. COS.

M. VALERIVS POSTVMVS. Q. LVCEIVS CLEMENS. IIVIR.

C. SENTIVS. SEVERVS. L. IPPELLIVS ATTICVS AED

SER. SVLPICIVS GALBA. L. SVLLA FELIX. COS.

BREVIARIUM

LIBRI SEXTI.

1. TIBERII arcanæ et fœdæ libidines. 2. Multorum accusationes. 8. M. Terentii libera et egregia defensio. 10. L. Pisonis, præfecti Urbis, mors et funus. 11. Præfecturæ Urbis origo et progressus. 12. De libro Sibyllæ recipiendo consultatio. 13. Seditio Romæ ob gravitatem annonæ. 14. Quidam equites Romani cadunt conjurationis crimine. 15. Germanici duæ filiæ nuptum datæ L. Cassio et M. Vinicio. 16. Fœneratores accusati; repressa usura. Liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. 18. Renovantur majestatis accusationes. 19. Accusati societatis cum Sejano, omnes uno edicto necantur. 20. C. Cæsar Claudiam uxorem accipit. Ejus mores. Tiberius, præceptore Thrasyllo, Chaldæorum artis studiosus, Galbæ imperium prænuntiat. 23. Drusi, Germanici filii, miseranda mors. Æquè luc-

tuosus Agrippinæ obitus. 26. Nerva, Jureconsultus, inediâ voluntariâ obiit. Aliquot aliorum inlustrium mortes. 28. Phœnix avis in Ægypto visa. 29. Accusationes variæ et mortes. 31. Parthorum legati in Urbem venere, ad novum regem petendum. Tiberius unum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus. 33. Prælia inter Armenios et Parthos. Artabanus regno exutus, et in Scythiam profugus, cui Tiridates sufficitur Vitellii consilio et armis. 38. Recrudescit delatorum sævitia. Accusati plurimi occumbunt: nec civium supplicia effugit rex Tigranes. Vitæ finem sibi ponit Æmilia Lepida. 41. Clitæ regi suo rebelles et repressi. Tiridates, Parthorum rex, dissidio procerum pellitur; et Artabanus in regnum iterum accitur. 45. Romæ incendium atrox. 46. Tiberii deliberatio de successore. 50. Ejus morbus, mors et mores.

Hæc gesta annis circiter sex.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXV.	32.	Coss.	Cn. Domitio Ahenobarbo, M. Furio Camillo Scriboniano.
DCCLXXXVI.	33.	Coss.	Ser. Sulpicio Galbâ, L. Cornelio Sullâ.

A. U. C.	J. C.		
DCCLXXXVII.	34.	Coss.	Paullo Fabio Persico, L. Vitellio.
DCCLXXXVIII.	35.	Coss.	C. Cestio Gallo, M. Servilio Noniano.
DCCLXXXIX.	36.	Coss.	Sex. Papinio Allenio, Q. Plautio.
DCCXC.	37.	Coss.	Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino.

C. CORNELII TACITI ANNALES.

LIBER SEXTUS.

A. U. C. 785. J. C. 32.

1. Cn. Domitius et Camillus Scribonianus consulatum inierant;[1] cùm Cæsar, tramisso quod Capreas et Surrentum[2] interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an Urbem intraret; seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans: et sæpe in propinqua degressus, aditis juxta Tiberim hortis,[3] saxa rursum[4] et solitudinem maris repetiit, pudore scelerum et libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, ut more regio[5] pubem ingenuam stupris pollueret; nec formam tantùm et decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidi-

[1] *Consulatum inierant.* Cn. Domitius Ahenobarbus et M. Furius Camillus Scribonianus consulatum niere A. U. C. 785. J. C. 32. Vide not. et emend. ad Ann. vi. 1.

[2] *Capreas et Surrentum.* Nunc *Capri* et *Surrento.* Plura Ann. iv. 67.

[3] *Juxta Tiberim hortis.* Horti lli, quos Cæsar dictator populo Romano legaverat, erant in xiv. Urbis regione, ut dictum supra Ann. ii. 41.

[4] *Saxa rursum.* Saxa insulæ Caprearum, et solitudinem maris repetiit.

[5] *More regio.* More regum exterorum. Quàm effrena fuerit hâc in re Orientalium et Græcorum regum libido nimis compertum.

nis habebat. Tuncque primùm ignota antè vocabula reperta sunt, *sellariorum* et *spintriarum*,[1] ex fœditate loci ac multiplici patientiâ:[2] præpositique servi qui quærerent, pertraherent: dona in promtos, minas adversùm abnuentes; et si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita,[3] velut in captos, exercebant.

2. At Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liviæ flagitiis,[4] ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus: et "bona "Sejani ablata ærario,[5] ut in fiscum cogerentur," tamquam referret. Scipiones hæc, et Silani, et Cassii, iisdem fermè, aut paulum immutatis verbis adseveratione multâ censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat, "deligere senatores, ex queis vi-"ginti sorte ducti, et ferro accincti, quotiens curiam inisset, "salutem ejus defenderent:" crediderat nimirum epistolæ,[6] "subsidio sibi alterum ex consulibus" poscentis, "ut tutus "à Capreis Urbem peteret." Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus, egit grates benevolentiæ patrum: "sed quos omitti posse? quos deligi? semperne eosdem?

[1] *Sellariorum et spintriarum.* Hæc Principis et naturæ dehonestamenta, quæ etiam appellare pudet, fusiùs recenset Suet. in Tiber. XLIII.

[2] *Multiplici patientiâ.* Multiplici, si quidem etiam muliebri, ut explicat illustr. Huetius.

[3] *Suaque ipsi libita.* Suasque ipsi libidines. Sic infra Annal. XII. 6. *Arripi conjuges ad libita conjugum.*

[4] *Liviæ flagitiis.* Drusi uxoris, sororis Germanici, in Sejano adulteræ, ejus scelerum et pœnarum sociæ. Vide Suppl. Lib. v. 44.

[5] *Ablata ærario.* Ærarium populi, fiscus Principis erat, ut patet ex Plinio in Panegyr. XXXVI. Itaque cùm Sejanus non tam oppressi populi, quàm læsæ majestatis reus haberetur, totamque domum imperatoriam perditam voluisset, bona ejus ex ærario ablata, ut in fiscum cogerentur. Hæcque gravissimi senatores Scipiones, Silani, Cassii, adseveratione multâ censuere: parvi tamen referebat; nam sub Tiberii principatu ærarium, fiscus, ceteraque omnia erant Principis.

[6] *Crediderat nimirum epistolæ.* Epistolæ Tiberii, poscentis sibi subsidio alterum è consulibus, ut à Capreis discederet, et tutus Urbem peteret. De hâc epistolâ vide Suppl. Lib. v. 37.

"an subinde alios? et honoribus perfunctos,[1] an juvenes? "privatos, an è magistratibus? Quam deinde speciem fore, "sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam "tanti, si armis tegenda foret." Hæc adversùs Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiæ suadere.

3. At Junium Gallionem,[2] qui censuerat, "ut prætori-"ani, actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordi-"nibus[3] sedendi," violenter increpuit; velut coram, rogitans, "quid illi cum militibus,[4] quos neque dicta Imperato-"ris, neque præmia nisi ab Imperatore accipere par esset? "reperisse prorsus, quod divus Augustus non providerit? "an potiùs discordiam et seditionem à satellite Sejani "quæsitam, quâ rudes animos, nomine honoris, ad cor-"rumpendum militiæ morem propelleret?" Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus: et quia incusabatur facilè toleraturus exilium, delectâ Lesbo,[5] insulâ nobili et amœnâ, retrahitur in Urbem,

[1] *Honoribus perfunctos.* De iis honoribus dicetur Ann. XIII. 25.

[2] *Junium Gallionem.* Senecæ fratrem, Annal. XV. 73.

[3] *In quatuordecim ordinibus.* Ut, actis per annos sexdecim stipendiis, inter equites Romanos in spectaculis sederent. Olim immixtos plebi equites Romanos distinxerat L. Roscius Otho, tribunus plebis, et quatuordecim gradus proximè post patricios adsignaverat, unde spectarent, qui censum haberent quadringenta sestertia, *Angl.* 3333*l.* 6*s.* 8*d.* Lex illa infelici paupertati durissima, suadente Cicerone, invaluit, et ab imperatoribus Romanis sæpe confirmata. De his supra Ann. I. 17. Plin. VII. 30. XXXIII. 7. Juvenal. III. 152 et seq.

[4] *Quid illi cum militibus.* Quid Gallioni cum militibus, quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipi par esset? Homunculum reperisse prorsus, quod divus Augustus non providerit! An non potiùs ab illo Sejani satellite quæsitam discordiam et seditionem, quâ, nomine honoris, rudes animos ad corrumpendum militiæ morem propelleret? Singulis prætorianis, quòd Sejano se non accommodâssent, millia denariorum, *Angl.* 33*l.* 6*s.* 8*d.* largitus erat Tiberius, teste Suetonio in Tiber. XLVIII. Hæc quidem digna Principe. Indigna verò et perniciosa, quæ censebat Gallio. Illis enim irritabantur legiones, prætorianis jam infensæ; mosque militiæ corrumpebatur. Ipse Augustus militem à populo in spectaculis secreverat, Sueton. in Aug. XLIV.

[5] *Delectâ Lesbo.* Lesbos, nunc *Mitylene*, Ægæi maris insula. In-

custoditurque domibus magistratuum.[1] Iisdem literis Cæsar Sextium Paconianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque à Sejano, cujus ope dolus C. Cæsari[2] pararetur: quod postquàm patefactum, prorupere concepta pridem odia, et summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

4. Ut verò Latinium Latiarem ingressus est,[3] accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, ut retuli,[4] præcipuus olim circumveniendi Titii Sabini, et tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris[5] invasit, "cur mutuâ "accusatione intentâ, nunc silerent? metum prorsus et "noxiam conscientiæ[6] pro fœdere haberi: at non patribus "reticenda, quæ audivissent." Regulus "manere tempus "ultionis, seque coram Principe exsecuturum:" Triò "æmulationem inter collegas, et si qua discordes jecissent "meliùs obliterari," respondit. Urgente Agrippâ, Sanquinius Maximus,[7] è consularibus, oravit senatum, "ne curas "Imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: "sufficere ipsum statuendis remediis:" sic Regulo salus, et Trioni dilatio exitii quæsita. Haterius invisior fuit, quia

dicto exilii loco, Lesbum pro jure suo delegerat Gallio.

[1] *Domibus magistratuum.* De hoc usu dictum supra Ann. v. 8.

[2] *C. Cæsari.* Caligulæ.

[3] *Ingressus est.* Ut verò Paconianus Latinium Latiarem aggressus est, accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum præbebant. *Ingressus* verò pro *aggressus* non omnino novum. Sic enim Sallustius in Jugurth. XXVIII. *Calpurnius—acriter Numidiam ingressus est.*

[4] *Ut retuli.* Supra Annal. IV. 68 et 70.

[5] *Consules anni prioris.* Consules suffectos Trionem et Regulum, de quibus dictum est Annal. V. 11. Haterius Agrippa *propinquus Germanici* appellatur Annal. II. 15.

[6] *Et noxiam conscientiæ.* Et ipsam noxiam, seu culpam, conscientiæ, quæ se olim, victa crimine, prodiderat, nunc verò silebat, pro fœdere haberi. *Noxia* pro *noxa* Terentio ceterisque scriptoribus sæpe usurpatum.

[7] *Sanquinius Maximus.* Præfectus Urbis, et consul suffectus A. U. C. 792. Dio, LIX. p. 649.

somno aut libidinosis vigiliis marcidus, et ob segnitiam,[1] quamvis crudelem Principem non metuens, inlustribus viris perniciem, inter ganeam ac stupra, meditabatur.

5. Exin Cotta Messalinus, sævissimæ cujusque sententiæ auctor, eòque inveteratâ invidiâ, ubi primùm facultas data, arguitur pleraque: "C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis,"[2] et cùm die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur, *Novemdialem*[3] eam cœnam dixisse: querensque de potentiâ M. Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, "illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus:" neque cuncta[4] à primoribus civitatis revincebatur; iisque instantibus, ad Imperatorem provocavit. Nec multo pòst literæ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito "inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque ejus officiis" commemoratis, "ne verba pravè detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur," postulavit.

6. Insigne visum est earum Cæsaris literarum initium; nam his verbis exorsus est. "Quid scribam vobis,[5] patres conscripti, aut quomodò scribam, aut quid omnino non

[1] *Et ob segnitiam.* Segnes aspernabatur Tiberius. Inde nullus Haterio metus.

[2] *Quasi incestæ virilitatis.* Vide not. et emend. ad Ann. VI. 5.

[3] *Novemdialem.* Die nonâ mortuis parentabant Romani. Inde Cotta *novemdialem* cœnam appellaverat epulas illas, quæ die natali Augustæ celebrabantur. Existimo enim cum illust. Huetio hæc dicta fuisse, cùm adhuc viveret Livia, sed ob senectutem morti proxima, et ferè jam mortua haberetur. Notum enim hoc Syri:

Anus cùm ridet, morti delicias facit.

Diem natalem Liviæ celebratum post mortem fuisse nusquam reperitur. Nec emendandum, ut placuit Lipsio, *die natali Augusti.*

[4] *Neque cuncta.* Vide not. et emend. ad Annal. VI. 5.

[5] *Quid scribam vobis.* Idem literarum initium recitat Sueton. in Tiber. LXVI. Illustr. Huetius opinatur hæc scripsisse Tiberium propter senectutem, mortis adventantis nuntiam: ea verò perperam interpretatum esse Tacitum. Libentiùs crediderim illa conscientiæ flagella ex reliquâ epistolâ innotuisse. Nec credibile tam gravem scriptorem hæc temerè effutiisse.

" scribam hoc tempore, Dii me Deæque pejus perdant, quàm " perire me quotidie sentio, si scio." Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra præstantissimus sapientiæ[1] firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et ictus; quandò ut corpora verberibus, ita sævitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.

7. Tum factâ patribus potestate statuendi " de Cæciliano " senatore, qui plurima adversùm Cottam promserat," placitum " eamdem pœnam inrogari, quam in Aruseium et " Sanquinium, accusatores L. Arruntii:"[2] quo non aliud honorificentius Cottæ evênit; qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Servæus posthàc, et Minutius Thermus inducti;[3] Servæus, præturâ functus, et quondam Germanici comes: Minutius equestri loco, modestè habitâ Sejani amicitiâ: unde illis major miseratio: contra Tiberius " præcipuos ad scelera" increpans[4] admonuit C. Cestium patrem " dicere senatui, quæ sibi scripsis- " set;" suscepitque Cestius accusationem: quod maximè exitiabile tulere illa tempora, cùm primores senatûs infimas

[1] *Præstantissimus sapientiæ.* Socrates, qui hæc marmore et cedro digna pronuntiat apud Platonem, Lib. IX. de Repub. p. 579. Ὁ τῷ ὄντι τύραννος, τῷ ὄντι δοῦλος—ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίσηται θεάσασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης. *Verè tyrannus, est verè servus—siquis mentem ejus introspicere noverit, videbit hominem toto vitæ cursu timore anxium, solicitudinum et dolorum plenum.*

[2] *L. Arruntii.* De L. Arruntio dictum supra Annal. I. 13. eum *non indignum* esse imperio, *et si casus daretur, ausurum.* Ejus accusatio, sicut alia plurima libri quinti Annalium, periit.

[3] *Inducti.* Id est, accusati, seu inducti in senatum ad causam dicendam.

[4] *Præcipuos ad scelera increpans.* Contra Tiberius increpans eos fuisse præcipuos ad scelera, admonuit C. Cestium patrem dicere senatui, quæ sibi scripsisset. Suscepitque Cestius accusationem Quinti Servæi et Minutii Thermi.

etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque discerneres alienos à conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens,[1] aut vetustate obscurum: perinde in foro, in convivio, quaquâ de re[2] locuti incusabantur, ut quis prævenire et reum destinare properat; pars ad subsidium sui,[3] plures infecti quasi valetudine et contactu. Sed Minutius et Servæus damnati, indicibus accessere.[4] Tractique sunt in casum eumdem Julius Africanus, è Santonis,[5] Gallicâ civitate, Sejus Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus à plerisque scriptoribus, omissa multorum pericula et pœnas, dum copiâ fatiscunt; aut, quæ ipsis nimia et mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitû obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

8. Nam eâ tempestate, quâ Sejani amicitiam ceteri falsò exuerant, ausus est eques Romanus, M. Terentius,[6] ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo: "Fortunæ quidem meæ fortasse minùs expediat agnoscere "crimen, quàm abnuere: sed utcumque casura res est, "fatebor et fuisse me Sejano amicum, et ut essem expetisse, "et postquàm adeptus eram, lætatum. Videram collegam "patris, regendis prætoriis cohortibus; mox Urbis et mili-"tiæ munia simul obeuntem: illius propinqui et adfines ho-"noribus augebantur: ut quisque Sejano intimus, ita ad "Cæsaris amicitiam validus: contra quibus infensus esset, "metu ac sordibus conflictabantur: nec quemquam ex-

[1] *Quid repens. Repens* pro *recens* à Tacito sæpe usurpatum.

[2] *Quaquâ de re.* Vide not. et emend. ad Ann. vi. 7.

[3] *Pars ad subsidium sui.* Pars accusare properabat ad sui subsidium; plures accusabant, quasi tetrâ accusandi valetudine ac lue infecti.

[4] *Indicibus accessere.* Accessere indicibus fortasse, ut summo supplicio se eriperent. Nam ut dictum supra cap. 3. de Paconiano, *summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.*

[5] *Santonis.* Santones, dicti quoque *Santoni*, nunc *Saintonge, between the Loire and Garonne.* Lucan. Pharsal. i. 422.

Gaudetque amoto Santonus hoste.

[6] *M. Terentius.* Eadem habet Dio, lviii. p. 633.

"emplo adsumo: cunctos, qui novissimi consilii[1] expertes "fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Se-"janum Vulsiniensem, sed Claudiæ et Juliæ domûs[2] par-"tem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæsar, generum, "tui consulatûs socium, tua officia in republicâ capessentem "colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra ce-"teros, et quibus de causis extollas. Tibi summum rerum "judicium Dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. "Spectamus porrò, quæ coram habentur, cui ex te opes, "honores, queis plurima juvandi nocendive potentia: quæ "Sejano fuisse, nemo negaverit: abditos Principis sensus, "et si quod occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: "nec ideo adsequare. Ne, patres conscripti, ultimum Se-"jani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis; etiam Satri-"um atque Pomponium[3] venerabamur: libertis quoque ac "janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. "Quid ergò? indistincta hæc defensio et promiscua dabitur? "immo justis terminis dividatur. Insidiæ in rempublicam, "consilia cædis adversùm Imperatorem, puniantur: de ami-"citiâ et officiis, idem finis et te, Cæsar, et nos absolverit."

9. Constantia orationis, et quia repertus erat, qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eò usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ antè deliquerant, exilio, aut

[1] *Novissimi consilii.* Qui novissimi consilii, quod contra patriam, contra Principem meditatus est Sejanus, expertes fuimus.

[2] *Claudiæ et Juliæ domûs.* Sejanus pars erat Claudiæ familiæ propter filiam suam, Claudii filio desponsatam, Ann. III. 29. pars quoque Juliæ, propter sibi destinatam Liviam, Germanici sororem. Scio equidem apud Zonaram, Vol. I. p. 550. memorari Juliam, Drusi filiam, Sejano desponsatam. Sed sublestæ fidei Zonaras. Nec ex eo emendandus, aut explicandus Tacitus, qui hìc et supra Ann. V. 6. Sejanum, Tiberii generum, non verò progenerum appellat. Et infra cap. 27. satis innuit Juliam numquam fuisse Sejano desponsatam.

[3] *Satrium atque Pomponium.* Nefarios Sejani clientes. De Satrio, Cremutii Cordi accusatore, dictum supra Annal. IV. 34. Infra cap. 47. Sejanianæ conjurationis index fuisse dicitur. Vide et Suppl. Libri V. 32.

morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberii literæ in Sex. Vestilium prætorium, quem, Druso fratri percarum, in cohortem suam[1] transtulerat. Causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem, ut impudicum, sive ficto habita fides: atque ob id convictu Principis[2] prohibitus, cùm senili manu ferrum tentavisset,[3] obligavit venas: precatusque per codicillos, immiti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul, ac Sabinio Calvisio, majestatis postulantur, et Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, et quidam summis honoribus: contremuerantque patres: nam quotusquisque adfinitatis, aut amicitiæ tot illustrium virorum, expers erat? ni Celsus, urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium et Calvisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac Viniciani, Scaurique causam, ut ipse cum senatu nosceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

10. Ne fœminæ quidem exsortes periculi: quà occupandæ reipublicæ argui non poterant, ob lacrymas incusabantur: necataque est anus Vitia, Fufii Gemini[4] mater, quòd filii necem flevisset. Hæc apud senatum: nec secus apud Principem, Vescularius Atticus, ac Julius Marinus ad

[1] *In cohortem suam.* In aulicorum, amicorumque suorum cohortem transtulerat. De hâc cohorte, vide Sueton. in Tiber. XLVI. in Caio, XIX.

[2] *Convictu Principis.* Sueton. in Tiber. XLVI. Tiberius, *pecuniæ parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumque numquam salario, cibariis tantùm sustentavit.*

[3] *Ferrum tentavisset.* Cùm ferrum senili manu tentavisset, sectas obligavit venas, vitamque ac veniam per codicillos precatus est. At immiti Tiberii rescripto victus, venas resolvit et occubuit. Post illum acervatim postulantur læsæ majestatis Annius Pollio, Appius Silanus, Scaurus Mamercus, Sabinus Calvisius; ipse Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, omnes clari genere, et quidam summis honoribus. Hæc quidem brevissima, sed fortè breviora: *precatusque per codicillos, immiti rescripto, venas resolvit.*

[4] *Fufii Gemini.* Quem consulem, et dicacem vidimus Ann. v. 1 et 2. Interfectus videtur, cùm Liviæ familiaritates adflixit Tiberius, ut dictum in Suppl. Libri v. 7.

mortem aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, et apud Capreas individui. Vescularius, insidiarum in Libonem internuntius:[1] Marino participe, Sejanus Curtium Atticum[2] oppresserat: quo lætiùs acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso, pontifex,[3] rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius servilis sententiæ sponte auctor, et quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei censorium fuisse memoravi:[4] ætas ad octogesimum annum processit: decus triumphale in Thraciâ meruerat: sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus Urbi recens,[5] continuam potestatem, et insolentiâ parendi graviorem, mirè temperavit.

11. Namque anteà, profectis domo regibus, ac mox

[1] *Internuntius.* Internuntius fuerat. De illis in Libonem insidiis, et Vesculario, cui tunc propior cum Tiberio usus erat, dictum supra Ann. II. 28.

[2] *Curtium Atticum.* De quo supra Ann. IV. 58.

[3] *L. Piso, pontifex.* Thracicam ejus expeditionem fusè prosequitur Velleius, II. 98. et subdit: *De quo viro, quem hodieque diligentissimum, atque eumdem lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus, hoc omnibus sentiendum ac prædicandum est, esse mores ejus vigore ac lenitate mixtissimos, et vix quemquam reperiri posse, qui aut otium validiùs diligat, aut faciliùs sufficiat negotio, et magis, quæ agenda sunt, curet sine ullâ ostentatione agendi.* Hæc quidem eò magis miranda, quòd in ebriosum hominem cadant, de quo Seneca, Ep. LXXXIII. *L. Piso, Urbis custos, ebrius, ex quo semel factus est, fuit. Majorem partem noctis in convivio exigebat: usque in horam sextam ferè dormiebat: hoc erat ejus matutinum. Officium tamen suum, quo tutela Urbis continebatur, diligentissimè administravit. Huic et divus Augustus dedit secreta mandata, cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: et Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in Urbe et suspecta relinqueret et invisa. Puto quia illi benè cesserat Pisonis ebrietas, posteà Cossum fecit Urbis præfectum, virum gravem, moderatum, sed mersum vino et madentem.* Quæ quidem retulisse haud erit inutile, ut quos secretorum suorum participes fecerint Augustus et Tiberius dignoscatur; et singularis quædam virtutis ac vitii societas habeatur.

[4] *Fuisse memoravi.* In libro quinto Annalium, cujus pars maxima periit. Hic L. Piso, pàter, consul fuit A. U. C. 696. censor anno 704. Filiam suam Cæsari collocaverat anno 695. Dio, XXXVIII. p. 63 et 66. XL. p. 150. Vide Suppl. Ann. V. 25.

[5] *Præfectus Urbi recens.* Demum Urbi præfectus. Fuit enim senator, triumphalis, pontifex, ac demum Urbis præfectus. Nec pro *recens* emendandum *creatus*, ut suspicatur Cl. Ernestus.

magistratibus, ne Urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium,[1] et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium[2] impositos: dein consules mandabant: duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur,[3] qui consulare munus usurpet. Ceterùm Augustus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem,[4] equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumsit è consularibus, qui coerceret servitia,[5] et quod civium[6] audaciâ turbidum, nisi vim metuat:[7] primusque Messala Corvinus eam potestatem, et paucos intrà dies finem accepit,[8] quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provectâ ætate, egregiè toleravit. Dein Piso,[9] viginti per annos[10] pariter probatus, publico funere, ex decreto senatûs, celebratus est.

[1] *Numam Marcium.* Regis Anci Marcii patrem, de quo Livius, I. 20. Prorsus vana Merceri emendatio *Numæ N. Marcium*, id est, regem Ancum Marcium *Numæ nepotem.*

[2] *Spurium Lucretium.* Quem præfectum Urbis memorat Livius, I. 59.

[3] *Ob ferias Latinas præficitur.* Ita præfectum vidimus Drusum supra Annal. IV. 36.

[4] *Cilnium Mæcenatem.* Quem Augustus amicum habuit, et *Cilniorum smaragdum* appellabat, teste Macrobio Saturnal. II. 4. Civilium bellorum tempore illum Romæ et Italiæ præposuit, ne Urbs et Italia sine imperio foret.

[5] *Coerceret servitia.* Urbis præfecti primò jus fuit in servitia, posteà concessu Principum in omnes cives, ipsosque senatores. Unde cùm Sidonius Apollinaris suam hanc præfecturam in sapphico describeret, IX. Ep. 16. ait:

Accepi capiens honorem
Qui patrum ac plebis simul unus olim
Jura gubernat.

[6] *Et quod civium.* Et cives audaciâ turbidos.

[7] *Nisi vim metuat.* Tunc enim id curabant urbanarum prætoriarumque cohortium præfecti.

[8] *Paucos intrà dies finem accepit.* Paucos quidem intrà dies; nam *sexto die magistratu se abdicavit*, teste Eusebio in Chronic. ad Olympiad. 188. Finem *redundat*, ait Jos. Scaliger in not. ad Chronic. p. 154. *errore manifesto.* Nihil mutaverim; nec errorem agnosco.

[9] *Dein Piso.* De quo Plinius, XIV. 22. *Eâ vini commendatione credidere L. Pisonem urbis Romæ curæ ab eo*, Tiberio, *delectum, quòd biduo duabusque noctibus perpotationem continuâsset apud ipsum jam Principem.* Eadem Sueton. in Tiber. XLII. Et plura jam diximus capite superiore.

[10] *Viginti per annos.* Rotundè

12. Relatum inde ad patres à Quintiliano, tribuno plebei, "de libro Sibyllæ,"[1] quem Caninius Gallus quindecimvir,[2] "recipi inter ceteros ejusdem vatis, et eâ de re "senatusconsultum" postulaverat: quo per discessionem facto,[3] misit literas Cæsar modicè tribunum increpans, "ignarum antiqui moris ob juventam:" Gallo exprobrabat, "quòd scientiæ cærimoniarumque vetus,[4] incerto auctore, "ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per magis-"tros,[5] æstimatoque carmine, apud infrequentem senatum "egisset." Simul commonefecit; "quia multa vana sub "nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum,[6] quem "intrà diem ad prætorem urbanum deferrentur, neque ha-"bere privatim liceret:" quod à majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quæsitis

dictum. Tiberius enim principatum adeptus est A. U. C. 767. mense Augusto; et mortuus est Piso A. U. C. 785. Vide not. et emend. ad Ann. vi. 11.

[1] *De libro Sibyllæ.* Plinius, xiii. 13. *Inter omnes convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attulisse: ex quibus duo cremati ab ipsâ, tertius cum Capitolio Syllanis temporibus.* Contra verò Dionys. Halicarn. iv. 62. et Gellius, i. 19. tradunt Sibyllam novem libros attulisse; sex ab illâ crematos, et tres fuisse servatos. Sive unus, sive tres fuerint servati, hæc oracula absorpsit incendium Capitolinum A. U. C. 671. L. Scipione et Cn. Norbano coss. Tunc quidem flagrabat civile bellum, quod socialis belli appendix dici potest. Hâc de causâ hìc *exustum sociali bello Capitolium*, et Hist. iii. 72. *civili bello incensum* memoratur.

[2] *Quindecimvir.* Apud Romanos quatuor præcipua erant sacerdotum collegia; pontificum, augurum, quindecimvirûm et aruspicum. Quindecimviri, Sibyllini quoque dicebantur, iisque solis Cumææ Sibyllæ carmina inspicere fas habebatur, teste Lactantio divin. Institut. i. 6. Præter res sacras, ludos etiam curabant, ut dictum supra Ann. iii. 64.

[3] *Per discessionem facto.* Gellius, xiv. 7. *Senatusconsultum fieri duobus modis: aut per discessionem, si consentitur: aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim, incipique à consulari gradu.*

[4] *Cærimoniarumque vetus.* Ita Silius, iv. 534.

Gnaros belli, veteresque laborum.

[5] *Lecto per magistros.* Plin. xxviii. 2. *Sacri precationem, quâ solet præire quindecimvirûm collegii magister, si quis legat, profectò vim carminum fateatur.* Hæc Plinius, impius simul et superstitiosus: quod quidem turpe, minimè tamen insolens.

[6] *Sanxisse Augustum.* Vide not. et emend. ad Ann. vi. 12.

Samo, Ilio,[1] Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, et Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una seu plures fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirûm is liber[2] subjicitur.

13. Iisdem consulibus, gravitate annonæ juxta seditionem[3] ventum: multaque, et plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata,[4] quàm solitum adversùm Imperatorem: queis commotus, incusavit magistratus patresque, "quòd "non publicâ auctoritate populum coercuissent:" addiditque "quibus è provinciis, et quanto majorem, quàm Augus-"tus, rei frumentariæ copiam advectaret." Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, priscâ severitate: neque segniùs consules edixere: silentium ipsius[5] non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

14. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, equites Romani, cecidere conjurationis crimine. Ex queis Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Sejano, nihil ad serium.[6] Et Julius Celsus, tribunus, in vinclis laxatam ca-

[1] *Quæsitis Samo, Ilio.* Sibyllæ Cumanæ libris igne consumtis, cautum est ne vana sub nomine celebri vulgarentur: missique Samum, Ilium, Erythras, per Africam, Siciliam, et Italicas colonias, qui non modò Cumanæ, sed omnium Sibyllarum reliquias colligerent. De Samo, Annal. IV. 14. De Ilio, Annal. II. 54. IV. 55. dictum est. Erythræ, urbs maritima Ioniæ, nunc *Erythri*, prope Chium insulam. Lactantius divin. Institut. I. 6. docet *missos esse Erythras P. Gabinium, M. Otacilium, L. Valerium, qui descriptos à privatis versus circa mille Romam deportârunt.* Quid valuerint libri Sibyllini, olim penes lectores fuit judicium. Quæ sub Sibyllarum nomine nunc circumferuntur, malè feriatorum hominum mendacia esse nemo diffitebitur.

[2] *Is liber.* De quo ad Patres retulerat Quintilianus.

[3] *Juxta seditionem.* Fermè usque ad seditionem ventum est.

[4] *Licentiùs efflagitata.* Summa Romanorum in theatro licentia. In simili annonæ gravitate fuit posteà in circo adclamatum: *pone pretium carni humanæ.*

[5] *Silentium ipsius.* Siluit Tiberius, nec edicto seditionem repressit. At ipsius silentium non in humanitatem, ut crediderat, sed in superbiam fuit acceptum.

[6] *Nihil ad serium.* Geminius amicus fuerat Sejani, qui tamen

tenam, et circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam, desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi; sanè is repertus apud fretum Siciliæ,[1] retractusque per centurionem, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, oblivione magis quàm clementiâ.

A. U. C. 786. J. C. 33.

15. Ser. Galba, L. Sullâ consulibus,[2] diu quæsito, quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquàm instabat virginum ætas,[3] L. Cassium, M. Vinicium[4] legit. Vinicio oppidanum genus; Calibus ortus,[5] patre atque avo consularibus, cetera equestri familiâ erat, mitis ingenio, et comtæ facundiæ. Cassius plebei[6] Romæ generis, verùm antiqui honoratique, et severâ patris disciplinâ eductus, facilitate sæpiùs quàm industriâ commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas, conjungit: superque eâ re senatui scripsit, levi cum honore[7] juvenum:

nihil serium illi commiserat propter mollitiem et prodigentiam, certissima levissimi ingenii indicia. Eo usus erat Sejanus ad libidinem et luxum; non verò ad seria et facinora.

[1] *Apud fretum Siciliæ.* Nunc *the Strait of Messina.*

[2] *L. Sullâ coss.* Servius Sulpicius Galba et L. Cornelius Sulla consules fuere A. U. C. 786. J. C. 33. Videtur Galbæ prænomen in consulatu fuisse *Lucium*, teste Suetonio in Galb. III. *Lucium mox pro Servio usque ad tempus imperii usurpavit.* Et in tesserâ gladiatoriâ apud Muratori, Thesaur. Inscript. Vol. I. p. 308. L. SVLL. L. SVLP. *Servii* prænomen occurrit tamen in fastis municipalibus, quos edidimus supra Annal. v. 11. not. inf.

[3] *Instabat virginum ætas.* Agrippina jam nupta Cn. Domitio, Dio, LVIII. p. 633. ac supra Annal. IV. 75. Drusilla et Julia, quarum ætas instabat, natæ erant, hæc annos quindecim, illa sexdecim. Tacit. Annal. II. 54. Vide stem. Cæs. n. 95 et 97.

[4] *M. Vinicium.* Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. Lib. I. cap. 8. p. 28.

[5] *Calibus ortus.* Cales, urbs mediterranea Campaniæ, nunc *Calvi.*

[6] *Plebei.* Mallem *Plebeii.*

[7] *Levi cum honore.* Tunc Urbem prælegebat Tiberius, nec tamen intravit. Ideo Romæ sine ullo

dein redditis absentiæ causis admodùm vagis, flexit ad graviora, et offensiones ob rempublicam cœptas:[1] "utque "Macro præfectus, tribunorumque et centurionum pauci, "secum introirent, quotiens curiam ingrederetur," petivit. Factoque largè,[2] et sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto, ne tecta quidem Urbis, adeò publicum consilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam et declinans.

16. INTEREA magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, adversùm legem dictatoris Cæsaris, quâ "de modo credendi, possidendique[3] intrà Italiam"

festo apparatu nuptiæ peractæ sunt, et eo ipso die senatus ac judicia habita, Dio, LVIII. p. 634.

[1] *Ob rempublicam cœptas.* Alii, *captas*, alii *susceptas* emendant. Nihil mutandum. Opiniosissimus ac suspicacissimus Princeps, vel fingebat offensiones, vel cœptas existimabat. Hasque omnes ob nimium suum in rempublicam studium parari contendebat.

[2] *Factoque largè.* Patres senatusconsultum fecerunt largissimè, et sine ullâ præscriptione generis, aut numeri, ita ut, quos vellet Tiberius, milites etiam, et quotquot liberet, comites ac custodes adhiberet. At ne Urbis quidem tecta, adeò senatum numquam adiit. Sed deviis plerumque itineribus, quasi ambiguus, ad Urbem accedebat, et statim declinabat. Vide Dionem, loc. cit. *Ambigens patriam*, singulariter dictum, sed eleganter. Quis damnare audeat?

[3] *De modo credendi, possidendique.* Cùm æs alienum, immensùm crevisset civilibus bellis, et fides totâ Italiâ esset angustior, neque creditæ pecuniæ solverentur, Julius Cæsar, A. U. C. 706. *constituit, ut arbitri darentur: per eos fierent æstimationes possessionum et rerum, quanti quæque earum ante bellum fuissent, atque eæ creditoribus transderentur*, Cæsar de Bello Civ. III. 1. Ita tamen creditoribus traditæ, ut priùs deductum fuerit *summæ æris alieni si quid usuræ nomine numeratum aut perscriptum fuisset: quâ conditione quarta pars ferè crediti deperibat*, Sueton. in Jul. XLII. Hæc quidem de modo credendi; nunc verò quod ad possessionem spectat: cùm plurimi magnam pecuniæ vim asservarent, ac occultarent, edixit ne quis argento vel auro plusquam sexaginta sestertia, *Angl.* 500*l.* possideret: Ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ κεκτῆσθαι, Dio, XLI. p. 171. Meursius, de luxu Romanorum, cap. 1. apud Grævium, Thesaur. Antiq. Vol. VIII. col. 1223. pro πεντακισχιλίων emendat. πεντακοσιακισχιλίων, quod tum linguæ Græcæ, tum Juliæ legi repugnat. Summa enim πεντακοσιακισχιλίων, efficeret ducenta sestertia, *Angl.* 1666*l.* 13*s.* 4*d.*

cavetur; omissam olim,[1] quia privato usui bonum publicum postponitur. Sanè vetus Urbi fœnebre malum,[2] et seditionum discordiarumque creberrima causa: eòque cohibebatur antiquis quoque et minùs corruptis moribus. Nam primò duodecim tabulis[3] sanctum, "ne quis unciario fœnore amplius exerceret," cùm anteà ex libidine locupletium[4] agitaretur: dein rogatione tribuniciâ, ad semuncias redacta: postremò vetita versura:[5] multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quæ totiens repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio evenerat, multitudine periclitantium subactus, retulit ad senatum: trepidique patres (neque enim quisquam tali culpâ vacuus[6]) veniam à Principe petivere: et concedente, annus in posterum, sexque menses dati, queis secundùm jussa legis,[7] rationes familiares quisque componerent.

17. Hinc inopia[8] rei nummariæ, commoto simul om-

[1] *Omissam olim.* Novam legem non tulerat Cæsar, sed antiquatam revocaverat. Vide Dionem, loc. cit.

[2] *Vetus Urbi fœnebre malum.* Vide not. et emend. ad Ann. VI. 17. Ibi plurima de fœnore.

[3] *Duodecim tabulis.* Cl. de Montesquieu, *Esprit des Loix,* XXII. 22. Tacitum errare, et legem de fœnore primùm latam esse A.U.C. 397. pronuntiat. Mihi Taciti ac jurisconsultorum potior videtur auctoritas. Nec credibile XII tabulas de fœnore nihil sanxisse.

[4] *Ex libidine locupletium.* Tunc multiplex sors exsolvebatur, *mergentibus semper sortem usuris,* Livius, VI. 14.

[5] *Vetita versura. Versuram* pro *usurâ* accepit Tacitus, quemadmodùm et Tullius ad Atticum, V. Ep. 21. *Salaminii cùm Romæ versuram facere vellent, non poterant; quòd lex Gabinia vetabat.*

[6] *Tali culpâ vacuus.* Divites Romani non modò Romæ, sed etiam in provinciis fœnerabantur. Inde ingentes ac stupendæ eorum divitiæ. Inde quoque provinciarum rebelliones, cùm magnitudine æris alieni essent obrutæ, supra Annal. III. 40.

[7] *Secundùm jussa legis.* Jussa legis Juliæ, à Tiberio renovatæ.

[8] *Hinc inopia.* Rebus ita constitutis, summa fuit rei nummariæ inopia, cùm commoveretur simul omnium æs alienum, et maxima argenti signati, *Angl. coin,* vis fisco Principis, vel ærario populi, tot civibus damnatis, bonisque eorum divenditis, attineretur. Quam ob rem senatus præscripserat, ut quisque fœnerator duas fœnoris partes, *Angl. two-thirds of his capital,* in agris per Italiam collocaret, et *debitores totidem æris alieni partes statim solverent,* Sueton. in Tiber. XLVIII. At nec ita subventum.

nium ære alieno; et quia tot damnatis, bonisque eorum divenditis, signatum argentum fisco, vel ærario attinebatur: ad hoc senatus præscripserat, "duas quisque fœnoris partes "in agris per Italiam collocaret." Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, et preces; dein strepere prætoris tribunal: eaque, quæ remedio quæsita, venditio, et emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secutâ vilitate, quanto quis obæratior, ægriùs distrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies sestertio, factâque mutuandi copiâ sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cavisset. Sic refecta fides; et paulatim privati quoque creditores reperti: neque emtio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, ut fermè talia, initiis, incurioso fine.

18. Dein redeunt priores metus, postulato majestatis

Nam non in duas tantùm partes, sed juxta ipsa legis jussa in solidum appellabant creditores. Neque decorum erat appellatis, fidem minuere. Itaque primò debitores concursare, precari; deinde strepere Gracchi, prætoris, tribunal. Quin immo ea ipsa, quæ remedio fuerant quæsita, venditio scilicet et emtio, in contrarium mutabantur. Fœneratores enim omnem pecuniam, ut agros viliùs mercarentur, condiderant. Præterea vendendi copiam secuta erat vilitas; et quanto quis obæratior, tanto ægriùs distrahebat, ac tandem necessitate victus agros suos minimo pretio collocare tenebatur. Multi igitur fortunis provolvebantur. Eversio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat. Donec tot malis opem tulit Tiberius, dispositis per mensas millies sestertiis, *Angl.* 833,333*l.* 6*s.* 8*d.* et factâ mutuandi copiâ sine usuris per triennium. Id unum cautum est, ut debitor assignaret populo prædia in duplum summæ, quam mutuabatur. Sic refecta est fides: et paulatim privati quoque creditores reperti sunt. Neque emtio agrorum exercita est ad perniciosam senatusconsulti formam. Tiberianæ legis acria, ut fermè in talibus, fuere initia, incuriosus verò finis. Reverà numquam graviores usuræ, quàm posteà extitere. In hâc inclementiâ, *civilis ac modica* habebatur usura ex semisse, *Angl. six per cent.* Plin. XIV. 4. Legitima verò centesima, *Angl. twelve per cent.* Vide eruditum Brissonium Select. Antiq. ex jure civil. III. 1.

Considio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque [1] damnatus interfectusque: et sorori ejus Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, "hæc et hujuscemodi à se "factitari" prætendebat, "ut, partâ apud Principem gratiâ, "periculis Pomponii Secundi [2] fratris mederetur." [3] Etiam in Pompeiam Macrinam exilium statuitur, cujus maritum, Argolicum,[4] socerum, Laconem, è primoribus Achæorum, Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater prætorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecere: datum erat crimini, "quòd Theophanem Mityle-"næum [5] proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos "habuisset: quòdque defuncto Theophani, cœlestes honores "Græca adulatio tribuerat."

19. Post quos Sex. Marius,[6] Hispaniarum ditissimus,

[1] *Pariterque.* Et simul.

[2] *Pomponii Secundi.* Cui objectabatur Ælii Galli amicitia, ut dictum supra Annal. v. 8.

[3] *Mederetur.* Homo nequissimus, qui sceleribus se pium probat.

[4] *Argolicum.* Argolicum, Laconem, ut nomina propria, non verò patria, vertunt optimi interpretes.

[5] *Theophanem Mitylenæum.* Locum hunc egregiè illustrat Strabo, XIII. p. 617 et 618. ὁ συγγραφεὺς Θεοφανής. ȣ̓τος δὲ καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηΐῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις· ἀφ᾽ ὧν τήν τε πατρίδα ἐκόσμησε, τὰ μὲν δι᾽ ἐκείνȣ, τὰ δὲ δι᾽ ἑαυτȣ̃· καὶ ἑαυτὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν· υἱόν τε ἀπέλιπε Μάρκον Πομπήϊον, ὂν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καίσαρ ὁ Σέβαστος· καὶ νῦν ἐξετάζεται τῶν Τιβερίȣ φίλων. Ex urbe Mitylene prodiit *scriptor Theophanes, vir rei politici peritus, cum Pompeio Magno propter suam virtutem conjunctissimus, omniumque ejus præclarorum facinorum socius. Sicque partim Pompeii, partim suâ ipsius operâ patriam ornavit, seque omnium Græcorum illustrissimum præstitit. Filium reliquit Marcum Pompeium, quem Cæsar Augustus Asiæ procuratorem constituit, nunc inter primos Tiberii amicos censetur.* Vide et Velleium, II. 18. Hic itaque Theophanes proavus, filius ejus M. Pompeius avus. Mitylene, urbs Lesbûs insulæ.

[6] *Sextus Marius.* Sextus Marius, Tiberii amicus, filiam suam, eximiâ oris venustate commendabilem, ablegaverat ne à Principe pollueretur. Ipse illam incestâsse defertur, et è rupe Tarpeiâ præceps dejicitur, Dio, LVIII. p. 635. Tarpeia illa rupes, pars Capitolini montis, et Tiberim spectans, adhuc alta palmos Romanos 80 visitur. Ficoroni, *Roma Antica*, I. 10.

defertur "incestâsse filiam," et saxo Tarpeio dejicitur: ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque ejus,[1] quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit. Inritatusque suppliciis,[2] cunctos, qui carcere attinebantur, accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggerati: neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutiùs dabatur; sed circumjecti custodes, et in mœrorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur,[3] dum in Tiberim traherentur: ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. Interciderat sortis humanæ commercium vi metûs: quantumque sævitia glisceret, miseratio arcebatur.

20. Sub idem tempus C. Cæsar,[4] discedenti Capreas avo comes, Claudiam,[5] M. Silani filiam, conjugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum ruptâ voce; qualem in diem[6] Tiberius induisset, pari habitu, haud multùm distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, "Neque meliorem umquam servum, neque "deteriorem dominum fuisse." Non omiserim præsa-

[1] *Aurariasque ejus.* Quam ferax auri fuerit Hispania docet Plinius, XXXIII. 4. Sect. 21. *Vicena millia pondo, Angl.* 900,000*l.* *ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Gallæciam, et Lusitaniam præstare quidam prodiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in aliâ parte terrarum tot seculis hæc fertilitas.*

[2] *Inritatusque suppliciis.* Tot hominum suppliciis irritabatur immitior Tiberius. Animos magis ac magis efferat crudelitatis assuetudo.

[3] *Adsectabantur.* Putrefacta illa corpora comitabantur, dum è carcere unco detracta in Tiberim projicerentur.

[4] *C. Cæsar.* Dictus Caligula.

[5] *Claudiam.* Quam Suetonius in Caio, XII. *Juniam Claudillam* appellat. Vide stem. Cæs. n. 87.

[6] *Qualem in diem.* Perperam in libris editis, *qualem diem.* Librariorum errore *in* excidisse optimè vidit Illustr. Huetius. Caius, ad adulationem compositus, pari erat habitu, qualem Tiberius in diem induisset, neque multùm distantibus verbis, ita ut avum suum referre videretur. Quâ arte ad devinciendos senes nulla melior ac certior potest excogitari.

gium Tiberii, de Ser. Galbâ, tum consule: quem accitum, et diversis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis[1] in hanc sententiam adlocutus; "Et tu, Galba, quandòque degustabis imperium:" seram ac brevem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cujus apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum,[2] habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

21. Quotiens super tali negotio consultaret, editâ domûs parte, ac liberti unius conscientiâ utebatur: is literarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius statuisset; et regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Thrasyllus iisdem rupibus inductus, postquàm percunctantem commoverat, imperium ipsi, et futura solerter patefaciens: interrogatur, "an suam "quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, "qualem diem haberet?" Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primò, dein pavescere, et, quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis et metûs, postremò exclamat, "ambiguum sibi ac prope ultimum "discrimen instare." Tum complexus eum Tiberius, "præscium periculorum, et incolumem fore" gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

22. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto judicium est, fatone res mortalium et necessitate immutabili, an fortè volvantur: quippe sapientissimos veterum,[3] quique sectam

[1] *Græcis verbis.* Quæ ita effert Dio, LVII. p. 616. καὶ σύ ποτε τῆς ἡγεμονίας γεύσῃ. Paulo aliter Sueton. in Galb. IV. Sed errat, dum ea ab Augusto dicta contendit. Tacito enim consentiunt Josephus Antiq. Judaic. XVIII. 6. n. 9. et Dio, loc. cit.

[2] *Magistrum Thrasyllum.* Magistrum illum, artis Chaldæorum peritissimum, laudant Sueton. in Aug. XCVIII. Dio, LV. p. 555. LVII. p. 612. et LVIII. p. 638.

[3] *Sapientissimos veterum.* Proh

eorum æmulantur, diversos reperies, ac multis insitam opinionem, "non initia nostri, non finem, non denique homines Diis curæ. Ideo creberrimè tristia in bonos, læta apud deteriores esse." Contra alii, "fatum quidem congruere rebus" putant, "sed non è vagis stellis, verùm apud principia, et nexus naturalium causarum:" ac tamen "electionem vitæ" nobis relinquunt; "quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem: neque mala, vel bona, quæ vulgus putet: multos, qui conflictari adversis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prosperâ inconsultè utantur." Ceterùm plurimis mortalium non eximitur,[1] quin "primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis,[2] cujus clara documenta, et antiqua ætas et nostra tulerit." Quippe à filio ejusdem Thrasylli, prædictum Neronis imperium, in tempore memorabitur,[3] ne nunc incepto longiùs abierim.

23. Iisdem consulibus, Asinii Galli[4] mors vulgatur,

sapientes homines! Cæcâ Epicureæ sortis, Stoicive fati, aut necessitatis immutabilis nocte volvuntur, dum splendidam Dei, rerum hominumque conditoris sapientissimi, assidui rectoris, oppressarum virtutum superborumque scelerum, ut æternum decet vindicem, patientis, lucem aversantur. Inexplicabilia principia, nexus naturalium causarum, certos imminentium ordines, aliaque inaudita confingunt, sibique inconditis verbis illudunt, ut errori et voluptatibus patrocinentur. Quodque luctuosissimum est anilia hæc deliria, superstitionis et libidinis plena, acerrimos animos perverterunt. Utinam neminem adhuc perverterent!

[1] *Non eximitur.* Non eximitur hæc opinio.

[2] *Corrumpi fidem artis.* Veriùs de hujus artis professoribus, infra Hist. I. 22. *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostrâ et vetabitur semper et retinebitur.*

[3] *In tempore memorabitur.* Hoc periit.

[4] *Asinii Galli.* De hoc illustrissimo viro, tot consularium parente, dictum supra Annal. III. 75. Ejus casus ac mortem fusè narrat Dio, LVIII. p. 622 et 636. Nos quoque in Suppl. Ann. V, 20.

quem egestate cibi peremtum haud dubium; sponte, vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar, "an sepeliri sineret," non erubuit permittere,[1] ultroque incusare "casus, qui reum abstulissent antequàm coram "convinceretur:" scilicet medio triennio[2] defuerat tempus subeundi judicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus[3] deinde extinguitur, cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento,[4] nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, præscriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodiâ juvenem (nam in palatio[5] attinebatur) ducem populo imponere:[6] mox quia rumor incedebat, "fore, ut nurui ac nepoti[7] conciliaretur "Cæsar," sævitiam, quàm pœnitentiam maluit.

24. Quin et invectus in defunctum, "probra corporis, "exitiabilem in suos,[8] infensum reipublicæ animum" objecit: "recitarique factorum dictorumque ejus descripta per "dies" jussit: quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, et potuisse avum audire, legere, in publicum

[1] *Non erubuit permittere.* Pudet Principem ea permittere, quæ natura jusque gentium permittunt. Hæc enim orari pudet.

[2] *Medio triennio*, A. U. C. 783. uno et eodem ipso die Tiberii conviva, et à senatu damnatus fuit Asinius Gallus, Dio, LVIII. p. 622. Nos in Suppl. loc. cit.

[3] *Drusus.* Germanici filius. Vide stem. Cæs. n. 83. Quomodò Drusus in palatio clausus fuerit, narravimus in Suppl. Ann. v. 13 et 14.

[4] *Mandendo è cubili tomento.* Tomentum illud non lana, plumave, fuit, sed gnaphalion, quo infarciuntur culcitæ. Plinius, XXVII. 10. Sect. 61. *Gnaphalion, alii Chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur. Sanè et similia sunt.*

[5] *In palatio.* Romæ, *in imâ parte Palatii*, attinebatur. Sueton. in Tiber. LIV.

[6] *Ducem populo imponere.* Vide Suppl. Ann. v. 34.

[7] *Nurui ac nepoti.* Mox quia rumor incedebat, fore ut nurui suæ Agrippinæ ac nepoti suo Druso conciliaretur, sævitiam, quàm pœnitentiam maluit. Crudelior factus, ne mitior haberetur.

[8] *Exitiabilem in suos.* Objicit probra corporis, id est, impudicitiam, et animum in suos exitiabilem. Drusus enim Sejani ac Liviæ partes adversùs fratrem suum Neronem erat ingressus, ut vidimus supra Annal. IV. 60.

promere, vix fides; nisi quòd Actii centurionis, et Didymi liberti epistolæ, servorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. Etiam sua verba centurio, sævitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, queis primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox ubi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: "ut quemadmodùm nurum, filiumque fratris,[1] et "nepotes, domumque omnem cædibus complevisset; ita "pœnas nomini generique majorum, et posteris exsolveret." Obturbabant quidem patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor, et admiratio; callidum olim[2] et tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, ut tamquam demotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem.

25. NONDUM is dolor exoleverat, cùm de Agrippinâ auditum,[3] quam, interfecto Sejano, spe sustentatam provixisse reor, et, postquàm nihil de sævitiâ remittebatur, voluntate extinctam; nisi si, negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumtus. Enimverò Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, "impudicitiam" arguens, "et Asinium Gallum adulterum, ejusque morte[4] ad tædi-

[1] *Nurum, filiumque fratris.* *Nurum* Agrippinam, *filium fratris* Germanicum, *nepotes* Neronem et Drusum. Vide stem. Cæs. n. 51. 81. 82 et 83.

[2] *Callidum olim.* Tiberium. Scelerum assuetudine gliscit audacia.

[3] *De Agrippinâ auditum.* Extrema Agrippinæ, Germanici uxoris, tempora illustrat Sueton. in Tiber. LIII. *Novissimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegavit: convitiantique oculum per centurionem verberibus excussit. Rursus mori inediâ destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum jussit. Sed et perseverantem, atque ita absumtam, criminosissimè insectatus est, cùm diem quoque natalem ejus inter nefastos referendum suasisset. Imputavit etiam, quòd non laqueo strangulatam in Gemonias abjecerit, proque tali clementiâ interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, et Capitolino Jovi donum ex auro sacraretur.*

[4] *Ejusque morte.* Morte Asinii Galli.

"um vitæ compulsam." Sed Agrippina, æqui impatiens,[1] dominandi avida, virilibus curis, fœminarum vitia exuerat. "Eodem die defunctam, quo biennio antè Sejanus pœnas "luisset, memoriæque id prodendum" addidit Cæsar: jactavitque "quòd non laqueo strangulata, neque in Gemo-"nias projecta foret." Actæ ob id grates,[2] decretumque "ut "quintodecimo Kalendas Novembris, utriusque necis "die, per omnes annos, donum Jovi sacraretur."

26. Haud multo pòst Cocceius Nerva,[3] continuus Principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremò "grave conscientiæ, grave famæ suæ, si proximus "amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret:" aversatus sermonem Nerva, abstinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propiùs mala reipublicæ viseret, irâ, et metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam[4] traxit. Nupta olim Cn. Pisoni, et palam læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minùs inimicitiis Agrippinæ defensa erat. Ut odium et gratia desiere, jus valuit: petitaque criminibus haud ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persolvit.

[1] *Æqui impatiens.* Agrippina, superatis fœminarum vitiis maxima; sortis suæ impatientiâ et dominandi aviditate infelix.

[2] *Actæ ob id grates.* Ob clementiam, actæ Tiberio grates: ob Deûm vigilantiam, qui eodem die duos Principis et imperii hostes peremissent, donum ex auro Jovi Capitolino sacratum. Illius doni extat memoria in vetere Kalendario, xv. Kal. Nov. JOVI LIBERATORI.

[3] *Cocceius Nerva.* De quo jam supra Annal. iv. 58. Mortis ejus causam minimè probabilem, leges scilicet Julii Cæsaris de fœnore à Tiberio renovatas, affert Dio, lviii. p. 634.

[4] *Plancinam.* Sceleratam Pisonis uxorem, ac in Germanici morte suspectam; de quâ plurima passim Annal. iii.

27. Tot luctibus funestâ civitate, pars mœroris fuit, quòd Julia, Drusi filia,[1] quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi,[2] cujus avum, Tiburtem,[3] equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere censorio[4] celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus,[5] Urbi præfuerat:[6] genus illi decorum, vivida senectus; et non permissa provincia dignationem addiderat.[7] Exin Flacco Pomponio,[8] Syriæ proprætore, defuncto, recitantur Cæsaris literæ, queis incusabat "egregium quemque, et regendis exercitibus "idoneum, abnuere id munus: seque eâ necessitudine ad "preces cogi, per quas consularium aliqui capessere pro-"vincias adigerentur:" oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno et M. Lepidus, de cujus moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocavi:[9] neque nobilitas diutiùs demonstranda est: quippe Æmilium genus[10] fœcundum bonorum civium, et qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egêre.

[1] *Drusi filia.* Tiberii neptis. Vide stem. Cæs. n. 74.

[2] *Rubellii Blandi.* Illi avus eques Romanus, pater consul suffectus, de quo Annal. III. 51. Extat in Museo nostro nummus insignis ære minimo, C. RVBELLIVS BLANDVS IIIVIRAAAFF, id est, triumvir Auro, Argento, Ære Flando Feriundo.

[3] *Tiburtem.* Tibur, nunc *Tivoli*, in agro Romano.

[4] *Funere censorio.* De hoc funere dictum supra Annal. IV. 15.

[5] *Imagine tandem exsolutus.* Ei quidem Syria fuerat demandata, sed numquam permissum ut provinciam illam adiret. De hoc Tiberiano usu supra Annal. I. 80.

[6] *Urbi præfuerat.* Et L. Pisoni successerat, teste Dione, LVIII. p. 633. Videtur dictus fuisse Cossus Ælius Lamia, vir gravis et moderatus, sed mersus vino et madens, ut ex Senecâ observavimus supra cap. 10.

[7] *Dignationem addiderat.* Eminentis enim virtutis argumentum. *Ex optimis periculum* sibi metuebat Tiberius, Annal. I. 80.

[8] *Flacco Pomponio.* De hoc egregio Tiberii et Pisonis compotore dictum in not. et emend. cap. 11.

[9] *Satis conlocavi.* Id est, satis scripsi. Eodem sensu Varro, Cicero aliique scriptores optimi utuntur verbo *ponere.* De M. Lepido dictum Annal. I. 13. IV. 20. et alibi sæpe.

[10] *Æmilium genus.* Æmilium genus, bonorum civium adeò fœcundum, ut, qui ex eâdem familiâ corruptis moribus fuerunt, illustri

A. U. C. 787. J. C. 34.

28. PAULLO FABIO, L. Vitellio consulibus,[1] post longum seculorum ambitum, avis Phœnix in Ægyptum venit, præbuitque materiem doctissimis indigenarum, et Græcorum, multa super eo miraculo[2] disserendi: de quibus congruunt, et plura ambigua,[3] sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, et ore ac distinctu pinnarum à ceteris avibus diversum, consentiunt, qui formam ejus[4] definiere. De numero annorum varia traduntur: maximè vulgatum, quingentorum spatium:[5] sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interjici:[6] prioresque alites Sesostride primùm, pòst Amaside, dominantibus, dein Ptolemæo,[7] qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civi-

tamen fortunâ semper egerint. Eo genere prognati Scauri, Lepidi, inclyta Romanorum nomina.

[1] *Vitellio coss.* Paullus Fabius Persicus et L. Vitellius consulatum gessere A. U. C. 787. J. C. 34. Adventum Phœnicis in Ægyptum biennio pòst, Plautio et Papinio coss. memorat Plinius, x. 2. cui adstipulantur Dio, LVIII. p. 638. et Solinus, Plinium exscribere solitus, cap. 36.

[2] *Super eo miraculo.* Veriùs fabulâ. Phœnicem enim fabulosam esse avem nemo, naturæ studiosus, dubitat. Fabulam illam pro more suo doctissimè et longissimè confutat Samuel Bochart in Hierozoïco, part. 2. lib. 6. cap. 6. col. 817 et seq. Totum illud narrationum portentum apud Ægyptios ex hieroglyphicâ conversionis magni anni figurâ; apud Græcos ex ambiguâ voce, Φοῖνιξ, quæ palmam ex cadente dactylo, aut surculo, quasi ex se ipsâ renascentem significat, enatum esse credimus. Jam de Græcis præsenserat Plinius, XIII. 4. Quæ de Phœnice ferebant Heliopolitani falsa esse pronuntiat ipse Herodotus in Euterp. II. 73. Ἐμοὶ μὲν ὐ πιστὰ λέγοντες.

[3] *Et plura ambigua.* Etiam plura ambigua. *Et* in hâc significatione usurpatur: nihil itaque mutandum.

[4] *Formam ejus.* De illâ formâ plura apud Plinium, x. 2. et Herodotum, cui ab Heliopolitanis effigies Phœnicis monstrata, ut testatur loc. cit. Occurrit etiam in nonnullis nummis.

[5] *Quingentorum spatium.* Sic quoque Herodotus, loc. cit. Mela III. 9. Seneca Ep. XLII. Philostratus in vitâ Apollonii, III. 49. Aliter Plinius. Vide not. et emend. ad Annal. VI. 28.

[6] *Sexaginta unum interjici.* Vide not. et emend. ad Annal. VI. 28.

[7] *Dein Ptolemæo.* Is est Ptolemæus Evergetes, qui solium Ægypti

tatem, cui Heliopolis [1] nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemæum ac Tiberium minùs ducenti quinquaginta anni fuerunt: unde nonnulli falsum hunc Phœnicem, neque Arabum è terris credidere, nihilque usurpavisse ex his, quæ vetus memoria firmavit: confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex quâ fœtum oriri: et primam adulto curam sepeliendi patris: neque id temere, sed sublato myrrhæ pondere, tentatoque [2] per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. Hæc incerta et fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquandò in Ægypto eam volucrem, non ambigitur.[3]

29. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ retuli,[4] per abruptas venas sanguinem effudit; æmulataque est conjunx Paxæa: nam promtas ejusmodi mortes metus carnificis faciebat: et quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur; eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta,

conscendit A. U. C. 507. A. C. 246. et mortuus est A. U. C. 533. Inde si vel ab ipsâ morte Ptolemæi annos mille Ptolemæum inter et Sesostridem interjectos numeraveris, manifestum est Sesostridem non eumdem esse ac Sesac, de quo III Reg. XIV. 25. ut eruditis nonnullis placuit, sed longè antiquiorem esse Sesostridem, et judicum temporibus imperâsse. Quâ in re consentit Herodotus in Euterp. II. 13 et 102.

[1] *Heliopolis.* Urbs inferioris Ægypti. Arabibus adhuc dicitur *Ain el chams*, id est, *oculus solis.* Vulgò *Matarea.*

[2] *Tentatoque.* Tentatis per longum iter viribus, ubi se oneri meatuique parem sentit, patrium corpus subit, in Heliopolitanam Solis aram perfert, atque adolet.

[3] *Non ambigitur.* Aldovrandus, Ornithologiæ, XII. 28. Tacitum incusat, quasi pugnantia loqueretur; Phœnicem videlicet esse fabulosam, et tamen aliquandò in Ægypto aspici. At Tacitus existimavit veram esse volucrem Phœnicem, sed de eâ plurima ferri incerta, et fabulosis auctitari. Nos verò confidentiùs dicimus fabulosam esse, et nusquam aspici.

[4] *Præfuisse Mœsiæ retuli.* Supra Annal. IV. 47. De Labeonis, ejusque uxoris morte vide etiam Dionem, LVIII. p. 636.

pretium festinandi.[1] Sed Cæsar, missis ad senatum literis, disseruit, "morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent "amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: "id se repetivisse in Labeone: atque illum, quia malè "administratæ provinciæ, aliorumque criminum[2] urge-"batur, culpam invidiâ velavisse,[3] frustra conterritâ uxore, "quam, etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse." Mamercus dein Scaurus rursum postulatur,[4] insignis nobilitate et orandis causis, vitâ probrosus: nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud minùs validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultiùs exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ,[5] à Scauro scriptæ, additis versibus, qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio et Cornelio accusatoribus, "adulterium Liviæ,[6] magorum sacra" objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante Sexitiâ uxore, quæ incitamentum mortis, et particeps fuit.

30. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: ut Servilius Corneliusque, perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure, omittendæ de-

[1] *Pretium festinandi.* De voluntariâ morte plura dicenda, quàm ut hìc exscribantur. Vide not. et emend. ad Annal. VI. 29.

[2] *Aliorumque criminum.* Et quòd acceptis pecuniis corrumpi se esset passus. Dio, loc. cit.

[3] *Culpam invidiâ velavisse.* Labeonem culpam suam velavisse morte, ut Principi invidiam faceret.

[4] *Rursum postulatur.* Postulatum jam vidimus supra cap. 9. Vide et Annal. III. 31. 66. ac Senecam in præf. Lib. V. Controvers. ubi plurima de ejus dicendi genere.

[5] *Argumentum Tragœdiæ.* Tragœdiæ illius argumentum *Atreus:* in eâ versum Eurip. Phœn. ver. 396.

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών·
Dominantium peccata ferre convenit,

imitatus, de Atreo dixerat *ferendam esse stultitiam Principis*—τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρῃ—. Tiberius, parricidia sua argui arbitratus, ait: *Me fecit Atrea, faciam illum Ajacem,* quia scilicet se ipse interemit Ajax. Vide Dionem, LVIII. p. 636 et 637.

[6] *Adulterium Liviæ.* Drusi uxoris, perditissimæ fœminæ. Ob eam quidam meritis suppliciis, plures per calumniam puniti. Dio, loc. cit.

lationis, ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ, demoti sunt: et Abudius Ruso, functus ædilitate, dum Lentulo Gætulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, "quòd is Sejani filium generum destinâsset," ultro damnatur, atque Urbe exigitur. Gætulicus eâ tempestate superioris Germaniæ legiones curabat, mirumque amorem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus severitate, et proximo quoque exercitui,[1] per L. Apronium socerum, non ingratus. Unde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem literas, "Adfinitatem sibi cum Sejano haud sponte, sed "consilio Tiberii cœptam: perinde se, quàm Tiberium "falli potuisse: neque errorem eumdem illi sine fraude, "aliis exitio habendum. Sibi fidem integram, et, si nullis "insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter, "quàm indicium mortis, accepturum: firmarent velut "fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipse "provinciam retineret." Hæc, mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd unus omnium Sejani adfinium incolumis, multâque gratiâ mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famâ, quàm vi, stare res suas.

A. U. C. 788. J. C. 35.

31. C. Cestio, M. Servilio consulibus,[2] nobiles Parthi in Urbem venêre, ignarò rege Artabano.[3] Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos; mox superbiam in nos, sævitiam in populares sumsit; fretus bellis, quæ secunda adversùm circumjectas nationes exercuerat, et

[1] *Proximo quoque exercitui.* L. Apronius inferioris Germaniæ proprætor erat, ut dictum est Annal. IV. 73.

[2] *Servilio Coss.* C. Cestius Gallus et M. Servilius Nonianus consules fuere A. U. C. 788. J. C. 35.

[3] *Rege Artabano.* Artabano II. Parthorum rege, de quo Annal. II. 3 et 58. Vide et Canonem regum Parthorum inter not. et emend. Annal. II. 1.

senectutem Tiberii, ut inermem,[1] despiciens, avidusque Armeniæ, cui, defuncto rege Artaxiâ,[2] Arsacen, liberorum suorum veterrimum, imposuit, additâ contumeliâ, et missis, qui "gazam, à Vonone[3] relictam in Syriâ Ciliciâque," reposcerent, simul "veteres Persarum ac Macedonum ter-"minos:[4] seque invasurum possessa Cyro, et pòst Alex-"andro," per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familiâ, ac perinde opibus, et proximus huic Abdus,[5] ademtæ virilitatis. Non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adscitis et aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phraaten,[6] regis Phraatis filium, Româ poscebant: "Nomine tantùm et auctore opus, ut, sponte "Cæsaris, genus Arsacis[7] ripam apud Euphratis cerne-"retur."

[1] *Ut inermem.* Quia Tiberius belli incuriosus, et sine liberis, qui firma sunt imperii munimenta.

[2] *Rege Artaxiâ.* Artaxiâ III. quem Armeniorum regem fecerat Germanicus, Annal. II. 56 et 64. Vide et Canonem regum Armeniorum inter not. et emend. Annal. II. 3.

[3] *A Vonone.* Vononen, Armeniæ regem, primò in Syriam profugum, deinde Pompeiopolim, Ciliciæ maritimam urbem, amotum vidimus Annal. II. 4 et 58.

[4] *Persarum ac Macedonum terminos.* Simulque reposcerent provincias omnes, quas olim Persæ ac Macedones possederant, ita ut Romani omnibus Illyricum inter et Parthicum imperium provinciis cederent.

[5] *Abdus.* Nomen à verbo עבר, *servus*, Syriacè *Abdo*, ductum. Antiquitus in Oriente receptum, quod adhuc ibi viget, ut potentiam suam Eunuchis ultro committerent. Ab his enim hominibus nihil timent: et ministri dignitas in Principis gloriam tota recidit.

[6] *Phraaten.* Phraaten, Phraatis IV. filium, fratrem Vononis, quem pater, ut amicitiam cum Augusto firmaret, Romam miserat, Annal. II. 1 et 2.

[8] *Ut sponte Cæsaris, genus Arsacis.* Perperam in editis libris, *ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis.* Unum supprimendum, nec nisi ex merâ repetitione ortum. Sensus est: rebus eò adactis, nomine tantùm et auctore opus esse, ut sponte Cæsaris, genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur. *Angl. That title, and the sanction of Rome, would be sufficient. Let a prince of the house of Arsaces, under the protection of Tiberius, show himself on the banks of the Euphrates, and nothing more was necessary: a revolution would be the certain consequence.* Auc-

32. Cupitum id Tiberio: ornat Phraaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis et astu res externas moliri, arma procul habere. Intereà, cognitis insidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardescere. Et barbaris cunctatio,[1] servilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, specie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phraates apud Syriam, dum, omisso cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus impar, morbo absumtus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten[2] sanguinis ejusdem, æmulum Artabano, reciperandæque Armeniæ Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium[3] obtinebat; et cunctis quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium[4] præfecit. Eo de homine haud sum ignarus sinistram in Urbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis provinciis priscâ virtute egit: unde regressus, et formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus; exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur: cesseruntque prima postremis, et bona juventæ senectus flagitiosa obliteravit.

tor eodem sensu accipitur, cap. 36.

[1] *Et barbaris cunctatio. Et* dictum pro *insuper, præterea.* Cunctari prudentiæ est: statim exsequi, fortitudinis. Prudentiam ignorant barbari; inde cunctationem, ut quid timidum ac servile aspernantur. Primo et uno impetu feruntur; inde fortitudinem, ut quid nobile ac regium venerantur.

[2] *Tiridaten.* Phraatis IV. nepotem, et, ut videtur, Vononis filium. Infra cap. 37. Supra Annal. II. 1. in Canone regum Parthorum.

[3] *Qui gentile imperium.* Qui imperium Iberiæ obtinebat. Iberia, nunc *Georgia.* Tiberius non omisit incepta. Sed Tiridaten sanguinis, Arsacidarum, Artabano æmulum deligit; et recuperationem Armeniæ Ibero Mithridati committit. Quod ut feliciùs cederet, Mithridaten fratri suo Pharasmani conciliat, et cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præficit.

[4] *L. Vitellium.* Qui consul fuerat anno superiore, cap. 28. De ejus laude ac dedecore plurima Suetonius in Vitell. II. Vitelliorum stemma dabitur infra Hist. I. 9.

33. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo et vi conatus suos juvare: repertique corruptores, ministros Arsacis[1] multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, et urbe Artaxatâ[2] potiuntur. Quæ postquàm Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi,[3] utrimque donis acceptis, more gentico diversa induêre. Sed Iberi, locorum potentes, Caspiâ viâ[4] Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis adventabant,[5] facilè arcebantur, cùm alios incessus hostis clausisset; unum reliquum,[6] mare inter et extremos Albanorum montes, æstas impediret: quia flatibus Etesiarum[7] implentur vada;

[1] *Ministros Arsacis.* Arsaces, Artabani filius, de quo cap. 31.

[2] *Urbe Artaxatâ.* Urbe principe Armeniæ. De illâ supra Ann. II. 56.

[3] *Sceptuchi.* Populi Sarmatiæ Asiaticæ, alienis stipendiis militare soliti. Pontum Euxinum inter et mare Caspium supra Iberiam et Albaniam habitabant. In quibusdam recentioribus editionibus perperam appellantur *Sceptruchi.*

[4] *Caspiâ viâ.* Tacitus, veteres auctores secutus, *Caspiam viam* appellavit, quam recentiores posteà accuratiùs dixere *Caucasiam viam*, seu *Caucasias portas*, aut *portas Iberiæ*. Vide Plinium, VI. 13. *Via* illa, seu *porta* in eo loco est ubi aperitur mons Caucasus. De eâ Plinius, VI. 11. *Ingens naturæ opus montibus interruptis repentè, ubi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne diri odoris fluente, citraque in rupe castello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci, terrarum orbe portis discluso, ex adverso maximè Harmastis oppidi Iberûm.* Porta illa Caucasia Procopio de Bello Gotthic. IV. 3. dicitur *Tzur.* Nobis vulgò *Teflis.*

[5] *At qui Parthis adventabant.* At è conductitiis Sceptuchis, qui pro Parthis stabant, ii facilè arcebantur. Nam Iberii, Albani, et pars Sceptuchorum, simul fœderati, alios incessus claudebant. Unum reliquum, mare inter et extremos Albanorum montes æstas impediebat. In tantâ antiquitate tantam rerum Geographicarum scientiam quis non miretur?

[6] *Unum reliquum.* Unum reliquum iter per Albanas pylas, dictas quoque portas Caspias, nunc *Derbent*, in provinciâ *Shirvan*, *Derbent* idem sonat Persicè *the pass.* Turcis dicitur *Demour Capi, Angl. the iron gate.* Per hanc portam, ab Alexandro Magno olim communitam, et antiquitatum, viatorum incuriâ nobis nondum satis compertarum, fœcundam, è Moscoviâ in Persidem transitur.

[7] *Flatibus Etesiarum.* Flatus Etesiarum juxta Plinium, II. 47. et Columellam, XI. 2. incipiunt sexto Idus Julii, et perflant diebus canicularibus. Inde verum

hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, brevia littorum nudantur.

34. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam; et detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, in modum obsidii, stationibus cingebat: donec Parthi, contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prælium: atque illis sola in equite vis; Pharasmanes et pedite valebat. Nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insuevere. Feruntque "se Thessalis ortos,[1] "quâ tempestate Jason post avectam Medeam, genitosque "ex eâ liberos, inanem mox regiam Æetæ,[2] vacuosque "Colchos repetivit." Multaque de nomine ejus,[3] et oraculum Phrixi[4] celebrant: nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum: sive id animal, seu navis insigne[5] fuit. Ceterùm, directâ utrimque acie, Parthus "imperium "Orientis, claritudinem Arsacidarum, contraque ignobilem

hujusce belli tempus accipimus. Etesias *Angl.* dicimus *the North East wind:* hibernum verò austrum, *the South West wind.* Amelot de la Houssaie aliique interpretes austrum illum malè appellant *the South wind.* Australi enim vento in mare Caspium fluctus revolvi non possunt. Quanto accuratior Tacitus!

[1] *Se Thessalis ortos.* Ita quoque Plinius, VI. 13. *Per oram Albani, ut ferunt, à Jasone orti.* Minùs probabiliter apud Justinum, XLII. 3. *Herculem, ex Italiâ ab Albano monte, cùm, Geryone extincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur.*

[2] *Regiam Æetæ.* Æetas, rex Colchorum, pater Medeæ. Ejus regia ad Phasim posita. Colchis, nunc dicitur *Mingrelia.* Phasis, incolis dicitur *Faoz.* Æetâ mortuo, inanem regiam, vacuosque Colchos repetivit Jason.

[3] *De nomine ejus.* Multa celebrantur loca, de nomine Jasonis appellata. Τὰ Ἰασόνεια πολλαχοῦ καὶ τῆς Ἀρμενίας, καὶ τῆς Μηδείας, καὶ τῶν πλησιοχώρων αὐταῖς τόπων δείκνυται, Strabo, I. p. 45.

[4] *Oraculum Phrixi.* Ante ipsum Jasonem, Colchidis navigationem susceperat Phrixus, auri et argenti fodinis illectus. De ejus templo et oraculo vide Strabonem, loc. cit. Melam. I. 21.

[5] *Seu navis insigne.* Navium proræ pictas aut sculptas hominum animaliumve effigies habebant, ut patet ex picturis Herculanensibus Tab. XLVI et XLVII. Inde naves nomina sortiebantur, et Centaurus, Chimæra, Tigris, Leo, Aries, Fides, Spes appellabantur, ut notum ex Virgilio, et classicis inscriptionibus.

"Iberum mercenario milite," disserebat. Pharasmanes, "integros semet à Parthico dominatu; quanto majora "peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitii "atque periculi laturos:" simul horridam[1] suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros inde prædam ostendere.

35. ENIMVERO apud Sarmatas non una vox ducis: se quisque stimulant, "ne pugnam per sagittas inirent; im-"petu et cominùs præveniendum." Variæ hinc bellantium species; cùm Parthus, sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ, omisso arcu, quo breviùs valent,[2] contis gladiisque ruerent: modò equestris prælii more, frontis et tergi vices;[3] aliquandò, ut conferta acies, corporibus et pulsu armorum pellerent, pellerentur.[4] Jamque et Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere; quos super, eques, et propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesque, dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eòque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: instantiùs Pharasmanes; nam vulnus per galeam adegit; nec iterare valuit, præ-

[1] *Simul horridam.* Simul Pharasmanes horridam suorum, tum Iberûm, tum Sceptuchorum, aciem, et auro picta Parthorum agmina, hinc viros, inde prædam ostendere. Parthos hìc appellat Medos, quòd Parthi, Medorum domitores, ab iis luxum, vel in ipsis armis, didicerant.

[2] *Quo breviùs valent.* Omisso arcu, quo breviter, nec nisi primo congressu valent, contis, seu hastis ferro instructis, gladiisque ruunt. Valer. Flaccus, VI. 163.

Ingentis frenator Sarmata conti.

[3] *Et tergi vices.* Variæ bellantium species, cûm modò, equestris prælii more, frontis et tergi vices essent; aliquandò, ut conferta acies, corporibus et pulsu armorum pellerent et pellerentur. Optimè emendavit Cl. Ernestus *conferta.* Sic enim Livius, III. 70. Cæsar de Bell. Gall. II. 23. Malè anteà *conserta.* Non ita feliciter tentaverunt Lipsius et Muretus, *tergi vice.*

[4] *Pellerent, pellerentur.* Cf. Hom. Il. Δ. 450. Xenoph. Cyropæd. VII. 1. 18. Hellenic. IV. 3. 12. Markl. ad Eur. Suppl. 699. Dio Cassius, XLVII. 45. T. I. p. 522. Toup. Emend. in Suid. T. II. P. 3. p. 105. Vide B. C. II. VI. 65.

latus equo,[1] et fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita exterruit Parthos; victoriamque concessere.

36. Mox Artabanus totâ mole regni ultum iit; peritiâ locorum, ab Iberis meliùs pugnatum:[2] nec ideo abscedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, et subdito rumore, tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæque Artabani res; inliciente Vitellio, "desererent regem, sævum in pace, et adversis præliorum exitiosum." Igitur Sinnaces, quem anteà infensum memoravi,[3] patrem Abdagesen, aliosque occultos consilii,[4] et tunc continuis cladibus promtiores, ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui, metu magis quàm benevolentiâ subjecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quàm, si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, queis neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua et contermina Scythiæ[5] fugam maturavit, spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniisque[6] per adfinitatem in-

[1] *Prælatus equo.* Ob equi sui pernicitatem prælatus fuit, antequàm iterare valeret; et fortissimi satellitum protegebant saucium Oroden.

[2] *Meliùs pugnatum.* Nusquam brevior Tacitus. Nulla tamen obscuritas, nisi quorumdam interpretum vitio: at plana sunt omnia. Auditâ Orodis clade, mox Artabanus totâ mole regni ultum iit. Peritiâ locorum, ab Iberis meliùs pugnatum est, victusque Artabanus. Nec tamen abscessisset, nisi contractis legionibus Vitellius, et subdito rumore, tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Cave tamen ne existimes hæc A. U. C. 788. gesta esse. Expeditio Artabani ad annum 789. pertinet, ut ipse Tacitus docet infra cap. 38.

[3] *Infensum memoravi.* Supra cap. 31.

[4] *Occultos consilii.* Ita Freinshemius, Petavius, Ernestus. Et quidem optimè. Vide not. et emend. ad Ann. VI. 37.

[5] *Contermina Scythiæ.* Ad orientem maris Caspii.

[6] *Hyrcanis Carmaniisque.* Hyrcani, ad austrum maris Caspii, nunc *Mazanderan and Corcan.* Carmanii mari Persico vicini, nunc *Kerman.*

nexus erat; atque interim posse Parthos absentium æquos,[1] præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari.

37. At Vitellius, profugo Artabano, et flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten "parata "capessere," robur legionum, sociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suovetaurilia[2] daret, ille equum placando amni[3] adornâsset; nuntiavere accolæ, "Euphraten, nullâ imbrium vi, sponte "et immensùm attolli; simul albentibus spumis in modum "diadematis[4] sinuare orbes; auspicium prosperi transgres-"sûs:" quidam callidiùs interpretabantur, "initia conatûs "secunda, neque diuturna: quia eorum, quæ terrâ cœlove "portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura "simul ostenderet omina, raperetque." Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exul quondam, et Tiberio, cùm Dalmaticum bellum[5] conficeret, haud inglorius auxiliator, eòque civitate Romanâ donatus: mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate et Tigre, inclytis amnibus, circumflui, *Mesopotamiæ* nomen[6] acceperunt. Neque multo pòst Sinnaces auget copias; et columen partium Abdageses, gazam et para-

[1] *Absentium æquos.* Absentibus Principibus æquos. Genitivis et variis casibus gaudet Tacitus.

[2] *Suovetaurilia.* Ita dicta à sue, ove et tauro, in his sacrificiis immolari solitis, Varro de Re Rustic. II. 1. Cato, CXLI.

[3] *Placando amni.* Nec tentandum *numini*, ut placuit erudito Petavio. Quanta esset apud Persas fluviorum religio docet Herodotus, Clio, I. 138. Eos equo placabant Parthi: Romani, tauro, Plutarch. in Lucull. p. 507. Ipseque Lucullus propter transitum sacrificavit, Ἔθυσε δὲ καὶ τῷ Εὐφράτῃ ταῦρον διαβατήρια.

[4] *In modum diadematis.* Diadematis Parthici in orbem sinuati, ut rectè ex nummo observat eruditus Masson apud Haym, *Tesoro Britannico*, Vol. I. p. 148.

[5] *Dalmaticum bellum.* A. U. C. 763. bellum Dalmaticum confecit Tiberius, Dio, LVI. p. 579.

[6] *Mesopotamiæ nomen.* Ita dicta, quia μέση ποταμῶν, inter fluvios Euphraten et Tigrim media. Nunc *Al Gezirah.*

tus regios[1] adjicit. Vitellius ostentâsse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque: hunc, "Phraatis avi[2] "et ultoris Cæsaris, quæ utrobique pulchra, meminerit:" illos, "obsequium in regem, reverentiam in nos, decus "quisque suum et fidem retinerent." Exin cum legionibus in Syriam remeavit.

38. Quæ duabus æstatibus[3] gesta conjunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Sejani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro gravissimis et recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio[4] ingruentes accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem, ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit; ipsi "fluxam senio mentem "et continuum abscessum,[5] velut exilium," objectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, et contemtor suæ infamiæ, an scelerum Sejani[6] diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus, senator, à C. Graccho majestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit: Tatiusque Gratianus, præturâ functus, lege eâdem extremum ad supplicium damnatus.

[1] *Gazam et paratus regios.* Gazam imperii, et regios Parthorum Principum paratus. Vide infra cap. 43.

[2] *Phraatis avi.* Phraatis IV. Vide Canonem regum Parthorum inter not. et emend. Ann. II. 1.

[3] *Duabus æstatibus.* A. U. C. 788 et 789. ut observatum supra cap. 36.

[4] *Fulcinius Trio.* Accusator pervicax, et malæ famæ avidus, de quo dictum Annal. II. 28. V. 11. VI. 4.

[5] *Et continuum abscessum.* In editis libris *continuo abscessu.* At ipsa latinitas postulat *continuum abscessum,* ut vult Faernus, vel *continuos abscessus,* ut Illustr. Huetio placuit. At probabilior Faerniana emendatio. Natus enim error videtur ex antiquâ scripturâ *continuū abscessū,* id est, *continuum abscessum* ab Urbe.

[6] *An scelerum Sejani.* An scelerum Sejani diu nescius, mox malebat quoquo modo dicta divulgari, et saltem per probra gnarus fieri veritatis, cui adulatio officit. Vide Suetonium in Tiber. LXVI.

39. Nec dispares Trebellieni Rufi,[1] et Sextii Paconiani[2] exitus. Nam Trebellienus suâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed Urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, literis consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus[3] concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor et viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotiis, neque supra erat.[4]

A. U. C. 789. J. C. 36.

40. Q. Plautius, Sex. Papinius, consules,[5] sequuntur. Eo anno, neque quòd L. Aruseius[6]—morte adfecti forent, adsuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa, eques Romanus, cùm perorâssent accusatores, in ipsâ curiâ depromtum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam exanimis[7]

[1] *Trebellieni Rufi.* Illi olim commissa liberorum Cotyis, Thracum regis, tutela. Annal. II. 67. III. 38.

[2] *Sextii Paconiani.* Audacis ac malefici hominis. Supra cap. 3 et 4.

[3] *Poppæus Sabinus.* Consulatum gessit A. U. C. 762. Mœsiæ, Achaiæ, Macedoniæ præfuit; triumphi insignia anno 779. adeptus est, Annal. I. 80. IV. 46. V. 10. Dio, LVI. p. 572. LVIII. p. 637.

[4] *Neque supra erat.* Neque supra negotia ob ingenii mediocritatem. Ideo rerum novarum minimè suspectus.

[5] *Papinius, Coss.* Q. Plautius et Sex. Papinius Allenius consules fuere A. U. C. 789. J. C. 36.

[6] *L. Aruseius.* Hic periit nomen viri alicujus, celebris, qui cum L. Aruseio morte adfectus est. Minimè probabilis Gronovii conjectura, olim fuisse scriptum *L. Arusei*, ut pater et filius eodem supplicio adfecti indigitarentur.

[7] *Faucesque jam exanimis.* Vibuleni jam exanimis fauces laqueo vexatæ, ut, tamquam damnatus, publicatis bonis, sepulturâ prohiberetur, supra cap. 29. Id maximè exterruit.

laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem,[1] Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia civium effugit. At C. Galba[2] consularis, et duo Blæsi[3] voluntario exitu cecidere. Galba, tristibus Cæsaris literis provinciam sortiri prohibitus; Blæsis sacerdotia, integrâ eorum domo destinata, convulsâ, distulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod signum mortis intellexere, et exsecuti sunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam retuli,[4] crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis,[5] tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus;[6] pòst à delatoribus corripitur, ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergò omissâ defensione, finem vitæ sibi posuit.

41. Per idem tempus Clitarum natio,[7] Cappadoci Archelao[8] subjecta, quia nostrum in modum deferre census,

[1] *Ne Tigranes quidem.* Tigranes, rex minoris Armeniæ, quem Josephus Antiq. Jud. XVIII. 5. ait nepotem fuisse Herodis, filium Alexandri et Glaphyræ, Archelai Cappadocum regis filiæ. Subdit: Τιγράνης μὲν βασιλεύων Ἀρμενίας, κατηγοριῶν αὐτῷ ἐπὶ Ῥώμης γενομένων, ἄπαις τελευτᾷ. *Tigranes, Armeniæ rex, dum Romæ accusationem subiret, sine liberis obiit.* Recens Josephi interpres Gallicus, R. P. Gillet, errat, cùm Tigranem hunc, imperitante Nerone, occisum scribit. Alter fuit Tigranes, Archelai quoque nepos, qui sæpe memorabitur infra Annal. XIV. 26. XV. 1 et seq.

[2] *C. Galba.* Galbæ, posteà Principis, frater, consul A. U. C. 775. De illo Suetonius in Galbâ, III. *Caius, attritis facultatibus, Urbe cessit: prohibitusque à Tiberio sortiri anno suo proconsulatum, voluntariâ morte obiit.*

[3] *Duo Blæsi.* Fortè filii Junii Blæsi, qui avunculus fuit Sejani, Annal. III. 35.

[4] *Druso nuptam retuli.* Id periit cum parte maximâ libri quinti Annalium. Nos diximus in Supplemento Annal. V. 6. Drusus ille fuit Germanici filius. Vide stem. Cæs. n. 83 et 84.

[5] *Intestabilis.* Id est, detestabilis, quæ maritum suum ita erat insecuta. Sallust. in Jugurth. CXC. *improbus intestabilisque videtur.*

[6] *Pater Lepidus.* De quo supra cap. 27.

[7] *Clitarum natio.* Clitæ, populi Ciliciæ asperæ et Tauri montis accolæ. De his adhuc dicetur infra Annal. XII. 55.

[8] *Archelao.* Archelai senioris, ut videtur, filio. Patrem ejus Romam evocatum, et regnum ejus in provinciam redactum vidimus supra Annal. II. 42 et 56. Verùm ex hoc Taciti loco aliquot nationes ejus posteris relictas accipimus.

pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, legatus, à Vitellio, præside Syriæ, cum quatuor millibus legionariorum, et delectis auxiliis missus, duos colles, quos barbari insederant (minori *Cadra*,[1] alteri *Davara* nomen est) operibus circumdedit: et erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coegit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium et Anthemusiada,[2] ceterasque urbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam,[3] Parthica oppida, recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob sævitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

42. PLURIMUM adulationis Seleucenses[4] induêre, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientiâ delecti, ut senatus: sua populo vis, et quotiens concordes agunt, spernitur Parthus: ubi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, adver-

[1] *Minori Cadra. Cadra et Davara* colles Ciliciæ campestris, quæ nunc dicitur *Caramania*.

[2] *Nicephorium et Anthemusiada.* Urbes Mesopotamiæ. Nicephorium ad Euphraten, Anthemusias ad Niphaten montem, Euphraten inter et Tigrim posita. Utramque urbem memorat Plinius, v. 24. Eorum nomina ab Alexandro M. ceterisque Macedonibus indita. Vide Ammianum Marcellinum, xiv. 3.

[3] *Halumque et Artemitam.* Halus uni Tacito memorata. Artemita quingentis stadiis Orientem versùs Seleuciâ distabat, teste Strabone, xvi. p. 744. Urbs erat Assyriæ, non verò Mesopotamiæ, ut perperam dixit Plinius, vi. 26. quod non advertit eruditus Harduinus.

[4] *Seleucenses.* De urbe Seleuciâ Plinius, vi. 26. *Ad solitudinem rediit* Babylon *exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à* Seleuco *Nicatore intrà nonagesimum lapidem, in confluente Euphratis fossâ perducti atque Tigris; quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie ac sui juris, Macedonumque moris. Ferunt ei plebis urbanæ* DCM *esse: situm vero mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertilissimum.* Seleucia, nunc vicus est, dictus *Al Modaïn.* Ex Seleuciæ et Ctesiphontis ruderibus urbem *Bagdad* condidit Abdalla Almansores anno Hegiræ, 140. J. C. 757.

sùm omnes valescit. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu:[1] nam populi imperium, juxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum adventantem Tiridaten extollunt, veterum regum honoribus, et quos recens ætas largiùs invênit: simul probra in Artabanum fundebant, "maternâ origine[2] Arsaciden, cetera degenerem." Tiridates rem Seleucensem populo permittit: mox consultans, "quonam die solemnia regni capesseret;" literas Phraatis et Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, "brevem moram" precantium, placitumque "opperiri "viros præpollentes." Atque interim Ctesiphon,[3] sedes imperii, petita: sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram et adprobantibus, Surena[4] patrio more Tiridaten insigni regio evinxit.

43. AC SI STATIM interiora, ceterasque nationes petivisset, oppressa cunctantium dubitatio, et omnes in unum cedebant: adsidendo castellum, in quod pecuniam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phraates, et Hiero, et si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, et novo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Isque in Hyrcanis repertus est, inlu-

[1] *Ex suo usu.* Ex suo usu suâque utilitate. Imperium enim populi ad libertatem nimis accedit. At paucorum dominatio est regiæ libidini propior. Inde Δημοκρατίαν aversantur Principes, Ὀλιγαρχίαν fovent.

[2] *Maternâ origine.* Quidam emendant *paternâ.* Sed immeritò. Alii ita accipiunt, quasi *maternâ,* non verò *paternâ origine* fuisset Arsacides. Fortè nec satis acutè; et Artabanum *maternâ origine Arsaciden* dixere, ut spurium indigitarent.

[3] *Ctesiphon.* Ctesiphon, fluvio Tigri interfluente, à Seleuciâ dividebatur. Seleucia in dextrâ, Ctesiphon in sinistrâ ripâ. Nunc *Al Modaïn,* ut dictum supra.

[4] *Surena.* Surena, non hominis, sed dignitatis, nomen. Ita appellabatur supremus rei bellicæ præfectus, et à rege secundus. Ammianus Marcellinus, XXIV. 2. *Surena post regem apud Persas promeritæ dignitatis.* Ita quoque Zosimus, III. Συρήνας, ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα. Vide et Appianum in Parthic. p. 150 et seq.

vie obsitus, et alimenta arcu expediens:[1] ac primò, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides "reddendæ "dominationi venisse," adlevatur animum, et "quæ re"pentina mutatio" exquirit. Tum Hiero "pueritiam Ti"ridatis" increpat; "neque penes Arsaciden imperium, "sed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ, vim in "Abdagesis domo."

44. SENSIT vetus regnandi, falsos in amore,[2] odia non fingere: nec ultra moratus, quàm dum Scytharum[3] auxilia conciret, pergit properus, et præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam: neque exuerat pædorem,[4] ut vulgum miseratione adverteret: non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos inliceret, promti firmarentur. Jamque multâ manu propinqua Seleuciæ adventabat; cùm Tiridates, simul famâ atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prælium et festinati casus placebant, "disjectos et "longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad ob"sequium coaluisse" disserunt, "proditores nuper hostes"que ejus, quem rursum foveant." Verùm Abdageses "regrediendum in Mesopotamiam" censebat, "ut amne ob"jecto, Armeniis interim, Elymæisque,[5] et ceteris à tergo "excitis, aucti copiis socialibus, et quas dux Romanus mi"sisset, fortunam tentarent." Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, et Tiridates ignavus ad pericula erat: sed fugæ specie discessum; ac, principio

[1] *Arcu expediens.* Arcu ac venatu. De Hyrcanis supra cap. 36.

[2] *Falsos in amore.* Anteà proditores et hostes, nunc amorem falsò profitebantur. At in amore falsos, odia adversùs Tiridatem non fingere rectè sensit Artabanus.

[3] *Dum Scytharum.* Apud quos olim adultus, supra Annal. II. 3.

[4] *Neque exuerat pædorem.* Prudenter quidem squallidas lacerasque vestes non exuerat Artabanus. Hoc enim Principis pædore movetur vulgi miseratio.

[5] *Elymæisque.* Elymæi sinûs Persici accolæ Elymaiden, nunc *the Southern part of Chusistan,* habitabant.

à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditionis[1] omnes exsolvit.

45. Idem annus gravi igne Urbem adficit, deustâ parte Circi,[2] quæ Aventino contigua, ipsoque Aventino: quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum et insularum[3] pretiis. Millies sestertiûm[4] eâ munificentiâ conlocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, et scenam Pompeiani theatri; eaque perfecta[5] contemtu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. Sed æstimando cujusque detrimento quatuor progeneri[6] Cæsaris; Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque, nominatione consulum, P. Petronius. Et, pro ingenio cujusque, quæsiti decretique in Principem honores: quos omiserit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòst supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius,[7] C. Pontius magistratum occepere, nimiâ jam potentiâ Macronis, qui gratiam C. Cæsaris,[8] numquam sibi neglectam,

[1] *Pudore proditionis.* Eleganter dictum. Parthos pudore proditionis exsolvit Tiridates, in Syriam revectus. Tum etiam sine ullâ proditionis infamiâ ad Artabanum poterant accedere.

[2] *Parte Circi.* Parte Circi maximi, quæ contigua Aventino monti, in XIII Urbis regione. Hoc quoque incendium memorat Dio, LVIII. p. 638.

[3] *Et insularum.* Domus et insulæ distinguebantur: domus, *palaces*; insulæ, *houses*. Dicebantur insulæ, quòd communibus parietibus cum vicinis non jungerentur.

[4] *Millies sestertiûm.* *Angl.* 838,333*l.* 6*s.* 8*d.*

[5] *Eaque perfecta.* Aliter Suetonius in Tiber. XLVII. in Caio, XXI. in Claud. quoque XXI. At nec satis accusatus, et Tiberio infensior. Vide Dionem, LX. 669.

[6] *Quatuor progeneri.* Rubellius Blandus, Juliæ Drusi filiæ, Tiberii neptis, conjux, solus fuit naturâ progener: ceteri adoptionis jure. Cn. Domitius Agrippinam, Cassius Longinus Drusillam, M. Vinicius Juliam, dictam quoque Livillam, Germanici filias, uxores duxerant. Vide stem. Cæs. n. 74 et 75. 93 et 34. 96 et 95. 99 et 97.

[7] *Cn. Acerronius.* Cn. Acerronius et C. Pontius Nigrinus consules fuere A.U.C. 790. J.C. 37.

[8] *C. Cæsaris.* Caligulæ.

acrius in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli,[1] uxorem suam Enniam immittendo,[2] amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa,[3] in sinu avi perdidicerat.

46. Gnarum hoc Principi, eoque dubitavit de tradendâ republicâ: primùm inter nepotes; quorum Druso genitus,[4] sanguine et caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio[5] robur juventæ, vulgi studia, eaque apud avum odii causa. Etiam de Claudio[6] agitanti, quòd is compositâ ætate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria et contumelias verterent, metuebat: quippe illi non perinde curæ gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui impar erat, fato permisit: jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni, non abditâ ambage, "Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari"[7] exprobravit. Et C. Cæsari, fortè orto sermone, L. Sullam inridenti, "omnia Sullæ vitia, et nullam ejusdem virtutem "habiturum" prædixit: simul crebris cum lacrymis mino-

[1] *Nuptam ei retuli.* Supra cap. 20. Eam ex partu amisit, teste Suetonio in Caio, XII.

[2] *Enniam immittendo.* Paulo aliter Suetonius, loc. cit. Caius *Enniam Næviam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat, solicitavit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potitus imperio fuisset: deque eâ re et jurejurando et chirographo cavit.*

[3] *Simulationum tamen falsa.* De hâc simulandi arte jam plura cap. 20.

[4] *Druso genitus.* Dictus quoque Tiberius; Sueton. in Tiber. LIV. Natus tantùm annos septemdecim, supra Annal. II. 84. Vide stem. Cæs. n. 72.

[5] *Germanici filio.* Caio Caligulæ.

[6] *De Claudio.* Germanici fratre.

[7] *Orientem spectari.* Caius oriens à Macrone spectabatur, occidens Tiberius deserebatur. Similitudine à sole ducta. In posteriorum imperatorum nummis sæpe occurrit inscriptio SOLI INVICTO AVG.

rem ex nepotibus[1] complexus, truci alterius vultu: "occides hunc[2] tu," inquit, "et te alius." Sed gravescente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem[3] simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum ætatis annum,[4] ad internoscenda corpori suo utilia, vel noxia, alieni consilii indigerent.

47. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vitellii[5] quondam uxorem, majestatis postulaverat: quâ damnatâ, cùm præmium accusatori decerneretur, Junius Otho, tribunus plebei, intercessit: unde illis odia, mox Othoni exilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo,[6] conjurationis indice, fuerat, defertur impietatis in Principem: connectebantur ut conscii, et adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. De claritudine Domitii supra memoravi:[7] Marsus quoque vetustis honoribus, et inlustris studiis erat. Sed "testium interrogationi, tormentis servorum Macronem "præsedisse," commentarii ad senatum missi ferebant; nullæque in eos Imperatoris literæ, suspicionem dabant, invali-

[1] *Minorem ex nepotibus.* Tiberium, Drusi filium, de quo mox dictum.

[2] *Occides hunc.* Reverà Caius eum occidit, Sueton. in Caio, XXIII. Ipse percussorum gladio occubuit, Sueton. LVIII. Hæc quoque nos diximus in Suppl. Annal. VII. 21. VIII. 79.

[3] *In patientiâ firmitudinem.* Ingravescentis valetudinis patientiâ, et libidinum suarum retinens, firmitudinem simulabat Tiberius. Vide not. et emend. ad Annal. VI. 46.

[4] *Tricesimum ætatis annum.* Aliter Plutarchus de Sanitate tuendâ, Vol. II. p. 136. Ἤκουσα τοίνυν Τιβέριόν ποτε Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν.— *Audivi Tiberium solitum dicere virum illum esse ridiculum, qui, annos natus sexaginta, manum medico porrigeret.* Tacito suffragatur Suetonius in Tiber. LXVIII.

[5] *P. Vitellii.* De quo supra Annal. V. 8.

[6] *Satrio Secundo.* Olim Sejani cliente, posteà eversore et conjurationis indice. Annal. IV. 34. VI. 8. Vide et Suppl. Libri V. 32.

[7] *Supra memoravi.* Annal. IV. 75.

do ac fortasse ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

48. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinavisset, produxere vitam. Arruntius,[1] cunctationem et moras suadentibus amicis, "Non "eadem omnibus decora," respondit: "sibi satis ætatis: "neque aliud pœnitendum, quàm quòd, inter ludibria et "pericula, anxiam senectam toleravisset, diu Sejano, nunc "Macroni, semper alicui potentium invisus; non culpâ, "sed ut flagitiorum impatiens. Sanè paucos et supremos "Principis dies posse vitari; quemadmodùm evasurum im-"minentis[2] juventam? An cùm Tiberius, post tantam re-"rum experientiam, vi dominationis convulsus et mutatus "sit, C. Cæsarem, vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, "aut pessimis innutritum, meliora capessiturum, Macrone "duce? qui, ut deterior, ad opprimendum Sejanum delectus, "plura per scelera rempublicam conflictavisset. Prospec-"tare jam se acrius servitium, eòque fugere simul acta et "instantia."[3] Hæc vatis in modum dictitans, venas resolvit.[4] Documento sequentia erunt, benè Arruntium morte usum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, jussu senatûs in carcerem fertur. Stuprorum ejus ministri, "Carsidius "Sacerdos,[5] prætorius, ut in insulam deportaretur; Pontius "Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: et eædem "pœnæ in Lælium Balbum" decernuntur: id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promtus adversùm insontes.

[1] *Arruntius.* L. Arruntius ab Augusto laudatus Annal. I. 13.

[2] *Imminentis.* Caii Caligulæ.

[3] *Acta et instantia.* Acta, quæ odit; instantia, quæ metuit.

[4] *Venas resolvit.* Extat adhuc ejus monumentum cum inscriptione, in viâ Prænestinâ. Ficoroni, *Roma Antica*, I. 17.

[5] *Sacerdos.* Nomen proprium, non verò dignitas.

49. Iisdem diebus Sex. Papinius[1] consulari familiâ, repentinum et informem exitum delegit, jacto in præceps corpore: causa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata,[2] adsentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum advolvéretur, "luctumque communem,[3] et magis imbecillum tali super casu fœminarum animum," aliaque in eumdem dolorem mœsta, et miseranda diu ferret, Urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

50. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimulatio[4] deserebat. Idem animi rigor: sermone ac vultu intentus, quæsitâ interdum comitate, quamvis manifestam defectionem[5] tegebat: mutatisque sæpiùs locis, tandem apud promontorium Miseni[6] consedit, in villâ, cui L. Lucullus[7] quondam dominus: illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis solitus, consilii tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, et per speciem officii manum complexus, pulsum venarum attigit; neque fefellit:[8] nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, "instaurari epulas" jubet, discumbitque ultra solitum; quasi honori

[1] *Sex Papinius.* De ejus consulatu supra cap. 40.

[2] *Pridem repudiata.* Repudiata à filio, cùm thalamum ejus nefariè invaderet.

[3] *Luctumque communem.* Luctumque in filii morte parentibus omnibus communem, et graviorem adhuc in fœminis propter minorem animi firmitudinem.

[4] *Nondum dissimulatio.* Tacit. Annal. IV. 71. *Nullam æquè Tiberius ex virtutibus suis, quàm dissimulationem* dilexit; nullam diutiùs retinuit.

[5] *Manifestam defectionem.* Defectionem virium corporis, quamvis manifestam, tegebat.

[6] *Promontorium Miseni.* Nunc *cape Miseno,* in Campaniâ ac sinu Puteolano.

[7] *L. Lucullus.* Olim C. Marii villâ, quam L. Lucullus emit quingentis millibus ac ducentis denariis, *Angl.* 16,673*l.* 6*s.* 8*d.* Plutarch. in Mario, p. 425. Extant adhuc ejus rudera prope Miseni promontorium.

[8] *Neque fefellit.* Tiberium.

abeuntis amici tribueret. Charicles tamen "labi spiritum, "nec ultra biduum duraturum" Macroni firmavit: inde cuncta colloquiis inter præsentes, nuntiis apud legatos et exercitus festinabantur. xvii. Kal. Aprilis,[1] interclusâ animâ, creditus est mortalitatem explevisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Cæsar egrediebatur: cùm repentè adfertur, "redire Tiberio vocem ac "visus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adfer-"rent." Pavor hinc in omnes; et ceteri passim dispergi, se quisque mœstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium[2] fixus, à summâ spe, novissima expectabat. Macro intrepidus, "opprimi senem injectu multæ vestis" jubet, "discedique ab limine." Sic Tiberius finivit,[3] octavo et septuagesimo[4] ætatis anno.

51. Pater ei Nero,[5] et utrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liviam, et mox Juliam familiam, adoptionibus transierit. Casus primâ ab infantiâ ancipites: nam proscriptum patrem exul secutus,[6] ubi domum Augusti privignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa,[7] mox Caius Luciusque Cæsares, viguere: etiam frater ejus Drusus[8] prosperiore civium amore erat. Sed maximè in lubrico egit, acceptâ in matrimonium Juliâ: impudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos Principis[9] penates duodecim annis, mox

[1] 17. *Kal. Aprilis.* Die 16. Martii.

[2] *Cæsar in silentium.* Caius, in silentium fixus, à summâ spe, quâ imperii primordia præceperat, novissima, id est, mortem citissimam, expectabat.

[3] *Sic Tiberius finivit.* Alii, ut mos est, de Tiberii morte vulgati rumores, quos memorat Suetonius in Tiber. LXXIII. rumusculorum, quàm veritatis studiosior.

[4] *Octavo et septuagesimo.* Vide not. et emend. ad Ann. VI. 50.

[5] *Pater ei Nero.* Tiberius Claudius Nero. Vide stem. Cæs. n. 67. Mater Livia, stem. Cæs. n. 66. De eâ multa Annal. V. 1.

[6] *Exul secutus.* In Siciliam. Vell. Paterc. II. 75.

[7] *Marcellus et Agrippa.* De Marcello, Agrippâ, Caio et Lucio dictum supra Annal. I. 3. et in stem. Cæs. n. 17. 47. 48 et 49.

[8] *Frater ejus Drusus.* Germanici pater. Vide stem. Cæs. n. 79.

[9] *Vacuos Principis.* Vacuos Augusti penates, Caio et Lucio Cæsa-

rei Romanæ arbitrium [1] tribus fermè et viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vitâ famâque quoad privatus,[2] vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus [3] superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: [4] intestabilis [5] sævitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: postremò in scelera simul [6] ac dedecora prorupit, postquàm, remoto pudore et metu, suo tantùm ingenio utebatur.

ribus defunctis, exule Postumo Agrippâ.

[1] *Rei Romanæ arbitrium.* Verè et eleganter dictum. Libertatem Romanam armis labefecerat Cæsar; luxu corruperat Augustus; dissimulatione oppressit Tiberius, Romani imperii et artis politicæ conditor: quo melior Princeps haberi facilè potest, callidior vix potest excogitari. Cæsarem animo, Augustum ingenio expressurus, nisi certiorem dominationis viam reperîsset: virtutes ac vitia ita attemperans, ut in eo nec virtutes vitiis, nec vitia virtutibus imminuerentur. *Τιβέριος μὲν δὴ πλείστας μὲν ἀρετὰς, πλείστας δὲ κακίας ἔχων, καὶ ἑκατέραις αὐταῖς, ὡς καὶ μόναις, κεχρημένος*, Dio, LVIII. p. 639.

[2] *Quoad privatus.* Hæc verè et elegantissimè laudavit Velleius, II. 103. 106, 114. In principatu gesta, sæpe mendax, sæpiùs adulator exaggerat, II. 126 et 127.

[3] *Ac Drusus.* Tiberii filius. Vide stem. Cæs. n. 70.

[4] *Incolumi matre.* Liviâ.

[5] *Intestabilis.* Sævitia detestabilis. De hoc verbo jam supra cap. 40.

[6] *In scelera simul.* In scelera cædibus, in dedecora impudicitiis prorupit.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD

SEX PRIORES LIBROS

C. CORNELII TACITI

ANNALIUM.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM PRIMUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

C. *Cornelii Taciti.* A vetustis editionibus abest prænomen. Deinde temerè editum, *P. Cornelii Taciti.* Errorem dedocuit Sidonius, IV. Epist. 14. de quâ actum inter testimonia Veterum. Sidonio adstipulantur MSS. Reg. et Farnes. In Reg. C. Cornelii Taciti Historici illustris xxx librorum quos aedidit fragmenta incipiunt. In Farnes. teste Lipsio, *C. Cornelii Taciti Romanas Historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus.*

Annales. Annales suos ipse Tacitus memorat, Annal. IV. 32. Et à Jornande, inter Veterum testimonia laudato, *Annalium Scriptor* appellatur. Itaque meritò antiquam inscriptionem restituit Rhenanus. Malè Puteolanus, *Actionum diurnalium:* alii ex MS. Vatican. *Actorum diurnalium.* Annales intèr et Historiam id discriminis, quod Annales breviores et compressiores, amplior et fusior Historia. Plus artis et voluptatis in Historiâ, plus veritatis et utilitatis in Annalibus. At vel in ipsis Annalibus arte et voluptate præstat Tacitus.

Cap. i. *Urbem Romam.* Ab hexametro scribendi initium fecere Tacitus,

Urbem Romam à principio reges habuere,

et Sallustius in Jugurth. v.

Bellum scripturus sum quod populus Romanus.

Ab hemistichio Livius, i. 1.

Facturusne operæ pretium sim.

Id, quod casu, non consilio, optimis scriptoribus excidit, neque arguerim, neque laudaverim. Aliquid tamen poeticum referre debet historici stilus. In vetustissimorum temporum historiis, in libris, qui chronici appellantur, numeris quidem solutæ narrationes videntur, non ita tamen, ut non facilè "invenias disjecti membra "poetæ;" scilicet primordia gentium memoriæ, quasi *carmina necessaria*, mandabantur. Quorum exempla nullo negotio in T. Livii Hist. Libro i. reperias. Ceterùm in aliis locis numerosiores versus Tacitus adhibet: ex. gr.

Auguriis patrum, et priscâ formidine sacram.

Germania, 39.

Sic apud Livium:

Hæc ubi dicta dedit, stringit gladium, cuneoque;

apud Sallustium:

Cnæi Pompeii veteres, fidosque clientes;

et apud Nepotum:

Post natos homines, ut cùm privatus obîsset.

Veteris populi Romani. Sic MS. Flor. Perperam emendaverat Vertranius, *veteris reipublicæ.*

Deterrerentur. Muretus aliique nonnulli emendant, *deterentur:* non ineptè, sed minimè probabiliter, refragantibus libris omnibus. Immo decora et optima ingenia deterrentur: honesta ac bona deteruntur.

Cap. 3. *Bonum militia.* Mallet Heinsius, *bonum militiæ.* At nihil mutandum. Vide Misc. Obs. ix. 283.

Destinari consules. Optimè Ryckius et recentiores. Perperam in veteribus editionibus, *destinare.* Consules enim destinati, seu designati sunt, ut patet ex nummis. Nec omittendum monumentum Ancyranum, quod ex exemplari à Cl. Pitton de Tournefort Ancyræ, nunc *Angora,* descripto, auctius emendatiusque, quàm Gruterus, Gronovius, Pitiscusve, publicavit eruditus Chishull, *Antiquitates Asiaticæ,* p. 173:

Inter FILIOS. MEOS. QUOS. SIN*istra sors* MIHI. ERIPVIT. EORVM. CAIVM. ET. LVCIVM, CAESARES. *natu maximos.* HONORIS. MEI. CAVSA. SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. ANNVM. QVINTVM. ET. DECIMVM. AGENTIS. (id est, *agentes.*) CONSULES. DESIGNAVIT. VT. EVM. MAGISTRATVM. INIRENT. POST. QVINQVENNIVM. ET. EX. EO. DIE. QVO. DEDVCTI. SVNT. IN. FORVM. VT. INTERESSENT. CONSILIIS. PVBLICIS. DECREVIT. SENATVS. EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. IVVENTVTIS. VTR*um*QVE. *eo*RVM. PAR*mis. e*T. HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT.

Mors fato propera. De his Cæsaribus Florus, IV. 12. *Ambo fato breves, sed alter inglorius:* Lucius scilicet, Massiliæ extinctus. Alter verò egregius et laudandus, de quo ita Cenotaphium Pisanum, cujus inscriptionem accuratissimè edidit Cl. Gori, *Inscript. Antiq.* vol. II. p. 10. tab. 2. CVM *Ad. II*II. NONAS. APRILES.(A.U.C. 757.)ALLATVS.ESSET.NVNTIVS.CAESAREM. AVGVSTI. PATRIS. PATRIAE. *po*NTIF. MAXSVMI. CVSTODIS. IMPERI. ROMANI. TOTIVSQVE. ORBIS. TERRARVM. PRAESI*dis.* FILIVM. DIVI. NEPOTEM. POST. CONSVLATVM. QVEM. VLTRA. FINIS. EXTREMAS. POPULI. *Rom*ANI. BELLVM. GERENS. FELICITER. PEREGERAT. BENE. GESTA. RE. PVBLICA. DEVICTEIS. AVT. IN.*fi*DEM. RECEPTIS. BELLICOSISSIMIS. AC. MAXSIMIS. GENTIBVS. IPSVM. VOLNERIBVS. PRO. RE. PV*bli*CA. EXCEPTIS. EX. EO. CASV. CRVDELIBVS. FATIS. EREPTVM. POPVLO. ROMANO. IAM. DESIGNATV*m*. IVSTISSVMVM. AC. SIMILLVMVM. PARENTIS. SVI. VIRTVTIBVS. PRINCIPEM.

Qui plura desiderant, eruditum Em. Norisii opus, de Cenotaphiis Pisanis. Velleium Paterculum, II. 102. Suetonium in Aug. LXV. adeant.

Pluribus munimentis. Optimè emendavit Lipsius. Mendosè Beroaldus, *pluribus monumentis.* Infra Hist. IV. 52. *Non legiones, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quàm numerum liberorum.*

Cap. 4. *Omnes.* Vide Misc. Obs. IX. 282.

Ægro et corpore. Muretus mallet. *etiam.* Vellet Lipsius trajici, *et ægro corpore.* Nihil mutandum.

Exulem egerit. Mureto placeret, *exul egerit.* Eleganter quidem. Sicque ipse Tacitus Annal. III. 38 et 44. At aliter quoque Hist. III. 2. IV. 2.

Aliquid quàm. Tentat *aliud quidquam.* Benè: sed non necessariò.

Cap. 5. *Gnarum id Cæsari.* Optimè Lipsius. Perperam Beroaldus, *C. Navum id Cæsari.* Albericus Gentilis in Lectt. Virg. cap. XIX. p. 177. conj. *Liviam id Cæsari.*

Acribus namque custodiis. Incassum Heinsius, *arctioribus.* Paribus custodiis satiùs fore mihi videbatur olim: nam *acres custodias* vix alibi mihi lectas recordor: nunc præfero *arctius* vel *arctioribus* custodiis. Vide Misc. Obs. IX. 282 et 283.

Cap. 6. *Quandòque ipse.* Sic MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Malè Beroaldus et alii, *quandòcumque. Quandòque* sæpe usurpatum pro *quandòcumque.* Vide J. Fr. Gronovium in Livium, I. 24.

Cap. 7. *Tanto magis falsi.* Opinabar, *tanto magis fassi,* quò illustriores, eò apertiores ruebant in servitium, dum Tiberii benevolentiam hoc ipso aucuparentur. Sed et vulgata ferri potest. Vide Misc. Obs. IX. 283.

Ne læti. Emendabat Illustr. Pellicerius, *ne læti—neve tristiore primordio.* Malè in veteribus editionibus, *neu tristior.* Emendandum, *tristiores,* rectè monuit Beroaldus.

Adulationes miscebant. In veteribus omnibus editionibus, *adulatione.* Lipsius et recentiores, *adulationes.* Tentavit Muretus, *lacrymas gaudio, questus adulatione miscebant.* Ernestus, *lacrymis gaudium, questus adulatione.* Si quid mutandum, Ernestinam emendationem probarem. *Adulationem* scilicet reponi oportet, etsi nec malè Muretus. Vide Misc. Obs. IX. 283.

Apudque eos. Apud Coss. emendabat Muretus.

Inductam dubitationem. Frustra tentat Gronovius, *indutam.* Ante Gronovium id dubitanter proposuerat Latinus Latinius.

CAP. 8. *In familiam nomenque Augustæ.* Liviam in nomen et familiam Juliæ gentis fuisse adscitam nemo inficiari potest, cùm id conceptis verbis pronuntient Dio, LVI. p. 600. Velleius, II. 75. Ovidius Fast. I. 532. Tacitus Annal. V. 1. Ipseque Plinius, X. 55. XIV. 6. Novi equidem eruditum Harduinum mentem mutâsse, et in posteriore suâ editione *Liviam* pro *Juliâ* scripsisse: sed perperam, et refragantibus MSS. libris.

Trecenos nummos. De his Augusti legatis paulo aliter, et fortè accuratiùs, Suetonius in Aug. CI. *Legavit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies sestertiûm, prætorianis militibus singula millia nummorum, cohortibus urbanis quingenos, legionariis trecentos nummos.* Nec enim verisimile legionarios cohortibus Urbanis fuisse æquatos. Summa tota legatorum Augusti fuit fermè *Angl.* 875,000*l.* Emendavi, *legionariis atque cohortibus.* Malè enim Beroaldus aliique veteres, *legionariis autem cohortibus.* Meliùs Freinshemius et Ryckius, *legionariis autem et cohortibus.* At cùm in MS. Flor. legatur, *legionariis aut cohortibus,* mendosè quidem, licèt Jac. Gronovio et Recentioribus probatum, omnino emendandum *atque,* ut ipse sensus postulat. *Aut* et *atque* in MSS. sæpe permutari jam à Cortio ad Sallustium in Jugurth. LXXXII. observatum, et plurimis exemplis demonstratum. Cohortes civium Romanorum appellantur, ut à sociorum cohortibus distinguantur.

CAP. 9. *Idem dies accepti quondam imperii princeps, et vitæ supremus.* De anno accepti imperii nihil certi occurrebat, cùm notas edidi. Hæc posteà mente revolvens, adverti huc optimè

referri posse partem hanc monumenti Ancyrani apud Cl. Chishull, *Antiquitates Asiaticæ*, p. 172. IMPERIVM. MIHI. DEDIT. RESPVBLICA. *vti*. PRAETORI. SIMVL. CVM. CONSVLIBVS IR*tio et Pansâ*. *Huic* AVTEM. EODEM. ANNO. ME. *suffectum* CONSVLEM. *cùm edi*DISSET. ET. TRIVMVIRVM. REIPVBLICAE. CONSTITVE*ndæ* QVI. PARENTEM. CON*iurati occidissent*. IN. EXILIVM. EXPVLI. IVDICIIS. LEGITIMIS. VLTVS. POSTEA. BELLVM. INFERENTIS. (id est, *inferentes*.) REIPVBLICAE. *Philippensi prælio oppressi*. Itaque ut Augustus obiit die 19. mensis Augusti, A. U. C. 767. ita imperium accepisse videtur die 19. Augusti, A. U. C. 711.

Valerium Corvinum. In MS. Flor. *Corvum*. At libri editi fermè omnes, et ceteri scriptores *Corvinum* vulgò appellant.

Dum interfectores. Ita Pichena et recentiores fermè omnes. In MS. Flor. et editione principe, *tunc interfectores;* Rhenanus *ut interfectores*. Mallet Jac. Gronovius, *multa Antonio tunc, interfectores patris ut ulcisceretur*. Melior Vulgata ac recepta emendatio.

CAP. 10. *Acceperit*. Muretus malebat *acceperat:* sc. quia mox *fecere*. Tacitus utroque modo utitur: paulo antè *invaserit*. Sed sæpiùs tamen plusquamperfecto, ut attentus lector facilè observabit. ERN.

Qui fecere laudatas. Muretus, *qui cepere*. Nihil mutandum. *Cœpere*. Ita scripti; *an fecere?* Locus luxatus. fortè, *Qui repererere*. *Cœpere* est ex mutilatione vocis. Vide Misc. Obs. IX. 283 et 284.

Julos. In MS. Flor. *Julios:* ita quoque scriptores Græci Dio et Eusebius. At Horatius, IV. od. 2. Velleius et Suetonius *Julum* appellant. Ab Julo, Æneæ filio, ob maternum genus ita dictum fuisse probat Perizonius, Animadvers. Historic. cap. 3. p. 151.

Q. Tedii et Vedii Pollionis luxus. Luxum et crudelitatem Vedii Pollionis, qui Murænas humano sanguine saginabat, quomodò castigaverit Augustus, scribit Seneca, *de irâ*, III. 40. Pluribus Dio, LIV. p. 536. Vide et Plinium, IX. 23. Haud ita certum alterius ganeonis nomen. In MS. Flor. *nuberetque Tedii et Vedii*.

Beroaldus edidit, *nuberet quæ Tedii;* conjectans emendandum, *qui Tedii.* In recentioribus editionibus, *qui Atedii,* vel *qui Tedii.* Rhenanus, *Q. Vedii Pollionis. Que, quæ, qui* mendosa esse, et ex prænomine Q. nata, certum videtur. Ex ceteris literis existimo olim scriptum fuisse, *Q. Haterii.* Hunc hominem fortè memorat Plinius, VII. 53. *Cornelius Gallus, Prætorius, et Q. Haterius, eques Romanus, in Venere obiere.* Nihil tamen ex levi conjecturâ mutandum. Infra Annal. III. 57. Beroaldus quoque ediderat, *atque Haterius,* pro *at Q. Haterius;* et Annal. IV. 21. *Pisonemque graviùs,* pro *Pisonem Q. Granius.* [Anne corrigamus, *Q. Atedii?*]

Gravior domui. MS. Flor. *gravius.* Conjiciebat Beroaldus, *gravis.* Meliùs Pichena et recentiores, *gravior.*

Habitu vultuque. Ita emendandum rectè monuit Heinsius: recepere Ernestus et recentiores. Suffragatur Suetonius in Tiber. LXVIII. *Incedebat cervice rigidâ et obstipâ: adducto ferè vultu, plerumque tacitus.* Vide etiam Tacitum infra cap. 33. *Sermone, vultu, adrogantibus et obscuris.* Beroaldus et alii, *habitu cultuque.* Vide Misc. Obs. IX. 284. Tacitus autem conjungit *vultum habitumque,* XVI. 22. Hist. I. 17. II. 52. Sic et habitus cultusque junguntur ab iis, qui et indolem rei, *φύσιν,* ingenium seu formam sc. constitutionem, et speciem exteriorem, à culturâ vel educatione additam exprimere cupiunt. Sic Virg. Georg. I. 52. *habitum cultumque* de agris sc. locis adhibet. Sed Tacitus infra II. 59. tria ista rursus conjungit: *Tiberius, cultu habituque ejus* (Germanici) *leniùs perstricto, acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introîsset;* tum Hist. IV. 64. *instituta cultumque patrium.* Ita non ambiguum sit, quomodò legi debeat. Et cùm ex ingressu vultuque perspiciatur *habitus* animi, possit *vultus* omitti, habitusque Tiberii, in quo avita erat indoles arrogantiæ, etiam arrogantiam vultus comprehendere. *Cultus* autem non solùm est in vestitu, sed in omni vitâ, corpore, animo, quatenus hæc curantur. Neque profectò Tiberio cultus fuit comis, sed suus, silentii, obscuritatis sævitiam tegentis, affectationis, insignia habens, luxuriosus et atrox, cet. Noster infra cap. 33. Germanicum conferens cum Tiberio inquit: *Nam juveni civile ingenium, mira comitas, et diversa à Tiberii sermone, vultu, arrogantibus et*

obscuris. Jam quo referas comitatem illam non vultu solùm, sed et sermone diversam, nisi ad cultum? Putem verò etiam, Tiberium, utì alienum se à Græcorum cultu, et sermone affectavit, ita in eo modum id temporis excusatum excessisse. Itaque melius sit retinere *habitum cultumque et instituta. Habitum* sequitur *cultus,* ab utroque sunt *instituta,* consuetudo et mores sc. vivendi ritus. Crollius, in Bipont. ed.

Cap. 11. *Opes publicæ continebantur. Opes publicæ eo continebantur,* ni fallor. Vide Misc. Obs. IX. 285.

Et largitiones. Largitiones suas, tanto dignas Principe, et nemini adhuc satis attentè observatas, fusè recenset Augustus in monumento Ancyrano apud Cl. Chishull, Antiquitates Asiaticæ, p. 173 et seq. PLEBEI. ROMANAE. VIRITIM. SS. TRECENOS. *Angl.* 2*l.* 10*s.* NVMERAVI. EX. TESTAMENTO. PATRIS. MEI. ET. NOMINE. MEO. QVADRINGENOS. *Angl.* 3*l.* 6*s.* 8*d.* EX. BELLORVM. MANIBIIS. CONSVL. QVINTVM. DEDI. ITERVM. AVTEM. IN. CONSVLATV. DECIMO. EX. PATRIMONIO. MEO. HS. QVADRINGENOS. CONGIARI. VIRITIM. PERNVMERAVI. ET. CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO. EMENSVS. SVM. ET. TRIBVNITIA. POTESTATE. DVODECIMVM. QVADRINGENOS. NVMMOS. TERTIVM. VIRITIM. DEDI. QVAE. MEA. CONGIARIA. PERVENERVNT. *ad civ*IVM. MILLIA. NVNQVAM. MINVS. QVINQVAGINTA. ET. DVCENTA. (malè supplevit eruditus Chishull, *ad sestertiûm millia nunquam minùs quinquaginta et ducenta;* quod adhuc pejùs taxavit *Angl.* 405,260*l.* 4*s.* 4*d.*) TRIBVNITIAE. POTESTATIS. DVODEVICINSIMVM. CONSVL. XII. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBEI. VRBANAE. SEXAGENOS. DENARIOS. *Angl.* 2*l. totaque congiarii summa fuit Angl.* 621,730*l.* VIRITIM. DEDI. ET. CVOIVIS. pro *cuivis.* MILITVM. MEORVM CONSVL. QVINTVM. EX. MANIBIIS. VIRITIM. MILLIA. NVMMVM. SINGVLA. *Angl.* 8*l.* 6*s.* 8*d.* DEDI. ACCEPERVNT. ID. TRIUMPHALE. CONGIARIVM. IN. C*oloniis.* HOMINVM. CIRCITER. CENTVM. ET. VIGINTI. MILLIA. CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBEI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPERVNT. DEDI. EA.

MILLIA. HOMINVM. PAVLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. PECVNIAM. *pro.* AGRIS. QVOS. IN. CONSVLATV. MEO. QVARTO. ET. POSTEA. CONSVLIBUS. *M. Crasso et* CN. LENTVLO. AVGVRE. ADSIGNAVI. MILITIBVS. SOLVI. MVNICIPIS. EA. SESTERTIVM. CIRCITER. SEXIENS. MILLIENS. *Angl.* 5,000,000*l.* FVIT. QVAM. *ex.* COLLATIONIBVS. *pro* PRAED*iis* NVMERAVI. ET. CIRCITER. BIS. MILLIENS. ET. SESCENTIENS. *Angl.* 2,166,666*l.* 13*s.* 4*d.* QVOD. PRO. AGRIS. PROVINCIALIBVS. SOLVI. ID. PRIMVS. ET. SOLVS. OMNIVM. QVI. DEDVXERVNT. COLONIAS. MILITVM. IN. ITALIA. AVT. IN. PROVINCIIS. AD. MEMORIAM. AETATIS. MEAE. FECI. ET. POSTEA. *Ti.* NERONI. ET. CN. PISONI. CONSVLIBVS. ITEMQVE. C. ANTISTIO. ET. D. LAELIO. COS. ET. C. CALVISIO. ET. L. PASIENO. CONSVLIBVS. *Lentulo et* MESSALINO. CONSVLIBVS. ET. L. CANINIO. ET. Q. FABRICIO. CONSVLIBVS. *Veteranis qu*OS. EMERITEIS. STIPENDIS. IN. SVA. MVNICIP*ia reduxi.* PRAEM*ia ære num*ERATO. PERSOLVI. QVAM. IN. REM. SEST*ertium* MILL*iens quinquiens,* aut *centiens,* aliusve id genus numerus extritus est. IMPENDI.

QVATER. PECVNIA. MEA. IVVI. AERARIVM. ITA. VT. SESTERTIVM. MILLIENS. ET. QVINQVIENS. *Angl.* 875,000*l.* AD. EOS. QVI. PRAEERANT. AERARIO. DETVLERIM. ET. M. *Æmilio.* ET. L. ARVNTIO. COS. IN. AERARIVM. MILITARE. QVOD. EX. CONSILIO. fortè *Tiberii* CO*nstitu*TVM. EST. EX. *quo.* PRAEMIA. DARENTVR. MILITIBVS. QVI. VI*ginti* stipendia. EMERVISSENT. HS. MILLIENS. ET. SEPTINGENTI*ens. Angl.* 1,458,333*l.* 6*s.* 8*d.* *Tib.* Cæsaris nomine et MEO DETVLI.

Miraris opes liberalitatemque Augusti, qui, minimâ computatione, nec æstimatis frumentationibus, annum agens ætatis suæ, quo hæc scripta sunt, septuagesimum sextum, *Angl.* 13,426,990*l.* erat elargitus. Beneficum Principem miratus, cogita nunc multo majores tum in ædificiis publicis, tum in ludis, impensas: et venerare Augustum, qui cùm tam multa profunderet, oblatis abstinuerit; et ad exemplum Principum magis, quàm ad sui ostentationem, scripserit in eodem monumento.

AVRI. CORONARI. PONDO. TRIGINTA. ET. QVINQVE. MILLIA. *Angl.* 1,575,000*l.* MVNICIPIIS. ET. COLONIIS. ITALIAE.

CONFERENTIBVS. AD. TRIVMPHOS. MEOS. QVINTVM. CONSVL. REMISI. ET. POSTEA. QVOTIENSCVMQVE. IMPERATOR. APPELLATVS. SVM. AVRVM. CORONARIVM. NON. ACCEPI. DECERNENTIBVS. MVNICIPIIS. ET. CON*ferentibus* quæ tunc ADQVE. pro *atque* ANTEA. DECREVERANT.

CAP. 12. *Legere aliquid aut evitare.* Repudiare, respuere, vel deprecari. *Rursum,* quod auribus est gratius, pro vulg. *rursus* recepit Ruperti cum Wolf. è cod. Flor. et antiq. edd. *etenim* è *vultu* Tiberii, non satis iram sc. indignationem dissimilantis. Præpositiones sæpe omittit Tacitus. Iram verò Tiberii Gallus adulatione lenire conatur et ingeniosâ arte.

Addidit laudem de Augusto. Fortè leg. *de laudibus Augusti* cum Mureto, vel *laudem Augusti* cum Wolf. qui tamen usum liberiorem particulæ *de* sæpiùs à se notatum dicit in optimis scriptoribus—*in togâ,* pace.

CAP. 13. *M. Lepidum.* Ita editiones veteres et recentiores. Perperam emendaverat Lipsius, *Manium Lepidum.*

Avidum, at minorem. In libris editis, *et minorem.* Pellicerius, Muretus emendabant, *sed minorem.* Ad sensum accommodatè. Sed ex veteris scripturæ reliquiis veriùs, *at.*

Non adesse caput reipublicæ. Ita Rhenanus. Corruptè MS. Flor. *adēsse aput te reipublicæ.* Beroaldus, *apud te.* Frustra tentant alii, *non esse caput te,* vel *non esse apud te caput.* Aldus, *non adesse apud te rempublicam.*

Genua advolveretur. Mallet illustr. Pellicerius, *genibus.* Nihil tamen mutaverim.

Ejusque. Optimè Cujacius et Lipsius. Perperam in veteribus editionibus, *et usque.*

Curatissimis precibus. Sic MS. Flor. Beroaldus, *acuratissimis.* Minutianus, *accuratissimis.*

CAP. 14. *Deminutionem.* Sic MS. Flor. et passim scriptum, *deminuo.*

Se non excessurum. Excessit tamen, teste Dione, LVIII. p. 634. A. U. C. 786. *Quindecim fuerunt Prætores: idque multis annis*

accidit, ut nonnunquam sedecim, nonnunquam uno aut duobus pauciores. Πεντεκαίδεκα στρατηγοὶ ἐγένοντο· καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη· ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἑκκαίδεκα, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. A. U. C. 764. Principe Augusto, fuerant quoque sedecim, vide Dionem, LVI. p. 586.

CAP. 15. *E campo comitia ad patres translata.* Stante republicâ, viguere comitia, et suffragiorum libertas. Comitiorum jura minuit Julius Cæsar, eaque *cum populo partitus est,* Sueton. in Jul. XLI. *Pristinum jus reduxit* Augustus, Sueton. in Aug. XL. ita tamen ut aliis artibus in comitiis imperaret, vide Dionem, LIII. p. 511. LVI. p. 596. Callidior Tiberius ad patres transtulit, ut in se faciliùs et sine invidiâ traheret. Nec deinde, nisi simulata fuere comitia. Omnia pro Principis arbitrio gesta, Dio, LVIII. p. 633 et 634.

Per circum triumphali veste. Existimat Cl. Ernestus transponenda verba, et emendandum: *utque triumphali veste uterentur. Per circum curru vehi haud permissum.* Minimè probaverim: scriptor adulteraretur.

Annua ad prætorem. In MS. Flor. *annum ad prætorem. Annua* emendârunt plurimi. Ad veterem scripturam propiùs accedit, *annuum,* Beroaldo, Aldo, Ernesto probatum.

Prætorias cohortes. Cujacius passim emendabat, *prætorianas.* At in inscriptionibus sæpe memorantur PRÆTORIÆ COHORTES. Vide Gruterum, p. 563. n. 11.

CAP. 17. *Binos denarios acciperent.* Ita Lipsius et recentiores. In veteribus editionibus, *acceperint.*

CAP. 18. *Properantibus Blæsus.* Malè tentat Gronovius, *operantibus.*

Pœnitentiam adcelerabo. Emendabat Cujacius, *pœnam.* Nihil mutaverim. Plus elegantiæ ac veritatis in *pœnitentiâ.*

CAP. 19. *Incipientes Principis.* Frigidè Acidalius, *incipientis. Vim meditentur.* Mallet Cl. Ernestus, *meditarentur.* Non necessariò.

Cap. 20. *Vetus operis.* In MS. Flor. *intus operis.* Optimè Lipsius, *vetus operis,* ut in Silio, IV. 534.

Gnaros belli, veteresque laborum.

Haud ita feliciter Muretus, *immitis operis.* Heinsius, *intentus.* Gronovius, *tritus.* Alii plurimi, *invictus.* Boxhornius, *intentus operi ac labori.* Quid si *intentus operis? Intentus operi,* qui diligenter laborat ipse: *intentus operis,* severus exactor alieni laboris. Vide Misc. Obs. IX. 286 et 287.

Cap. 21. *Sibi jam miscent.* Mallent Faernus et Pichena, *sibi immiscent.* At nihil mutandum. Durum videtur, *jam,* ob capitum divisionem. Non displicet, si conjunctim legeris.

Quominùs invidiam, misericordiam, metum et iras permoverent. Quominùs invidiâ, misericordiâ, metu et irâ permoverent, ni fallor, nempe commilitones permoverent.

Cap. 22. *Sepulturæ invident.* MS. Flor. *sepultura.* Multi emendant *sepulturam.* Meliùs et ex usu Taciti, *sepulturæ.* Vide Misc. Obs. IX. 287.

Hi sepeliant. Optimè Muretus et Lipsius, *hi.* Perperam in MS. Flor. et editionibus veteribus, *ii,* Librariorum errore. *Hos* enim manu monstrabat.

Cap. 25. *Repentè quies.* Conjectat Lipsius, *repens quies.* Nihil novandum.

Cap. 26. *Quæ proferret.* In MS. Flor. et editionibus veteribus ac recentioribus, *perferret.* Quidam emendârunt, *præferret.* Omnino emendandum, *proferret.* Hâc in re sæpe errârunt librarii. Sic apud Juvenalem, V. 390. legitur, *protulit;* apud Plinium, XVIII. 3. *proferam:* ubi olim scriptum, *pertulit,* et *perferam.*

Ad se nisi filios. In MS. Flor. et editionibus veteribus, *nisi ad se filios.* Lipsius et recentiores meritò verba trajecere, *ad se nisi filios.*

Cap. 28. *Claro repentè cælo.* Corruptè MS. Flor. *clamore*

pena cœlo. Edidit Beroaldus, *clariore penè cœlo.* Optimè emendavit Lipsius, *claro repentè cœlo.* Miror Jac. Gronovium adhuc tentantem, *luna clarore plena, cœlo visa languescere.*

Ac suis laboribus. Opinor, *hanc suis laboribus defectionem sideris adsimulans;* tum mox, *prosperèque cessura quò pergerent,* non *quæ:* cessura prosperè ea, ad quæ pergerent patranda. Aliter Gronovius. Vide Misc. Obs. IX. 288.

Quæ pergerent. Eleganter dictum. Malè Gronovius, *quæ urgerent.* Rhenanus, *quæ gererent.* Heinsius, *quo pergerent.* Davisius, *quæ agerent.* Si quid tentandum potiùs, *quæ peragerent:* et in MS. Flor. *a* margini additum. Sed inutile et frigidum.

Ii vigiliis. Optimè emendavit Lipsius. Pessimè in MS. Flor. et veteribus editionibus, *in vigiliis.*

CAP. 29. *L. Apronius.* Fortè idem de quo Plinius, XI. 37. sect. 85. *Quin et L. Apronii consularis viri filio detractos adipes, levatumque corpus immobili onere.*

CAP. 30. *Consederant.* Editio princeps aliæque veteres, *considerant.*

CAP. 31. *Vi sua cuncta tracturus.* Malè tentat Freinshemius, *tracturis.* Elegantissimè verò Illustr. Pellicerius, *in sua cuncta tracturus.* Minimè tamen absurdum, *vi suâ.* Ideo nihil mutavi, licèt Pellicerianam emendationem plurimùm probem.

Ab unaetvicesimanis. In MS. Flor. *unetvicesimanis.* Perperam Beroaldus edidit, *undevicesimanis.* Nusquam enim legionis XIX. passim verò XXI. mentio in Germaniâ occurrit, ut rectè animadvertit Lipsius. Edidi, *unaetvicesimanis,* non *unetvicesimanis,* quòd in Historiarum libris, quorum plurimi extant MSS. codices, *unaetvicesima, unaetvicesimani* sæpe appellentur.

Prima quoque. Prima legio dicta quoque Germanica, ut patet ex vetere lapide:

SEX. SAMMIO. VOLT
SEVERO. E. LEG. PRIMA
GERMANICA. &c.

quem eruditâ interpretatione illustravit Cl. de Bimard la Bastie apud Muratori, Novus Thesaur. Inscript. Vol. I. p. 91 et seq.

Cap. 32. *Destrictis gladiis.* Beroaldus, *districtis.* In melioribus libris, *destrictis.* Horat. III. Od. I. 17.

Destrictus ensis.

Verberibus mulcant. Ita MS. Flor. et editiones optimæ. Perperam Beroaldus, *mulctant.* Frequens librariorum error in vocibus *mulco, mulcto* vel *multo.*

Quòd neque disjecti. *Distracti* corrigunt viri summi. Sed id tantundem est: *disjecti* ponuntur pro separatis et dispersis. Vide Misc. Obs. IX. 288.

Vel paucorum instinctu. Optimè Rhenanus. Corruptè in MS. Flor. et editionibus veteribus, *nil paucorum instinctu.* Malè à quibusdam emendatum, *nec.* Ipsa vetus scriptura innuit, *vel.* Sicque Tacitus infra Annal. III. 54. *neque mihi aut vobis:* et Horatius, Epod. XVI. 5.

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisve rebus infidelis Allobrox.

Cap. 33. *Indomitum animum.* Puto *indomita animi;* ut *erectus et fidens animi.* Annal. IV. 59. *lætus animi.* II. 26. *incertus animi.* VI. 46. Vide Misc. Obs. IX. 288.

Cap. 34. *Per speciem exosculandi.* Ita MS. Flor. et editiones veteres. Sine auctoritate recentiores, *osculandi.* Sic infra Hist. I. 45. *exosculari Othonis manum,* ut rectè observat Jac. Gronovius.

Cap. 35. *Nudant universi.* MS. Flor. et editiones veteres, *universa corpora.* Recentiores edidere, *universi.* Et meritò. *Universa,* librariorum incuriam, aut scioli alicujus argutiolam redolent.

Materiæ, lignorum. Heinsius existimat, *lignorum,* redundare. Nihil tamen mutandum.

Quæruntur. Pellicerius et Heinsius mallent, *queruntur:* et distinguunt pòst, *Castrorum.* Retineri potest vulgata scriptura. Vide Misc. Obs. IX. 289.

Neu mortem. Hæc mutila esse opinatur Heinsius. Ernestus suspicatur emendandum, *ne morerentur.* Nihil mutaverim. Hæc enim antiquitatem, non errorem sapiunt.

In Germanicum ominibus. Frustra tentat Lipsius, *nominibus.*

Promtos ostentavere. MS. Flor. editiones veteres, et inter recentiores Jac. Gronovius, *promtas.* Meliùs, *promtos,* ut patet ex superioribus, *atrocissimus veteranorum—fuere etiam qui.* Malè Heinsius, *promta.* Illustr. Pellicerius, *se ostentavere. Se* omitti potest. Vide Misc. Obs. IX. 289.

Quidam singuli-propiùs incedentes. Immo, *quidam, et singuli propiùs incendentes,* h. e. exhortantes.—Primò agit de extremâ concione, mox de singulis, qui propiùs adstabant. possis et *intendentes.* Vide Misc. Obs. IX. 289.

Cap. 36. *At si auxilia.* Ita veteres editiones; et quidem optimè. Malè recentiores, *ac si.*

Periculosa severitas. Accusativos frustra obtrudit Heinsius. Nominativi eleganter hic usurpantur.

In ancipiti Respublica. Ita MS. Flor. et recentiores. Malè emendatum à Beroaldo, *republicâ. Rempublicam,* scil. fore: quare et præcedentia castiganda forsan, *periculosam severitatem, flagitiosam largitionem,* ut ad superiora referatur, *augebat metum.* Vide Misc. Obs. IX. 289.

Cap. 37. *Largitio differebatur in hiberna cujusque.* Optimè MS. Flor. et editiones recentiores. Pessimè Beroaldus, *largitio differebatur. In hiberna cujusquam non abscessere, &c.* Scripturam codicis Florentini feliciter divinaverat Josias Mercerus, meritâ laude non defraudandus.

Non abscessere. Frustra tentat Heinsius, Misc. Obs. IX. 289. *non adsensere.* Adsenserant quidem Primani ac Vicesimani: at cùm Quintani et Unaetvicesimani nollent in hibernia abscedere, donec largitio persolveretur, contracta est pecunia, et omnibus largitio persoluta.

Turpi agmine, cùm fisci. De fiscis videndus Vegetius, II. 20. Eorum rationem et usum fusè prosequitur. Scilicet donativorum, quæ milites consequebantur, dimidia pars sequestrabatur, ne per luxum, aut per inanium rerum comparationem, absumeretur: inter signa, interque aquilas servabatur, ut, depositi memores, de deserendo nihil cogitarent, et in acie fortiùs dimicarent. Quæque cohors decem folles, seu decem saccos, sepositæ isti pecuniæ destinatos habebat. *Addebatur etiam,* teste Vegetio, *saccus undecimus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causâ, ut si quis ex contubernalibus defecisset, de illo undecimo sacco ad sepulturam ipsius promeretur expensa.* Domitianus verò, ut accipimus ex Suetonio in Domit. VII. *Geminari legionum castra prohibuit: nec plusquam mille nummos, Angl. 8l. 6s. 8d. à quoquam ad signa deponi: quòd Lucius Antonius apud duarum legionum hiberna, res novas moliens, fiduciam cepisse, etiam ex depositorum summâ videbatur.* Hâc ipsâ Domitiani lege una legio in fiscis habere poterat XVI HS. *Angl.* 13,333*l.* 6*s.* 8*d.*

CAP. 38. *Præsidium agitantes vexillarii.* Cùm frequens occurrat vexillariorum mentio, de iis juvat diligentiùs inquirere.

DE VEXILLARIIS.

Vexillarii, de quibus tot diversæ eruditorum opiniones circumferuntur, ii sunt, qui nec sub signis, nec sub aquilis, sed sub vexillis militabant. Cuique legioni vexillum unum erat adtributum: inde in inscriptionibus apud Gruterum, p. 256. 8. VEXILLATIO LEGI. XX. apud Cl. Schoepflinum, Alsat. Illustrat. Vol. I. p. 441. VEXSILLATIO LEG. XXII. apud Tacit. Hist. II. 100. *Vexillarii quartæ decimæ et sextæ decimæ legionum,* III. 22. *Cum vexillis nonæ, secundæque, et vicesimæ, Britannicarum legionum;* et Annal. XIV. 34. *Quartadecima legio cum vexillariis vicesimariis:* Annal. IV. 73. *Vexilla legionum è superiore Germaniâ.* Vexillationes legionariæ generatim appellabantur *vexillarii è legionibus,* Tacit. Hist. III. 48.

At quibus militibus constabant hæ vexillationes? primò Veteranis, qui *sub vexillo* retinebantur, donec honestam missionem obtinerent, *ceterorum immunes nisi propulsandi hostis*. Tacit. Annal. I. 36 et 39. III. 21. Secundò *legionariis infirmis*, aut potiùs *convalescentibus*, Cæsar de Bello Gal. VI. 36. *Complures erant in castris ex legionibus ægri relicti: ex quibus, qui hoc spatio dierum convaluerant, circiter* CCC. *sub vexillo unà mittuntur*. Tertiò Tironibus: *vexillum Tironum* memorat ipse Tacitus, Annal. II. 78. Quartò Romanis omnibus, qui militabant, nec in legiones erant adlegendi. Sic apud Suetonium in Aug. XXV. Libertini, qui in Illyrico et Germaniâ, imperitante Augusto, militavere, *sub vexillo* fuisse dicuntur.

Ex his patet vexillariorum numerum definitum non fuisse, sed pro diversis circumstantiis diversum. In castris minorem locum quàm legionarii obtinebant. Idque innuit Hyginus in Gromatic. p. 72. *Vexillarii legionum eamdem pedaturam accipere debent quod cohors legionaria: ad sexcentenos homines computantur*. Cùm vexillationes in provincias mittebantur, iis virum aliquem insignem fuisse præpositum patet ex veteribus inscriptionibus apud Gruterum, p. CCCCVII. n. 1. L. FABIO. M. F. GAL. CILONI.—PRAEPOSITO. VEXILLATION. PERINTHI. PERGENTIB. et p. CCCCXLI. n. 4. L. NERATIO. C. F. Vol. PROCVLO—MISSO. AB. IMP. ANTONINO. AVG. PIO. AD. DEDVCENDAS. VEXILLATIONES. IN. SYRIAM. OB. BELVM. PARTHICVM. PRAEF. AERARI. MILITARIS.

Nunc verò difficiliora quædam de vexillariis facilè explices. *Tredecim vexillariorum millia* recensentur, Tacit. Hist. II. 83. Nec mirum, cùm plurimarum legionum vexillationes mitterentur, et plurimi essent tirones. *Vexillariis pulsis*, dicuntur *vires legionis non affuisse*, Tacit. Hist. II. 66. Meritò quidem: legio enim longè fortior fuit vexillariis, quorum vis exigua in convalescentibus; ars fermè nulla in tironibus: validiores veterani, sed numero impares, et longâ militiâ, atque annis, laborum intolerantes. Vexillationes ab Augusto inventas non fuisse ex earum dispositione, Juliique Cæsaris verbis manifestum est. Aliorum opiniones refutare superfluum, proponere sit satis. Lipsius, Milit. Rom. I. 8. contendit

vexillarios esse veteranos sub vexillo retentos. Pichena et J. F. Gronovius in Tacit. Annal. I. 38. De vit. Agric. 18. volunt esse legionarios aliquò et seorsim missos, *Angl. detachments.* Salmasius, Milit. Rom. cap. 19. pronuntiat esse levis armaturæ milites, *Angl. light troops*—Ernestus, edit. Taciti, Vol. II. p. 578. et in commentariis Societatis Regiæ Goettingensis, Vol. I. artic. XIII. docet esse tirones, *Angl. recruits.*

Utrùm fuerint quoque vexillationes auxiliorum, haud ita compertum. *Vexillarios* quidem *è cohortibus* memorat Tacitus, Hist. III. 6. *Germanicorum vexillationem* Suetonius in Galbâ, XX. *Germanorum vexilla* Tacitus, Hist. I. 31 et 70. Et. C. Julius dicitur apud Gruterum, p. CCCCXV. n. 5. TRIB.—VEXIL. DACOR. PARTHIC. Id est, *tribunus vexillariorum Dacorum, Parthicorum.* At auxiliares illi, qui sub suis vexillis militabant, et particulatim mittebantur, dici potuerunt vexillationes, licèt omnino diversi essent à vexillationibus legionariis.

Vexillationes posteriore ævo, non pedestri, sed equestri, nec legionariâ, sed externâ militiâ constitisse rectè probat eruditus Philip. à Turre, Monumenta veteris Antii, cap. IX. p. 127. quem consule, si volueris. Nec enim hæc recentioris ævi ad nos pertinent.

Mennius. Fortè corruptè, ut Hist. 3. 12. Suspicari possis *M.* vel *M. Ennius,* (ut 3. 49. *Clutorius* pro *C. Lutorius,* 13. 22. *Pantellus* et *Panteius* pro *P. Anteius,* et 12. 7. *Talledius* pro *T. Alledius,* vulgò malè legitur) vel *Memmius* vel *Menenius.* Vide Misc. Obs. IX. 290.

CAP. 39. *Ab senatu regressum jam.* Ita MS. Flor. Lipsius et recentiores. Pessimè Beroaldus, *ab senatu regressi jam.*

Reum subdere. Emendabat Illustr. Pellicerius, *reum subdidere.* At nihil mutandum.

Vexillum in domo Germanici. Id ne accipias de vexillo, sub quo retinebantur vexillarii; sed de ipso imperatoris vexillo, de quo Cæsar Bell. Gall. II. 20. *Cæsari omnia uno tempore erant agenda: vexillum erat proponendum, quod erat insigne, cùm ad arma concurri oportebat.* Tunicam fuisse coccineam testatur Plutarchus in

Bruto, p. 1002. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τῷ Βρούτου χάρακι καὶ τῷ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος φοινικοῦς χιτών. *Ortâ luce, propositum in castris tum Bruti tum Cassii signum pugnæ tunica coccinea.* In nummis, maximè Juliani aliorumque Imperatorum, hujus vexilli figuram adhuc extare existimo.

Recipitque in tribunal. Malè MS. Flor. et Beroaldus, *recepit.*

CAP. 40. *Eo in metu.* Frustra tentat Lipsius, *eô in motu.*

Si vilis ipsi salus. Malim, *si vilis ipsi salus sua.* Misc. Obs. IX. 290.

Diu cunctatus. Cunctandi quippe verbum cum quarto casu rectè conjungitur. Vide Misc. Obs. IX. 290.

Aspernatem uxorem. Minimè probabiliter Lipsius, *aspernante uxore.* Germanicus uxorem, pericula aspernantem, ut abiret perpulit.

Qui manebant. Mariti illarum fœminarum, qui manebant. Nec emendandum cum Lipsio, *quæ,* ut ad mulieres referatur.

CAP. 41. *Quod tam triste. Quid* scribendum. Vide Misc. Obs. IX. 290.

Et externæ fidei. Heinsius, *et externa fidei.* Duriùs quàm ut probetur.

Recens dolore et irâ. Malè tentat Heinsius, *doloris et iræ.* Immo *dolo et iræ* maluit Heinsius. Vide Misc. Obs. IX. 291.

CAP. 43. *Ferrum illud—detraxistis. Retraxistis.* Sed nihil potiùs muta. Vide Misc. Obs. IX. 291.

Qui meam quidem mortem. Illustr. Pellicerius suspicabatur emendandum, *qui ut meam.* Ingeniosè; sed non necessariò.

Cum militibus. Malè emendat Grotius, *commilitibus.* Ne vox quidem latina est. Pro illâ stare dicuntur Plinius, XXXVII. 2. Cæsar de Bello civ. II. 29. At in optimis editionibus apud Plinium, *militibus* non *commilitibus:* apud Cæsarem, *commilitones,* non *commilites.*

CAP. 44. *C. Cetronium.* Forsan *C. Petronium,* inquit Illustr. Pellicerius. Ut nihil mutandum. Immo apud Gruterum, p. 299. n. 1. C. CETRONIUS AEDIL. Cæsare Augusto consule VI. memoratur; et quantùm ex temporum ratione judicari potest, *C. Cetronii* legati pater fuisse videtur.

Centurionatum inde egit. Singulariter dictum: nihil tamen reprehenderim. Fortè etiam cùm centurio milites recenseret, id dictum Romanis centurionatum agere: cùm centuriones ipsos recenseret Germânicus, meritò dixit Tacitus, *centurionatum inde egit.* Malè divinat J. F. Gronovius, *centurionum inde delectum egit,* vel *centurionatus inde exegit:* Jac. Gronovius, *centurionatim inde egit.* Heinsius, *censum centurionum,* vel *centurionalem inde egit.* Pellicerius, *centurionata.* Alii, *centurionatum inde legit.* Vide Misc. Obs. IX. 291 et 292.

Retinebat ordinem. Perperam Beroaldus, *ordines.*

Dona militaria. In libris omnibus, si unam exceperis Cl. Lallemand editionem, *donaria militaria,* librariorum errore satis obvio; sic enim infra in MS. Flor. Annal. VI. 48. *Inter ludibria et pericularia,* perperam repetitâ vocis terminatione, ut rectè monuit Cl. Ernestus. *Donaria* de Diis tantùm latinè dicuntur, *dona* de hominibus. Moxque Annal. II. 9. *militaria dona* memorantur. Hunc Taciti locum egregiè illustrat Siccii Dentati et Manlii Capitolini fortitudo, ad eruditionem, et virtutis ac laudis incitamentum memoranda. Plin. VII. 28. *L. Siccius Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Aterio consulibus,* A. U. C. 300. *haud multo post exactos reges, vel numerosissima* maximæ fortitudinis *suffragia habet, centies vicies prœliatus, octies ex provocatione victor, quadraginta quinque cicatricibus adverso corpore insignis, nullâ in tergo. Item spolia cepit* 34. *donatus hastis puris duodeviginti, phaleris* 25. *torquibus tribus et* 80. *armillis* 160. *coronis* 26. *civicis* 14. *aureis* 8. *muralibus* 3. *obsidionali unâ, fisco æris* 10. *Angl.* 546*l.* 17*s.* 6*d.* (neque existimes cum erudito Harduino superpositam fuisse notæ denarii X. lineolam, quæ decies centena millia æris, *Angl.* 54,687*l.* 10*s.* significaret. Repugnat temporum et reipublicæ paupertas. At, ut opinór, olim scriptum XM. aut X. ∞. id est, æris decem millibus.) *Captivis et* XX. *simul bubus, imperatores novem*

ipsius maximè operâ triumphantes secutus—Rei militaris haud minora forent Manlii Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu vitæ. Ante decimum septimum annum bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, 6. civicas, 37. dona, 23. cicatrices adverso corpore exceperat.

CAP. 45. *Unaetvicesimæ. Malim* uniusetvicesimæ. Displicet enim ab aliis hìc legi unetvicesimæ, et Hist. I. 67. unaetvicesimæ. Certè meliùs, et ex usu linguæ Latinæ, in Tacito legerentur uniusetvicesimæ, unietvicesimæ, unametvicesimam.

CAP. 47. *Immotum adversùs eos sermones.* Optimè. Lipsius improsperè tentat, *immotus.*

Quos igitur anteferret? Rhenanus, *Ecquos.* Sine librorum auctoritate et necessitate.

Ac, ne postpositi. Frustra Heinsius, *hâc ne.* Misc. Obs. IX. 292.

Simul adolescentibus. Illustr. Pellicerius emendat, *simul de adolescentibus.* Utrumque latinè dicitur.

CAP. 48. *Quis finis.* Mallet Ernestus, *qui finis.* Nihil mutandum.

CAP. 49. *Honesta vulnera accepissent.* Eleganter Muretus, *excepissent.* At non necessariò.

CAP. 50. *Sylvam Cæsiam.* Lipsius et Bucherius mallent *sylvam Hesiam,* propter Hesum Deum. Nihil tamen mutaverim, cùm Deus ille appellaretur quoque Camulus, et summa sit nominum varietas.

Limitem—scindit. Ita libri omnes editi. Emendandum *scandit,* conjectat Lipsius: quem secutus est Cl. Eccardus, *de origine Germanorum,* p. 278. Nihil tamen mutaverim: nec peccat vulgata scriptura.

Concædibus munitus. Optimè Beroaldus et recentiores. Malè in editionibus plurimis, *munitur.* Perperam alii tentant, *munit.*

Ac ne pax quidem. Sic libri omnes; et optimo sensu, ut in notis supra explicavimus. Tentabat tamen eruditus Petavius, *ac ne fax quidem.* Ingeniosè certè; sed non probabiliter: licèt castrorum ignes passim memorentur apud veteres scriptores, ipsumque Tacitum infra cap. 65.

Cap. 51. *Flammisque pervastat.* Frustra tentat Freinshemius, *pervastata.*

Sine vulnere milites. Mallet Freinshemius, *sine vulnere militis, qui semisomnos, inermos, aut palantes ceciderat.* Non ineleganter. Nihil tamen mutandum.

Per saltus porrigeretur. Malè Heinsius, *progrederetur,* nec ad rem militarem consultè. Vide quæ diximus in notis. Vide quoque Misc. Obs. ix. 292.

Cap. 53. *Pandataria insula.* Libri omnes editi, *Pandateriâ.* Emendandum, *Pandatariâ,* ut patet ex ceteris scriptoribus, tum Græcis, tum Latinis. Eam cum Palmariâ insulâ confundere videtur Strabo, vii. p. 123. meritò distinxit Plinius, iii. 6. Vicina est insulæ, *Vento tiene.*

Longinquitate exilii. Malè vir eruditus apud Ryckium emendat, *exitii.* Ita quoque Gronovius.

In maritum accendebat. Frustra tentat Ernestus, *accenderat.*

Frustra speraverat. Freinshemius et Ernestus mallent *speraverit.* Nihil mutandum.

Cap. 54. *Sodalium Augustalium.* Augustalium dignitas in provinciis quoque pervulgata, sed sex tantùm viris commissa, ut probant inscriptiones plurimæ, quarum hæ præcipuæ: apud Cl. Schoepflinum Alsat. Illustrat. Vol. i. p. 527.

Ti. Cl. Carati. IIIIII. Avg.

Id est, *Tiberius Claudius Curatius Sevir Augustalis.* In aliâ insigni inscriptione:

NERONI CAESARI
GERMANICI F
TI. AVGVSTI. N. DIVI AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI.

memoratâ apud Gruterum, p. 237. n. 1. VI. VIR. AVGVST. *Seviri Augustales* appellantur. De his sodalibus vide Cl. Noris, Cenotaph. Pisan. Dissert. I. cap. 6. p. 56. Gori, Inscript. Antiq. Vol. II. p. 54.

Sodales Tatios. Ita MS. Flor. editiones veteres, Ernestus et recentiores. Lipsius et alii nonnulli sine librorum auctoritate emendant, *Titios.* Prætereà plurima disputant interpretes, ut Tacitum secum minimè consentire evincant. Hìc enim sodales Tatios à Tatio institutos tradit; et infra Hist. II. 95. eos à Romulo Tatio regi sacratos dicit. Pugnam sic dirimi posse rectè existimat Pichena. Tatius, Sabinorum rex, in partem Romani imperii acceptus, Tatios sodales instituit, ne Sabinorum religio periret. Mortuo Tatio, sodales illos ipsi Tatio sacravit Romulus, ut Sabinorum animos certiùs devinciret. A Tatiis sodalibus diversi videntur, *sodales Titii; ita dicti à Titiis avibus quas in auguriis certis observare solent,* Varro, de Linguâ Lat. IV. p. 23.

Tunc primùm cœpta. Beroaldus, *cœptos.* Optimè emendavit Lipsius, *cœpta.* Sic enim infra cap. 77. *At theatri licentia priore anno cœpta graviùs tum erupit.* De multiplici Augustalium ludorum institutione vide Dionem, LIV. p. 527 et 545. LVI. p. 600. Alios ludos hoc anno à Liviâ institutos ibidem memorat. Lipsii emendationem, *cœpta,* editores omnes assumserunt in ordinem, Tacito ipso infra auctore, aiunt. Quid ille affert infra c. 77? Nempe *hoc anno cœptam theatri licentiam.* Tamne serò, et universam? Licentiam histrionum et fautorum jam dudum sub Aug. pantomimorum amatore studiosissimo invaluisse, et ipsa res et historiæ loquuntur. Jam Horatius plebem in theatro viderat *depugnare paratam, si discordaret eques.* Minimè ergò totum hoc genus licentiæ *tunc invectum* dici potuit, cùm ludi Augustales darentur; sed hos ludos *tunc primùm institutos* turbavit discordia

quædam. Hoc affert vetus lectio, quam non solùm ferendam, sed conjecturæ etiam præferendam censemus. Nam *primùm cœptos* licebat dicere *ludos*, qui tunc primùm solemni modo acti et sive celebrati novum in modum, sive instaurati à senatu essent. Non enim est dubium, quin hi iidem ludi sunt, quorum pars, circense ludicrum, supra c. 15. in hunc annum Tribunis pl. concessum dicebatur.

CAP. 55. *Et repentino.* Muretus delebat particulam, *et.* Omitti, vel retineri potest.

Arminium ac Segestem. Utriusque, et Catumeri, Cattorum principis stemma proponendum, ad faciliorem hujus ac sequentis libri intelligentiam.

N
Cheruscorum Princeps.

SIGIMERUS
Velleius, II. 118.
Tacit. Annal. I. 60.
Uxor
N
Tacit. Annal. II. 10.

INGUIOMERUS
Tacit. Annal. I. 60.

FLAVIUS
Tacit. Annal. II. 9.
Uxor
N
Catumeri
Cattorum pr. filia
Tacit. Annal. XI. 16.

ITALICUS
Tacit. Ann. XI. 16.

ARMINIUS
Uxor
THUSNELDA
Tacit. I. 57.
Strabo, VII.
p. 292.

THUMELICUS
Strabo, VII.
p. 292.

N
Cheruscorum Princeps.

SEGESTES
Tacit. Annal. I. 57. 71.

THUSNELDA
Uxor
Arminii
Tacit. Ann.
I. 57.
Strabo, VII.
p. 292.

SEGIMUNDUS
Tacit. Ann.
I. 57.

SEGIMERUS
Tacit. Annal. I. 71.

SESITACHUS
Strabo, VII.
p. 291.
Uxor
RHAMIS
Strabo,
Ibid.

N
Cattorum Princeps.

CATUMERUS
Tacit. Annal. XI. 16.

N
Uxor
Flavii
Tacit. Annal.
XI. 16.

RHAMIS
Uxor
Sesitachi
Strabo, VII.
p. 291.

CAP. 56. *Regredienti metuebatur.* Ita editiones veteres, Ernestus et recentiores. Perperam ab aliis emendatum, *metuebantur.*

Nando tramiserat. Optimè Pichena, Ryckius et recentiores. Malè Beroaldus, *tramiserit,* quòd hæc cum superioribus conjungeret,

CAP. 57. *Rebusque motis.* Ita Lipsius et recentiores omnes: sic fermè etiam Tacitus infra Annal. XIV. 61. *Ducem tantùm defuisse, qui, motis rebus, facilè reperiretur.* Beroaldus et alii veteres, *rebus commotis.*

Anno, quo Germanicæ descivere. Hæc pertinent ad immensum bellum, quod exarsit sub M. Vinicio, A. U. C. 754. J. C. 1. ut ex Velleio Paterculo, II. 104. rectè collegit eruditus Ryckius. Hoc ergò anno Segimundus sacerdos Augusti adhuc vivi creatus fuerat apud Aram Ubiorum. Posteà ruperat vittas, profugus ad rebelles; et ut videtur, post Varianam cladem.

Bonæ societatis. Frustra tentat Ernestus, *nostræ* aut *Romanæ societatis.*

CAP. 58. *Idem conducere.* Quidam emendant, *conduceret.* At nihil peccat vetus scriptura.

Quam perniciem maluerit. Heinsius emendat, *maluerint.* Latinè quidem, sed non necessariò. Vide Misc. Obs. IX. 292.

Vetera in provinciâ. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Beroaldus et antiquæ editiones, *veterem.* Alii, *vetere.* Tentabat quoque Lipsius, *uberem.* Nefas à MS. codice discedere, licèt duriuscula sit verborum conjunctio, *sedem Vetera in provinciâ.*

CAP. 59. *Hominem Germanos.* Grotius mallet, *homines;* Heinsius, *ignominiam.* Nihil mutandum. Vide Misc. Obs. IX. 292. *Hominem.* Grotius *homines,* quam quidem rationem ornavit Gronovius eleganterque explicuit. Verùm illud miramur, qui ei probari potuerit languidissimè additum *homines,* quod nusquam ap. Tac. ita legi contendimus. Primùm verò vitiosum esse *hominem,* nemo dubitabit. Nam oratio statim conversa ad *rem,* quæ inexcusabilis *hominis,* cujus illud commissum sit, commemorationi repugnat; quatenus objectivus casus inest his ipsis, *Quod—viderint.* Quanquam id ferendum esset, si hujus verbi loco legeretur *adduxerit* aut simile quodpiam, quod à Segeste penderet. Etiam hoc argueris, quàm ridiculè loquatur Arminius, qui optare videatur, ut invisus socer excusationem et veniam impetret? Præterea aliâ quoque parte laboramus in hoc loco, siquidem *sacerdotium* sic nudè prola-

tum loquentis animum non explet, et excidisse videtur aliquid quod peregrinæ religionis contemtum indicaret. His incommodis omnibus medebitur conjectura nostra: *Redderet filio sacerdotium Romanum: Germanos, &c.* Nunc demum verbum *accusandi* nativâ fungitur potestate, quam obscurare temerè volebat Gronovius; simul ita vis et vigor redditur sententiæ. Wolf. Animad. in Tacit.

Satis excusaturos. Tentat Lipsius, *accusaturos.* Minimè necessariò.

Ignorantiâ populi Romani. Optimo sensu, alias gentes, ob longinquitatem et ignorantiam populi Romani, supplicia inexpertas, tributorum nescias, Romanis parêre: se verò hæc mala expertos, sine probro parêre non posse. Conjectat Lipsius emendandum *ignorantiam.*

Ille delectus Tiberius. Malè Heinsius, *ille Deo dilectus.* Id excogitavit, quòd in quibusdam editionibus, *dilectus* reperiatur, sciolorum errore, qui passim emendârunt, *dilectus, dilecti, diligo,* pro *delectus, delecti, deligo.* At Beroaldus, aliæque editiones optimæ notæ habent, *delectus, delecti.* Vide Misc. Obs. IX. 292 et 293.

Cap. 60. *Insepultæ dicebantur.* Heinsius malè emendat, *visebantur.* Romanis nondum visæ, insepultæ dicebantur. Vide Misc. Obs. IX. 293.

Cap. 61. *Ac memoriâ deformes.* In MS. Flor. *deformides.* Ex hoc librariorum errore infeliciter tentat Jac. Gronovius, *deformi.* *Dein.* Heinsius, *deformi. Iidem.* Vide Misc. Obs. IX. 293.

Cap. 63. *Castrametari in loco.* Mallet Heinsius, *ilicò.* Nihil mutandum. Sic enim infra Annal. IV. 47. *mox castris in loco communitis.* Vide Misc. Obs. IX. 293.

Cap. 64. *Inclinantes tum legiones. Tum,* redundare existimat Ernestus. Freinshemius mallet, *jam.* Certè meliùs abesset; et librariorum incuriâ ex sequentibus, *ne tum quidem,* arcessitum videtur. Vide Misc. Obs. IX. 293. Fortè *multùm,* &c. vel *inclinantes opportunè,* &c. *exemit:* sed et *tum* potest servari.

CAP. 65. *Et eodem iterum fato.* Frustra Pichena et Heinsius tentant, *en eodem.* Immo Heinsius legit: *En Varus, en uno eodemque iterum fato.* Misc. Obs. IX. 293.

Excussis rectoribus. Vide Misc. Obs. IX. 294.

Petendus agger. Incassum Heinsius, *repetendus.* Vide Misc. Obs. IX. 294.

CAP. 67. *Sævitiam hostium.* Ernestus existimat addendum, aut intelligendum, *aliam sævitiam.* Quod frigidum, nec Cornelianum.

Gloriam: quæ domi. Sic interpungunt, et rectè, MS. Flor. Beroaldus, et alii nonnulli. Ceteri malè distinguunt, *gloriam, quæ domi.*

Osrus à suis. Frustra tentat Lipsius, *orsus à suo.* Plures equos habere potuit, et habuit Cæcina.

CAP. 68. *Proruunt fossas.* Infeliciter tentant Turnebus et Freinshemius, *Proruunt, fossis injiciunt crates.* Mirum id Ryckium probâsse, et veterem scripturam mutâsse. *Proruunt fossas,* terrâ prorutâ explent, cratibus integunt, ut summa valli prensare valeant. Ita passim loquuntur Cæsar, Livius ac Tacitus. Perperam in MS. Flor. *fossos.* In hoc codice, *o* et *a* sæpe commutantur, ut observavit Jac. Gronovius.

Postquàm hæsere munimentis. *Inhæsere* vel *adhæsere* præstat. Misc. Obs. IX. 294.

Hosti, facile excidium. Pessimè Lipsius, *Hostis facile excidium.*

Donec ira et dies. Frigidè et insulsè Heinsius, *donec iratis dies.* Misc. Obs. IX. 294.

CAP. 69. *In longum jaciens.* Malè Heinsius, *in longum acuens.*

CAP. 70. *Siccâ humo, aut modicè adlabante æstu.* Fortasse castigandum est, *primum iter siccatâ humo aut modicè udâ, relabente æstu quietum habuit.* Possis quoque *ut modicè adlabante æstu:* tum mox scribendum, *magna pars udo, aut mulcato corpore,* non *nudo,* quo spectat illud, *sine igni,* quo vestes udæ siccarentur. Misc. Obs. IX. 294.

Sapiens ab imprudenti. In libris editis, *sapiens à prudenti.* Emendandum, *ab imprudenti* vident omnes; et ita vertunt optimi quique interpretes. Wolf. animad. in Tacit. Ubi nunc ex Lipsii conjecturâ legitur *sapiens ab imprudenti,* Cod. habuit *à prudenti.* Hoc forsan uno Lampugnani larva, cum Lips. pugnans, proximè accessit ad verum. Leniter ea correxit *sapiens ab rude.* Sed ex bonorum scriptorum observatione et regulâ Plinii maj. apud Charis. I. p. 114. ac Prisciani, VII. p. 767. debebat esse *rudi.* Inde vitio irrepsisse videtur *aprudi,* tum corrector aliquis dedit *à prudenti.*

Sine igni. Ita libri veteres. Cl. Lallemand, *igne.*

Ad amnem Unsingin. In MS. Flor. et editionibus veteribus, *ad amnem Visurgin,* manifesto errore. Quomodò enim Vitellius Amisiâ profectus, ut Rhenum versùs itinere terrestri tenderet, ad amnem Visurgim, *the Weser,* perveniret? Jam Lipsius emendaverat *ad amnem Vidrum, the Wecht.* Verùm ne toto quidem triduo legiones cum utensilibus huc penetrâssent. Unus Cl. Alting, Not. Germ. Inf. Antiq. p. 130. felicissimè emendavit, *ad amnem Unsingin:* amnis ille adhuc, *Hunse* vel *Hunsing* appellatur; ei adjacet urbs *Groningen.* De hâc emendatione nulla suboriri potest dubitatio, et plana sunt omnia. Germanicus enim ab Amisiâ, *the Ems,* ad Unsingin, seu portum Marnamanem, nunc *Marnsters,* classe contenderat; pedes Vitellius eò pervenit. Legiones, classi impositæ, Rhenum petunt, ac tandem ad castra Vetera, et deinde in civitatem Ubiorum reduces salutis suæ fidem faciunt.

CAP. 71. *Cunctantiùs filio.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Malè Beroaldus, *cunctatiùs.*

CAP. 72. *Dictans.* Meliùs, *dictitans,* ut monuit Muretus; pronusque in hoc librariorum error.

Specie legis ejus tractavit. An, *specie legis vetustæ retractavit,* vel *iteravit.* Misc. Obs. IX. 294, 295.

CAP. 73. *Nomen Augusti.* Freinshemius mallet, *numen.*

Scripsit consulibus. Alia scribit Dio, LVII. p. 619. Errat Lipsius, qui eum, quasi eadem aliter narrantem, accusat.

Cap. 74. *Prætorem Bithyniæ.* Bythynia, populi, non verò Cæsaris erat provincia. Cùm tamen non modò à consularibus, sed etiam à prætoriis viris administraretur, ejus rector appellari potuit prætor, sicut à Strabone, xiv. p. 684. Cyprus dicitur *prætoria provincia,* στρατηγικὴ ἐπαρχία. Nec *prætorem* in *proconsulem* mutandum, ut voluere Mercerus et Lipsius. Vide Cl. Spanheim. de Præstant. numism. Vol. ii. p. 593. Norisium Cenotaph, Pis. Dissert. iv. p. 207. Bithynia, nunc *the western part of Natolia.*

Pœnitentiâ patiens. Frustra tentant Faernus et Muretus, *tanto patientiùs.* Heinsius, *pœnitentiæ patiens:* Misc. Obs. ix. 295. Ernestus *quandòque incautiùs,* ita ut *quandò* pro *quia* accipiatur. Nobis scribendum videtur *pœnitentiæ patens.* Bibl. Crit. ii. vi. 60.

Cap. 75. *Ærarii prætoribus.* Mallet Ernestus, *ærarii præfectis.* De prætoribus ærario præfectis vide infra Annal. xiii. 29. Hist. iv. 9.

Cap. 76. *Proconsulari imperio, tradique Cæsari.* Cùm hujus provinciarum divisionis frequens mentio in historicis occurrat, rem juvat altiùs repetere. A. U. C. 727. A. C. 26. Augustus consul VII. cum collegâ Agrippâ II. provincias Cæsarem inter et senatum populumque Romanum divisit. Obtigere

Senatui ac populo R.	Cæsari
Africa et Numidia,	Hispania Tarraconensis et Lusitania,
Asia,	Gallia, et Germania superior et inferior,
Achaia, seu Græcia,	Cœlesyria,
Epirus,	Phœnice,
Dalmatia,	Cilicia,
Macedonia,	Cyprus,
Sicilia,	Ægyptus, et ceteræ omnes provinciæ.
Creta et Libya Cyrenaica,	
Bithynia et Pontus,	
Sardinia,	
Bætica.	

Vide Dionem, LIII. p. 503. Strabonem, XVII. p. ult. Posteà Augustus Cyprum et Galliam Narbonensem populo reddidit, et mutuò Dalmatiam accepit. Achaiam et Macedoniam ad Tiberium translatas Claudius populo restituit, Sueton. in Claud. XXV. Dio, LX. p. 680. Qui provincias populi administrabant, sive consulatum gessissent, sive non gessissent, proconsules appellabantur. Rectores provinciarum Cæsaris, legati, prætores, proprætores dicebantur, etiam si consules fuissent. Proconsules sorte, prætores delectu mittebantur. Togati et sine gladio proconsules, sed tribus legatis et duodecim fascibus insignes. Paludati et cum gladio prætores, sed sex tantùm fascibus et uno legato utebantur. Melior Cæsarianarum, quàm proconsularium provinciarum conditio, quòd Cæsar tranquillitatem provinciarum, imperii securitatem provideret; proconsules, non laudi atque gloriæ, sed libidinibus et divitiis inhiarent. In prætores, si quid peccâssent, statim Cæsar, ac maximè Tiberius, animadvertebat. Proconsules, vel gravissimorum scelerum rei, à senatu judicabantur, ipsi senatores, vel senatoribus adfines. Itaque non mirum Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes levari proconsulari imperio, et tradi Cæsari. Cl. de Montesquieu, *Esprit des Loix*, XIII. 19. p. 358. his Taciti verbis utitur, ut probet in imperio damnosam esse publicanorum societatem, *Angl. the rent of farms*; tributa verò, *Angl. the administration,* populorum felicitati maximè conducere. Longiùs, nec veriùs, arcessita auctoritas. De publicanis plura dicemus in notis ad Annal. XIII. 50. Intereà quibus et quàm nefariis artibus provincias diriperent proconsules, quomodò proconsul L. Piso Achaiam exhauserit, Macedoniam barbaris condonaverit, se ipse reipublicæ hostibus trecentis talentis, *Angl.* 67,500*l.* vendiderit, luculenter docet Tullius in Pisonem, XXXIV et seq. De proconsulum et prætorum, seu præsidum, officio plura et accurata vide apud eruditum Campianum, de Offic. et Potest. Magistrat. Rom. p. 259 et seq.

Quod vulgus formidolosum. Plurimùm placet Lipsii conjectura, *quod in vulgus formidolosum.* Licèt Tacitus, *formidolosum* cum dativo sæpe conjunxerit, haud ita eleganter tentat Gronovius, *quod vulgo formidolosum.*

Movendasque populi offensiones. Fovendasque malim. Misc. Obs. IX. 295.

Cap. 77. *At theatri.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Perperam Beroaldus, *à theatri.*

De modo lucaris. In vetere marmore apud Ant. Augustinum, *de legibus,* Tab. 25. agitur, DE. LVCARI. LVDORVM. SA*ecularium*—LVCARIS NOMINE. Cur pecunia, quæ in spectacula erogatur, *Lucar* appelletur quærit Plutarchus, *Quæstion. Roman.* Vol. II. p. 285. et innuit: quia multi erant circa urbem luci, quorum reditus in spectacula insumebantur. Διὰ τὶ τὸ τελούμενον εἰς θεὰς λοῦκαρ καλοῦσιν; ἢ ὅτι πολλά ἐστιν ἄλλα (corrige ἄλση, vel ἄλσεα) περὶ τὴν πόλιν ἀνειμένα θεοῖς, ἃ καλοῦσι λούκους, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων πρόσοδον εἰς τὰς θεὰς ἀνήλισκον. Itaque *ludorum ac munerum impensas corripuit* Tiberius, *mercedibus scenicorum recisis,* Sueton. in Tiber. XXXIV. At quousque mercedes illas reciderit, quem lucaris modum posuerit, fortè accipi potest à Luciano, Vol. II. p. 787. in Icaromenippo, cap. 29. ubi ait philosophos, virtutis nomine circumdatos, *similes esse Tragicis illis actoribus, quorum si personam auferas et vestem auro intextam, reliquum ridiculum est; homunciones septem drachmis, Angl.* 5*s.* 3*d. ad certamen conductos.* Ἐοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ προσωπεῖα, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον, ἀνθρώπιον ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. Nec fermè aliter Seneca, Ep. LXXX. *Ille qui in scenâ elatus incedit, et hæc resupinus dicit:*

En impero Argis; regna mihi liquit Pelops,
Quà Ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Urgetur Isthmos;

servus est, quinque modios accipit, et quinque denarios, Angl. 3*s.* 4*d.* Olim longè majus fuit lucar, aut potiùs maxima semper extitit fautorum insania, siquidem vel apud veterem populum Romanum *Roscius histrio* HS D *annua, Angl.* 4166*l.* 13*s.* 4*d. meritâsse* proditur, Plin. VII. 39. Nec viliores operæ Clodii Æsopi, tragici histrionis, quem, teste Macrobio, Saturnal. II. 10. *ex* histri-

onicâ *arte ducenties sestertiûm, Angl.* 166,666*l.* 13*s.* 4*d.* *reliquisse filio constat*: quorum de luxu dicemus in not. et emend. ad Annal. III. 52. Inde patet quàm meritò de modo lucaris, et adversùs fautorum lasciviam fuerit decretum. Quantùm verò hæc ludorum insania, imperante Nerone, recruduerit divinari facilè potest: nec prætorem puduit histrionico Principi *H S decies, Angl.* 8333*l.* 6*s.* 8*d.* *offerre*, Sueton. in Ner. XXI. Ut malo immensùm grassanti occurreret M. Antoninus, *temperavit scenicas donationes, jubens ut quinos aureos, Angl.* 5*l.* *scenici acciperent: ita tamen, ut nullus editor decem aureos, Angl.* 10*l.* *egrederetur.* Capitolin. Vit. Antonin. XI. Tanto pretio mores perditum ibant Romani!

Spectarentur. Frustra tentat Heinsius, *sectarentur.*

Cap. 78. *Sexdecim stipendiorum.* Mallet Freinshemius, *sextodecimo stipendio.* Vulgatam scripturam meritò retinet ac defendit Ernestus.

Cap. 79. *Ob moderandas.* Ernestus conjicit, *ad.* Utrumque latinè dicitur.

Verterentur flumina. Heinsius tentat, *averterentur.* Eleganter, sed non necessariò.

Idque ipsis. Latinus Latinius emendat, *id quod.* Satis probabiliter; nihil tamen mutaverim. Misc. Obs. IX. 295.

Cap. 80. *Achaia et Macedonia.* Provinciæ illæ senatui à Claudio Principe sunt redditæ, teste Suetonio in Claud. XXV. et Dione, LX. p. 680. Inde à D. Lucâ, Act. Apost. XVIII. 12. memoratur Gallio, Achaiæ proconsul. Totam verò Græciam Romani Achaiam dixere, quòd Achæi rerum potirentur, cùm L. Mummius Corinthum evertit, totaque Græcia Romani juris facta est A. U. C. 608. A. C. 145. Καλοῦσι δὲ οὐχ Ἑλλάδος, ἀλλ' Ἀχαΐας ἡγέμονα οἱ Ῥωμαῖοι· διότι ἐχειρώσαντο Ἕλληνας δι' Ἀχαιῶν τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ προεστηκότων, Pausanias, VII. 16. in Achaic.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM SECUNDUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

CAP. I. *A PHRAATE.* Cùm intricatissima sit regum Parthorum series, eorum Canonem, qui in obscuris consulatur, juvat proponere: regnorum verò annos et intervalla definire, silentibus veteribus scriptoribus, temerarium foret, ut rectè pronuntiat Jos. Scaliger, Canon. Isagogic. III. p. 316. Monuerim autem de hoc regum Parthorum Canone, multum lucis ope nummorum à Cll. Barthelemy et Pellerin fuisse adfusum; quos consule.

CANON REGUM PARTHORUM.

A. U. C. 498. A. C. 255.

ARSACES I. ab Antiocho II. (perperam Justinus, XLI. 4. à *Seleuco*) Syriæ rege deficit, L. Manlio Vulsone, M. Attilio Regulo consulibus; regnum Parthicum auspicatur, tantisque illustrat virtutibus, ut ejus successores dicantur ARSACIDAE. Maturâ senectute decessit. Justin. XLI. 4 et 5. Strabo, XI. p. 515. Tacit. Annal. II. 1. Malè Petavius, Usserius, et recens Cl. Bayer, Histor. regni Græcor. Bactriani, p. 51. initium Æræ Parthicæ ab

A. U. C. 504. A. C. 249. repetunt, ut patet ex Tacito Annal. XI. 9. XII. 14. ex Dione, LXXVIII. p. 881 et 886. atque ex nummis Vologesis I. Vologesis II. et Artabani III. Moses Chorenensis, Hist. Armen. II. 1 et 2. Arsacen memorat, imperiumque conditum anno 60. Seleucidarum, seu U. C. 500. tradit. Posteà à Græcis Romanisque scriptoribus vulgò ita discrepat, ut ejus narrationi immorari non liceat.

ARSACES II. Arsacis I. filius. Justin. XLI. 5. Polyb. X. p. 598. Arianus apud Syncellum, p. 284. ait Arsacen I. duos tantùm annos regnâsse: eique per annos 37. fratrem ejus Tiridaten successisse. Mihi potior Justini, sive Trogi Pompeii, fides. Cl. Vaillant, Arsacid. Imper. p. 16. obtrudit ARTABANUM, quem Tiridatis, seu Arsacis II. filium fuisse, et per annos viginti imperâsse, Elichmanum secutus, fingit. Nos Justinum et Polybium sectamur.

PRIAPATIUS, annos quindecim regnavit: dictus quoque ARSACES, sicut ceteri reges. Justin. XLI. 5.

PHRAATES I. Priapatii filius, Mardos domuit. Justin. XLI. 5.

MITHRIDATES I. Priapatii filius, vir insignis virtutis. Justin. XLI. 5.

PHRAATES II. Mithridatis I. filius, à militibus interfectus. Justin. XLII. 1.

ARTABANUS I. Phraatis II. patruus, in bello vulneratus statim decedit, Justin. XLII. 2.

MITHRIDATES II. cognomento MAGNUS, Artabani I. filius. Justin. XLII. 2.

MNASCIRES, annos sex et nonaginta vixit. Lucian. Vol. III. in Macrobiis, XVI.

SANATRUCES, annos natus octoginta regnare cœpit: annis septem regnavit. Luciano, ibid. XV. dictus *Sintruces:* Appiano in Mithridatic. p. 242. *Sintricus,* At verior nummus *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΣΑΚΟΥ ΣΑΝΑΤΡΟΙΚ . . ΜΕΓΑΛΟΥ ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ,* qui extat, apud Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois,* Tab. XV.

PHRAATES III. Sanatrucis filius, cognomento DEUS. Appian. in Mithridatic. p. 242. Photius, Cod. XCVII.

MITHRIDATES III. Phraatis III. filius, propter crudelitatem regno pellitur, mox à fratre interficitur. Justin. XLII. 4. Appian. in Parthic. p. 134.

ORODES I. Mithridatis III. frater, Crassum et undecim legiones Romanas trucidavit A. U. C. 701. A. C. 52. Justin. XLII. 4. Florus, III. 2. Appian. in Parthic. p. 140 et seq. Tacit. Annal. II. 2.

PHRAATES IV. Orodis filius, homo sceleratissimus, patre et triginta suis fratibus interfectis, imperat. Antonium, et sexdecim legiones Romanas exturbavit A. U. C. 718. A. C. 35. Dio, XLIX. p. 406. Justin, XLII. 5. Appian. in Parthic. p. 155 et seq. Tacit. Annal. II. 2. Frœlich, Notit. Element. Numismat. p. 179. laudat è gazâ Imperatoriâ Phraatis IV. nummum cusum anno Æræ Parthicæ 235. seu U. C. 732. A. C. 21.

PHRAATACES, Phraatis IV. filius nothus et interfector; mox regno pulsus, Joseph. Antiq. Judaic. XVIII. 2. Tacit. Annal. II. 2.

ORODES II. Arsacidarum sanguine prognatus; brevi pulsus. Joseph. Antiq. Judaic. XVIII. 2. Tacit. Annal. II. 2.

Circa A. U. C. 766. J. C. 13.

VONONES I. Phraatis IV. filius, ob luxum, moresque Romanos regno pulsus. Tacit. Annal. II. 2.

ARTABANUS II. Arsacidarum è sanguine, à Parthis excitur, regnoque potitur. Tacit. Annal. II. 3.

A. U. C. 788. J. C. 35.

PHRAATES V. Phraatis IV. filius, contra Artabanum II. à Tiberio rex mittitur. At, apud Syriam morbo absumtus, perit. Tacit. Annal. VI. 31 et 32.

A. U. C. 788. J. C. 35.

TIRIDATES, Phraatis IV. nepos, et, ut videtur, Vononis I.

filius à Tiberio missus, Artabani II. regnum occupat: mox pellitur. Tacit. Annal. VI. 32. 37 et 44.

ARTABANUS II. secundùm. Joseph. Antiq. Judaic. XX. 3.

CINNAMUS, Artabano II. profugo, imperat. Joseph. Ibid.

ARTABANUS II. tertiùm. Joseph. Ibid.

GOTARZES, interfecto fratre suo Artabano II. regnum occupat. Tacit. Annal. XI. 8.

A. U. C. 800. J. C. 47.

BARDANES, Artabani II. filius, de regno cum Gotarze paciscitur. Tacit. Annal. XI. 8 et 9.

GOTARZES iterum imperat, Bardane interfecto. Tacit. Annal. XI. 10.

MEHERDATES, Phraatis IV. nepos, Vononis I. filius, Gotarzis æmulus, et ab illo victus. Tacit. Annal. XI. 10. XII. 10 et 14.

VONONES II. Gotarze mortuo, in regnum accitus; brevi et inglorio imperio perfunctus est. Anteà Medos præsidebat. Tacit. Annal. XII. 14.

Ante A. U. C. 804. J. C. 51.

VOLOGESES I. Vononis II. filius, maternâ origine ex pellice Græcâ, concessu fratrum regnum adeptus. Tacit. Annal. XII. 14 et 44. Extant ejus nummi cum notâ HT apud Vaillant, Arsacid. Imper. p. 293. cum notâ *ΑΛΤ* apud Panel, *Lettre sur le Medailler de M. le Bret*, p. 4. Quæ notæ significant annos Æræ Parthicæ 308 et 331. seu U. C. 805 et 828. J. C. 52 et 75.

A. U. C. 807. J. C. 54.

VARDANES, Vologesis I. patris sui, æmulus. Tacit. Annal. XIII. 7.

PACORUS, Parthorum rex, sub Trajani principatu. Plin. x. Ep. 16. Vaillant, Imp. Arsacid. p. 302. memorat Pacori nummum cum notâ ENT. id est, Æræ Parthicæ 355. seu U. C. 852. J. C. 99.

CHOSROES, Dio, LXVIII. p. 778. Vaillant, Arsacid. Imp. p. 321. nummum ejus refert cum notâ *ΔOT*. id est, Æræ Parthicæ 374. seu U. C. 771. J. C. 118. alterum, Panel. loc. cit. cum notâ *HOT*. id est, Æræ Parthicæ 378. seu U. C. 875. J. C. 122.

VOLOGESES II. imperare cœpit circa annum U. C. 886. J. C. 133. Dio, LXIX. p. 794.

MONNESES, Vologesis II. æmulus. Vaillant, Arsacid. Imp. p. 339. protulit Monnesis nummum cum notâ *TKB*. id est, Æræ Parthicæ 422. seu U. C. 919. J. C. 166. Alterum Scipio Maffei, Galliæ Antiq. Ep. XXII. p. 106. cum notâ *TKE*. id est, Æræ Parthicæ 425. seu U. C. 922. J. C. 169.

VOLOGESES II. iterum. Paul. Oros. VII. 15. Extant ejus nummi cum notis Æræ Parthicæ 423, 424, 428, 429, 439. seu J. C. 167, 168, 172, 173, 183. Frœlich, Notit. Element. Numismat. p. 179. Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, p. 151.

VOLOGESES III. Dio, LXXV. p. 854. LXXVII. p. 875. Habentur ejus nummi cum notis Æræ Parthicæ 451, 454, 460, 461, 465. seu J. C. 195, 198, 204, 205, 209. Frœlich, loc. cit.

ARTABANUS III. ultimus Parthorum rex, imperare cœperat ante A. U. C. 958. J. C. 215. Dio, LXXVIII. p. 881 et 886. At tribus præliis victus, ab Artaxerxe victore interficitur A. U. C. 986. J. C. 233. Finis imperii Parthici. Persicum regnum instaurat Artaxerxes. Dio, LXXX. p. 918. Herodian, IV. 2 et seq. Extant nummi Artabani III. cum notis Æræ Parthicæ 471, 472, 475, 480. seu J. C. 215, 216, 219, 224. Frœlich, loc. cit. Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois*, p. 151.

CAP. 2. *Ipsorum moribus.* Beroaldus aliique veteres emendant, *ipsorum majoribus.* Emendandum, *moribus* rectè conjectavit Lipsius. Muretus, Gronovius ceterique recentiores probavere. Pessimè tentat Heinsius: *ignotæ Parthis virtutes, novitate invisæ, et quia ipsorum à moribus alienæ, perinde odio pravis et honestis.* Vid. Misc. Obs. IX. 383.

Cap. 3. *Artavasden regem.* Non minor est Armeniorum, quàm Parthorum, regum obscuritas. Eadem itaque cùm ad historiæ facilitatem, tum ad lectorum utilitatem, eorum canonis necessitas.

CANON REGUM ARMENIÆ MAJORIS.

A. U. C. 565. A. C. 188.

ARTAXIAS I. à rege Syriæ, Antiocho III. Magno deficit, et Armeniæ majoris regnum condit. Ab Antiocho IV. Epiphane, bello victus et captus A. U. C. 589. A. C. 164. Strabo, xi. p. 528. Diod. Sicul. in Excerpt. p. 325. Appian. in Syriac. p. 117. Moses Chorenensis, Hist. Armen. ii. 3. ait Valarsacen regnum Armeniæ à fratre suo Arsace II. Magno accepisse. In Armeniacis, ut in Parthicis, tam aliena à ceteris scriptoribus narrat, ut eo abstineamus.

ORTOADISTES (fortè dicendus ARTAVASDES) cui Mithridates II. Parthorum rex, bellum intulit, teste Justino, xlii. 2.

TIGRANES I. Appianus in Syriac. p. 118.

TIGRANES II. MAGNUS, Tigranis I. filius, Artaxiâ I. prognatus, vixit annos quinque et octoginta. Appian. in Syriac. p. 118. Justin. xxxviii. 3. Lucian. Vol. iii. in Macrobiis, cap. 15. Strabo. xi. p. 532.

Ante A. U. C. 700. A. C. 53.

ARTAVASDES I. (Appiano in Parthicis, p. 138. ARTABASES) Tigranis Magni filius, ab Antonio vinctus, pòst à Cleopatrâ interfectus A. U. C. 724. A. C. 29. Dio, xlix. p. 407 et 415. li. p. 446. Strabo, xi. p. 524 et 530. Plutarch. in Anton. p. 939. Tacit. Annal. ii. 3. Nummus æreus hujus Principis *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩ . . . ΡΤΑΥΑΣ . . . .* Id est, *regis regum Artavasdis,* nuper in lucem editus à Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois,* Tab. xv. p. 152.

A. U. C. 734. A. C. 19.

ARTAXIAS II (Dioni, XLIX. p. 415. ARTAXES; et LIV. p. 526. ARTABASES) Artavasdis I. filius, dolo propinquorum occisus. Tacit. Annal. II. 3.

A. U. C. 734. A. C. 19.

TIGRANES III. (Velleio, II. 94. ARTAVASDES) Artavasdis filius, Armeniis ab Augusto rex datus, et in regnum à Tiberio deductus Dio, LIV. p. 526. Tacit. Annal. II. 3.

NN. Filii Tigranis III. quibus diuturnum non fuit imperium. Tacit. Annal. II. 3. Zonaras, Vol. I. p. 538.

A. U. C. 748. A. C. 5.

ARTAVASDES II. Armeniis jussu Augusti impositus; et solio dejectus A. U. C. 752. A. C. 1. Tacit. Annal. 2. 3. Zonaras, Vol. I. p. 539.

Circa A. U. C. 755. J. C. 2.

ARIOBARZANES, origine Medus, volentibus Armeniis à Caio Cæsare præficitur. Tacit. Annal. II. 4. Zonaras, Vol. I. p. 539.

ERATO, fœmina, brevi pulsa. Tacit. Annal. II. 4.

VONONES, Phraatis IV. filius, olim Parthorum rex. Tacit. Annal. II. 3 et 4.

A. U. C. 771. J. C. 18.

ZENO (Armeniis ARTAXIAS III.) Polemonis, regis Pontici, et Pythodoridis filius. Insigne regium ei imposuit Germanicus. Tacit. Annal. II. 56. VI. 31.

A. U. C. 788. J. C. 35.

ARSACES, Artabani II. Parthorum regis, filius natu maximus, regnum occupat. Tacit. Annal. VI. 31.

A. U. C. 788. J. C. 35.

MITHRIDATES, Iberus, à Caio Caligulâ in vincula conjectus, regno restitutus à Claudio. Tacit. Annal. VI. 32. XI. 8. XII. 44 et seq.

A. U. C. 804. J. C. 51.

RHADAMISTUS, filius Pharasmanis, Iberorum regis, occiso patruo suo Mithridate, à patre suo ipse interficitur. Tacit. Annal. XII. 44 et 47. XIII. 37.

A. U. C. 805. J. C. 52.

TIRIDATES, Vologesis, Parthorum regis, frater, mox regno pulsus. Tacit. Annal. XII. 51. XIII. 37. XIV. 26.

A. U. C. 813. J. C. 60.

TIGRANES, Archelai, Cappadocum regis, nepos, à Nerone Armeniis rex datus. Tacit. Annal. II. 42. XIV. 26. XV. 24.

A. U. C. 816. J. C. 63.

TIRIDATES, olim pulsus, regnum à Nerone recipit. Tacit. Annal. XV. 28 et 29.

EXEDARES, Pacori, Parthorum regis, filius regno cessit. Dio, LXVIII. p. 778.

PARTHAMISIRIS, Exedaris frater, quem regno exturbavit Trajanus: Armeniaque facta provincia Romana, A. U. C. 867. J. C. 114. Dio, LXVIII. p. 778 et 779. Posteà restitutum Armeniæ regnum; sed nihil ad nos pertinet.

CAP. 5. *Præliorum vias.* Optimè dictum. Malè tentat Heinsius, *præliorum dubia*; Acidalius, *præliorum vices.* Vide Misc. Obs. IX. 383.

Sæva vel prospera. Mallet Lipsius, *scæva*, id est, *sinistra.* At nihil mutandum.

Damno armorum. Infeliciter emendat Boxhornius, *damno armentorum.* Romani, graves armis, ea in sylvis ac paludibus amittebant. Vide quæ dicta sunt supra Annal. I. 64. 68 et 71.

Promtam ipsis possessionem. Acidalius, Boxhornius, Ernestus mallent, *profectionem.* Sed perperam. Mare intrando, promta erat Romanis Germaniæ possessio, et ignota hostibus, qui rarò utebantur navibus, neque hæc cogitabant. Ne corrigas cum Heinsio, *ut hostibus ignotam,* pro *et hostibus ignotam.* Vide Misc. Obs. IX. 383.

CAP. 6. *C. Antio.* In libris editis, *Cantio.* Divinabat Lipsius, *Scantio.* Malè vertit Cl. Gordon, *whilst Publius Vitellius and Publius Cantius.* Optimè Amelot de la Houssaie, *il envoie P. Vitellius et C. Antius.* Sicque emendandum monuerat Ursinus. Ad hunc C. Antium fortè pertinet inscriptio, apud Lingones reperta, Gruter. L. II. 9.

DEO. MERCVRIO. ET. POS.
TVERTE. C. ANTIVS. TITI
FILIVS. EX. VOTO.

Majorum ejus memoria extat in nummis familiæ Antiæ, de quibus vide Vaillant. Famil. Rom. Vol. I. p. 77.

Appositis utrimque gubernaculis. Ejusmodi navem exhibet volumen alterum picturarum Herculanensium cum summâ literarum utilitate, summo literatorum plausu nuper editum, *Pitture Antiche d'Ercolano.* Vol. II. Tab. XIV. p. 89.

Super quas tormenta. Ernestus Mallet, *super quos,* ut referatur ad *pontes.* Nihil mutandum.

Augebantur. Perperam conjectant Faernus et Muretus, *agebantur.*

In quam convenirent prædicta. Ryckii amicus malebat, *dicta.* At *prædicta,* pro *dicta* usurpari posse probat Ernestus, ipsâ Taciti, infra cap. 79. auctoritate.

Vahalem accolæ. MS. Flor. *Vahalam,* quod immeritò probat Gronovius. A Cæsare de Bello Gall. IV. 10. *Walis* appellatur.

Cap. 7. *Eò duxit.* Mallet Ernestus, *ducit.* Nihil mutandum. *Cum legionibus decucurrit.* Funebris decursionis ritus describit Virgilius, Æn. xi. 188.

Ter circùm accensos, cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos: ter mœstum funeris ignem
Lustravere in equis, ululatusque ore dedere.

Fusiùs adhuc explicat Statius Thebaid. vi. 213 et seq. Anniversariam in honorem Drusi decursionem memorat Suetonius in Claud. i. *Supremum diem morbo obiit* Drusus *in æstivis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad Urbem devectum, sepultum est in Martio campo. Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumque civitates publicè supplicarent.* Qui plura volet de decursionibus, adeat Kirchmannum de Funerib. Rom. iii. 3. et Cl. Gori, Museum Etrusc. Vol. ii. p. 376.

Inter castellum Alisonem. Vertranius et Lipsius distinguunt, *inter castellum, Alisonem, ac Rhenum.* Castellum quidem Alisonem inter ac Rhenum erat exstructum, at *Aliso* dicebatur, ut patet ex Velleio, ii. 120. et Ptolemæo, ii. 11.

Cap. 8. *Relicta, lævo amne.* Perperam emendat Ursinus, *classis Amisiæ relicta, erratumque in eo, quod non subvexit, lævo amne transposuit militem dextras in terras iturum.* Optimè cohæret vulgata scriptura, [secundùm interpunctionem quam exhibuit Brotier; ut ante *transposuit* subintelligatur *igitur;* cujus particulæ omissio non abhorret à T. oratione. Bibl. Crit. vii. P. vi. 61.]

Cap. 9. *Tum permissum.* Non displicet vulgata scriptura. Muretus tamen delet, *tum.* Heinsius emendat, *tum, ut permissum, progressus.* Amicus apud Ryckium, *id tum permissum.* Vide Misc. Obs. ix. 383.

Cap. 11. *E numero primipilarium.* Primipilaris aquilam, seu signum legionis, gestabat, si fides habenda Cl. Fabretti, Syntag. Colon. Trajan. vii. p. 188. Certè aquilæ præerat, teste Vegetio, ii. 8. *Vetus autem consuetudo tenuit, ut ex primo principe legionis, promoveretur centurio primipili: qui non solùm aquilæ praerat, verùm etiam quatuor centurias, hoc est, quadringentos milites, in primâ acie gubernabat. Hic tamquam caput totius legionis merita consequebatur et commoda.*

Cap. 12. *Incorruptum foret.* Mallet Heinsius, *ferret.* Nihil mutandum. Vide Misc. Obs. ix. 383.

Cap. 14. *Viditque.* Muretus delet *que.* Acidalius et Heinsius emendant, *vidit quippe.* Vulgatam scripturam meritò defendit Ernestus. Sicque Tacitus infra cap. 59. *levavitque.* Vide Misc. Obs. ix. 383.

Sanguine sacro. MS. Flor. *sanguine sacri.* Non ineptè. At meliùs libri editi.

Sapientiâ prævisa. Freinshemius, Ryckius, Heinsius et Ernestus mallent, *provisa.* Nihil tamen mutaverim. Præviderat Germanicus immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum et virgulta, malè tractari; densandos ictus, ora mucronibus quærenda. Immo Heinsius, *sapienter provisa.* Vide Misc. Obs. ix. 383.

Enata humo virgulta. Elata humo virgulta pro *enata* Heinsius legit. Vide Misc. Obs. ix. 384.

Densarent ictus. MS. Flor. *denserent ictus.* Non quidem inusitatum verbum, *denseo.* Nihil tamen mutandum.

Cap. 15. *Onusta vulneribus terga.* Muretus et Acidalius emendant, *onustum vulneribus tergum,* vel *onusta vulneribus terga.* Latinè quidem. At verior, et ad Taciti stilum accommodatior Ernesti sententia, intelligendum esse, *sit,* vel *sint.* Cf. Misc. Obs. ix. 384.

Adversis Diis. Ita MS. Flor. Beroaldus, aliique veteres. Perperam Edit. Gryph. *adversis odiis.*

Nullâ boni spe. Ernestus dubitaverat de Latinitate dictionis *spes boni*, malueratque *bonâ spe.* Cujus opinionem cùm verè repudiâssent Bipontini, debebant vulgatam tueri, neque ad contortam ratiunculam confugere, quâ *boni* sumatur in nominativo pluralis. Bibl. Crit. II. vi. 61.

Aliud sibi reliquum. Frustra Rhenanus. *Nihil*, vel *non aliud.* Heinsius, *haud.* Lipsius, *an.* Ursinus è fictitio suo MS. codice, *quid.* Grotius, *aliud quid.*

Cap. 16. *Ripæ fluminis.* Malè Freinshemius, *flumini.* Ripæ fluminis cedunt, ubi sinuantur.

Ut ordo agminis in aciem adsisteret. Ità editiones veteres, Ernestus et recentiores. Alii distinguunt, *ut ordo agminis, in aciem adsisteret.* Frustra tentat Lipsius, *ut ordo agminis, in aciem adstitere.*

Cap. 17. *Imperatorem advertêre.* Emendabat Cl. Erric. Memmius, *imperato rem advertere.* Quod prorsus inutile, licèt à Lambino laudatum in notis ad Æmilium Probum, p. 446.

Romanas aves. Consulatu secundo C. Marii, A. U. C. 650. A. C. 103. aquilæ factæ sunt aves Romanæ. Rem egregiè illustrat Plinius, x. 3 et 4. *Negant unquam solam hanc alitem*, aquilam, *fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit. Romanis eam legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicavit. Erat et anteà prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri, equi, aprique singulos ordines anteibant. Paucis antè annis sola in aciem portari cœpta erat: reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit. Ex eo notatum, non ferè legionis unquam hibernâsse castra, ubi aquilarum non sit jugum.* Aquilas legionarias exhibent nummi M. Antonii, ubique obvii, aliique plurimi.

Illà rupturus. Muretus et Ursinus mallent *erupturus.* Nihil mutandum.

Cap. 22. *Conscientiam factis.* Ita MS. Flor. et editiones veteres. Posteà emendatum, *facti.* Latinè quidem. Sed nefas à veteribus libris discedere.

Atque illi supplices. Illustr. Huetius emendat, *statim illi supplices.* Nihil mutaverim.

CAP. 23. *In Austrum cessit.* Somnerus, *Portus Iccius illustratus,* p. 56. malè arguit Tacitum quasi Austro tribuat, quod tribuendum Coro. Non hìc Corus, *North-West,* esse potest; sed Africus, *South-West.*

Saxis abruptis. Ita Ms. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis perperam emendatum, *abruptas.*

Eòdemque quò ventus. Sic MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Intermediæ omisere, *que.*

Præcipitantur. Mallet Ernestus, *præcipitabantur.* Rectè, sed non necessariò.

Alvei manantes. Perperam tentat Lipsius, *nantes.* Heinsius, *alternantes latera,* vel *innatantes alterno latere.* Vide Misc. Obs. IX. 384.

CAP. 24. *Tantùm illa clades.* In hoc capite plurima tentat Heinsius; omnia infeliciter: ut, *tantum alias illa clades,* pro *tantùm illa clades. Sine terminis,* pro *sine terris. Eòdem enisa,* pro *eòdem elisa. Intentis restibus,* pro *intentis vestibus.* Misc. Obs. IX. 385. 386.

Inauditas volucres. Ernestus mallet, *invisas* vel *invisitatas volucres.* Meliùs, *inauditas;* rectèque de peregrinis ac portentosis volucribus dicitur. Portenta narrant viatores, ac maximè nautæ et naufragi.

CAP. 25. *Propinquo luco.* Beroaldus aliique veteres, *propinquo loco.* Optimè emendavit Lipsius, *propinquo luco.*

Varianæ legionis aquilam. Tres aquilas amiserat Varus. Unam repertam vidimus supra Annal. I. 60. Hìc alteram recepit Germanicus. Tertiam, Principe Claudio, recuperavit P. Gabinius A. U. C. 794. ut accipimus ex Dione, LX. p. 670. Errat ergò Florus, elegans, sed indiligens, scriptor, IV. 12. *Signa et aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer priùs, quàm in manus hostium veniret, evulsit, mersamque intrà baltei sui latebras gerens,*

in cruentâ palude sic latuit. Recepta à Germanico signa testatur nummus, de quo dictum in notis, cap. 41.

CAP. 26. *Se novies.* Boxhornius emendat, *se toties,* quòd sæpe, non tamen *novies* in Germaniam missus fuerit Tiberius. Nihil mutaverim. Et, ut rectè conjicit Lipsius, missiones in Illyricum et Pannoniam simul annumerantur.

Consultum esset. Ita optimè emendavit Ernestus. Perperam in veteribus editionibus, *consultum est.* Vide infra Annal. VI. 6.

Nullo tum. Mallet Ernestus, *nullo dum,* quòd hæ non è Taciti, sed Tiberii, personâ dicantur. Hâc in re sæpe peccârunt librarii.

CAP. 27. *Augusti conjunx fuerat.* Mallet Heinsius, *fuerit.* Benè; sed non necessariò.

CAP. 28. *Qui servi eadem noscerent, reperit.* Heinsius; *qui è servis eadem,* &c. Vide Misc. Obs. IX. 386. Quibusdam, Aurelio Heinsioque placet, *reperti.* Nihil mutandum. Putat prætereà Heinsius *et qui è servis eadem noscerent reperti.* Misc. Obs. IX. 386.

Poscit: et vocantur patres. Frustra tentat Faernus, *poscit, advocantur patres.*

CAP. 30. *C. Vibius.* In MS. Flor. et veteribus editionibus *C. Livius.* Ryckius et Ernestus meritò emendârunt ex Annal. IV, 28 et 29. *C. Vibius.* Lipsius conjectaverat, *Cluvius.*

Novi juris repertor Tiberius. Jus illud repererat Augustus, teste Dione, LV. p. 551. ὅτι δ' οὐκ ἐξὸν ὂν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν, ὁσάκις ἂν χρεία τοιούτου τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν, ἐξετάζηται, οἱ μὲν ᾐτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλῦεσθαι ἔμελλεν· οἱ δ' ἀναγκαῖον αὐτὸ ἔφασκον εἶναι, ὅτι πολλοὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐκείνῳ καὶ ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς συνίσταντο. *Cùm non liceret servum contra dominum adhibitis tormentis quæstioni subjicere, isque, Augustus, jussisset hujusmodi servum, si usus postularet, vel reipublicæ, vel sibi vendi, ut dominio rei exemtus examinari*

posset; id à nonnullis culpatum, legem dissolvi eâ domini mutatione querentibus; aliis necessariò id fieri dicentibus, cùm multi hoc freti contra ipsum ac magistratus conspirarent. Quomodò jus illud amplificaverit Tiberius, nec servos tantùm, sed liberos, et cives tormentis subdiderit, docet Dio, LVII. p. 615.

P. Quirinio. MS. Flor. Editiones veteres, Ryckius et recentiores, *Quirino.* Alii, *P. Quirinio,* quos sum secutus. Ejus enim mentio sæpe occurrit in libro sequenti et semper *Quirinius* appellatur; sic etiam à Strabone, Josepho, et Dione sæpe nominatur.

CAP. 31. *Strepebant etiam.* Ita MS. Flor. Beroaldus, Pichena et recentiores. Alii, *strepebantque etiam.* Quod inutile et frigidum. Heinsius *strepebant jam et in vestibulo.* Vide Misc. Obs. IX. 386.

Adpositum mensâ. Groslotius mallet, *mensæ.* At potest intelligi præpositio, *in.*

CAP. 32. *Ut dona. Ut* deletum volebat Freinshemius. Certè abesse potest; nihil tamen mutaverim.

L. P. et Gallus Asinius. Sic MS. Flor. et editiones veteres. Divinabat Lipsius, *L. Pætus,* vel *L. Publius et Gallus Asinii;* Freinshemius, *L. Publius, L. Plancus, L. Paullus:* Gronovius, *L. Piso.* Edidit Ryckius, *L. Publius:* Ita quoque scribunt optimi interpretes. Vetera literarum compendia retinere debui et volui.

CAP. 33. *Antistent et aliis quæ ad requiem.* In MS. Flor. *antistent talisque ad requiem.* Beroaldus edidit, *antistent, talesque.* Conjectabat Lipsius, *dignationibus antistent, aliisque, quæ ad requiem,* vel *ita aliis, quæ ad requiem.* Propiùs ad veterem scripturam accessit Grotius, *et aliis quæ ad requiem.*

Confessio vitiorum. Egregiè dictum. Perperam tentat Lipsius, *consensio.* Confessio vitiorum nominibus honestis velata, et similitudo audientium Gallo facilem adsensum dedit.

CAP. 34. *Missus est prætor.* Heinsius, *An misso prætore.* Vide Misc. Obs. IX. 386.

Cap. 35. *Absuturum se.* MS. Flor. *Afuturum.* Beroaldus, *adfuturum.* Ipsa rerum series postulat, *absuturum:* et plurimis probatum.

Magis agendas. Ita MS. Flor. Beroaldus sine necessitate emendavit, *agendum.*

Senatum et equites posse. Ita MS. Flor. Perperam emendavit Beroaldus, *ut absente Principe senatus et equites possent.*

Et adfluentes. MS. Flor. *et ei adfluentis.* *Ei* frigidum est, et meritò in editionibus omnibus omissum.

Cap. 36. *Jam tum prætores.* MS. Flor. *jam dum.*

Quasi augeretur. MS. Flor. *auretur.* Optimè emendavit Beroaldus, *augeretur.*

Quinquiplicari. Perperam in Lipsianis editionibus, *quintuplicari.*

Cap. 37. *Oratoris Hortensii.* De quo Plinius, xxxv. 11. *Fuit et Cydias, cujus tabulam Argonautas* HS. 144. *Angl.* 1200*l.* *Hortensius orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo.* Eum quoque signis Corinthiis ita captum esse, ut secum circumferret, *Sphingem Verri reo ablatam,* docet idem Plinius, xxxiv. 8. Quanta ei fuerit piscinarum ægrotorumque suorum piscium cura, vide apud Varronem, de Re Rustic. iii. 17. Non mirum hominis eloquentissimi, sed vanissimi, posteros pauperes fuisse.

Decies sestertii. Ita MS. Flor. Ryckius et recentiores. Ceteri, *sestertiûm.*

Cap. 38. *Hic augeamus.* Illustr. Huetius mallet, *agamus.* Eleganter, sed non necessariò.

Preces sunt istuc. MS. Flor. *istut.* Libri editi, *istuc.* Jac. Gronovius mallet, *istud.*

In me transmittere. Corruptè MS. Flor. *in me transmerei.* Divinant Rhenanus, *transumere;* Aldus, *transmitti;* Jac. Gronovius, *transjicere.* Benè Lipsius, *transmittere.*

Ad inopiam delaberetur. Ita Ernestus. In vulgatis libris, *dilaberetur.* Infra Annal. III. 63. *in ambitionem delaberentur.*

CAP. 39. *Cosam.* Perperam in veteribus editionibus, *Corum.* Optimè Lipsius, *Cosam. Cosanum littus* memorat Plinius, III. 6.

CAP. 40. *Ostiam.* Ita MS. Flor. Perperam in veteribus editionibus, *Hostiam.*

Servum suum. Frustra tentat Acidalius, *statim* pro *suum.* Groslotius, *tum.*

CAP. 41. *C. Cæcilio.* De nomine hujus consulis diu disceptatum. Panvinius, Dionem et Cassiodorum secutus, *Cæcilium* appellabat. Alii, *Cælium* vocabant: sicque in vulgatis Taciti libris nominabatur. Litem diremit vetus lapis, à Cl. Muratori editus, Nov. Thesaur. Inscr. vol. I. p. 301.

C. CAECILIO RVFO
L. POMPONIO FLACCO } *Coss.*

CAP. 42. *Rex Archelaus.* Filius Archelai et Glaphyræ; Archelai, qui contra Syllam bellum gessit, pronepos. Scribarum vitio miserè deturpata ac luxata, quæ de Archelao et fine regni Cappadociæ habet Riccioli Chronolog. Reform. V. 9. num. 5. Hæc enim accuratiora videas in ejusdem operis parte secundâ, p. 33. quod non attendit Em. Norisius Cenotaph. Pis. p. 226. Quod verò observatu dignum magis, nuper prolati à Cl. Pellerin, *Recueil de Médailles de Rois,* Tab. XX. p. 198. Archelai nummi duo argentei. Caput regis diadematum in aversâ parte, *ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΧΕΛΑΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ,* id est, *Regis Archelai, amici patriæ, conditoris.* In medio clava, cui ad dextram adjacet litera K. Alter omnino similis. Sed ex unâ parte clavæ M. ex alterâ B. Unde patet priorem nummum anno 20. Archelai, alterum anno 42. cusum esse. Hactenus nomen *ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΟΣ* in regum nummis fuerat ignotum.

Ad precandum veniret. Mallet Ernestus, *venisset.* Nihil mutandum.

Cap. 43. *Motum Orientem.* Frustra tentat Lipsius, *motum Orientis.*

Creticum Silanum. Rectorem Syriæ, de quo supra cap. 4. Ad eum pertinet nummus hoc anno cusus, et ab Harduino Select. Oper. p. 22 et 626. à Vaillantio, Num. Imp. Græc. p. 8. laudatus, *ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Cæsar Augustus* Tiberius *Augusti* filius. Caput Tiberii laureatum. Ex adversâ parte *Γ. ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΖΜ.* Anno *tertio sub Silano* nummus *Antiochenorum,* anno 47. ab Actiacâ victoriâ. Alium Silani nummum, sed præproperum, affert Harduinus ibid. cum notâ *ΘΜ,* id est, 49. Antiochenorum.

Plancinæ nobilitate. Dio, LVIII. p. 635. eam, *Munatiam Plancinam* appellat. Videtur fuisse filia L. Munatii Planci, quem Augustus censorem fecit A. U. C. 732. Dio, LIV. p. 521. In veteri lapide apud Gruterum, p. 985.

DIS MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINAE L.
POLYCLITI.

Polycliti Plancinæ liberti.

Cap. 44. *Discessu Romanorum.* Frustra tentat Ernestus, *decessu.*

Tum et æmulatione. In editis libris, *et tum æmulatione:* quod aures latinæ respuunt. Itaque vel emendandum, *tum et,* ut placet Heinsio; vel omnino delendum, *et,* quod mallet Ernestus.

Cap. 45. *Clientium.* Ita MS. Flor. Beroaldus, *clientum.*

Adversùm nos. MS. Flor. Beroaldus, *adversùs.*

Romanis derepta. MS. Flor. Beroaldus, *direpta.*

Cap. 46. *Discessum: neque pœnitere.* Distinguit Acidalius, *discessum, neque pœnitere.* Melior est vulgata distinctio.

Transfugis paulatim nudatus. Mallet Lipsius, *transfugiis.* Benè. Nihil tamen mutaverim.

Cap. 47. *Nocturno motu terræ.* Luctuosam illam stragem, aliamque, quæ memoratur infra Annal. iv. 13. illustrat basis marmorea monumenti, in Tiberii honorem exstructi, Puteolis effossa anno 1693. In eâ eversarum, et posteà à Tiberio restitutarum, urbium imagines videntur, quas erudito commentario explicârunt Antonius Bulifo, et Gronovius, Antiq. Græc. vol. vii. p. 446. Inde lucem plurimam mutuabimur, de singulis urbibus dicturi.

Visa in arduo. Legit Heinsius, *enisa in arduum.* Vide Misc. Obs. ix. 387.

In Sardianos. Sardes, urbs Lydiæ in latere montis Tmoli. Nunc dicitur, *Sardia.* In monumento Tiberiano nomen corruptum. Ex ductu tamen literarum legendum videtur PARTHENIA SARDIVM. Plurimi habentur nummi *ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ*, extat in Anthologiâ, i. Tit. 70. εἰς πόλεις, Bianoris epigramma, cùm ob urbis ruinam, tum ob MS. Grotii versionem haud silendum. Br. Anal. Græc. vol. ii. p. 157. xii.

Σάρδιες αἱ τοπάλαι Γύγου πόλις, αἵτ᾽ Ἀλυάττου
Σάρδιες, ἁ βασιλεῖ Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
Αἳ Κροίσῳ τὸ παλαίον ἐπλινθώσασθε μέλαθρον,
Ὄλβον Πακτωλοῦ ῥεύματι δεξάμεναι·
Νῦν δὲ ὅλαι δύστηνοι ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
Ἐς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε,
Βοῦρα καὶ εἰς Ἑλίκην κεκλωσμέναι· αἱ δ᾽ ἐνὶ χέρσῳ
Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔκεισθε τέλος.

Gygiacæ Sardes, Halyattæ regia, quondam
Persarum dominis altera Persis eras:
Cræseos molita lares, ubi multa micabat
E Pactoleis dives arena vadis.

At nunc vasta suo tellus te sorpsit hiatu
Tot bona seclorum perdidit una lues.
Contigit hoc Buris, Helicæ quoque. Sed maris æstus
Quos casus aliis, hos tibi terra dedit.

Magnetes à Sipylo. Magnesia ad montem Sipylum posita in Lydiâ. Nunc *Magnisa.* In monumento Tiberiano MAGNESIA: in nummis *ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΣΙΠΥΛΟΥ.*

Temnios. Temnos, urbs Æolidis, nunc diruta. In monumento Tiberiano TEMNOS. In nummis *ΤΗΜΝΟC* et *ΤΗΜΝΕΙΤΩΝ.*

Philadelphenos. Philadelphea, urbs Lydiæ, nunc *Allachachere.* In monumento Tiberiano PHILADELPHEA. In nummis *ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ.*

Ægeatas. Ægæ, urbs Æolidis interioris, perierunt. Vox quoque detrita in monumento Tiberiano: ultima tantùm litera superstes E: videtur fuisse scriptum AEGEAE. Plinius quidem v. 30. *Ægas* appellavit; sic quoque Strabo, et in nummis *ΑΙΓΑΕΩΝ.* At in Herodoto, I. 149. In Clio *Αἰγαῖαι* leguntur.

Apollonidienses. Beroaldus, *Apollonienses.* Ernestus, *Apollonidenses.* Emendandum, *Apollonidienses,* ut patet ex Plinio, v. 30. qui *Apollonidienses* appellat. In monumento Tiberiano APOLLONIDEA. Eusebius in Chronic. eam vocat *Apollonidiam:* errore quidem librariorum scriptum *Apolloniam diam,* et graviùs errant qui *Diam Hyrcaniam* scribunt. Utrumque corrigendum. Urbs illa Troadis à Strabone, XIII. p. 625. *Ἀπολλωνὶς* dicitur, triginta stadiis à Pergamo et Sardibus distans. Nunc periit. Harduinus, Select. Oper. p. 26. ad Apollonidienses refert nummos *ΑΠΟΛΛΩΝΙΕΩΝ* à Goltzio laudatos. At Goltzius, auctor sublestæ fidei.

Mosteni. Optimè Beroaldus et recentiores. Perperam in intermediis quibusdam editionibus, *Mosceni.* In monumento Tiberiano MOSTENE, urbs Lydiæ, nunc omnino diruta. In nummis *ΜΟΣΤΗΝΩΝ. ΜΟCΤΗΝΩΝ ΛΥΔΩΝ.*

Atque Macedones Hyrcani. In editis libris, *aut Macedones Hyrcani,* quasi Mosteni et Macedones Hyrcani unus et idem populus essent; quod decepit Cl. Gordon, qui vertit *the Egeatæans, Apollonians, with those called the Mostenians or Macedonians of Hyrcania.* Cl. Murphy contra. *The inhabitants of Ægæa,*

and Apollonia, as also the Mosthenians, and the people called the Macedonians of Hyrcania. Manifestum est ex Cornelianâ duodecim urbium enumeratione Mostenos et Macedones Hyrcanos esse omnino diversos. Igitur emendandum, *atque Macedones, Hyrcani.* Quàm sæpe in MSS. *aut* et *atque* permutentur, abundè docet Cortius ad Sallustium in Jugurth. LXXXII. *Macedones, Hyrcani cognominati* memorantur Plinio, v. 29. In monumento Tiberiano urbs dicitur HYRCANIA. In nummis *ΥΡΚΑΝΩΝ.*

Hierocæsaream. Urbem Lydiæ, nunc dirutam. Ex plurimis literis superstitibus scriptum quoque in monumento Tiberiano HIEROCAESAREA. In nummis *ΙΕΡΟΚΑΙϹΑΡΕΩΝ* et *ΙΕΡΟΚΑΙϹΑΡ. ΚΟΜΑΝΕΩΝ.*

Myrinam. Myrina, inquit Plinius, v. 30. *quæ se Sebastopolim vocat,* urbs Æolidis, servat posterius nomen, nunc *Sebastopoli*: dicitur quoque *Sandali.* In monumento Tiberiano MYRINA. In nummis *ΜΥΡΙΝΑΙΩΝ.*

Cymen. Urbem Æolidis, nunc *Namourt.* In monumento Tiberiano CYME. In nummis *ΚΥΜΑΙΩΝ.*

Tmolum. In medio Tmoli montis in Lydiâ positam. Inde cives Plinio, v. 29. dicti *Mesotmolitæ.* In monumento Tiberiano TMOLUS. In nummis *ΤΜΩΛΕΙΤΩΝ.* Periit. Tiberii in afflictas istas urbes liberalitas ita accepta fuit, ut plurimis monumentis commendata reperiatur. Eximii habentur nummi ære magno, qui eum laureatum, ac togatum, sedentem exhibent, cum inscriptione CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. Ex aversâ parte, TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P. M. TR. P. XXI. Id est, *tribuniciæ potestatis anno* XXI. Alius est in museo nostro, TR. POST. XXIIII. seu *tribuniciæ potestatis* XXIV. quo ipso anno Cibyræ et Ægio subvenit Tiberius, ut dictum est Annal. IV. 13. Utrùm verò hanc ob rem exstructus fuerit Romæ Colossus subdubito; licèt id prodiderit Phlegon, de Rebus Mirabil. XIII. *Ἀπολλώνιος δὲ ὁ γραμματικὸς ἱστορεῖ ἐπὶ Τιβερίου Νέρωνος σεισμὸν γεγενῆσθαι, καὶ πολλὰς καὶ ὀνομαστὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἄρδην ἀφανισθῆναι· ἃς ὕστερον ὁ Τιβέριος οἰκείᾳ δαπάνῃ πάλιν ἀνώρθωσεν· ἀνθ' ὧν κολοσσόν τε αὐτῷ κατασκευάσαντες ἀνέθεσαν παρὰ τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ, ὅ ἐστιν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἀγορᾷ, καὶ τῶν πόλεων*

ἑκάστης ἐφεξῆς ἀνδριάντας παρέστησαν. *Apollonius Grammaticus narrat, Tiberii Neronis ætate terræ motum fuisse, quo multæ ac celebres Asiæ urbes funditùs deletæ sint; quas deinde Tiberius suò sumtu instauravit. Propterea colossum ei posuerunt prope templum Veneris, in foro Romano, et singularum deinceps urbium statuas subjunxerunt.* Nemini enim alii veterum memoratur iste colossus: et librum Περὶ κατεψευσμένης ἱστορίας, *de Historiæ mendaciis*, scripserat Apollonius, unde fortè id hauserit Phlegon, ut adnotat Meursius. Certior colossus Puteolis ab Augustalibus positus anno TR. POT. 32. seu U. C. 783. posteà *reipublicæ*, seu urbis Puteolanæ sumtibus restitutus, ut patet ex inscriptione monumenti marmorei, de quo jam dictum supra.

TI. CAESARI DIVI
AVGVSTI F. DIVI
IVLI N. AVGVSTO
PONTIF. MAXIMO COS. IIII.
IMP. VIII. TRIB. POTESTAT. XXXII.
AUGUSTALES.
RESPVBLICA RESTITVIT.

De hoc monumento vide Cl. Le Beau, *Mémoires de l'Académie royale des Inscriptions*, Vol. XXIV. p. 152.

CAP. 49. *Quam A. Postumius.* Lipsius optimè emendavit, *quam.* Una erat ædes, non plures.

CAP. 52. *Auxiliaria stipendia.* Ita Beroaldus et veteres, Gronovius et recentiores. Lipsius *auxiliaris* emendavit. *Auxiliaria*, de homine inter *Auxiliares* stipendia meritò, rectè dicitur.

Musulanorum. A Ptolemæo, IV. 3. appellantur Μισούλαμοι. At cùm in MSS. codicibus Plinii, V. 5. ab Harduino laudatis, *Musulani* quoque dicantur, hæc vera scriptura esse videtur.

Etiam tum. Mallet Ernestus, *etiam dum.*

Disciplinâ et imperiis. Pichena emendat, *disciplinæ.* Latinè quidem; at æquè latinè dicitur, *disciplinâ.*

Cinithios. Illustr. Pellicerius, veteris Geographiæ peritissimus emendabat, *Ciniphios.* Ptolemæo, IV. 3. *ΚΙΝΗΘΙΟΙ* populi memorant: sed ex optimo nostro Ptolemæi MS. codice *ΚΙΝΥΘΙΟΙ* scribendum; et fortè meliùs *ΚΙΝΥΦΙΟΙ.* In his Taciti et Ptolemæi locis *Cinyphios,* qui intrà minorem Syrtim et fluvium *Cinyps,* vel *Cinyphum,* habitabant, intelligendum nullus dubito. Nihil tamen mutavi: potuit enim Tacitus scribere *Cinithios.* Nec quæritur quid scribere debuerit, sed quid scripserit. Sidonius Apollinaris, carm. IX. 203.

Non hìc Cinyphius canetur Ammon,
Mitratum caput elevans arenis.

In unum conductos. Frustra tentat Heinsius, *condictos,* vel *coactos.* Misc. Obs. IX. 387. Sic adhuc infra Annal. IV. 47. *donec exercitus in unum conduceret.*

Metu eluderent. Malè Rhenanus, *astu,* pro *metu.*

Quem memoramus. Ita MS. Flor. teste Jac. Gronovio. Perperam Beroaldus aliique veteres, *memoravimus.*

CAP. 53. *Urbem Achaiæ Nicopolim.* In eâ Epiri parte, quæ Acarnania dicitur, urbs erat Nicopolis, quam Plinius, IV. 1. appellat civitatem liberam Nicopolitanam. Tacitus illam Achaiæ attribuit, quòd ejus præsidi pareret, et commune Achaiæ nomen. Infra Annal. V. 10. colonia Romana dicitur.

Dalmatia. MS. Flor. *Delmatia.* Sic sæpe MSS. et veteres lapides. Rectè utrumque scribitur.

Sacratas ab Augusto manubias. De illis Suetonius in Aug. XVIII. *Quò Actiacæ victoriæ memoria celebratior in posterum esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosque illic quinquennales constituit: et ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis Neptuno ac Marti consecravit.* Hæc adhuc magis illustrant Plinius, IV. 1. et Strabo, VII. p. 324 et 325. scilicet in ipso more Ambracii sinûs fuit ad sinistram civitas libera Nicopolitana: ad dextram verò colonia Augusti Actium; ibi nobile Actii Apollinis templum, et infra campus cum luco et navalibus, in quibus Augustus de hostium

manubiis dedicavit decem naves ἀπὸ μονοκρότου μέχρι δεκήρους, id est, *ab uno remorum ordine ad deciremem.* Hæc visit Germanicus. Posteà navalia et naves igni absorpta sunt, ut testatur Strabo, ibid.

Vetera suorum facta dictaque præferentes. Interpretum plurimi de Germanici majoribus locum hunc accepere. Nempe existimant Græcos, ut Germanico magis adularentur, vetera Claudiorum facta, eorumque dicta prætulisse. At eorum explicationem vix patitur latinitas: neque hæc adulatio Græcos decet. Aliter quidem Cl. Ernestus; et *præferentes* corruptum suspicatur: emendat, *præfantes.* Scilicet opinatur Græcos, cùm Germanicum exciperent, præfatos esse quidquid à suis majoribus ad Marathona, ad Salamina, aliaque loca gestum, quidquid ab illustrioribus viris dictum, indeque apparuisse eos non esse, quos deceret, aut qui solerent humiliter adulari, neque spernendum honorem ab iis habitum. Hæc explicatio nondum probabilis videtur. Si quis veterum recentiumque pomparum exempla reputaverit, is sanè existimabit obvio sensu, quem in notis exposuimus, hæc accipienda.

Cap. 54. *Sacra Samothracum.* Plinius, IV. 12. *Insula Samothrace, quæ libera. . . . à Thraciæ orâ triginta octo mill. . . . circuitu triginta duo mill. . . . vel importuosissima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam vocat.* A Dionysio Perieget. v. 424. appellatur:

Θρηϊκίη τε Σάμος Κορυβάντιον ἄστυ.
Thracia Samos, Corybantica civitas.

Sacra hujus insulæ quondam celebratissima. Iis enim initiati, credebantur adversa omnia propellere; quod exprimit Aristophanes, *Pax*, v. 275 et seq. fusiùsque prosequitur ejus Scholiastes: οἱ ἐν κινδύνοις γενομένοι ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας, τοὺς ἐν Σαμοθράκῃ, τούς τε Κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην· ἐξ ἧς καὶ διαβόητον ἦν τὸ Ζήρινθον ἄντρον· ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἠλευθεροῦντο. *In periculis versati, invocabant illos dæmonas, qui in Samothrace colebantur, Corybantesque et Hecaten. Ex hâc insulâ præcipuè celebrabatur Zerinthum antrum. Ibi sacrificabant et liberabantur.* Deos Samothraces fuisse Castorem et Pollucem docet Varro, de Ling. Lat. IV. p. 17. Eorum mysteria vocabantur quoque *mysteria*

Cabiri, τὰ μυστήρια τοῦ Καβείρου, teste eodem Aristophanis Scholiaste. Erant secretissima, nec nisi initiatis revelabantur: iis sæpe adesse præsentes Deos, initiatosque pietate, sanctitate eminere, seque ipsis meliores, periculisque majores fieri ferebatur. Inde observat Diodorus Sicul. Bibl. v. 49. p. 323. Καὶ τῶν ἀρχαίων ἡρώων τε καὶ ἡμιθέων τοὺς ἐπιφανεστάτους πεφιλοτιμῆσθαι μεταβαλεῖν τῆς τελετῆς· καὶ γὰρ Ἰάσονα καὶ Διοσκούρους, ἔτι δ' Ἡρακλέα καὶ Ὀρφέα μυηθέντας ἐπιτυχεῖν ἐν πάσαις ταῖς στρατείαις, διὰ τὴν τῶν θεῶν τούτων ἐπιφάνειαν. *Ex priscis heroibus et semideis omnium illustrissimos hisce ritibus consecrari summoperè cupiisse: Jasonem, Dioscuros* (ergò Cabiri mysteria Castore et Polluce antiquiora) *ipsumque Herculem et Orpheum in omnibus bellis felices fuisse, præsens Deorum illorum auxilium expertos.* A Phœniciis vocibus כביר et כבירים *Cabbir* et *Cabbirim, Divipotens, Divipotentes* dicti sunt Cabirus et Cabiri. Porrò Germanicus, suspicacem Tiberii animum semper veritus, Samothracum sacra visere nitebatur, ut iis initiaretur, malaque sibi imminentia averteret.

Igitur Ilio. Beroaldus ediderat, *igitur aliaque quæ ibi varietate.* Monuit Pichena legi in MS. Flor. *igitur alio:* unde optimè emendavit Freinshemius, *igitur Ilio, quæque ibi varietate.* Mallet Heinsius, *ab Ilio.* Idem sensus; *igitur Ilio,* vel ab *Ilio,* et iis omnibus locis, *quæ ibi varietate fortunæ, et nostri origine veneranda, relegit Asiam.* Nec tentandum cum Pichenâ, *igitur viso Ilio;* nec cum Salinerio, *igitur relegit Asiam, aliaque, quæ ibi varietate,* &c.

Cap. 56. *Regis Pontici.* Frustra tentat Lipsius, *regis Ponti.* Cf. Annal. xiii. 49. Hist. iii. 47.

Ex nomine urbis. Mallet Jac. Gronovius, *ex conditore urbis,* vel *ex nomine conditoris urbis.* Perperam. Urbs enim Artaxata Artaxiæ regi ab Annibale condita est, Ἀρτάξατά τε, ἣν καὶ Ἀρταξιάσατα καλοῦσιν, Ἀννίβα κτίσαντος Ἀρταξίᾳ τῷ βασιλεῖ, Strabo, xi. p. 528. Ob eam causam, ut videtur, dixit Tacitus, *ex nomine urbis.* In ed. Societ. Bipont. post Freinshemium ad Curt. viii. 12. monetur, populis Asiaticis hunc fuisse morem, ut regibus suis ab urbe primariâ nomen adderent. B. C. ii. vi. 61.

CAP. 57. *Et filios variis modis.* Malè tentat Lipsius, *et filium.* De Pisonis filiis, quos variis modis criminari potuit, vide infra Annal. III. 16.

Ira et dissimulatio. Malè Muretus, *iræ dissimulatio.*

CAP. 58. *Neu proceres gentium.* Mallent Mercerus et Pichena, *ne.* Nihil mutandum. *Proceres gentium,* de Satrapis gentium, imperio Parthorum subditarum, dici rectè monuit Gronovius.

CAP. 59. *Pedibus intectis.* Ægyptiorum more, qui vel nudis pedibus incedebant, vel crepidis tantùm utebantur: unde intecti pedes. Contra verò Romani, Horat. I. Satyr. VI. 27.

Ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus.

Calceorum illorum formæ exhibentur in præstantissimo, nec unquam satis laudando, opere, *le Pitture Antiche d'Ercolano,* Vol. I. Tab. XXXV.

Dominationis arcana. Meritò quidem inter dominationis suæ arcana Ægyptum seposuerat Augustus, cùm non modò frugum esset fertilissima, sed etiam apud eam essent Romanæ *annonæ claustra,* ut loquitur Tacitus, Hist. III. 8. Unde Plinius in Panegyric. XXXI. *Percrebuerat antiquitùs Urbem nostram, nisi opibus Ægypti, ali sustentarique non posse. Superbiebat ventosa et insolens natio, quòd victorem quidem populum pasceret tamen; quòdque in suo flumine, in suis manibus, vel abundantia nostra, vel fames esset.* Juxta Aurelium Victorem, Epitom. I. *Augusti tempore ex Ægypto Urbi annua ducenties centena millia modiorum frumenti inferebantur.* Longè plura percipiebat Ptolemæus Philadelphus, siquidem, teste D. Hieronymo in caput XI, Danielis, *de Ægypto per singulos annos quatuordecim millia et octingenta talenta argenti, Angl.* 3,330,000*l. et frumenti artabas quinquies et decies centena millia,* seu 50,000,000. modios *accipiebat.*

CAP. 60. *Canopo.* Canopus ita dicta à Canopo, rectore navis, qui, cùm Menelaus, Agamemnonis frater et Helenæ conjux, Trojâ

Græciam repeteret, ad diversum mare, Lycium scilicet, Issicum, Syriacum, Phœnicium et Libycum dejectus est. Ibi mortuo ac sepulto, urbem cognominem ædificavit Menelaus. De his omnibus vide Dionysium Perieget. v. 9 et seq. et Eustathium interpretem, qui hæc fusè prosequitur.

Terramque Libyam dejectus. In MS. Flor. *delectus.* Beroaldus emendavit, *delatus.* Meliùs Jac. Gronovius et recentiores. Vide Livium, XXIII. 34. et notas J. F. Gronovii. *Dejici.* Elegans et legitimum verbum esse de navigantibus, qui ab instituto curru depelluntur, docent interpretes ad Liv. loc. cit. et ad XLIV. 19. Pro quo Tacitus *detrusus* dicit, Hist. II. 8. Vide Ruhnken. ad Vell. Paterc. lib. I. cap. 1. p. 4.

Inde proximum amnis. Perperam Acidalius, *inde ad proximum amnis.* Intelligendum, *visit,* rectè monuit Ernestus.

Septingenta millia. Quidam emendant, *septuaginta millia*; sicque Tacitum et veritatem extenuant. Alii existimant septingenta millia ætate militari quondam Thebis habitâsse; quod cùm pro quartâ civium parte accipiant, fuisse Thebis 2,800,000. incolarum contendunt, et exaggeratis numeris historiam deturpant: saniores tamen Catone et Stephano Byzantio, qui verbo Διόσπολις docent eam habuisse, antequàm à Persis everteretur, ἀνθρώπων μυριάδας ἑπτακοσίας, hominum 7,000,000. Neque accuratior Pomponius Mela, I. 9. hâc in re infidus Homeri Iliad. IX. 383. interpres. Mihi verò verba Taciti, et quid Herodotus, II. 164 et 166. in Euterp. de Ægyptiorum militiâ scripserit reputanti, certissimum videtur septingenta hæc hominum millia, non de Thebanis incolis, sed de militibus Ægyptiis esse accipienda: eosque non conditione tantùm, verùm etiam ætate militari fuisse. Quæ verò fuerit apud Ægyptios ætas militaris minimè compertum. Apud Romanos anno decimo septimo et quadragesimo sexto definiebatur, Gellius, X. 28. Apud Athenienses, qui ab Ægyptiis plurima sunt mutuati, intrà annum decimum octavum et quadragesimum continebatur, Ulpianus in Demosthen. Olynthiac. III. p. 29.

Regem Rhamsen. Rhamses ille idem esse videtur ac Remphis, quem Diodorus Siculus Bibl. I. 62. p. 56. ait fuisse superiorum omnium regum ditissimum et argenti ac auri talenta quadringenties mille coegisse, ἀργύρου γὰρ καὶ χρυσοῦ παραδέδοται συναγαγεῖν αὐτὸν

εἰς τετταράκοντα μυριάδας ταλάντων, *Angl.* 90,000,000*l.* Rhampsinitum eum appellat Herodotus, II. 121. in Euterp. et testatur neminem successorum divitias ejus æquavisse, ac ne proximè quidem ad eas accessisse. Rhamsen, Josaphat regi Judæ supparem fecit eruditus Marsham, Canon. Ægypt. p. 393. Quod minimè probabile. Illum Trojani excidii tempore vixisse, certiùs colligitur ex Diodoro, et Herodoto, loc. cit. Consentit et Plinius, qui Ramisen, *quo regnante Ilium captum est,* memorat lib. XXXVI. 8. successorem Sesostris fuisse docet Manetho apud Josephum contra Appion. p. 1052.

Vocalem sonum reddens. Saxeam Memnonis effigiem exhibet Pococke, *Description of the East,* vol. I. p. 102. Tab. XXXVI et XXXVII. In utroque ejus crure plurimæ extant inscriptiones eorum, qui sonum audiere; sed à Cl. Pococke pessimè descriptæ. Aliquot tamen, haud ita deformes, referre et emendare non pigebit.

ANNO VII IMP CAESARIS
NERVAE TRAIANI AUG
Q. VIBIVS MAXIMVS PRAEF
AVDIT MEMNONEM
HORA II S SECVNDA

Id est, *horâ secundâ semis.*

V. NIANAS AAAPTIAS
FELIX AVG CLIBERTVS
PROCVRATOR VSILCVS
HORA PRIMA SEMIS
MEMNONÈM
AVDIVIT

Id est, *Quinto nonas martias Felix, Augusti libertus,* fortè *collibertus, procurator . . . . . horâ primâ semis Memnonem audivit.*

IVNI SVLANA VE
CLELIA AFRICANI
VXOR AVDI MEMNONEM
PR. ID. FEBR. HORA I. S
ANNO I. IMP. DOMITIANI AVG
CVM IAM TERTIO VENISSEM.

Id est, ut opinor, *Junia Silani Vera Clelia*, vel *Clælia, Africani uxor, audivi Memnonem pridie Idus Februarii, horâ primâ semis, anno primo, Imperatoris Domitiani Augusti, cùm jam tertiò venissem.*

TET TIT LXI
PRAF AEG
AVDIT
MEMNONEM
XIII K APRILIS
VERO III RIAAABIRVIOC
HORA I

Hæc ita corrupta, ut nomen proprium divinare haud liceat. Cetera sic emendanda: *Præfectus Ægypti audit Memnonem XIII. Kalendas Aprilis Vero III.* id est, *tertiùm. Vario Ambibulo Consulibus, horâ primâ.* Annius Verus, III et L. Varius Ambibulus, seu ut placet erudito Muratori, Thesaur. Inscript. Vol. I. p. 323. Eggius Ambibulus, consules fuere A. U. C. 879. J. C. 126. Juvat quoque Græcam unam aut alteram, subnectere.

ΚΑΙΚΙΛΙΑ ΤΡΕΒΟΥΜΑ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΚΟΥϹΑϹΑ
ΜΕΜΝΟΝΟϹ

Id est, *Cæcilia Trebuma*, fortè *Trebonia, secundùm audiens Memnonem.*

ΑΦΛΑΟΥΙΑΝΟϹ
ΦΙΛΙΠΠΟϹ
ΕΚΛΥΟΝ ΜΕ
ΜΝΟΝ ΤΟΥ ΘΕΙΟΤΑΤΟΥ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹΑΔΡΙΑΝΟ

Id est, *Lucius Flavianus Philippus audivi Memnonem divinissimum Imperatore Hadriano.*

Inde patet quàm optandum sit, ut præstantissimum illud antiquitatis monumentum ab eruditis viris adhuc inspiciatur, et accuratissimè describatur. Fortè ipsius Germanici memoria in illo reperietur.

Cap. 61. *Disjectasque inter.* Malè tentat Ernestus, *desertasque inter......arenas.* Non ineptè vertit Amelot de la Houssaie, *parmi des sables mouvants presque impénétrables.* Meliùs Gordon, *amongst rolling and almost impassable waves of sand.* Murphy quoque, *amidst a waste of sands almost impassable.* Ad augenda miracula, montibus saxeis ac sterilibus, inter disjectas vixque pervias arenas, lapidibus Æthiopicis et Arabicis pyramides exstruxerunt reges, otiosâ et stultâ pecuniæ ostentatione superbi. Quàm hìc mobiles sint arenæ constat ex viatorum experientiâ, ipsisque pyramidibus, quæ haud exiguâ sui parte sub arenis delitescunt.

Alibi angustiæ. Quid essent illæ angustiæ Taciti interpretibus hactenus incompertum. Eas Σύριγγας appellat Pausanias, I. p. 78. in Attic. et accuratè describit Ammianus Marcellinus, XXII. 15. *Sunt et Syringes subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, ut fertur, periti rituum vetustorum adventare diluvium præscii, metuentesque ne cærimoniarum obliteraretur memoria, penitus operosis digestos fodinis per loca diversa struxerunt: et excisis parietibus volucrum ferarumque genera multa sculpserunt, et animalium species innumeras, quas hierographicas literas appellârunt.* Inde Heliodorus Æthiopic, II. p. 108. ait: ἄλλος πυραμίδων κατασκευὴν, ἕτερος συρίγγων πλάνην ἐπυνθάνετο, *alter de pyramidum constructione, alter de angustiarum anfractibus interrogabat.* Angustiæ illæ erant propter Thebas, trans Nilum; nec longè aberat Memnonis statua, teste Pausaniâ, loc. cit. Vide adhuc Dionysium Perieget. v. 259. et interpretem Eustathium.

Nullis inquirentium spatiis. Frustra tentat Heinsius, *nulli inquirentium satis penetrabilis*, vel *nullis inquirentium spatiis penetrabilis.*

Cap. 62. *Gothones.* Beroaldus, *Gotones.*

In agrum transtulit. Sic sæpe veteres. Nos dicerimus, *transtulerat.*

Cap. 63. *Nam multis.* Fortè, *tam multis. Nam* potest tamen accipi pro *scilicet.* Haud ita feliciter innuit Ernestus, *quam*

multis . . . prætulisset. De Maroboduo ejusque potentiâ vide Velleium Patercul. II. 108 et 109.

Quasi rediturus. Ita optimè emendavit Rhenanus. In MS. Flor. et veteribus editionibus, *reditus.* Malè tentat Jac. Gronovius, *reditui.*

Vibilio. Ryckius mallet, *Vibillio,* quòd Cæsari *Vibullius* memoretur. *Vibidius,* in inscriptionibus sæpe laudatus, Ernesto placet. Scriptura veterum librorum retinenda.

Cap. 64. *Filio Cotyi.* Ad Cotyn exul ac miser Ovidius epistolam scripsit, de Ponto, II. Ep. IX.

Regia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in Eumolpi pervenit usque, Coty,
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem:
Quamque potes profugo (nam potes) affer opem.

Cap. 66. *Veterem stipendiis.* Frustra tentant Pichena, Freinshemius, et Ryckius, *veterem stipendii.*

Cap. 67. *Trebellienus Rufus.* Mallet Freinshemius, *Trebellianus.* At in nominibus nihil audendum sine auctoritate, vel necessitate.

Marcum Lepidum. Ptolemæo Philopatore mortuo A. U. C. 550. Alexandrini, Syriæ regis Antiochi, et Philippi Macedoniæ, ambitionem veriti, legatos Romam misere, qui regi Ptolemæo Epiphani quinquenni tutorem peterent. Senatus, legatione plurimis victoriis clariore superbus, virum amplissimum et integerrimum *M. Æmilium Lepidum, Pontificem maximum, bis consulem* misit, *ne,* inquit Valerius Maxim. VI. 6. *fides civitatis nostræ frustra petita existimaretur. Cujus beneficio regia incunabula conservata pariter ac decorata incertum Ptolemæum reddiderunt, patrisne fortunâ magis, an tutoris majestate gloriari deberet.* Regiæ hujus tutelæ monumentum extare voluit IIIvir Lepidus in nummo argenteo; caput Alexandriæ turritum exhibet, ALEXANDREA: ex alterâ parte, Lepidus coronam imponit capiti Ptolemæi, juvenis, dextrâ scipionem eburneum cum aquilâ tenentis: M. LEPIDUS PONT. MAX. TUTOR REG. S. C.

Cap. 68. *Specie venandi, omissis. Specie venandi,* quidam cum superioribus, *conatus est,* conjungunt. Meliùs distinxerunt Beroaldus et recentiores. Gronovius mallet, *conatus, specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit.* Non malè, si libri suffragarentur. At minimè necessariò.

Vibio Frontone præfecto equitum. Frustra tentat Cl. Bimardus apud Muratori, Nov. Thesaur. Inscript. Vol. i. Col. 114. *Julio Frontone,* pro *Vibio Frontone.* At egregiè evincit adversùs eruditum Steph. Souciet, *præfectum equitum* appellari, qui alæ ex equitum turmis conflatæ præerat. *Præfectum equitum* eumdem esse ac magistrum equitum perperam opinabatur P. Souciet, *Mémoires de Trévoux,* Decembr. 1719. p. 92. Decretorius hâc de re locus Frontini, in Strateg. iv. 1. n. 28. *Domitius Corbulo in Armeniâ, Æmilio Rufo præfecto equitum, quia hostibus cesserat, et parùm instructam armis alam habebat, vestimenta per lictorem scindi, eidemque, ut erat fœdato habitu, perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.* Pluribus tamen alis præfectum equitum aliquandò præfuisse minimè negaverim.

Cap. 69. *Dein Piso.* Nihil deest, licèt aliter suspicetur Lipsius. Fortè pro *Dein* scriptum olim *inde.* Acidalius et Ernestus conjiciunt, *denique.* Ex fictitio MS. Codice Mirandulano laudatur *proin.*

Solo ac parietibus. Muretus frustra conjicit, *parietinis.*

Tabe obliti. Mallet Lipsius, *tabo.* At, *cadaverum tabem* dixit quoque Suetonius in Vitell. x. cùm detestabilem Principis vocem efferret, *optimè olere occisum hostem, et meliùs civem.*

Cap. 70. *Haud minùs ira.* Malè Heinsius, *iræ.*

Naves solvit. In editis libris *navis* legitur, vetere scribendi modo pro *naves.* Amelot de la Houssaie perperam vertit, *son vaisseau.* De multis Pisonis navibus vide infra cap. 78. 79 et 81.

Quo propiùs. Malè tentat Lipsius, *quò properiùs.*

Cap. 73. *Formam, ætatem.* Mallet Ursinus, *ob formam, ætatem.* Nihil mutandum, ut rectè monuit Ernestus. Germanici formam, ætatem, genus mortis, Alexandri Magni fatis adæquabant.

Eò proniores in hanc comparationem, quòd propinqua essent loca, in quibus Alexander interiisset.

Interpretabantur. Optimè emendavit Beroaldus. Perperam in MS. Flor. *interpretantur.*

CAP. 75. *Anxia sui, et infelici fœcunditate fortunæ totiens obnoxia.* Ernestus dubio procul aberravit à mente Taciti, cùm dividendam putaret vocem *in felici fœc.* Et sanè fuit felix Agrippina, quoties olim pepererat. Fuit, inquam; sed jam in infelicitatem versa ejus fœcunditas; quæ viduata præsidio, et Tiberio invisa, toties fortunam tristem subire poterat, quoties olim felix fuisset. Metuendum certè ei erat ex Tiberio, odii suspecto; neque ea, quæ metuebantur, eventu dein caruere. Facit huc quodam modo exclamatio Cicer. Philipp. II. 24. quâ Juliæ matris Antonii miseriam deplorat, quæ nunquam id subitura fuisset indignitatis, nisi filium peperisset: *O miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam! Fœcunditatem* verò *felicem* dicere, supervacuum foret. Sed jam existiment alii, num infeliciùs conjiciam: *infelix fœcunditate, fortunæ toties obnoxia.*

Luctum amissæ sororis. In luctu fûnebri nigris, cœruleis, albis vestibus usæ sunt Romanæ fœminæ. Qui color diversis reipublicæ et imperii temporibus invaluerit, definire difficile foret et inutile. De his multa Lipsius in excursu M. Cœruleum colorem omisit, de quo Servius ad III. Æn. ex Catone. Vestis verò purpurea, aurum, margaritæ, aliaque id luxûs ornamenta, erant lætitiæ signa.

CAP. 77. *Huic fasces. Huic* ad Pisonem, licèt Sentio remotiorem, pertinet: quod optimis scriptoribus non insolens. Sic infra cap. 82. *Illi,* pro *hi.*

Quàm justiùs arma. In MS. Flor. et editione Principe, *quem justiùs arma oppositurum, qui.* Rectè emendavit Pichena, *quàm justiùs;* et recentioribus omnibus probatum. Non ita feliciter alii, *quem justiùs arma oppositurum, quàm qui.*

CAP. 78. *Lato mari.* Lipsius mallet, *alto mari.* Eleganter, sed non necessariò.

Cap. 79. *Diem prædixisset.* Frustra tentat Acidalius, *prodixisset.* Utrumque latinè dicitur.

Cap. 80. *Celendris.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Beroaldus, *Celenderis.* Græcè Κέλενδρις et Κελένδερις æquè dicitur.

Cap. 81. *Adpugnare.* Ita MS. Flor. Editiones veteres et recentiores. In intermediis, *oppugnare.* Infra Annal. iv. 48. *Castra Romana adpugnarent.*

Peti aggerem. Freinshemius, *aggerem* accipit de terrâ, cespite, quibus aggeres struuntur, ad oppugnandum. Veriùs Ernestus aliique de ipsis castelli muris intelligunt. Sic Virgilius Æneid. x. 23.

Quin intrà portas atque ipsis prælia miscent
Aggeribus murorum, et inundant sanguine fossæ.

Ad hos versus, *muros et munimenta omnia, aggerem* dici observat Servius ab Ernesto laudatus.

Cap. 82. *Dolor, ira: et erumpebant.* Beroaldus, *adferebantur, dolor, ira, et erumpebant questus.* Lipsius, *adferebantur: dolor,* &c. Meliùs distinxit Ernestus, quem sumus secuti.

In extremas terras. Boxhornius frustra tentat, *in externas.*

Cap. 83. *In queis colerentur.* Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et Ernestus. Sine auctoritate ac necessitate à Beroaldo emendatum, *in queis coleretur.* Germanici statuæ colebantur: sic de Sejano dicetur infra Annal. iv. 2. *coli per theatra et fora effigies ejùs interque principia legionum* permisit Tiberius.

Cùm censeretur clypeus. Cur imagines illæ appellentur Clypei docet Plinius, xxxv. 3. Scilicet, *scutis, qualiter apud Trojam pugnatum, continebantur imagines, unde et nomen habuere Clypeorum: non, ut perversa grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cujusque, qui fuerit usus illo.* Appius Claudius, qui consul fuit A. U. C. 259. *suorum Clypeos in sacro vel publico privatim dicare primus instituit. . . Posuit enim in Bellonæ æde majores suos, placuitque in excelso spectari, et titulos honorum legi . . . quales Clypeos nemo*

non gaudens favensque aspicit. Porrò non modò inter imperatores, sed etiam inter scriptores collocandæ erant imagines Germanici, qui militiæ ac literaturæ laude perinde floruit. Teste Suetonio, in Caio, III. *Oravit causas etiam triumphalis: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit et comœdias Græcas.* Extant quoque quædam ejus epigrammata in Anthologiâ. Nec immeritò Ovidius, cùm Fastos Germanico dicaret, ita eum alloquitur, Fast. I. 19.

Pagina judicium docti subitura movetur
Principis, ut Clario missa legenda Deo.
Quæ sit enim culti facundia sensimus oris,
Civica pro trepidis cùm tulit arma reis.
Scimus et, ad nostras cùm se tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.

Adseveravit. In MS. Flor. *adseravit.* Perperam Beroaldus aliique plurimi edidere, *adseruit,* quod hoc sensu acceptum minimè latinum est. Optimè Jac. Gronovius et recentiores, *adseveravit.* Sic infra Annal. III. 49. in MS. Flor. *adsevavit,* pro *adseveravit.*

Cuneum Germanici appellavit, qui Juniorum dicebatur. Ernestus opinatur cuneum *Juniorum* appellatum esse ab equitibus, qui κατ' ἐξοχὴν *juventus* dicebantur: unde *Principes juventutis.* At hìc non de totâ juventute, seu de equestri ordine, sed de uno tantùm cuneo agitur. Itaque multo verisimilius à Juniis dictum esse Juniorum cuneum: sicque vertunt optimi interpretes. Davanzati, *l'ordine d' Cavalieri, la punta de' cavalli, nomata de' Giunii, nomò di Germanico.* Amelot de la Houssaie, *l'ordre des Chevaliers donna le nom de Germanicus à l'escadron qui portoit celui de Juniens.* Gordon, *the Battalion called after the name of the Junii, was now, by the Equestrian order, entitled the Battalion of Germanicus.* Murphy quoque, *The Equestrian order came to a resolution, that the troop called the youthful squadron should for the future take its name from Germanicus.*

Cap. 84. *Duos virilis sexus.* In MS. Flor. *viriles.* Inde tentat Jac. Gronovius, *duos virile secus.* Non spernendum, si magis faveret MS. codicis scriptura. Vide dicenda infra Annal. IV. 62.

Cap. 85. *Exactum et à Titidio.* In veteribus editionibus, *exacta.* Benè Vertranius et recentiores, *exactum.* Faernus tentabat, *exacta ratio.*

Necdum præteriisse. Ita veteres libri; et mox, *interiissent.* In recentioribus editionibus, *præterîsse, interîssent.*

Veherentur. Malim *deveherentur.* Misc. Obs. ix. 388.

Vile damnum. Freinshemius incassum tentat, *utile damnum.* Cf. Ruhnken. ad Vell. Paterc. ii. 46. 14.

Cap. 86. *Vestalibus sacris.* Vide *l'Histoire des Vestales, par l'Abbé Nadal,* in the *Mémoires de l'Académie des Inscriptions.*

Discidio domum. Ita MS. Flor. et libri omnes veteres et recentiores. In intermediis, *dissidio.* At viris eruditis et MSS. codicum peritis meritò observatum, *dissidio* de animorum dissensione, *discidium* de corporum disjunctione usurpari.

Decies sestertii. Malè emendat Ursinus, *decies sestertiûm.*

Cap. 88. *Senatoresque eorumdem temporum.* Lipsius et quidam alii mallent, *senioresque.* Freinshemius aliique plurimi vulgatam scripturam meritò tuentur. Id enim reperit Tacitus apud scriptores, et in diariis senatorum illius temporis.

Caniturque adhuc. Arminius non inter gentis heroas tantùm, sed inter ipsos Deos habitus; idemque posteà fuit ac Deus Irminus: viaque lactea appellata est *Irminstrate,* seu *Arminii via.* Ejus statuam, dictam *Irmensulam,* barbaro cultu celeberrimam, Eresburgi, nunc *Stadtberg,* destruxit Carolus Magnus anno 772. Sed manet, manebitque semper, herois, meliore fato digni, memoria. De cultu Arminii vide Cl. Eccardum, Orig. German. p. 305. et Commentar. de Rebus Franciæ Oriental. Vol. i. p. 406. 436 et 620. Ejus nummos imaginesque, quæ circumferuntur, spuria esse nemo ignorat.

Haud perinde celebris. Optimi Latinæ linguæ scriptores, *celeber,* pro masculino genere usurpant. At cùm infra Annal. xiii. 47. xiv. 19. adhuc occurrat, *celebris*; et auctor ad Herennium, ii. 4. dixerit quoque, *celebris, an desertus?* nihil mutandum meritò pronuntiat Ernestus, licèt ipse conjiciat, *celebratus.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM TERTIUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

CAP. 1. *Ut quique sub Germanico.* Ita libri omnes veteres et recentiores. Perperam J. F. Gronovius et Ryckius, *quisque,* emendant.

Fidissimumque. Sic libri veteres & recentiores. In paucis editionibus, *fidelissimum,* operarum vitio irrepsit.

Proxima maris. Muretus & Freinshemius mallent, *mari.* Nihil mutaverim. Livius enim, I. 30. *proximi Etruscorum Veientes.* Velleius, II. 114. *M. Lepidus, vir nominis ac fortunæ eorum proximus.*

Non alacri, ut adsolet. Ita libri omnes. Unus Cl. Lallemand edidit, *nec.*

Obvii et recentes in dolore anteibant. Cl. Bongarsius, et ineptum, *in* fortè subditítium existimabat. Mihi non displicet vulgata scriptura. Dictum tamen Annal. I. 41. *recens dolore et irâ.*

CAP. 2. *Tarracinam.* Ita veteres & recentes editiones. Aliæ, *Terracinam.* Straboni, V. p. 233. Ταραχίνα.

C. Aurelius. Ita MS. Flor. veteresque editiones & recentiores. In intermediis ex consularibus Dionis et Cassiodori indicibus emendatum, *M. Aurelius.* Nihil mutandum, nisi major adsit librorum inscriptionumve auctoritas.

Cap. 3. *Perferre visu non toleravit.* Cl. Ernestus, *perferre* insititium esse existimat. Ego verò nec damnare ausim, nec abesse posse sine sensûs dispendio opinor.

Ut par mæror. Mallet Heinsius, *ut pari mærore.* Plus elegantiæ et Corneliani stili in vulgatâ scripturâ.

Cap. 4. *Per silentium vastus.* Egregiè dictum. Malè tentat Pichena, *vastum.*

Miles cum armis. Cl. De Harlay emendat, *sine armis.* Perperam. Vide quæ de Augusti funere dicta sunt supra Annal. I. 8. In funere armati milites, magistratus sine insignibus plurimum habent luctûs.

Superstitem iniquorum. Frustra tentat Rhenanus, *inimicorum.*

Cap. 5. *Claudiorum Juliorumque.* Ita veteres omnes libri. Muretus, Lipsius et Freinshemius mallent, *Liviorumque:* recepit Ernestus, quem pro more suo secutus est Cl. Lallemand. Ego verò, licèt Claudiorum imagines Juliorum imaginibus præposuerit Tacitus, nihil mutaverim. Immo, cùm *cuncta à majoribus reperta, aut quæ posteri invenerint,* in Drusi funere fuerint *cumulata,* existimo non modò Claudiorum, Liviorum, aliarumque affinium familiarum, sed Juliorum etiam, ob summam Augusti benevolentiam, antelatas esse imagines. Optimè vertit Cl. Gordon, *round his head were placed the images of the Claudii and Julii.* Murphy quoque, *the bier was decorated with the images of the Claudian and the Livian families.* Quinetiam si quis ad Juniæ funus, infra cap. 76. attenderit, Claudiorum Liviorumque imagines hîc memorari frigidum illi videbitur.

Quanto prima. Perperam Muretus, *quandò.* *Quanto,* pro *quanto magis,* accipe, ut rectè observat Ernestus.

Præpositam toro. Muretus, Grotius, et Ryckius emendant,

propositam in. Placet plurimùm: sæpeque, *præ et pro* in MSS. mutantur. Veterem tamen scripturam, non omnino vitiosam, retinui. Malè Gronovius, *repôstam.*

CAP. 6. *Idque et sibi.* Frustra tentat Ernestus, *itaque sibi.*

Et cunctis. Pessimè Lipsius, *et functis.*

Si modus adjiceretur. Malè Ernestus, *adhiberetur. Adjiceretur,* id est, si ad ceteras laudes modus accederet.

Et imperatori populo, quæ. Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres, *et imperatori populoque Modicis domibus, aut civitatibus, convenisse recenti dolori,* Lipsius, *dolore, luctum.*

Abstruserint. Malè Acidalius, *absterserint.*

Ludorum Megalesium. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Perperam aliæ, *Megalensium.* In vetere nostro MS. Kalendario notantur PRID. NON. mensis Aprilis, LUDI MEGALESIACI et IV. ID. MEGALESIACI. Ludos illos, matri magnæ Idææ sacros, primos scenicos fuisse et *Megalesia* appellatos, ex Valerio Antiate narrat Livius, XXXVI. 36. Eos more institutisque maximè castos, solemnes et religiosos commendat Tullius in Or. de Haruspicum responsis, XII. *Megalesia* dicebantur ab ipsâ Deâ, quæ μεγάλη θεὰ et μήτηρ vocabatur.

Spectaculum suberat. Incassum Ryckius, *subierat.*

CAP. 7. *Petendæ è Pisone.* Conjicit Freinshemius, *spe petendæ è Pisone ultionis.* Latinè et eleganter. At genitivis gaudet Tacitus, quod agnovit ipse Heinsius, qui tentaverat, *ultioni.* Vide infra cap. 9.

Vagus interim. Malè Heinsius, *vagus itinerum.*

CAP. 8. *Erga filios familiarum.* Malè Beroaldus, *familiarium.* Conjunctim scribi potest, *filiosfamiliarum.* Sicque MS. Flor. approbantibus Pichenâ et Mercero.

Præscripta ei à Tiberio. Optimè emendavit Lipsius. Perperam libri omnes et Beroaldus, *præscripta et à Tiberio.*

CAP. 9. *Festa ornatu.* Ita MS. Flor. Editiones veteres et

recentiores. In intermediis malè emendatum, *festo ornatu*. Sic supra Annal. II. 69. dixit Tacitus, *festam Antiochensium plebem*, et Horatius, III. Od. XVIII. 11.

Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

Festis diebus domorum postes lauro, coronis, fronde ornabantur. Hinc Juvenalis, VI. 79.

Ornentur postes, et grandi janua lauro,

et Vers. 226.

Ornatas paulo antè fores, pendentia liquit
Vela domûs, vel adhuc virides in limine ramos.

Satyr. IX. 85.

Foribus suspende coronas.

Cap. 10. *Nullas esse partes Trioni.* Muretus mallet, *Trionis*. Utrumque latinè dicitur.

Cognitionem exciperet. Rectè. Nec tentandum, ut Acidalio placuit, *acciperet*, vel *susciperet*.

Cap. 11. *Post quæ reo.* Ita MS. Flor. et Minutianus. Perperam Beroaldus, *postquàm*.

T. Arruntium. Nicolaus Faber, Lipsio ob probitatem et eruditionem laudatus, corrigebat, *L. Arruntium*, et ad eum, de quo supra Annal. I. 13. referebat. Nihil mutaverim, licèt verisimiliter excogitatum.

T. Vinicium. In MS. Flor. *Fulnicium.* Beroaldus aliique veteres edidere, *Fulcinium.* Ryckius, quem secuti sunt recentiores, conjecit *T. Vinicium.* Probavi ipse: ad literarum ductum, ceterorumque nominum prænomine insignitorum morem nihil accommodatius video. Minimè probabiliter Muretus hæc nomina ita refinge-

bat: *T. Arellium Fuscum, Cneium Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex. Pompeium.* Perperam distinctum in veteribus editionibus, *Æserninum, Marcellum.* De Sex. Pompeio, quem Valerius Maximus, II. 6. num. 8. laudat, *ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum...facundissimoque sermone, qui ore ejus quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat,* dictum supra Annal. I. 7. Asinium Gallum, Asinii Pollionis filium, et Marcellum Æserninum, ejus nepotem egregiè commendat Seneca, Declam. IV. Præf. Vide et stemma Pollionum infra cap. 75.

L. Piso. De quo supra Annal. II. 34. Illum rei fratrem appellat Muretus.

Livineius Regulus. De eo infra Annal. XIV. 17. Frustra, nec ex Taciti more primam literam, ut sit *L. Livineius,* geminandam censet Muretus.

An promeret. Ita Beroaldus ceterique libri editi præter Antuerpianam editionem anni 1648. in quâ hæc omissa. MS. Flor. *ac premeret,* quod ex superioribus repetitum, et deletum vult Pichena. Utroque in loco *ac premeret* omittendum censet Gruterus. Beroaldina emendatio non displicet, et cum oratione Cæsaris, meditato temperamento habitâ, egregiè stat. Heinsius confidenter delevit.

Iis haud aliàs intentior. Iis, delet Acidalius. Certè expungi potest sine ullo sententiæ dispendio. Fortè tamen quondam scriptum, *iis intentior populus haud aliàs plus sibi in principem occultæ vocis, aut suspicacis silentii permisit.* In MS. Flor. *is haud aliàs intentior: populus* &c. Ita ut, *intentior,* ad Tiberium referatur. At tunc disjuncta omnia, hiulca, nec Corneliana: hæc tamen approbavit Cl. Gordon.

CAP. 12. *Non principis ulciscar.* Libri omnes veteres, *et privatas inimicitias novi Principis ulciscar.* Emendavit Faernus, *non Principis,* quod in optimæ notæ editionibus receptum. Tentavit quoque Antonius Augustinus, *non ut Princeps.* Muretus et Mercerus, *non vi Principis,* ut infra Annal. V. 5. *paratos ad ultionem vi Principis impediri:* hoc probavere Freinshemius et Ernestus. Displicet tamen ob nescio quid asperum, nec Cornelianum. Optimè vertit Gordon, *And, for domestic injuries, exert*

domestic revenge, not the revenge of an Emperor. Sic Davanzati, *Leggevasi* " novi Principis" *male; fu racconcio* " non Principis," *non male; ora veggo,* " non vi principis," *benissimo e correggomi* " *Non da principe con la forza.*"

Si qua in nos adversa finguntur. Aliquid hic excidisse malè suspicatur Acidalius. Haud felicior Gronovius qui tentat *diversa,* pro *adversa.* Adversos rumores lætam sibi esse Germanici mortem, supra cap. 2. perstringit.

CAP. 14. *Adstantium visu.* Heinsius legebat *visus.* B. C. 11. VI. 67. Vide quoque Misc. Obs. IX. 389.

Scripsissent expostulantes. Ita libri omnes. Idem in omnibus vitium. Verba, *scripsissent expostulantes: quod haud minùs Tiberius, quàm Piso, abnuêre,* loco suo mota existimat Lipsius. Muretus omnino expungit, *scripsissent expostulantes:* cetera superioribus verbis, *infectos manibus ejus cibos arguentes* subjungit, at minimè probabiliter. Mercerus infeliciter tentat, *submissè expostulantes, quòd haud minùs Tiberius, quàm Piso, abnueret,* quasi submissâ voce quereretur senatus, quòd haud minùs Tiberius, quàm Piso mortem Germanico esse illatam negarent. Illustr. Huetius, *scripsissent* insititium putat, et ex *interiise* enatum arbitratur. Ex fictitio Codice MS. Faernus et Ursinus addunt, *scripsissent: instabant accusatores statim scribi sententias expostulantes.* Absurdè Boxhornius, *cur interfecisset expostulantes.* In tantis salebris, Gronovius et Ernestus, taciti inhærent. Fortè duæ tantùm voculæ, *et quæ,* vel *quæque,* excidêre. *Judices per diversa implacabiles erant: Cæsar ob bellum provinciæ inlatum: Senatus, nunquam satis credito sine fraude Germanicum interiise, et quæ scripsissent expostulantes,* ut ex Germanici, Pisonis, ipsiusque Tiberii et Liviæ, qui occultè perstringuntur, chartis veritas pateret: *quod haud minùs Tiberius, quàm Piso, abnuêre,* ne dominationis arcana proderentur. Non ita probabiliter Freinshemius in Paraphrasi Cornel. *Quidam etiam longiùs provehebantur, exhiberi recitarique literas, quas amici Pisonis ad ipsum scripsissent, expostulantes, cui flagitationi haud minùs Tiberius, quàm ipse Piso, restitit.* Vide Misc. Obs. VIII. 290. Sic Murphy vertit, *A motion was made for the production of all letters written*

to the criminal by Tiberius and Livia. Davanzati, *Senza le parole* " scripsissent expostulantes" *torna benissimo il sentimento; io le ho lasciate: o elle vi sono frammesse per errore, o altre parole vi mancano che con quelle faceano sentimento. Il Merceri legge* submissè " expostulantes:" *il sentimento torna bene; ma il mutamento è ardito.*

Lacunam, quæ ibi notata est, nemo commentatorum benè explevit: et Lipsius nodum magis discidit, quàm explicavit, aliunde huc ingesta statuens verba *scripsissent expostulantes; quod haud minùs Tiberius quàm Piso abnuêre:* quibus h. l. omissis cetera satis cohærere videntur. Sed ipsi non liquebat, quo illa, quæ sic superent, remittenda essent. Venerat amico in mentem, posse ea finem facere superiori capiti, subdique accusationi; unde dein melius illud consequatur: *Defensio in ceteris trepidavit.* Sed et sic nova turba exsistit, novaque lacuna, quam ingenio explere temerarium sit. Atque cùm sine melioribus argumentis vetitum sit, adversùs verba, quæ olim locum possident, vim fieri, probabiliùs alii vocem *expostulantes* ad *Senatum* per synesin referunt, quasi Patres expostularent, *quæ scripsissent* Piso et Plancina, (cf. L. II. cap. 78.) forsan laudes et grates Tiberio, tanquam ob res novas, quas petiisse Germanicum finxissent, fractas; unde credi potuerit, Pisonem cum uxore auctorem mortis fuisse. Talia scripta negare poterant uterque, et Tiberius et Piso. Sed locum desperatum, in quem quid alii commentati sint, pariter relinquimus. Bipont. Ed. 1792.

Devellebant. Optimè Ernestus. Malè Beroaldus aliique veteres, *divellebant.*

Cap. 15. *Comitem exitii.* Illustr. Huetius et Ernestus tentant, *exilii.* Ingeniosè quidem. Verùm cùm mediæ essent spes, nec imminens periculum, potuit Plancina se comitem exitii, sociamque mortis promittere.

Cap. 16. *Apud senatum.* Hìc aliquid excidit. Existimo olim fuisse scriptum, *Cæsar, flexo in mæstitiam ore, suam invidiam tali morte quæsitam apud senatum indolet; Pisonis libertum appellat, crebrisque interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemque exegisset. Atque illo pleraque sapienter,*

quædam inconsultiùs respondente, &c. Aliquid desiderari post *Senatum,* non animadvertit Lipsius. Sed mutat, *atque illo,* scribendumque putat, *atque filio;* quod perperam probat Ryckius. Libertum in senatum fuisse admissum Ernesto vix credibile videtur. Miror equidem: aliter enim sonant ab ipso laudata Suetonii verba in Tiber. XXIII. *Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorii ordinis, ceteris extra curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum.*

Atque illo. Malè Heinsius, *ad quæ illo.*

Quatenus veritati. Mallet Lipsius, *Quatinus.* Veteres quidem Grammatici observant, *quatinus* pro *quoniam* scribi, et *quatenus* pro *quâ parte, quousque.* At vulgò neque in MSS. neque in libris editis, id discriminis reperitur. Nihil ergò mutandum.

Cap. 17. *Proinde venena.* Optimè Rhenanus et recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres *perinde.* Hæc sæpe mutantur.

Super hâc imagine cognitionis. Malè Beroaldus et veteres, *super hæc.* Dicendum foret, *super his;* et adhuc ineleganter. Verè Ryckius, *super hâc:* idque postulat ipsa rerum series. Frustra tentat Ernestus, *biduum per hæc.* Cf. Ed. Bipont. ubi rectè explicatur *super hæc* pro *post hæc.* B. C. 11. VI. 61.

Relegaretur. Optimè Lipsius. Pessimè Beroaldus ceterique veteres, *relegatur.*

Cap. 19. *Audita pro compertis.* In MS. Flor. et veteribus editionibus, *audire pro compertis.* Rectè emendârunt recentiores, *audita.* Antiquam scripturam immeritò tuetur Gronovius.

Cap. 20. *Pagydâ flumine.* Ita MS. Flor. et veteres editiones. In recentioribus, *Pagidâ.*

Simul excepta vulnera. Hæc occlamans, simul adverso corpore vulnera excipiebat, ut rectè explicat Freinshemius in Paraphrasi. Nimis argutè, nec probabiliter Ernestus, simul vulnera, quæ fortiter pugnando exceperat, militibus suis ostentabat. Post *vulnera,* excidisse *ostendit,* existimat.

Cap. 21. *Fusti necat.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Beroaldus et veteres, *fuste.*

ie anyway.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Inligatus prædâ. Frustra Heinsius, *inlectatus prædâ. Inligatus prædâ,* id est, copiosiore prædâ impeditus.

Stativis castris adhærebat. Ita MS. Flor. et optimæ notæ editiones. Beroaldus, *harebat.*

Missu patris. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Voculam addidit Rhenanus, *missuque patris.*

Apronius Cæsianus. In veteribus editionibus, *Apronius Cesianus.*

Cap. 22. *Ex P. Quirinio.* Eruditi censent, nec immeritò, Quirinium illum eumdem esse ac *Cyrinum,* de quo D. Lucas, II. 2. In Græcis legitur *ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.* A Strabone, XII. p. 569. appellatur *Κυρίνιος.* Consulatum gesserat A. U. C. 742. A. C. 11. In fastis Vindobonensibus ad hunc annum MESSALA et QVIRINO. Extat quoque apud Suetonium in Tiber. XLIX. *Quirini* mentio. In recentioribus Taciti editionibus emendatum, *Quirino.* At cùm veteres omnes editiones habeant, *Quirinio;* nihil mutandum censui. Ad eum pertinet vetus marmor, quod fusè illustrat Cl. Gori, Inscript. Ant. Vol. III. p. 114 et seq.

Ad proferenda. In MS. Flor. *profenda.* Inde frustra tentat Gronovius, *profanda.*

Quæ velut reticere voluerat. Incassum Acidalius, *reticeri.* Muretus, *voluerant.* Verba illa duriora esse vixque sana pronuntiat Ernestus, cui haud ita assentior.

Cum militari custodiâ. Rex Ancus Martius, *ad terrorem increscentis audaciæ, mediâ Urbe,* carcerem foro imminentem ædificavit, teste Livio, I. 33. Posteà triplex fuit apud Romanos custodia: prima militaris, quâ vel intrà, vel extra carcerem, reus cum custode milite alligabatur. Inde Seneca Ep. V. *Eadem catena et custodiam et militem copulat.* Aliquandò duo milites cum duabus catenis additi. Ita D. *Petrus,* Act. 12. 6. *κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσί.* Triplices catenas memorat Suetonius in Ner. XXXVI. De D. Paulo habitante extra carcerem cum custode milite, vide Act. XXVIII. 16. Secunda custodia erat apud consules ceterosque magistratus. Infra Annal. VI. 3. Gallio

custoditur domibus magistratuum, quas Sallustius in Catilin. 47. *liberas custodias* appellat. Tertia custodia apud vades, seu fidejussores; sic infra Annal. v. 8. P. Vitellius et Pomponius Secundus fratres suos vades habuere. Castrenses quoque erant carceres, ut vidimus supra Annal. I. 21.

Neque enim cessurum. Malè Ferrarius, *adsensurum.*

Cap. 23. *Monimenta.* Ita editiones omnes veteres. In recentioribus, *monumenta.*

Cap. 24. *In rempublicam fortuna.* Illustr. Huetius et Ernestus mallent, *in republicâ.* Benè: sed non necessariò. De hâc varietate fortunæ, quam expertus est Augustus, meritò observat Plinius, VII. 45. *Id Divo quoque Augusto, quem universa mortalitas in hâc* felicium hominum *censurâ nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis humanæ reperientur volumina.... adulterium filiæ, et consilia parricidæ palam facta....aliud neptis adulterium....In summâ, deus ille, cælumque, nescio adeptus magis, an meritus, herede hostis sui filio, excessit.*

In quæ tendi. Heinsius corrigit, *intendi.* At cùm Seneca Hercul. Fur. vers. 538. dixerit,

Et, quâ plena rates Carbasa tenderant.

Nihil mutaverim, licèt Heinsianam emendationem approbem.

Qui per insignem nobilitatem. Tentat Acidalius, *qui super insignem nobilitatem et eloquentiâ præcellebat,* ita ut et pro *etiam* usurpetur. Non ineleganter, sed audacter.

Quia non senatusconsulto. Quadruplex è patriâ abeundi ratio. Prima, decreto senatûs, quo nihil gravius. Ita sævitum in Posthumum Agrippam, Annal. I. 6. Secunda, lege, cùm judices exilio multabant. Tertia, voluntate Principis, cùm edicto exilium, vel potiùs relegationem imperabat. Quarta, voluntate propriâ, cùm quis, ut legum severitatem, iram Principis declinaret, sponte proficiscebatur. De his vide Ovidium, II. Trist. Eleg. I. 131 et seq. à Lipsio laudatum.

Cap. 25. *Post Julias rogationes.* Lex, *rogatio* dicebatur, quòd, stante republicâ, omnium legum ferendarum auctor populus rogabatur: cujus quidem rogationis formulam habemus in his verbis Ciceronis pro domo suâ, VELITIS IVBEATIS VT M. TVLLIO AQVA ET IGNIS INTERDICATVR. Itaque cùm ferretur lex, rogatio: cùm lata esset, jussio propriè dicebatur. Quænam sint illæ rogationes, aut leges Juliæ, haud ita compertum. Accipimus quidem à Dione, XLIII. p. 226. Julium Cæsarem, Urbe civibus exhaustâ post civilia bella, iis, qui multos liberos procreâssent, præmia proposuisse A. U. C. 708. *Πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν.* Leges etiam hâc de re tulisse videtur. A. U. C. 736. Augustus pœnis gravioribus cœlibes multavit, et iterum nuptiarum et liberorum multitudinis præmia constituit. *Τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε· καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν,* Dio, LIV. p. 531. Vide et Gellium, II. 15. Statuit quoque ingenuos omnes, modò ne senatores essent, libertinas uxores accipere posse. Hæc est celeberrima lex Julia, *de maritandis ordinibus* dicta, eruditissimis tum veterum, tum recentiorum Jurisconsultorum commentariis illustrata. At invalidæ erant leges, validioribus ad libidinem Augusti exemplis, Dio, loc. cit. Lex Papia Poppæa, de quâ mox dicetur, lata A. U. C. 762. malum latiùs serpere probavit, non repressit. *Παιδοποιΐα* legibus imperari potest; obtineri non potest nisi patriæ amore, civiumque virtute.

Incitandis cælibum pœnis. Mallet Lipsius, *incitandi cœlibes pœnis*, vel *intendendis cœlibum pœnis.* Tentat Heinsius, *irritandis*, vel *invitandis.* Misc. Obs. IX. 389. 390. Nihil mutandum. Plurimùm vis et elegantiæ in *incitandis*, id est, augendis, promovendis. Veteres omnes editiones habent, *Cælibum;* recentiores *Cœlibum.* Antiquam scripturam, honestâ missione, à Galbâ Principe datâ, apud Gori, Inscript. Ant. Vol. I. p. 257. in quâ scriptum AVT SI QVI CAELIBES ESSENT, confirmatam retinui.

Subverteretur. Ita MS. Flor. veteres editiones, et inter recentiores optimæ. In aliis, *subverterentur.* Vide Heinsium ad Nason. III. Fast. 189.

Cap. 26. *Suopte ingenio peterentur.* Acidalio et Mureto placet, *peterent.* Eleganter; at nihil mutandum, libris reclamantibus. *Suopte ingenio,* id est, suâ naturâ.

Solon. MS. Flor. *Solo.*

Cap. 27. *Finis æqui juris.* Non de extremo tempore capiam cum Freinsh. sed de absolutione et perfectione juris. Tabulis XII. perfectis absolutum quoddam juris æqui corpus extitit, quam ei laudem Cicero et alii tribuunt: neque ei quicquam accessit magnoperè novis legibus. Sic Ciceroni Planc. 25. *Consulatus* dicitur *finis honorum populi,* eodemque modo Tuscul. 2. 1. *finis sperandi* est summum, quod quis sperare potest. Ceterùm ea, quæ sequuntur, ex historiis illustrare, nihil attinere putavi, cùm ex omnibus historiæ R. compendiis, Floro, Velleio, etc. cognoscere de iis liceat. ERN.

Otium ejus rei. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis emendatum sine necessitate, *ei rei.* Sensus est, legum ferendarum finem fecit: at otium illud haud in longum paravit.

Cap. 28. *Deditque jura, queis pace et Principe uteremur.* Opinor, *queis pacem se Principe tueremur.* Heinsius, Misc. Obs. IX. 390.

Acriora ex eo vincla. Pichena et Lipsius mallent, *arctiora.* Nonnihil elegantiæ in voce, *acriora,* quam non mutaverim.

Inditi custodes, et lege. Emendat Muretus, *custodes lege:* cetera omittit. Tentat Heinsius, *arctiora ex eo vincula indi, ac custodes lege.* In his emendationibus nulla utilitas, nulla auctorum laus. Egregia sunt vulgata.

Lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti. Post sextum Augusti consulatum acriora fuerunt vincula, ac maximè A. U. C. 762. quo lata est lex Papia Poppæa. Tunc enim inditi custodes, iisque constituta præmia, ut cœlibibus diligenter invigilarent, ac si quis à privilegiis parentum cessaret, statim populus, velut omnium parens, teneret bona, non quidem omnia, sed vacantia tantùm; id est, bona testamento relicta, quæ cœlebs adire non poterat, nisi intrà diem

centesimum, uxorem duxisset. Inde bona illa vacantia dicebantur quoque *caduca*, quòd sub conditionem caderent. Nec in cœlibes tantùm, sed etiam in maritos sine liberis animadvertebant leges; unde Juvenalis, IX. 85.

Foribus suspende coronas
Jam pater es; dedimus quod famæ opponere possis.
Jura parentis habes: propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, nec non et dulce caducum.
Commoda prætereà junguntur multa caducis,
Si numerum, si tres implevero.

Itaque si quis pater esset, statim privilegiis parentum utebatur, heres scribebatur, legata caducaque capiebat: si verò numerum impleret, id est, si tres liberos susciperet, tunc caducis multa jungebantur; scilicet in magistratibus, eorumque insignibus obtinendis, potior habebatur, ut dictum supra Annal. II. 51. Vide et Dionem, LVI. p. 578. Gellium, II. 15. Antonium Augustinum de legibus Romanis, p. 74 et seq. ac maximè Gravinam, Origin. Juris civil. p. 556 et seq. Multa etiam habet Lipsius ad hunc Taciti locum in excursu C. Plura et accuratissima Lævinus Torrentius in additamentis ad Horatium, p. 755. Posteà jus in caducis à populo ad fiscum Principis lege Antonini translatum est, ut docet Ulpianus. Vide Gravinam, libr. cit. p. 608. At, cùm tam acrem in maritis legibus promovendis diligentiam videas, inde fœdas Urbis libidines argue, ne verò, ut recentioribus quibusdam scriptoribus placuit, cœlibatum reipublicæ benè constitutæ adversari existimes. Suas ipsi virgines habuere Romani: habuere quoque Ægyptii, Græci, ceterique sapientissimi populi. Quid hâc in re, tot disputationibus celebratâ, sentiam, paucis aperiam. Quatuor fermè sunt cœlibum genera. Alii propter religionem, alii propter utilitatem publicam, alii propter libertatem, alii propter voluptatem, à matrimonio abstinent. Duo priora genera retineat regnum benè constitutum; duo posteriora acerrimis legibus coerceat. Hæc enim in detrimentum et dedecus imperii cedunt: illa imperii majestati et prosperitati inserviunt. Verè enim, nec suspectus testis, Illustr. Baconus,

Sermones Fideles, Serm. VIII. *Qui uxorem duxit, et liberos suscepit, obsides fortunæ dedit: sunt enim magnorum conatuum impedimenta; sive ad virtutem tendat quis, sive ad improbitatem. Certè præstantissima (ut alibi diximus) in usum reipublicæ opera et merita à viris profecta sunt prole carentibus; qui tam affectu, quàm fortunis rempublicam connubio sibi junxerunt, et dotârunt...... Vita cœlebs Ecclesiasticis benè convenit. Non enim facilè quis eriget solum, si prius stagni alicujus receptaculum interveniat.* Hæc vera, hæc philosophica, hæc Christiana. Deliramenta verò, quæ scriptor opiniosissimus (*l'Abbé de S. Pierre*) excogitavit.

Ut si à privilegiis. Optimè emendavit Lipsius. Beroaldus aliique veteres, *visi à privilegiis,* nullo sensu, ut fatetur ipse Beroaldus.

Vacantia teneret. Pessimè Vertranius, *teneretur.*

CAP. 29. *Quæsturam peteret.* Beroaldus aliique veteres, *quæsituram.* Meliùs recentiores, *quæsturam,* Passim alibi in Taciti libris occurrit, *quæstura.*

Ac tamen. Mallet Muretus, *Hæc tamen.* Eleganter, sed non necessariò. Heinsius scribit, *jacta* vel *jacti tamen initia fastigii.* Misc. Obs. IX. 391.

Additur Pontificatus. In vetere lapide apud Muratori Thes. nov. Inscript. Vol. I. p. CLXXXVIII. 3.

NERONI CAESARI
GERMANICI CAESARIS F.
TI. CAESARIS AVGVSTI N.
FLAMINI AVGVSTALI
SODALI TITIO. FRATRI ARVALI
FETIALI QVAESTORI
EX S. C.

In duabus aliis Inscriptionibus à Lipsio laudatis, et quarum una post Neronis mortem posita est, appellatur tantùm FLAMIN. AVGVSTALIS. non verò PONTIFEX. Unde subveretur Lipsius ne Tacitus in cognato nomine aberraverit.

Argutior Ryckius, qui existimat, primum locum, qui in collegio pontificum vacaret, Neroni decretum: quod cùm tardiùs eveniret, interim factum esse flaminem Augustalem. Lipsio assentior: fortè etiam, *pontificatum* pro flaminio usurpare potuit Tacitus.

Aspiciebat. Adspiciebant rectiùs Heinsius, vide Misc. Obs. IX. 391.

Familiæ videbatur. Beroaldus aliique veteres, *videbantur.* Benè recentiores, *videbatur,* scilicet Tiberius.

Ultro extulisse. MS. Flor. et Beroaldus, *ultra,* quod retinent Jac. Gronovius et Ernestus, et explicant, *ultra, quàm oportuit, quàm par esset, quàm illi sperandum esset.* Rhenanus et ceteri recentiores, *ultro:* Latinitati et sententiæ magis convenit. Dureau et Ernestus, *ultra.* Sic ille vertit: *Tibère avait beaucoup trop élevé un favori.*

Cap. 30. *Consulatum intulit.* Consulatus ille L. Volusii Saturnini nusquam in Fastis consularibus occurrit. Debet ergò Volusius suffectis consulibus, quorum plurimi desiderantur, annumerari. Consul fuisse videtur post A. U. C. 750. Etenim ab Harduino, Select. Oper. p. 21 et 624. et à Cl. Vaillant, Famil. Rom. Vol. II. p. 575. Antiochensium nummus laudatur *ΕΠΙ ΣΑΤΟΡΝΙΝΟΥ ΟΥΟΛΟ....ΕΛ.* Cusus est *sub* præside Syriæ *Saturnino Volusio,* anno *trigesimo quinto* Æræ Antiochenæ; quæ cùm ab Actiacis annis incipiat, nummus ad A. U. C. 758. J. C. 5. referri debet. Hujus Volusii posteros, L. Volusium, et Q. Volusium, videbimus infra Annal. XIII. 30 et 25.

Cap. 31. *Tam connexus.* Gronovius conjicit, *connexis.*

Materiem apiscendi favoris. Ita MS. Flor. editiones veteres et Gronovius. Ceteri, *materiam.*

Cap. 32. *Deligendum proconsulem.* MS. Flor. Beroaldus, Gronovius et recentiores, *proconsule.* Alii plurimi, *proconsulem.* Rectè quidem. In MSS. enim passim occurrit, *proconsule,* pro *proconsul, proconsulem.* Optimi quique editores, *proconsul, proconsulem* exhibent. Altero scribendi modo scriptores obscurantur, non illustrantur.

M. Lepidum. Ryckius edidit *M. Lepidum,* id est, *Manium Lepidum.* Malè, veteribus libris refragantibus.

Missus in Asiam. Cl. Lallemand, *missus est in Asiam;* sine auctoritate ac necessitate.

Cap. 33. *Vinclis exsolutis.* Frustra Acidalius, *exsolutæ.*

Cap. 34. *Multa duritiæ veterum.* MS. Flor. editiones veteres et Ernestus, *duritie.* Muretus et Acidalius emendant, *à duritie.* Quidam, *duritie,* pro *duritiei* dictum putant, ut apud Livium, v. 13. *Insanabili pernicie* pro *insanabili perniciei:* si plures Taciti MSS. codices in *duritie* consentirent, retinerem. At cùm unus tantùm habeatur, et sæpe vitiosus, recepi cum ceteris, *duritiæ.* Heinsius, *multa duritiæ veteris.* Vide Misc. Obs. IX. 391.

In melius ac lætius. Præpositio abest ab editionibus veteribus: in recentioribus rectè addita; sic enim Tacitus, Hist. I. 50.

Revertentibus post laborem. *Post laborem,* librariorum esse additamentum opinabatur Cl. Bongarsius.

Cap. 35. *Haud jutus est.* In MS. Flor. *haud justus est.* Optimè emendavit Jac. Gronovius, in quo Ernestus et nos acquiescimus, *haud jutus est.* Sic Annal. XIV. 4. *solertia, tempore etiam juta.* Pessimè et contra Taciti mentem, *auditus est.* Æquè infeliciter alii, *adjutus est.* Bipontini quoque ipsi promunt conjecturam suam, *haud nisus est.* B. C. 11. VI. 62.

Cap. 36. *C. Cestius senator.* Tentat Lipsius, *senior,* vel *senatu.* Leviora, quàm ut à Ryckio ita diligenter confutentur.

Et quidam. Mallet Heinsius, *et quidem.* Nec benè, nec malè; sed inutiliter.

Cap. 37. *Diem editionibus.* Beroaldus aliique veteres, *ædificationibus.* Optimè Lipsius et recentiores, *editionibus.* Diem spectaculis, noctem conviviis trahebat Drusus. Quantùm cruentatis etiam spectaculis gauderet, animadvertit Tacitus supra Annal. I. 76.

Vide et Dionem, LVII. p. 612. Porrò sicut spectacula *editiones,* sic qui ea edebant, *editores* appellabantur. Hinc Vopiscus in Carino, XXI. *Et hæc quidem idcircò ego in literas retuli, quò futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia sua proscriptis legitimis heredibus, mimis et balatronibus deputarent.*

CAP. 38. *E primoribus Macedoniæ.* Conjiciebat Muretus, *è provinciâ Macedoniæ;* Petavius, *è prætoribus Macedoniæ.* Nihil mutandum. Nomine quidem et origine Romanâ Antistius Vetus; at potuit degere in Macedoniâ, et inter primores haberi. Infra cap. 41. dicetur, *de Galliarum primoribus,* et Annal. VI. 18. memoratur, *Laco è primoribus Achæorum.*

Cotye fratris F. interfecto. De hâc cæde dictum supra Annal. II. 65. In libris hactenus editis legitur, *Cotye fratre interfecto.* Mendosè quidem. Cotys enim non frater erat Rhescuporidis, sed fratris filius, ut ait ipse Tacitus, ibid. cap. 64. et Velleius, II. 129. *Rhascupolim,* (corrige, *Rhescuporim) interemtorem fratris sui filii Cotys* (corrige, *Cotyis) consortisque ejusdem imperii, evocavit.* Optimè vidit Muretus, *Fr. F.* vel potiùs *Fratr. F.* olim fuisse scriptum: et inde librariorum errore natum, *fratre.*

Cœletæ. Libri omnes editi, *Cœlaletæ.* Corruptè, ut rectè animadvertit eruditus Harduinus. Cœletas enim appellant Livius, XXXVIII. 40. et Plinius, IV. II. Ptolemæus quoque, III. 2. *Κοιλητικὴν στρατηγίαν,* præfecturam Cœleticam memorat.

Odrysæ. In vulgatis libris, *Odrusæ.* At Plinius ceterique, *Odrysas* nominant.

Et Dii. In libris editis, *et alii.* Ineptè; sed facili librariorum, aut lectorum errore. Antiquitùs enim scriptum, *et Dii.* Qui MSS. codices versant, nôrunt, quàm facilè irrepserit, *et alii.* Dios illos, suis legibus viventes et ensiferos, quorum pars maxima Rhodopen incolebat, memorat Thucydides, II. 96. *Παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων, καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες.*

A Macedone Philippo. Frustra Freinshemius, *Macedoni Philippo.*

Cap. 40. *Majorum bona facta.* Rhenanus frustra conjicit, *benè facta.*

Cap. 41. *Dubitatione bellum.* Malè Heinsius, *dilatione.* Vide Misc. Obs. ix. 393.

Cap. 42. *Visis militibus.* Perperam Heinsius, *obvius militibus.*

Cap. 43. *Et nobilissimam.* Pessimè Beroaldus, *occupaverat nobilissimarum Galliarum sobolem liberalibus studiis sibi operatam.* Optimè Lipsius, *occupaverat, et nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam.* Malè Heinsius, *nobilissimâ Galliarum sobole . . . . . operatâ.* Tricatur Boxhornius, cùm emendat, *operantem.*

Crupellarios. Incassum tentat Lipsius, *clibanarios.*

Cap. 45. *Quanto intolerantior.* Illustr. Huetius emendabat, *tanto.* At acrior vividiorque oratio, si *quanto* retineatur. Mallet Grotius, *intoleratior,* ut infra Annal. xii. 11. *toleratior:* verùm hìc etiam in MS. Reg. *tolerantior.* Latinè dici posse, *intolerantior,* jam probatum in notis.

Veteres Gallorum glorias. Hìc juvat veteres Gallorum glorias explicare. Egregium argumentum, Gallicarum tamen rerum scriptoribus intactum. Ita apud eos invaluit Francorum nomen, ut Gallorum prorsus obliviscantur. Haud diffiteor post expeditionem Francorum in multis apud Gallos invaluisse Francorum leges. At manet semper Gallica natura, Gallicum ingenium, Gallici mores; idque ita illis insitum, ut, quæ suâ ætate de Gallis scripsit Julius Cæsar, apud eos adhuc vigeant, et post tot tantasque seculorum, bellorum, imperiorumque conversiones maneat semper Gallica indoles, cum Gallico sanguine semper mansura.

IN VETERES GALLORUM GLORIAS.

Arctissima erat A. U. C. 140. A. C. 613. sub Tarquinio Prisco Romana res, cùm florentissimum jam vigebat Gallorum regnum. Summa imperii tum fuit penes Bituriges, *Berry*. Ii regem dabant, qui Celtico, seu omni Galliæ, imperitaret; eaque erat regni felicitas, ut in terrâ frugum hominumque fertilissimâ abundans multitudo vix regi posse videretur. Ambigatus rex, virtute fortunâque cùm suâ tum publicâ præpollens, et magno jam natu, exonerare prægravante turbâ regnum cupiit. Bellovesum ac Sigovesum, sororis filios, impigros juvenes, monuit, ut sortirentur novas terras, quas quærerent; permisitque quantum ipsi vellent numerum hominum excirent, ne qua gens arcere advenientes posset. Sortes Sigoveso Hercynios saltus, Belloveso Italiam, adsignavere.

Fortunam cùm ita essent sortiti, Bellovesus, quod eis ex populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Senones, Æduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos excivit, nunc *Berry, Auvergne, the Dioceses of Sens and Auxerre, Burgundy and Nivernois, Maconois and Bresse, Chartrain and Orleanois, Maine and the Diocese of Evreux*. Profectus ingentibus peditum equitumque copiis, in Tricastinos, *the Dioceses of Valence and Saint-Paul-trois-châteaux*, venit. Alpes oppositæ erant, nullâ dum viâ (nisi cui de Hercule fabulis credere libet) superatæ. Galli, duce Belloveso, Taurino saltu, *mount Cenis*, eas transcenderunt; fusisque Tuscis, *the Tuscans*, qui quidquid est Alpes inter et Padum, *the Po*, obtinebant, haud procul Ticino flumine, *the Tesino*, consedêre. Audito agrum Insubrium appellari, cognomine Insubribus pago Æduorum, ibi, omen sequentes loci, condidere urbem, et Mediolanum, *Milan*, appellârunt. Livius, v. 34.

Cenomani, *people of Maine,* favente Belloveso, duceque Elitovio, eodem saltu secuti, locos occupavere, ubi nunc Brixia ac Verona, *Brescia* et *Verona,* urbes sunt. Salluvii, *people of Aix in Provence,* exemplo et fortunâ invitati, non adeò tamen progressi, circa Ticinum amnem, *the Tesino,* incoluere. Boii et Lingones, *part of Franche-Comté and Langres,* Pœnino saltu, *Great Saint-Bernard,* Alpes transgressi sunt; at cùm jam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Etruscos modò, *the Tuscans,* sed etiam Umbros, *people of Umbria,* agro pellunt: intrà Apenninum tamen se tenuere. Tum Senones, *people of Sens and Auxerre,* recentissimi advenarum, cùm cuncta occupata reperissent, ultra progredi coacti sunt, sedesque posuere ab Ufente flumine, *Aufente,* prope Ravennam, ad fluvium *Æsim, Esina,* haud procul Anconâ. Livius, v. 35.

Huc usque protendebatur Cisalpinorum Gallorum imperium, ducentisque fermè abhinc annis non modò Italiæ dominabantur, sed eam inexhaustâ fœcunditate oppleverant, cùm Senones, quæsitis in Etruriâ novis sedibus, Clusium, *Chiusi,* obsedere, Romæ imminentes. Ob commune periculum missi Romanorum legati, à Clusinis acciti, qui quærerent quodnam id jus esset agrum à possessoribus petere, aut minari arma. Respondêre Galli se in armis jus ferre, et omnia fortium virorum esse. Cùmque legati, contra jus gentium, arma capere essent ausi, Gallorumque legatio Romam missa, ut eam injuriam quereretur, indignè fuisset excepta, Galli, irâ succensi, Clusinos omittunt, et concitato agmine Romam petunt, Brenno duce, A. U. C. 364. A. C. 389. Victi ad Alliam flumen, *Torrente di Catino,* Romani. Capta Roma: fermè expugnatum Capitolium; et à victoribus Gallis factum populi Romani pretium mille pondo auri: *Angl.* 45,000*l.* Livius, v. 35 et seq. Plinius, XXXIII. 1. Sect. 5.

Haud illætior fuerat Sigovesi fortuna. Occupatâ Hercyniâ sylvâ, quæ maximam Germaniæ partem tum obtinebat, Galli, quos inter insignes erant Volcæ Tectosages, *Toulouse,* per strages barbarorum, Illyricos sinus, *Carniola, Sclavonia,* penetravere, consedêreque in Pannoniâ, *Hungary, Austria.* Domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Ibi cùm gens

aspera, audax, bellicosa, numero et fortunâ crevisset, novam laudis materiem amplioresque opes quæsivit. Petitâ, Cambaule duce, Thraciâ, *Romania:* eâque vastatâ, Galli spoliis onusti Pannoniam vicinasque sedes repetiere. Pausanias, in Phocicis, Libr. x. p. 843.

Nec diuturna fuit quies; iterumque recrudescente belli et prædæ cupidine, Galli tres in partes exercitum dividunt, A. U. C. 473. A. C. 280. Pars, Bolgio duce, Macedoniam aggressa est; annoque sequenti, victo acie et interfecto Ptolemæo Ceranno, Macedonum rege, nondum ausi Græciam ingredi, suas in sedes rediere. Pars altera, Brenno (Is Brenno Romanorum victore junior.) et Acichorio ducibus, universæ Græciæ minas intentabat: direptâ Ætoliâ, *Ulakia, in Greece,* Delphos, locum immensis thesauris ob Apollinis religionem clarissimum, petebat. Græcia, religionis, gloriæ, opum discrimine commota, Brenno obviam iit. Ad Thermopylas Parnassumque montem Delphis, *Castri,* vicinum victus est: tanta tamque atrox tempestatum, fulminum, frigorumque vis terræ motu exorta est, ut ingens ejus exercitus deletus occubuerit, vixque superstes fuerit, qui cladis nuntium ferret. Brennus, confectus vulneribus, largiùs hausto vino, sibi vitæ finem, et cladis solatium fecit, A. U. C. 476. A. C. 277. Pars tertia, Brenno concors, et cum eo in Dardanos, *Servia,* usque profecta, ibi militaribus dissidiis meliorique fato ab eo divulsa, Thraciam repetiit, ducibus Leonorio et Lutario: Byzantium occupavit, oram Propontidis, vectigalem habuit, ejusque urbes obtinuit. Tum auditâ Asiæ ubertate, cupido invasit in eam transeundi. Lysimachia, *Hexamili,* fraude capta; Chersonesoque omni possessâ, ad Hellespontum ventum est. Ibi Lutarius, Macedonibus, quos per speciem legationis Antipater, præfectus ejus oræ, ad speculandum miserat, duas tectas naves et tres limbos adimit: his alios atque alios dies noctesque transvehendo, intrà paucos dies omnes copias trajicit, A. U. C. 477. A. C. 276. Jam Leonorius, exoratus à Nicomede Bithyniæ rege ut ipsi opem ferret, à Byzantio transmiserat. Coeunt Lutarius et Leonorius, auxilia Nicomedi dant adversùs Zybœam, qui partem Bithyniæ tenebat: eorum maximè operâ devictus Zybœa est, Bithyniaque omnis, *the western*

part of Bursia, in ditionem Nicomedis concessit. Pausanias, loc. cit. Polyb. Libr. IV. p. 436. Livius, XXXVIII. 16.

Victores Galli, et de Nicomede optimè meriti, profecti ex Bithyniâ in Asiam processerunt. Nec plus ex viginti millibus hominum, quàm decem millia armata erant; tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum montem incolunt, gentibus injecerunt, ut quas adîssent, quasque non adîssent, pariterque ultimæ propinquis imperio parerent. Nova eorum dominatio de eorum nomine Gallogræcia, Galatiave, nuncupata est. Vectigalemque Asiam ita inter se divisere, ut Trocmis Hellesponti ora data sit, Tolistoboii Æolida atque Ioniam, Tectosages mediterranea Asiæ sortiti sint, et stipendium totâ cis Taurum Asiâ, *Natolia,* exigebant. Sedem autem ipsi circa Halyn flumen, *Kisil Ermak,* ceperunt: tantusque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magnâ sobole auctâ, ut Syriæ quoque ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. Immo ita penes Gallos fuit in Oriente belli pacisque arbitrium, ut, cùm eorum juventus quàm maximæ fœcunditatis Asiam omnem velut examine aliquo implêsset, neque reges Orientis, teste Justino, sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserint: neque pulsi regno ad alios quàm ad Gallos confugerint. Isque erat terror Gallici nominis, et armorum invicta felicitas, ut aliter neque majestatem suam tutam, neque amissam recuperare se posse sine Gallicâ virtute arbitrarentur. Livius, loc. cit. Justinus, XXV. 2.

Quot quantisque posteà in Asiâ, in Europâ, victoriis atque cladibus exercita fuerit virtus Gallica, quas novas terras quæsierit, quomodò cum Hiberis, *the western part of New Castille, and a great part of Aragon,* fortissimis Hispaniæ populis, arma, nomen, sanguinemque sociaverit, quantum inclaruerit Celtiberorum nomen, quæ fuerint Gallorum cum Britannis, cum Germanis commercia, prodere immensum foret, et nostræ dissertationis fines longè egrederetur. At satis sit veteres Gallorum glorias indigitâsse. Verùm quod in antiquâ Historiâ utilissimum est, ad recentiorem memoriam animum revolvamus, et in tantis rerum seculorumque vicissitudinibus eumdem in Gallis animum recognoscamus. Inde irrequieta illa Caroli Magni virtus, quæ tot bellis periculisque tanta tamque disjuncta terrarum spatia nobilitavit. Inde tantis Gallorum

animis quæsitum ac fundatum à Godefrido de Bouillon, Heroum maximo, Hierosolymitanum regnum. Inde toties à Gallicis regibus nobilitateque Gallicâ tentata Ægyptus, occupatum Constantinopolitanum imperium, Asia Gallicis dominationibus respersa. Inde tot bella per Italiam gesta. Inde cùm acerrimis Ferdinandi et Caroli V. judiciis adserta est publica tranquillitas, et politicis ponderibus librata Europa, nec jam ullus superfuit bellicis incursionibus locus, Galli irrequietâ suâ nobilitate aguntur semper et circumaguntur; atque, licèt patriam suam plurimùm faciant, externam quamque plerumque spernant, militiâ tamen, artibus, literis, commerciis, ministeriis denique omnibus utuntur et quandòque abutuntur, ut totum pervagentur orbem, ita ut, maximè in Europâ, non urbs, non oppidum, sæpe ne unus quidem sit vicus, in quo Gallus aliquis non occurrat. Inde, si bellici facinoris, bellicæ gloriæ spes uspiam adfulgeat, statim prætervolat Gallus, nec locorum intervallis, nec periculorum difficultatibus deterritus, ut vidimus, cùm exiguissima Gallorum manus, duce viro avitis Boiis, *people of Bourbon,* qui totum fermè orbem militaribus suis expeditionibus perlustrârunt, animo et virtute simillimo, Cracoviam expugnavit, et, quod fermè incredibile, tamdiu servavit. Adeò in Gallico sanguine constans et sui similis natura!

Cap. 46. *Et fugientibus consulite.* In veteribus omnibus editionibus, *consilite,* quod explicabat Freinshemius, *fugientes cursu sequimini.* Optimè Heinsius, *consulite,* id est, *parcite.* Annal. xi. 36. et xiv. 38. Vide quoque Misc. Obs. ix. 392. Frigidè, nec Cornelianè Gronovius, qui ait ita consulendum, ut Gallis detrahantur arma, sicque leviores sint ac fugæ paratiores. Illustr. Huetius emendabat, *et fugientes concidite.* Minimè probabiliter. Virtutis enim Romanæ erat vincere: clementiæ oppidanis inconditis, militiæ nesciis, et fugientibus consulere ac parcere. Infra cap. 52. Beroaldus quoque edidit, *dissimilatis,* pro *dissimulatis.*

Incensa super villa. MS. Flor. et editiones veteres, *ingressa.* Optimè Rhenanus et recentiores, *incensa.* Malè Jac. Gronovius, *ingesta.*

CAP. 47. *Omissâ urbe.* Emendat Freinshemius, *omisisse urbem.* Heinsius, *omissam urbem.* Veriùs vel intelligendum, vel omissum *ire* aut *proficisci.*

CAP. 48. *M. Lollio.* Pessimè Beroaldus aliique veteres, *M. Folio.* Optimè Lipsius ex Suetonio emendavit, *M. Lollio.*

CAP. 49. *C. Lutorium Priscum.* Corruptè in veteribus editionibus, *Clutorium Priscum.* Benè Lipsius, *C. Lutorium.* A Dione, LVII. p. 616. *Γάϊος Λουτώριος Πρίσκος, ἱππεὺς, ἄλλως τε μέγα ἐπὶ ποιήσει φρονῶν, C. Lutorius Priscus, eques et magni nominis poeta* appellatur. Ab illo Lutorio, ut videtur, spadonem emerat Sejanus, de quo Plinius, VII. 39. sed locus ipsâ Harduini editione mutilus, quem tum ex veteribus editionibus, tum ex optimo nostro Plinii MS. Codice ita corrigo: *sed hoc pretium belli, non hominis fuit: tam herculè quàm libidinis, non formæ Paronetemes spadonis, Sejano* III D *mercante à Lutorio Prisco. Quam quidem injuriam lucrifecit ille mercatus in luctu civitatis, quoniam arguere nulli vacabat.* Tum plana omnia. Sejanus, non hominis, sed belli pretio, potiùsque ob libidinem quàm ob formam, emit à C. Lutorio Prisco Paronetemen, spadonem, quingenties centena millia sestertiûm, *Angl.* 416, 666*l.* 13*s.* 4*d.* Tam immane spadonis pretium fuit injuria patriæ ac moribus illata. Nemo tamen id arguere ausus est in tanto civitatis luctu, et prævalidâ Sejani potentiâ. Miror eruditum Harduinum hæc non vidisse, immo alia legisse in ipso suo MS. codice, quem, ut et ego, præ manibus habebat. Prætereà quis unquam credat ab equite Romano spadonem unum emtum fuisse III D, fermè *Angl.* 420,000*l.* Emendationi nostræ adstipulantur MSS. codices Bibliothecæ Regiæ 6802. 6803. 6805 et 6806. Non fortè immeritò conjectaverim Sejanum, ne sibi periret tanta pecuniæ summa, accusationem Lutorii promovisse.

CAP. 50. *Vita C. Lutorii in integro est.* Mallet Lipsius, *esto.* Nihil peccat vetus scriptura: nec ex usu Corneliano, *esto.* Ex antiquis editionibus, in quibus, *Clutorii,* edidi, *C. Lutorii.*

CAP. 51. *Verborum pœnas.* Vulgatam scripturam probat Lipsius: conjicit tamen, sed frustra, *reorum pœnas.*

Libertas ad pœnitendum erat. Ita libri omnes, et rectè. Unus Cl. Lallemand edidit, *ad pœnitentium.*

CAP. 52. *Immensùm proruperat.* In hâc Annalium parte, mox secuturis Tiberii literis nihil illustrius. Ad earum intelligentiam nonnulla de Romanorum luxu dicenda. Utinam in alienis vitiis nostra erubescamus; saltem si iis adhuc flagraverit animus, nos in tantâ paupertate ineptos esse pudeat.

DE LUXU ROMANORUM.

M. Scaurus, Syllæ, tot millium proscriptione funestissimi, privignus, luxu suo funestior, mores civiles ædilitate suâ prostravit circa A. U. C. 678. theatrumque temporarium, vix uno mense futurum in usu, posuit. *Scena ei triplex in altitudinem* 360. *columnarum——ima pars scenæ è marmore fuit: media è vitro, inaudito etiam posteà luxuriæ genere: summa è tabulis inauratis. Columnæ imæ duodequadragenûm pedum. Signa ærea inter columnas fuerunt tria millia numero. Cavea ipsa cepit hominum* 80. *millia——Reliquus apparatus tantus Attalicâ veste, tabulis pictis, ceteroque choragio fuit, ut in Tusculanam villam reportatis, quæ superfluebant, quotidiani usûs deliciis incensâ villâ ab iratis servis, concremaretur ad* HS. *millies, Angl.* 833,333*l.* 6*s.* 8*d.* Plin. XXXVI. 2. 6 et 15.

Luxus ille domesticus brevi apud Romanos eviluit. In hâc rerum suarum satietate, alienarum avidi, peregrinos odores ex felici Arabiâ, ex Indiâ et Seribus margaritas petiere tam effrænâ luxuriâ, ut *minimâ computatione millies centena millia sestertiûm, Angl.* 833,333*l.* 6*s.* 8*d. annis omnibus imperio* adimerent. *Tanto illis deliciæ et fœminæ* constabant, Plin. XII. 18.

At quod portentosum magis, post Actiacam victoriam luxus in ingluviem transiit. Pisces hominum, coqui *triumphorum pretiis*

parati: et M. Apicius, inter gulæ proceres maximus, de quo plura dicentur Annal. IV. 1. immensâ re familiari comessationibus exsorptâ, cùm superesse sibi tantùm sestertiûm centies, *Angl.* 83,333*l.* 6*s.* 8*d.* computâsset, vitam veneno finivit, ne in ultimâ fame viveret. Juvenal. IV. 25. Plin. IX. 17. Senec. Consol. ad Helviam, X.

Quid hæc? si cogitemus margaritas ipsas in gulas fuisse conditas. Cleopatram enim, solam se centies HS. *Angl.* 83,333*l.* 6*s.* 8*d.* cœnaturam gloriatam, et margaritâ, singulari ac verè unico naturæ opere, aceto liquefactâ et epotâ superbam, æmulati sunt, ne hâc luxuriæ gloriâ spoliarentur. *Prior id* fecit *Romæ* in unionibus magnæ taxationis Clodius, histrionis *Æsopi filius:* expertus enim *in gloriâ palati quid saperent margaritæ,* atque ut decies HS. *Angl.* 8333*l.* 6*s.* 8*d.* solidum absorpsit, mirumque placuit; *ne solus hoc sciret, singulos uniones convivis quoque absorbendos dedit:* quod *Romæ in promiscuum ac frequentem usum* venit. Plin. IX. 35. Horat. II. Satyr. III. 240. Tali filio dignum patrem, Æsopum non puduerat patinam habere HS centum, *Angl.* 833*l.* 6*s.* 8*d.* taxatam: *in quâ* posuerat *aves cantu aliquo aut humano sermone vocales,* HS *sex, Angl.* 50*l. singulas coemtas, nullâ aliâ inductus suavitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reveritus illos opimos, et voce meritos,* Plin. X. 51.

Quis posteà miretur P. Clodium, à Milone occisum, *sestertiûm centies et quadragies octies,* Anglicè circiter 1,170,000*l. domo emtâ,* habitâsse, Plin. XXXVI. 15. *Vasa coquinaria ex argento* Calvum oratorem habuisse; *et duos scyphos Mentoris artificis* cœlatos sestertiis C. *Angl.* 833*l.* 6*s.* 8*d. nunquam his uti propter verecundiam ausum:* inventas *carrucas ex argento* cœlatas; *lances è centenis libris argenti* factas; *lectos mulierum totos* opertos *argento,* posteà *aureos* fuisse, Plin. XXXIII. 2. Ipsum M. Tullium Ciceronem *in illâ* suâ *paupertate,* et *illo ævo,* veteris parcimoniæ nondum oblito, mensam citream HS X. *Angl.* 8333*l.* 6*s.* 8*d.* emisse: aliam à Cethegis descendentem HS XIV. Anglicè circiter 12,000*l.* fuisse permutatam, Plin. XIII. 15. Quid loquar libidinis portenta, et unum spadonem, de quo supra cap. 49. à Sejano HS D.

Angl. 416,666*l.* 13*s.* 4*d.* emtum? Quid dicam tanto acriorem circa tabulas et statuas insaniam, quanto honestiori specie?

At quas ergò opes habebant Romani, ut tanto luxui sufficerent? Illas æstimemus, non ex Crasso, ætatis suæ Quiritium post Syllam ditissimo, qui in agris HS MM. *Angl.* 1,700,000*l.* possedit; sed ex C. Cæcilio Claudio Isidoro, homine satis ignobili, qui *Asinio Gallo et Marcio Censorino Coss.* A. U. C. 746. A. C. 7. VI. *Kal. Febr. testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim: juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris* CC. *quinquaginta septem millia: in numerato* HS DC. *Angl.* 500,000*l.* *Funerari si jussit* HS XI. *Angl.* 9,200*l.* Plin. XXXIII. 10. Ipse augur Cn. Lentulus, homo *ingenii tam sterilis, quàm pusilli animi,* ab Augusto, ad quem attulerat paupertatem, ditatus, *quater millies sestertiûm, Angl.* 3,400,000*l.* congessit. Senec. de Benefic. II. 27.

Observandum adhuc hìc luxûs initia recenseri; adolevisse sub Caligulâ; sub Claudio, et Nerone, ita adcrevisse, ut philosophus Seneca, qui præter villas aliaque plurima, quingentas citreas mensas, et HS ter millies, *Angl.* 2,500,000*l.* paraverat, vix locuples appellaretur, et libertinis pauperior esset, Dio, LXI. p. 694. Tacit. Annal. XIII. 42. XIV. 55.

Ita luxuriæ pestis grassata est in populo, *cui* olim *bina jugera satis* fuerant, nec ullis *majorem modum* attribuerat Romulus, Plin. XVIII. 2. qui arantem quatuor sua jugera, nudum, et pleno pulveris ore, cùm Viator dictaturam ei attulit, A. U. C. 296. Quinctium Cincinnatum laudaverat, Plin. XVIII. 3. qui *Cornelium Rufinum, bis consulem, et dictaturâ functum,* à censore Fabricio senatu motum, *ob luxuriæ notam, quòd decem pondo libras, Angl.* 30*l. argenti facti* haberet, A. U. C. 479. irriserat, Gellius, IV. 8. At devicta Asia, A. U. C. 664. luxuriam in Italiam misit. Lentè et verecundè exceptâ, Scipio Africanus, A. U. C. 571. libras XXXII. argenti, Anglicè circiter 90*l.* heredi reliquit. Frater ejus Allobrogicus primus omnium pondo mille, Anglicè circiter 2,800*l.* habuit.

Malorum feracior extitit annus Urbis 608. quo eversa Carthago æmulationem, virtutis parentem, sustulit; incensa Corinthus, capta Achaia, signa et tabulas pictas invexere. Donata demum ab

Attalo Asia, A. U. C. 621. civitatem paulatim assuetam amare et admirari opulentiam externam, ultroque in insanias, quas memoravimus, ruituram, penitus perdidit.

Verùm ne tota hæc disquisitio in admirationem indignationemve exeat, singularem Cl. de Montesquieu, *Esprit des Loix,* VII. 4. Vol. I. p. 158. de luxu sententiam paucis expendamus. Hæc præcipua ejus, quæ nos spectant, capita: Tiberium existimâsse luxum in regnis esse necessarium; illum in literis, quæ capite sequenti leguntur, approbâsse. Unde adstruit in regnis luxûs necessitatem; nullas in iis debere esse leges sumtuarias: et concludit respublicas luxu, regna egestate perire. *Tibere voyoit bien qu'il ne falloit plus de loix somptuaires——Le luxe est donc nécessaire dans les Etats Monarchiques——Tout ceci mene à une réflexion. Les Républiques finissent par le luxe; les Monarchies par la pauvreté.*

At *Tiberius Cæsar, minimè comis imperator,* immo *tristissimus, ut constat, hominum,* teste Plinio, XXXV. 4. et XXVIII. 2. luxui fuit semper infensissimus, Sueton. in Tiber. XXXIV. In egregiis suis hâc de re literis luxum toleravit, non approbavit. Noverat Princeps callidus, et regnatricis artis peritissimus, irrepentibus vitiis citò occurrendum; vigentibus acriter, sed lentè obsistendum; insanabilibus, ne crescant, connivendum. Vitia esse atrocia, quæ severitate extermines: esse dulcia, quæ severitate irrites. Luxum dulce esse vitium, extremis reipublicæ exemplis et Augusti libidinibus factum insanabile; igitur dissimulandum, malique remedium, vel ex austeritate Principum, quorum exempla plurimùm valent, luxûsque infamiâ, petendum; vel tempori, quod, ut virtutes in vitia, ita quoque, sed rarò, vitia in melius mutat, permittendum. Fateor respublicas luxu perire: regna quoque luxu perire contendo. Nec unquam audivi Babylonica, Assyria, Ægyptia, Parthica, aliaque luxu celebratissima regna egestate periisse. Luxu pereunt respublicæ, crescente ambitione: luxu pereunt regna, decrescente virtute. In republicâ luxus erigit animos: in regno deprimit. Luxu reipublicæ civis, æqualitate exutâ, dominationem affectat: luxu regnorum civis, indutâ æqualitate, dominationem aspernatur. Optima respublica, in quâ nullus est luxus: regnum

optimum, in quo luxus pro conditionum varietate varius, et in singulis modestus. Vide Misc. Obs. IX. 393.

Remediis sisti posse. In MS. Flor. *remedii isti posse.* Beroaldus aliique veteres, *remediis resisti.* Optimè Pichena et recentiores, *sisti.* Gronov. ad Liv. IV. 12.

Quod non obtineret. Ita MS. Flor. veteres editiones, Gronovius et recentiores. Rhenanus aliique eum secuti, *obtineretur.*

CAP. 53. *Ac velut deprehenderem.* MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores, *deprenderem.* In veteribus editionibus ceterisque scriptoribus vulgatam scripturam, ex MS. Codice, haud perantiquo, et sæpe mendoso, immutare nolui.

CAP. 54. *Ac nisi provinciarum.* Mallet Ernestus, *nam nisi. Ac*, non displicet.

Aut si qui ex magistratibus. Tentat Ernestus, *quod si qui.* Retineri tamen posse vulgatam scripturam fatetur.

Laborum meorum partem. Heinsius corrigit, *parte*, ut intelligatur, *me* exonerari.

Simultates faciunt, ac mihi relinquunt. Mercerus et Grotius emendant, *simultates faciundas mihi relinquunt.* Benè, si suffragarentur veteres libri. At nihil peccat vulgata scriptura.

CAP. 55. *Remissa Ædilibus talis cura.* Talem curam suscipere noluit Princeps; ad Ædiles remissa est; permissumque ut veteribus uterentur legibus, id est, divitibus ganeonibus parcerent, in plebem aliquandò sævirent. Hæc ita esse accipienda patet ex Suetonio in Tiber. XXXIV. *dato Ædilibus negotio, popinas ganeasque usque eò inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent.* Cùmque equites acerrimi essent luxuriæ institores, et dignitate suâ defenderentur, equestrem ordinem in arctiorem formam redegit Tiberius, ut minor esset licentia. Id contigit, teste Plinio, anno sequente; et miror Tacitum rem adeò gravem in Annalibus suis siluisse. Itaque audiamus Plinium, XXXIII. 2. *Tiberii demum principatûs nono anno in unitatem venit equester ordo: anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio*

Pollione, C. Antistio vetere Coss. A. U. C. 775. quod miremur futili pænè de causâ, cùm C. Sulpicius Galba, dum juvenalem famam apud Principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in senatu, vulgò institores ejus culpæ defendi anulis. Hâc de causâ constitutum, ne cui jus id esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri avoque paterno sestertia CCCC. *Angl. 3333l. 6s. 8d. census fuisset, et lege Juliâ theatrali in* 14. *ordinibus sedendi.* Nunc verò *remittere,* pro *iterum mittere, permittere,* dici ita compertum, ut exemplis supersedeam, licèt id latinitati repugnare pronuntiet Ernestus, et cum Lipsio, Freinshemio aliisque plurimis Ædiles curâ coercendi luxûs fuisse exoneratos contendat. Sic Dureau, *dispensa les Ediles de pareils soins.*

Rerum adeptus est. Quidam emendant, *rempublicam.* Immeritò. Archaismus enim est, ut rectè observat Lipsius; sic infra Annal. VI. 45. *dum dominationis apisceretur.*

Ad senectam pervenirent. Mallet Ernestus, *pervenissent,* vel *pervenerant.* Grammaticè. Sed haud ita diligens Tacitus.

Verùm hæc nobis. In editione principe legitur, *verùm hæc nobis majores certamina ex honesto maneant.* Sana omnia, et orationem ad majores converti existimant Heinsius, et Salinerius. Vide Misc. Obs. IX. 393. Ceteri vitiata putant, et emendare student. Corrigit Lipsius, *in majores:* Rhenanus, *erga majores:* Faernus, *adversùs majores:* Acidalius, *quorum hæc nobis in majores.* Viam aliam, et perspicaci suo ingenio dignam, iniit Illustr. Huetius, *quid si legamus,* inquit, verùm hæc nobis major res, *hoc sensu: Verùm in pristinâ honestate retinendâ vel recuperandâ plus nobis erit laborandum, quòd plura luxûs et corruptelæ exempla habeamus.* At felicior Boxhornius egregiè distinxit. *Verùm hæc nobis majores. Certamina ex honesto maneant.* Hæc nobis majores ab Actiacâ victoriâ ad Galbam luxûs, à Galbâ ad nos parcimoniæ exempla reliquere. Non ex luxu, sed ex honesto certamina maneant.

CAP. 57. *Publicis privativisve monimentis.* Ita veteres et recentes editiones. In mediis quibusdam, *privatisque.* Quod Mureto quoque placebat.

At Q. Haterius. Beroaldus aliique veteres, *atque Haterius.* Optimè Lipsius et recentiores, *at Q. Haterius.*

Tantùm infamiâ usurus. Frustra tentat Heinsius, *ausurus.* Vide Misc. Obs. IX. 394.

CAP. 58. *Asiam sorte haberet.* Gronovius emendat, *Asiæ sortem haberet.* Nec malè, si tamen locus emendatione indigeat. Licèt enim duæ illæ provinciæ, Asia et Africa, sorte haberentur, ac proinde, prorogatâ Asiâ, nulla jam pro Asiâ sors esset, potuit tamen Servius postulare, ut, tamquam consularium antiquissimus, Asiam sorte haberet. Eam enim ipsi sors permittebat.

Si hi duxissent provincias. Perperam emendatur, *direxissent, rexissent;* vel *duxissent,* pro *sorte duxissent* accipitur. Meliùs Rutgersius, Venusin. Lectiones cap. 25. observat, *ducere* hìc usurpari ut à Thucydide ceterisque Græcis ἡγεῖσθαι, *regere.*

Non æmulationi. Optimè Muretus. Malè in veteribus editionibus, *æmulatione.*

Aut privatis adfectionibus. Acidalius omittebat, *aut.* Retineri potest.

CAP. 59. *Huc decidisse.* Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Lipsius emendaverat, *recidisse.* Quod magis vulgatum, sed minimè necessarium.

Bellum scilicet. Mallet Lipsius, *bello,* vel *bello eum.* At potest intelligi, *esse.*

Diverso terrarum distineri. Corrigebat Heinsius, *diversa terrarum distinere.* In quibusdam editionibus minimè antiquis additum, *diverso terrarum tractu.* Nihil addendum, nihil mutandum.

Cùm maximè peragrantem. Ita MS. Flor. Muretus, Pichena et recentiores. Perperam Beroaldus aliique veteres, *tum maximè.*

CAP. 61. *Et lucum Ortygiam.* Optimè emendavit Pichena, quem recentiores sunt secuti. Perperam Beroaldus aliique veteres, *et locum Ortigiam.* Lucus ille aliæque Ephesiorum fabulæ memorantur à Strabone, XIV. p. 639. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος

παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττου δὲ τῆς πλείστης. Διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμὸς, οὗ φασι νήψασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδῖνας· ἐνταῦθα γὰρ μυθεύουσι τὴν λοχείαν, καὶ τὴν τροφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ᾗ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων· ὑπέρκειται δὲ τοῦ ἄλσους ὄρος ὁ Σολμισσὸς ὅπου στάντας φασὶ τοὺς Κουρῆτας, τῷ ψόφῳ τὴν Ἥραν τῶν ὅπλων ἐκπλῆξαι, ζηλοτύπως ἐφεδρεύουσαν, καὶ λαθεῖν συμπράξαντας τὴν λοχείαν τῇ Λητοῖ. In eâdem orâ paululum supra mare Ortygia est lucus elegans omnis generis arboribus, plurimâ tamen Cupresso. Interfluit Cenchrius fluvius, quo se abluisse à partu Latonam perhibent. Istis enim in locis partum Latonæ ponunt fabulæ, et Ortygiam nutricem, et adytum in quo enixa fuerit, et proximam oleam, in quâ primum soluta doloribus, Dea acquieverit. Supra lucum situs est mons Solmissus: in quo stantes aiunt Curetas armorum sonitu Junonem, rivalitatis causâ insidiantem absterruisse, et ut occultè pareret Latonæ adjumento fuisse.

Cap. 62. *Castigandum è proximo.* Vide Misc. Obs. ix. 394. *Magnetes.* Marmora Oxoniensia, opus eruditissimum, Smyrnæorum et Magnetum fœdus exhibent, quod hunc Taciti locum egregiè illustrat. Ibi enim, p. 3. num. 85. memoratur templum Dianæ Leucophryenæ, in quo hujus fœderis exemplar fuit consecratum. *ΕΜΜΑΓΝΗΣΙΑΙΤΗΙΠΡΟΣΤΩΙΜΑΙΑΝΔΡΩΙΕΝΤΩΙΤΗΣΑΡΤΕΜΙΔ . . . . . ΝΗΣΙΕΡΩΙ*, id est, ἐμ (pro ἐν) *Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ ἐν τῷ τῆς Ἀρτεμίδος τῆς Λευκοφρυήνης ἱερῷ*, Smyrnæi columnas fœderis consecrant *Magnesiæ ad Mæandrum in Dianæ Leucophryenæ templo.*

Mithridate. Ita veteres editiones et recentiores. Quædam mediæ, *Mithradate.* Habentur quidem nummi *ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ.* Nihil tamen novandum.

Dianæ Leucophryeneæ. Ita Beroaldus et editiones omnes veteres. Lipsius emendavit, *Leucophrynæ.* At nihil mutandum; maximè cùm habeantur nummi in quibus appellatur *ΛΕΥΚΟΦΡΥΗΝΗ*, quam sic vocatam à Leucophryne, in hoc templo sepultâ, docet Zeno Myndius apud Clementem Alexandrin. in Protrept. p. 39.

Aphrodisienses. Plurimi extant *ΑΦΡΟΔΙCΙΕΩΝ* nummi. Cf. D' Orvilii Animad. in Charit. p. 3. At quod nummis pretiosius, et ad illustrandam historiam utilius, extat decretum, quo senatus Romanus concessa à dictatore Cæsare, et triumviris Lepido, Antonio, Octavio, Aphrodisiensibus beneficia confirmavit, anno, ut videtur, U. C. 715. A. C. 38. Egregium illud antiquitatis monumentum, fortè idem, ac decretum Augusti, cui posteà acta triumvirorum attributa, Aphrodisiade reportavit anno 1716. Cl. Lisle: et inter *Antiquitates Asiaticas, p.* 152. publicavit eruditus Edmundus Chishull, meritò confisus, p. 155. *non fore abfuturum tam cognatum, tam illustre ornamentum à splendidioribus, quæ pòst dabuntur, Annalium Taciti editionibus.* Illud accuratè et aliquanto meliùs, ultro dabimus.

MONUMENTUM APHRODISIENSE.

* * * * * * * * * * * * * * * * *

1 ΔΙ] ΚΑΙΑΕΣΘΛΑΤΕ[ΠΑΝΤ]ΑΕΛΕΥΘ
ΕΡΟΥΣΕΙΝΑΙΤΩ[ΤΕ]ΔΙΚΑΙΩΚΑΙ
ΤΑΙΣ [ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΙΣΤΑΙΣΙΔΙΑ
Ι ΣΤΗΝΠΟΛ

2 ΙΝ] ΤΗΝΠΛΑΡΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙ
ΣΙΕΩΝΧΡΗΣΘΑΙΜΗΤΕΕΓΓΥΗΝ
Ε [ΙΣΦΕΡΕΙΝΤΟΥΤΟΙΣΚΑΤΑΤΟ
ΠΑΡΟΝΔΟΓΜΑ

3 Κ] ΑΙΚΕΛΕΥΣΙΝΟΜΟΛΟΓΕΙΝΑΤΕΤ
ΙΝΑΕΠΑΘΛΑΤΕΙΜΑΣΦΙΛΑΝΘΡΩ
[ΠΑΟΙΤΡΕΙΣΑΝΔΡΕΣΟ]

Id est,

[Ὕπατοι λόγους ἐποιήσαντο. Ἀρέσκειν τῇ Συγκλήτῳ, περὶ ὧν ὁ Γάϊος Καῖσαρ ὑπὲρ Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων ἔκρινεν, αὐτοὺς κατὰ τὰ δί]καια ἐσθλά τε [πάντ]α ἐλευθέρους εἶναι, τῷ τε δικαίῳ, καὶ ταῖς [νομοθεσίαις ταῖς ἰδίαις τὴν πόλ]ιν τὴν Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων χρῆσθαι, μήτε ἐγγύην ε[ἰσφέρειν, τούτοις κατὰ τὸ παρὸν δόγμα κ]αὶ κέλευσιν ὁμολογεῖν. Ἅ τέ τινα ἔπαθλα τειμὰς (pro τιμὰς) φιλάνθρω[πα οἱ τρεῖς ἄνδρες, ο]ἳ τῆς τῶν

[Consules retulerunt. Placere senatui quantum ad ea, quæ de Plarasensibus et Aphrodisiensibus Caius Cæsar censuit; quoad] jura commodaque omnia liberos eos fore ; suo quoque jure suisque legibus patriis uti, neve sponsionem aliquam afferre Plarasensium et Aphrodisiensium civitatem; his omnibus per præsens hoc decretum et jussionem consentire. Quinetiam quæcumque præmia, ho-

4 *ΙΤΗΣΤΩΝΔΗΜΟΣΙΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝ*
ΔΙΑΤΑΞΕΩΣΤΩΙΔΙΩΕΠΙΚΡΙΜΑ
ΤΙΠΛ[ΑΡΑΣΕΥΣΙΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣ
ΙΕΥΣ

5 *Ι]ΠΡΟΣΕΜΕΡΙΣΑΝΠΡΟΣΜΕΡΙΟΥΣ*
ΙΝΣΥΝΕΧΩΡΗΣΑΝΣΥΝΧΩΡΗΣΟ
ΥΣΙΝΤΑ[ΥΤΑΠΑΝΤΑΒΕΒΑΙΑ

6 *Γ]ΕΝΕΣΘΑΙΟΜΟΙΩΣΤΕΑΡΕΣΚΕΙΝ*
ΤΗΣΥΓΚΛΗΤΩΤΟΝΔΗΜΟΝΤΟΝΠ
ΛΑ[ΡΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕ]

7 *ΩΝΤΗΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝΚΑΙΤΗΝΑΤΕΛ*
ΕΙΑΝΑΥΤΟΥΣΠΑΝΤΩΝΠΡΑΓ[ΜΑ
ΤΩΝΕΧΕΙΝΚ

8 *ΑΘ]ΑΠΕΡΚΑΙΤΙΣΠΟΛΙΤΕΙΑΤΩΚΑΛ*
ΛΙΣΤΩΔΙΚΑΙΩΚΑΛΛΙΣΤΩΤΕΝΟΜ
ΩΕΣΤΙΝ[ΧΡΩΜΕΝΗΗΑΠΟ

δημοσίων πραγμάτων διατάξεως, τῷ ἰδίῳ ἐπικρίματι Πλ[αρασεῦσι καὶ Ἀφροδεισιεῦσ]ι προσεμέρισαν, προσμεριοῦσιν, συνεχώρησαν, συνχωρήσουσιν τα[ῦτα, βέβαια γ]ενέσθαι. Ὁμοίως τε ἀρέσκειν τῇ Συγκλήτῳ τὸν δῆμον τὸν Πλα[ρασέων καὶ Ἀφροδεισιέ]ων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν αὐτοὺς πάντων τῶν πραγ[μάτων ἔχειν, καθ]άπερ καί τις πολιτεία τῷ καλλίστῳ δικαίῳ καλλίστῳ τε νόμῳ

nores, beneficia triumviri reipublicæ constituendæ, propriâ suâ comprobatione Plarasensibus et Aphrodisiensibus largiti sunt, largienturve, concesserunt, concedentve, ea rata et firma fore. Simili etiam modo senatui placere populum Plarasensium et Aphrodisiensium quoad res omnes libertatem habere et immunitatem, prout quævis alia civitas optimo jure optimâque lege

9 *ΔΗΜΟ] ΥΤΟΥΡΩΜΑΙΩΝΤΗΝΕΛΕΥΘΕ ΡΙΑΝΚΑΙΤΗΝΑΤΕΛΕΙΑΝΕΧΕΙΦΙ ΛΗΤΕΚΑΙΣΥ [ΜΜΑΧΟΣ*

10 *ΟΥΣΑΤΟΔΕ] ΤΕΜΕΝΟΣΘΕΑΣΑΦΡΟ ΔΙΤΗΣΕΝΠΟΛΕΙΠΛΑΡΑΣΕΩΝΚΑ ΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΩ [Ν*

11 *ΙΕΡΟΝΕ] ΣΤΩΤΑΥΤΩΤΩΔΙΚΑΙΩΤΑ ΥΤΗΤΕΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΩΔΙΚΑΙ ΩΚΑΙΗΔΕΙΣ [ΙΔΑΙΜΟΝΙΑ*

12 *ΤΟΕΦΕ] ΣΙΑΣΕΣΤΙΝΕΝΕΦΕΣΩΚΥ ΚΛΩΤΕΕΚΕΙΝΟΥΤΟΥΙΕΡΟΥΕΙΤ ΕΤΕΜΕΝΟΣΕΙΤ [ΕΙΕ*

13 *ΡΟΣ] ΤΟΠΟΣΑΣΥΛΟΣΕΣΤΩΟΠΩΣΤ ΕΗΠΟΛΙΣΚΑΙΟΙΠΟΛΕΙΤΑΙΟΙΠ ΛΑΡΑΣΕΩΝ [ΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕ*

ἐστὶν [χρωμένη, ἡ ἀπὸ δήμο]υ τοῦ Ῥωμαίων τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀτέλειαν ἔχει, φίλη τε καὶ σύ[μμαχος οὖσα. Τὸ δὲ] τέμενος Θεᾶς Ἀφροδίτης ἐν πόλει Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέω[ν ἱερὸν ἔ]στω ταυτῷ τῷ δικαίῳ, ταυτῇ τε δεισιδαιμονίᾳ, ᾧ δικαίῳ, καὶ ᾗ δεισ[ιδαιμονίᾳ, τὸ Ἐφε]σίας ἐστὶν ἐν Ἐφέσῳ. Κύκλῳ τε ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ εἶτε τέμενος, εἶτ[ε ἱερὸς] τόπος ἄσυλος ἔστω· Ὅπως τε ἡ πόλις καὶ οἱ πολεῖται οἱ Πλαρασέων [καὶ Ἀφροδεισιέων

usa, quæ à populo Romano libertatem habet et immunitatem amica sociaque nostra. Templum autem Deæ Veneris in urbe Plarasensium et Aphrodisiensium sacrum eodem jure, eâdemque religione esto, quo jure quâque religione est Deæ Ephesinæ in Epheso. Quodque in circuitu est istius templi, sive septum, sive sacer locus, jure asyli esto. Ut autem civitas civesque Plarasenses et Aphro-

14 *ΩΝΤΩ] ΝΚΩΜΩΝΧΩΡΙΩΝΟΧΥΡΩΜ*
ΑΤΩΝΟΡΩΝΠΡΟΣΟΔΩΝΠΡΟΣΤ
ΗΝΦΙΛ ΙΑΝΤΟ [Ε

15 *ΦΗΜ] ΙΝΚΡΑΤΩΣΙΝΧΡΩΝΤΑΙΚΑΡ*
ΠΙΖΩΝΤΑΙΤΕΠΑΝΤΩΝΠΡΑΓΜΑ
ΤΩΝΑΤΕ [ΛΕΙΣΜΗΤΕ

16 *ΦΟΡΟΝΔ] ΙΑΤΙΝΑΑΙΤΙΑΝΕΚΕΙΝΩ*
ΝΔΙΔΟΝΑΙΜΗΔΕΣΥΝΕΙΣΦΕΡΕΙ
ΝΟΦΕΙΛΩΣΙΝ

17 [*ΑΛΛΑΥΤ*] *ΟΙΣΚΑΤΟΥΣΑΝΜΕΤΑΤΑ*
ΥΤΑΕΝΕΑΥΤΟΙΣΚΥΡΩΣΙΝΧΡΩΝ
[*ΤΑΙ* . . . . . .

τω]ν κωμῶν, χωρίων, ὀχυρωμάτων, ὅρων, προσόδων, πρὸς τὴν φιλίαν, τὸ [ἐφ' ἡμ]ῖν, κρατῶσιν, χρῶνται καρπίζωνταί τε, πάντων πραγμάτων ἀτε]λεῖς, μήτε φόρον, δ]ιά τινα αἰτίαν ἐκείνων διδόναι, μηδὲ συνεισφέρειν ὀφείλωσιν, [ἀλλ' αὐτ]οῖς κατ' οὖσαν μετὰ ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς κύρωσιν χρῶν[ται.

disienses, vicos, castella, munitiones, fines, proventus, amicorum ritu, quantum in nobis est, possideant, utantur, fruanturque, rerum omnium immunes; neve tributum eorum nomine qualemcunque ob causam pendant; neve pecuniam conferre teneantur; sed liberè iis utantur juxta propriam post hæc decreta competentem ipsis potestatem. . . .

Decreti prooemium supplevit eruditus Chishull ex simili formulâ apud Josephum Antiq. Jud. xiv. 10. n. 10. Consules tunc fuisse *L. Marcium*, & *C. Sabinum* haud temerè conjectat ex Dione, xlviii. p. 377. Iis enim consulibus, acta triumvirorum, ex quo ad hos paucos summa rerum pervenerat, auctoritatem à senatu accepere, τάτε ὑπὸ τῶν τριῶν ἀνδρῶν πραχθέντα, ἀφ' οὗ ἐς τὴν ὀλιγαρ-

χίαν ἐσῆλθον, κῦρος παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε. Ex hoc monumento adhuc accipimus Plarasenses religione, jure ac fœdere fuisse cum Aphrodisiensibus conjunctos. Apud Stephanum Byzant. memoratur *ΠΛΑΡΑΣΣΑ, πόλις Καρίας, Plarassa, urbs Cariæ.*

Concesso à senatu decreto, Plarasenses et Aphrodisienses ad M. Antonium Triumvirum secundò, id est, A. U. C. 717. miserunt Solonem, qui exemplaria confirmationis, sibi concessæ, peterent. Antonii hâc de re epistolam Aphrodisiade anno 1705. repererat doctissimus Sherardus, hìc quoque describendam.

[ΜΑΝΤΩΝΙΟΣΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΥΠΑΤΟΣΑ
ΠΟΔΕΔΕΙ]ΓΜΕΝΟΣΤΟΒΚΑΙ[ΤΟΓ]ΤΡ
ΙΩΝΑΝΔΡΩΝΤΗΔ . . . . ΤΩΝΔΗΜ
ΟΣΙΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝΔΙΑΤΑΞΕΩΣΠΛΑΡ
ΑΣΕΩΝΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΣΙΕΩΝΑΡΧΟΥΣΙΝ
ΒΟΥΛΗΔΗΜΩΧΑΙΡΕΙΝΕΙΕΡΡΩΣΘΕΕΥΑ
ΝΕΧΟΙΥΓΙΑΙΝΩΔΕΚΑΙΑΥΤΟΣΜΕΤΑΣΤΡ
ΑΤΕΥΜΑΤΟΣΣΟΛΩΝΔΗΜΗΤΡΙΟΥΥΜΕ
ΤΕΡΟΣΠΡΕΣΒΕΥΤΗΣΕΠΙΜΕΛΕΣΤΑΤ
ΑΠΕΦΡΟΝΤΙΚΩΣΤΩΝΤΗΣΠΟΛΕΩΣΥΜ
ΩΝΠΡΑΓΜΑΤΩΝΟΥΜΟΝΟΝΗΡΚΕΣΘΗ

[Μ. Ἀντώνιος αὐτοκράτωρ ὕπατος ἀποδεδει]γμένος τὸ β καὶ [τὸ γ] τριῶν ἀνδρῶν τῇ δευτερᾳίᾳ τῶν δημοσίων πραγμάτων διατάξεως Πλαράσεων καὶ Ἀφροδεισιέων ἄρχουσιν, βουλῇ, δήμῳ χαίρειν.

Εἰ ἔῤῥωσθε, εὖ ἂν ἔχοι, ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ στρατεύματος. Σόλων Δημητρίου ὑμέτερος πρεσβευτὴς ἐπιμελέστατα πεφροντικὼς τῶν τῆς πόλεως ὑμῶν πραγμάτων,

M. Antonius, imperator, consul designatus iterum et tertiùm, triumvir secundò reipublicæ constituendæ, Plarasensium et Aphrodisiensium archontibus, concilio, populo salutem.

Si valetis, benè sit; ego quoque cum exercitu benè valeo. Solon, Demetrii filius, legatus vester, adhibitâ de rebus civitatis vestræ diligentissimâ curâ, non

ΕΠΙΤΟΙΣΓΕΓΟΝΟΣΙΝΟΙΚΟΝΟΜΗΜΑ
ΣΙΝΑΛΛΑΚΑΙΗΜΑΣΠΑΡΕΚΑΛΕΣΕΝΕ
ΙΣΤΟΤΟΥΓΕΓΟΝΟΤΟΣΥΜΕΙΝΕΠΙΚΡΙ
ΜΑΤΟΣΚΑΙΔΟΓΜΑΤΟΣΚΑΙΟΡΚΙΟΥΚΑ
ΙΝΟΜΟΥΑΝΤΙΠΕΦΩΝΗΜΕΝΑΕΚΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΩΝΔΕΛΤΩΝΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΙ
ΥΜΕΙΝΤΑΑΝΤΙΓΡΑΦΑΕΦΟΙΣΕΠΑΙΝΕ
ΣΑΣΤΟΝΣΟΛΩΝΑΜΑΛΛΟΝΑΠΕΔΕΞΑΜ
ΗΝΕΣΧΟΝΤΕΕΝΤΟΙΣΥΠΕΜΟΥΓΕΙΝΩ
ΣΚΟΜΕΝΟΙΣΩΚΑΙΤΑΚΑΘΗΚΟΝΤΑΑΠ
ΕΜΕΡΙΣΑΦΙΛΑΝΘΡΩΠΑΑΞΙΟΝΗΓΗΣ
ΑΜΕΝΟΣΤΟΝΑΝΔΡΑΤΗΣΕΞΗΜΩΝΤΕ
ΙΜΗΣΥΜΕΙΝΤΕΣΥΝΗΔΟΜΑΙΕΠΙΤΩΕΧ
ΕΙΝΤΟΙΟΥΤΟΝΠΟΛΕΙΤΗΝΕΣΤΙΝΔΕΑ
ΝΤΙΓΡΑΦΑΤΩΝΓΕΓΟΝΟΤΩΝΥΜΕΙΝΦΙ

οὐ μόνον ἠρκέσθη ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν οἰκονομήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς παρεκάλεσεν εἰς τὸ τοῦ γεγονότος ὑμῖν ἐπικρίματος, καὶ δόγματος, καὶ ὁρκίου, καὶ νόμου, ἀντιπεφωνημένα, ἐκ τῶν δημοσίων δέλτων ἐξαποστεῖλαι ὑμῖν τὰ ἀντίγραφα. Ἐφ' οἷς ἐπαινέσας τὸν Σόλωνα μᾶλλον ἀπεδεξάμην, ἔσχον τε ἐν τοῖς ὑπ' ἐμοῦ γινωσκομένοις, ᾧ καὶ τὰ καθήκοντα ἀπεμέριστα φιλάνθρωπα, ἄξιον ἡγησάμενος τὸν ἄνδρα τῆς ἐξ ἡμῶν τιμῆς. Ὑμῖν τε συνήδομαι ἐπὶ τῷ ἔχειν τοιοῦτον πολείτην. Ἔστιν δὲ ἀντίγραφα τῶν γεγονότων ὑμῖν φιλαν-

solùm eâ, quæ facta est, dispositione contentus fuit, sed et nos rogavit, ut exemplaria confirmationis vobis concessæ, et decreti, et juramenti, et legis, expressa ex publicis tabulis vobis transmitterem. Hanc ob rem collaudans Solonem, familiariùs eum accepi, habuique inter mihi cognitos; cui etiam ea, quæ par erat, beneficia impertitus sum; dignum existimans hominem illo apud nos honore. Vobisque congratulor, qui talem habeatis civem. Sunt verò infra

ΛΑΝΘΡΩΠΩΝΤΑΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑΑΥ
ΜΑΣΒΟΥΛΟΜΑΙΕΝΤΟΙΣΔΗΜΟΣΙΟΙΣ
ΤΟΙΣΠΑΡΥΜΕΙΝΓΡΑΜΜΑΣΙΝΕΝΤΑΞ
ΑΙΓΡΑΜΜΑΤΑΚΑΙΣΑΡΟΣ

θρώπων τὰ ὑπογεγραμμένα, ἃ ὑμᾶς βούλομαι ἐν τοῖς δημοσίοις τοῖς παρ' ὑμῖν γράμμασιν ἐντάξαι. Γράμματα Καίσαρος.

scripta beneficiorum vobis indultorum exemplaria; quæ vos inter publica apud vos scripta referre volo. LITERÆ CÆSARIS.

Docet hæc epistola, in decreto supra memorato periisse ὅρκιον καὶ νόμον, *jusjurandum et legem*: ὅρκιον Plarasensium et Aphrodisiensium, qui se in Romanorum fide et amicitiâ permansuros jurabant: νόμον senatûs, quâ lege cavebatur, ut data Plarasensibus et Aphrodisiensibus promissa servarentur. Periere quoque γράμματα Καίσαρος, *literæ Cæsaris*, quæ vetusta populorum illorum in dictatoris partes merita continerent.

Stratonicenses. Stratonicea Straboni, XIV. p. 660. dicitur *Macedonum colonia, à regibus splendidè ornata*: Κατοικία Μακεδόνων· ἐκοσμήθη δὲ καὶ αὕτη κατασκευαῖς πολυτελέσιν ὑπὸ τῶν βασιλέων· ἔστι δ' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Στρατονικέων δύο ἱερά· ἐν μὲν Λαγίνοις, τὸ τῆς Ἑκάτης ἐπιφανέστατον, πανηγύρεις μεγάλας συνάγον κατ' ἐνιαυτόν· ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως τὸ τοῦ χρυσαορέως Διὸς κοινὸν ἁπάντων Καρῶν, εἰς ὃ συνίασι θύσαντές τε καὶ βουλευσάμενοι περὶ τῶν κοινῶν. *In agro Stratoniceno duo sunt templa: unum in Laginis, Hecatæ sacrum, illustrissimum, ubi quotannis magnos conventus agitant. Prope ipsam autem urbem, fanum Jovis Chrysaoris, commune Caribus omnibus: qui eò ad sacrificia et deliberationes de republicâ conveniunt.* De Stratonicensium Deis eorumque religionibus et asylis egregium apud laudatum Chishull, Antiq. Asiatic. p. 156. extat monumentum ab erudito consule Sherardo, de re literariâ egregiè merito, Stratoniceæ, anno 1709. inventum: ad Taciti illustrationem, sacrorumque veterum notitiam eò libentiùs hìc edendum, quòd rarissimæ sunt hujusce antiquitatis reliquiæ; et eruditorum virorum voluptati ac utilitati plurimùm inserviunt.

MONUMENTUM STRATONICENSE.

ΕΠΙΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΥΠΤΟΛΕ [ΜΑΙΟΥ
: . . . . . : [ΔΙΟΝ] ΥΣΙΟΥΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ
[ΣΕΒΑΣ] ΤΗΣΒΟΥΛΗΣΕ

ΙΠΟΝΤΟΣΤΗΝΠΟΛΙΝΑΝΩΘΕΝΤΗΤΩΝ
ΠΡΟΕΣΤΟΤΩΝΑΥΤΗΣΜΕΓΙΣΤΩΝΘ
ΕΩΝ [ΠΡΟΝΟΙΑΧΡΥΣΑΟΡΕΩΣΔΙΟ
ΣΚΑΙΕΚ] ΑΤΗΣΕΚΠΟΛΛΩΝΚΑΙΜΕ
ΓΑΛΩΝΚΑΙΣΥΝΕΧΩΝ

ΚΙΝΔΥΝΩΝΣΕΣΩΣΘΑΙΩΝΚΑΙΤΑΙΕΡΑ
ΑΣΥΛΑΚΑΙΙΚΕΤΑΙΚΑΙΙΕΡΑΣΥΝΚΛ
ΗΤΟΣΔΟΓΜΑΤΙΣΕ [ΒΑΣΤΟΥΚΑΙΣΑ
ΡΟΣΚΑΙ] ΤΗΣΤΩΝΚΥΡΙΩΝΡΩΜΑΙΩ
ΝΑΙΩΝΙΟΥΑΡΧΗΣ

Ἐπὶ Στεφανηφόρου Πτολε[μαίου . . [Διον]υσίου γραμματέως [σε-βασ]τῆς βουλῆς εἰπόντος, τὴν πόλιν ἄνωθεν τῇ τῶν προεστότων αὐτῆς μεγίστων θεῶν [προνοίᾳ χρυσαορέως Διὸς καὶ Ἑκ]άτης, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ συνεχῶν κινδύνων σε-σῶσθαι, ὧν καὶ τὰ ἱερὰ ἄσυλα, καὶ ἱκέται, καὶ ἱερὰ σύνκλητος, δόγ-ματι Σε[βαστοῦ Καίσαρος, καὶ] τῆς τῶν κυρίων Ῥωμαίων αἰωνίου

Sub Stephanephoro Ptolemæo———sententiam dicente ——Dionysii filio, scribâ venerabilis concilii; hanc ab antiquo urbem, maximorum Deorum, ejus præsidum, Chrysaoris Jovis et Hecates providentiâ, ex multis magnisque et continuis periculis servatam fuisse, quorum et sacra asyla, et confugientes ad ea supplices, quin et sacer sena-

ΕΠΟΙΗΣΑΝΤΟΠΡΟΦΑΝΕΙΣΕΝΑΡΓΕΙ
ΑΣΚΑΛΩΣΔΕΕΧΗΠΑΣΑΝΣΠΟΥΔΗΝ
ΕΙΣΦΕΡΕΣΘΑΙΕΙΣΤΗΝΠΡΟΣ [ΘΕ
ΟΥΣΕΥΣΕΒ] ΕΙΑΝΚΑΙΜΗΔΕΝΑΚΑΙ
ΡΟΝΠΑΡΑΛΙΠΕΙΝΤΟΥΕΥΣΕΒΕΙΝ
ΚΑΙΛΙΤΑΝΕΥΕΙΝΑΥΤΟΥΣΚΑΘΙΔΡΥΤΑ
ΙΔΕΑΓΑΛΜΑΤΑΕΝΤΩΣΕΒΑΣΤΩΒΟ
ΥΛΕΥΤΗΡΙΩΤΩΝΠΡΟΕΙΡΗΜΕΝΩ
[ΝΘΕΩΝΕΠΙΦΑΝ] ΕΣΤΑΤΑΣΠΑΡΕ
ΧΟΝΤΑΤΗΣΘΕΙΑΣΔΥΝΑ
ΜΕΩΣΑΡΕΤΑΣΔΙΑΣΚΑΙΤΟΣΥΝΠΑΝΠΛ
ΗΘΟΣΘΥΕΙΤΕΚΑΙΕΠΙΘΥΜΙΑΚΑΙΕ
ΥΧΕΤΑΙΚΑΙΕΥΧΑΡΙΣΤΕΙΑ [ΙΕΙΤΟΙ
ΟΙΣ] ΔΕΟΥΤΩΣΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΟΙΣ
ΘΕΟΙΣΚΑΚΤΗΣ

ἀρχῆς, ἐποιήσαντο προφανεῖς ἐναργείας. Καλῶς δὲ ἔχῃ πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεσθαι εἰς τὴν πρὸς [θεοὺς εὐσέβ]ειαν, καὶ μηδένα καιρὸν παραλιπεῖν τοῦ εὐσεβεῖν, καὶ λιτανεύειν αὐτούς. Καθίδρυται δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ σεβαστῷ βουλευτηρίῳ τῶν προειρημένω[ν θεῶν, ἐπιφαν]εστάτας παρέχοντα τῆς θείας δυνάμεως ἀρετὰς, δι' ἃς καὶ τὸ σύνπαν (vulgò σύμπαν) πλῆθος θύει τε καὶ ἐπιθυμιᾷ, καὶ εὔχεται, καὶ εὐχαριστεῖ α[ἰεὶ τοιοίσ]δε οὕτως ἐπιφανεστάτοις θεοῖς, κἀκτῆς δ' ὑμνῳδίας προσόδου καὶ θρησ-

tus, decreto Augusti Cæsaris, æternique dominorum Romanorum imperii, præclara fecere indicia; oportere autem omnem adhiberi curam de pietate erga Deos, neque ullam omitti occasionem eos colendi supplicandique. Porrò in augustâ curiâ dedicata esse prædictorum Deorum simulacra, præbentia divinæ potentiæ manifestissimas virtutes, ob quas universa etiam multitudo, et sacrificat, et thura adolet, et precatur, et gratias agit con-

ΔΙΥΜΝΩΔΙΑΣΠΡΟΣΟΔΟΥΚΑΙΘΡΗΣΚΕ ΙΑΣΕΥΣΕΒΟΥΝΑΥΤΟΥΣ [ΔΙΑΤΕΛΕΙ] ΕΔΟΞΕΤΗΒΟΥΛΗΑ [ΙΡΕΙΣΘΑΙ] ΝΥ ΝΕΚΤΙΝΩΝΕΥΓΕΓΟΝΟΤΩΝΠΑΙΔΑ ΣΤΡΙΑΚΟΝ

ΤΑΟΥΣΤΙΝΑΣΚΑΘΕΚΑΣΤΗΝΤΗΝΗΜΕ ΡΑΝΜΕΤΑΤΩΝΔΗΜΟΣΙΩΝΠΑΙΔΟΦ ΥΛΑΚΩΝ [ΑΝΙΕΝ] ΑΙΟΠΑΔΟΥ [ΝΤΑ ΣΕΙΣΒ] ΟΥΛΕΥΤΗΡΙΟΝΛΕΥΧΕΙΜΟ ΝΟΥΝΤΑΣΚΑΙΕΣΤΕ

ΦΑΝΟΜΕΝΟΥΣΘΑΛΛΟΥΕΧΟΝΤΑΣΔΕΜΕ ΤΑΧΕΙΡΑΣΟΜΟΙΩΣΘΑΛΛΟΥΣΟΙΤΙΝ ΕΣΣΥΝΠΑΡΟΝ [ΤΟΣΚΑΙ] ΚΙΘΑΡΙΣ ΤΟΥΚΑΙΚΗΡΥΚΟΣΑΣΟΝΤΑΙΥΜΝΟΝ ΟΝ

ΑΝΣΥΝΤΑΞΗΣΩΣΑΝΔΡΟΣΔΙΟΜΗΔΟΥΣ ΟΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣΕΑΝΔΕΤΙΝΕΣΤΩΝ

κείας εὐσεβοῦν αὐτοὺς [διατελεῖ]. Ἔδοξε τῇ βουλῇ α[ἱρεῖσθαι] νῦν, ἐκ τινῶν εὖ γεγονότων, παῖδας τριάκοντα, οὕς τινας καθ' ἑκάστην τὴν ἡμέραν μετὰ τῶν δημοσίων παιδοφυλάκων [ἀνιέν]αι ὀπαδοῦ[ντας εἰς β]ουλευτήριον, λευχειμονοῦντας, καὶ ἐστεφανομένους θάλλου, ἔχοντας δὲ μετὰ χεῖρας ὁμοίως θάλλους, οἵ τινες, συνπαρόν[τος καὶ] κιθαριστοῦ καὶ κήρυκος, ᾄσονται ὕμνον, ὃν ἂν συντάξῃ Σώσανδρος Διομήδους ὁ γραμ-

tinuas Diis tam eximiè præsentibus, atque eâ quæ per hymnodiam fit supplicatione et obsecratione eos colendo perseverat. Placuit concilio, deligi nunc ex clarè genitis pueros triginta, eosque singulis diebus unà cum publicis puerorum custodibus junctos comites ad curiam procedere albis indutos, et olivâ coronatos, ramosque similiter oleaginos manibus gestantes, qui præsente

ΑΙΡΕΘΕΝ [ΤΩΝΠΑΙΔΩΝΕΝΚΡ] ΙΘΩ
ΣΙΝΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥΣΗΟΜΗΔΕΙ
ΣΘΕΩΝ

ΒΟΥΛΗΣΕΙΕΝΤΕΛΕΥΤΗΣΩΣΙΝΜΗΕΝΚ
ΡΙΘΕΝΤΕΣΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥΣΑΛ
ΛΟΥΣΑΝΘΑΙΡΕΙΣΘΑΙ [ΤΟΣΟΥΤΟΥ
Σ] ΕΠΙΤΗΝΑΥΤΗΝΥΜΝΩΔΙΑΝΤΩΝ
ΠΑΙΔΟΦΥ

ΛΑΚΩΝΚΑΙΤΟΥΠΑΙΔΟΝΟΜΟΥΦΑΝΕΡ
ΟΝΤΟΥΤΟΕΝΓΡΑΦΩΣΠΟΙΟΥΝΤΩΝ
ΥΠΕΡΤΟΥ [ΙΣΗΝΕΙΣΤΟΝΠΑΝΤΑ]
ΑΙΩΝΑΤΗΝΑΥΤΗΝΔΙΑΜΕΙΝΑΙΤΗΣ
ΑΝΘΑΙ

ΡΕΣΕΩΣΤΑΞΙΝΚΑΙΘΡΗΣΚΕΙΑΝΚΑΙΕ
ΥΣΕΒΕΙΑΝΤΩΝΘΕΩΝΟΥΣΗΣΕΞΟΥΣ

ματεύς. Ἐὰν δέ τινες τῶν αἱρεθέν [τῶν παίδων ἐνκρ[ιθῶσιν εἰς τοὺς ἐφήβους, ἤ, ὃ μηδεὶς θεῶν βουλήσει (corrige βουληθείη), ἐντελευτήσωσιν μὴ ἐνκριθέντες εἰς τοὺς ἐφήβους, ἄλλους ἀνθαιρεῖσθαι [τοσούτους] ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὑμνῳδίαν, τῶν παιδοφυλάκων, καὶ τοῦ παιδονόμου φανερὸν τοῦτο ἐνγράφως (pro ἐγγράφως) ποιούντων, ὑπὲρ τοῦ [ἴσην εἰς τὸν πάντα] αἰῶνα τὴν αὐτὴν διαμεῖναι τῆς ἀνθαιρέσεως τάξιν, καὶ θρησκείαν, καὶ εὐσέβειαν τῶν θεῶν, οὔσης ἐξουσίας [αὐτοῖς ὁπότα]ν τινὲς αὐτῶν

tum citharistâ, tum præcone, decantabunt hymnum, qualem Sosander, Diomedis filius, scriba composuerit. Si qui autem è pueris sic delectis inter ephebos adsciscantur, eorumve aliqui, moriantur, quod Dii avertant, inter ephebos nondum adsciti, alios eorum loco ad eamdem hymnodiam deligi, puerorum custodibus et pædonomo rem scripto notam facientibus, ut in omne ævum idem permaneat ordo electionis, et obse-

ΙΑΣ [ΑΥΤΟΙΣΟΠΟΤΑ] ΝΤΙΝΕΣΑΥΤ
ΩΝΜΗΩΣΙΝΥΓΙΕΙΣΗΠΕΝΘΕΙ

ΟΙΚΕΙΩΚΑΤΕΧΩΝΤΑΙΕΑΝΔΕΤΙΤΟΥΤΩ
ΝΜΗΠΡΑΧΘΗΟΙΜΕΝΑΡΧΟΝΤΕΣΚ
ΑΙΟΠ [ΑΙΔΟΝΟΜΟΣ] ΕΣΤΩΣΑΝΥΠΕ
ΥΘΥΝΟΙΑΣΕΒΕΙΑΟΙΔΕ

ΔΗΜΟΣΙΟΙΠΑΙΔΟΦΥΛΑΚΕΣΔΕΣΜΩ[ΤΗ
ΡΙΩΕΝΕΧΩΝΤΑΙ] ΕΤΙΔΕΚΑΙΤΟΝΚΑ
ΘΕΚΑΣ [ΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝ] ΓΕΙΝΟΜΕ
ΝΟΝΙΕΡΕΑΤΗΣΕΚΑΤΗΣΚΑΤΑΛΕ

ΓΕΙΝΕΚΤΩΝΕΝΤΩΠΕΡΙΠΟΛΙΩΤΗΣΘΕ
ΟΥΚΑΙΤΩΝΣΥΝΕΓΓΥΣΠΑΙΔΑΣΚΑ
ΘΕΚΑΣΤΟΝ [ΕΝΙΑΥΤΟΝ] ΚΑΙΑΥΤΟ
ΥΣΑΣΟΝΤΑΣΤΟΝΣΥΝΗΘΗΥ

ΜΝΟΝΤΩΘΕΩΚΑΘΩΣΑΝΩΘΕΝΕΓΕΙΝ

μὴ ὦσιν ὑγιεῖς, ἢ πένθει οἰκείῳ κατέχωνται. Ἐὰν δέ τι τούτων μὴ πραχθῇ, οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ ὁ π[αιδονόμος] ἔστωσαν ὑπεύθυνοι ἀσεβείᾳ· Οἱ δὲ δημόσιοι παιδοφύλακες δεσμω[τηρίῳ ἐνέχωνται]. Ἔτι δὲ καὶ τὸν καθ' ἕκασ[τον ἐνιαυτὸν] γεινόμενον ἱερέα τῆς Ἑκάτης καταλέγειν ἐκ τῶν ἐν τῷ περιπολίῳ τῆς θεοῦ καὶ τῶν συνεγγὺς παῖδας καθ' ἕκαστον [ἐνιαυτὸν] καὶ αὐτοὺς ᾄσοντας τὸν συνήθη ὕμνον τῷ (potiùs τῇ) θεῷ, καθὼς ἄνωθεν ἐγείνετο, ἔχοντα ἐξου-

crationis, et cultûs Deorum; concessâ tamen iis licentiâ, quoties eorum aliqui aut non benè valeant, aut luctu domestico impediantur. Horum autem si quid omittatur, archontes, et puerorum rector impietatis rei aguntor: puerorum verò publici custodes in vincula conjiciuntor. Porrò placet, ut qui quotannis fuerit Hecates sacerdos quosdam, ex iis qui in sacro Deæ circuitu et in vi-

ΕΤΟΕΧΟΝΤΑΕΞΟΥΣΙΑΝΚΑΙΚΑΤΑ
ΤΩΝΠΑΤΕΡ[ΩΝΩΤΡΟΠ]ΩΚΑΤΑΥΤ
ΩΝΤΩΝΠΑΙΔΩΝΕΑΝΟΙ
ΜΕΝΠΑΤΕΡΕΣΜΗΠΑΡΕΧΩΣΙΝΑΥΤΟ
ΥΣΠΡΟΣΥΜΝΩΔΙΑΝΚΑΙΕΥΣΕΒΕΙ
ΑΝ[ΟΙΔΕΠ]ΑΙΔΕΣΜΗΠΡΟΣΕΔΡΕ
ΥΩΣΙΝΔΙΚΗΝΕΙΣΑΝΓΕΛΙΑΣΗΑΛΛ
ΗΣΗΣΑΝΒΟΥΛΗΤΑΙΠΟΙΟΥΝΤΑΔΙΔ
ΟΝΤΟΣΤΟΥΙΕΡΕΩΣΚΑΙ[ΤΟΥΠΑΙΔ
ΕΥΤΙ]ΚΟΥΕΥΝΟΥΧΟΥΤΑΟΝΟΜΑΤΑ
ΤΩ[ΠΑΡΕΔΡΩ]ΕΝΓΡΑΦΩΣΜΙΑΤΗΣΒ
ΟΥΛΗΣΚΑΘΩΣΚΑΙΕΠΙΤΩΝΕΝΤΗ
ΠΟ[ΛΕΙΔΙΚΑΣΘΕΝΤΩΝΔΙΗΓ]ΟΡΕ
ΥΤΑΙΕΑΝΔΕΤΙΤΟΥΤΩΝΟΙΕΡΕΥΣ
ΗΟ[ΕΥΝΟΥΧΟΣ]ΜΗΠΟΙΗΣΗΕΝΟΧΟΥ
ΣΑΥΤΟΥΣΕΙΝΑΙΤΟΙΣΑΥΤΟΙΣΟΙΣΚ

σίαν καὶ κατὰ τῶν πατέρ[ων, ᾧ τρόπ]ῳ κατ' αὐτῶν τῶν παίδων, ἐὰν οἱ μὲν πατέρες μὴ παρέχωσιν αὐτοὺς πρὸς ὑμνῳδίαν καὶ εὐσέβειαν, [οἱ δὲ π]αῖδες μὴ προσεδρεύωσιν, δίκην εἰσανγελίας (pro εἰσαγγελίας), ἢ ἄλλης ἧς ἂν βούληται, ποιοῦντα, διδόντος τοῦ ἱερέως καὶ [τοῦ παιδευτι]κοῦ εὐνούχου τὰ ὀνόματα τῷ [παρέδρῳ] ἐνγράφως μιᾷ τῆς βουλῆς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ πό[λει δικασθέντων διηγ]όρευται. Ἐὰν δέ τι τούτων ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ [εὔνουχος] μὴ

ciniâ degunt, pueros quotannis conscribat, qui et ipsi consuetum Deæ hymnum concinent, prout ab antiquo factum est: idemque habeat in puerorum parentes, æquè ac in ipsos pueros, auctoritatem; si parentes quidem ad hymnodiam et supplicationem liberos non submittant, et si pueri non se assiduos sistant; litem intendendo, seu delatione, seu aliâ, quâ voluerit, viâ; exhibente adsessori nomi-

ΑΙ [ΑΜΑΡΤΑΝΟΝΤΑΣΤΟΥΣΠΑΙ] ΔΑ ΣΤΟΝΔΕΤΩΝΠΑΙΔΩΝΜΕ [ΘΕΙΜΕΝΗΣ] ΤΗΣΥΜΝΩΔΙΑΣΕΝ [ΚΡΙ ΘΕΝΤΑ] ΕΙΣΤΟΥΣΕΦΗΒΟΥΣ . . ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ. . . . .

ποιήσῃ, ἐνόχους αὐτοὺς εἶναι τοῖς αὐτοῖς, οἷς καὶ [ἁμαρτάνοντας τοὺς παῖ]δας. Τὸν δὲ τῶν παίδων, με-[θειμένης] τῆς ὑμνῳδίας, ἐν[κριθέν-τα] εἰς τοὺς ἐφήβους . . τῆς πόλεως.

na in scriptis, et sacerdote, et qui pueros instituit eunucho, die concilii primâ, sicuti de iis, quæ ad civitatis jurisdictionem attinent, præscriptum est. Sin horum aliquid prætermiserit sacerdos, aut eunuchus, pœnis iisdem fore obnoxios, quibus et ipsi delinquentes pueri. Puerum verò, perfunctum hymnodiâ, adlectum inter ephebos, *honores civitatis adsecuturum, aliaque similia de præmiis, quæ excidêre.*

Religionem tuebantur. Nonne *religione se tuebantur.*

Hierocæsarienses. Insignem Hierocæsariensium Deæque Persicæ nummum è Cimelio regio, Severi ætate cusum laudat Harduinus, Select. Oper. p. 73. Nummus exhibet caput Dianæ cum pharetrâ retro appositâ: inscriptio *ΙΕΡΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΠΕΡ-CΙΚΗ.* Ad magicum, vel potiùs fraudulentum Persicæ cultum pertinere videntur, quæ habet Pausanias, v. 27. in Eliac. p. 448. *Ἄλλο ἐν Λυδίᾳ θεασάμενος οἶδα, . . . μάγων μέν τοι σοφίας οὐδὲ αὐτὸ ἀπηλλαγμένον· ἔστι γὰρ Λυδίοις ἐπίκλησιν Περσικοῖς ἱερὰ, ἔν τε Ἱεροκαισαρείᾳ καλουμένῃ, πόλει, καὶ ἐν Ὑπαίποις· ἐν ἑκατέρῳ δὲ τῶν ἱερῶν, οἴκημά τε, καὶ ἐν τῷ οἰκήματί ἐστιν ἐπὶ βωμοῦ τέφρα· χρόα δὲ οὐ κατὰ τέφραν ἐστὶν αὐτὴ τὴν ἄλλην· ἐσελθὼν δὲ ἐς τὸ οἴκημα ἀνὴρ μάγος, καὶ ξύλα ἐπιφορήσας αὖα ἐπὶ τὸν βωμὸν, πρῶτα μὲν τιάραν ἐπέθετο ἐπὶ τῇ κεφαλῇ, δεύτερα δὲ ἐπίκλησιν ὅτου δὴ θεῶν ἐπᾴδει βάρβαρα, καὶ οὐδαμῶς συνετὰ Ἕλλησιν· ἐπᾴδει δὲ ἐπιλεγόμενος ἐκ βιβλίου· ἄνευ δὲ δὴ πυρὸς ἀνάγκει πᾶσα ἁφθῆναι τὰ ξύλα, καὶ περιφανῆ φλόγα ἐξ αὐτῶν ἐκλάμψαι. Aliud in Lydiâ miraculum vidi, ... magorum artis minimè expers. Sunt enim in Lydis, qui Persici cognominantur, urbes Hierocæsarea et Hypæpa. In utriusque urbis templo est cella. In cellâ*

ara supra quam cinis, vulgari cineri minimè concolor. Huc ingressus magus, arida ligna altari imponit: deinde, velato tiarâ capite, Deos, nescio quos, invocat, carmina barbarica, et linguâ Græcis planè ignotâ, ex libro recitans. Tum nullo igne admoto, ardent ligna, et purissima ex iis emicat flamma. Lydos illos dictos esse *Persicos* à sacris Persicis, rege Cyro, advectis, verisimillimum est. Quæ de Persicâ Amazone Harduinus scripserat, loc. cit. ipse in suo libro, qui hìc extat auctior et emendatior, delevit.

Rege Cyro. Mallet Freinsheinius, *regi Cyro.* Vel à rege Cyro, vel saltem post Lydiacam ejus victoriam, dicatum est delubrum.

Ærias. Nomen illud ab ære Cyprio confictum existimabat Illustr. Huetius.

Cap. 63. *Quorum copiâ.* Fortè scriptum olim, *quarum.* Potest tamen intelligi, *negotiorum* vel *legatorum,* ut monet Ernestus.

Stratonicidi Veneri. Inter marmora Oxoniensia habetur, p. 1. fœdus Smyrnæorum et Magnetum de Seleuci Callinici, Asiæ regis, majestate adversùs Ptolemæum Evergeten tuendâ percussum anno Periodi Julianæ 4470. A. C. 244. Ex hoc præstantissimo monumento sacra Smyrnæorum illustranda.

6 *ΟΒΑΣΙΛΕΥΣΣΕΛΕΥΚΟΣΕΥΣΕΒΩΣΤ ΑΠΡΟΣΤΟ...ΣΘΕΟΥΣΔΙΑΚΕΙΜΕ ΝΟΣΚΑΙΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩΣΤΑΠΡΟΣΤ ΟΥΣΓΟΝΕΙΣΜΕΓΑ*

7 *ΛΟΨΥΧΟΣΩΝΚΑΙΕΠΙΣΤΑΜΕΝΟΣΧ ΑΡΙΤΑΣΑΠΟΔΙΔΟΝΑΙΤΟΙΣΕΑΥΤ*

Ὁ βασιλεὺς Σέλευκος εὐσεβῶς τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς διακείμενος, καὶ φιλοστόργως τὰ πρὸς τοὺς γονεῖς, μεγαλόψυχος ὢν, καὶ ἐπιστάμενος

Rex Seleucus, Deorum cultui religiosè deditus, pius erga parentes, magnanimus, et ad beneficia benè de se merentibus re-

ΟΝΕΥΕΡΓΕΤΟΥΣΙΝΕΤΙΜΗΣΕΝΤ ΗΜΠΟΛΙΝΗΜΩΝΔΙΑ

8 *ΤΕΤΗΝΤΟΥΔΗΜΟΥΕΥΝΟΙΑΝΚΑΙΦΙ ΛΟΤΙΜΙΑΝΗΝΕΠΕΠΟΙΗΤΟΕΙΣΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑΑΥΤΟΥΚΑΙΔΙΑΤΟΤΟ ΜΠΑΤΕ*

9 *ΡΑΑΥΤΟΥΘΕΟΝΑΝΤΙΟΧΟΝΚΑΙΤΗΜ ΜΗΤΕΡΑΤΗΝΤΟΥΠΑΤΡΟΣΘΕΑΝΣ ΤΡΑΤΟΝΙΚΗΝΙΔΡΥΣΘΑΙΠΑΡΗΜ ΙΝΤΙΜΩΜΕ*

10 *ΝΟΥΣΤΙΜΑΙΣΑΞΙΟΛΟΓΟΙΣΚΑΙΚΟΙ ΝΗΙΥΠΟΤΟΥΠΛΗΘΟΥΣΚΑΙΙΔΙΑΙ ΥΦΕΚΑΣΤΟΥΤΩΜΠΟΛΙΤΩΝΚΑΙΕ ΒΕΒΑΙΩΣΕΝΤΩΙΔΗΜΩΙΤΗΝΑΥΤΟ*

11 *ΝΟΜΙΑΝΚΑΙΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΝΕΓΡΑ ΨΕΝΔΕΚΑΙΠΡΟΣΤΟΥΣΒΑΣΙΛΕΙ*

χαρίτας ἀποδιδόναι τοῖς ἑαυτὸν εὐεργετοῦσιν, ἐτίμησεν τὴμ (pro τὴν) πόλιν ἡμῶν διά τε τὴν τοῦ δήμου εὔνοιαν, καὶ φιλοτιμίαν, ἣν ἐπεποίητο εἰς τὰ πράγματα αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ τὸμ πατέρα αὐτοῦ θεὸν Ἀντίοχον, καὶ τὴμ μητέρα τὴν τοῦ πατρὸς θεὰν Στρατονίκην ἵδρυσθαι παρ' ἡμῖν, τιμωμένους τιμαῖς ἀξιολόγοις καὶ κοινῇ ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἰδίᾳ ὑφ' ἑκάστου τῶμ πολίτων, καὶ ἐβεβαίωσεν τῷ δήμῳ τὴν αὐτονομίαν καὶ δημοκρατίαν· ἔγραψεν δὲ καὶ πρὸς

pendenda alacris, honoravit civitatem nostram ob benevolentiam et studium, quo populus res ejus procuraverat, tum quòd pater ejus, Deus Antiochus, et mater patris, Dea Stratonice, consecrati apud nos essent, et honoribus egregiis honorati, tum publicè à plebe, tum privatim ab unoquoque civium, et stabilivit populo libertatem, et statum popularem: quin etiam scripsit ad reges, principes, civitates,

ΣΚΑΙΤΟΥΣΔΥΝΑΣΤΑΣΚΑΙΤΑΣΠΟ
ΛΕΙΣΚΑΙΤΑΕΘΝΗΑΞΙ
12 ΩΣΑΣΑΠΟΔΕΞΑΣΘΑΙΤΟΤΕΙΕΡΟΝ
ΤΗΣΣΤΡΑΤΟΝΙΚΙΔΟΣΑΦΡΟΔΙΤΗ
ΣΑΣΥΛΟΝΕΙΝΑΙΚΑΙΤΗΜΠΟΛΙΝΗ
ΜΩΝΙΕΡΑΝΚΑΙΑΣΥΛΟΝ

τοὺς βασιλεῖς, καὶ τοὺς δυνάστας, καὶ τὰς πόλεις, καὶ τὰ ἔθνη ἀξιώσας ἀποδέξασθαι τό τε ἱερὸν τῆς Στρατονίκιδος Ἀφροδίτης ἄσυλον εἶναι, καὶ τὴμ πόλιν ἡμων ἱερὰν καὶ ἄσυλον.

gentesque, dignatus iis notum facere templum Stratonicidis Veneris asylum esse, et urbem nostram sacram et asylum.

In senatu Romano Smyrnæi oraculum Apollinis, non verò Seleuci decretum memoravere, ut sacra sua plus dignationis ac venerationis haberent. Perperam in veteribus Taciti editionibus, *Stratonici Divæ Veneri.*

Milesios Dario rege niti. Optimè Pichena et recentiores. Beroaldus aliique veteres, *uti,* pro *niti.* Quàm magnificum apud Milesios fuerit Apollinis templum docet Strabo, XIV. p. 634. *Οἱ Μιλήσιοι μέγιστον νεὼν τῶν πάντων κατεσκεύασαν, διέμεινε δὲ χωρὶς ὀροφῆς διὰ τὸ μέγεθος· κώμης γοῦν κατοικίαν ὁ τοῦ σηκοῦ περίβολος δέδεκται, καὶ ἄλσος ἐντός τε καὶ ἐκτὸς πολυτελές· ἄλλοι δὲ σηκοὶ τὸ μαντεῖον καὶ τὰ ἱερὰ συνέχουσιν. Ἐνταῦθα δὲ μυθεύεται καὶ τὰ περὶ τὸν Βράγχον, καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀπόλλωνος. Κεκόσμηται δ' ἀναθήμασι τῶν ἀρχαίων τεχνῶν πολυτελέστατα. Milesii templum omnium maximum construxerunt, quod ob magnitudinem sine culmine mansit: nam ambitus delubri pagi amplitudinem æquat: estque intus et extra lucus pretiosus: alia delubra oraculum et sacra continent. Ibi fabulæ Branchum fuisse dicunt, et amorem Apollinis. Ornatum est templum donariis antiquarum gentium sumtuosissimè.* De sumtuosis istis donariis, præter jam laudatam in notis inscriptionem, aliam vide apud eruditum Chishull, Antiq. Asiatic. p. 67 et seq. ex quâ accipimus Seleucum Callinicum et Antiochum Hieracem, fratres, Asiæ-

que reges, ob salutem suam, prosperitatemque imperii, semel misisse decem vasa aurea pondo drachmarum trium millium, ducentarum quadraginta octo, trium obolorum; duo vasa argentea pondo IXMCCC. drachmarum. Addidere vim magnam thuris, myrrhæ, casiam, cinnamomum, costum, candelabrum grande æreum; et mandavere ut Deo fieret sacrificium, mille victimæ cæderentur, aræ duodecim ponerentur.

Petere et Cretenses. Ita veteres editiones et recentiores. Lipsius et quidam alii, *petiere.*

Figere æra. In MS. Flor. *fiere æra.* Optimè emendavit Pichena, quem recentiores sunt secuti, *figere æra.* Malè Beroaldus et veteres, *facere aras.*

Cap. 64. *Effigiem divo Augusto.* Pro Romanorum more, recuperatâ sanitate, effigiem divo Augusto dicavit Livia, et fortè sic inscripsit:

DIVO AVGVSTO
SACRVM
IVLIA AVGVSTA
TIBERII AVGVSTI M.
V. S. L. M.

Et dissimulatâ offensione abdidisse. Frustra tentat Ernestus, *accepisse.*

Cap. 65. *C. Silanum.* Esse eum, qui consul fuit A. U. C. 763. meritò opinantur Lipsius et Ryckius. Dubitat Rupertus, quòd, non consul, sed senatorii tantùm ordinis fuisse dicatur infra cap. 69.

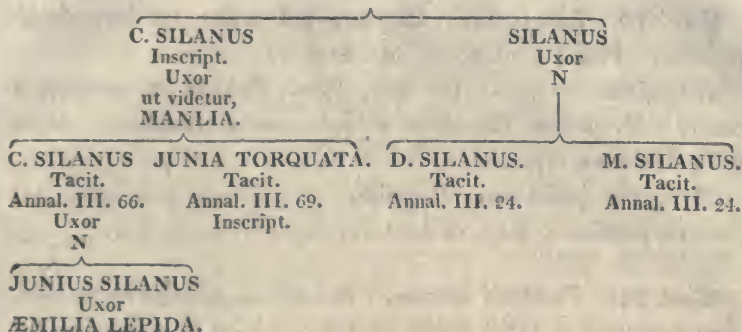
Propellebat. Faber, Beroaldus, aliique veteres, *propolluebat.* Tentabant Nic. Faber, *perpolluebat;* Acidalius, *protollebat;* Jac. Gronovius, *provolvebat.* Alii, *propalabat, porrò polluebat.* Benè Groslotius, quem J. F. Gronovius, Ryckius, et recentiores omnes secuti, *propellebat.* Perperam in editione Pichenæ, *prætor polluebat.* Vide Misc. Obs. IX. 395.

Cap. 67. *Eò quòd.* Mallet Lipsius, *et eò quòd.* Acidalius, *eòque quòd.* Nihil addendum.

Tormentis interrogarentur. Optimè emendavit Lipsius. Perperam Beroaldus et veteres, *interrogentur.*

Ausis ad Cæsarem. Faernus corrigit, *missis.* Latinè; at minimè probabiliter. *Ausus ad Cæsarem codicillos,* placet Ryckio et Ernesto, nec nobis displicet. Sic enim infra Annal. xii. 32. *non ausis aciem hostibus;* et Hist. i. 48. *stuprum ausa.* Quis tamen pronuntiet, *ausis,* Latinum non esse? Uti nollem: damnare non audeo. *An ausus codicillos.* Vide Misc. Obs. ix. 396.

Cap. 68. *Quippe aliâ parente geniti.* Locum hunc mirè solicitant interpretes, ut Cn. Lentuli sententiæ causas extricent. Reinesius, quem Ryckius, Amelot de la Houssaie, et Gordon sequuntur, pro *aliâ* emendant, *Corneliâ,* quasi Lentulus, gente Corneliâ oriundus, bona illa fisco exemta voluerit, ut Silani filio, suoque consobrino, redderentur. Heinsius corrigit, *Æliâ,* in Sejani gratiam. Mallet Grotius, *Malliâ,* vel *Manliâ,* quòd C. Silanus Torquatam sororem habuerit. Pichena fingit Silano fuisse matrem et novercam. Freinshemius pro *aliâ* divinat, *Juliâ,* [vel *Æliâ:* posterius verum: occultè innuit, hoc datum Sejano, qui adoptione transierat in gentem Æliam. Vide Misc. Obs. ix. 396.] ut id Juliæ familiæ dignitati datum videatur. Eòdem recidit Lipsii sententia; conjiciebat, *quippe tali parente,* vel *quippe illâ parente geniti,* veluti per admirationem dictum: veterem librum Hispanum laudat, in quo non *aliâ,* sed *altâ* legebatur. Ego verò vulgatam scripturam defendi posse existimo: scilicet ubi quis miser, illi quâcumque de causâ nocetur. Piso aquâ atque igni Silano interdicendum, ipsumque relegandum censuerat; ut maximâ fortunarum parte exturbaretur, Cn. Lentulus dixit separanda Silani materna bona, quippe qui parentem, non Juniâ, sed *aliâ,* et ut videtur, Manliâ gente genitam haberet. Adnuit Tiberius in austeriora et duriora promtus, maxime cùm alii suaderent. Ad majorem historiæ lucem Silani stemma ita concinnandum mihi videtur:

De iis vide stemma Cæsarum, n. 56 et seq.

Cornelius Dolabella. Olim consulatûs collega, ut patet ex veteri lapide apud Gruterum, 176. 2.

P. CORNELIUS P. F. DOLABELLA

C. IVNIVS C. F. SILANVS FLAMEN. MARTIAL. COS.

EX S. C.

FACIVNDVM CVRAVERVNT. IDEMQVE PROBAVERVNT.

CAP. 69. *Vulgabantur.* Mallet Ernestus, *vulgarentur.* Benè, sed non necessariò, ut ipse fatetur.

Anteissent. In libris hactenùs editis, *antissent.* Illustr. Pellicerius, literariæ antiquitatis et MSS. Codicum peritissimus, verè emendavit, *anteissent.* Nec magis dicendum, *antissent,* quàm *antibam, antirem.* Porrò passim Tacitus, *anteibam, anteirem* scripsit: sicque ipsi poetæ: Virgil. Æneid. XII. 84.

Qui candore nives anteirent, cursibus auras.

Minui jura. Sic optimè emendavit Lipsius. Perperam Beroaldus aliique veteres, *minutura quotiens gliscat potestas.*

Cytheram. In MS. Flor. *Cythenum;* non verò *Cythonum,* ut scripsit Lipsius. Inde tamen fortè suspiceris, *Cythnum,* quâ de insulâ dicetur infra Hist. II. 9.

Cap. 70. *Largiretur.* Elegans, sed rarior est hæc verbi potestas. Vide Ruhnken. ad Rut. Lup. 58.

Insignitior infamiâ. Ita MS. Flor. Pichena et recentiores omnes. Perperam Beroaldus aliique veteres, *insignior.* Malè tentat Heinsius, *infamiæ.*

Egregium publicum. Legerim, *et gratiam publicam,* vel *gratiam publicam.* Rep. of Lett. for April, 1734. p. 246.

Cap. 71. *Valetudo adversa.* In editione principe hìc et alibi, sicut et passim in MSS. libris, *valitudo.* Quod sit satis monuisse.

Plusquàm binoctium abesset. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Frustra emendat Rhenanus, *ne plusquàm binoctium abesset:* Ferretus, *dum ne plusquàm binoctium abesset: ne diebus, &c.* ætate quidem dictatoris Camilli A. U. C. 364. *Flamini Diali noctem unam manere extra Urbem nefas* erat, Livius, v. 52. Austeriore hâc lege vel antiquatâ, vel, ut solent humana omnia, saltem paululum remissâ, binoctium abesse potuit. Nunc permittitur, ut propter valetudinem adversam, pontificis maximi arbitrio, plusquàm binoctium abesse possit: dum ne diebus publici sacrificii, neu sæpiùs quàm bis eumdem in annum. Si ne binoctium quidem Urbe abesse potuisset flamen, sortem Asiæ postulare nunquam ausus esset Servius Maluginensis. Vide quæ dicta sunt supra cap. 58.

Cap. 72. *Ab senatu petivit.* Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis, *à senatu.* Sic mox infra correctum, *monumenta.* In MS. Flor. et veteribus editionibus, *monimenta.*

Basilicam Pauli. Cùm L. Æmilius Paulus, Æmilii Lepidi triumviri frater, M. D. talenta, *Angl.* 337,500*l.* à Julio Cæsare, ut non adversaretur, accepisset, pecuniam illam in exstruendâ basilicâ impendit, *Παῦλος μὲν δὴ τὴν Παύλου λεγομένην Βασιλικὴν ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἀνέθηκε Ῥωμαίοις, οἰκοδόμημα περικαλλές,* Appian. Bell. civil. II. p. 443. Eam perfecit et dicavit Æmilius Lepidus Paulus, Pauli filius, A. U. C. 720. quo consul fuit suffectus, Dio, XLIX. p. 416. Igni absumta fuit A. U. C. 740. ab Augusto et Æmilii amicis restaurata, Dio, LIV. p. 538. pristinum nomen

retinuit; tuncque cusus est nummus, de quo dictum in notis. M. Lepidus in nummo memoratus, Æmilii Pauli, basilicæ conditoris, nepos, posteà fuit consul A. U. C. 759. Neroniano incendio iterum exhaustam restituit optimus princeps Trajanus, ut docet nummus olim è cimelio D. Rothelin: ex unâ parte, velatum caput Vestæ, retro corona, antè simpulum: ex alterâ parte, AEMILIA REF. S. C. M. LEPIDVS, Basilica, appensis Clypeis, cum inscriptione IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Imperator Cæsar Trajanus Augustus, Germanicus, Dacicus, Pater Patriæ, restituit.* Alia fuit in IV. Urbis regione basilica, seu porticus Æmilia, quam censores Q. Fulvius Flaccus et A. Posthumius Albinus, *reficiendam curârunt* A. U. C. 580. Livius, XLI. 27. Plin. XXXV. 3. Quidam tertiam Basilicam Æmiliam, quæ in VIII. Urbis regione quoque fuerit, obtrudunt, quam unquam extitisse meritò negant viri eruditissimi, Havercamp, in n. consul. Morel. p. 641. et le Beau, qui accuratè de his basilicis scripsit, *Mémoires de l'Académie Royale des Inscriptions,* Vol. XXIV. p. 205 et seq.

Tanta vis. Muretus addidit, *ignium:* malè. Vide Misc. Obs. IX. 396.

CAP. 73. *Ac tamen.* Ita libri veteres et recentiores. Medii quidam et pauci, *At tamen.*

Suâ populique Romani contumeliâ. Ita Beroaldus, editiones veteres et recentiores. Operarum vitio in Aldinâ editione irrepserat, *populique contumeliâ Romani,* quod, cùm nesciret J. F. Gronovius, quasi antiquum et magnificum defendebat. Adeò falluntur ipsæ eruditorum aures.

Ingentibus bellis labaret. Mallet Acidalius, *laboraret.* In hâc vocum similitudine facilè errare potuerunt librarii.

CAP. 74. *Tres incessus.* Emendabat Illustr. Pellicerius, *tres insessus.* Eleganter, si vox Latina sit.

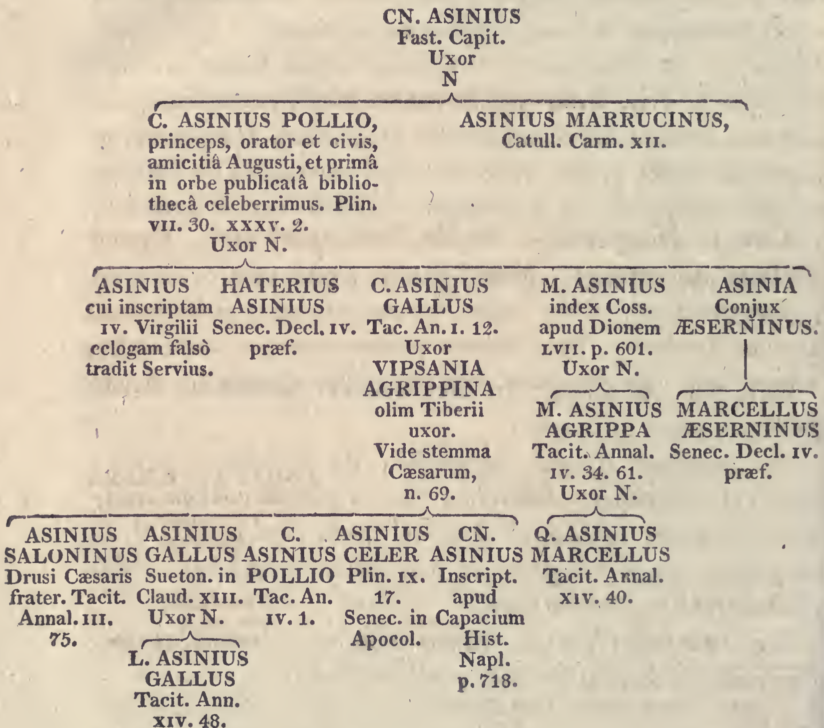
In Leptitanos. Libri editi, *in Leptinos,* errore librariorum, qui maximè in Tacito voces plurimas detruncârunt. Emendandum, *Leptitanos,* nemo non videt. Idque jam monuere Freins-

hemius et Ryckius. Infra etiam Hist. IV. 50. *Leptitani* appellantur.

Tunc tripartitum. Mallet Illustr. Huetius, *tum tripartitum.*

Ac tunc Tiberius Blæso postremùm. Ita ex MS. Flor. Pichena et recentiores. Perperam Beroaldus, *Blæso postremùm obiere.* Ernesto aptiùs videtur, *at tunc,* quàm, *ac tunc.*

CAP. 75. *Asinius Saloninus.* Parentibus æquè ac fratribus illustris, quorum ad majorem historiæ lucem stemma hìc proponendum.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM QUARTUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

Cap. 1. *Raptum ierit.* In Ms. Flor. *raptum perit.* Optimè Pichena, *raptum ierit.* Malè Beroaldus, *captaverit.*

Seio Strabone. Patre Sejani, quo nemo unquam extitit fortunâ et ruinâ famosior. Ejus stemma proponendum, ut quid scelera valeant, quæ fata potentiam, non suâ vi nixam, maneant, dignoscatur.

SEIUS STRABO Eques Romanus Uxor, ut videtur, JUNIA.			JUNIUS BLÆSUS Avunculus, proconsul, triumphalis, imperator.
L. ÆLIUS SEJANUS Uxor APICATA	Fratres consulares. Velleius, II. 127.		Consobrini, consulares. Velleius, II. 127.
N. Filius. Uxor N. Filia Lentuli Gætulici. Tacit. Annal. VI. 30.	N. Filius. Tacit. Annal. V. 9.	Filia. Tacit. Annal. V. 9.	

Veno dedisse. Ita MS. Flor. Pichena, Gronovius et, recentiores. Perperam Beroaldus et veteres, *venum dedisse.*

Cap. 2. *Metus crederetur.* In MS. Flor. *credetur.* Emendabant Muretus et Grotius, *cresceret:* Mercerus, *dederetur* vel *dideretur:* Savilius, *crearetur:* Faernus, *oriretur.* Pichenæ non displicet vulgata scriptura. Si quid mutandum, Savilium sequerer. Eadem quoque Freinshemii, Ryckii, et Ernesti sententia. [Bipontini corrigunt *inderetur,* idque adeò in contextum recipiunt. B. C. II. VI. 62. Nonne legendum *cuderetur?*]

Procul Urbis inlecebris. Licet prætoria castra fuerint ad ipsam Urbem, juxta Viminalem portam, milites tamen castris clausi, militari disciplinâ coerciti, procul Urbis illecebris, severiùs agere tenebantur.

Aut provinciis ornando. In MS. Flor. *ornandi,* quod minimè spernit Gronovius, quasi *ambitu ornandi* non cessâsset Sejanus in senatu se venditare, ac gratiosum et potentem reddere. Melior videtur vulgata scriptura.

Cap. 3. *Corripere intutum.* Malè emendat Cl. de Harlay, *eripere.* *Corripere,* elegantiùs dicitur. Mox frustra delet, *tamen;* Gronovius conjicit, *tandem.* Nihil mutandum.

Alia abnuerit. Incassum Freinshemius, *abnueret.* Faernus, *abnuit.*

Cap. 5. *Initio ab Syriâ.* Emendabat Muretus, *initio ab Syriæ.* Placet plurimùm, nisi fortè intelligatur, *ducto.* Ernestus existimat, *initio,* insititium esse, et corrigit, *hinc, ab Syriâ usque ad Euphraten,* &c. quod probabile non videtur. [Bipontini modestâ crisi *regio* corrigunt, nec tamen statuere volunt. Nobis in mentem venit *ditio.* B. C. II. VI. 62.]

Legionibus coercita. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Emendatum in quibusdam intermediis, *coercitum.*

Et coloniis. Beroaldus ac veteres, *et colonis.* Verè Lipsius ac recentiores, *et coloniis.*

In iis virium. Milite stant imperia. Quænam fuerint militares Romanorum vires Tiberii ætate disquirere supervacaneum haud arbitror.

DE MILITARIBUS ROMANORUM VIRIBUS.

Tiberii ætate militares Romanorum vires constitere quinque et viginti legionibus, quæ, si ex Vegetianâ, II. 6. computatione æstimentur, efficiunt peditum 152,500
equitum 18,150

Cuique legioni sua erat vexillatio, quæ videtur fuisse circiter 1,200 hominum. Numerus itaque vexillariorum 30,000

Novem erant prætoriæ cohortes 9,000

Tres urbanæ cohortes 4,500

Prætereà "Romanus populus pro decore et utilitate magnitudinis suæ, non propter necessitatem tumultûs alicujus classem parabat ex tempore: sed, ne quandò necessitatem sustineret, semper habuit præparatam," Veget. v. 1. Nec unam fingamus classem: sex habuit populus Romanus, quatuor maritimas, duas fluviatiles. Maritimæ triremibus, liburnis, navibus rostratis constabant: fluviatiles, *lusoriis,* ut eas appellat Vegetius, II. 1. Inter maritimas duæ erant primariæ et *Prætoriæ* ut in Inscriptionibus nominantur: altera Misenatium, Ravennatium altera: utraque singulis legionibus instructa, teste Vegetio, v. 1. Prætoriarum veluti vicariæ erant duæ aliæ maritimæ classes cum valido remigio; altera Forojulii, seu Gallica: altera in Ponto, seu Pontica, Tacit. Hist. II. 83. E fluviatilibus classibus, altera in Rheno, quam Germanicam classem appellat Tacitus, Hist. I. 58. In Danubio altera, de quâ Tacitus, Annal. XII. 30. At quot navibus, quot hominibus constarent classes illæ, haud ita compertum. Maritimas imperii vires ex Actiacâ pugnâ æstimemus: ad illam convenere naves 1,200. Plusquàm quadringentas habebat Octavius, Antonius octingentas, annumeratis onerariis, Plutarch. in Anton. p. 941. Demus dimidiam tantùm partem posteà fuisse: sunt 600 naves; quibus si singulis 150 homines attribuamus, dant homines 90,000

Haud multò secus virium in sociorum navibus, alis et auxiliis.

Tota ergò militaris Romanorum res fuit Tiberii ætate hominum 608,300

Computationi nostræ suffragatur Agathias, qui, cùm rei militaris incuriam in Justiniano reprehenderet, aït, Hist. Justinian. v. p. 152. Τὰ γὰρ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν· δέον γὰρ ἐς πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. "Romanorum exercitus non tanti, quanti olim sub veteribus imperatoribus fuerant, permanserant; sed ad minimam quandam portionem redacti, non ampliùs magnitudini imperii pares erant. Cùm enim universæ Romanorum vires sexcentis quadraginta quinque bellatorum millibus constare deberent, ægrè tum temporis centum quinquaginta millibus constabant."

Quæ de militaribus Romanorum viribus hactenùs diximus, de pacificâ Tiberii ætate sunt intelligenda. Cùm gravia enim flagrarent bella, immensa erant sociorum auxilia: legiones quoque multiplicabantur. Ante Mutinensem pugnam, in quâ Brutus et Cassius cecidere, XLIII. legiones numerat Appianus de Bell. civil. v. p. 674. XXVIII. habebat Antonius, teste eodem Appiano, ibid. Vide et Antonii nummos. Cùm latiùs imperitatum, auctior quoque legionum numerus. Triginta legiones habuit Trajanus: novas adhuc addidere M. Antoninus et Severus, vide Dionem, LV. p. 564.

Incertum fuerit. Ita Lipsius et recentiores. Malè Beroaldus et veteres, *incertum fuit.*

CAP. 7. *Comi viâ.* Verè et eleganter dictum. Neque aliter Plinius, XXXV. 4. *Tiberius Cæsar minimè comis imperator.* Pessimè ergò Acidalius emendat, *cum vi.*

CAP. 8. *Quibus adprehensis.* Ita libri omnes editi. MS. Flor. *adprensis.*

Sibique et posteris conformaret. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Lipsius, *confirmaret.*

Cap. 9. *Attus Clausus.* Sic MS. Flor. Pichena et recentiores. Beroaldus aliique veteres, *Appius Clausus.* Idem *Attus Clausus* in plurimis MSS. Codicibus appellatur infra Annal. XII. 25. et apud Livium, II. 16. *Appius* tamen *Claudius* dicitur in MS. Reg. Codice Taciti, et in MS. nostro Livii codice, *Attius Clausus.*

Cap. 10. *Tempusque composita sint.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Beroaldus et veteres, *composita sunt.* Copulam *que* omiserat Lipsius.

Cap. 11. *Hæc vulgò jactata.* Et ipsi Orosio, VII. 4. credita. Quod quidem eò ferendum minùs, quòd ipse Tacitum legerat. Quibusdam autem hominibus commune est, ut, siquis vitiosus sit, eum statim vitiis omnibus contaminatum facilè pronuntient, credant faciliùs. Falsâ virtutis specie, veritatem et humanitatem exuunt. Turpe et odiosum in ceteris hominibus ingenium, in scriptoribus pestiferum.

Cura nostra venerit. Ita libri omnes editi, et supra Annal. III. 24. *Si . . . plures ad curas vitam produxero.* Muretus ait quibusdam in libris antiquis legi, *scripta*; et supra, *inania,* pro *immania.* Vereor ne, Ursinum imitatus, antiquos libros hìc comminiscatur, ut opiniones suas approbet.

Cap. 12. *Ut superbam.* In libris editis, *ut superbiam.* Emendandum, *superbam,* optimè monuit Muretus; probavere Gruterus et Ernestus. Idque ipsa rerum series postulat.

Atque hæc callidis criminatoribus. Ita Beroaldus et veteres editiones. Lipsius verò aliter distinxit: "Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat Julium Postumum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos aviæ, et consiliis suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustæ valida) anum suâpte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat." Lipsianæ distinctioni Acidalianam conjecturam addidit Ernestus, et pro *atque hæc callidis criminatoribus,* edidit, *adque hæc callidis criminatoribus.*

Parùm probabiliter. Melior est vetus scriptura; eamque egregiâ animi sagacitate divinaverat Illustr. Huetius.

Mutiliæ Priscæ. Publiam Priscam memorat Dio, LVIII. p. 623. sed diversa videtur, licèt eamdem esse existimaverit Freinshemius.

CAP. 13. *Ægiensi apud Achaiam.* In MS. Flor. *Ægiēnsi.* Unde Beroaldus aliique veteres edidere, *Æginensi.* At cùm nulla sit urbs Ægina in Achaiâ, Rhenanus aliique plurimi emendavere, *Ægirensi.* Meliùs recentiores, *Ægiensi.*

Ob atrocitatem morum. In veteribus editionibus, *ob atrocitatem temporum.* Benè recentiores, *ob atrocitatem morum.*

Carsidius Sacerdos. MS. Flor. et editiones veteres, *Carsius Sacerdos.* Rectè emendavit Ernestus, *Carsidius Sacerdos.* Idem enim est, qui infra Annal. VI. 48. *Garsidius Sacerdos* perperam dicitur. Hìcque, *Sacerdos,* cognomen est, non verò dignitatis appellatio. Vide et veterem lapidem apud Gruterum, p. 767. n. 10.

CAP. 15. *Lucilius Longus.* Ita MS. Flor. et mox, *Lucilius Capito,* ut docet Jac. Gronovius. Perperam Beroaldus et veteres, *Lucillius Longus....Lucillius Capito.*

CAP. 16. *Confarreatis parentibus.* Confarreationis cærimonias egregiè illustrant excerpta è Servio MS. in I. Georgic. ab erudito Petro Pithœo laudata, in Mosaycarum et Romanarum legum collatione, Tit. XVI. " Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant; usu, si verbi gratiâ, mulier anno uno cum viro, licèt sine legibus fuisset: farre, cùm per pontificem maximum et Dialem flaminem, per fruges et molam salsam conjungebantur, unde confarreatio appellatur, ex quibus patrimi et matrimi nascebantur." Idem Servius in IV. Æneid. " Quòque omnis iste mos coemtionis et citra nominis nuncupationem dotis datæ taxatione expediretur, quæ res in manum conventio dicitur, subjunxit.

Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.

Quid est enim aliud dextræ, quàm in manum convenire? Quæ

conventio eo ritu perficitur, ut, aquâ et igni adhibitis duobus maximis elementis, natura conjuncta habeatur: quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus flaminem et flaminicam jure pontificio in matrimonium necesse est convenire." Et paulo pòst, " mos apud veteres fuit flamini ac flaminiæ, ut per farreationem in nuptias convenirent, sellas duas jugatas ovili pelle superinjectâ poni ejus ovis quæ hostia fuisset, et ibi nubentes, velatis capitibus, in confarreatione flamen ac flaminica residerent. Ait igitur,", locavi, " locata enim uxor dicitur, quòd simul cum eo sedeat dum confarreatur. Confarreationes autem tonitru dirimit." Cetera matrimonia, ut observat Pithœus, ex XII. tabulis facilè dissolvebantur, muliere domo exactâ, et res suas habere jussâ, clavibusque ademtis. Farreatæ verò nuptiæ non dirimebantur nisi diffarreatione, id est, solenni sacrificio, libo farreo adhibito, et præsentibus decem testibus. Vide Festum verbo, *diffarreatio*, et eruditum Brissonium, *de Ritu nuptiarum*, p. 9 et 10. Hìc itaque videre est confarreatorum patrum, et farreatarum nuptiarum ritus. Ut verò nihil difficultatis supersit, tota Tiberii oratio paucis explananda. Disseruit itaque Cæsar, " patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quibus unus legeretur, vetusto more; neque jam adesse, ut olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine aut inter paucos retentâ: plures ejus rei causas esse; potissimam verò, penes incuriam virorum fœminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitantur: præterea eum, qui id flaminium adipisceretur, quæque in manum flaminis conveniret, è jure patrio exire. Veteri quidem, sed durissimæ consuetudini medendum senatûs decreto, aut lege. Sic Augustum quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem usum flexisse." . . . . Tractatæ sunt religiones: placuit instituto flaminum nihil demutari. Sancitum tamen flaminicam Dialem sacrorum causâ in potestate viri futuram, cetera promiscuo fœminarum jure acturam. In oratione Tiberii, *et quandò exiret*, id est, *et quia exiret*. Nihilque hìc truncum ac mutilum, ut volebat Lipsius.

Cap. 18. *Silio et, quòd.* Ita meritò distinxere Acidalius et Ernestus. In veteribus libris, *Silio, et quòd.*

Cap. 19. *Sacrovir diu dissimulatus.* Explicatio Illustr. Huetii, licèt minimè probabilis, haud tamen silenda. "Vulgò," inquit, "exponunt, objectum est illi quòd Sacroviri rebellionem diu dissimulâsset. Quid si ita interpretemur, quòd adversùs Sacrovirum rem præclarè gessisset, diu id dissimulârunt accusatores, ne favorem reo conciliarent? Tantùm arguebant avaritiam in victoriâ, et Sosiæ uxoris sordes." Hæc quidem ingeniosa esse nemo inficiabitur. Jac. Gronovius, ut nescio quid venustatis sectetur, novam distinctionem inducit, "coguntur patres. Silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante, cujus irâ premeretur, conscientiâ," &c.

Cap. 20. *Sed liberalitas.* Ryckio videtur hæc fuisse Taciti mens, "Tiberium in hâc Silii condemnatione recessisse primùm ab imitatione abstinentiæ et liberalitatis Augusti, qui non sustinuerat nec ex bonis illorum, qui damnati erant, capere, si hi liberos haberent; nec ex testamentis amicorum, qui parentes essent." Existimat "igitur senatusconsulto omnia bona Silii confiscata. Cùm verò quarta illorum pars, ex lege Juliâ majestatis, accusatoribus deberetur, hinc in duodecim quasi uncias hæc dividi debebant, ut illis quadrans, seu tres unciæ darentur; dodrans verò, seu novem unciæ redigerentur in fiscum. Quod cùm nunc primùm fuerit exsecutioni mandatum in casu quo damnatus liberos relinqueret, exclamat Tacitus," sed liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim, quæ fisco petebantur. In hâc explicatione nihil nativum: eamque confutat vel una vox *singillatim.* Nec audiendus Lipsius, qui ea de *Augusti,* id est, *Tiberii* liberalitate accipit, quasi tunc *avulsa,* aut ut corrigit, *convulsa* fuerit Tiberii, adversùs pecuniam anteà satis firmi, liberalitas. Hæc dura, nec ex usu Taciti, qui Tiberium nunquam Augustum appellavit. Potior est vulgata interpretatio, Freinshemio, Huetio, Ernesto, aliisque plurimis probata.

Secundum necessitudinem legis. Quæ sit lex illa haud ita constat. De lege majestatis interpretatur Lipsius, satis probabiliter. Ab illâ quartâ parte bonorum pro accusationis præmio acceptâ, accusatores dicti sunt quadruplatores. At invalescente

accusationum rabie, majoribus præmiis dignitatibusque aucti. Eos tandem undique et quasi latrones nefariè grassantes repressit vel pessimus Princeps Domitianus, cujus hæc meliori Principe digna vox, PRINCEPS, QUI DELATORES NON CASTIGAT, IRRITAT. De delatorum præmiis eorumque coercitione vide eruditum Brissonium, Selectæ ex jure civil. Antiq. III. 17.

Cavendum senatusconsulto. Hâc de re legem latam esse quadrienno antè, *Cottâ et Messalâ Coss.* tradit Ulpianus de Offic. procons. At vel errat, vel potiùs errârunt librarii, et corrigendum, *Cottâ Messalino consulente,* ut monuit eruditissimus Cujacius, observat. VI. 30. Vide quæ dicta sunt supra Annal. III. 33.

CAP. 21. *Pisonem Q. Granius.* Ita Lipsius et recentiores. Corruptè Beroaldus et veteres, *Pisonemque gravius.*

CAP. 23. *Ubi impetrando.* Ita Lipsius et recentiores. Malè Beroaldus, *sub impetrando.* In mediis quibusdam editionibus, *sibi impetrando.*

Raptabat Africam. Sic Beroaldus, et optimæ notæ editiones. In editione Gryphii et quibusdam aliis, *reptabat.*

CAP. 24. *Primo sui incessu. Sui,* deletum vult Acidalius; vel mutatum in *statim.* Benè: sed vulgata scriptura nihil peccat.

Aut tribunis. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Beroaldus, *ac tribunis,*

CAP. 25. *Dejectis circùm stipatoribus.* Ita Gronovius et recentiores. Beroaldus, *delectis.* Emendabat Mercerus, *disjectis:* Pichena, *deletis.*

Et effusis. Tentat Lipsius, *et offusis.*

CAP. 27. *T. Curtisius.* Mallet Reinesius, *Curtilius,* quòd quidam *Curtilius* memoretur apud Tullium ad Attic. XIX. Ep. 6. apud Tacitum Annal. XIII. 56. Levior hæc mutationis causa.

Calles evenerat. Ita MS. Flor. Editiones veteres, et inter

recentiores Ryckius ac Gronovius. Lipsius et quidam alii emendant, *cales,* quasi quæstor Lupus provinciam *Caleticam* obtinuerit. Nota quidem urbs Cales, nunc *Calvi,* de quâ infra Annal. VI. 15. At de Caleticâ provinciâ nihil unquam auditum: nec juvat fingere, cùm vulgata scriptura minimè sit absurda.

Cæptantem cùm maximè. Ita MS. Flor. Rhenanus et recentiores. Malè Beroaldus, *tum maximè.*

Ob multitudinem familiarum. Scipio Africanus, tot bellorum superstes et victor, missusque ut regna adsignaret, quinque tantùm servos habuerat: ipse Julius Cæsar in Britanniam cum mille navibus trajecturus, tres solùm servos habere voluit. At Romæ tandem eò prorupit luxus, ut infinita esset familiarum multitudo: "inter Romanos plurimi habebant mancipiorum decem aut viginti millia, atque etiam plura; nec utilitatis ac quæstûs causâ, quam ob rem Nicias Græcorum ditissimus servos olim comparaverat, verùm ut anteambulones et pedissequos ostentarent." *Ῥωμαίων ἕκαστος • • • •πλεῖστος ὅσους κεκτημένος οἰκέτας· καὶ γὰρ μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται, οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας· ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους.* Athenæus, VI. p. 272 et 273.

CAP. 28. *Nomen utrique Vibius Serenus.* MS. Flor. *nomen virique.* Infeliciter emendaverat Beroaldus, *nomen viri Q. Vibius Serenus.* Verè Lipsius, *nomen utrique Vibius Serenus.* Frustra J. F. Gronovius, *nomen utrisque Quintis Vibiis Serenis.*

Inducti sunt: ab exilio. Addebat Acidalius, *inducti sunt: stabant ab exilio.* Mutabat Ernestus, *inducti: stabat ab exilio.* Nihil novandum. Assumtâ Pichenæ correctione, quâ *sunt* mutatur in *senex,* totum locum ita constituunt editores Bipontini:—*in inducti. Senex • • • • • præparatur. Adolescens • • • • • •* cet. Probabilis correctionis ratio uberiùs explicatur in notis adjectis ad calcem secundi voluminis. Dubitatio de verbo *perorare* ita tollitur, ut doctè ostendatur, illud nonnumquam idem valere ac simplex *orare.* B. C. II. VI. 62, 3.

Missos in Galliam. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis additum, *missosque.*

Cap. 29. *Arcesserentur.* Beroaldus, *accerserentur.* De his verbis aliàs dicetur.

Cap. 30. *Claudendum censere.* In MS. Flor. et editionibus veteribus ac recentioribus, *censeret.* Unde emendabat Muretus, *cùm Gallus....censeret.* Mallent Illustr. Huetius et Ernestus, *censuerat.* Aliquid omissum existimabat Freinshemius, et corrigebat, *Gallus Asinius Gyaro, Cotta Donusâ claudendum censuere.* Meliùs Lipsius, *censere.* Nec, *censeret,* nisi ex librariorum errore, superioreque verbo, *molliret,* profectum.

Cap. 31. *Ob rem judicandam.* Ita editiones veteres et recentiores. In quibusdam intermediis, *judicatam.*

Indicio perculerat. Malè Beroaldus, *judicio.* Verè Lipsius et alii plurimi, *indicio,* ut videre est ex Annal. II. 27.

Cap. 32. *Veteres populi Romani res.* Mallet Freinshemius, *veteris.* Rectè utrumque.

Rerum motus oriuntur. Tentat Lipsius, *rerum monitus oriuntur.* Non displicet vulgata scriptura.

Cap. 33. *Et consociata.* MS. Flor. *consciata.* Beroaldus et veteres, *constituta.* Divinabat Jac. Gronovius, *concinnata.* Benè Ernestus, *consociata.*

Aliâ re Romanâ. Beroaldus et veteres, *alia rerum.* Infeliciter emendabat Ryckius, *alio rerum.* Optimè Lipsius, *aliâ re Romanâ.* Olim scriptum, *aliâ re rom;* Inde natum, *alia rerum.*

Easdem exitu causas. Mallet Pichena, *easdem exitii causas,* ut majestatis lex indigitetur. Nec spreverim, nec probaverim.

Pœnam vel infamiam. Beroaldus et veteres, *infamias.* Rectè Lipsius, *infamiam.* Videtur enim olim fuisse scriptum, *infamiā:s,* ex sequente voce, *subiere,* arcessitum.

Ut nimis ex propinquo diversa arguens. Beroaldus et veteres, *ut animus ex propinquo:* eamque scripturam retinent, duo literarum decora, Petavius ac Huetius; quam tamen haud satis probabilem faciunt, licèt hic de lectorum animo intelligat, *qui res temporibus suis adeò propinquas, à rebus tamen suis adeò diversas,*

tamque præcellentes invitus agnoscit: ille verò comparationem instituat, remque totam ita explicet: *Etiam gloria ac virtus infensos habet, quemadmodùm bonorum virorum, dum vivunt, animus alios offendit, quia vitia illorum ex propinquo oppositus arguit.* Verè Muretus, Lipsius, Gronovius, Ernestus et alii, *ut nimis ex propinquo.* Aliter verba nihil Corneliani sonant.

Ad incœpta redeo. Ita libri omnes editi, vel *incepta.* Corruptè MS. Flor. *ancepto.* Tentabat Jac. Gronovius, *ad cœpta.*

Cap. 34. *Asinii Pollionis scripta.* Historiarum Romanarum libros XVII. scripsit, teste Suidâ in Ἀσίννιος.

Rescriptâ oratione. In quâ "magnam criminum vim in Catonem congessit. Libello Anticatoni titulum fecit." Ἔγραψεν οὖν πολλάς τινας κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών· τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. Plutarch. in Jul. Cæs. p. 753.

Namque spreta exolescunt. Emendabat Muretus, *nam quæ spreta exolescunt.* Elegantissimè, sed non necessariò.

Cap. 35. *Ne victor quidem.* Optimè Ernestus. In veteribus editionibus, *nec victor quidem,* obvio librariorum errore.

Occultati et editi. Mallet Vertranius, *et abditi.* Minimè ex usu Taciti, qui nusquam inanibus verbis ludit. Tentat Ernestus, *redditi.* Meliùs, sed sine acumine.

Punitis ingeniis. Servitute deteruntur ingenia, vigent libertate, licentiâ corrumpuntur, quam nisi arctioribus legum vinculis coerceas, atrocia in scelera erumpit. Inde severissimæ illæ gentium omnium adversùs ingeniorum licentiam leges; quas ut novâ auctoritate confirmemus, haud piget eam ex MS. nostro vetere Basilicorum glossario sententiam afferre, Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ οἱ τὰ φαμόσα ποιοῦντες, καὶ οἱ εὑρίσκοντες, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ μὴ παραχρῆμα διαῤῥηγνύντες, κεφαλικῶς τιμωροῦνται. "Sciendum est eos qui famosos libellos componunt, inveniunt, legunt, nec statim dilacerant, esse capite puniendos." Quæ dicta sint, non in Cremutium Cordum, fortissimum Sejanianæ insolentiæ vindicem, sed adversùs licentiosos religionis et humanitatis, patriæ ac Principis hostes. Suidæ quoque memorantur φάμωσσα. Ipsisque XII. Tabulis,

quæ perpaucas res capite sanxerant, edictum: "Si quis occentasit malum carmen, sive condisit, quod infamiam faxit flagitiumve alteri, capital esto." Egregièque dixit Julius Paulus sentent. v. Tit. 4. "Interest enim publicæ disciplinæ, opinionem uniuscujusque turpi carminis infamiâ vindicare." Vide et codicem IX. Tit. 36.

Cap. 36. *Præfectum Urbis.* Ita MS. Flor. et libri omnes editi. Ursinus ex fictitio suo MS. codice laudat, *Urbi.*

Objecta publicè Cyzicenis. *Publicè,* non ad *objecta,* sed ad *Cyzicenis,* refert Ernestus, id est, *Cyzicenæ civitati.*

Cap. 38. *Ut majoribus meis.* Pro *ut* tentat Ernestus, *si* vel *ubi.* At optimis scriptoribus probatum, *ut* pro *dum, dummodò.* Si quid novandum, potiùs adderem, *ut me majoribus meis dignum.* *Me* potuit facilè excidere; potest quoque intelligi.

Pro sepulcris. Frustra tentat Ernestus, *pro sepultis.* Sepulcris destinantur, æquè ac sepulcra spernuntur.

Et Deos ipsos precor. In MS. Flor. *et Deos et Deos ipsos.* Beroaldus et veteres edidere, *et Deos et Deas ipsas.* Meliùs Pichena et recentiores omisere, *et Deas.* Ab oscitante enim librario geminatum, *et Deos:* plurima id genus exempla suppeditant MSS. Codices. Quantùm licèt conjicere, *Deos Deasque,* non verò, *Deas ipsas,* dixisset Tiberius.

Quandòque. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Beroaldus et veteres, *quandòcumque.* Latinè quidem. Sed æquè Latinè, *quandòque.*

Prosperam sui memoriam. Eleganter dictum. Malè tentat Cl. Chiffletius, *posteram.*

Cap. 39. *Nimiâ fortunâ socors.* Mallet Lipsius, *vecors.* Nihil mutandum.

Benevolentiâ. Beroaldus, *benivolentiâ.* Rectè utrumque: sæpiùs, *benevolentia,* occurrit.

Cap. 40. *Istum intrà locum sistere.* Pessimè quidam tentant, *subsistere.*

Qui, te invito, perrumpunt. Verè et eleganter dictum. Frigidè et obscurè emendat Boxhornius, *qui te inviti præferunt,* id est, ut ipse explicat, *qui te, reluctante quanquam animo, sibi præferunt, æstimant, colunt.*

Cap. 41. *Non jam de matrimonio.* Ita Muretus et recentiores. Beroaldus aliique veteres, *non tam.*

Ac ne adsiduos. Mallet Muretus, *ac ne aut adsiduos.*

Verâ potentiâ augere. Emendat Rhenanus, *augeri.* Muretus, *veram potentiam.* Ryckius, *vera potentiæ.* Omnes Latinè. Sed nec satis antiquè, nec satis Cornelianè. Haud aliter Sallustius, Frag. Hist. p. 947. "Ceterùm illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, et ignoscendo populi Romani magnitudinem auxisse," id est, auctam esse, "nusquam etiam tum Lepidum progressum aiebant." Et Cato apud Gellium, xviii. 12. "Eodem convenæ complures ex agro accessitavere: eò res eorum auxit." Unde meritò Gellius, "Id quoque habitum est in oratione faciendâ elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hæc vice inter se mutuâ verterent."

Cap. 42. *Cunctantem jam Tiberium.* Tentat Muretus, *nutantem.* Mallet Ernestus, *dubitantem;* at ipse fatetur, *cunctantem,* rectè dici pro *dubitantem:* ut apud Suetonium in Domit. ii. "Patre defuncto, diu cunctatus an duplum donativum militi donaret."

Cap. 43. *Dianæ Limnatidis.* In MS. Flor. *Liminatidis,* unde Gronovius et recentiores edidere, *Limenatidis.* Beroaldus aliique veteres, *Limenetidis.* Optimè monuit Lipsius emendandum *Limnatidis,* ut patet ex Strabone, in notis jam laudato, et ex Pausaniâ, iv. 4. p. 287. in Messen. *῎Εστιν ἐπὶ τοῖς ὅροις τῆς Μεσσηνίας ἱερὸν Ἀρτέμιδος, καλουμένης Λιμνάτιδος· μετεῖχον δὲ αὐτοῦ μόνοι Δωριέων, οἵ τε Μεσσήνιοι, καὶ οἱ Λακεδεμόνιοι.* "In Messeniorum

finibus est Dianæ cognomento Limnatidis templum commune solis Doriensium Messeniis et Lacedæmoniis." De hoc templo sæpe Pausanias in Laconic. III. 2. p. 208. In Messen. IV. 31. p. 356. In Achaic. VII. 20. p. 575. Quantùm ex Pausaniâ assequi licet, templum illud Dianæ Limnatidis, castellumque Limnæ haud procul fuere à loco, qui nunc dicitur *Zarnata, near the Gulf of Coron in the Morea.*

Suoque regi Dentheliatem agrum. Corruptissimè ediderat Beroaldus, *suoque recident Heliatem agrum.* Ex veteri scripturâ rectè emendatum, *regi Dentheliatem agrum. Delthanii* enim, vel potiùs Denthalii, ut dictum in notis, " urbs, una ex iis de quibus inter se pugnabant Messenii ac Lacedæmonii," Δελθάνιοι, πόλις, μία τῶν περιμαχήτων Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων, Stephanus, de Urbib. Tentaverat Lipsius, *regi Penthilo Eleatem agrum,* vel *regi Pentheo.* Mercerus, *regi dein Thuriatem agrum.* Meursius, *Deltheniatem agrum.*

Quòd si vatum, Annalium, ad testimonia. Corrigit Lipsius, *quòd si vatum, atque annalium testimonia.* Gruterus, *vatum annaliumque testimonia.* Certè melius esset, *quòd si ad vatum annaliumque testimonia vocentur,* vel *quòd si vatum, annalium, testimonia advocentur.* Nihil tamen mutatum volui. *Vatum,* de poetarum carminibus, non de oraculis accipe.

Montem apud Erycem. In libris editis, *montem apud Erycum.* Emendandum, *Erycem,* verè monuit Lipsius, ut patet ex Melâ, II. 7. Plinio, III. 8. Apud Tullium quidem in Verr. II. 8. legitur quoque, *Erycum.* Sed optimis editoribus minimè probatum. Alii emendant, *Erycium;* alii, *Erycinum.*

Vetustate dilapsam. Benè Ernestus, *dilapsam.* Malè Beroaldus et veteres, *delapsam.*

Cap. 44. *Innocenter paratæ.* Ita MS. Flor. Beroaldus, Pichena et recentiores. In Lipsianis editionibus, *partæ.*

Ipse electus. Ita Beroaldus et veteres omnes. In recentioribus editionibus, *delectus.* Benè quidem. Sed nec malè, *electus.*

Cui minor Antonia. Malè emendat Jac. Gronovius, *cui minori,* quasi puero adhuc Domitio promissa fuerit Antonia.

Cap. 47. *Donec exercitus.* In libris hactenùs editis legitur: at Sabinus, *donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret, additâ præsenti copiâ ad hostem pergit.* Nemo non videt hæc omnia disjecta esse, nec sibi cohærentia. Idem fermè Flor. MS. Codicis vitium; ex quo tamen non nihil lucis haurire possis: *datis mitibus responsis, quam Pomponius Labeo è Mœsiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium qui fidem non mutaverant, venire.* Si enim, duce Jacobo Gronovio, veteris scripturæ vestigia persequamur, patet emendandum, *postquàm Pomponius Labeo.... venêre.* Deinde si superiora, *donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis,* parenthesi concluseris, nihil superest difficultatis: sana omnia, omnia Corneliana.

Magna vis armata, aut incondita. Muretus omittebat, *armata.* Emendabat Rhenanus, *at.* Nulla mutandi necessitas.

Persultabant. In Lipsianis editionibus, *præsultabant.*

Crebra et inulta vulnera. Malè in posterioribus Lipsii editionibus, *et multa.*

Cap. 49. *Raptis opulenti.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Malè Beroaldus et veteres, *rapti opulentiâ.* In Lipsianis editionibus, *capti.*

Non degrediebantur. Ita MS. Flor. Pichena et recentiores. Corruptè Beroaldus, *digrediabatur.* Alii, *digrediebantur.*

Simul equi, armenta. MS. Flor. *simul eque.* Beroaldus et veteres, *simul æquè.* Meliùs Lipsius et recentiores, *simul equi,* emendavere.

Malum extremum. Mallet Lipsius, *malorum extremum.*

Cap. 51. *Trusere in summa castelli.* Ita MS. Flor. Jac. Gronovius, Ernestus, et recentiores. Beroaldus et veteres, *ad summa.*

Cap. 52. *Recens Prætura.* Frustra tentat Heinsius, *recens præturæ.*

Cœlesti sanguine ortam. Malè emendat Gronovius, *ortos.*

Ideo lædi. Ita Beroaldus et veteres. At MS. Flor. *n̄ ideo lædi.* Unde divinabat Pichena, *num ideo lædi, quia non regnaret?* At hæc interrogantis sunt, non admonentis. Ernestus et recentiores, *non ideo lædi, quia non regnaret,* nullo sensu. Vel dicendum, *ideo lædi, quia non regnaret;* vel, *non ideo lædi, sed quia non regnaret.*

Οὐ διὰ τοῦτο πεινεῖν, ἀλλ' ὅτε μὴ τυραννοῖ.

Morum famâ. Ita editio princeps, aliæque veteres. Fortè operarum vitio, in quibusdam recentioribus irrepsit, *morum formâ.*

Cap. 53. *Esse in civitate, qui Agrippinam Germanici conjugem.* Locum hunc ita restituendum, in notis diximus. Aliter Petavius; sed minùs probabiliter, *neque aliud probis, quàm ex matrimonio solatium esse in civitate: Germanici conjugem, ac liberos ejus recipere dignaretur.* Rutgersius, Acta erudit. Lipsiens. ann. 1699. p. 370. *ex matrimonio solatium esse. In orbitate Germanici conjugem ac liberos* &c. Franciscus Malherbe, *habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium in eâ ætate. Germanici conjugem ac liberos recipere,* vel *respicere dignaretur:* quæ quidem conjectura, licèt Gevartio, Elect. III. 3. summoperè laudata, à primigeniâ scripturâ, Agrippinæ Tacitique mente, plurimùm discedit. Verùm, cùm adseverat Gevartius Agrippinam, mulierem animosam et arrogantem, nunquam adeò demissè et abjectè de se sensisse, ut diceret aliquos fortè non defuturos in civitate, qui ejus connubium rejecturi non essent, non adtendit vir eruditus atroces animos et Principibus infensos, esse subditis molles ac faciles: nec conjugem tantùm, sed dominationis æmulum, ipsamque rempublicam, peti. Quod apprimè sensit Tiberius, princeps perspicacissimus.

Cap. 55. *Distantia inter se.* Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Beroaldus et veteres, inverso ordine, *inter se distantia.*

Halicarnassii. MS. Flor. *Alicarnassii*, quod immeritò defendit Jac. Gronovius.

Cap. 56. *Smyrnam in concionem nuntiatum.* Quidam, *Smyrnæ*: alii, *in concione*. Vetus scriptura retineri potest, si *nunciatum* pro *perlatum* accipiatur, ut animadvertit Pichena.

Prætulere. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Beroaldus ac veteres, *prætulerunt*. Hæc quidem minutula pudet scribere: scribenda tamen, ne negligentiæ temeritatisve reus videar.

Cap. 57. *Corporis quoque habitum.* Verborum ordinem è MS. Flor. benè refinxit Ernestus. In vulgatis libris, *quoque corporis habitum.*

Ulcerosa facies. Non faciem tantùm, sed totum Tiberii corpus ulcerosum fuisse docet Julianus, in Cæsaribus, p. 309. *Τρίτος ἐπεισέδραμεν αὐτοῖς Τιβέριος, σεμνὸς τὰ πρόσωπα, καὶ βλοσυρὸς; σώφρων τε ἅμα, καὶ πολεμικὸν βλέπων. Ἐπιστραφέντος δὲ πρὸς τὴν καθέδραν, ὤφθησαν ὠτειλαὶ κατὰ τὸν νῶτον μυρίαι, καυτῆρές τινες, καὶ ξέσματα, καὶ πληγαὶ χαλεπαὶ, καὶ μώλωπες, ὑπό τε ἀκολασίας καὶ ὠμότητος ψῶραί τινες, καὶ λειχῆνες, οἷον ἐγκεκαυμέναι.* "Tertius accessit ad ipsos Tiberius, gravis vultu, et truculentus aspectu, simulque prudens, ac militariter intuens. Quo ad cathedram converso, sese oculis obtulerunt cicatrices à tergo infinitæ, ulcerationes quædam, ac maculæ, plagæ graves et vibices, lepra quædam et lichene ex intemperantiâ et cruditate quasi inustæ." Hæc omnia ad cutis vitia, ulcerososque morbos, non verò ad luem veneream, traxerim, ducibus eruditis medicis Ricardo Mead, Medica sacra, p. 6. et Johanne Astruc, de morbis venereis, I. 3 et 4. Libidinis verò, vel in ipsâ senectute, ita immodicus fuit Tiberius, ut in Atellanico exodio, plaudente populo, *hircus vetulus* dictus fuerit, Sueton. in Tiber. XLV. Appellatus quoque à Juliano, loc. cit. *senex satyrus*, *ὁ γέρων οὑτοσὶ ὁ Σάτυρος.*

Medicaminibus interstincta. Formula medicamenti, ad illos Tiberii herpetas præscripta, extat apud Galenum, de composit. medicament. per genera v. 12. Vol. XIII. p. 794. Edit. Char-

terii. *Πρὸς ἕρπητας ὁ Τιβερίου Καίσαρος.* ℞ διφρυγοῦς, μηκονείου, σχιστῆς, ἀκακίας ἀνὰ οὐγγίας γ΄· ὄξει, ἢ ὕδατι ἀναλαμβάνων, χρῶ. "Ad herpetas Tiberii Cæsaris, ℞ Diphrygis, Meconii, Aluminis fissi, Acaciæ, singulorum uncias tres aceto vel aquâ diluens, utitor."

Cap. 59. *Adsimulabatque.* Ineleganter Faernus, *adsumebatque.*

Erectum et fidentem animi. Malè tentat Pichena, *animum.* Intelligendum, *se,* ut jam aliàs monuimus.

Cap. 60. *Falsùm renidens vultu.* Optimè distinxere Beroaldus et Lipsius. Malè plurimi, *falsum renidens vultu, seu loqueretur, seu taceret. Juvenis crimen ex silentio, ex voce.*

Promtior Neroni erat. Nonnulli mallent, *pronior.* Ita quidem vulgò dicimus: an ita quoque Tacitus?

Cap. 62. *In sordidâ mercede.* Mallet Pichena, *in sordidam mercedem.* Sic olim scriptum fuisse probabilissimum videtur.

Virile ac muliebre secus. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Perperam Beroaldus et veteres, *virilis ac muliebris sexus.* Quàm multa antiquitatis et Romanæ linguæ monimenta obliteravit hoc insanabile emendandi cacoethes! Minimè tamen insolens id dicendi genus. Sic enim Sallustius, Frag. Hist. II. p. 960. "Magna gloria concurrentium undique virile et muliebre secus, per vias ac tecta omnium visebatur." Livius, XXVI. 47. "Liberorum capitum virile secus ad decem millia capta." Ipseque Priscianus, V. de generibus, masculinum est.—"Sexus, quamvis Plautus et hoc sexus, hujus sexi, neutro genere protulit in Rudente. Virile sexus numquam ullum habui." Ita libri edita, et antiquissimus noster MS. Codex Prisciani.

Præceps trahit. Ita MS. Flor. veteres editiones et recentiores. In quibusdam intermediis malè emendatum, *in præceps trahit.*

Cap. 64. *Claudiæ Quinctæ.* Ita MS. Flor. Malè Beroaldus *Quintiæ. Quincta,* vel *Quinta* ex ordine nascendi dicebatur, ut rectè observat Lipsius ex Cicerone de Senect. XI. "Quatuor

robustos filios, quinque filias, tantam domum, tantas clientelas, Appius regebat, et senex, et cæcus."

Cap. 65. *Cæle Vibennâ.* Scribendum, *Cæle, mons Cælius,* ut patet ex tabulâ Lugdunensi, non verò *Cœle, Cœlius.*

Auxilium ad bella ductavisset. In MS. Flor. et editione principe, *auxilium appellatum tavisset;* corruptè. Aldus, *appellitavisset;* malè, cùm antè, *appellitatum,* dictum fuerit. Ceteri libri editi, *appellatum ductavisset;* durè, nec Cornelianè: quis unquam ferat, *auxilium appellatum ductavisset?* Frigidè etiam diceretur, *appellatus ductavisset;* nec probabiliter, cùm superius sit, *appellitatum.* Paulo meliùs *appellatum* esse insititium et omittendum existimabat Lipsius. At feliciter emendavit Vertranius, *ad bella ductavisset,* obvio scioli librarii, qui *adpella,* mox *adpellatum* scripsit, errore.

Cap. 66. *Adversùm casum.* Frustra tentat Muretus, *adversis casuum.*

Cap. 67. *Villarum nominibus.* Acquieveramus, cum Gronovio et Ernesto, in voce *nominibus,* ut essent villæ celebres pristinis possessoribus vel nominibus Deorum. Neque tamen absurdè Bipontini reponere tentant *montibus.* B. C. II. VI. 63.

Occultos in luxus. Ita optimè emendavit J. Fr. Gronovius. Perperam in libris editis, *tanto occultior in luxus, et malum otium resolutus.* Posset fortè conjici, *tanto occultior in luxus, et in malum otium resolutus.* At potior est Gronoviana emendatio.

Cap. 68. *Silio Nervâ.* Mallet Perizonius, *Siliano Nervâ,* quòd patre Silio natus, à Nervâ fuerit adoptatus. De his plura, Annal. XV. 48.

Titio Sabino. Ita quoque Plinius, VIII. 40. in emendatissimâ Harduini editione.

Petitius Rufus. Ita editiones veteres. Lipsius et recentiores, *Petilius.* At cùm in antiquis inscriptionibus apud Gruterum memorentur *Petitius, Peticius Rufus,* nihil mutandum.

Cap. 69. *Ortæ suspicionis erat.* Ita Rhenanus et recentiores In MS. Flor. et veteribus editionibus, *ortæ suspiciones erant.* Mallet Ernestus, *metu* vel *metui visûs, sonitûs, aut fortè ortæ suspiciones erant.* Meliùs Rhenanus.

Tectum inter et laquearia. Domus Romanorum, ut et nunc nostra palatia, ornatæ erant laquearibus, *ceilings;* inter laquearia et tectum est vacuum spatium, ut, si quid est vitii in laquearibus, emendetur; et pro domorum altitudine spatium illud quatuor quinqueve pedes altum est. Tale spatium videre est Parisiis in palatio Luxemburgensi, aliisque. Hæc est turpis latebra, quâ sese abstruserunt senatores.

Quanto mœsta. Sic editiones veteres et recentiores. In intermediis, *quandò.* MS. Flor. corruptè, *qaranto.*

Cap. 70. *Kalendis Januariis.* Beroaldus et veteres, *Kal. Januarias.* MS. Flor. *Januarius.* Verè recentiores, *Kalendis Januariis.* Kalendæ Januariæ apud Romanos, ut apud nos, erant mutuis salutationum officiis celebres. *Primùm,* inquit Plinius, xxviii. 2. *anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum ominamur.* Jano quoque litabant,

Auspiciis epulisque sacris,

teste Prudentio contra Symmach. i. 233.

Non imprudentem. Ita Lipsius et recentiores, præter Jac. Gronovium, qui ex MS. Flor. codice, quem per fas et nefas pro more suo defendit, retinet, *non prudentem.*

Punivissent. Non in unum Sabinum, sed in ejus quoque servitia sævitum esse memorabili exemplo tradidit Plinius, viii. 40. " Super omnia in nostro ævo actis populi Romani testatum, Appio Junio et P. Silio coss. cùm animadverteretur ex causâ Neronis, Germanici filii in Titium Sabinum, et servitia ejus, unius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abjecti in gradibus gemitoriis, mœstos edentem ululatus, magnâ populi Romani coronâ: ex quâ cùm quidam ei cibum objecisset,

ad os defuncti tulisse. Innatavit idem, cadaver in Tiberim abjecti sustentare conatus, effusâ multitudine ad spectandum animalis fidem."

CAP. 71. *Cunctationes Principis operirentur.* Locum hunc non infeliciter vertit Davanzati: "Ma Sejano il mitigò: non per giovare a Gallo, ma perchè il Principe desse fuori mai più que' nomi, sapendo con che tuoni, e folgori di parole, e fatti, da quel nugoloso petto scoppierebbe la sobbollita ira.

In insulam Trimetum. MS. Flor. et libri editi, *Trimerum.* Freinshemius, *Tremetum.*

CAP. 72. *Postquàm non subveniebat.* Ita MS. Flor. Beroaldus, veteres plurimi, Gronovius et Ernestus. Minutianus verò, Lipsius et recentiores nonnulli, *subveniebatur.* Nihil mutandum, tum ob veterum librorum auctoritatem, tum ex sententiâ Petavii, qui ita scribit: Lipsius corrigit vel *subveniebatur,* vel *nemo subveniebat.* Ego, *subveniebat,* retineo, ut questus subaudiatur.

CAP. 73. *Canninefatem.* Sic MS. Flor. et veteres editiones. Recentiores verò, *Caninefatem.* In Inscriptionibus apud Gruterum, Reinesium, et Gorium appellantur CANNANEFATES. CANONEFATES. CANANIVATES. Memoratur quoque Plinio, IV. 15. insula *Cannunefatum.* De his plura Alting Germ. inf. Antiq. p. 25. Fortè scripserat Tacitus, *alam Canninefatum,* ut apud Gruterum, p. 385. n. 1.

M. HELVIVS M. F. CLEMENS

PRAEF. EQ. ALAE PRIMAE CANNANEFATVM.

Pellunt turmas sociales. Ita Rhenanus et recentiores. Mallet Jac. Gronovius, *pellunt vi;* sic enim habet MS. Flor. In editionibus veteribus, *pelluntur.*

Alarius eques immissus. Sic emendavit Freinshemius, quem recentiores omnes meritò sunt secuti. Perperam Beroaldus et veteres, *acriùs eques.* Alarius eques sociorum erat, et diversus ab

equitibus legionum, ut patet ex hoc Taciti loco, et ex Livio, XL. 40. qui *legionarios equites* et *alarios equites* memorat, ipsosque legionarios, *Romanos equites* appellat. Eos quidem fuisse equestris ordinis minimè dixerim; at cives Romanos esse existimo. Diu quidem legiones equitibus caruere; sed posteà, *proprios et sibi insitos equites legionarios, iisdem matriculis* tenuere, Veget. II. 2. Nec probabilis videtur Cl. Ernesti sententia, istis temporibus equitatum omnem è sociis constitisse.

CAP. 74. *Degressi sunt.* Ita Ernestus et recentiores. Beroaldus verò et veteres, *digressi sunt. Digredi* est propriè, "alium in locum abire." Vide supra cap. 49.

Donec idque vetitum. Fortè, *id quoque.*

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM QUINTUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

Cap. 1. *Rubellio et Fufio Coss.* Malè Beroaldus, *Fusio. Rubellius* quoque dictus est *Lucius,* non verò *Caius,* ut vulgò creditur. Sic enim in veteri inscriptione apud Muratori, Nov. Thesaur. Inscr. Vol. i. p. 301. n. 4.

C. FVFIO GEMINO Cos.
L. RVBELLIO GEMINO Cos.

Utrique Geminus. Cl. Burmannus emendat, *Geminis.* Latinè: sed non necessariò. Supra Annal. iv. 28. *nomen utrique Vibius Serenus.*

Cum artibus mariti. Dio, lviii. p. 662. *Πυθομένου τέ τινος αὐτῆς (Λιουΐας), πῶς καὶ τί δρῶσα οὕτω τοῦ Αὐγούστου κατεκράτησεν, ἀπεκρίνατο, ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα, μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιουμένη.* "Interroganti cuidam Liviam, quomodò Augustum ita sibi obsequentem reddidisset, respondit: exquisitâ pudicitiâ, omnia

ejus mandata lubenter exsequendo, nullas ejus res scrutando, lusus ejus venereos non tantùm non insectando, sed penitus dissimulando."

Funus ejus modicum. Sueton. in Tiber. LI. "Toto quidem triennio, quo, vivente matre, abfuit *Tiberius,* semel omninò eam, nec ampliùs quàm uno die, ac paucissimis vidit horis, ac mox, neque ægræ adesse curavit, defunctamque, et dum adventûs sui spem facit, complurium dierum morâ, corrupto demum et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari."

CAP. 2. *Cælestis religio.* Inde falsitatis arguas nummum æreum, magni moduli, à Morellio, Thes. Num. Vol. I. p. 477. editum. S. P. Q. R. DIVAE IVLIAE AVG. DIVI FIL. Bigæ mularum cum thensâ. In posticâ parte. TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVST. P. M. TR. POT. XXIIII. In medio, S. C. id est, *senatus populusque Romanus divæ Juliæ, Augustæ, divi filiæ. Tiberius Cæsar, divi Augusti filius, Augustus, pontifex maximus, tribuniciæ potestatis anno quarto et vigesimo,* U. C. 782. *Senatusconsulto.* Quod negaverat Tiberius, tribuit Claudius, teste Suetonio in Claud. XI. "Aviæ Liviæ divinos honores, et circensi pompâ currum elephantorum Augusteo similem decernendum curavit." Tunc cusus Musei Theupolitani, Vol. I. p. 388. nummus: DIVVS AVGVSTVS, capite radiato. Ex alterâ parte, DIVA AVGVSTA, Livia sedens, dextrâ ramum, sinistrâ hastam tenet.

CAP. 3. *Urgens dominatio.* Ita editiones veteres et recentiores. Malè Lipsius, *vergens dominatio. Urgens,* id est, *gravior.*

Et cohibitas. Frustra tentat Acidalius, *sed cohibitas.*

CAP. 4. *Componendis patrum actis.* Sunt veluti quædam rerum humanarum vicissitudines, quibus circumactis, iidem fermè hominum, ingeniorum et eventorum ordines revolvuntur. Nihil igitur ad præsentis futurique prudentiam, præteriti scientiâ aptius, nihil magis necessarium. Inde apud gentes omnes invaluit Actorum usus; et, si literarum rudes essent, cantibus aliisve signis veterem memoriam consecravere. Ut mos ille, apud Romanos pervulgatus, illustretur, pauca Lipsii exemplo disserendum.

DE ROMANORUM ACTIS.

Cùm adhuc raræ essent literæ, numerus A. U. C. clavo, quem prætor maximus, aut dictator, in æde Jovis figebat, fuit consignatus, Liv. vii. 3. In hâc tantâ hominum ruditate, necdum enatâ quævis scribendi, seu mentiendi, libidine, cavebatur tamen ne vetus memoria periret: "Pontifex maximus res omnes singulorum annorum mandabat literis, efferebatque in album, et proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi," Cicero de Orat. ii. 12. Hæc primæva Acta; ob scriptorum dignitatem *Annales maximi* appellati, et à rerum Romanarum initio ad Mutii Scævolæ pontificis maximi mortem, seu A. U. C. 672. continuati. Tunc valescentibus vitiis, legum, rogationum, consiliorum multitudine copiosiora fuere Acta. Julius Cæsar, ut animos quâdam libertatis et gloriæ imagine ludificaret, "primus omnium instituit, ut tam senatûs, quàm populi diurna acta conficerentur, et publicarentur," Sueton. in Jul. xx. Augustus Julio, virtute, non dominationis cupidine, inferior, occultisque artibus potiùs, quàm animi excelsitate, imperium retenturus, auctor fuit "ne acta senatûs publicarentur," Sueton. in Aug. xxxvi. Augusti cœpta prosecutus est Tiberius, semper obscurus, et servituti imminens. Fortè etiam sanxit ut senator, à se delectus, Acta senatûs componeret, Tacit. Annal. v. 4. de rebus quoque in Acta publica referendis omittendisve pronuntiavit, Dio, lvii. p. 617. Pristinæ tamen memoriæ retinendæ minimè incuriosus, cùm Actorum publicorum partes periissent, aut vetustate fermè vanescerent, quæ extarent à tribus senatoribus describi, cetera conquiri jussit A. U. C. 769. Dio, lvii. p. 613.

Quatuor itaque fuere apud Romanos Actorum genera. Primùm Principis, Sueton. in Domit. xv. Alterum senatûs, Tacit. Annal. v. 4. Duo postrema, populi: publica scilicet, Tacit. Annal. xii. 24. diurna, Tacit. Annal. xiii. 31. Res leviores, ludos, quotidianos

Urbis nuntios continebant Diurna; et per provincias, per exercitus à curiosis et otiosis legebantur, Tacit. Annal. XVI. 22. Publicorum Actorum non una species, sed pro rerum varietate et multitudine multiplex. In iis enim scripti dies natales, Sueton. in Tiber. V. nuptiales, Juvenal. Satyr. II. 36. emortuales, Dio, XLVII. p. 330. res illustres, artium miracula, Dio, LVII. p. 617. casus singulares et inauditi, Plin. VIII. 40. Prætereà Acta erant *municipalia, præsidialia*, Brisson. de Verb. signific. *oppidana* etiam, Sueton. in Caio, VIII. Actis illis conficiendis aderant scribæ, ut patet ex Pisano Lucii Cæsaris monumento, quod emendatissimum edidit Cl. Gori. Inscript. Antiq. Vol. II. p. 10. Apud eumdem, Vol. I. p. 308. in marmore veteri memoratur Cn. Sentius patronus DECVRIAE SCRIBAR. CEREARIOR. ET LIBRARIOR. id est, *Scribarum, Cereariorum*, qui ceratas tabellas curabant, *et librariorum*. Iis, ut videtur, præerant Romæ, senatores; in provinciis, magistratus.

Quandòque Germanici. Quanto magis de hoc Taciti loco, ab omnibus conclamatum, tanto magis nostram, si quâ valemus, industriam in illo experiri decet ac juvat. Hæc verò editio princeps, *disserebatque brevibus momentis summa verti posse quandòque Germanicis Titium pœnitentiæ senis....Simul populis*, &c. Ita quoque MS. Flor. sed in *Germanicis* et *Titium. G* et *T* non majusculæ, at communes sunt literæ. Malum celavit potiùs, quàm sanavit Rhenanus, cùm correxit, *brevibus momentis summa verti posse, dandumque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus*, &c. Plurima etiam peccat, tum quòd, *interstitium* vox sit Macrobiana, Corneliani ævi auribus insolens, in novum adhuc sensum detorta; tum quòd mutetur, *quandòque*, omittatur *Germanicis*, lacuna sileatur. Inde sanè optimi editores Ryckius, Jac. Gronovius et Ernestus, cùm hæc probare non possent, nec meliora viderent, maluere mutilam et hiulcam MS. Flor. codicis scripturam retinere. Tentavit tamen Ernestus, sed omnino infeliciter, *dandumque in Germanicis spatium pœnitentiæ senis.* Quis ferat unquam, *in Germanicis?* Nec felicior Heinsius, *dandumque domui Germanici interstitium pœnitentiæ senilis.* Miror hoc placuisse Grævio, qui, mutato *senilis, senis* retinebat. Post irritos tot erudi-

torum virorum conatus veterem scripturam meditanti mihi hæc non modò potior, sed etiam certissima visa est emendatio: *disserebatque brevibus momentis summa verti posse, quandòque Germanici stirpem, ubi spatium pœnitentiæ senis, resurgere.* In eâ enim plurimùm veteris scripturæ; ipsa est Taciti mens ac Latinitas: lacuna expletur. *Quandòque* hìc usurpatur, ut supra Annal. I. 4. *duobusque insuper adolescentibus, qui rempublicam interim premant, quandòque distrahant.*

Festisque in Cæsarem ominibus. Mallet Acidalius, *faustisque.* Nihil tamen mutaverim.

Principis ab senatu: descivisse. Ita optimè distinxit Lipsius. Perperam Beroaldus et veteres, *principis: ab senatu descivisse populum.*

Cap. 6. *Ob amicitiam accusari.* Boxhornius omittit, *accusari:* mox emendat, *amicum accusari.* Pessimè. Vide supplementum, cap. 46.

Anteibo periculum. Libri omnes editi, *antibo periculum.* De hoc verbo jam dictum supra Annal. III. 69.

Quàm læti. Vulgò diceremus, *vos obtestor, ut memoriam nostri læti potiùs, quàm per mœrorem, retineatis.* Nihil tamen peccat vulgata scriptura, ut placet Boxhornio.

Cap. 7. *Ut cuique adsistere.* Malè Vertranius, *ut cuique adstitere.* Boxhornius, *ut cuique adstiterat.*

Cùm in Blæsum. Mallet Lipsius præpositionem, *in,* omitti. Eam Gronovius meritò tuetur auctoritate Livii, XXVII. 1.

Cap. 8. *Ælii Galli.* Sic optimè emendavit Lipsius. Æliæ enim gentis cognomen Gallus. Perperam Beroaldus, *Velii Galli.*

Cap. 10. *Elapsum custodiam.* Beroaldus et veteres, *lapsum custodiæ.* Rhenanus et è recentioribus plurimi, *elapsum custodiâ.* Ernestus, *elapsum custodiæ.* Rectè corrigitur, *elapsum;* excidit, *è,* ob præcedentem vocem, *quippe.* Placet quoque, *custodiam;* sic enim supra Annal. I. 61. *pugnam aut vincula elapsi:* et infra Hist. III. 59. *Custòdias Vitellii elapsum.*

Solertius interrogatum....dixisse. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Malè in intermediis, *ibi demum cognoscit. Solertiùs interrogato, quisnam foret? dixit se M. Silano genitum.*

Neque nos originem finemve. Dio et Zonaras, ut oculatiores videantur, fingunt mendacia. Ac primò quidem Dio, LVIII. p. 637. ait hæc contigisse A. U. C. 787. Vitellio et Persico consulibus, Drusumque occupaturum fuisse exercitus, nisi si quis eum agnitum detinuerat, et ad Tiberium miserat, *ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας τὰ στρατόπεδα κατέσχεν, εἰ μὴ γνωρίσας τις αὐτὸν κατέσχε, καὶ πρὸς τὸν Τιβέριον ἀνήγαγεν.* Eadem exscribit et mendaciis exornat Zonaras, Vol. I. p. 551. *Καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, καὶ κἂν ἐς τὴν Συρίαν προχωρήσας κατέσχε τὰ στρατόπεδα, εἰ μή τις ἐπιγνοὺς αὐτὸν συνέλαβε, καὶ πρὸς τὸν Τιβέριον ἤγαγεν· ὁ δὲ ἐν Ἀντίῳ τοὺς τοῦ Γαΐου γάμους ἑώρταζεν.* "Cupidè à civitatibus exceptus, et in Syriam usque progressus, legiones etiam subornâsset, nisi à quodam agnitus et captus, ad Tiberium, Caii nuptias Antii celebrantem, perductus esset." Nuptiæ Caii celebratæ sunt A. U. C. 788.

NOTÆ ET EMENDATIONES

AD LIBRUM SEXTUM ANNALIUM

C. CORNELII TACITI.

Liber vi. In veteribus editionibus hic liber cum superiore conjungitur.

Cap. 1. *Consulatum inierant.* In appellandis hujus anni consulibus summa scriptorum varietas. Idacius, Fastique Vindobonenses, *Arruntio et Ahenobarbo.* Suffragatur Suetonius in Othone, ii. "Otho imperator quarto Kalendas Maii natus est, Camillo Arruntio, Domitio Ahenobarbo consulibus." Panvinius verò consules ordinarios fuisse, *Domitium Ahenobarbum* et *A. Vitellium* perperam existimavit: siquidem Vitellius fuit tantùm suffectus, ut patet ex Nolanâ Tabulâ apud Gruterum, p. 1087. n. 1.

CN. DOMITIVS AHENOBARBVS Cos.
SVF. KAL. IVL. A. VITELLIVS Cos.

Potior Taciti et Dionis, lviii. p. 631. auctoritas, Cl. Norisio in Epist. Consul. Col. 864. Vol. ii. Oper. et eruditis omnibus probata.

In propinqua degressus. Ita Ernestus et recentiores. In veteribus editionibus, *digressus.* De his verbis dictum Annal. iv. 74.

Cap. 2. *Tamquam referret.* Optimè Lipsius et recentiores. In MS. Flor. *tam referret.* Malè Beroaldus et veteres, *tum retulere Scipiones. Hæc et Sillani.* Acidalius omittit, *tum retulere.* Tentat Salinerius, *tum referre Scipiones:* Boxhornius, *jam refertur.*

Grates benevolentiæ. Beroaldus, Gronovius et recentiores, *gratis.* Edidi, *grates,* ne lector offenderetur. De veteri scripturâ sæpe dictum supra. Lipsius et alii plurimi, *gratias.*

Cap. 3. *Neque dicta imperatoris.* Ita libri omnes. Lipsius mallet, *dicta non imperatoris:* Rhenanus, *dicta nisi imperatoris.* Grotius delet vocem, *imperatoris.* Nihil peccat vulgata scriptura.

Sextium Paconianum. Beroaldus et veteres, *Sestium Pagonianum.* At infra cap. 39. memoratur, *Sextii Paconiani exitus.*

Concepta pridem odia. Optimè emendavit Lipsius. Perperam Beroaldus et veteres, *concepta per idem odia.*

Cap. 4. *Accusator ac reus.* Benè Lipsius. Malè Beroaldus, *accusator acrius.* In aliis veteribus editionibus, *accusator Acrius.*

Præbebatur. Mallet Muretus, *præbebant.* Nihil tamen mutaverim.

Noxiam conscientiæ. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Rhenanus, *noxam conscientiæ.* Mallet Muretus, *noxæ conscientiam.* Pichena, *noxiam conscientiam.* Nihil novandum.

Inter ganeam. Ita MS. Flor. et recentiores editiones. Beroaldus verò et veteres, *ganeum.*

Cap. 5. *Quasi incestæ virilitatis.* C. Cæsar meritò dicitur, *virilitatis quasi incestæ:* quippe qui sororem suam *Drusillam vitiâsse virginem, prætextatus adhuc,* credebatur, Sueton. in Caio, xxiv. Mallet Lipsius, *quasi incertæ virilitatis;* frigidè, et parùm Cornelianè. Ut jocus in verbis habeatur, existimat Freinshemius Cottam Messalinum argui, quòd *Caiam Cæsarem, quasi incestæ virilitatis* dixerit. Sic fermè vertit Cl. Gordon, *as that he had called Caius Caligula by the feminine name of Caia Caligula, and branded him with constuprations of both kinds.* Ego à veteri scripturâ sine necessitate minimè discesserim.

Querensque de potentiâ. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. Malè Lipsius et alii nonnulli, *querentemque.* Frustra quoque tentatum, *dixisset, addidisset,* pro *dixisse, addidisse.*

Neque cuncta à primoribus. Ita MS. Flor. Jac. Gronovius et recentiores. Perperam Beroaldus, *neque cunctatus:* Lipsius *contatiùs.* Ridiculè tentat Jac. Gronovius, *illos quidem senatus, me autem? Tuebitur Tiberiolus meus me: quæ cuncta.* Pichena verò et Freinshemius mallent, *eaque cuncta.* Quod tamen vix probaverim: nec enim ita indiligens Tacitus, ut scripserit, *eaque cuncta ....iisque instantibus.* Si quid mutandum, mallem, *atque cuncta.* Græcorum more dictum, *cuncta revincebatur.* Primores civitatis non revincebant cuncta, quæ objiciebantur, ab eo fuisse prolata.

Cap. 6. *Firmare solitus.* Sic infra cap. 50. *Macroni firmavit.* Frustra tentat Muretus, *affirmare solitus.*

Cap. 7. *C. Cestium patrem.* Mallet Lipsius, *prætorem.* In veteribus editionibus, *Cæstium.* Infra cap. 31. et à Plinio, XXXIV. 8. *Cestius* appellatur.

Quaquâ de re. Ita editiones veteres et recentiores. In intermediis, *quâque.* Quàm effræna fuerit hæc accusandi rabies docet Seneca de Beneficiis, III. 26. "Cœnabat Paulus prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæsaris habens, ectypâ, et eminente gemmâ. Rem ineptissimam fecero, si nunc verba quæsiero, quemadmodùm dicam illum matellam sumsisse. Quod factum, simul et Maro, ex notis illius temporis vestigatoribus, notavit. At servus ejus cui nectebantur insidiæ, ei ebrio anulum extraxit. Et cùm Maro convivas testaretur, admotam esse imaginem obscænis, et jam subscriptionem componeret: ostendit in manu suâ servus anulum. Si quis hunc servum vocat, et illum convivam vocabit."

Destinare properat. Muretus ac Lipsius tentant, *poterat.*

Cap. 8. *Sed Claudiæ et Juliæ.* In MS. Flor. veteribusque editionibus, *et Claudiæ et Juliæ:* fortè non vitiosè. At clariùs, *sed Claudiæ;* nec immeritò Lipsio et recentioribus editoribus, si

Jac. Gronovium exceperis, probatum. Bipontini *at* emendârunt, et in contextum receperunt.

Cap. 9. *Et Vinicianus.* Ita MS. Flor. Pichena et recentiores, ipseque Dio, LX. p. 674. Perperam Beroaldus aliique veteres, *et Vicinianus.*

Cap. 10. *Quà occupandæ.* Tentabat Pichena, *quia occupandæ.* Meliùs Illustr. Huetius, *quæ occupandæ.* Minimè tamen displicet vulgata scriptura.

Vescularius Atticus. Supra Annal. II. 28. *Flaccus Vescularius* appellatur. Fortè, damnato Curtio Attico, novum cognomen sibi adscivit. Certè non hìc cum Pichenâ et J. Fr. Gronovio emendandum, *Flaccus Vescularius,* refragantibus MS. Flor. et veteribus omnibus libris.

Rhodum secuti. Mallet J. Fr. Gronovius, *Rhodum secutis.* Nihil mutandum.

L. Piso Pontifex. Lipsius et Muretus errorem ex notis suspicantur: scribendumque, *L. Piso P. V.* id est, *Præfectus Urbi,* valdè probabiliter existimant. Suffragantur Velleius, II. 98. Seneca, Ep. LXXXIII. Plinius, XIV. 22. Suetonius in Tiber. XLII. quibus omnibus *Præfectus Urbi,* non *Pontifex,* dicitur. Pisonem quemdam, à L. Pisone omnino diversum, post morem Tiberii Urbi præfectum memorat Josephus Antiq. Jud. XVIII. 6. n. 10. si in nomine nihil fuerit erratum.

Cap. 11. *Viginti per annos.* Sueton. in Tiber. LXII. "*Tiberius* in castris tiro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero vocabatur. Posteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco et Lucio Pisone noctem continuumque biduum epulando potandoque consumsit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam Urbis confestim detulit, codicillis quoque jucundissimos et omnium horarum amicos professus." Cùm Pomponius Flaccus, ex Annalibus, II. 66. non videatur fuisse Syriæ prætor nisi post A. U. C. 782. existimant

Lipsius, Norisius aliique nonnulli, Pisonem non *viginti per annos*, sed *per decem* tantùm Urbi præfuisse. Malè tentat Ernestus, *XV. per annos.* Aut emendandum, *decem per annos:* aut, *viginti per annos*, retinendum, et rotundè accipiendum. Suffragari mihi videtur Plinius, XIV. 22. si quis ad ejus verba, et Tiberii ætatem attenderit.

Cap. 12. *A Quintiliano.* Ita MS. Flor. et editiones veteres. In recentioribus, *à Quinctiliano.*

Caninius Gallus, quindecimvir. In MS. Flor. *quindecimvirum*, id est, è numero *quindecimvirorum.* Forma quidem dicendi non omnino insolens, ut patet ex Hist. I. 31. neque tamen ita elegans, ut *castitatem Taciti susdeque habitam* à Beroaldo aliisque, qui edidere, *quindecimvir*, queratur Jac. Gronovius, iræ et convitiorum ridiculè intemperans.

Sanxisse Augustum. Suetonius in Aug. XXXI. "Postquàm verò pontificatum maximum, quem numquam vivo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit, *Augustus*, quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parùm idoneis auctoribus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit: ac solos retinuit Sibyllinos: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi." Quàm verò privatim haberentur docet Dio, LIV. p. 533. *Καὶ τὰ ἔπη Σιβύλλειε, ἐξίτηλα ὑπὸ τοῦ χρόνου γεγονότα, τοὺς ἱερέας αὐτοχειρίᾳ ἐκγράψασθαι ἐκέλευσεν, ἵνα μηδεὶς ἕτερος αὐτὰ ἀναλέξηται,* "Cùm libri Sibyllini vetustate exolescerent, *Augustus* A. U. C. 736. pontificibus negotium dedit, ut suâ manu eos describerent, ne quis alius eos legeret."

Cap. 13. *Neque segniùs.* Lipsius mallet, *neque sequiùs*, vel *neque seciùs.* Plus vis et elegantiæ, si retineatur, *segniùs.*

Cap. 14. *Sanè is repertus.* Optimè Mercerus et recentiores. Corruptè Beroaldus et veteres, *sanus repertus.*

Cap. 15. *Admodùm vagis.* Frustra tentat Lipsius, *vanis.*

Curiam ingrederetur, petivit. Ita editio princeps et libri omnes

editi. Ab Ernesto (fortè tamen operarum error est) omissum, *petivit*. Idem Cl. Lallemand, Ernesti assecla, omisit.

Ambigens patriam. Malè tentat Rhenanus, *ambiens*.

Cap. 16. *Vetus urbi fœnebre malum*. Fœnebre malum, vetus Urbi; imperiis omnibus, nisi sapientissimis legibus coerceatur, commune et luctuosum, nobis, ut hic Taciti locus illustretur, expendendum.

DE FŒNORE ET USURA APUD ROMANOS.

Ex summâ conditionum inæqualitate exortum est apud Romanos fœnebre malum, tantoque acriùs invaluit, quòd auctoritas penes locupletes esset, omniaque ex eorum libidine agitarentur. Laboranti populo subvenere leges; sanctumque duodecim tabulis A. U. C. 303. "ne quis unciario fœnore ampliùs exerceret," Tacit. Annal. vi. 16. atque ut pejorem civem ostenderent fœneratorem, quàm furem, "posuerunt furem duplo condemnari, fœneratorem quadruplo," Cato de Re Rustic. procem. Ex his Taciti et Catonis verbis, in Tabulâ iii. hanc legem scripsit Cl. Gothofredus, Fragment. xii. Tabul. Si qvis vnciario fœnore amplivs fœnerasit, qvadrvplione lvito.

Hâc quidem lege iisque temporibus, satis locupletibus, plurimùm pauperibus consulebatur. At cùm gravissimis, ac maximè pecuniosis malis difficillima sint remedia, mox abrogatis decemviris, recruduit locupletium aviditas: et populo patientiam indidere, popularia vitia, imbecillitas, egestas, futuri incuria. Tum, pro cupiditate, quæ duriùs sævit, cùm paululum retardata, atrociùs exercitum est fœnus.

Populus verò numquam validior, et violentior, quàm cùm oppressus magis: ne in seditiones erumperet, lex xii. tabularum renovata est A. U. C. 397. "C. Marcio, Cn. Manlio consulibus de unciario fœnore à M. Duilio, L. Mœnio, tribunis plebis rogatio

est perlata," minimè læta patribus: eam plebs cupidè scivit, cupidiùs accepit. Livius, VII. 16.

At populus, quanto felicitatis rarior, tanto intemperantior, et locupletibus semper infensus, fœnus adhuc imminutum voluit. Et A. U. C. 407. "T. Manlio Torquato, C. Plautio consulibus, semunciarium tantùm ex unciario fœnus factum," Livius, VII. 27.

Tum votorum immodicus, et successu ferox, non modò se locupletibus æqualem fecit, sed omnia etiam damna in eos recidere voluit. A. U. C. 412. L. Genucius, tribunus plebis, tulit ad populum, " ne fœnerare liceret, Liv. VII. 42. De hâc quoque lege Appianus, Bell. Civil. I. p. 382. *Νόμου τινὸς παλαιοῦ προαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα προσόφλειν. Ἀποστραφῆναι γάρ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, καθάπερ Ἕλληνες, τὸ δανείζειν, ὡς καπηλεύειν, καὶ βαρὺ τοῖς πένησι καὶ δύσερι, καὶ ἐχθροποιόν· ᾧ λόγῳ καὶ Πέρσαι τὸ κιχρᾶσθαι, ὡς ἀπάθηλόν τε καὶ φιλοψευδές·* " Lege quâdam vetere imperante ne quis fœneraretur, vel fœneratores multari. Mihi enim videntur prisci illi Romani, sicut et Græci, abhorruisse à fœnore, ut à sordidâ negotiatione, pauperibus et miseris gravi, atque inimicitiarum fœcundâ. Persis quoque visum est fœnus, fraudis et mendacii plenum."

Hæc quidem sancita sunt, cùm angustissima esset res Romana, exiguis prædiis, pauco ære contenta, sine peregrinis commerciis, sine auro et argento. At demum, gliscente ambitione, victoriâ duce, magistrâ cupiditate, paupertatis rusticæque severitatis puditum est, et Romanas inter artes maxima fuit ars fœneratoria. A. U. C. 654. Valerius Flaccus " creditoribus quadrantem solvi" jussit, Velleius, II. 23. Asellio, prætor, à fœneratoribus interemtus est A. U. C. 665. quòd legem, " ne fœnerare liceret," revocare vellet, Appian. Bell. Civil. I. p. 382.

Gravia olim et odiosa nomina, *semunciarium, unciarium fœnus*, eviluere. Tritæ verò ac familiares usuræ *ex quincunce, ex semisse, ex deunce, centesima, centesima quaterna*, atque etiam cum *anatocismo*. Hæc fœnoris et usuræ portenta genuit respublica, aluit imperium. Et, ut malarum omnium sobolum est natura, in parentum interitum adolevere. Hæc enim unica fuit tum reipublicæ, tum imperii ruinæ causa, venalis libertas, venalis dominatio.

Núnc, ne quid lector desideret, funesta fœnoris nomina superant explicanda.

FŒNUS	Semunciarium, *a half per cent.* Unciarium, *one per cent.*
USURA	Triens, *three per cent.* Quadrans, *four per cent.* Quincunx, *five per cent.* Semis, *six per cent.* Bes, *eight per cent.* Deunx, *eleven per cent.* Centesima, *twelve per cent.* Centesima quaterna, *forty eight per cent.*

ANATOCISMUS, *compound interest.*

Et concedente. Mallet Pichena, *eo concedente.*

CAP. 17. *Duas quisque fœnoris.* Frustra tentat Muretus, *patrimonii* pro *fœnoris.* Licèt enim Suetonius in Tiber. XLVIII. dixerit, "cùm per senatusconsultum sanxisset, ut fœneratores duas patrimonii partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim solverent," nihil tamen mutaverim. Sed, *patrimonium* et *fœnus* pro pecuniâ, sub fœnore positâ, sunt accipienda.

Mercandis agris condiderant. Salmasius mallet, *in mercandis agris condiderant,* id est, *collocaverant.* Verior est Pichenæ ceterorumque omnium explicatio, *ut agros mercarentur pecuniam suam condiderant,* seu *abdiderant.*

Præceps dabat. Ursinus, Muretus, Acidalius, corrigunt *in præceps,* malè. Vide Annal. IV. 62. "immensamque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circùm adstabant, *præceps* trahit."

"mox in sublime citatos
Cernua subjectum dare *præceps* corpora in amnem."

Auson. *Mosel.* 271.

Vide Misc. Obs. x. 192.

CAP. 19. *Aurariasque ejus.* Malè emendat Faernus, *argentarias ejus.* Muretus delet particulam, *que;* meritò quidem. Certè redundat. Haud ita probabiliter emendat Nic. Heinsius, *magnitudinem pecuniæ malo vertisse aurariasque, eas, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit.*

Jacuit immensa strages. Huc fortè spectant verba Suetonii in Tiber. LXI. "Nemo punitorum non et in Gemonias abjectus, uncoque tractus. Viginti uno die abjecti tractique sunt: inter eos pueri et fœminæ." Corruptum esse numerum, *Viginti,* existimat Lipsius, substituitque ∞, id est, *mille:* quod parùm probabile videtur. De hâc immensâ strage vide Dionem, LVIII. p. 630. Plurimos ab ipsis tribunis plebis et consulibus è Tarpeio saxo fuisse præcipitatos docet. Pudorem simul ac humanitatem exuerant, servilibus animis infames.

Aut aggerati. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis, *aggregati.*

Vi metûs. Rectè dictum. Nec tentandum cum Lipsio et Freinshemio, *vi, metu.*

CAP. 20. *Qualem in diem Tiberius induisset.* Malè libri editi, *qualem diem.* Divinabat Vertranius, *qualem die.* Verè illustr. Huetius, *qualem in diem.* Brotier et Bipontini non satis percepisse videntur elegantiam J. F. Gronovii, qui libb. editorum scripturam tuetur observatione imitationis Homericæ, quâ Tacitus expressit nobile illud dictum, Od. Σ. 135, 6. *Induisset,* quod nos quidem non repudiamus; non tamen repugnamus, si quis ad exemplum Homericum mutet in *induxisset.* B. C. II. VI. 64.

Thrasyllum. Veteres libri, *Trasullum.* Benè Dio, L. p. 556. Θράσυλλον.

CAP. 21. *Super tali negotio.* In MS. Flor. *super ta negotio.* Libri editi, *super negotio.* Pichena conjecit, *super tali,* vel *super eo negotio.* Meliùs, *tali.*

Dein pavescere. MS. Flor. *pavescente.* Inde conjiciebat Jac. Gronovius, *pavescens.* Rectè quoque, *pavescere.*

Cap. 22. *Creberrimè tristia.* Beroaldus et veteres, *creberrima et tristia.* Omnino emendandum, *creberrimè tristia,* pronuntiat Freinshemius, suffragatur Ernestus. Jac. Gronovius tentat, *creberrima tristia.* Gronovium secutus est Cl. Lallemand. Plus veteris scripturæ et εὐφωνίας esse in *creberrimè* existimo.

Quam ubi elegeris. Frustra tentat Ernestus, *quam ubi feceris,* vel *quam ubi decreris.* Haud ineleganter, *quam ubi elegeris;* licèt priùs dictum, *electionem vitæ.*

Non eximitur. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In paucis Rhenani et aliorum editionibus, *eximi.*

Et antiqua ætas. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In intermediis omissum, *et.*

Cap. 23. *Præscriptum fuisse Macroni.* Perperam Rhenanus, *descriptum.* In MS. Flor. et editionibus veteribus ac recentioribus, *præscriptum.*

Cap. 24. *Filiumque.* Ita MS. Flor. et optimæ editiones. In paucis omissum, *que.*

Et nepotes. Verbum excidisse opinatur Acidalius. Nihil periit, sed intelligendum, *oppressisset:* quod rectè omissum, ut major sit orationis vis.

Demotis parietibus. Benè Ernestus et recentiores. Ceteri, *dimotis.*

Cap. 25. *Æqui impatiens.* Optimè dictum: nec tentandum cum Heinsio, *obsequii impatiens.*

Quintumdecimum. Ita MS. Flor. editiones veteres, Gronovius et Ernestus. Ceteri emendant, *quintodecimo:* quod haud valdè improbandum, cùm mox sequatur, *die.* A vetere scripturâ, quæ æquè Latina est, et fortè magis Corneliana, minimè discedendum censui. Infra Annal. XII. 69. *tertium ante idus Octobris,* legitur.

Cap. 27. *Satis conlocari.* Mallet Muretus, *commemorari.* Nihil mutandum.

Cap. 28. *Et ore ac distinctu pinnarum.* Ita libri omnes editi. Mallet Pichena, *colore ac distinctu pinnarum;* nulla mutandi necessitas. De ejus formâ et colore Plinius, x. 2. "Ante omnes nobilem Arabia *fert* Phœnicem, haud scio an fabulosè, unum in toto orbe, nec visum magnoperè. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cetero purpureus, cœruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis fauces, caputque plumeo apice honestante."

Formam ejus definiere. Ita libri omnes editi. In MS. Flor. *Deffinere.* Unde perperam tentat Pichena, *effinxere.* Bipontini addunt, meliùs forte fuerit *depinxere.* Meliùs quidem correctione Pichenæ, non item lectione vulgatâ. B. C. II. VI. 65.

Quingentorum spatium. Plinius, x. 2. ait Phœnicem "vivere annis quingentis sexaginta;" ita totidem apicibus, MS. noster Plinii codex. Ita quoque libri veteres. Miror Cl. Harduinum in priore suâ editione, *annis DXL.* in posteriore, *annis DIX.* scripsisse.

Sexaginta unum interjici. In quibusdam editionibus legitur, suadente Mureto, *sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta: unum in terris,* id est, *unum in terris* esse phœnicem. Sic præposteris emendationibus adulterantur veterum scripta. Ait Tacitus quosdam adseverare Phœnicem vivere annos mille quadringentos sexaginta unum: idem fermè tradit Plinius, x. 2. "cum hujus alitis vitâ magni conversionem anni fieri prodidit Manilius, iterumque significationes tempestatum et siderum easdem reverti." Quæ quidem de Cyclo solis per Cyclum lunæ multiplicato, et periodo annorum 532. perperam interpretatur Cl. Harduinus. Hìc enim agitur de magni anni conversione, in quâ post annos Ægyptios 1460. Julianos verò 1461. primus dies mensis Thoth ad idem caniculæ principium revolvitur. Ab eo deflexerat quotannis horis sex, quia Ægyptii civilem annum habebant dierum 365. sine ullo interkalari. Illa est celeberrima magni anni conversio, et quasi reparatio Zodiaci, *ἀποκατάστασις τοῦ Ζωδιακοῦ*, quam ave Soli sacrâ, et ex se renascente adumbrabant, unde nata apud Ægyptios Phœnicis fabula. De hâc periodo sothiacâ, seu caniculari, plurima habet Petavius in Auctuario de Doctr. Temp. v. 6 et seq. et

Marshamus in Canone Ægypt. p. 9 et 295. Phœnicem adhuc vivaciorem tradit Ægyptius Chæremon apud Tzetzem, Chiliad. v. 395.

> Ὡς δ' ὁ Αἰγύπτιος ἱερογραμματεὺς Χαιρήμων
> Ἔδειξεν ἐν διδάγμασι τῶν ἱερῶν γραμμάτων,
> Ὁ Φοῖνιξ ἓξ τοῖς ἔτεσι καὶ ἑπτακισχιλίοις
> Θνήσκει, παραγενόμενος ἐν τόποις τοῖς Αἰγύπτου.

> "Ut autem Ægyptius sacer scriba Chæremon
> "Ostendit in disciplinis sacrarum literarum,
> "Phœnix sex annis et septem millibus
> "Moritur, cùm fuerit in locis Ægypti."

Prioresque alites Sesostride primùm. Corruptè in MS. Flor. *prioresque aliter esse: Soside primùm.* Ita quoque Beroaldus et veteres. Meritò Muretus ac recentiores emendârunt, *prioresque alites Sesostride primùm.* Malè tentat Jac. Gronovius, *Sesoside.*

Pòst Amaside. Ita libri omnes. Frustra tentat Cl. Perizonius, *Anysi,* vel *Anyside.*

Suis in terris. Emendat Heinsius, *surculis è thuris,* vel *surculis thureis.* Satis ingeniosè: sed minimè probabiliter. *Suis in terris,* id est, *in Arabum terris.* Fabulosam Phœnicis generationem siluit Tacitus, generalibus ac communibus placitis contentus, illum, *struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex quâ fœtum oriri.* Plinius verò, miraculorum avidus, fusè narrat, x. 2. Phœnicem, "senescentem casiæ thurisque surculis construere nidum, replere odoribus, et superemori. Ex ossibus deinde et medullis ejus nasci primò ceu vermiculum: inde fieri pullum: principioque justa funera priori reddere, et totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, et in arâ ibi deponere." Non veriùs, sed elegantiùs Mela, III. 9. "De volucribus præcipuè referenda Phœnix, semper unica. Non enim coitu concipitur, partuve generatur: sed ubi quingentorum annorum ævo perpetua duravit, super exaggeratam variis odoribus struem sibi ipsa incubat, solviturque: deinde putrescentium membrorum tabe concrescens, ipsa se concipit, atque ex se rursus renascitur: cùm adolevit, ossa pristini corporis inclusa

myrrâ Ægyptum exportat, atque in urbem, quam Solis appellant, fragrantibus nardo bustis inferens, memorando funere consecrat."

Tentatoque per longum iter. Mallet Heinsius, *itinere.* Nihil mutaverim.

Subire patrium corpus. Pessimè emendat Salmasius, *subicere,* quod antiquitùs dictum pro, *subjicere. Subire patrium corpus,* ut rectè explicat Cl. Ernestus, est "dorso efferre:" haud aliter Virgilius Æneid. IV. 599.

> " Quem subiisse humeris confectum ætate parentem."

De hoc quoque usu vide Artemidorum, Oneirocritic. IV. 49. nonnulla et nova de Phœnice effutientem.

Atque adolere. Frustra tentat Cl. Ryckius, *atque avolare:* quomodò Phœnix patrium corpus adolere possit non imaginatur. Neque id imaginandum: inter tot fabulas quid scriptum sit quæritur.

CAP. 29. *Romæ cæde continuâ.* Benè. Nec tentandum, *cædes continua,* vel *continuæ.*

Pretium festinandi. Utinam solas virtutes loquerentur nostræ literæ! At nulla potest esse hominum historia, quin plurima occurrant scelera. Hæc inter numeraverim efferam voluntariæ mortis insaniam, quam cùm multis laudatam repererim, hìc non silebo.

DE VOLUNTARIA MORTE, vulgò "SUICIDE."

Ob inauditum scelus, aut numquam nisi virtutis desperatione ausum, ac proinde rarissimum, nullæ in republicâ Romanâ leges extitere adversùs eos, qui sibi violentas manus afferrent. Humanda corpora, mansura testamenta, properatæ mortis præmia fuere sub Imperatoribus, quorum intererat per fas et nefas domi-

nationem firmare. Firmatâ licèt dominatione, gliscente in dies opum cupidine, sanxit Antoninus, duobus Aspris consulibus A. U. C. 965. J. C. 212. bona eorum, *qui conscientiâ delati admissique criminis, metuque futuræ sententiæ manus sibi intulerunt*, fisco vindicari. Eorum verò, qui, *nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tædio vitæ, aut furore, vel insaniâ, aut aliquo casu, vitam finisse* constiterint, *bona tam ex testamento, quàm ab intestato, ad successores* pertinere, Cod. IX. Tit. 50. *de bonis eorum qui mortem sibi consciverunt.*

Apud nos consultiùs provisum ut in eos, qui sibi mortem conscivissent, nisi si id casu aut morbo contigerat, animadverteretur. Voluntariam enim mortem sanis et ratione utentibus hominibus licitam esse Stoicum et impium est placitum. Nec remedium est animi, sed furor, Plinii, XXVIII. 1. sententiâ: "ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestivâ morte: idque in eâ optimum, quòd illam sibi quisque præstare poterit."

Veriùs Philosophiæ proceres, Socrates apud Platonem in Phædone, p. 62. Vol. I. *Μὴ θεμιτὸν εἶναι ἑαυτὸν βιάζεσθαι .... Ὡς ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδ' ἀποδιδράσκειν.* "Non licet sibi violentas manus inferre .. Ut in quâdam custodiâ nos homines sumus; nec decet quemquam ex hâc se ipsum solvere, neque aufugere." Aristoteles Ethic. ad Nicom. III. 11. *Τὸ δ' ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Μαλακία γὰρ, τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα· καὶ οὐχ' ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν.* "Mori ob inopiam, aut amorem, aut aliud molestum, non est fortis viri, sed timidi. Mollities enim est, fugere operosa et aspera; neque mortem, ut bonum sustinet, sed malum fugit." Pythagoras, laudatus à Cicerone de Senect. LXXIII. "vetat injussu imperatoris," id est, "Dei, de præsidio et statione vitæ decedere." Ipseque Tullius, in somnio Scipion. VII. "Piis omnibus retinendus est animus in custodiâ corporis: nec injussu ejus, à quo ille est vobis datus, ex hominum vitâ migrandum est, ne munus humanum assignatum à Deo defugisse videamini."

Pudeat ergò nuperos voluntariæ mortis patronos, imbelles homines, pro patriâ, pro familiâ, pro se, nihil umquam viriliter

ausos, umbraticis tantùm in scriptis audaces, Stoicam ἀπάθειαν ridiculè ostentare.

Urgebatur. Ita libri omnes. Nec emendandum, *arguebatur.*

Sed labefecit. Mallet Ernestus, *labefecit, sed.* Nihil mutandum.

Sexitiâ uxore. Mallet Lipsius, *Sextiâ.* In nominibus facilis conjectura, et error.

Cap. 30. *Modicus severitate.* Muretus frustra tentat, *severitatis.*

Cap. 31. *Imposuit.* Cl. Ernestus censet emendandum, *imposuerat.* Nihil mutaverim. Summa enim temporum varietas apud optimos scriptores occurrit.

Cap. 32. *Instituta Parthorum insumit.* Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In Lipsianis editionibus, *sumit.* Pichena, *resumit.* Nescio quid duri sonant, *insueverat, instituta .. insumit.* Mallem, *resumit.* Sed à veteri scripturâ haud facilè discedendum.

Cap. 33. *Urbe Artaxatâ.* Mallet Lipsius, *urbem Artaxata.* Rectè utrumque. At priùs in omnibus libris occurrit.

Datque Parthorum. In MS. Flor. *dat Parthorumque:* quod immeritò defendit Jac. Gronovius. Ernestus verò existimat emendandum, *datque Parthorum copias, qui auxilia mercede facerent.* Omninò infeliciter. Nihil peccat in vulgatâ scripturâ, *datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede conducerent.* Artabanus, non modò filium suum Orodem ultorem parat, eique dat Parthorum copias, sed mittit qui Sceptuchos aliosque Sarmatas auxiliares mercede conducerent.

Accire Sarmatas. Beroaldus ac veteres, *accipere Sarmatas.* Olim scriptum fuisse, *acciere Sarmatas,* conjiciebat Lipsius. J. Frid. Gronovius, quem recentiores sunt secuti, *accire.* Nec certè unquam scripsit Tacitus, *accipere Sarmatas ... utrimque donis acceptis.*

Æstas impediret. Ita veteres et recentiores editiones. In intermediis, *æstus.*

Cap. 34. *In modum obsidii stationibus cingebat.* Libri omnes præter Cl. Lallemand editionem, *modum obsidii.* Addendum, *in,* et ob sequentem literam *m* excidisse rectè monuere Muretus, Acidalius, Ernestus et alii.

Mercenario milite. Mallet Acidalius, *mercenarium militem:* probatque Ernestus. Non spernendum, si veteres libri suffragarentur.

Cap. 35. *Falsò credita.* Tentat Lipsius, *dedita,* vel *didita.* Nihil mutandum. Adhuc infra Hist. iv. 34. *credita per utrumque exercitum fama.*

Cap. 36. *Ultum iit, peritiâ.* Optimè emendavit Lipsius. Corruptè in veteribus editionibus, *ultimi id peritiâ.*

Occultos consilii. Malè MS. Flor. et editiones veteres, *occultos consilit.* Lipsius et alii *consulit.* Infeliciter emendabat Illustr. Huetius, *occultò consulit.* Verè, *occultos consilii,* ut dictum in notis.

Cap. 37. *Auspicium prosperi transgressus.* Benè Rhenanus et recentiores. Malè Beroaldus et veteres, *prosperè.*

Paratus nimios adjicit. Veteres editores, *adicit,* nimio vetustatis studio.

Retinerent. Ita MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In quibusdam intermediis, *retinerent.*

Cap. 38. *Quoquo modo dicta.* Sic MS. Flor. editiones veteres et recentiores. In paucis intermediis, *quoque modo.*

Tatiusque Gratianus. Ita libri omnes editi. In MS. Flor. *Tarius.*

Cap. 40. *Q. Plautius.* In editionibus veteribus, *Quintius Plautius.*

Vibulenus Agrippa. Dioni, LVIII. p. 634. *'Ωυϊουΐλιος 'Αγρίππας,* fortè pro *'Ουϊβουλῆνος.*

Duo Blæsi. Veteres editiones, *duo Blæsii.* At cùm mox in MS. Flor. *Blæsis* legatur, et hæc ad Junii Blæsi domum referenda videantur, meritò Ryckius et recentiores emendavere, *duo Blæsi.*

CAP. 41. *Clitarum natio Cappadoci Archelao.* Perperam Beroaldus aliique veteres, *Citarum natio Cappadociæ Archelao.* In MS. Flor. *Cappadoci.* Rectè quoque Lipsius et recentiores emendavere, *Clitarum,* ex Annal. XII. 55. Infeliciter verò corrigebat eruditus Norisius cenotaph. Pis. Dissert. II. 10. p. 309. *Calitarum.*

CAP. 43. *Oppressa cunctantium dubitatio.* Mallet Freinshemius, *oppressâ cunctantium dubitatione, omnes in unum cedebant.* Eleganter quidem. Nihil tamen mutaverim: nec displicet vulgata scriptura.

Haud concelebraverant. MS. Flor. et veteres editiones corruptè, *haci concelebraverant.* Benè Pichena, *haud.* Rhenanus, *non.*

CAP. 44. *Artabano perculsus.* Optimè emendavit Rhenanus. Corruptè MS. Flor. et editiones veteres, *percussus.*

Ignavus ad pericula. Benè MS. Flor. Pichena et recentiores. Malè Beroaldus et veteres, *ignarus.*

CAP. 45. *Ædificationibus. Ne publicè.* Aliter distinguebat Freinshemius, *ædificationibus, ne publicè,* &c.

Enniam immittendo. Locum hunc immeritò vexat Ernestus, quasi insititium esset, *immittendo,* vel emendandum, *instituerat,* pro *impulerant.* Nihil hìc vitiosum arbitror. Sed Macro, *uxorem suam Enniam immittendo,* eam *impulerat amore juvenem inlicere.*

In sinu avi. Eruditus Casaubonus ad Sueton. in Caio, X. frustra emendat, *aviæ,* ut ad Liviam referat.

Cap. 46. *Et contumelias verterent.* Ita sæpe Tacitus et optimi scriptores, omisso *se*.

In patientiâ firmitudinem simulans. Mallet Muretus, *impatientiâ*. Meliùs Ernestus, *intemperantiâ*: idque innuit Suetonius in Tiber. LXXII. "In graviorem recidit morbum: sustentavit tamen aliquamdiu, quamvis Misenum usque devectus nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantiâ, partim dissimulatione." Nolim tamen vulgatam scripturam, Illustr. Huetio approbatam, damnare.

Cap. 48. *Ludibria et pericula.* Corruptè MS. Flor. *pericularia*, ultimâ syllabâ ex voce superiore repetitâ, ut rectè monuit Ernestus. Nec tentandum cum Lipsio, *pericula varia*; cum Gronovio, *pericula tot*.

Carsidius Sacerdos. In vulgatis libris, *Garsidius*. Benè emendavit Ernestus, ut patet ex dictis in not. et emend. Annal. IV. 13.

A lætantibus. Acidalius frustra præpositionem omittit.

Cap. 49. *Luctumque communem.* Malè tentat Lipsius, *lectum*.

Miseranda diu ferret. Ingeniosè conjecit Lipsius, *miseranda differret*. Imò: vir alius, *diu fleret*: quod si quid mutandum, mallem *afferret* vel *efferret*, ut *afferret* significaret idem quod *extolleret, augeret*. Vide Misc. Obs. VIII. 291. Probant omnes: nemo tamen veterem scripturam mutavit, quòd fortè hæc diu, muliebri more, jactaverit.

Cap. 50. *Per speciem officii.* Perperam tentat Lipsius, *per speciem osculi*.

XVII. *Kal. Aprilis.* Ita MS. Flor. et Ernestus. In vulgatis libris, *decimo septimo Kalend. Aprilis*. Ex Corneliano usu potiùs dicendum, *septimo decimo Kalendas Aprilis*, ut rectè monuit J. Fr. Gronovius. Sicque emendandum videtur apud Suetonium in Tiber. LXXIII.

Octavo et septuagesimo ætatis anno. Communis est sententia Tiberium natum esse XVI. Kalendas Decembris, Marco Æmilio

Lepido iterum, Lucio Munatio Planco consulibus, A. U. C. 712. Vide Suetonium in Tiber. v. Vixit ergò Tiberius annos septem et septuaginta, menses quatuor. *Dies novem* addit Dio, LVIII. p. 639. Errat quoque, cùm ait Tiberium mortuum esse die sextâ et vigesimâ Martii, *μετήλλαξε τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ.*

CAP. 51. *Adoptionibus transierit.* Emendandum *transierat,* contendit Ernestus. *Transierit,* retineri potest.

Intestabilis sævitia. Malè tentat Muretus, *inde stabilis sævitiâ.*

FINIS PRIMI VOLUMINIS.

